ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0·25 Ն. Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MERCREDI 1ER FEVRIER
1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9017 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4818

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԴԷՊԻ ՄԵՂՄԱՑՈ՞ՒՄ

Այժմ որ դեմոկրատները իշխանութեան գլուխ են անցած Միացեալ Նահանգներուն մէջ, Խրուշչեւ առիթէն կ'օգտուի ամրապնդելու համար Խ. Միութեան դիրքը միջազգային գետնի վրայ :

Իբրեւ թէ Այզընհաուըրն եղած ըլլար պատասխանատուն քաղաքական լարուած վիճակին եւ արեւելք-արեւմուտք հակամարտութեան սաստկացումին, Կրեմլինի մենատէրը մեծ գոհունակութեամբ կ'ողջունէ նախագահ Քեննէտին, սիրալիր հեռագիրներ ուղղելով անոր : Ցոյց կը յայտնէ միաժամանակ, որ Մոսկուայի եւ Ուաշինկթընի միջեւ պիտի վերահաստատուին այն սիրալիր յարաբերութիւնները, որոնք գոյութիւն ունէին Ֆրանքլին Ռուզվէլթի օրով :

Ու խօսքէն գործի անցնելով, անցեալ շաբաթ ազատ արձակեց ամերիկացի երկու օդաչուները, որոնք անցեալ Յուլիս 2ին իրենց օդանաւով հիւսիսային բեւեռի շրջանին մէջ մագնիսական հետազօտութիւններ կը կատարէին, երբ վար էին առնուած բոլշեւիկներուն կողմէ : Չորս ընկերները սպաննուած էին եւ այս երկուքը գերի բռնուած :

Ամերիկեան կառավարութիւնը մինչեւ վերջ պնդած էր, որ ասոնք լրտեսութիւն չէին ըներ ինչպէս Ու-2ի վարիչ Փաուըրզը, որ Մայիս մէկին վար էր առնուած ռուսական հողին վրայ եւ որուն յանցանքը խոստովանած էր ի վերջոյ :

Խրուշչեւ ազատ չարձակեց սակայն Փաուըրզը, ոչ ալ յարդ տեղեկութիւն տուաւ 1958 Սեպտեմբերին Հայաստանի հողին վրայ ինկած ամերիկեան օդանաւին մասին, որուն մէջ եօթը օդաչուներ կային :

Ու հիմա կ'երազէ Ռուզվէլթի շրջանը, երբ մեղր ու շաքար էին երկու երկիրներու յարաբերութիւնները :

Մոսկուա չի կրնար մոռնալ այն հսկայ ծառայութիւնը, զոր հանգուցեալ նախագահը մատուցած էր Խ. Միութեան, ստորագրելով Եալթայի համաձայնութիւնը :

Սթալինի քաղաքական ամէնէն փայլուն յաջողութիւնն էր Եալթան, որուն շնորհիւ է, որ Մոսկուա աւելի քան 15 տարիէ ի վեր նստած է Եւրոպայի սրտին վրայ եւ նպատակ չունի երբեք յօժար կամքով պարպելու իր բռնագրաւած երկիրները :

Կը յուսանք որ Ամերիկացիք դաս առած են անցեալի փորձառութենէն եւ թէ Քեննէտի միամիտ պիտի չըլլայ Ռուզվէլթի պէս՝ հաւատալու համար Խրուշչեւի սիրալիր հաւաստիքներուն :

Քեննէտիի «պաշտօնաճառէն» վերջ մամուլի առաջին ասուլիսը եւս այն տպաւորութիւնն է ձգած, որ բան մը պիտի փոխուի ամերիկեան քաղաքականութեան մէջ՝ հանդէպ Խ. Միութեան :

Երկուստեք ձգտում կայ դէպի մեղմացում :

Չի վերցուիր սակայն թէ ինչ զիջումներու գնով կարելի պիտի ըլլայ իրականացնել զայն :

Անգլիա, Ֆրանսա եւ Գերմանիա մտահոգ են Սպիտակ տան հետեւելիք նոր ուղղութեան մասին :

Մաքմիլլընի տեսակցութիւնը Զօր. տը Գոլի հետ յատկանշական էր՝ երկու երկիրներու միջեւ օրուան քաղաքական հրատապ հարցերու շուրջ համերաշխ գործակցութիւն սահմանելու տեսակէտէն :

Քոնկօ, Լաոս, Պէրլին, ապազինում, հիւլէական փորձերու դադարում եւ այլ խնդիրներ լուծումի կը սպասեն : Ազատ աշխարհը կը ջանայ միացեալ ճակատով ներկայանալ, երբ օրակարգի վրայ դրըուին անոնք :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԵՆՆԵՏԻ ԱՌԱՋԻՆ ՃԱՌԸ

ԱՄԵՐԻԿԱ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԾԱՆՐ ՏԱԳՆԱՊ ՄԸ Կ'ԱՊՐԻ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՊԱՏՐԱՍՏ Է ՕԳՆԵԼՈՒ

Ֆրանսական մամուլին կարծիքն այն է որ Ռուզվէլթի եւ «սեւ տարիներու» օրերէն ի վեր առաջին անգամն է, որ Մ. Նահանգներու խորհրդարանը առիթը կ'ունենայ լսելու ճշմարտութիւններ, երբեմն դառն : 42 վայրկեան տեւող ճառով մը, Մ. Նահանգներու նոր նախագահը Քեննէտի ժողովուրդին ներկայացուցիչներուն առջեւ պարզեց երկրին տնտեսական, ելմտական եւ քաղաքական կացութիւնը :

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

« Տնտեսական ներկայ վիճակը խիստ մտահոգիչ է : Պաշտօնի կ'անցնինք, երբ երեքուկէս տարի է ամէն ինչ դանդաղած է, եօթը տարի է տնտեսական ծաւալումը նուազած է եւ ինը տարի է երկրագործական եկամուտը նահանջի մէջ է : Անհատական հաստատութեանց սնանկութիւնները հասած են իրենց առաւելագոյն կէտին մեծ տագնապէն ի վեր (1929) : Անգործութիւնը կը հասնի պատմութեան բարձրագոյն չափին (հինգուկէս միլիոն), անգործներու մէկ ութերորդը կ'ապրի առանց յոյսի, միւս մասին մէջ կան նոր վկայուածներ որոնք գործ չեն գտներ իրենց տաղանդը օգտագործելու համար, որակեալ եւ ոչ որակեալ բանուորներ գործէ կը հանուին կարեւոր ճարտարարուեստներու մէջ, ինչպէս՝ մեքենայ, ինքնաշարժ, հագուստեղէն : Կարճ՝ ամերիկեան տնտեսութիւնը գէշ վիճակի մէջ է : Վտանգուած է : Ամէնէն ճարտարարուեստականացած տնտեսութիւնը եւ հողային արտադրութիւններով ամէնէն հարուստը, այսօր, կը գտնուի տնտեսական զարգացման ամէնէն վերջիններուն կարգը :

«Անցեալ գարունէն ի վեր շահերը նախատեսուածէն ցած են : Շինութիւնը դադրած է : Մէկ միլիոն չծախուած ինքնաշարժ կայ : Շաբաթական աշխատանքը քառասուն ժամէն իջած է, բայց գիները կը շարունակուին բարձրանալ : Տնտեսական գուշակութիւնը անորոշ արուեստ մըն է, ինչպէս կ'ապացուցանէ այս բեմէն եղած նախատեսութիւնը, որուն համաձայն 1960ը «մեր պատմութեան ամէնէն բարգաւաճ տարին պիտի ըլլար» (կ'ակնարկէ Այզընհաուըրի յայտարարութեանց) : Մենք մեզի չենք կրնար թոյլ տալ փճացնել չօգտագործուած ժամեր եւ պարապ գործատուներ սպասելով տնտեսական յետադիմումի վախճանին» : Այս ամբողջին դէմ զինելու համար Քեննէտի ազգային ծրագիր մը կ'առաջարկէ :

« Բարեբախտաբար, աւելի լաւ պատկեր մը կը ներկայացնէ ելմտական կացութիւնը : Մ. Նահանգները իրենց տրամադրութեան տակ ունին 22 միլիառ տոլարի պահեստ մը : Ոսկիին գինը պիտի չբարձրանայ տոլարին նկատմամբ :

« Ճիշդ է որ, կը շարունակէ երիտասարդ նախագահը, 1958էն ի վեր, տարբերութիւնը կը մեծնայ այն տոլարներուն միջեւ, զորս կը ծախսենք եւ անոնց որոնք Ամերիկա կը մտնեն կրկին : Այս ընդհանուր բացը 11 միլիառ տոլար աւելցաւ վերջին երեք տարիներու ընթացքին : Արտասահման տոլար ունեցողները ոսկիի վերածեցին եւ այդ՝ հինգ միլիառ տոլարի ելք մը նշանակեց ոսկիի մեր պահեստէն : Այս ամբողջը մտահոգութեան դուռ կը բանայ, ոչ յուսահատութեան :

Քեննէտի, յաջորդ երկու շաբաթներու ընթացքին պիտի ներկայացնէ տնտեսութեան զարկ տուող եւ անգործներուն օգնող գործնական ծրագիր մը : Միեւնոյն ատեն պիտի առաջարկէ Եւրոպայի պետութիւններուն, որ աւելի լայն չափերով մասնակցին Ատլանտեան Ուխտի եւ այլ ծախքերու :

ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Սակայն, Քեննէտիի համար, այս բոլորը կը աժգունի երբ աշխարհի անցուդարձը կը տեսնէ : Եւ նորընտիր նախագահը կը խոստովանի «ունէ մէկը գլխապտոյտ պիտի ունենար անդրադառնալով թէ ինչ ճնշիչ փորձութիւններ պիտի անցընէ յառաջիկայ չորս տարիներուն ընթացքին : Ամէն օր, աւելի կը մօտենանք առաւելագոյն վտանգի օրուան :

Համայնավար Չինաստան կը սպառնայ Ծայր. Արեւելքի խաղաղութեան : Ամերիկայի փափաքն է որ Լաոսի մէջ թէ այլուր ներկայ կառավարութիւններուն անկախութիւնը ապահովուի :

Միւս կողմէ, Մ. Նահանգները պիտի շարունակեն զօրավիգ կանգնիլ ՄԱԿի Քոնկոյի քաղաքականութեան :

Ամերիկա պիտի ընդդիմանայ Քուպայի «օտար կամ ներքին բռնատիրութեան» ու միեւնոյն ատեն Լատին Ամերիկայի մէջ համայնավարական մենատիրութեան դէմ պիտի պայքարի : Այսուհանդերձ, Քեննէտի ոչ մէկ առարկութիւն ունի Քուպայի մէջ կատարուած ընկերային եւ տնտեսական բարենորոգումներուն համար, ընդհակառակն «պէտք է քաջալերել» : «Տնտեսական եւ առեւտրական հարցերուն շուրջ միշտ ալ կարելի է բանակցիլ, բայց արեւմտեան ճակատին վրայ համայնավար տիրապետութեան շուրջ, երբե՛ք » :

ԵՒՐՈՊԱ

Ատլանտեան Ուխտի միասնականութիւնը տկարացած է, մասամբ տնտեսական մրցակցութեան եւ մասամբ ալ ազգային շահերու պատճառաւ : Մ. Նահանգներու եւ դաշնակիցներու միջեւ գոյութիւն ունեցող սերտ կապերը Ամերիկայի ազգային քաղաքականութեան կռուաններն են : Ատլանտեան ոչ մէկ պետութիւն ի վիճակի է, մինակը, լուծել հասարակաց հարցերը :

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱ.— Երբեք պէտք չէ մոռնալ որ կը յուսանք, թէ արեւելեան Եւրոպայի ժողովուրդները պիտի տիրանան օր մը, իրենց վերջնական ազատութեան :

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Քեննէտի դիտել տուաւ թէ ամերիկացի ժողովուրդը պէտք չէ խաբուի : Խ. Միութիւնը եւ համայնավար Չինաստանը միշտ կը ցանկան աշխարհի տիրապետութեան : Մ. Նահանգներու պարտքը պէտք է ըլլայ ցոյց տալ թէ յարձակողականը եւ խլրդային գործունէութիւնը, լաւագոյն միջոցներ չեն, հասնելու համար այդ նպատակին :

« Ամերիկայի արծիւը իր աջ ճիրանին մէջ սեղմած է ձիթենիի ճիւղ մը, մինչ իր ձախին՝ նետերու խուրձ մը : Պիտի ձըգտինք հաւասար ուշադրութիւն դարձնել երկուքին ալ » :

Այս իմաստով եւ ամէնէն առաջ, Քեննէտի կ'ուզէ զօրացնել Մ. Նահանգներու զինուորական ուժը, որպէսզի ազատ աշխարհը այնքան զօրաւոր ըլլայ որ ապարդիւն անցնի ամէն յարձակողական : Նոր նախագահին համար միակ ուժն է որ կրնայ խաղաղութիւնը ապահովել, պէտք է շատ ուժ ունենալ որպէսզի չգործածուի :

Քեննէտիի համար լուծելի խնդիրները աննախընթաց եւ հսկայ են, այդ պատճառով նախագահը, աւելի մեծ իրաւասութիւններ կ'ուզէ Խորհրդարանէն, որպէսզի կարենայ օգտագործել տնտեսական բոլոր միջոցները երբ ազգային շահը խնդրոյ առարկայ է :

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ

Պոլսոյ հայ վարժարաններու ուսուցիչներուն եւ տնօրէններուն նախաձեռնութեամբ հիմնուած է «Թրքահայ վարժարաններու ուսուցչաց իրերօգնութեան միութիւն մը» :

Միութիւնը իր առաջադրութիւններուն մէջ ունի նոր ուսուցիչներ պատրաստելու, նոր դասագրքեր հրատարակելու եւ ուսուցչաց հանգստեան թոշակ ապահովելու տրամադրութիւններ :

Այս նպատակաւ Միութեան նախաձեռնարկներէն մարմին մը պիտի ներկայանայ Պոլսոյ կուսակալ Զօր. Թուլկայի եւ պիտի պարզէ իրենց ծրագիրը :

Թրքահայ Վարժարաններու Ուսուցչաց Իրերօգնութեան Միութեան Հիմնադիրներն են հետեւեալները .—

Տոքթ. Գէորգեան Գէորգ, Գըլըճեան Անդրանիկ, Իշքոլ Ալիս Կիւնթէր Թագէոս, Հաճեան Պօղոս, Ղազարեան Աղաւնոյշ, Շապոյեան Պօղոս, Զալըքեան Արմենուհի, Սահաթճեան Վահէ, Սվաճեան Յակոբ, Ֆերուհեան Սիրանոյշ :

Շուտով հրատարակութեան պիտի տրուի Միութեան մայր կանոնագիրը :

ՏԽՐՈՒՆԻ.— ՍԱՄՈՒԷԼ ՓԱՇԱՅԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք թէ Յունուար 28ին, Լոնտոնի մէջ յանկարծամահ եղած է Սամուէլ Փաշայեան : Մեր ողբացեալ բարեկամը, բնիկ Շապին-Գարահիսարցի, ծնած էր 1883ին : Արհեստով գորգ նորոգող, Համիտեան օրերուն եւ Պանքայի դէպքին ժամանակ կարեւոր դեր խաղացած է : Ա. պատերազմէն ետք, Լոնտոն հաստատուած էր :

Մեր ցաւակցութիւնները Այրիին և զաւակներուն՝ Փաշայեան եղբայրներ (Անգլիա եւ Ամերիկա) եւ Այրի Տիկին Յարութիւն Պուրնազեանի (Ալպանիա) :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ համայնավար կուսակցութեան ղեկավարները իրենց հաւաքական սողայ բաղը արտասանեցին, երկրագործութեան արտադրութեան անբաւարարութեան համար : Ըստ «Փրաւտայի», Ուկրանիոյ այլ եւ այլ քաղաքներու կուսակցութեան առաջին քարտուղարները 12·000 անձերու ներկայութեան ընդունեցան իրենց «սխալները» : Կեդրոնական կոմիտէի քարտուղարը Փոտկորնի ընդունեցաւ որ 16 միլիոն թոն եգիպտացորենի փոխարէն 10·5 միլիոն թոն միայն հնձուած է, 1960ին : Կեդրոնական կոմիտէն խոստացաւ ամէն ինչ ընել որպէսզի նոր յաջողութիւններ իրագործուին կուսակցութեան 22րդ համագումարէն առաջ :

ՔԱԹԱՆԿԱՅԷՆ արտաքսուած է յոյն օրթոտոքս եկեղեցւոյ արքեպիսկոպոսը : Ամբաստանուած է որ Նասրի հետ տեսնուած է իր վերջին ճամբորդութեան ընթացքին, բայց բացեիբաց նաեւ թէ այս լուրը սխալ է եւ իրականութիւնն այն է որ չքանչան մը առած է Մոսկուայի Ալեքսիս պատրիարքէն :

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ բացուած է Արաբական Լիկայի արտաքին նախարարներու ժողովը : Քասըմի իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր առաջին անգամն է որ ԱրաբՄիաց. Հանրապետութեան արտաքին նախարարը ներկայ է : Պէտք է նկատել, այս առթիւ, թէ արաբական պետութիւնները աւելի քան երբեք բաժնուած են : Մաւրիտանիոյ պատճառաւ, թշնամի են Ռապաթ եւ Թունուզ, Արաբ. Մ. Հանրապետութիւնը լաւ չէ Թունուզի եւ Յորդանանի հետ, եւ բարեկամութիւնը այնքան սերտ չէ Պաղտատի եւ Գահիրէի միջեւ :

ԷՐԶՐՈՒՄԷՆ ետք, Վանի մէջ ալ ձայնասփիւռի կայան մը հաստատելու համար փորձագէտներ ղրկուած են Վան : Աշխատանքներ կը կատարուին եռապատկելու համար Իզմիրի ձայնասփիւռի կայանին ուժը :

ԱՓՐԻԿԷ
ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Ափրիկեան ժողովուրդները կ'ապրին իրենց վերազարթումի շրջանը։ Ամերիկայի, Անգլիոյ, Գերմանիոյ եւ ի մասնաւորի՝ Փարիզի համալսարաններուն մէջ իրենց կրթութիւնը ստացած, եւրոպացիի պէս հագուած, Սուտանի, Կինէյի, Քոնկոյի, Քոթ տ'Իվուարի այսօրուան ղեկավարները, բոլորուած տեղական տարազով (ճերմակ եւ երկար հագուստներով) եւ սպիտակ մազերով հին սերունդի ներկայացուցիչներուն շուրջ, տակաւին տարի մը առաջ կը խօսէին տեղական, տոհմային ու ցեղային աղանդներու վերաբերեալ խնդիրներու մասին։ Իսկ այսօր՝ իրենց խօսակցութեան նիւթն է Ափրիկէն։

Անհուն տենչով, եռանդով ու խանդավառութեամբ, եւ ինչու չէ՝ կիրքով ու կծու խօսքերով իրար կ'ամբաստանեն, — ռովէտասէր, յառաջդիմական, արեւմըտասէր յետադիմական, դաւաճան, մատնիչ մակդիրներով։

Վաղուան պատմաբաններուն համար, հաւանաբար 1961ը համարուի համայն Ափրիկեան սեւամորթներուն վերազարթնումի եւ ճարտարարուեստականացումի տարի։

Ափրիկեան սեւերու նորազատ ցամաքամասի ղեկավարները երկու շատ հսկայ ու մեծածախս ելեկտրակայաններ կառուցանելու ծրագիրը ունին։ Առաջինը Սունտա նախկին Ֆրանսական Քոնկոյի մէջ, որ տարեկան եօթը միլիառ քիլովաթ ելեկտրական ուժ պիտի արտադրէ։ Երկրորդը Կինէի մէջ, հինգ միլիառ քիլովաթ։ Այս նորահաս ղեկավարները կ'երազեն կառուցանել հսկայ ելեկտրակայան մը, որ տարեկան պիտի արտադրէ հարիւր եօթանասունհինգ միլիառ քիլովաթ ելեկտրական ուժ, մօտաւորապէս Ֆրանսայի ելեկտրական ուժին երեք անգամը։

Քարեզա եւ Ջամպէս (Րոտազի մէջ), դէպի երկինք ցցուած հսկայ երկու քարաժայռերուն միջեւ, եթէ 125 մեթր ամուր պատ մը բարձրացնեն, 280 քիլոմեթր երկայնութեամբ եւ հինգ հազար մեթր մակերեսով լիճ մը կ'ունենան։ Ինը անգամ աւելի մեծ քան Ժընեւի լիճը։

Ստոյգ է որ Սեւերու ցամաքամասը աշխարհի ջրաբաշխական պահեստի ուժին երկու հինգերորդը կը ներկայացնէ եւ ելեկտրական ուժ հայթայթելու ամէնէն նպաստաւոր դիրքը ունի։ Բայց բնութեան պարգեւած այս նպաստաւոր դիրքէն օգտուելու առաջին պայմանը դրամն է։ Ծախսը, ադմուտ գետերը մաքրել, ջուրերուն ուղղութիւն տալէ ետք՝ ելեկտրական ուժ արտադրելն ու շահագործելը հազարաւոր միլիառ ֆրանքի կը կարօտի։

Թղթակից մը ի մէջ այլոց կ'ըսէ. — Արեւմուտք — Արեւելք մրցակցութեանց պատճառաւ՝ Ափրիկէցիները հարիւր տարի յառաջդիմեցին։

Ափրիկեան հողամասը մարտկոց մըն է փռուած Միջերկրականի, Խաղաղական եւ Ատլանտեան ովկիանոսներու, երկու մեծերու ճամբաներուն վրայ։ Ի՞նչպէս կ'ուզէք որ այս ռազմագիտական դիրքը, հարուստ ու խոպան հողամասը մեծերու զինուորական վերին մարմիններու ուշադրութիւնէն վրիպի, երբ մանաւանդ աշխարհի վրայ գտնուած բազմաթիւ բնանիւթերու մրցանիշը կը կոտրէ, — 50 առ հարիւր ոսկիի արտադրութիւն, 98 առ հարիւր ադամանդ, վաթսուն առ հարիւր քոպալթ, 35 առ հարիւր վանատիոմ, եւ քրոմ, երեսուն առ հարիւր մանկանէզ։ Ափրիկէի հողամասին կեդրոնը, արեւելքը եւ հիւսիսը հանքային հարստութեան մէկ մէկ կեդրոններ են։ Կարելի է [illegible]գրել եւ պատրաստել նմանապէս պղինձ, կապար, անագ, նիքէլ, եւայլն, նոյնիսկ ուրանիոմ, զոր Ամերիկացիները, [illegible] առաջին հիւլէական ռումբին պատրաստութեան միջոցին, Քաթանկայէն գացին բերին։

Այս հանքավայրերուն ընդարձակ տարածութեանց վրայ. ստերով ու ճիւղերով հիւսուած, իրարու շղթայուած շարան շարան անհամար տաղաւարներ շինուած են, մօտաւորապէս եօթը հարիւր ցեղախումբեր եւ ամէն մէկը իր առանձին լեզուն կը խօսի։ Այս ռազմասէր ցեղերը մինչեւ օրս իրարու հետ կը պատերազմին հին նահապետական օրերէն մնացած զէնքերով, նետերով։

Ափրիկէ կը գրաւէ մեր երկրագունտին ջրարբի հողերուն 23 առ հարիւրը։ Ունի տասնեւհինգուկէս միլիոն քառակուսի մեթրը տարածութիւն եւ միայն 140 միլիոն բնակչութիւն։

Ափրիկեան ցամաքամասը միայն 75 հազար քիլոմեթր երկաթուղի գիծ ունի։ Հինգ Ափրիկեցիէն չորսը՝ բացարձակապէս անգրագէտ եւ աղէտ է։ Թղթակից մը կը պատմէ թէ շինարարութեան մէջ աշխատող քանի մը բանուորներ դժուար կրցան՝ այն ալ հազիւ մէկ ամիսէն միայն գործածել սովիլ ձեռնասայլը, — հողը պարկի մէջ լեցնելէ ետք մեքենաբար իրենց ուսին վրայ կ'առնէին ու կը փոխադրէին։

Ափրիկէի ապագան միայն քիլովաթով ու հանքային հարստութեամբ չի բարելաւուիր։ Պէտք է քաղաքակրթութեան եւ փորձառութեան շրջան մըն ալ անցընեն։ Կրթական հաստատութեանց անտանելի վիճակը, փրոֆէսէօրներու, ուսուցիչներու պակասը շատ զգալի է։ Բայց պէտք է ընդունիլ թէ նորահաս սերունդը ծարաւի է ուսման, գիտութեան, եւ արուեստի, հազիւ պատանի դարձած կը կարեն հարիւրաւոր քիլոմեթր փշոտ ու խոպան ճամբաները, ամենամօտիկ նախնական դպրոցը յաճախելու համար։

Քենիայի մէջ, երբ տղայ մը կ'ուզէ իր երկրորդական ուսումը շարունակել, ծերերը կը հաւաքուին եւ ըստ իրենց ցեղային սովորութեանց՝ բախտագուշակ մը ապագայ պաշտօնը ծիսային քննութեանց կ'ենթարկէ, տղուն մտային կարողութիւնները հասկնալու համար։ Քննութեան մէջ յաջողելէն ետք հանգանակութիւն կը կատարեն տղուն ուսման դրամը վճարելու համար ամէն տարի։

Հակառակ Ափրիկէի արեւին ու տօթին, ծայր աստիճան խոնաւութիւն կը տիրէ ամէն կողմ։ Մեքենաները շուտ կը փճանան, կօշիկները մէկ գիշերուան մէջ կը բորբոսին, եղեգով շինուած տուները քանի մը ամիսէն կը փտին։ Անտանելի տաքէն յառաջ եկած մակաբոյծ հիւանդութիւններուն դէմ պէտք է հզօրապէս պաշտպանուիլ։ Ամէնէն զօրաւոր մանրէն անգամ չի դիմանար, իւղի պէս կը հալի այս կլիմային տակ։ Հազար մանուկներէ հազիւ հինգ հարիւրը կ'ապրին։ Մինչ Ֆրանսայի մէջ հազարին 965ը կ'ապրի։ Սեւ Ափրիկէի համար մոգական գաւազան մը գոյութիւն չունի այս վտանգները չէզոքացնելու համար։

Այս բոլոր անպատեհութիւններով հանդերձ, Ափրիկէն հսկայ շուկայ մըն է անհուն առաւելութիւններով։ Մասնագէտներու հետազօտութեանց համաձայն՝ Ափրիկէի ընդհ. արտադրութիւնը անհամեմատ չափերով աւելի է Միացեալ Նահանգներէն (1959ին 50 միլիառ տոլար մօտաւորապէս, Ամերիկայէն տասն անգամ աւելի), եւ դեռ տարուէ տարի կ'աւելնայ չորս առ հարիւր համեմատութեամբ։

1960 տարին ոչ միայն Ափրիկեցիներու ազատագրման տարին եղաւ, այլ եւ տնային առարկաներու գործածութեան արդիականացման տարի։ Ամերիկեան ամենամեծ հաստատութիւններ մասնաճիւղեր ունին Ափրիկէի մէջ։

Հարաւային Ափրիկէի մէջ՝ Ամերիկեան գրիչի գործարանի մը ներկայացուցիչը առնէ մը ի վեր նկատած էր որ, յաճախորդները կը նախընտրեն հինգ լիթրանոց շիշերով գնել մելանը։ Հետաքրքրուելով խնդրոյն որ... [illegible] տղիտութեան արդիւնք է։ Ցեղի կիները կը հաւատան որ, եթէ մելանը խմեն, իրենց նորածին զաւակները աւելի շուտ ... կը սորվին կարդալ ու գրել։

Այսօր միայն Միացեալ Նահանգները չեն որ կը մրցին նախկին գաղթատէրերու՝ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Փորթուկալի, Հոլանտայի, Պելճիոյ, Սպանիոյ հետ. Ճափոն չորս տարուան մէջ երեք անգամ [illegible] է իր վաճառումը հարաւային Ափրիկէի հետ, իսկ Արեւմտեան Գերմանիան մեծ քայլերով կը [illegible]անայ Ափրիկէի մէջ, — երկու տարուան ընթացքին դէպի Ափրիկէ գերմանական արտածումը 773 միլիոն մարքէն բարձրացած է երկու հազար միլիոն մարքի։

Ափրիկէն, որ իր 15 նորազատ երկիրներով փորձառութեան շրջան մը կ'անցընէ, ուշադրութիւն, վաղը կրնայ մրցանիշ կոտրել։

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏՑԻ

ԶԵԿՈՅՑ
Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Իբր շարունակութիւն Հիմնարկութեանս 15 Յուլիս 1960 թուակիր զեկոյցին որ կը պարունակէր 1960ի առաջին վեցամսեային կատարուած յատկացումներուն ցուցակը, ներկայիս կը կատարենք նոյն տարուոյն երկրորդ վեցամսեային կատարուած յատկացումներուն տեղեկատուութիւնը։ Ինչպէս կը յիշուի, առաջին վեցամսեայի օժանդակութիւններուն գումարը եղած էր 211·250 տոլար, իսկ երկրորդ վեցամսեային բաշխուած է 541·480 տոլար։ Այսպէսով, 1960 տարւոյ մէջ կատարուած յատկացումներուն գումարը կը հասնի 752·730 տոլարի։

Ինչպէս պիտի տեսնուի, Հիմնարկութիւնս այս երկրորդ վեցամսեային եւս իր գործունէութիւնը կեդրոնացուց ուսումնական եւ հայեցի դաստիարակութեան ծրագիրներու վրայ, իբրեւ կարեւորագոյն ազդակը աշխարհացրիւ Հայութեան պահպանումին եւ յառաջդիմութեան։ Հիմնարկութիւնս կը խորհի նաեւ որ իր ծրագիրներուն մէջ կարեւոր եւ սոփրղոգական տեղ մը պէտք է գրաւէն տարագիր Հայութեան վերաբերեալ հարցերը եւ այդ պատճառաւ շարունակեց իր գործակցութիւնը Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան Տարագիրներու Բարձր Քոմիսէրութեան հետ, պատսպարաններու եւ արհեստագիտական աշխատանոցներու ընծայուած օժանդակութեամբ։

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ

1· Հայ Առաքելական Ընկերակցութիւն, Տիթրոյթ – Մ· Նահանգներ ·—

67·500 տոլար յատկացուեցաւ ի նպաստ Մեծագոյն Տիթրոյթի Հայ համայնքին համար կառուցուելիք վարժարանի մը եւ գրադարանի մը, որ պիտի կոչուի մեր հիմնադրին անունով Տիթրոյթի Գալուստ Կիւլպէնկեան վարժարան։ Հիմնարկութեանս կողմէ յատկացուած այս գումարը կը ներկայացնէ ամբողջական ծախքերուն կէսը, ծրագիրը ըլլալով աւելի ընդարձակ եւ բովանդակելով նաեւ շինութիւնը եկեղեցւոյ մը, մշակութային սրահի մը եւ ընթերցարանի մը, որոնց ծախքերը պիտի հոգացուին Տիթրոյթի Հայկական համայնքին կողմէ։ Որոշելով մասնակցիլ այս ծրագրին իրականացման, Հիմնարկութիւնս, բացառաբար, իր գործունէութեան սովորական թատերավայրէն դուրս եկաւ, ինչպէս ըրած էր Հարվարտ համալսարանի հայկաբանական ամպիոնի մը կազմակերպութեան համար, այն յոյսով որ այս ուղեցոյց ծրագիրը պիտի խրախուսէ Միացեալ Նահանգներու ուրիշ հայաշատ համայնքներ նմանօրինակ նախաձեռնութիւններու լծուելու։

2· Յաւելուածական գումար Լիբանանի վարժարաններու ընդհ· նորոգութիւններուն համար ·—

16·000 տոլարի յատկացում մը կատարուեցաւ Լիբանանի վարժարաններուն մէջ նորոգութիւններու երկրորդ շարքի մը։ 1960ի առաջին կիսուն նորոգութիւններու առաջին շարքի մը համար Հիմնարկութիւնս յատկացուցած էր 31·750 տոլար։ Այս յատկացումները կատարուած են համաձայն երեք մասնագէտներու տեղեկագրին եզրակացութիւններուն, որոնք ենթարկուած են Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան Լիբանանի կրթական յանձնաժողովին վերստուգման։ Այս ծրագրին իրագործմամբ 56 վարժարաններու մէջ տեղի ունեցան կարեւոր նորոգութիւններ։

3· Առաջնորդարան Հայոց Պաղտատի·

24·000 տոլարի յաւելուածական յատկացում մը կատարուեցաւ, Ա) Սրբոց Թարգմանչաց – Սվաճեան վարժարանի նոր շէնքին վրայ յարկ մը աւելցնելու, (1150 աշակերտ), Բ) Հին վարժարանին հիմնական նորոգութիւններուն եւ Գ) Սարքաւորման ամբողջացման համար։

4· Մխիթարեան Միաբանութեան վարժարան (Աղեքսանդրիա, Եգիպտոս) ·—

3200 տոլար յատկացուեցաւ Աղեքսանտրիոյ Մխիթարեան վարժարանին հիմնական նորոգութիւններուն համար։

5· Լիբանանի բոլոր մանկապարտէզներուն սարքաւորման ծրագիր ·—

Լիբանանի 55 մանկապարտէզներուն սարքաւորման եւ մանկավարժական իրեղէններու հայթայթման համար յատկացուեցաւ 48·000 տոլար, համաձայն Հիմնարկութեան Լիբանանի Կրթական Յանձնաժողովին տեղեկագրին։

6· Լիզպոնի մէջ հայ երիտասարդներու մարմնակրթական ուսման ծրագիր ·—

56·000 տոլար յատկացուեցաւ Միջին Արեւելքէն ընտրուած եւ իրենց երկրորդական ուսումը աւարտած 12 Հայ երիտասարդներու համար որոնք Լիզպոնի Մարմնակրթական Բարձր· վարժարանին չորս տարուան դասընթացքին պիտի հետեւին իբր գիշերօթիկ ուսանող։ Այս ծրագիրը գործադրուիլ սկսաւ ներկայ դպրոցական տարեշրջանին սկիզբը (1960–61) 11 աշակերտներով, Լիբանան, Միացեալ Արաբ Հանրապետութիւն, Իրաք եւ Իրան։ Այս ուսանողները յանձնառու եղած են իրենց դասընթացքին աւարտումէն ետք իբր մարմնակրթութեան ուսուցիչ ծառայելու Հայկ· վարժարաններու մէջ։

7· Մանկավարժական դասընթացք Լիբանանի եւ Սուրիոյ հայ վարժարաններու տնօրէններուն համար Սեւրի մէջ (Ֆրանսա) ·—

2500 տոլար յատկացուեցաւ Սեւրի (Ֆրանսա) մանկավարժական միջազգային կեդրոնին մէջ Լիբանանի եւ Սուրիոյ հայ երկրորդական վարժարաններու տնօրէններուն համար ամառնային դասընթացքի մը կազմակերպութեան։ Վերջին ամառուան ընթացքին ինը տնօրէններ շուրջ չորս շաբաթ մասնակցեցան այս դասընթացքին, Ֆրանսական կրթական իշխանութեանց թէքնիք գործակցութեամբ։

8· Յաւելուածական գումար Սփիւռքի հայ վարժարաններու կարօտ աշակերտներու կրթաթոշակին համար ·—

Սփիւռքի բոլոր հայ վարժարաններուն մէջ կարօտ աշակերտներու կրթաթոշակին համար նախապէս յատկացուած հարիւր հազար տոլարին վրայ քսան հազար տոլարի յաւելուածական յատկացում մը կատարուեցաւ ի նպաստ 1960 – 61 տարեշրջանին։ Նախորդ տարեշրջանին Հիմնարկութիւնս նոյն նպատակով վճարած էր մօտաւորապէս 115·000 տոլար, հոգալով 3635 կարօտ աշակերտներու կրթական ծախքերը 14 երկիրներու 247 վարժարաններուն մէջ։

9· 1961 – 62 եւ 1962 – 63 տարեշրջաններուն համար հայ վարժարաններու մէջ կրթաթոշակի յատկացում ·—

1959 – 60 տարեշրջանին սկսուած հայ վարժարաններու մէջ կրթաթոշակներու յատկացումը որ շարունակուեցաւ 1960 – 61 տարեշրջանին, ինչպէս ըսուեցաւ վերը, գոհացուցիչ արդիւնքներ տուած ըլլալով, Հիմնարկութիւնս որոշեց հաստատել նոյն գործը երկու տարի եւս, ամբողջացնելով չորս տարուան շրջան մը։ Այս հիման վրայ հայ վարժարաններու մէջ չքաւոր աշակերտներու համար կրթաթոշակներու վճարումը պիտի շարունակուի մինչեւ 1962 – 63 տարեշրջանին վերջը։ Այս նպատակով 1960ին 250·000 տոլարի գումար մը յատկացուեցաւ 1961–62 եւ 1962–63 տարեշրջաններուն համար։ Չորս տարուան շրջանին համար յատկացուած ընդհանուր գումարը կը հասնի 490 հազար տոլարի։

10· Կրթաթոշակներու յատկացում Էջմիածնի եւ Անթիլիասի դպրեվանքերուն·

Հայկական ուսումնարաններու օժանդակութեան ընդհանուր ծրագրին մէջ եւ իրենց կոչումին արժանի կրօնական պաշտօնեաներու պատրաստութեան նպաստելու նպատակով Հիմնարկութեանս Վարչ․ ժողովը որոշեց հաստատել կրթաթոշակներ յօգուտ դպրեվանքերու, առանց յարանուանական խտրութեան։ Ներկայ փոկոյին ընդգրկած ժամանակամիջոցին մէջ քսան հազար տոլարի գումար մը յատկացուեցաւ, որուն տասը հազար տոլարը Ս· Էջմիածնի Դպրեվանքին եւ տասը հազար տոլարը Անթիլիասի Դպրեվանքին համար։ Այս յատկացումները կը ներկայացնեն հինգական ուսանողի չորս տարուան ծախքերը, տարեկան հինգ հարիւր տոլարի հաշուով։

11· Այնս Եանիս Քարէասի (Յունաստան) աշխատանոցին ընդարձակման ծրագիր ·—

Նախապէս որոշուած 15·000 տոլարի յատկացումին վրայ կատարուեցաւ 10·000 տոլարի յաւելում մը Այոս Եանիս Քարէասի աշխատանոցին ծրագրին ընդարձակման համար, ի նպաստ 150 տարագրի, փոխանակ 80ի։ Աշխատանոցը պիտի պարփակէ ընդամէնը 150 տեղ որոնց կէսը պիտի վերապահուի հայ տարագիրներու։ Հիմնարկութեանս 25·000 տոլարի յատ-

կացման փոխարէն ՄԱԿի տարագիրներու բարձր Քոմիսէրութիւնը եւ յունական կազմակերպութիւնները տրամադրած են ընդամէնը 57.500 տոլար :

ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ

12. Հալէպի (Սուրիա) ծերանոց.—

Գոյութիւն ունեցող ծերանոցին շէնքին վրայ յարկի մը յաւելման եւ կեդրոնական ջեռուցման հաստատման համար քսան հազար տոլարի յատկացում մը կատարուեցաւ : Այս ծրագիրը պիտի գործադրուի ՄԱԿի Տ. Բ. Քոմիսէրութեան հետ միասնաբար, որ իր կարգին նոյն նպատակին պիտի յատկացնէ քսան հազար տոլար, ծրագրին ամբողջական ծախքը ըլլալով քառասուն հազար տոլար :

13. «Ժէօնէս է Աֆաիռ» Հայկ. Ընկերակցութիւն (Մարսիլիա).—

Այս ընկերակցութեան յատկացուեցաւ 920 տոլար, խոհանոցի փուռի մը հաստատման համար, իր ամառնային կայանին մէջ: Փոխարէն ընկերակցութիւնը յանձնառու եղած է տասը չքաւոր մանուկներ ձրի ընդունիլ իր կայանին մէջ յառաջիկայ ամառ :

ԳԻՏԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

14. Ազունիէի բուժարան (Լիբանան), կուրծքի հիւանդութեանց հետախուզական կեդրոն.—

Սոյն հետախուզական կեդրոնին համար 3360 տոլարի յաւելուածական յատկացում մը կատարուեցաւ: Կը յիշուի որ Հիմնարկութիւնս այս կեդրոնին կառուցման եւ սարքաւորման համար նախապէս 100.000 տոլարի յատկացում մը կատարած է :

×

1960ի Սեպտեմբերին Հիմնարկութիւնս մեծ պատիւը վայելեց ընդունելու Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա.ի այցելութիւնը: Առկախ եւ գործադրութեան վրայ եղող զանազան ծրագիրներ քննուեցան համակրութեան եւ գործակցութեան բարձր ոգիով մը.

Թրիփոլի (Լիբանան).—

Որոշուեցաւ գործադրել ողբացեալ Գալուստ Ս. Կիւլպէնկեանի փափաքը որուն պայմաններու տակ Թրիփոլիի մէջ եկեղեցի մը կառուցանելու: Եկեղեցի մը եւ դպրոց մը շինելու համար նախապէս որոշուած 12.755 սթերլինի գումարը պիտի յատկացուի միմիայն եկեղեցիի մը շինութեան, դպրոց մը արդէն ներկայիս կառուցուած ըլլալով :

Ս. Էջմիածին (կտակով յատկացուած).

15 Յուլիս 1960ի մեր վերջին զեկոյցէն ի վեր, ստացուած նոր տեղեկագիրներու հիման վրայ, քառասուն հազար տոլարի գումար մը եւս ուղարկուեցաւ Ս. Էջմիածին Դեկտեմբեր 1960ին, շարունակելու համար Մայր Տաճարին վերանորոգութիւնը: Նոյն նպատակով ուղարկուած գումարները ներկայիս կը հասնին 220.000 տոլարի :

ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ 1960Ի ՄԷՋ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՅԱՏԿԱՑՈՒՄՆԵՐՈՒ

Նոր յատկացումներ 1960 Յուլիսէն մինչեւ 31 Դեկտեմբեր.—

	Տոլար
1.— Հայ Առաքելական Ընկերակցութիւն (Տիթրոյթ)	67.500
2.— Յաւել. գումար Լիբանանի վարժարաններու նորոգութեան	16.000
3.— Առաջնորդարան Հայոց Պաղտատի	24.000
4.— Մխիթարեան վարժարան, Աղեքսանդրիա	3.200
5.— Լիբանանի մանկապարտէզներու սարքաւորում	48.000
6.— Մարմնակրթական Ուսման ծրագիր, Լիզպոն	56.000
7.— Լիբանանի եւ Սուրիոյ Տնօրէններու ամառնային դասընթացք	2.500
8.— Յաւել. գումար հայ վարժարաններու կրթաթոշակին (1960 – 61)	20.000
9.— Կրթաթոշակ հայ վարժարաններու մէջ (1961 – 62 եւ 1962 – 63)	250.000
10.— Ս. Էջմիածնի եւ [illegible]իլիասի Դպրեվանքերու կրթ[illegible]	20.000
11.— Այա Եանիս Քարէսայի աշխատանոցին յաւելուածական գումար	10.000
12.— Հալէպի ծերանոց	20.000
13.— «Ժէօնէս է Աֆաիռ», (Մարսիլիա)	920
14.— Ազունիէի Բուժարանին յաւելուածական յատկացում	3.360
Գումար	541.480
1 Յունուար – 15 Յուլիս կատարուած յատկացումներ 1960ին	211.250
1960 յատկացումներու ընդհ. գումար	752.730
Մինչեւ 1959ի վերջը կատարուած յատկացումներու ընդհանուր գումար	2.047.695
Մինչեւ 31 Դեկտ. 1960 եղած յատկացումներու ընդհ. գումար	2.800.425

(Երկու միլիոն ութ հարիւր հազար չորս հարիւր քսանը հինգ տոլար):

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Լիզպոն, Յունուար 1961

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱ

—o—

« Գէր սիրի՛ր, ցալամ սիրի՛ր, դաֆթար սիրիր»: Ս. Ն.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գոմոնի Կ. Խաչի մասնաճիւղին նախաձեռնութեամբ, բեմադրութեամբ Տիկին Արփիկ Պէզիրճեանի, Սահակ - Մեսրոպ սրահին մէջ Յունուար 21ին տրուեցաւ Սայաթ Նովայի յուզիչ կեանքին ներկայացումը երգախառն :

Խաչուհիներու կողմէ նախապէս սպառած ըլլալով բոլոր տոմսերը, ժամանակէն առաջ ծայրէ ի ծայր լեցուած էր սրահը: Այնպէս որ նուագախումբի նուագով ճիշդ յայտարարուած ժամին կը բացուի բեմը :

Հանդիսականները ուշադրութեամբ եւ հաճոյքով հետեւեցան ներկայացումին, որ անցաւ շատ յաջող եւ խանդավառութիւն ստեղծեց: Բեմայարդարումը, տեսարանները, զգեստաւորումը տպաւորիչ էին :

Քեմանչիստ Համօ ստանձնած էր Սայաթ-Նովայի դժուարին դերը, քեմանչայի ընկերակցութեամբ երգեց Սայաթ-Նովայի երգերը :

Տիկին Արփիկ Պէզիրճեան, տարիներ ծառայած ըլլալով հայ բեմին, ծանօթ է արուեստին նրբութեանց: Բնաւորութեամբ բծախնդիր՝ յաջողութեամբ կատարեց Շուշան Աքլորի դերը: Դերասան Մութաֆեան՝ ծանօթ է մեր գաղութին իր զանազան դերերով: Ստանձնած էր Միխայի դերը, զոր յաջողութեամբ կատարեց:

Օր. Վարդենի Քեչիճեան իր զգայուն երգեցողութեամբ եւ նուրբ խաղարկութեամբ կենդանացուց Սոնիայի դերը :

Սիսակ Պէշիկէօթիւրեան, մեր միջին սերունդէն, յաջողութեամբ խաղաց Եգորի եւ Գեւոյի զոյգ դերերը: Գրիգոր Թեթելեան `Օսէփ - Աղի դերով, Օր. Մարի Լուիզ՝ Մարթայի դերով եւ իրենց խաղարկութեամբ նպաստեցին ընդհանուր յաջողութեան :

« Արենուշներու » եւ «Նոր Սերնդականներու» խառն պարախումբը, երգերով եւ պարերով արժանացաւ բուռն ծափահարութեան: Թառով Գարուշը իր վարպետ նուագածութեամբ կեանք տուաւ ներկայացումին: Դաշնակահար Գ. Աբիկ իր մասնակցութիւնը բերաւ ընդհանուր յաջողութեան :

Ժամը 12ին ընդհանուր խանդավառութեան մէջ կը վերջանար ներկայացումը, մեծ տպաւորութիւն թողլով հանդիսականներուն վրայ: Սրահը լեցուած խուռներամ բազմութիւնը չէր ուզեր բաժնուիլ սրահէն: Ընտանիք եւ աշխատանք սիրող մեր ժողովուրդը իր հոգիին չափ կը սիրէ ազգային մշակոյթին մաս կազմող տոհմիկ երգերը: Անշուշտ կային պզտիկ թերութիւններ: Գեղարուեստական անթերի գործեր տալու համար անհրաժեշտ են պետական աջակցութեան եւ նիւթական միջոցներ: Իրողութիւն է սակայն որ սրահէն մեկնող հանդիսականները կը խնդրէին մեր Խաչուհիներէն, որ նման ներկայացումներ յաճախ կազմակերպեն :

Միջնարարներուն խօսք առին Հմայեակ Քհնյ. Համբարձումեան, Կ. Խաչի գլխաւորոցին ուսուցիչ Գ. Վահրամ - Միսթիք, որոնք զգացուած խօսքերով գովքը հիւսեցին հայ մշակոյթին եւ Կապոյտ Խաչին վաստակաւոր աշխատողներուն :

Գոմոնի Կ. Խաչի վարչութիւնը, նախագահութեամբ Տիկին Փայլածուն Անդրէասեանի, կը շարունակէ աշխատիլ բարձր պահելու համար դրօշը, որ իրենց յանձնուած է :

Երրորդ միջնարարին՝ վիճակահանութեան երեք հարիւր տոմսակները սպառեցան տասը վայրկեանի մէջ: Գոյացաւ երեսուն հազար հին ֆրանք : Ընդհ. մուտք՝ 132.000 հին ֆրանք: Երեսուն շահողներ ստացան արժէքաւոր առարկաներ :

Հրապարակաւ Կ. Խաչը շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր անոնց, որոնք զանազան նուէրներով նպաստած էին վիճակախաղին, նաեւ մասնաւորաբար ընկեր Յովհ. Բանդիկեանին, որ իր գործնական աշխատանքով օժանդակեց ընդհ. գործին :

Կայծակի արագութեամբ տարածուած է շրջանիս մէջ Սայաթ - Նովայի յաջողութիւնը: Արդէն խնդրանք կայ ներկայացնելու Մարսէյլի եւ արուարձաններու մէջ: Ներկայացումներու կազմակերպութեան համար դիմել Քեմանչիստ Համոյին, Տիկին Արփիկ Պէզիրճեանին եւ Գոմոնի Կ. Խաչին, որոնք իրենց պիտի տան գործնական խորհուրդներ կազմակերպչական տեսակէտով :

ՎԱՂԻՆԱԿ ՏԷՐ - ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

×

ԱՄԱՍԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ամասիոյ Հայր. Միութեան ժողովը տեղի ունեցաւ Կիրակի 15 Յունուարին, Բարեգործականի սրահին մէջ:

Միութեան նախագահը Գ. Տ. Զօրիկեան ժողովը բանալով, շնորհաւորեց Նոր Տարին եւ Ծնունդը՝ լի մաղթանքներով: Ապա յայտնեց թէ վարչութեան շրջանը լրացած ըլլալով կը ներկայացուի հաւաքական հրաժարականը: Ամէն կողմէ միահամուռ բողոք բարձրացաւ, եւ ձեռամբարձ բոլորին կողմէ վերընտրուեցաւ նոյն վարչական կազմը :

Ապա խօսք առաւ Բ. Նախագահը, Գ. Լ. Քէլէշեան, որ խիստ քաջալերական գտնելով ներկաներուն գուրգուրանքը հանդէպ Միութեան, դիտել տուաւ թէ դեռ կան ոմանք որ անտարբեր կը մնան կամ պատահականօրէն ներկայ կ'ըլլան, ու թելադրեց որ սեղմենք շարքերը, միացնելով բոլորը:

Խօսքը տրուեցաւ Միութեան քարտուղար Կ. Գոլիկեանի, որ իր կարգին անդրադարձաւ Միութեան կողքին կազմուած երկսեռ երիտասարդաց, որոնց ներկայութիւնը եւ գործունէութիւնը շնորհաւորեց, ի մասնաւորի նախագահուհի Օր. Օտէթ Յովակիմեանի ձեռներէցութիւնը, անոր կողքին՝ Օր. Ս. Գոլիկեանը, Օր. Ս. Չէքէմեանը, ինչպէս նաեւ Օր. Ժ. Մերտինեանը, Օր. Ժ. Չէքէմեանը եւ Գ. Զեչեանը, որոնց անձնուիրութիւնն արժանի է ամէն քաջալերանքի :

Միութեան գանձապահ Գ. Ե. Չէքէմեան, տարեկան հաշուեկշիռը տալով, ըսաւ թէ, կարելի միջոցներով հայրենակցական եւ ազգային դիմումներու օժանդակութիւն կատարուած է, այժմ աղքատ է գանձը:

Հաշուեքննիչ մարմնի մը կազմութիւնը մերժուեցաւ, վստահելով գանձապահին եւ վարչութեան :

Խօսքը տրուեցաւ Երիտասարդացի նախագահուհիին, Օր. Օտէթին, որ բաւարար չհամարեցաւ իր ընկերուհիներու հետաքրքրութիւնը, եւ սպառնաց հրաժարականը տալ, ինչ որ բոլոր ներկաներու բողոքին բախեցաւ: Մասնաւորապէս երիտասարդները ձեռամբարձ խօսք տուին միշտ ներկայ ըլլալ իր կոչին :

Հաւատացէք, խիստ յուզիչ էր պահը եւ սփոփիչ: Այս յայտարարութիւնը բուռն ծափահարութեամբ ողջունուեցաւ:

Մեր երիտասարդները որոշեր էին խնջոյքով վերջացնել ժողովը, կարգադրեր էին որ ամէն ընտանիք Ամասիոյ մասնագիտութիւնը կազմող խմորեղէններ եւ համադամներ պատրաստեն: Իրապէս Ամասիա փոխադրուած էր սրահին մէջ,— խաշխաշի «չէօրէ՞կը» անմոռանալի «պէօրէկնե՞րը», « տօլմանե՞րը», շռայլօրէն զարդարուած էին սեղանները: Կենացներ պարպուեցան բոլոր պատրաստողներուն:

Խնջոյքը տեւեց խանդավառ ու չէնշող մթնոլորտի մէջ՝ մինչեւ ուշ ատեն, երգերով, ճառերով, Գ. Սիմոնեանի եւ Գ. Անդրանիկ Գոլիկեանի պարերով :

Կ. Գ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (127)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

—o—

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

—o—

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Երկու տարի առաջ, երբ Ներսէսի եպիսկոպոսը խնդրում է՝ «իւրաքանչիւր շինում կառուցել մի աղօ[illegible]»՝ իշխանը մերժում է. «Թող [illegible] չէնի բնա[illegible] գնան հարեւան շէնի աղօթատունը»,— պատաս[illegible] է եւ նոյնհետայն աւելացնում. [illegible] անք անտառում է՝ կարող է աղօթել եւ [illegible] աղօթքը»...— Ներսէսը [illegible] եւ [illegible], կարծես ինքն իրեն [illegible] անելով.— Ի՞նչ է արդեօք նրան բերել առ ինձ... Հրաւիրիր, վանահայր տէր:

Փոքր անց ներս մտաւ իշխան Կամսարականը կարճ կապայ հագած, առանց ճանապարհի թիկնոցի եւ, ինչպէս ընդունուած էր կաթողիկոսին ներկայանալիս, գլխաբաց ու առանց թրի:

Նրա խոշոր մարմինը մէկէն ծածկեց դուռը եւ մթնեցրեց սենեակը : Առաջ գալով՝ նա ոչ թէ խոնարհուեց երկուտակուելով, ինչպէս անում էին ուրիշները, այլ գլուխը իջեցրեց միայն .

— Փառք Տէրն մերոյ Յիսուս - Քրիստոսի:

— Յաւիտեանս յաւիտենից :

Ապա, մօտենալով իշխանը, ընդունուած կարգի համաձայն, առաւ կաթողիկոսի աջը.

Օրհնիր, քահանայապետ :

— Եւ թող յար ու յաւիտեան օրհնուած լինի մեծ տունը Կամսարականաց եւ գերդաստանը քո, սիրելիդ իմ իշխան,— եւ կաթողիկոսը, աջը բարձրացնելով, խաչակնքեց օդը:

Երբ իշխանը նստեց՝ փայտէ բազկաթոռը ճռնչաց նրա ծանր մարմնի տակ, եւ Ներսէսը չիմացաւ ա՞յդ էր պատճառը, որ իշխանը մռայլուեց, թէ վանահօր եւ զուգակից եպիսկոպոսի ներկայութիւնը հաճոյ չեղաւ նրան, ուստի համարեց աւել.

— Մենք այդ խնդրոյ մասին կը խորհինք յետոյ, հայր սրբազան: Այժմ զըրուցեմ իշխանիս հետ :

Զրուցակից եպիսկոպոսը եւ վանահայրը հասկացան, որ կաթողիկոսը ցանկանում է մենակ լինել իշխանի հետ. եւ երբ նրանք խոնարհումներով դուրս եկան, Ներսէսը դիմեց իշխանին բարեժպիտ :—

— Մեծայոյս եմ՝ անվնաս ես գերդաստանիւ, իշխան սիրելի, եւ աստծոյ բարութիւնը չի լքել քեզ :

Իշխանը ոչ թէ պատասխանեց, այլ մըռնչաց .

— Լքել է, տէր հոգեւոր, լքել է:— ասաց նա պնչերի աղմուկով շնչելով, որից ուսերը բարձրացան նկատելի :

Կաթողիկոսը իր խոշոր թափանցող աչքերը յառեց իշխանի երեսը՝ մի այնպիսի զարմացական ու հարցական նայուածքով, որին իշխանը պատասխանեց անմիջապէս :

— Լքել է, այո, հայր վեհափառ, եւ մատնել մեզ Արշակ թագաւորի չարութեան ու խարդաւանքին:

Ներսէսը աչքերը կծկեց ակամայ եւ լռեց :

— Ես ի սպառ անիրազեկ եմ, իշխան, — ասաց նա պարզ տարակոյսով :— Ի՞նչ չարութիւն եւ ի՞նչ խարդաւանք :

Իշխանը կրկին տնքաց եւ շունչ առաւ հեւալով :

— Միթէ՞ վեհդ անտեղեակ է Արշակաւանի հիմնադրումին :

— Լսողին տեղեակ եմ, իշխան

— Եւ անշուշտ թագաւորի արձակած հրովարտակներին :

— Որոնցմով նա ազատութիւն է խոստանում տէրերից փախած մարդոց ,— ընդմիջեց կաթողիկոսը :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

«Մարդկութեան յոյսերը մեր վրայ են, ոչ միայն մեր վրայ, այլեւ Լաոսի գիւղացիին, Նիկերիոյ ձկնորսին, Քուպայի աքսորեալին եւ բոլոր անոնց որոնք կը բաժնեն ազատութեան մեր տենչը»:

Քենետիի ճառը մեծ տպաւորութիւն գործած է ամէն կողմ: Ոմանք կ'առարկեն անշուշտ թէ Քենետի պէտք չունէր իր նախորդը քննադատելու, նոյնիսկ առանց անունը տալու եւ ընդդիմադիրները կը գտնեն թէ պէտք չունէր նաեւ այդքան աւելնելու տնտեսական կացութիւնը, սակայն հակազդեցութիւնը, ընդհանուր առմամբ, լաւ է:

Ճառէն անմիջապէս ետք, գաշնակցային Գերմանիոյ կառավարութիւնը յայտնած է թէ պատրաստ է հարկ եղած օժանդակութիւնը բերելու Ամերիկայի: Բոն կ'առաջարկէ 500.000 միլիոն տոլարի փոխատուութիւն մը ընել:

Այրի Տիկին Եդուարդ Ճիզմէճեան, Օր. Մոնիք Ճիզմէճեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Տէր Ազարեան, Օր. Ատրինէ Ճիզմէճեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Մալքաբալեան եւ զաւակը, Պ. Պէռնառ Կամոժէռ, Տէր եւ Տիկին Ռոժէ Արեւեան, Պ. Արա Արեւեան, ինչպէս նաեւ Արեւեան, Քէպապճեան, Քէչեան եւ Խաչատուրեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԵԴՈՒԱՐԴ ՃԻԶՄԷՃԵԱՆԻ

կսկծալի մահը, որ տեղի ունեցաւ Յունուար 28ին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ Այսօր Չորեքշաբթի (Փետր. 1), ժամը 15.45ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Գուա Քոլոմպի գերեզմանատունը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Զապէլ Գույումճեան եւ զաւակը Պէաթրիս, Տէր եւ Տիկին Գարոյր Գույումճեան կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Մարսէյլի Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց ամուսնոյն եւ հօր

ՄԱՐԳԱՐ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

Այս առթիւ Բ. անգամ ըլլալով Գույումճեան ընտանիքը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք նամակով, հեռագրով եւ իրենց ներկայութեամբ ցաւակցութիւն յայտնեցին ողբացեալին ընտանիքին:

Նոյն տխուր առթիւ Պ. Սարգիս Գույումճեան քսան Ն. Ֆ. կը նուիրէ Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Տէր - Ստեփանեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց մօր եւ իրենց հօրաքրոջ՝

ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ - ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ եւ
ՄԱՐԻ ԷՏԻՐՆԷԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքներուն առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները:

×

Պ. Արամ Զաքրեան, Տէր եւ Տիկին Գարոյր Մինասեան, Այրի Տիկին Էլմասեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Էլմասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մուրատեան եւ զաւակները, կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը տասնին, իրենց կնոջ, մօր, զաւկին, քրոջ, ու ազգականին Տիկին Աստղիկ Զաքրեանի (ծնեալ Էլմասեան) մահուան տարելիցին առթիւ:

Իր յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ
ՄԱՐՏ 12ԻՆ
ՍՈՐՊՈՆԻ ԱՄՖԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ

Տիկին Գոհար Ղազարեանէ (Մարսէյլ) յիսուն Ն. Ֆ.,

Տէր եւ Տիկին Ստ. Թիրեաքեան փոխան ծաղկեպսակի երեսուն Ն. Ֆ. կը նուիրեն Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին, իրենց հօրեղբօր կնոջ Տիկին Արշալոյս Թիրեաքեանի մահուան տխուր առթիւ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանին յաջորդ հաւաքոյթը՝ այս Չորեքշաբթի ժամը 21ին՝ Բատէի վերնայարկը:

Կը խօսի գրագէտ ՉԱՐԵՀ ՈՐԲՈՒՆԻ:
Նիւթն է՝ «Գիտակցութեան Ծնունդը»:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն դիւանը՝ շնորհակալութեամբ ստացած է, Պ. Հայկ Գըրըքճեանէ (Վերտէօն) երկու հարիւր Ն. Ֆ. եկեղեցւոյս բարեզարդութեան համար:

×

Ֆ. Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Կիւլպէնկեան ֆոնտէն հազար Ն. Ֆ., Կապ. Խաչի Մանուկներու Օրուան տօնին առթիւ:

— Նմանապէս իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Բ. Գավէգեանի ինչպէս նաեւ Տիկին Ազնաւուրեանի որոնք ամէն տարի իրենց մեծաքանակ նուէրներով կը մասնակցին Փարիզի Կապ. Խաչի Մանուկներու Օրուան տօնին:

— Ֆ. Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Ժիրայր Չիլինկիրեանէ յիսուն Ն. Ֆ., Տիկին Խաչատուրեանի մահուան տխուր առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՓԱՌԱՏՕՆ
ՅՈՒՆԻՍ 13ԻՆ

ԿՈՉ ԼԻՈՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Ի գիտութիւն Լիոնի եւ շրջաններու Հայութեան կը յայտարարենք թէ Լիոնի Հայ Ազգ. Միութեան հովանաւորութեամբ կազմուած է կրթական մարմին մը բաղկացած Լիոնի մէջ գոյութիւն ունեցող Հայ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներէն որոնք իրենց կարելին պիտի ընեն զարկ տալու համար, նորահաս երիտասարդութեան հայեցի դաստիարակութեան: Հաստատ հիմերու վրայ պիտի դնեն գոյութիւն ունեցող Հինգշաբթիի եւ Կիրակնօրեայ դասընթացքները, երկսեռ երիտասարդութեան համար բացուած է գիշերային դասընթացքներ, շաբաթը երկու անգամ, Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ իրիկունները ժամը 20էն 22, կարող երիտասարդ ուսուցչի մը ղեկավարութեամբ: Պիտի ձեռնարկեն նաեւ պարբերական դասախօսութիւններու, այժմէական նիւթերու շուրջ: Որոշած են նաեւ հիմնել Ազգ. գրադարան մը որ գաղութիս ընթերցասէր հասարակութիւնը անխտիր օգտուի: Որոշած են նաեւ կազմել Ազգ. Թատերախումբ մը գաղութիս պիտանի ուժերով:

Սիրելի հայրենակիցներ դուք որ մեծ զոհողութիւններ ըրիք, նիւթապէս եւ բարոյապէս, օժտելու համար Լիոնահայութիւնը փառաւոր եկեղեցիով մը եւ յարակից Ազգ. տունով մը, կը խնդրենք որ ձեր հետաքրքրութեամբ եւ բարոյական աջակցութեամբ, իրական Ազգ. Մշակոյթի վառարան դարձնէք Ազգ. Տունը:

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԿՐԹ. ՄԱՐՄԻՆ
(ԿՆԻՔ)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊԱՏՄԱԳԻՐՔ

ԱՏԱՓԱԶԱՐ
"ԱՍՏՈՒԱԾԱՐԵԱԼ" ՔԱՂԱՔԻՆ

Խմբագրեցին՝ Ա. Պիպէռեան եւ Վ. Եղիշեան:

Հայաշունչ քաղաքի մը հետաքրքրաշարժ պատմութիւնը:

750 էջ, պատկերազարդ, մաքուր տպագրութիւն:

Գին 20 Ն. Ֆ. (կամ 4 տոլար)

Ստանալու համար դիմել՝

Հ. Ակօնայեան՝
32, Rue de la Paix à Antony (Seine)
Հ. Հոգտանեան՝
15, Rue Gérando, Paris 9e
Տ. Փափազեան՝
86, Rue d'Aubagne, Marseille.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԹԵՐԹ Հ. Յ. Դ.
ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ

Ազգային, գրական, քաղաքական, ընկերային:

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1961, ԹԻՒ 1

Բոլորովին նոր ձեւով եւ ճոխ բովանդակութեամբ, ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ:

ՀԱՅԵՐԷՆ - ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ

Գրութիւններ ունին՝ Հուրի Իփէկեան, Կ. Մեսեան, Շ. Նարդունի, Մ. Պարսամեան, Ծ. Պէրպէրեան, եւն. եւն.:

ԴԻՄԵԼ ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆ —

K. PAPAZIAN
25, Rue Michel Boudet, Chaville (S. & O.)

Կամ Նոր Սերունդի անդամներուն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Հայկազեան վարժարանի դպրոցական հանդէսը Փետրուար 19ին, Կիրակի օր, ժամը 3ին, յետ միջօրէի, Րիւ Տիւնօրնի թիւ 24 ծանօթ սրահին մէջ: Հովանաւորութեամբ Ազգ. Միութեան եւ ղեկավարութեամբ նորակազմ Կրթական Մարմնոյ:

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Պանեէօ - Քաշանի «Արծիւ» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի, ժամը 20.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի, ժամը 9ին, Մշակութային Տան մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Դպրոցասէրի տարեկան գեղարուեստական ցերեկոյթը՝ Մարտ 26ին:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Surprise-Party aux Chandelles

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Պանեէօ-Քաշանի մասնաճիւղին կողմէ

Այս Կիրակի ժամը 16էն 23, Մշակոյթի Տան սրահը

17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Գեղարուեստական բաժին, Հաճելի մթնոլորտ

Buffet

ՏԱՐԻ ՆՈՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՌՔ ՆՈՐ

ՀՆԱԳՈՅՆ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԳՈՀԱՐ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

— 1960 —

... « Մեծ ժողովուրդները իրենց մնայուն պատմութիւնը միայն սուրով, հուրով եւ արիւնով չեն գրեր, այլ եւ գրիչով, վրձինով եւ արուեստով՝ իրենց մշակոյթով: Անոնցմէ է հայ ժողովուրդը »:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՈՒԱԾ՝ ՓԱՐԻԶ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ

Անտիպ եւ գունաւոր նկարներով

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Մեծադիր փառաւոր հատոր մը, 200 էջ, 100 արտատպում:

ԳԻՆ 120 Ն. Ֆ.

ԴԻՄԵԼ

ՅԱՌԱՋ
32, Rue de Trévise, 32
PARIS (IX)

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0·25 Ն. Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 2 ՓԵՏՐՈՒԱՐ

JEUDI 2 FEVRIER 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9018 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4819

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԺԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Արաբական Լիկայի քաղաքական կոմիտէի արտակարգ նստաշրջանը բացուեցաւ Գազապլանքի մէջ, երկուշաբթի կէսօրէ վերջ: Պիտի տեւէ առնուազն տասը օր:

Ժողովին կը մասնակցին Արաբական Միացեալ Հանրապետութիւնը (Եգիպտոս – Սուրիա), Իրաք, Յորդանան, Լիբանան, Եմէն, Սէուտի Արաբիա, Լիբիա, Սուտան եւ Մարոք, մեծ մասամբ իրենց արտաքին նախարարներով:

Երկու տարիէ ի վեր Լիկայի ժողովներուն չէր մասնակցեր Թունուզ, այն պատճառով, որ համարաբական այս կազմակերպութիւնը ինկած էր գրեթէ կամալ Ապտէլ Նասըրի ազդեցութեան տակ:

Արաբ. Միացեալ Հանրապետութեան նախագահը ոչ – հաճելի յայտարարութիւններ էր ըրած Թունուզի Հանրապետութեան նախագահ Հապիպ Պուրկիպայի դէմ: Անկէ ի վեր Լիկայի ընդհանուր քարտուղարը քանիցս փորձած էր մերձեցում առաջ բերել երկու նախագահներուն միջեւ, առանց յաջողութեան: Վերջին անգամ Իրաքի կառավարութեան պետը յատուկ պատուիրակ մը ղրկեց Պուրկիպայի մօտ՝ Գազապլանքի ժողովին հրաւիրելու համար Թունուզի ներկայացուցիչը:

Վերջին լուրերուն համաձայն, այժմ Թունուզի արտաքին նախարար Սատոք Մոքատտէմ եւս կը մասնակցի Լիկայի ժողովին, որով համերաշխութիւնը վերահաստատուած կը թուի արաբական ճակատին վրայ:

Ընդհանուր քարտուղարին հրաւէրով Գազապլան հասած են նաեւ «Ալժերիոյ Հանրապետութեան Առժամեայ Կառավարութեան» պատուիրակները, որոնք ներկայ պիտի ըլլան նիստերուն, երբ քննութեան առարկայ դառնայ Ալժերիոյ խնդիրը:

Գազապլանքի ժողովի օրակարգին վրայ դրուած են եօթը կարեւոր խնդիրներ, որոնք կը շահագրգռեն արաբական աշխարհը:

Ամէնէն առաջ պիտի քննուի Ալժերիոյ հարցը, որուն լուծումը աւելի դիւրացած կը թուի Յունուար ութի հանրաքուէէն ի վեր:

Երկրորդը Պաղեստինի բարդ խնդիրն է, որ ցարդ չէ լուծուած: Մէկ միլիոն արաբ գաղթականներ արմատախիլ եղած իրենց հայրենի հողէն, 1948էն ի վեր կ'ապրին հարեւան արաբական երկիրներու մէջ, Միացեալ Ազգերու նիւթական օժանդակութեամբ:

Քանի տարիները սահին, ա՛յնքան կը դժուարանայ գաղթականներու հայրենիք վերադարձը: Մանաւանդ, որ անոնց լքած հողին վրայ եւ տուներուն մէջ տեղաւորուած են աշխարհի չորս կողմէն դէպի Իսրայէլ ներգաղթող Հրեաներ:

Պաղեստինի հարցին կապակցութեամբ պիտի քննուին Յորդանանի գետի ջուրերուն ուղղութիւնը փոխելու մասին Իսրայէլի կողմէ ծրագրուած ձեռնարկները, Իսրայէլի ճանաչումը Իրանի կողմէ, Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի աջակցութիւնը Իսրայէլի կառավարութեան՝ հիւլէական ուժի եւ հրթիռներու տրնչութեամբ:

Օրակարգի միւս հարցերն են՝ Օմանի եւ Մասքաթի վէճը, վերաքննութիւն Լիկայի հիմնական կանոնագրին, որ ընդունուած էր Շթորայի խորհրդաժողովին մէջ, Լիկայի եւ ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղարներուն գործակցութիւնը, Քազապլանքայի համաժողովին որոշումները եւ Մաւրիտանիոյ խնդիրը, որ մասնաւորապէս կը շահագրգռէ Մարոքը:

Ինչպէս կը տեսնուի, բազմաթիւ բարդ հարցեր դրուած են սեղանի վրայ:

Լիբիայի անդամ պետութեանց միջեւ յաճախակի չփումները նպատակ ունին հարթելու մասնակի վէճերը եւ ճամբայ յարդարելու դէպի արաբական միացեալ ճակատ:

Այս ուղղութեամբ մեծ յոյսեր դրուած են Գազապլանքի ներկայ խորհրդաժողովին վրայ:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

(ԹՐՔԱԿԱՆ ԿԱՑԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ)

Թուրքիոյ արդի վարիչները գիտեն միշտ վատ պահել հետաքրքրութիւնը երկրէն ներս եւ երկրէն դուրս, — Եասը Ատայի դատավարութեանց փայլը աղօտեցաւ, այս անգամ չնդալից դատավարութիւններ սկսան Անգարայի եւ Այտընի մէջ:

Անգարայէն կը հեռագրեն թէ Զինուորական Ատեան մը սկսաւ դատել 32 հոգի, որոնք ձերբակալուած են այն ամբաստանութեամբ թէ փորձած են տապալել Մայիս 27ի կառավարութիւնը, փրկելու համար Եասը Ատայի բանտարկեալները:

Այտընէն հասած հեռագրի մը համաձայն, սկսած է դատավարութիւնը այն չորս անձերուն, որոնք կ'ամբաստանուին թէ զինեալ կազմակերպութիւն մը հիմնելով՝ ժողովուրդը մղած են ապստամբութեան: Ամբաստանագիրը կը յայտնէ թէ գլխաւոր ձերբակալեալը, Սաբրի, յատկապէս գացած է Իզմիրի տօնավաճառը, սպաննելու համար նախագահ Կիւրսէլը, բայց չէ կրցած սպաննել զայն, որովհետեւ … «զէնք չունէր» (ամբաստանագրին բառերով):

Ամբաստանեալները ծրագրած էին յեղափոխութիւն հանել այն համոզումով թէ զօրքը պիտի չկրակէր իրենց վրայ, թէ ձայնասփիւռի կայան մը պիտի հիմնէին Այտընի մէջ, եւ այս ծրագրին ուղղութեամբ՝ իրենց կ'աջակցէին «Հավատիս», «Ենի Ասըր» եւ «Հիւրեոլու» թերթերը:

Ամբաստանեալներէն Ֆարուք մերժեց ամէն վերագրում եւ բողոքեց որ ութ օր բանտարկուած է Իզմիրի եւ Այտընի պահականոցներուն մէջ, ամէն տեսակ տանջանք կրած, անօթի պահուած, ծեծ կերած, — այս պայմաններուն տակ ստորագրած է խոստովանութիւն մը:

× Վաքֆըքէպիրի մէջ, Հանր. Նախագահութեան ընդհ. քարտուղար Գնդ. Օսման Քէօքսալ կը յայտարարէ ժողովուրդին, որ զէնք դիմաւորելու եկած էր.

— Երկրին մէջ երկու կամ երեք հազար հոգի կան, որոնք ժխտական փրոփականտ կը կատարեն կառավարութեան դէմ: Եթէ չլռեն, առտու մը կարելի է զանոնք ալ տեսնել Եասը Ատայի շրջակայ կղզիներէն մէկուն մէջ:

ՆՈՐ ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հանրապետութիւն հռչակուելէն ի վեր, Թուրքիոյ մէջ հիմնուած են 48 կուսակցութիւններ:

Մեծ մասամբ թաղուած են այս կուսակցութիւնները: Այժմ ինչի կը հասնի, հին կամ նորակազմ, թրքական կուսակցութեանց թիւը.—

1.— Սոցիալ – դեմոկրատ կուսակցութիւն:

2.— Քալքընմա կուսակցութիւն:

3.— Պիրլիք կուսակցութիւն:

4.— Բանուորագիւղացիական կուսակցութիւն:

5.— Թուրք ընկերվարական կուսակցութիւն:

6.— Ընկերվարական կուսակցութիւն:

7.— Մեմլեքէթճի ձուժհուրիյէթ կուսակցութիւն:

8.— Հալք կուսակցութիւն:

·— Միլլէթ կուսակցութիւն:

Խօսք կայ կազմելու դեռ ուրիշ նոր կուսակցութիւններ, «Հիւր – Դեմոկրատ» կուսակցութիւն: Միւս կողմէ Ալիճանի խումբը կը բանակցի Մեմլէքէթճիներուն հետ՝ կազմելու համար մէկ կուսակցութիւն:

Միւս կողմէ կոչ մը հրատարակուած է՝ դեմոկրատներուն ուղղեալ, հրաւիրելով միանալ նոր կուսակցութեան, հետեւեալ յայտարարութեամբ.—

Մայիս 27ի շարժումը կատարուած է ոչ թէ դեմոկրատ հայրենակիցներու մեծ զանգուածին դէմ, այլ այդ կուսակցութիւնը 1946ի հիմնարկութեան նպատակներէն հեռացնող, եւ այս կերպով երկրին մէջ իրենց անձնական մենատիրութիւնը ապահովել ուզող կարգ մը ղեկավարներու դէմ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Էլիզապէթ Բ. Թագուհին, որ Հնդկաստան կը գտնուի, վերադարձի ճամբուն վրայ պիտի հանդիպի Իրան, յետոյ Թուրքիա, եւ Անգարայի օդանաւային կայանին մէջ տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Զօր. Կիւրսէլի հետ:

× Յուրտի նոր ալիք մը հասած է Թուրքիա: Չինաստան անձրեւ կը տեղայ:

× Յորդանանի մայր թագուհին Պոլիս հասած է օդանաւով: Պիտի մնայ 4 օր:

× Թուրքերը օգնաւով երկրէն դուրս հանեցին գերման ուսանողուհի մը, ամերիկեան քոլէճէն, հազիւ 17 տարեկան, որ գլխէ կը հանէր տարեց Թուրքերը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԻՈԼ – ՍԹՐԻԹԸ (Նիւ Եորքի սակարան) շատ լաւ ընդունելութիւն մը ըրաւ նախագահ Քեննէտիի իրատես ճառին: Բոլոր արժեթուղթերը բարձրացան եւ 3600 միլիոն տոլարի յաւելում մը կրեցին: Ընդհանուր ձեւով բոլոր երկիրները լաւ տպաւորութիւն կրած են Նախագահին ճառէն, միայն Գերմանիան է որ չի կըրնար ծածկել իր յուսախաբութիւնը.— Քեննէտի չէ խօսած Արեւմտեան Պերլինի պաշտպանութեան մասին:

ՓՕԼ – ՀԱՆՐԻ ՍՓԱՔ հրաժարեցաւ Ատլանտեան Ուխտի ընդհանուր քարտուղարի պաշտօնէն: Իր որոշումը հաղորդուեցաւ Ուխտի անդամ երկիրներու կառավարութեանց: Հրաժարումին պատճառը յիշուած է գեկոյցի մը մէջ.— «Սփաք կը փափաքի Պելժիա վերադառնալ վերստին մասնակցելու համար իր երկրի քաղաքական կեանքին»: Պելժիոյ ընկերվարականները զեկոյցով մը գոհունակութիւն կը յայտնեն որ ընտրութեանց նախօրեակին «ընկեր Սփաք իր տեղը կը գրաւէ ընկերվարութեան պայքարին մէջ»: 1957էն ի վեր ընդհանուր քարտուղարն էր Ատլանտեան Ուխտին եւ կարեւոր դեր մը կը նկատուէր:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը՝ Պեն Կուրիոն Հանրապետութեան նախագահին ներկայացուց իր հրաժարականը: Յայտարարեց թէ չի ստանձներ Նախարարներու Խորհուրդի Դեկտեմբեր 25ի որոշումին պատասխանատուութիւնը, որ կը վաւերացնէր նախկին պաշտպանութեան նախարար՝ Լավոնի դէմ եղած ամբաստանութեան առթիւ կազմուած քննիչ յանձնախումբին որոշումը:

ՔՈՆԿՈՅԻ մէջ բոլորին ուշադրութիւնը կեդրոնացած է Քաթանկայի վրայ, ուր առջի օրուան օդային ռմբակոծումները ահ ու սարսափ մատնած են Հիւսիսային Քաթանկացիները: Միւս կողմէ, Մոպութու կը շարունակէ յառաջանալ դէպի Սթանլէյվիլ: ՄԱԿը խիստ բողոքագիր մը ներկայացուց Չոմպէի, որ իր կարգին ամբաստանեց ՄԱԿը որուն քաղաքականութիւնը Քաթանկայի դէմ է, ըստ Չոմպէի:

ՍԱՆԹԱ – ՄԱՌԻԱՆ Բեսիֆ նաւահանգիստը հասաւ Զարեքշարթի առտու, շնորհիւ Կալվաոյի բարեկամ՝ Պրազիլի նոր նախագահին: Արդարեւ փոթթուկալցի ըմբոստը յայտարարեց թէ Քուատրոս արտօնութիւն տուած է որ ճամբորդները ցամաք հանէ: Հարց է սակայն թէ ի՞նչ պիտի պատահի անկէ ետք. Պրազիլի բացը սպանական եւ փորթուկալեան երկու նաւեր կը սպասեն Սանթա – Մառիայի, բայց Կալվաօ միշտ կը սպառնայ որ նաւը կ'ընկղմէ եթէ գրաւելու փորձ կատարուի:

ՔԱՓ – ՔԱՆԱՎԵՐԱԼԷՆ Ամերիկացիները յաջողութեամբ արձակեցին հրթիռ մը, որուն մէկ յատուկ «սենեակին» մէջ զետեղուած էր կապիկ մը: Չորս ժամ ետք, նախատեսուած վայրէն 198 քիլոմեթր հեռու Քարայիպի ծովուն մէջ կապիկը ողջ – առողջ կը գտնուէր ամերիկեան նաւու մը վրայ, արձակուած կայանէն՝ 676 քիլոմեթր:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ ընտրապայքարը բացուեցաւ եւ Մարտամ կուսակցութիւնը (պարկեշտ ընդդիմութիւն) իր առաջին մեծ ժողովը գումարեց: Այս ժողովին ընթացքին Ազգային Ճակատը, որուն գործունէութիւնը վերջերս միայն արտօնուեցաւ, ծանր յարձակումներու ենթարկուեցաւ:

Ազգային Ճակատը որ Մոսատէղը իշխանութեան գլուխ բերած է սկսած է ժողովրդականութիւն շահիլ, ինչ որ կը մտահոգէ կառավարական շրջանակները:

ՊԱՂՏԱՏԻ ժողովը կը շարունակուի: Օրակարգի ներկայ հարցն է՝ Ալժերիա եւ նիստերը գոնփակ տեղի կ'ունենան: Ժողովին առաջին անգամ ըլլալով ներկայ է նաեւ Թունուզի արտաքին նախարարը: Կը կարծուի թէ Լիբանան, Մարոք եւ Թունուզ պատճառ կը դառնան որ ժողովը խիստ բանաձեւ մը չքուէարկէ Ֆրանսայի դէմ:

«ԱՀԱԿԸ» (Ալժ. Առժամեայ Կառավարութիւն) կը հերքէ այն լուրը որուն համաձայն յեղափոխութեան Ազգային Խորհուրդը նիստի հրաւիրուած ըլլայ Փետրուարի կիսուն:

ՆԻՔԻԹԱ ԽՐՈՒՇՉԵՒ Ռոստով հասած է:

ՖՐԱՆՍ – ՕՊՍԵՐՎԱԹԷՕՐ թերթին երկու խմբագիրները ամբաստանուած են եւ դատի քաշուած: Թերթը Սեպտեմբեր 15ին Ֆերհաթ Ապպասի հետ տեսակցութիւն մը հրատարակած էր եւ աւելի ետք՝ նամակներ Ալժերիա գտնուող զինուորներէ: Ամբաստանութիւնը կը շեշտէ թէ վնասած են Պետութեան Ապահովութեան եւ փորձած են բանակը յուսալքել:

ԲԱՆԱԿԻ ղեկավար տարրերու մէջ նոր փոփոխութիւններ կը կատարուին: Զօր. Օլիէ պիտի փոխարինէ ազգային պաշտպանութեան ընդհանուր սպայակոյտի պետ՝ Զօր. Էլին: Զօր. Քրէփէն որ Ալժերիոյ ուժերու հրամանատարն էր Զօր. Շալը մեկնումէն ի վեր պիտի փոխարինուի Կամպիէզի կողմէ:

ՓԱՐԻԶԻ հիւանդանոցները հարիւրէն տասը յաւելում մը պիտի կրեն: Վիրաբուժական բաժինը՝ օրական 67·75 Ն. Ֆ. (նախապէս 61·20), բժշկական բաժին՝ 48·80 Ն. Ֆ. (44·10), թոքախտաւորներ՝ 35·95 Ն. Ֆ. (33):

ՔԵՆՆԷՏԻ Ուոշինկթըն կանչած է Մոսկուայի իր դեսպանը՝ Թոմսըն: Անկարելի չէ որ Միացեալ Նահանգներու նոր նախագահը բանագնաց մը ղրկէ Մոսկուա, իր դեսպանին հետ խորհրդակցելէ ետք: Այդ բանագնացը կրնայ Ավըրէլ Հարիմընը ըլլալ որ Քեննէտիի «շրջուն դեսպանն է»:

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Մեր խմբագրատունը այցելեցին Թեհրանէն Գ. Ալեքսան Խոճամիրեան՝ տնօրէն «Լիպրերի տէ Լէթրը Ֆրանսէզ» գրավաճառ ընկերութեան, որ Փարիզ կը գտնուի ֆրանսական հրատարակչական ընկերութիւններու հրաւէրով:

Տիկին Արաքս Տէր Ոսկի, նկարչուհի Գրիւսէլէն:

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Ա.

1961ԻՆ ՈԳԵԿՈՉԵԼԻ ԴԷՄՔԵՐ Ա ԴԷՊՔԵՐ

Եթէ մէկը պատահմամբ աչքէ անցընէ յիսուն ութսուն տարի առաջուան Պոլսահայ մամուլը, այն եզրակացութեան պիտի գայ թէ ոչինչ փոխուած է մեր գրական կեանքի բուն իրականութեան մէջ, թէ մեր բոլոր լաւատես ու ինքնապով ճառերը, յօդուածները ինքնախաբէութիւն են։ Ու եթէ այդ անձը ուզէ աւելի պրպտել, հաւանաբար ուրիշ բան մըն ալ նշմարէ, թէ ոչ միայն Հայ գրականութիւնը իր երկու թեւերով չի յառաջդիմեր, այլ նոյնիսկ կը նահանջէ (Խորհ. Հայաստանի մէջ՝ բանասիրութեան նման ոչ-գրական սեռերն է որ կը յառաջդիմեն, մինչ ստեղծագործական գրականութիւնը, քանի տարիէ ի վեր, ինքզինք կը կրկնէ, եւ եթէ չըլլար Մայր Հայրենիքի հողին վրայ ապրելու ձրի հմայքը, Խոր. Հայաստանի գրականութիւնը մեզ այսօր բոլորովին անտարբեր պիտի ձգէր)։

Ճիշդ է որ 80ական թուականներուն, հակառակ գրական նոր հոսանքի մը ծընունդին, Պոլսոյ մէջ շատ քիչ բան կը հրատարակուէր ու երբ Արփիարեան «Արեւելքի» էջերէն, Մամուրեան «Արեւելեան Մամուլէն», Եղիա Տէմիրճիպաշեան «Մասիսի» էջերէն կը գանգատէին թէ մեռած է հրապարակը՝ այդ դժգոհանքն իսկ ինքնին կեանքի նշան էր։ Երբ 90ական թուականներէն մինչեւ Սահմանադրութիւն, Զօպանեան «Հայրենիքէն», Եր. Տէր Անդրէասեան «Բիւզանդիոնէն», Տ. Արփիարեան «Մասիս» շաբաթաթերթէն», ու տակաւին Արտ. Յարութիւնեան, Ենովք Արմէն եւ այլ մտաւորականներ կ'ողբային գրական կեանքի ամլութիւնը, շատ հաւանաբար անկեղծ էին եւ իրենց յուսահատութիւնը պարզապէս պարագային նոր ճիգի մը պահանջը կը չեշտէր։

Իսկ մե՞նք որ կը յաւակնինք թէ ըՍփիւռքի մշակութային կեանքը փայլուն վիճակի մէջ է, (չէ՞ որ 70 հայ վարժարան ունինք Լիբանանի մէջ, չուկան մեր ձեռքն է, նայեցէք մեր չորս օրաթերթերուն, նկարիչ, երաժիշտ բոլորն ալ հայ են), ինչո՞ւ չենք ուզեր ընդունիլ թէ հայ միտքը դադրած է մտածելէ ու ստեղծելէ իր հին թափով։ Ու այն պարագային՝ երբ ընդունինք, անմիջապէս կը փորձենք մենք մեզ արդարացնել, բսելով՝ տեղական պայմանները, հայրենի հողին պակասը, նորէն աս ալ լաւ է։ Անկասկած վերջ կը գտնէ օր մը այս հիւանդագին կացութիւնը։

Մինչեւ դայ այդ օրը, ի՞նչ կրնանք ընել։ Կրնանք գոնէ տօնել, այսինքն անցեալի ջերմութեամբ քիչ մը տաքնալ։ Կ'արժէ փորձել, քանի մը տողով ոգեկոչել մէկ երկու յայտնի ու անյայտ դէմքեր կամ դէպքեր՝ որոնք կապուած են 1861 թուականին։ Անշուշտ թուականի հարցերը միշտ զուգադիպութիւններ են ու բան մը չեն նշանակեր պատմութեան ընդհանուր հոլովոյթէն դուրս։ Հոս թըւականը պատրուակ մըն է լոկ, ինչպէս կը թուին ըլլալ նաեւ մարդիկ ու դէպքերը, եթէ որոշ ձեւով մը նայինք անոնց։

Առաջին կարեւոր դէպքը Գր. Զօհրապի ծնունդն է։ Հոս տեղը չէ այդ հսկային մասին որեւէ բան ըսելու։ Սակայն կ'արժէ գիտել տալ թէ իր ծննդեան թուականի մասին երկու կարծիք կայ։ Վ. Փափազեան, իր «Պատմ. Հայ Գրականութեան» հատորին մէջ, զայն 1860 կուտայ, ինչպէս եւ Զիթունի՝ իր «Ցուցիկք Հայաստանի» հատորին մէջ։ Մինչդեռ Ա. Ալպօյաճեան ու Հ. Մեսրոպ Ճանաշեան զայն կը նշեն որպէս 1861, Յունիս 14-26։ Կասկած չկայ թէ Սփիւռքի մտաւորականութիւնը արժանաւոր կերպով պիտի տօնէ համբաւաւոր Հայուն ծննդեան հարիւրամեակը։

1861ին կը մեռնէր Ակնցի Մկրտիչ Ամիրա Ճէզայիրլեան, որ իր ժամանակին Պոլսոյ ամէնէն գունագեղ, ազդեցիկ ու հայրենասէր անձերէն մին էր։ Իր մահով կը թուի նաեւ վերջ գտած ըլլալ ամիրաներու փառքի շրջանը, Սահմանադրական նոր սերունդ, հաշուապահական նոր դըրութիւններ, խնաֆ-Ամիրա պայքար, իրենք իրենց մէջ պառակտում, այս բոլորը տակաւ կը քայքայէին մարդիկն ու հին բարքերը։ Վերջին մեծ ցնցումը տեղի ունեցաւ Շահնազարեան վրդ. ու Տէրոյենց մեծ բանավէճին առթիւ 1850ին, երբ Ամիրաները երկուքի բաժնուեցան։ Ամէնէն չատ աղմուկ հանողը Ճէզայիրլեանն էր։ Ի՞նչ էր Շահնազարեանի դէմ ամբաստանութիւնը, — ըսած ըլլալը թէ Խորենացիին ըսածներուն մէջ կարեւոր մաս մը առասպել է, թէ Քրիստոսի դաստառակը աւանդութիւն է, թէ Շնորհալիին ըսածներուն մեծ մասը սուտ է ...։ Կ'արժէ առանձին ուսումնասիրութեան նիւթ դարձնել 1850ի Պոլսոյ մտայնութիւնը ու մանաւանդ մարդերը, այդ հըսկայ ու ճղճիմ անձերը ու անոնց մեծ կիրքերը, մեծ գործերը։ Մեր սերունդին համար ո՜րքան կատակերգական կը թուի այդ նշանաւոր ժողովը, որ տեղի ունեցաւ Տատեան Կարապետ Ամիրայի տունը, ի ներկայութեան բոլոր յայտնի Ամիրաներուն, Պատրիարքին։ Ամբաստանեալ՝ Շահնազարեան Վրդ.։ Ժողովը հազիւ բացուած՝ Ճէզայիրլեան կը յարձակի Պատրիարքին վրայ, իբրեւ «թոյլ» մարդ։ Խորասանճեան Ամիրա կը միջամտէ։ Իրարանցում։ Ճէզայիրլեան ու քանի մը այլ ամիրաներ անմիջապէս կը համակրին Շահնազարեանին, կ'որոշեն Պոլսոյ մէջ Վենետիկի նման ժառանգաւորաց վարժարան մը բանալ, նոյն վայրկեանին դըրամն ալ կը հաւաքեն։ Խորասանճեան-Տատեան հակամարտութիւնը կը սաստկանայ, կը վերածուի թաղերու պայքարի։ Ղալաթիա կ'ուզէ որ Շահնազարեանը իր մէջ ըլլայ, Պէշիկթաշ՝ որ արհամարհոտ դիրք ունի Ղալաթիոյ հանդէպ, կը պահանջէ որ ան Պատրիարքարան մնայ։

Այս կեանքը, սակայն, հիմա բառ ու տողի վերածուելէ առաջ, ապրում ու կիրք էր՝ երբ երեք Ամիրա կրնային Պատրիարք տապալել կամ ընտրել, երբ Թուրքիոյ տնտեսութեան մէկ կարեւոր մասը իրենց ձեռքն էր, երբ տասնեակներով երիտասարդներ Եւրոպա կը ղրկէին ուսանելու, առանց կասկածելու թէ օր մը այդ տղաքը, դեռ արարը չլմնցած, վարագոյրը պիտի քաշէին իրենց վըրայ։ Ի՞նչ մնացեր է այսօր այդ չքեղանքէն։ Ու ի՞նչ պիտի մնայ ասկէ հարիւր տարի ետքը մեր ներկայ թշուառութենէն, մեր ներկայ մեծութենէն։

Դառնանք Ճէզայիրլեանին։ Ազգային բարերարի տոկուն համբաւ մը, կառուցուած դրամով, աղայութեամբ ու բարութեամբ (չորս թերթի կռնակ կեցած է, բազմաթիւ ուսանողներ Եւրոպա ղրկած է։ դպրոց ու եկեղեցի շինած ու նորոգած է, քան հազար Հայեր մաքսատան մէջ գործի առած, կրթական ու բարեգործական բոլոր հաստատութեանց օժանդակած), Թուրքիոյ Եպարքոսի մտերմութիւնը ու Նափոլէոն կայսեր պաշտպանութիւնը, սակայն, չկրցան արգիլել որ ինքնօգնութեամբ մինչեւ Թուրքիոյ Մաքսի վեքաբեռութեան պաշտօնին հասած այս փառամոլ, ամբարտաւան Ամիրան, որուն կնկան շրջազգեստին կոճակները թանկագին քարերէ շինուած էին՝ օրին մէկը թաւալգլոր չտապալի, իր մահէն երկու տարի առաջ, Սուլթանական սադրանքներու ու նախանձի պոռ երթալով։ Ու Պոլսոյ պետական ու ազգային շրջանակներու փառաշուք ամիրան կը մեռնէր ծայր աստիճան թշուառութեան մէջ, 56 տարեկանին։ Այնքան անհաւոր եղած էր մոռացումը ու կործանումը, որ ոչ իսկ քարի կըտոր մը դրած էին մարդիկ, յիշեցնելու համար իր գերեզմանին տեղը։

Վ. ՕՇԱԿԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՔԵՆՆԷՏԻԻ

ԵՐԵՔ ԳԼԽԱՒՈՐ ԳՈՐԾԱԿԻՑՆԵՐԸ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ. — «Եունայթըտ Սթէյթս Նիւզ էնտ Ուորլտ Ռիփորթ» ամերիկեան կարեւոր հանդէսը, իր վերջին թիւին մէջ, նախագահ Քեննէտիի երեք գլխաւոր գործակիցներուն՝ արտաքին նախարար Ռըսքի, ելմտական նախարար Տիլընի եւ պաշտպանութեան նախարար Մաքնամարայի — անձնաւորութեանց ինչպէս նաեւ ամերիկեան քաղաքականութեան հիմնական հարցերու մասին անոնց տեսակէտներուն հետեւեալ ամփոփ պատկերը կու տայ։

ՏԻՆ ՌԸՍՔ

(Արտաքին նախարար)

Ծնած է 1909ին։ Իրաւաբանութիւն ուսած է Օքսֆորտի, Պերլինի եւ Քալիֆորնիոյ համալսարաններուն մէջ։ 1946-1947 եղած է պատերազմական նախարարի արտակարգ օգնական եւ ապա՝ ծառայած է արտաքին նախարարութեան մէջ, իբրեւ Ծայրագոյն Արեւելքի հարցերու փոխ-նախարար։ 1952էն եղած է Ռոքֆելլըր հաստատութեան տնօրէն։ Իբրեւ արտաքին նախարար իր հետեւելիք քաղաքականութիւնը չատ հաւանաբար պիտի ըլլայ հետեւեալը. —

Խօսակցութիւններ. — Խրուշչեւի հետ «Մեծերու» հանդիպում տեղի պիտի չունենայ անմիջապէս։ Ռըսքի տեսակէտը, զոր կը բաժնէ նաեւ Քեննէտի, պետութեանց ղեկավարներու հանդիպումները պէտք է տեղի ունենան դիւանագիտական սովորական ճամբով համաձայնութեան հիմը դրուելէ յետոյ։

Պերլին. — Գ. Քեննէտի որոշած է Պերլինի մէջ պահել դաշնակից դիրքը։

Կարմիր Չինաստան. — Չինաստան անմիջապէս պիտի չճանչցուի եւ Միացեալ Նահանգները պիտի շարունակեն դէմ ըլլալ Չինաստանի ՄԱԿի մէջ մուտքին։ Ֆորմոզա պիտի շարունակէ երաշխաւորութիւն ունենալ կարմիր յարձակումի դէմ։

Լաոս - Վիէթնամ. — Համայնավարութեան սպառնական զինուորական շարժումները կը ստեղծեն սախլողական հարց մը, որ պիտի դիմագրաւուի անմիջական եւ զգական կերպով։

Օժանդակութիւն արտասահմանի. — Արտաքին ընդհանուր օգնութիւնը պիտի չկրճատուի, բայց, զինուորականէն աւելի նախընտրաբար տնտեսականօգնութիւն մը տեղի պիտի ունենայ եւ ճիգ պիտի թափուի որ ուրիշ պետութիւններ ալ աւելի մեծ չափով աջակցին։

Կուբա. — Քեննէտիի նպատակը պիտի ըլլայ քուպացի բռնապետը մեկուսացնել, յուսալով որ համայնավարութեան դէմ Քասթրոյի դիմադրութիւնը պիտի աւելնայ։

Լատին Ամերիկա. — Բարի դրացնութեան քաղաքականութիւնը պիտի վերակենդանանայ եւ Լատին Ամերիկայի ազգերուն օգնութիւնը պիտի աւելնայ։

Միջին Արեւելք. — Արաբեւիսրայէլեան վէճին նոր դիմագրաւումը՝ պիտի ձգտի արաբ գաղթականներու դեսեղման, պոլքօթի դադրեցման եւ Սուէզի Ջրանցքի անարգել գործածութեան։

Ափրիկէ. — Գաղթային երկիրներու մէջ անկախութեան շարժումներու հանդէպ նպաստաւոր դիրք եւ Հարաւային Ափրիկէի մէջ ցեղային խտրականութեան քաղաքականութեան քննադատում։ Նոր երկիրներուն թեքնիկ օգնութեան եւ դաստիարակութեան նոր ծրագիրներ։

Ատլանտեան Ուխտ. — Ատլանտեան դաշնակցութեան մէջ ուրիշ ազգերու հետ ընկերակցութեան նոր ընդլծում եւ պատասխանատուութեանց բաժանում։

Ապազինում. — ՄԱԿի միջոցով նոր նախաձեռնութիւններ պիտի սատանձնուին։

Տեղեկութիւններ. — Արտաքին նախարարութիւնը աւելի խիստ հակակշիռ պիտի բանեցնէ Տեղեկատուութեանց Կեդրոնական Սպասարկութեան վրայ եւ պիտի կանխուին «Իւ. 2»ի նման միջադէպեր։

Արտաքին նախարարութեան մէջ. — Անձնակազմին վրայ վարչական աւելի խիստ հակակշիռ պիտի գործադրուի։

ՏԸԳԼԸՍ ՏԻԼԸՆ

(Ելմտական նախարար)

Ծնած է 1909ին եւ ուսած Հարվըրտ համալսարանը։ Եղած է դրամատան սընօրէն եւ Ամերիկայի դեսպան Ֆրանսայի մէջ, 1953-1957։ Ապա եղած է տնտեսական հարցերու արտաքին փոխ-նախարար եւ 1959էն՝ արտաքին փոխ-նախարար։

Անհաւանիկ թէ ինչ քաղաքականութեան կը կարծուի թէ պիտի հետեւի։

Տոլար. — Տիլընի ամէնէն առաջին գործը պիտի ըլլայ տոլարը պաշտպանել եւ վճարմանց գումակշիռի այժմու բացը գոցել։ Ի հարկին նոր սեղմումներ պիտի հաստատէ, տոլարի եւ ոսկիի արտահանման հոսումը կասեցնելու համար։

Ոսկի. — Պաշտօնական գինը պիտի պահուի օնսը 35 տոլար, ինչ որ կը նշանակէ թէ տոլարը պիտի չարժեզրկուի։

Տուրքեր. — Տուրքերու անմիջական կըճատում տեղի պիտի չունենայ եւ հաւանական է որ, կարգ մը տուրքեր աւելնան։

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ԵՐԵՔ ԽՆՁՈՐՆԵՐԸ

(ՄՏԱՑԱԾԻՆ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ)

Երբ մարդը յառաջացաւ դէպի դուռը, խոնարհութիւն մը ընելով, ըսի.

— Դուք այնքան բարի եւ սիրալիր եղաք ինծի հանդէպ, որ մեկնելէս առաջ պիտի համարձակիմ խնդրանք մը ներկայացնել ձեզի։ Զի՞մ կրնար արդեօք մօտէն տեսնել այն ոսկեզօծեալ արգելավանդակը որ պարտէզին կեդրոնը կը գտնուի։

— Սիրով, պատասխանեց ան, բայց պայմանով որ յօժարիք հնազանդիլ մէկ քանի պայմաններու։

— Որո՞նք են այդ պայմանները, հարցուցի աչխուժով։

— Պէտք է հոս թողուք ձեր գլխարկը եւ ձեր սուրը եւ պէտք չէ ընաւ թողուք իմ ձեռքը ...

— Համաձայն եմ, պատասխանեցի, սուրս ու գլխարկս զետեղելով անմիջապէս մօտիկը գտնուող քով նստարանին վրայ։

Այն ատեն, իր աջ ձեռքին մէջ սեղմելով ձախ ձեռքս, զբեթէ բռնութեամբ զիս յառաջացուց։

Երբ հասայ արգելավանդակին մօտ, զարմանքս կրկնապատկեցաւ եւ մնացի ապշած։ Այդ տեսակ բան երբեք չէի տեսած։

Մարմարեայ բարձր պատուանդանի մը վրայ տնկուած էին վանդակ նիզակներ, տէգեր, որոնց ծայրերը կացած էին իրարու, ու բաց մնացած միջոցին մէջ մարմարեայ երկու եզերքներու ընդ մէջէն կը վազէր ջինջ ջուր մը որուն մէջ այս ու այն կողմ կը լողային ոսկեայ եւ արծաթեայ ձկնիկներ, երբեմն արագ եւ երբեմն դանդաղօրէն, երբեմն միայնակ եւ երբեմն ալ ամբողջ խումբով։

Զարմացած, հիացած էի, սակայն հետաքրքրութիւնս հետզհետէ աճելով, կ'ուզ[illegible]լին [illegible] ընել։ Բռնել[illegible]ակ քաջութիւնս ի մի հաւաքելով, հարցուցի ծերունիին թէ կրնայի՞ արգելավանդակէն ներս [illegible]տնել։

— Ինչո՞ւ չէ, պատասխանեց [illegible], սակայն նոր պայմաններ կան ...

Երբ խնդրեցի որ բացատրու[illegible] տար ինծի այդ նոր պայմաններուն [illegible]բերմամբ, յայտարարեց որ պէտք էի [illegible]խել հագուստներս։ Հակառակը չէի [illegible] նար ընդել։

Զիս առաջնորդեց փոքրիկ ու մաքուր սրահ մը, ուր կախուած էին արեւելեան զանազան հանդերձանքներ։

Կոնակս անցուցի այդ հագուստներէն մէկը, եւ ահա, ի մեծ դժգոհութիւն ինծի, ծերունին մաքրեց բրնձափոշին մազերուս վրայէն եւ գլխուս անցուց գունաւոր վարսակալ մը։

Մեծ հայելիի մը մէջ դիտեցի ինքզինքս եւ գտայ որ նոր կերպարանափոխութիւնս չատ լաւ էր վայլած ինծի։ Նոր հագուստս իմ կիրակնօրեայ հանդերձանքէս աւելի հաճելի կը թուէր ինծի։ Շարժումներ ըրի եւ պարեցի այնպէս՝ ինչպէս տօնավաճառի մը մէջ պարողները։

Յանկարծ, հայելիին մէջ միշտ, եախտեսայ որմախորշ մը, ուր, կ'երեւէին կանաչ պարաններու երեք կտորներ, իւրաքանչիւրը հանգուցուած տարօրինակ եւ անքակտելի ձեւով մը։ Ընդոստ դարձայ եւ հարցուցի թէ ի՞նչ բանի կը ծառայէին այդ խորշը եւ այդ պարանները։

Ծերունին, միշտ սիրալիր, առաւ անոնցմէ մէկը եւ ցոյց տուաւ ինծի։

Հետաքրքրական կանաչ չուան մըն էր, որուն երկու ծայրերը անցած էին կանաչ կ[illegible] մը մէջ՝ երկու տեղերէ կարուած։ [illegible] չուանը անբաղձալի արարողութեան [illegible] ահուն գործ ածուելիք առարկայի մը [illegible] [illegible]այթը ունէր։

Սահմռկած, բացատրութիւն ուզեցի ծերունիէն։ Սիրալիր եւ չափազանց հանդարտ երեւոյթով մը պատասխանեց թէ՝ այդ չուանները նախասահմանուած էին բոլոր անոնց որոնք իրենց յայտնուած վստահութիւնը չարաչար կը գործածեն։

ՎՈԼԹԿԱՆԿ ԿԷՕԹԷ

(3 Շար.)

Տոկոսներ — Զանք պիտի թափուի որ, որոշ չափով տոկոսները զեղչուին։ Շատ հաւանաբար, ցած տոկոսով պետական փոխառութիւններ ըլլան, բնակարանները չինութիւնը քաջալերելու համար։

Պետական պարտք — Տիլըն պիտի շարունակէ ժամանակի «ընդլայնման» այսօրուան ճիգը, աւելի երկար պայմանաժամի, պարտամուրհակներ ծախելով։ Պարտքի ամբողջութիւնը պիտի աւելնայ մօտաւոր յառաջիկային։

Նախահաշիւ — Ելմտական նոր նախահաշիւ, հետամուտ պիտի ըլլայ նախահաշուի յաւելումներու, եթէ բարօրութիւն ըլլայ։ Մեղմացման կամ ազգային կարիքի ըլլան՝ պիտի բողոքի բացեր։

ՌՈԲԸՐԹ ՄԱՔ ՆԱՄԱՐԱ

(Պաշտպանութեան նախարար)

Ծնած է 1916ին եւ ուսած Քալիֆորնիոյ եւ Հարվըրտի համալսարանները։ 1946ին մտած է Ֆորտ ընկերութեան մէջ եւ 1960 Նոյեմբեր 9ին ընտրուած է ընկերութեան նախագահ։

Իր գործը պիտի ըլլայ Միացեալ Նահանգներու պաշտպանութեան զօրացումը։

Ծախսեր — Բենեֆթիի կառավարութեան օրով, անտարակոյս, պաշտպանութեան ծախքերը պիտի աւելնան։ Յաւելումը, տարեկան մօտաւորապէս երեք միլիառ տոլար կը նախատեսուի։

Վերակազմակերպում — Պաշտպանութեան կազմին մէջ, անշուշտ, փոփոխութիւններ պիտի մտնեն, բայց, անոնք պիտի կատարուին աստիճանաբար։

Հրթիռներ — Ճիգ պիտի թափուի խուսափելու համար սպառնացող «հրթիռային բացէն»։ Զարկ պիտի տրուի «Փոլարիս» ծովային ծրագիրին, — նոր միջերկրային հրթիռները եւ «Նիքի – Զեւս» հակահրթիռները։

Ռմբաձիգներ — Օդանաւորդութեան մէջ փոփոխութիւնը՝ օդամուղ սաւառնակներէն հրթիռներուն անցնիլը պիտի ըլլայ։ Փոփոխութիւնը դանդաղ պիտի ըլլայ։ Բ. 70 գերարագընթաց օդամուղ օդանաւերու արտադրութիւնը պիտի շարունակուի։

Սահմանափակ պատերազմ — Բոլոր ըսպասարկութիւնները պիտի պատրաստուին սահմանափակ պատերազմի համար, տեղական յարձակումները ձախողեցնելու նպատակով։ Ասիկա կը պահանջէ աւելի դիւրաշարժութիւն, օդանաւային փոխադրութեանց աւելի մեծ կարողութիւն եւ արդիական զէնքեր։

Ցամաքային ուժ — Բանակին ուժը պիտի աւելնայ, նաւատորմին ուժը նոյնը պիտի մնայ եւ օդանաւորդութեան ուժը պիտի կրճատուի, քանի որ հրթիռները կը փոխարինեն օդանաւորդութիւնը։

Թարգմ. ՎԱԶՐԻԿ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ։

ՈՂԲ. ԸՆԿ. ՎԱՀԱՆ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ «ԱՐԵՒ»Ի ԴԷՄ ԲԱՑԱԾ ԴԱՏԸ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՇԱՀՈՒԵՑԱՒ

—o—

Ինչպէս կը յիշեն մեր ընթերցողները, 1955ի սկիզբները «Արեւ» եւ «Սաւառնակ» թերթերը հրատարակեցին վրացի տարագիր Մակլակելիձէի մէկ անլուր ու լրբենի գրպարտագիրը ողբ. ընկեր Վահան Նաւասարդեանի եւ Դրօ Կանայեանի դէմ։

Մթին անցեալով այս վրացի տարագիրը, երկար տարիներ Արեւմուտքի մէջ ապրելէ ետք, յանկարծ նոյնքան խորհրդաւոր պայմաններու մէջ, Թիֆլիսի մէջ երեւան եկաւ եւ մամուլի ու ձայնասփիւռի միջոցով գարշելի եւ ոճրային գրպարտագիր մը ուղղեց մեր երկու անբասիր եւ մեծ ընկերներուն դէմ։

Այդ զազրելի գրպարտագրով՝ վրացի Մակլակելիձէ մեր վաստակաւոր ընկերները կ՚ամբաստանէր հետեւեալ անհեթեթ ոճիրներով.

Ա.— Անգլեւամերիկեան գործակալ.

Բ.— Թուրքիոյ գաղտնի ոստիկանութեան գործակից.

Գ.— Միջին Արեւելքի մէջ իբր թէ հայ երիտասարդներէ կազմուած լրտեսական ցանցի մը ստեղծիչ՝ իբր թէ անգլեւամերիկեան աշխարհակալներու հաշուին գործելու համար Խ. Միութեան դէմ։

Դ.— Դաւել եւ դաւադրել Մերձաւոր Արեւելքի արաբական երկիրներուն եւ ժողովուրդներուն դէմ։

Այս բոլորին իբրեւ ականատես վկայ կը ներկայանար մթին անցեալով գարշելի նոյն արարածը — վրացի Մակլակելիձէ, եթէ երբեք իրապէս ողջ էր այդ օրերուն։

Ահա այս գարշելի եւ ճիւաղային զրպարտագիրը բովանդակ եւ նոյնութեամբ հրատարակած էին «Արեւ» եւ «Սաւառնակ» թերթուկները։

Այս առթիւ ողբ. ընկեր Վահան Նաւասարդեան անմիջապէս անուանարկութեան դատ բացաւ «Արեւ»ի նախկին արտօնատէր Արմենակ Կոկանեանի եւ նախկին խմբագիր Նուպար Պէրպէրեանի դէմ, միաժամանակ, նաեւ «Սաւառնակ» շաբաթաթերթին դէմ։

Ծանօթ է նոյնպէս, որ «Արեւ»ի նախկին արտօնատէրն ու խմբագիրը Նախագահ Ատեանին առջեւ դատը կորսնցուցին 20 Յունիս 1956ին եւ դատապարտուեցան քսանական ե. ոսկի տուգանքի եւ հարիւր ե. ոսկի վնասուց հատուցումի։

Այս դատավճռին վերաքննութեան համար դատապարտեալները դիմեցին Վերաքննիչ Ատեանին եւ Վերաքննիչ Ատեանը 20 Յունուար 1939ին բեկանեց Նախագահ Ատեանի վճիռը եւ դատը վճռեց ի նպաստ դատապարտեալներուն։

Ողբ. ընկեր Վահան Նաւասարդեանի ժառանգորդները անմիջապէս Վճռաբեկ (Գերագոյն) Ատեանին դիմեցին՝ պահանջելով Վերաքննիչ Ատեանի վճռին վերաքննութիւնն ու բեկանումը։

Այժմ ուրախ ենք յայտարարելու, թէ Վճռաբեկ Ատեանը 17 Յունուար 1961ի իր վճռագրով արդար գտած եւ ընդունած է Վերաքննիչ Ատեանի վճռագրի բեկանման մեր պահանջը, — վճիռ մը, որ տրուած էր օրէնքի թիւր մեկնաբանութեան իբրեւ հետեւանք, — բեկանած է Վերաքննիչ Ատեանի վճիռը եւ վերահաստատած է Նախագահ Ատեանի վճիռը նոյնութեամբ, ենթակաները դատապարտելով վճարել.

Ա.— Եռաստիճան դատավարութեան բոլոր ծախքերը։

Բ.— Քսանական ե. ոսկի տուգանք։

Գ.— Հարիւր ե. ոսկի վնասուց հատուցում։

Ինչ կը վերաբերի նոյն առթիւ «Սաւառնակ»ի դէմ բացուած դատին, Նախագահ Ատեանը զայն նոյնպէս քսան ե. ոսկի տուգանքի եւ հարիւր ե. ոսկի վնասուց հատուցման դատապարտած էր։ Վերաքննիչ Ատեանը նոյնպէս բեկանած էր «Սաւառնակ»ի դէմ Նախագահ Ատեանի արձակած վճիռը եւս։ Ուստի, ողբացեալ ընկեր Վահան Նաւասարդեանի ժառանգորդները Վերաքննիչ Ատեանի «Սաւառնակ»ի ի նպաստ արձակած վճռին վերաքննութիւնն ալ պահանջած էին Վճռաբեկ Ատեանէն, միաժամանակ, «Արեւ»ի ի նըպաստ արձակուած վճռին հետ։

Սակայն «Սաւառնակ»ի դէմ բացուած դատին առթիւ, Վերաքննիչ Ատեանի դատաւորներուն կողմէ դատավարութեան մէջ գործուած թերի – ձեւակերպական թերացումներու հետեւանքով, Վճռաբեկ Ատեանը, բեկանելէ ետք «Սաւառնակ»ի ի նպաստ Վերաքննիչի վճիռը, զայն փոխանցած է տարբեր կազմով Վերաքննիչ Ատեանի մը, վերստին դատուելու համար։

Վճռաբեկ Ատեանի այս կարգադրութիւնը ինքնին կը նշանակէ արդէն, թէ վերջնապէս պիտի վերահաստատուի դարձեալ Նախագահ Ատեանի ի նպաստ ողբացեալ ընկեր Վահան Նաւասարդեանի արձակած վճռագիրը, ինչպէս եղաւ «Արեւ»ի դէմ բացուած դատի պարագային, տրուած ըլլալով որ Վճռաբեկ Ատեանի որդեգրած սկզբունքներու գործադրութիւնը պարտադիր է Վերաքննիչ Ատեանին համար։

Այս տխուր ճակատագիրը կը սպասէ ահա բոլոր արհեստով գրպարտիչներուն, բոլոր խառնակիչներուն եւ բոլոր անոնց, որ չեն գիտեր սանձել իրենց լեզուն, կիրքերն ու մաղձը մաղձոտ բնազդները։

Ի վերջոյ կը գամուին անարգանքի սիւնին, որովհետեւ այս երկրին մէջ օրէնք կայ, օրինաւոր իշխանութիւն կայ եւ իրենց իրաւունքն ու արդարութիւնը արժեցնել գիտցող մարդիկ կան։

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

Կրթական նախարարութիւնը, 3 Յունուար 1961 պաշտօնագրով, «Շըվալիէ տը լ՚Օռտր տէ Փալմ դ՚Ագատեմիք»ի շքանշանը շնորհած է մեր աշխատակցին՝ Բարգէն Գավէզ։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ մէջ (Եգիպտոս) մեծ խանդավառութեամբ տօնուած է Հ. Յ. Դ. Երիտասարդաց «ՕՐԸ», Յունուար 22ին։ «Յառաջդիմասէր»ի տան Ս. Լէյլէկեան թատերասրահը ծայրէ ծայր լեցուած էր հոծ բազմութեամբ մը։ Նախագահած է ընկեր Սուրէն Կէօնճեան, կուռ ճառ մը արտասանած է Բժ. Ե. Խաթանասեան։ Խրախճանքը եւ պարերը տեւած են մինչեւ ուշ գիշեր։

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ մեծ շուքով տօնուած է Կիլիկիոյ Աթոռին Անթիլիաս հաստատման եւ դպրեվանքի երեսնամեակը։ Պէյրութէն Կիպրոս գացած էին, Լիբանանի Հայոց Առաջնորդ Խորէն Արք. Բարոյեան եւ դպրեվանքի ուսուցիչ Բիւզանդ Եղիայեան, Ազգ. Իշխանութեան հրաւէրին վըրայ։ Հանդիսաւոր պատարագ մատուցուած է Նիկոսիոյ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ։ Հանրապետութեան նախագահ Մակարիոս Արք.ի կողմէ ներկայ եղած է Ծամակուսթայի դպրեվանքին տեսուչը։ Նոյն օրը «Փալաս» սրահին մէջ, բանախօսած են Խորէն Արք. եւ Բիւզանդ Եղիայեան։ Յաջորդ օրը Խորէն Արք. մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցած է Մակարիոս Արք.ի հետ, իսկ նոյն իրիկունը Ազգ. Իշխանութիւնը ընդունելութիւն մը կազմակերպած էր ի պատիւ Կիլիկիոյ Աթոռին։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Գասպար Իփէկեան» թատերախումբը ; մտերիմ շրջանակի մէջ ընդունելութիւն մը կազմակերպած է Նըշան Պէշիկթաշլեանի ի պատիւ։ Ներկաները հիւրասիրած են ըմպելիով եւ աղանդերներով։ Խօսք առած են ժորժ Սարգիսեան, Սուրէն Շանթ, Տիգրան Ռակունի, Վահէ Օշական Գրիգոր Շահինեան եւ Շաւարշ Թորիկեան։ Պ. Նշան Պէշիկթաշլեան ոգեւորուած, պարսկերէն քառեակներ արտասանած է Հաֆըզէն, ապա Թէքէեանի «Հանդիպումը»։ Դրուագներ պատմած է հայ մեծ գերասաններու կեանքէն մասնաւորաբար ծանրանալով Պետրոս Ադամեանի եւ Վահրամ Փափազեանի վրայ։

ԳԱՀԻՐԷԻ Յուսաբեր թատերասրահին մէջ, յաջող երգահանդէս մը տուած է Այմէն Կիրակ նախաձեռնութեամբ Համազգայինի տեղական մասնաճիւղին։

ՊԱՂՏԱՏ պիտի հաստատուի, վերջնականապէս, երգահան – խմբավար Բարսեղ Կանաչեան, որ ցարդ Պէյրութ կ՚ապրէր։ Նախքան Իրաք երթալը, տաղանդաւոր խմբաւարը պիտի այցելէ Հալէպ եւ Գահիրէ։

ՀԱԼԷՊԷՆ Սէուտական Արաբիա հրաւիրուած է հայ ծանօթ կնախտաբոյժ Տոքթ. Իսկէնտէր Քասիս իշխան Ֆահրտ Իպն Սէուտի կողմէ, իր կնոջ իշխանուհի Նաժուայի ծննդաբերութեան համար։ Բժիշկին ընկերացած է մանկաբարձուհի Օր. Մ. Տէր – Ղուկասեան։

ԱԹԷՆՔ ժամանած է տաղանդաւոր գաշնակահար Րաֆֆի Պետրոսեան եւ նըւագահանդէս տուած է Յունուար 25ին, արժանանալով հայ եւ օտար արուեստասէր հասարակութեան գնահատանքին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (128)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ
ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

— Ոչ միայն խոստանում, այլ սովորեցնում է տիրանենգութիւն եւ տիրասպանութիւն։

Ներսէսը վախեցած թարթեց աչքերը.

— Թագաւո՞րը …

— Այո, Արշակ թագաւորն ինքը, — եւ իշխանը երրորդ անգամ տնքաց ամբողջ կրծքովը մէկ։

— Դու չե՞ս մեղանչում տէր կամաւորական։

— Ոնաւ, հայր հոգեւոր։

— Պատմիր, իշխան։ Ամսից աւելի ես մնում եմ վանքերը եւ հեռու եմ Վաղարշապատից։ Զրուցիր։

— Ժամանել եմ այդ իսկ նպատակով, տէր հոգեւոր։ Ժամանել եմ ասելու ամէնը, ինչ ծանրացել է սրտիս։ Բոլոր նախարարաց սրտերին։

Եւ Կամսարականը յուզուած պատմեց վերջին օրերի դէպքերը՝ իշխանների վըրդովմունքը թագաւորի հրովարտակի առթիւ՝ պատմեց փախած շինականների մասին, թէ թագաւորից խրախուսուած լքում են օրինական տէրերին եւ գաղթում ու գնում Արշակաւան. պատմեց եւ վերջին դէպքը, թէ ինչպէս շինականները, իրենց փախուստի ճանապարհին, սպանել էին իր փեսային՝ Համամի Դաւիթ իշխանին, որին թաղելուց յետոյ ահա եկել է քահանայապետին մօտ։

Երբ Կամսարականը վշտա[illegible]ած ասաց, թէ թագաւորը կամենում է [illegible]շխարհներին զարձնել հասարակ [illegible]պատակներ եւ զուցէ զինուորներ չինքին, [illegible]աթողիկոսը հարցրեց.

—Միթէ՞, իշխան, եթէ [illegible] կատարէք ձեր պարտքը թագաւորի հանդէպ, կարո՞ղ է լինել նա խիստ։

— Իսկ ինքը, քահանայապետ, թագաւորը կատա[illegible]՞մ է իր պարտքը մեր հանդէպ։ Ոչ երբ[illegible]։ Նա կամենում է ակարացնել մեզ, ոչնչացնել մեզ, որպէս զի տէր դառնայ մեր հողերին, մեր մարդերին, մեր բերդերին։ Ու այս գործերում վատարի նորան աջակից է անշուշտ իր անբը՝ Սիւնեաց Անդոքը եւ Վասակը զուցէ։

Այս է ցանկանում արքան, տէր հոգեւոր,

— Խորհում եմ, իշխան, որ արքան չի լինի այդչափ դաժան։

— Այդ[illegible] է սակայն։ Ահաւասիկ։ Նա պահանջեց ինձնից Արտագերս եւ Կապոյտ բերդերը՝ ես յօժար չեղայ. զի չէի կարող կալուածներս թողնել անպաշտպան։ Անոնց բերդերի՝ ես չեմ խորհում իմ կեանքը տուհմիս գոյութիւնը։ Իսկ Արշակ թագաւորը կամենում է ընկճել ինձ եւ սեփականացնել բերդերս …

Այս խօսքերի հետ Կամսարականը մատով լախացրեց օձիքը, չունչ առաւ մի [illegible]քը եւ չո[illegible] նակեց այնպէս, ինչպէս [illegible] վիրաւորանք ստացած մէկը.

— Բազում է հիմնել իբր [illegible] թեան համար եւ հրովարտակ[illegible] ազատ կեանք է խոստանում [illegible]ինքին, ովքեր կը գան այնտեղ աշխա[illegible] եւ ապրելու։

Սուտ է այդ խոստ[illegible] նայապետ։ Բայց հրովարտ[illegible] ուրեց չարագործներին ու զ[illegible]ին, եւ գնացին նոքա … Մենք նո[illegible] պրաց հանրապէր յղեցի՝ արքային, որ խրախոյս չլինի չարութեան եւ նա վերցնի իր հրովարտակը։ Նա չանսաց, տէր հոգեւոր։ Ընդհակառակն, հրամայել է՝ հրովարտակը կարդալ ամէն տեղ ու գայթակղել ծառաներին։ Եւ ահաւասիկ այդ հրովարտակի հետեւանքը, տիրանենգութիւն եւ տիրասպանութիւն։

Կաթողիկոսը լսում էր ուշադիր եւ սպասում իմանալու, թէ ի՞նչն է իրօք իշխանի այցելութեան նպատակը։ Ինչո՞ւ է այդ ամէնը պատմում իրեն։ Նա մէկ ուզեց ասել, որ վանքապատկան շինականներ նոյնպէս փախել են այնտեղ, բայց լռեց, մտածելով, որ դա պատուաբեր չէ վանքերի համար եւ իրենց վայել չէ առայժմ դժգոհութիւն յայտնել։ Իսկ իշխանը շարունակում էր.

— Եթէ, տէր հոգեւոր, շարունակուի այսպէս, ծառաները լքեն իրենց տէրերին եւ յանցանքներ գործելով փախչեն Արշակի Աւանը՝ նախարարները չեն հանդուրժի, իրենք եւս կը դառնան տիրասպան…

Կամսարականի վերջին խօսքերից Ներսէսն անախորժ ցնցում զգաց, ձեռքերը քաշեց իրեն եւ հրացայտ աչքերը թարթեց նորից։

— Ի՞նչ խօսեր են դրանք, իշխան։ Միթէ՞ վայել են Կամսարականաց առաքինի տոհմի նահապետին։

— Միայն ես չէ, որ խորհում եմ այսպէս, հայրապետ, այլ ամէնքը, մեծ մասը նախարարաց, որոնց ծառաների թագաւորը գրաւում է խարէութեամբ ու դաւով։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ

Հմայեակ Քէօսէեան Չէնկիլէրցի իր ողբաց. մօր Մէռօնիկ Քէօսէեանի մահուան 12րդ տարելիցին առթիւ հարիւր Ն. Ֆ. կը նուիրէ : (Սատնալ Յառաջէն) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ .— Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է, Նոր Տարւոյ առթիւ հետեւեալնուէրները : Գ. Կ. Ճնկըրտըեանէ հարիւր Ն. Ֆ., Սանճեանէ 50ական, Տիկին ամՍրայտար – Սանճեանէ 50ական, Տիկին Սարայդար – եանէ, Ոմն 50ական, Գ. Գ. Յ. Մաալաք – եան, Քիւրքճեան, Զամօղլուեան քսանական, Տիկին Մակէսեան 15, Գ. Գ. Յ. Վարժապետեան, Քէլէկեան, Թէրզեան, Ոմն տասնական, Տիկին Նահապետեան 5, Տէր եւ Տիկին Ա. Տիւյմէճեան իրենց Թոռնիկին տարեդարձին առթիւ երեսուն Ն. Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գահատուրեան 16 տուփ անուշեղէն, Գ. Մ. Ներկիզեան 12 հաւ, Գ. Կիւլպէնկեան հինգ քիլօ անոյշ, Տիկին Մակէսեանէ երկու հագուստցու :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ վարչութիւնը եւ հոգաբարձութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան այս Կիրակի օր, Սրբոց Ղեւոնդեանց տօնին առթիւ, Փարիզի եւ շրջաններու եկեղեցիներուն մէջ ծառայած վախճանեալ Տ. Գէորգ Արք. Իւթիւճեանի, Տ. Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանի, Տ. Սուքիաս վրդ. Պարոնեանի, Յովհաննէս Քհնյ. Հինքէրպէյէնտեանի, Սահակ Քհնյ. Իւթիւճեանի, Կոմիտաս Քհնյ. Սկպեանի, Բարնաբաս Քհնյ. Խրնտամեանի, Արիստակէս Քհնյ. Թորոսեանի, Մեսրոպ Քհնյ. Մեսրոպեանի, Վահան Քհնյ. Խոյեանի, Բաբգէն Քհնյ. Թագըմճեանի, Գարեգին Քհնյ. Տէօվլէթեանի, Մկրտիչ Քհնյ. Արսլանեանի, Գէորգ Քհնյ. Գաւիթեանի, Լեւոն Քհնյ. Արսլանեանի, Գէորգ Քհնյ. Նիզամեանի, Ներսէս Քհնյ. Գանճեանի, Գրիգոր Քհնյ. Ճէպէճեանի, Յուսիկ Քհնյ. Ադամեանի, Վարդան Քհնյ. Պաղտասարեանի, Յարութիւն Քհնյ. Ճօրբուեանի *հոգւոց հանգստեան համար :*

×

Տէր – Ստեփանեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց մօր եւ իրենց հօրաքրոջ՝

ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ – ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ եւ ՄԱՐԻ ԷՏԻՐՆԷԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքներուն առթիւ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները :

ԾԱԽՈՒ Է ԼԻՈՆԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

Նպարավաճառի եւ մսավաճառի խանութ մը ծախու է կամ վարձու, յարմար պայմաններով :

Դիմել՝

BAHADOURIAN
246, Rue Vendôme, Lyon

ԾԱԽՈՒ Է ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Մեկնումի պատճառով ծախու է նպարավաճառի խանութ մը, ապրանքով կամ առանց ապրանքի, որ ունի խոհանոց մը եւ հինգ սենեակնոց յարկաբաժին մը վրան : Վարը՝ երկու մթերանոց եւ մէկ կառատուն : Գրել Յառաջին որ կը փոխանցէ կամ հեռաձայնել՝

49.51-58 A Décines (Isère).

ԾԱԽՈՒ Է

Վիրոֆլէի մէջ, էնվալիտէն – Վէրսայլ շոգեկառքի գծին վրայ, Շաւիլ – Վէլիզի կայարանին ճիշդ դիմացը, յարկաբաժին մը՝ երեք սենեակ, խոհանոց, բաղնիք, կեդրոնական ջեռուցում, երրորդ յարկ, շատ լաւ վիճակի մէջ : Հեռաձայնել 926 57 – 84, ճաշի ժամերուն :

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ
ՄԱՐՏ 12ԻՆ
ՍՈՐՊՈՆԻ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ .— Հ. Յ. Դ. Պանէօ – Քաշանի «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի, ժամը 20·30ին, ծանօթ հասցէին : Կարեւոր օրակարգ :

ՓԱՐԻԶ .— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի, ժամը 9ին, Մշակութային Տան մէջ : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է : Կարեւոր օրակարգ :

ՓԱՐԻԶ .— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ : Բացակաները նկատի պիտի առնուին :

ՄԱՐՍԷՅԼ .— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբերն ու ենթակոմիտէները :

ԶԱՒԱՐԵԱՆ ենթակոմիտէ, այս Շաբաթ, ժամը ճիշդ 21ին :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ենթակոմիտէ, այս Շաբաթ, ժամը ճիշդ 21ին :

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթակոմիտէ եւ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ խումբ, այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 3ին :

Սոյն ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Գպրոցասէրի տարեկան գեղարուեստական ցերեկոյթը՝ Մարտ 26ին :

×

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՓԱՌԱՏՕՆ
ՅՈՒՆԻՍ 13ԻՆ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Գրասենեակի սկսնակ օրիորդ մը, ընթեռնլի ձեռագրով : Դիմել անձամբ Յառաջի վարչութեան :

ՆՈՐ ՏԱՐՒՈՅ

ՈՒՐԱԽ ՕՐԵՐՈՒՆ ԵՒ ԱՄԲՈՂՋ ՏԱՐԻՆ

Եւրոպայի Մեծագոյն
Արեւելեան Վաճառատունը

ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆ խանութ մը չայցելողին սեղանին վրայ ամէնէն համով պատառը կը պակսի՝ մեծին ու պզտիկին համար : ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆ վաճառատան մէջ պիտի գտնէք աւանդական ընդեղէններու եւ անուշեղէններու ամէն տեսակը, անմրցելի գիներով :

Նուէրներ եւ անակնկալներ ամէն գնողի :

Ապսպրանքի վրայ, ծրարի առաքում Ֆրանսայի ամէն կողմ և դէպի արտասահման՝ Պելժիա, Զուիցերիա, Անգլիա :

ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
LYON

246, RUE VENDOME - TEL. MO 11.84
20, RUE VILLEROY MO 32·10
65, RUE ROBERT LA 07·72

ԵՒ ԻՆՉՊԷՍ ՄԻՇՏ

*Արմաւ, «պամիա», «եալանճի տոլմա», յունական «թուրշի», «պիպէռ» տերեւ, թահին հելվա, «վանիյլ», շոքոլա, «նուազէթ», «լոգում», «սագըզ», պիստակ, Շիրակ օղի (41 – 45օ), Իզմիրի չամիչ, «սուճուք», կեսարական «պաստըրմա», առաջնակարգ սուրճ, (*Քարավան եւ մոգա*), համեմներ «մահլէպ», «սալէպ», ձիթապտուղ, ձէթ, «քաշքավալ» պուլկարական, ճերմակ պանիր ոչխարի կաթով : Ամէն կարգի պահածոներ, «քուսքուս», հարիսա, *սումագ, թարամա, լաքերտա, բաքլաւա, քատայիֆ,* տեւ-րեւ եւայլն :*

ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ունի նաեւ մսավաճառատուն մը, որուն առաջնակարգ միսերը գոհացում կուտան ամէնէն նրբաճաշակներուն : Ոչխարի, հորթի եւ եզան միս (քաշուած միս, եւայլն) :

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Surprise-Party aux Chandelles

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Պանեէօ–Քաշանի մասնաճիւղին կողմ

Այս կիրակի ժամը 16էն 23, Մշակոյթի Տան սրահը

17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Գեղարուեստական բաժին, Հանելի մթնոլորտ

Buffet

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Փետրուար 12, Կիրակի ժամը 16 – 24

LES AMBASSADEURS

3, Avenue Gabriel - Champs-Élysées

Կը մասնակցին երկու հռչակաւոր նուագախումբեր

PIERRE DIEUZEY - JAZZ NEW ORLEANS
PEPITO GOMEZ - TYPIQUE TANGOS

Գեղարուեստական բաժին Մուտք 5 Ն. Ֆ.

Կանխաւ ապահովել տոմսերը եւ սեղանները հեռաձայնելով Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին էլիզէ 67 – 03

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Վարձուած սեղանները գրաւուած պէտք է ըլլան ամէնէն ուշը ժամը 19·30ին : Հակառակ պարագային պարահանդէսի կազմակերպիչ յանձնախումբը որեւէ պատասխանատուութիւն չի ստանձներ :

KINOPANORAMA
60, AVENUE DE LA MOTTE-PIQUET
Parking illimité Tél. : FON. 50-50

UN FRANÇAIS A MOSCOU

ԿՐԵՄԼԻՆԻ ԱՆԾԱՆՕԹ ԳԱՆՁԵՐԸ
ԱՐԱՐԱՏԸ
ԵՐԵՒԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ (Զանգեզուր, ձիւսորները, ծաղկեփունջ, եօվինները)

Շաբաթ, Կիրակի եւ տօնական օրերը՝ երկու ցերեկոյթ 14·30 եւ 16·50, Շաբթու մէջ 15·30
Հինգշաբթի մէկ ցերեկոյթ 15·30ին
Շաբթու մէջ 2 երեկոյթ 19·15 եւ 21·35
Տոմսերը կարելի է առնել 13 օր առաջ ժամը 11էն 19 եւ *Աժաններէն*
Գին՝ 4·45 եւ 7·50 Ն. Ֆ.

ԵՒՐՈՊԱՅԻ

ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՐՏԱԴՐԻՉԸ
ՀԷԼՎԱ ԼՈԳՈՒՄ Սուսամ – ՀԷԼՎԱ
ԹԱՀԻՆ ՇԱՐՈՑ (ՌՈՃԻԿ) ՎԱՐԴԷ-ԱՆՈՅՇ
LE BOSPHORE MARQUE DÉPOSÉE
ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ...
CHOC-ALVA · CHOCO-LOC
Sté le BOSPHORE
SIÈGE SOCIAL
2, Rue Louis Astouin /Marseille (2ème)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 3 ՓԵՏՐՈՒԱՐ — VENDREDI 3 FEVRIER 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9019 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4820

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՐ ԴԱՐՁԱԿԷՏ ՄԸ

Նոր հով մը սկսաւ փչել Սպիտակ Տունէն ներս :

Քաղաքական աշխարհը կը սպասէր, որ Քէնըտի նորութիւն մտցնէր ամերիկեան բարքերուն մէջ :

Սակայն նորընտիր նախագահին երկուշաբթի օրուան պատգամը խորհրդարանին առջեւ, ամէն ակնկալութիւն գլեց անցաւ :

Զօրավար Այզընհաուըր իր հրաժեշտի ճառին մէջ համեմատաբար փայլուն ցոյց կուտար Միացեալ Նահանգներու կացութիւնը ներքին եւ արտաքին կրկնակ ճակատներուն վրայ :

Հասկնալի էր, որ այդ ոճով արտայայտուէր հրաժարեալ նախագահը, որուն ձեռքին մէջ կեդրոնացած էր իշխանութիւնը ամբողջ ութ տարի եւ որ մեկնած պահուն չէր ուզեր գէշ տպաւորութիւն ձգել ամերիկեան քաղաքացիներուն վրայ :

Քէնըտի քաղաքական ասպարէզ կ'իջնէ յանդուգն ճառով մը, որ իր պարունակած դառն ճշմարտութիւններով քիչ մը պաղ ջուր կը լեցնէ բոլոր լաւատեսներուն վրայ, երկրին մէջ եւ դուրսը :

Իր խօսքերուն ամփոփումը կարդացին մեր ընթերցողները (Յառաջ, 1 Փետր.) :

Երիտասարդ նախագահը յանդգնութիւնը ունեցաւ մատը դնելու այն բոլոր վէրքերուն վրայ, որոնք կը սպառնան տկարացնել Միացեալ Նահանգները, եթէ անմիջական դարմանումի միջոցներու չդիմուին :

« Կացութիւնը մտահոգիչ է, բայց ոչ յուսահատական», կ'ըսէ Քէնըտի :

Երբեւիցէ այսքան առարկայական չէր եղած պետական վարիչ մը :

Փայլուն չէ Ամերիկայի ներքին կացութիւնը, ըստ իրեն : Հինգուկէս միլիոն անգործներ կան ճարտարարուեստի բոլոր ճիւղերուն մէջ : Սպառումը դանդաղ է տեղական հրապարակին վրայ : Մէկ միլիոն ինքնաշարժներ անվաճառ՝ յաճախորդի կը սպասեն : Տնտեսական տագնապը հետզհետէ կը ծանրանայ : Սնանկութիւնները օրէ օր կ'աւելնան :

Նոյն տխուր կացութիւնը երկրագործութեան մարզին մէջ :

Հակառակ այս բոլորին, տոլարը չէ վտանգուած երբեք եւ պիտի չարժեզրկուի, որովհետեւ դրամական եւ ելմտական վիճակը վերջին ծայր ուժեղ է : Երկու միլիառ տոլարի արժէքով ոսկիի պահեստ ունի կառավարութիւնը : Արտածումները անհամեմատ աւելի են քան ներածումները : Եւ կարեւոր գումարներ կան գանձելի օտար երկիրներէ :

Քէնըտիի ակներեւ նպատակն է եղած Ամերիկայի տկար կողմերը մատնանշելով՝ աշխատանքի եւ զոհողութեան մղել ամերիկեան քաղաքացիները՝ կացութիւնը բարւոքելու եւ երկիրը իր արժանի բարձրութեան հասցնելու համար :

Նախագահը լայնօրէն արտայայտուեցաւ նաեւ քաղաքական եւ միջազգային խնդիրներու, մասնաւորապէս լատին Ամերիկայի, Ասիոյ եւ Ափրիկէի մասին, շեշտելով աշխարհի վրայ խաղաղութիւնը պահպանելու անհրաժեշտութիւնը :

Անդրադառնալով «Արեւելեան Եւրոպայի ժողովուրդներուն», — որոնց անունները չյիշեց, — յոյս յայտնեց որ անոնք « [illegible] պիտի հասնին ազատութեան եւ բարգաւաճման » :

Ակնարկութիւնը թափանցիկ է :

Միջազգային մամուլը անխտիր գոհ է նոր նախագահի ճառէն : Մոսկուայի ձայնասփիւռն ու բոլշեւիկեան թերթերը լայնօրէն արձագանգ դարձան անոր :

Սպիտակ Տունը կը ձգտի խաղաղ բանակցութեանց միջոցաւ մեղմացնել միջազգային լարուած կացութիւնը, առանց լքելու ազատ աշխարհը, որ պէտք է ուժով ըլլայ, սանձելու համար աշխարհակալական ախորժակները :

Նոր դարձակէտ մը կ'արձանագրուի ժամանակակից պատմութեան մէջ :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԵՆԸՏԻԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

ՊԵՐԼԻՆԻ ՀԱՄԱՐ ՊԻՏԻ ԸՆԵՄ ԻՆՉ ՈՐ ԿԸՆԷՐ ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ

Զայն - պատկերասփիւռէն տուած մամուլի իր երկրորդ ասուլիսին մէջ Քէնըտի յայտարարեց.— Ա) Տոլարին արժէքը նոյնը պահելու սահմանուած տնտեսական ծրագրի մը պատրաստութենէն ետք, պիտի վերնան զինուորական ընտանիքներու արտասահման հաստատման արգելքը :

Բ) Չի գիտեր թէ Խրուշչեւ Նիւ Եորք պիտի գայ թէ ոչ մասնակցելու համար ՄԱԿի յառաջիկայ ընդհանուր ժողովին : Որեւէ մեկնաբանութիւն ընելէ առաջ պէտք է սպասել Խորհրդային վարչապետի որոշումին :

Գ) Միջազգային հարցերու կապակցութեամբ գիտել տուաւ, թէ կացութիւնը՝ բախտաւորաբար անցեալ Օգոստոսէն, գոհացուցիչ չէ : Յատկապէս մտահոգիչ է Լաոսի, Կոնկոյի եւ Քուպայի վիճակը : Լաոսի մէջ կացութիւնը ծանրացած է համայնավար միջամտութեան պատճառաւ, իսկ Կոնկոյի մէջ, որովհետեւ կարգ մը պետութիւններ հոն քաշեցին իրենց ուժերը : Միւս կողմէ աւելցած է Քուպայի եղած օժանդակութիւնը, զօրացնելու համար «Քասթրոյի երկաթեայ բազուկը» :

Դ) Ծարդ ոչ մէկ որոշում տրուած է Մաքմիլընի եւ տը Կոլի հետ հաւանական տեսակցութիւններու շուրջ :

Սակայն Քէնըտիի յայտարարութեանց կարեւորը կը նկատուի Պերլինի մասին ըսածը : Շեշտեց թէ պիտի շարունակէ Այզընհաուըրի քաղաքականութիւնը եւ պիտի շարունակէ այն համոզումն ունենալ թէ Պերլինը ներկայիս գոյութիւն ունեցող ամէնէն ծանր խնդիրներէն մէկն է : Ճառին մէջ այդ մասին չխօսիլը ոչ մէկ նշանակութիւն ունի, ըսաւ Քէնըտի :

Կը կարծուի թէ այս յայտարարութիւնը հանդստացուցած է Գերմանացիները, որոնք դժգոհ էին որ Միացեալ - Նահանգաց Նախագահը իր առաջին ճառին մէջ անտեսած է օրուան կարեւորագոյն հարցը :

Քէնըտի յայտարարեց նաեւ թէ Փետր. 20էն առաջ պէտք է որոշէ թէ արտասահմանի զինուորական 250 կայաններէն որոնք պիտի պարպէ : Այս որոշումը պարզ խնայողութեան համար նախատեսուած է,

Խնայողութիւն մը որ տարեկան երեք միլիառ տոլար գնահատուած է :

× Փորթուկալ պաշտօնապէս հաղորդեց Քէնըտիի թէ պիտի չնորոգէ 1951ի համաձայնագիրը ըստ որուն Ամերիկա զինուորական կայաններ հաստատած է Ազորեան կղզիներուն վրայ :

Անթոնիօ Սալազարի այս սպառնալիքը, որ լրջօրէն կը քննուի Ուաշինկթընի կողմէ, հետեւանքն է Ամերիկացիներու բռնած ընթացքին Սանթա - Մարիայի նկատմամբ : Քէնըտի յայտնեց, սակայն, թէ լուր չունի առկէ :

× Ամերիկայի համայնավար կուսակցութեան ազգային կոմիտէի նախագահը՝ Տենիս մեռաւ Նիւ Եորքի մէջ, առջի օր : 55 տարեկան էր եւ թօքի խլիրդի գործողութեան ենթարկուած էր, մէկ տարի առաջ :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՄՔԵՐԸ

ՊՐԱԶԻԼԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

ԵԱՆԻՕ ՔՈՒԱԴՐՈՍ

Պրազիլի նորընտիր նախագահին խորհրդանշանը եղած է՝ աւելը : Ընտրապայքարի ժամանակ միշտ կը կրկնէր .— «Ի՞նչ պէտք է երկիր մը մաքրագործելու համար, այնպիսի երկիր մը որ քաղաքական սխալներու եւ կալուածատէրերու անձնասիրութեան հետեւանքով ապականած է բայց չէ փտած : Աւել մը : Ուրիշ զէնք չենք ուզեր : Եւ այնպէս լաւ պիտի գործածեմ այդ զէնքը որ Պրազիլը կարենայ զայն զետեղել իր խորհրդանշանին մէջ» :

Կը թուի թէ այս պատկերալից խօսքերը հրապուրեցին զանգուածները քանի որ 1960 Հոկտեմբերին, Քուատրոս փառաւոր յաղթանակ մը տարաւ, առանձին ստանալով այնքան ձայն որքան իր երկու հակառակորդները միասնաբար :

Եանիօ Քուատրոս բախտաւոր աստղի տակ ծնած է : Հին բայց համեստ ընտանիքի զաւակ, ծնած է 1917ին Մաթթօ - Կռոսսօ : Չի յիշեր թէ որեւէ ձախողանք ունեցած ըլլայ : Նախ ուսուցիչ, քաղաքական ասպարէզ կը նետուի «պահպանողական ընդդիմադիրի» մակդիրով (Վարկասի մենատիրութեան դէմ) : Առաջին օրէն յայտնի է սակայն թէ կուսակցութիւններու կարեւորութիւն չի տար : 1945էն 1953 ամէնէն հարուստ նահանգին՝ Սան - Փաւլոյի թաղապետական խորհրդատու է եւ անմիջապէս նոր սլոկան մը մէջտեղ կը ձգէ .— Մուն պիտի յաղթէ միլիոններուն :

Յեղափոխական չէ, այլ ընդհակառակն վարչական ամէնէն աւանդական դրութիւններուն կապուած է, նոյնիսկ ամէնէն քաղքենի, «հակասական բայց անկեղծ, ահա Քուատրոսը» կ'ըսէ իր հակառակորդներէն մէկը : 1953ին, 36 տարեկան է երբ Սան - Փաւլոյի կառավարիչ կ'ընտրուի : Հինգ տարի յետոյ, երեսփոխան է, երկու տարի ետք՝ հանրապետութեան նախագահ :

Ընտրապայքարի ժամանակ, ոչ մէկ խոստում կ'ընէ, միայն կը յայտարարէ .— « Թող համարձակին ըսել թէ ծրագիրս անորոշ է : Ամբողջ տունը պիտի մաքրեմ ներքնայարկէն վերնայարկ : Ուրիշ ի՞նչ մանրամասնութիւն կ'ուզեն ինձմէ » :

Արտաքինով, կարճահասակ մարդ մըն է, մազերը խառնակ, պեխերը ցցուած, հաստ ակնոցներով քիթին վրայ « Մարքս պրատըրզ»ներուն Կռուչոյին կը նմանի : Երբ իրեն ըսեն որ լուսաւորեալ մըն է, կը պատասխանէ որ հռչակաւոր նախորդներ ունի այդ մարզին մէջ .— Քրիստոս, Աբրահամ Լինքըն, Օկիւսթ Քոնթ, Լենին : Երբ իրեն ըսեն որ դերասան է, կը ժպտի եւ կը բողոքէ «տակաւին զաւեշտի դեր չեմ խաղացած» :

Հարիւրին հարիւր պրազիլցի է, շատ կը սիրէ սեւ լուբիայով պատրաստուած ազգային կերակուրը՝ փրիյոտա եւ հաճոյքով քանի մը գաւաթ քաչաքա կը պարպէ (շաքարով շինուած օղի) : Ինչպէս իր բոլոր հայրենակիցները ծաղիկի եւ պարտէզի սիրահար է, «եւ Լոնտոն չեմ հագուիր եւ Փարիզի մասին ալ չեմ մտածեր » :

Ամուսնացած է 1942էն ի վեր եւ ունի աղջիկ մը որ վերջերս լրագրողի մը հետ ամուսնացաւ : Իր պարզութիւնը առակի կարգ անցած է :

Ի՞նչ պիտի ընէ իբրեւ երկրին ղեկավար : Դիւրին չէ նախատեսել, Եւրոպայէն կը վերադառնայ, տեսնուած է Խրուշչեւի հետ բայց կ'ըսեն թէ Սալազարն ալ տեսած է : Կը գնահատէ Քասթրոն բայց կը հիանայ Քէնըտիի եւ տը Կոլի վրայ : Կ'ըսէ թէ իր կառավարութիւնը բոլոր յառաջդիմութեանց կողմնակից պիտի ըլլայ, բայց յառաջդիմական չէ : Հակամենատիրական է բայց ոչ համայնավար :

Շահեկան է նաեւ յիշել թէ Պրազիլ վերադառնալու համար, Եանիօ Քուատրոս տեղ վարձած էր Սանթա - Մարիայի վրայ բայց վերջին պահուն ընկեց ... :

×

Եանիօ տա Սիլվա Քուատրոսի նախագահական «գահակալութեան» հանդիսութիւնը, որ տեղի ունեցաւ ապագայապաշտ ոճով շինուած նոր մայրաքաղաքին՝ Պրազիլիայի մէջ, միաժամանակ պարզ եւ վեհաշուք էր : Խորհրդարանին առջեւ նորընտիր նախագահը իր երդումը ըրաւ՝ հաւատարիմ մնալ եւ յարգել սահմանադրութիւնը : Դուրսը՝ 80.000 հոգի զանազան չափի եւ գոյնզգոյն աւելներ բռնած էին, (նորընտիր նախագահին ընտրական խորհրդանշանը) : Նախկին նախագահը՝ Քուպիչէք իր յաջորդին վիզին անցուց նախագահական ուսադիրը, ապա երկու նախագահները կարճ ճառեր արտասանեցին : Քուպիչէք շեշտեց .— շատ ուրախ եմ որ ձեզի կը փոխանցեմ ժողովուրդին տուած այս խորհրդանշանը : Աստուծմէ կը խնդրեմ որ երջանիկ ըլլաք ձեր առաքելութեան մէջ» :

Նոր նախագահը կը պատասխանէ .— « Ձեր կառավարութիւնը նոր էջ մը բացաւ մեր պատմութեան մէջ : Մեր յաղթանակները ինչպէս մեր տարակարծութիւնները անցողակի են : Մէկ բան կը մնայ միայն, ժողովուրդը եւ ազատութիւնը » :

Յետոյ ուրեմն, կ'արտասանէ ժողովուրդին ուղղուած իր առաջին ճառը : Պրազիլի տնտեսական կացութիւնը աղետալի է քանի որ օտար երկիրներու պարտական կը մնայ 3.802 միլիոն տոլար : Ապրուստի սղութիւնը, որ 1948ին իբր ցուցանիշ 100 էր, ներկայիս բարձրացած է 820ի : Ինչ կը վերաբերի արտաքին քաղաքականութեան, Քուատրոս կը փափաքի որ Պրազիլ ունենայ «արտաքին քաղաքականութիւն մը, որ իսկապէս անկախ եւ ինքնիշխան ըլլայ » :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՆԹԱ - ՄԱՐԻԱՅԻ ճամբորդները միշտ նաւուն վրայ են : Արդարեւ զանազան հակասական լուրերու համաձայն, կը կարծուէր թէ Ռեսիֆ ցամաք ելած են, բայց ինչպէս կ'երեւի կալվան պէտք եղած երաշխիքները չէ ստացած :

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ հազարաւոր պարսիկ ուսանողներ, Ազգային Ճակատի դրդումով ցոյց մը կազմակերպած են բողոքելու համար յառաջիկայ ընտրութեանց դէմ, որոնք կեղծուած են, ըստ իրենց : Ուսանողները «Ազատութիւն կամ մահ» եւ «ազատ ընտրութիւններ կ'ուզենք» պոռալով տողանցեցին : Ցուցարարները Մոսատեղի կողմնակիցներ են :

ՖԻՏԷԼ ՔԱՍԹՐՕ յայտարարութիւններ ըրած է համայնավար Ունիթա պաշտօնաթերթին եւ շեշտած թէ ընդհանուր յեղափոխութիւն մը պիտի ցնցէ լատին Ամերիկայի բոլոր երկիրները միաժամանակ, «այդ յեղափոխութիւնը պիտի ջնջէ կողմնակցութիւնները, գաւառապաշտութիւնը եւ տեղապաշտութիւնը (ռեժիոնալիզմ) : Լատին Ամերիկան պիտի վերածէ քաղաքակրթուած, անկախ մէկ մեծ ազատ ժողովուրդի մը » :

ՖՐԱՆՍՈՒԱԶ ՍԱԿԱՆ դատ բացաւ լրաբանական հրատարակչականի մը դէմ որ առանց արտօնութեան, արաբերէնի թարգմանած էր իր վէպերէն երեք հատ :

ՓԱՐԻԶ - ԹՐԻԷՍԹԷ ճեպընթացը գիծէն ելաւ Միլանոյի մօտերը : 14 մեռեալ եւ 25 վիրաւորներ կան :

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1861ին էր, որ կը հրատարակուէր Թրքահայոց կնոջական առաջին պարբերականը որ կը կոչուէր «Կիթառ»: Այս յանդուգն քայլը առնողն էր Օր. Էլպիս Կեսարացեան (Ե. Կ. Տ. Հայկուհի), որ ծնած էր Կեսարիա, 1830ին, Աջապահեան գերդաստանէ ու մեռաւ 1913ին: 1877ին Պէշիկթաշի Մաքրուհեան վարժարանի մէջ ուսուցչուհի է եւ առաջին հայ կինն է, որ յուզած է կնոջ իրաւունքներու եւ անոր անկախութեան հարցը: Այն ատեն յառաջ տարած է իր դատը որ Ս. Ոսկան, Փարիզէն, իր «Արեւմուտք»էն զինք հրաւիրած է քաշուիլ հրապարակէն, վերջ դնելու համար այդ անպատկառ կացութեան: 1879ին կը հրատարակէ գրքոյկ մը, «Նամականի առ Ընթերցասէր Հայուհիս», որ կը պարունակէ հայ կնոջ ուղղեալ խրատներ:

1861ին ծնած է նաեւ անծանօթ մէկը, — Եդուարդ Շիրինեան: Ո՞վ կը յիշէ այս անունը այսօր: Բայց իր ժամանակի՜ն ...: Ահա իր կեանքի գործը... 1878ին եղբօր հետ հրատարակած է Ֆրանսերէն լեզուով եւ առաջին անգամ ըլլալով Թուրքիոյ մէջ Պոլսոյ Առեւտրական Սենեակի ժուռնալը: Ասիական Տաճկաստանի Երկաթուղային ցանցին առաջին ծրագիրը յղացած է: 1878էն 1895 Պոլսոյ օտար օրաթերթերու տնտեսական թղթակիցը եղած է, ինչպէս եւ անգլիական երկու կարեւոր օրաթերթերու Թուրքիոյ թղթակիցը: 1896ին Լոնտոնի «Թայմզ»ի հրատարակած Համայնագիտարանին Թուրքիոյ յատկացուած բաժինը ինքը գրած է: 1902էն վերջ,ստանձնած է պետական ու ազգային կարեւոր պաշտօններ: Ո՞վ է ուրեմն այս մարդը, եւ այս վաստակը, այս մոռացումը ի՞նչ արժէք կը ներկայացնեն:

Աւելի անծանօթ անձ է Յակոբ Էտիլեան (1861 – 1896), որ սակայն 1892ին Պոլսոյ մէջ տիպար մանկապարտէզ մը կը բանայ: Եղած է հմուտ ֆրանսագէտ, գրած ֆրանսերէն քերականութիւն եւ ըրած է թարգմանութիւններ: Հաւանաբար Պուէտ Ռ. Մխաքեանի աշակերտած ըլլալն ալ, իրեն համար, մեծագոյն փառքն էր: Ու տակաւին կայ Առանացի Արիստակէս Գասպարեանը (1861 – 1915), որ 30 տարի անընդհատ Թուրքերէն լեզուով իրաւաբանական յօդուածներ ու գիրքեր հրատարակած է:

Շատերու մէջէն կը յիշատակենք այս քանի մը անծանօթ անունները, սպասելով որ օր մը, երբ գրուի Թրքահայ մշակոյթի պատմութիւնը, անոնց վերջնական արժէքը որոշուի: Ով գիտէ, կրնայ ըլլալ որ այդ նոր տեսանկիւնէն դիտուած, այս մարդիկը յանկարծ կարեւորութիւն ստանան:

1851ին է, որ Գրիգոր Չիլինկիրեան (Պերճ) Իզմիրի մէջ կը հրատարակէ «Ծաղիկ» տասնօրեայ հանդէսը: 13 տարեկանին կը թողու վարժարանը ու ժամագործի գրագիր կ՚ըլլայ, ու կը շարունակէ ինքնօգնութեամբ իր ուսումը կատարելագործել՝ սորվելով ֆրանսերէն, հայերէն, յունարէն, իտալերէն (աւելի ուշ ալ՝ Թուրքերէն ու անգլերէն) լեզուները: Սարսափելի յիշողութեամբ օժտուած այս տղան, 1860ին, Իզմիրի մէջ առաջին անգամ ըլլալով «Ֆրանսերէն – տաճկերէն գրասենեակ կը բանայ: Այդ տարին էր, որ Իզմիրի մէջ կը պայթէր Լուսաւորեականներու եւ Ծուարեալներու պայքարը: Երիտասարդներու գլուխը կանգնած էր Չիլինկիրեան: Աշակերտը եղած է նշանաւոր վարժապետ Անդրէաս Փափազեանին, որուն ձեռքին տակ կազմուած էին, 1831էն 1846 Իզմիրեան Ոսկեդարուն, բոլոր յայտնի մտաւորականները, — Տէտէեան երեք եղբայրները, Գր. Մարկոսեան, Սահակ Ապրօ, Ստ. Ոսկան, Մ. Նուպարեան եւայլն: Գրագէտ, փաստաբան, թարգմանիչ ու հրապարակագիր, Չիլինկիրեան ծանօթ է գլխաւորաբար իբրեւ թարգմանիչ: Շաթօպրիանի, Լամարթինի, Միւսէի գործերէն զատ, ունի իր նշանաւոր «Թշուառներու» թարգմանութիւնը: Երկու անգամ բանտ ինկած իր կրակոտ յօդուածներուն համար, մեռած է 1923ին, 84 տարեկանին, անշուք ու մոռցուած, ու թաղուած է միսիոնարներու կողմէ:

Վերջացնելու համար այս ցիր ու ցան քանի մը նշմարները, կ՚արժէ յիշել ուրիշ Իզմիրցի մըն ալ, Չիլինկիրեանի գործակիցը, Արմենակ Հայկունի: Ղրիմի պատերազմին՝ անգլիական բանակի մէջ թարգման, ուսուցիչ, խմբագիր, վիպասան, հրապարակագիր, դերասանապետ, թատերագիր, Արմենակ Հայկունի, բուն անունով Ճիզմէճեան, 1861ին հրատարակեց «Էլիզա» անուն վէպը: Սերտ գործակիցը Սվաճեանի «Մեղու»ին, Հայկունի փոթորկոտ բայց արդիւնաւոր կեանք մը ունեցած է: 1863ին արդէն ձեռնարկած է Բրնանի «Վարք Յիսուսի»ի թարգմանութեան, անհաշտ պայքար տարած է կրօնաւորներու, նեղմիտ օրէնքներու դէմ, մինչեւ այն աստիճան որ Կրօն. Ժողովը եկեղեցիներու մէջ իր դէմ դատապարտագիր կը կարդացնէ, դրուշացնելով ժողովուրդը իրմէ ու Սվաճեանէն: Կրօնականներու դէմ պայքարող այս մարդը երկու անգամ դաւանանք փոխած է (պատանութեան փախած է Ս. Փրկիչէն՝ Բողոքականներու քով, յետոյ կրկին ետ եկած է Լուսաւորչականութեան): Ընկերային մոլութիւններու թշնամի, վատաբարոյ ուսուցիչներու պատուհաս այս արտակեդրոն մարդը ապերախտ ու չըւայտ նկարագրի տէր եղած է: Հաւանաբար այս դատումները սրբագրել պէտք ըլլայ օր մը; երբ իր կեանքին թաքուն ծալքերը յայտնի ըլլան: Ամէն պարագայի, եղերական վախճանը իր կեանքին սրտաճմլիկ պատկեր մը կը ներկայացնէ, — զարտուղի, կատաղի ու կրքոտ երիտասարդը, որ 1865ին հրդեհի մը հետեւանքով, կը կորսնցնէ իր տունն ու ձեռագիրները, մինչեւ իսկ իր զգեստները՝ յուսալքուած, դատապարտուած Ազգէն, ծայր աստիճան աղքատացած, ինքզինքը խմիչքի կուտայ ու կը մեռնի 1866ին, 31 տարեկանին: Ցիսուեական թուականներուն նշանաւոր այս երիտասարդը տասը տարի ետք՝ երբ կը մեռնէր, արդէն մոռցուած էր ու դրամ չկար որ թաղէին: Եթէ մխիթարական կէտ մը կայ, այն ալ Ծոփհրդ. Հայաստանի մէջ այսօր իր վայելած գնահատումն է, զոր կը պարտի Յ. Սվաճեանին: Այս վերջինը, իր կարգին, իր վարկը կը պարտի ոչ այնքան իր իմացական կարողութիւններուն, (նոյն շրջանին՝ Գ. Այվազեան իր «Մամուլով» շատ աւելի «յառաջդիմական» է քան Սվաճեան), այլ իր ու Մ. Նալպանտեանի միջեւ եղած բարեկամութեան: Անոնք որոնք քիչ մը ծանօթ են խորհրդահայ բանասիրութեան, կը հասկնան Նալպանտեանի մոգական անունին տարողութիւնը:

×

Դեռ շատ կ՚երկարի այս շարքը, եթէ պէտք ըլլայ տալ 1861ին հրատարակուած գիրքերու, թերթերու ու տեղի ունեցած դէպքերու ամբողջական պատկերը: Բայց ի՞նչ օգուտ: Հարիւրամեակները մեզ ետ կը դարձնեն, հին մարդոց անհաւատալի աշխարհին մէջ, մինչդեռ մեզի պէտք եղածը ներկան է: Անշուշտ, հարեւանցի ընտրուած այս նշմարներէն տարբեր խորհրդածութիւններ կը թելադրուին: Ու քիչ մըն ալ դիւրին, աժան երազանք:

Կը մնայ հիմնականը, դատումը, հաշուառումը: 1961 թուականը եթէ իրագործէ այդ աշխատանքին սկիզբը գոնէ, ալ ոչ երազանքը կը մնայ, ոչ ալ ափսոսանքը: Ու կը փրկուի արեւմտահայ մշակոյթը:

Վ. ՕՇԱԿԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ

ՃԱՌԱԳԱՅԹՆԵՐՈՒ ՎՏԱՆԳԸ

Ամերիկացի եւ ճափոն գիտնականներէ կազմուած յանձնախումբ մը, որ տարիներէ ի վեր հետազօտութիւններ կը կատարէր Հիրոշիմայի եւ Նակազաքիի վրայ վերջին պատերազմին ձգուած հիւլէական ռումբերու ստեղծած ուժին, անոր աղդեցութեան գօտին, ու մանաւանդ մարդոց, կենդանիներու եւ բոյսերու վրայ ռումբերէն ծնունդ առնող վտանգաւոր շողերու ներգործութեան մասին, վերջացուցած է իր աշխատանքը ու հրապարակած իր տեղեկագիրը:

Մեզ առայժմ հետաքրքրողը այդ անտեսանելի ճառագայթներուն ներգործութիւնն է կենդանի բջիջներու վրայ: Ճառագործունէութեան (բադիօ – ակտիվ – բէ) գիտէին ի վեր, շողաչէտները (բադիոլոկ) գիտէին թէ շղարձակ նիւթերէ, (կորիզային անջատումի հետեւանք) միաձուլումէ, (հելիումի կազմութեան արդիւնք) կամ արուեստական միջոցներով արձակուած ճառագայթները, ըլլան անոնք նիւթեղէն թէ ալիքային ձեւի ըմբռնումով, կը վնասեն ողջ բջիջներու հիւլէական հաւասարակշռութիւնը ու կը խանգարեն անոնց բնախօսութեան բնականոն ընթացքը, պատճառ դառնալով սեռային բջիջներու ներքին յեղակարծ փոփոխութեանց: Այս բնախօսական խանգարումներու իբր հետեւանք՝ ծննդական այլասերումներ:

Մարդկային ցեղի խաթարման ծառայող այս վտանգը նկատի ունենալով շողաչէտներ, տարրաբաններ, կապարի բաղադրութեամբ զգեստներ կը գործածեն շղարձակ նիւթերու ներգործութեան դէմ պաշտպանուելու համար:

Շողագիտական պաշտպանութեան միջազգային յանձնախումբը շղարձակումներու ազդեցութեան ենթակայ աշխատաւորներու համար պատրաստած է յատուկ կանոնագրութիւն մը, որպէսզի աշխատաւորները իրենց կեանքի ամբողջ տեւողութեան զերծ ըլլան վտանգաւոր ճառագայթումներու գործած աւերներէն:

Հիւլէական զանազան մասնիկներու (ելեկտրոն, փրոթոն, նէօթրոն, հելիոմ), նաեւ ֆոթոններու (լոյսի նիւթեղինացած հատիկները) Գեթա եւ Կամա ճառագայթումներու ներգործութիւնը, կենդանի բջիջներու վրայ, հետեւանք է այդ տարրերուն ուժգնութեան, որ խռնիզէ կ՚ընէ բջիջներու հիւլէական կառուցուածքը: Այսինքն, բջիջները կազմող հիւլէներու ելեկտրոնները կը կորսուին այդ ճառագայթներուն ռմբակոծութեամբ, պահ մը անհաւասարակշիռ վիճակ մը ստեղծելով հիւլէի կազմին մէջ, զայն գրկելով ժխտական ելեկտրականութեամբ տոգորուած տարրերէն:

Այդ անհաւասարակշիռ վիճակը շատ երկար չի տեւեր, որովհետեւ ուրիշ ելեկտրոններ կուգան ամբողջացնելու հիւլէական կազմը: Սակայն այդ փոքր խանգարումը բաւական է որ բջիջներ փճանան, կամ պատառուածքներ, այրուցքներ յառաջ գան, ու բնախօսական փոփոխութիւններ ստեղծուին: Այդ խանգարումներուն հետեւանքով արեան բաղադրութիւնը եւս խաթարուելով, ճերմակ գնդիկները կը սկսին անհամեմատ աճիլ ու փճացնել կարմիր գնդիկները, տկարացնելով մարդկային կազմը ու ժողովրդային բացարութեամբ արեան խլիրդ (լէօսէմի) յառաջ բերելով, որ անբուժելի հիւանդութիւն մըն է:

Սեռային բջիջներն ալ փոփոխութիւններ կը կրեն, որոնց ծանր հետեւանքները կը փոխանցուին սերունդէ սերունդ ժառանգաբար:

Ինչպէս գիտենք, բջիջներու քրոմոզոմները (գունանիւթ), որոնք դաւաղանիկներու կերպարանքը ունին, իրենց կարգին կազմուած են բազմաթիւ ծիներու (ժէն) հատիկներէ, որոնց իւրաքանչիւրը կը կրէ ֆիզիքական գոյացութեան մը ժառանգական նկարագիրն ու յատկանիշները: Միներու բնախօսական գործունէութիւնը կարող է փոփոխութիւններ կրել բնական յեղակարծ կերպով, ըլլայ միջավայրի ազդեցութեամբ թէ պատահականութեամբ՝ մեզի անծանօթ պատճառներով:

Անտեսանելի ճառագայթներու ներգործութեամբ եւս ծիները կ՚ենթարկուին բնախօսական յեղակարծ փոփոխութեանց, որոնց ծննդական վտանգներուն մասին յիշեցինք քիչ վերը:

Այդ ճառագայթներուն սեռային բջիջներու վրայ ունեցած ազդեցութեան մասին փորձեր կատարած է ամերիկացի կենսաբան Միւլլէր, քացախի ճանճերու վրայ: Այդ փոքր ճանճերը (դրոզոֆիլ) իրենց արագ աճման պատճառաւ կենսաբանական ու ծննդագիտական փորձերու առարկայ կը դառնան:

Միւլլէր 1927ին Ք. ճառագայթներու ազդեցութեան ենթարկելով դրոզոֆիլ ճանճերը, հաստատեց ծննդական փոփոխութիւններ: Անշուշտ փորձարկուն, գոնէ առայժմ, չէ կարող ըստ կամս առաջնորդել այդ բնախօսական փոփոխութիւնները: Միայն ատոնց յաճախականութեան տոկոսն է որ կը բարձրանայ:

ՕՍԱՐ ՈՒԱՅԼՏ (ՕՍԱՐ ԷՋԵՐ)

ԵՐԵՔ ԽՆՁՈՐՆԵՐԸ

(ՄՏԱՑԱԾԻՆ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ)

Ջուանը իր տեղը դնելով, ըսաւ ինծի որ հետեւիմ իրեն, այս անգամ, սակայն, ձգեց ձեռքս եւ ես սկսայ յառաջանալ ազատօրէն:

Հետաքրքիր էի մանաւանդ գիտնալու թէ ո՞ւր կը գտնուէր այն դուռը ուրկէ անցնելով պիտի կրնայինք երկաթափեղկէն ներս մտնել եւ հասնիլ մինչեւ ջրանցքը:

Այսպէս, ազատօրէն յառաջանալով, մեծ եղաւ զարմանքս երբ բարձր ծառերու ստուերին տակ ծածկուած տաղաւար մը տեսայ, մեծ սիւներու շարքով մը, որուն չորս կողմերը իրարու յարա՛ չինութիւն մը կը ներկայացնէին:

Այս աքանչելի ճարտարապետութեան հմայիչ տեսքէն զատ, լռութիւնն գիւթուեցաւ դժայլելի երաժշտութեան մը արձագանգովը, որ կուգար տաղաւարէն: Կը կարծէի լսել վի... մը, տաւիղի մը կամ կիթառի մը հնչումները:

Մօտեցած էինք տաղաւարին՝ ծերունին կամաց մը դպաւ դրան որ բացուեցաւ եւ սեմին վրայ երեւցաւ տաղաւարին դռնապանուհին որ տարօրինակ կերպով կը նմանէր այն երիտասարդուհիին որուն պարը դիտած էի մատներուս ծայրերուն, երազիս մէջ:

Գեղուհին բարեւեց զիս սիրալիր կերպով, այնպէս, իբր թէ մենք հին ծանօթներ եղած ըլլայինք եւ ապա հրաւիրեց զիս ներս մտ...: Ծերունին մեզ մինակ թողուց:

Կամարակապ եւ շքեղօրէն զարդարուած նրբանցքէ մը յառաջանալով, հասանք հօյակապ տաճարի մը նմանող սրահ մը որ գրա...ց իմ ուշադրութիւնս:

Սակայն, չկրցայ երկար ատեն ըմբոշխնել աչքերուս պարզուող այս տեսարանը, վասնզի ուրիշ մը՝ աւելի հմայիչ, գրաւեց զիս:

...հին մէջտե...ը, հօյակապ զմրէթին ներք..., փռուած թանկագին գորգի մը վրայ ...ած էին երե... երիտասարդ կիներ, գլխատու... ...երեք տար... ...կը գոյներով. մէկը՝ կարմիր, ...միւսը՝ դեղին, եւ երրորդը՝ կանաչ: ...աթոռները ոսկեզօծ էին, իսկ գորգը ...ազ-կանոցի մը: Երեք կիները ...նց ...օին ունէին այն երեք նուագա... ...նները..., որոնց ձայնը լս...՝ ի դուր... ...էն, եւ որոնք, իմ մուտքէս ...յարուած, դադրեցուցած էին իրենց նուագը:

— Բարի ըլլայ ձեր գալուստը, ըսաւ անոնցմէ մէկը որ կարմիրով էր զգեստաւորուած եւ ձեռքին ունէր տաւիղը: Բարի եկաք, նստեցէք եւ ականջալուր եղէք, եթէ կը սիրէք երաժշտութիւնը:

Նշմարեցի փոքրիկ նստարան մը որուն վրայ կար մանտոլին մը: Զիս առաջնորդող երիտասարդուհին առաւ այդ նուագարանը, նստեցաւ եւ զիս քաշեց իր քովը: Կը դիտէի ձախ կողմս գտնուող երրորդ կինը, որ դեղին էր հագուած եւ կիթառ մը ունէր ձեռքին:

Մինչդեռ տաղահարուհին բարձրահասակ էր, դէմքի պատկառելի գիծերով եւ թխագոյն մազերով, ընդհակառակն կիթառ նուագողը աւելի հաճոյակատար ու զուարթ էր եւ չիկահեր:

Հակառակ իրենց հօյակապ նուագածութեան, չկրցայ ակնարկս հեռացնել երրորդ գեղեցկուհիէն, կանաչով զգեստաւորուած, որուն վիզը կը հնչէր արտակարգ ու գրաւիչ եւ որուն նուագելու եղանակը ամէնէն տպաւորիչը կը թուէր ինծի:

Այս վերջինը կը թուէր թէ ամէնէն աւելի կը հետաքրքրուէր ինձմով եւ կարծես թէ կը նուագէր մասնաւորաբար ինծի համար:

Չէի կրնար հասկնալ իր շարժումներուն իմաստը որոնք մերթ քնքոյշ էին եւ մերթ ալ արտառոց: Երբեմն կը ստանար անկեղծ արտայայտութիւն մը եւ երբեմն ալ կը դառնար քմայքոտ՝ ըստ իր դէմքին եւ իր նուագին փոփոխութիւններուն: Արդեօք կ՚ուզէր խառնե՞լ հոգիս թէ՝ կը կատակէր հետս:

ՎՈԼՖԿԱՆԿ ԿԷՕԹԷ

(4 Շար.)

Անշուշտ նման փորձեր առանց վտանգի կարելի չէ իրագործել մարդկային կազմի վրայ: Սակայն դժբախտ, հակամարդկային դէպքերու բերումով, Հիրոշիմայի եւ Նակազաքիի վրայ ձգուած հիւլէական ռումբերուն արձակած ճառագայթները, եթէ ծանր հետեւանքներ ունեցան մարդոց վրայ, այսուհանդերձ կարեւոր նպաստ մը բերին գիտութեան, կարելիութիւն տալով վիճակագրութիւններ պատրաստելու ճառագայթներու մարդկային բջիջներու վրայ գործած աւերին ու անոր ժառանգական բնոյթին մասին :

Ճառագայթումներու ուժգնութեան սարիճանները գնահատելու համար ·· բնագէտները կ'օգտագործեն «Ռէօնթկէն» միաւորը, Քոնրատ Ռէօնթկէնի, գերմանացի բնագէտին անունով մկրտուած: Այս գիտունն էր որ 1850ին գտաւ Ք. ճառագայթները եւ 1901ին արժանացաւ Նոպելեան բնագիտութեան պսակաւորի մրցանակին: Մէկ Ռէօնթկէնը Ք. ճառագայթներու այն չափն է, որ հարկաւոր է մէկ խորանարդ հազարամեթր օդին մէջ կատարուած իոնիզասիոնի մը համար :

Սակայն ներկայիս, ճառագայթումներու միջազգային յանձնախումբին յանձնարարութեամբ հաստատուած է Ռէմ միաւորը (Ռէօնթկէն Էքիվալենթ Մէն) որ մէկ ռէօնթկէնի հաւասարող Ք. ճառագայթներու ներգործութեան աստիճանն է մարդկային բջիջներու վրայ :

Շողագէտներու փորձառական գնահատութեան վրայ հիմնուելով, 1955ին Ժընեւի հիւլէական համաժողովը հաստատեց թէ հիւլէական ճառագայթումներու ենթակայ գործաւոր մը պէտք չէր 0,3 ռէմէ աւելի ճառագայթներու ենթարկուէր: Ասիկա մէկ տասներորդն է այն չափին, երբ մարդկային արեան մէջ կարելի կ'ըլլայ հաստատել ճառագայթներու վտանգաւոր ազդեցութիւնը :

Որքան ալ աննշան համարուի այդ չափը, այսուհանդերձ տարիներու ընթացքին անոր կուտակումով կատարեալ աղէտի մը կը յանգի: Այս նկատումով, շողային Պաշտպանութեան Միջազգային Յանձնախումբը պարտադրեց հիւլէական հաստատութեանց, որ աշխատաւորներու ամբողջ կեանքի ընթացքին կրած ճառագայթներուն չափը երկու հարիւր ռէմէն աւելի չըլլայ :

Ընթերցողը չկարծէ թէ միայն հիւլէական կեդրոններու աշխատաւորութիւնըն է որ վտանգուած է շողագործունէութեան ճառագայթումներէ: Շողագէտ բժիշկներն ալ նոյնքան ենթակայ են շողարձակումներու աղետալի ներգործութեան :

Ամերիկացի երկու մասնագէտներ քըննած են շողագէտ եւ հասարակ բժիշկներու Ֆիզիքական վիճակը ու պատրաստած՝ վիճակացոյցներ սերնդագործական խաթարումներու մասին:

Հիրոշիմայի Յանձնախումբին եւ այլ գիտուններու կատարած քննութիւնները պարզօրէն հաստատեցին թէ ճառագայթումներու ազդեցութիւնը կրած անձերու սերնդագործական բջիջներու արական սեռն է, որ առաւելապէս կը տուժէ, այլասերուելով կամ փճանալով :

Շողաշործունէութեան վտանգ մըն է նաեւ բժիշկներու կողմէ հիւանդներու վրայ կիրարկուած երկար շողաքննութիւնը: Նորոյթի կարգ անցած են անհարկի շողաքննութիւնները: Բժիշկներ կան, որոնք չեն անդրադառնար վտանգին եւ իրենց պատասխանատուութեան վրայ : Պէտք չէ չարաչար գործածել գիտական այդ հրաշալի գործիքը :

Յարմար առթիւ պիտի ջանամ ներկայացնել հիւլէական շողագործունէութեան եւ զանազան անուններու տակ ճանչցուած անտեսանելի ճառագայթներու բնոյթը եւ գործունէութիւնը :

Փակելէ առաջ, երկու խօսք ալ գիտական բառերու մասին: Անուրանալի է որ մեր լեզուն զրկուած է գիտական բառերու մթերքէ : Անկից առաջ Գ. Գետրոս Թրունճեան յօդուած մը ունէր Յառաջի մէջ «hիւլէ» բառին մասին: Դժբախտաբար ձեռքի տակ չունիմ այդ գրութիւնը : Չունիմ նաեւ Շ. Նարդունիի հարուստ աղբիւրները, կարենալ օգտուելու համար :

«Հիւլէ» բառը կը գործածուի ատոմի նշանակութեամբ :Աթոմը, (իրական տառադարձութեամբ ատոմ), յունարէն բառ մըն է որ կը նշանակէ անբաժանելի,— Զարբեանց կը թարգմանէ անատ (= անհատ = անհատանելի), զոր այժմ իւրացուցած է միայն Ազատ Օրի խմբագրութիւնը): Նախապէս կը կարծուէր թէ հիւլէն իր աներեւակայելի փոքրութեամբն իսկ անբաժանելի նիւթն էր : Մինչդեռ այժմ գիտենք թէ՛ այդ անբաժանելի նըկատուած հիւլէն կազմուած է կորիզէ մը, որու շուրջ կը թրթռան անհամեմատ աւելի փոքր տարրեր (ելեկտրոններ): Կորիզն ալ իր կարգին կոյտ մըն է փրոթոններու եւ նէօթրոններու՝ միացած իրարու ներքին ուժի մը միջոցաւ: Միայն ջրածինն է, որ ունի փրոթոն մը իբրեւ կորիզ, եւ ելեկտրոն մը իբրեւ մոլորակ : Արդ, եթէ հիւլէն պիտի պահէ աթոմի իմաստը, (առանց նկատի առնելու այս վերջին բառին ստուգաբանական իմաստը), հապա՞ ինչ բառ գործածել մօլէքիւլին տեղ : Մասնիկ արդեօք: Հիները կ'ըսէին շամանդաղ: Բնութեան մէջ, առ հասարակ աթոմները կը ներկայանան զոյգ առ զոյգ: Միայն մթնոլորտային բարձր խաւերու մէջ, ուր օդը շատ նօսր է , կարելի է՛ հանդիպիլ անջատ աթոմներու: Մօլէքիւլ կը կոչուի զոյգ աթոմներու, կամ մէկէ աւելի տարբեր պարզ մարմիններու աթոմներէ բաղկացած զոյակցութիւն մը : Բոլոր բաղադրեալ մարմինները, հանքային թէ գործարանական, ըլլան անոնք կազային, հեղուկ թէ հաստատուն վիճակներու մէջ կազմուած են մօլէքիւլներէ :

Աթոմ եւ Մօլէքիւլ բառերը մատնանշելով, ուզեցի գաղափար մը տալ գիտական բառերու հայացման դժուարութիւններուն մասին : Յաճախ կը կարդամ նաեւ Հայաստանեան գիտական յօդուածներ, յուսալով անոնց մէջ գտնել գիտական բառերու համարժէք հայերէնները: Սակայն յուսախաբ կ'ըլլամ: Թէեւ պէտք է խոստովանիլ թէ կան նաեւ հայացուած հաղուադէպ բառեր :

Պարզ է որ երկու լուծում կայ այս անել վիճակին: Կամ այն է նոյնութեամբ գործածել գիտական օտար բառերը, կամ մամուլով հայագէտներու կողմէ առաջարկուած ամէնէն յարմար բառերը իւրացնել ու ընդհանրացնել :

Համեստ առաջարկ մըն է որ կը յանձնեմ բոլորին ուշադրութեան ։

ԳՈՒՐԳԷՆ ՓՕՑԱՃԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

—o—

ՊՈՌՏՕ— Սիրելի «Յառաջ», առանձին մասնագիտութիւն է նկարագրել մանուկներու ցնծութիւնը, զոր երեւան բերին անոնք, «Մանուկներու Օր»ուան եւ Նոր Տարուան առթիւ կազմակերպուած դպրոցական հանդէսին, Կիրակի, 22 Յունուարին, Սալ Քանթոնալի շքեղ եւ կոկիկ սրահին մէջ, Կապոյտ Խաչի տեղւոյս մասնաճիւղին կողմէ :

Պոռտոյի Հայութեան մեծամասնութիւնը համախմբուած էր հանդիսավայրը :

Երկսեռ մանուկներ, ճաշակաւոր գոյներով եւ կոկիկ հագուած, վարսերը յարդարուած ու սանտրուած, Հայու աչուկներ ու ժպիտը իրենց դէմքին, կը թռչկոտէին ճլվլալով թռչնիկներու նման:

Օրուան նախագահը՝ Խաչուհի Օր. Մ. Տօնիկեան հանդէսին բացումը կատարեց:

— Երբեմն անհատներ եւ ծնողքներ կան, որոնք անտարբեր վերաբերում ցոյց կուտան դպրոցական հանդէսին, ըսելով թէ ի՞նչ պիտի ըլլան փոքրերուն մէջ : Իսլորովին սխալ կարծիք : Մանկական անուշ յիշատակներ եւ դէպքեր կան, որոնք չափահասութեան մէջ անդրադարձում կ'ունենան եւ կը տիրապետեն անհատներու կեանքին մէջ: Քիչ ետք բոլորդ ալ հոգեկան հրճուանքով պիտի տեսնէք եւ լսէք նորաբողբոջ հոգիներու ճլվլալը, թոթով լեզուով գեղգեղանքը: Մասնաճիւղս, այս պատասխանատու եւ համբերատար գործը յանձնած է Օր. Շ. Քէնտէրեանին, որ տարիներ շարունակ նըւիրուած է փոքրերու հայեցի դաստիարակութեան, միայն մէկ դիտողութեամբ, — «Եթէ միայն դպրոցը պիտի սորվին . չի բաւեր, եթէ միայն տունը պիտի գրաղին, դարձեալ թերի է, կատարեալ է այն ատեն՝ երբ տուն եւ դպրոցի ճիգերը իրարու կը միանան, ունենալու համար լաւագոյն արդիւնք մը »:

Ուսուցչուհիին ազդանշանին վրայ, երկսեռ աշակերտութիւնը բեմէն ներդաշնակօրէն երգեց «Երգ. աշխատութեան»ը: Մանկ. գրականութենէն լաւ առոգանութեամբ արտասանեցին Գ. Քէնտէրեան, Յ. Խաչատուրեան, Ժ. եւ Մ. Նարոյեան, Գ. Թաշճեան , Ա. Քէնտէրեան եւ մենախօսութիւններ ըրին Վ. Դաւիթեան եւ Զ. Տօնէրեան :

« Գեղջկուհին եւ քաղաքացի աղջիկը » դիմախօսութիւնը շատ յաջող կերպով կատարեցին Յասմիկ Կարապետեան՝ իսկական գեղջկուհիի միամտութեամբ , եւ Արփիկ Թաշճեան՝ քաղաքացիի գոռոզութեամբ: Լաւ կերպով ներկայացուցին « Կաղանդը կուգայ» , Արփիկ Հալաճեան, Յ. Խաչատուրեան, Րաֆֆի Դաւիթեան եւ Ա. Թաշճեան (Կաղանդ Հայրիկ):

Երգախառն կտոր մըն ալ ներկայացուցին Օր. Ե. Քէնտէրեան (մայրը), Գերճ Քէնտէրեան (աղջիկը), Հայկ Հալաճեան (մրգավաճառ), բոլորն ալ յաջող : « Հիւանդ պուպրիկը»՝ Գ. Թաշճեան, Թ. Ճողիկեան, Ա. Քէնտէրեան եւ Ա. Թաշճեան: « Ամէն բան չուտող տղան»՝ Ալիս Տօնիկեան (մայրը), Թ. Ճողիկեան եւ Զ. Տօնէրեան (քոյր – եղբայր), Ալիս Թաշճեան (սպասուհի) իրենց լաւ խաղարկութեամբ վարձատրեցին ուսուցչուհին :

Տեղի ունեցաւ նուէրներու բաշխում : Դպրոցի աշակերտութեան տրուեցան գըրենական պիտոյքներ, կարկանդակ եւ պտուղ, ինչպէս նաեւ սրահին մէջ գտնուող փոքրերուն ալ կարկանդակ եւ պըտուղ : Օր. Մ. Տօնիկեան իր խօսքը ուղելով ուսուցչուհիին , ըսաւ. — «Այս նուէրն ալ ձեզի՝ բոլոր Խաչուհիներուն կողմէ »:

Նախորդ տարիներու նման, այս տարի ալ Տէր եւ Տիկին Դաւիթեան գեղեցիկ վերմակ մը նուիրած էին Կ. Խաչի մասնաճիւղին, որպէսզի աճուրդի դրուի ի նպաստ դպրոցին: Աճուրդէն գոյացաւ 38 հազար ֆրանք, շահեցաւ Տիկին Ճերմակեան որ տասը Ն. Ֆ. նուիրեց: Աճուրդը վարեցին Մ. Յակոբեան եւ Գ. Քէնտէրեան :

Պզտիկները դարձեալ բեմին վրայ, կայտառ, աշխոյժ, զուարթ, իրենց հայեացքը ուսուցչուհիին: Եռանդով երգեցին «Առաւօտ»ը : Հանդէսի փակումը կատարեցին աշակերտները հպարտօրէն երգելով «Մայրենի դպրոց»ը: Ուսուցչուհին գոհ էր տեսնելով իր տարած աշխատանքը արդիւնաւորուած: Նոյնպէս Խաչուհիները, որ ձեռնարկը քաջալերուած էր բարոյապէս եւ նիւթապէս: Իսկ հանդիսականներս գոհունակութեամբ մեկնեցանք սրահէն, մանուկներու գիլ ձայնը մեր ականջներուն :

ՁԱԼԿԱՐԱՑԻ

Կոմսը շատ կարճատես է, սակայն եւ այնպէս որսի կ'երթայ :

Իրիկուն մը, ամէնէն վերջ կը դառնայ դղեակը եւ կը հարցնէ դռնապանին ·

— Հրաւիրեալներս վերադարձա՞ն բոլորն ալ :

— Այո՛, պարոն կոմս, կը պատասխանէ ան :

— Է՛հ, բարեկամ, ուրեմն կրնաս շընորհաւորել զիս, եղնիկ մը սպաննեցի :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (129)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Կաթողիկոսը լսում էր մտադիր, բայց երբ իշխանն աւարտեց՝ հարցուց տըրտում:

— Եւ միթէ՞ հնարաւոր չէ վերացնել այդ թշնամութիւնը :

— Այդ միայն դու կարող ես անել, տէր հոգեւոր :

Ահաւասիկ եկել եմ առ քեզ, որպէս Հայոց Աշխարհի վեհագոյն դատաւորի, — շարունակեց իշխանը՝ շեշտ կաթողիկոսի դէմքին նայելով :— Ցաւուք ժամանել եմ, որ վեհդ կարգի հրաւիրի Արշակ թագաւորին, այլապէս մենք եւս կը դիմենք խստագոյն միջոցի ..

Իրօք, Ներսէսին էր պատկանում երկրում ծանր, կնճռոտ խնդիրներ լուծելու իրաւունքը , յատկապէս այն խնդիրների, որոնք ծագում էին հարեւան նախարարների, կամ նախարարների ու թագաւորի միջեւ :

— Պատերազմ թագաւորի՞ դէմ ,— աչքերը թարթելով գլուխը բարձրացրեց Ներսէսը :— Երբեք: Ես թոյլ չեմ տայ, իշխան: Մենք ունենք արտաքին թշնամիներ: Երկիրը կ'աւերուի եղբայրասպան պատերազմի մէջ եւ թշնամին անարգել կը մտնի մեր տունը : Ոչ: Երբեք ...

— Ստիպուած կը լինենք, տէր հոգեւոր: Ստիպուած, եթէ Արշակը չդադարեցնի իր թշնամութիւնը ... Թող նա իմանայ, որ Հայոց նախարարները կարող են ապրել առանց թագա[illegible], իսկ [illegible]շակն ինքը չի կարող ապրել առանց նախա[illegible]ների :

Նախարարներն են, ու վտանգի ժամին զօրավիգ են լինում նրան , ուստի թո[illegible] իմանայ Արշակ[illegible] վտանգ է սպառնում իր համար, իր [illegible] համար ... Այս, եթէ չզգայ նորան, տէր հոգեւոր, այսօր կը խլի նա մեր իրաւունքը, վաղը՝ քո , եւ կանի այնպէս, որ եկեղեցին եւս անկի [illegible] իշխանութեան ներքոյ ...

[illegible]սէսի խոշոր, թարշամած դէմքով մի ստուեր անցաւ եւ մտայլեց նրան .— Շահապիվանի դէպքից յետոյ նա հազուադէպ էր լինում պալատում , գնում էր , երբ հրաւիրում էին, իսկ երբ լսում էր անարդար մի բան, օրինազանցութիւն վրդովիչ — ինքն էր գնում :

Այժմ, լսելով իշխանի խնդրանքը , նրա մէջ ներքին կռիւ էր. ի՞նչպէս գնար , երբ թագաւորը անբարեհաճ էր ընդունում իրեն, լսում էր ակամայ, շատ ժամանակ չէր համաձայնում հետը կամ հեգնում էր նուաստացնելու աստիճան , ուստի եւ ամէն անգամ երբ անհրաժեշտ էր լինում ներկայանալ թագաւորին, գընում էր մեծ դժկամակութեամբ ... Սակայն ի՞նչպէս վարուէր հիմա.— գնար՝ հանդիպելու էր դարձեալ անբարեհաճութեան եւ նուաստացումի. չգնա՞ր ... ըզգում էր, որ խնդիրն այնպիսին է, որից կարող է ծագել ահաւոր աղէտ. հետեւաբար,՝ պէտք էր գնալ եւ կատարել քրիստոնէից քահանայի պարտքը՝ կանխել չարիքը :

[illegible] խօսքը, իշխան, կարի յուզեց ինձ — [illegible] նա փոքր – ինչ մտածելուց յետոյ [illegible], քրիստոնէից վայել չէ ոչ գժտ[illegible]րիւնահեղութիւն : Ես կ'երթամ [illegible]

— Սակայ[illegible] , հայրապետ:

[illegible] խան :

— Թագաւորը, իրաւեկ ես անշուշտ, անբարեհաճ է դէպ իմ անձը, հետեւաբար, հայրապետ, առաքելութեանդ յաջողութեան համար, լաւագոյնս է՝ չյիշել ինձ ...

— Այլ կերպ եւ չեմ վարուի, իշխան , — հանգստացրեց նրան կաթողիկոսը :— Ինչս գիտեմ, որ նախարարները դժգոհ են, ուստի եւ պիտի խօսեմ ամէնքի անունից ... — Ներսէսը յապաղեց մի վայրկեան :— Սակայն, իշխան, նախապէս ասել չեմ կարող՝ կ'ունենա՞մ արդեօք յաջողութիւն, թագաւորը կ'անսա՞յ ինձ :

Այս անգամ Նար իշխանը ելաւ տեղից եւ նորից լայնացրեց օձիքը :

— Եթէ չանսայ, հայրապետ, մենք եւս չենք զիջի: Զօրքատանին անգամ պաշտպանում է իրեն: Մենք եւս չենք ցանկայ մեռնել անխօս ...

Կամսարականի խօսքերն ասուեցին այնպիսի շեշտով, որ կաթողիկոսն ակամայ , ձեռքը բարձրացնելով, խաչակնքեց նրան:

— Խաղաղութիւն, իշխան: խաղաղութիւն. զի խաղաղութիւնն է մայրը բարեաց մարդոց մէջ եւ աշխարհում բովանդակ: Ես կ'երթամ իմ քահանայապետական պարտքը կատարելու :

— Իսկ ես, քահանայապետ, կը սպասեմ վերադարձիդ, որպէսզի կարողանամ որոշել անելիքս :

Կամսարականի այս խօսքը հաճելի չեղաւ Ներսէսին. նա կ'ուզէր թագաւորի մօտ գնալ ուշ. բայց երբ իշխանը յայտարարեց, թէ կը սպասի մինչեւ նրա վերադարձը՝ համաձայնեց ակամայ .— Բարի ...

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ

Ալֆորվիլի եւ շրջակայքի Հայութեան նուիրատուներու ցանկը

Յարութիւն Յարութիւնեան 200 Ն. Ֆ., Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի Ալֆորվիլի մասնաճիւղ հարիւր, Գրիգոր Ալլահվերդեան հարիւր Ն. Ֆ., Ստ. Թիրեաքեան ընտանիք, Շնորք Անդրէասեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Սարըգիւզէլեան, Խորէն Մաճալեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Փափազեան (Մարմարա), Տ. Սրմաքէշեան ընտանիք, Արշակ Մկրեան, Խաչիկ Գալուստեան, Կարպիս Բարունեան, Մարտիրոս Մութաֆեան, Մանուկ Փափազեան, Զոհրապ Մուրատեան, Կարապետ Սօֆեան, Դաւիթ Մուրատեան, Տիկին Ժանէթ Կալօն, Խաչիկ Թիւյսիւզեան, Վարդգէս Գազտասարեան, Ժիրայր Գարաճեան 50ական Ն. Ֆ.։

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Հրաչեայ Տէր–Ներսէսեան, քոյրերը, քեռայրները, ինչպէս նաեւ ազգականներն ու բարեկամները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, եղբօր, աներձագին եւ բարեկամին՝

ՀՐԱՋԵԱՅ ՏԷՐ–ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

ՆՈՒԷՐ

Յակոբ Նիկողոսեանի (Գում Գօլումպ) ապաքինման առթիւ, Գ. Մ. Առաքելեան (Տաքսա) տասնական Ն. Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման եւ Սողոմոն Թէհլիրեան սրահին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՈՐԲԵՐՈՒ Օգն. Մարմնին անդամուհիները հաւաքաբար հարիւր Ն. Ֆ. կը նուիրեն Միութեան, Այրի Տիկին Գ. Փափազեանի մահուան առթիւ։

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի Ցէսանվիլիէի օգափոխութեան կայանին կը նուիրեն.—

Տրակինեանէն Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Լօրէնեանի երկուորեակ թոռնիկները՝ Վարուժան եւ Արուսեակ յիսուն Ն. Ֆ.։ Գ. Տէր Գէորգեան, Տիկին Ասլանեան (Սէն Շամոն), Գ. Գ. Սիմոնեան, Սանճեան (Վիլֆրանշ), Նշանեան (Վիշի) յիսունական Ն. Ֆ.; Տիկին Ապուլեան (Մըլէօն), Տէր եւ Տիկին Տօնիկեան (Գանեէօ), Գ. Մ. Թիւթիւնճեան (Սէվրան), Տիկին Ա. Նուպար քսանական, Տէր եւ Տիկին Մութաֆեան (Քլամառ), Գ. Գ. Անուշեան, Բալուլեան (Գուրժ), Գարթեւեան (Սէն Մօռ), Աթալյան (Քօլոմպ), Յ. Տալաքիւփէլեան (Մարսէյլ), Տիգրան Հաճեան (Նիս), Տիկին Ա. Ֆրէնկեան, Նուպար Գույումճեան (Մարսէյլ), Կէտիկեան (Նիս), Տէօվլէթեան տասնական Ն. Ֆ.։

Հայ Կարմիր Խաչի Փարիզի վարժանոցին կը նուիրեն.—Գ. Մութաֆեան (Շաթիյօն), Օր. Շամտանճեան հինգական Ն. Ֆ., Տօքթ. Շամլեան (Լիզիէօ) տասը։

ԾԱԽՈՒ Է

Վիրոֆլէի մէջ, Էնվալիտէն – Վէրսայլ շոգեկառքի գծին վրայ, Շաւիլ – Վէլիզի կայարանին ճիշդ դիմացը, յարկաբաժին մը՝ երեք սենեակ, խոհանոց, բաղնիք, կեդրոնական ջեռուցում, երրորդ յարկ, շատ լաւ վիճակի մէջ։ Հեռաձայնել 926 57 – 84, ճաշի ժամերուն։

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբերն ու ենթակոմիտէները։

ԶԱՒԱՐԵԱՆ ենթակոմիտէ, այս Շաբաթ, ժամը ճիշդ 21ին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ենթակոմիտէ, այս Շաբաթ, ժամը ճիշդ 21ին։

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթակոմիտէ եւ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ խումբ, այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 3ին։

Սոյն ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ վարչութիւնը եւ հոգաբարձութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան այս Կիրակի օր, Սրբոց Ղեւոնդեանց տօնին առթիւ, Փարիզի եւ շրջաններու եկեղեցիներուն մէջ ծառայած վախճանեալ Տ. Գէորգ Արք. Իւթիւճեանի, Տ. Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանի, Տ. Սուքիաս Վրդ. Գարօնեանի, Յովհաննէս Քհնյ. Հիւնքեարպէյէնտեանի, Սահակ Քհնյ. Իւթիւճեանի, Կոմիտաս Քհնյ. Սկպեանի, Բարսեղ Քհնյ. Խրիմեանի, Արիստակէս Քհնյ. Թօրոսեանի, Մեսրոպ Քհնյ. Մեսրոպեանի, Վահան Քհնյ. Խոյեանի, Բարթող Քհնյ. Թագըմեանի, Գարեգին Քհնյ. Տէօվլէթեանի, Մկրտիչ Քհնյ. Արսլանեանի, Գէորգ Քհնյ. Դաւիթեանի, Լեւոն Քհնյ. Արսլանեանի, Գէորգ Քհնյ. Նիզամեանի, Ներսէս Քհնյ. Գանեանի, Գրիգոր Քհնյ. Ճէպէճեանի, Յուսիկ Քհնյ. Ադամեանի, Վարդան Քհնյ. Գազտասեան, Յարութիւն Քհնյ. Ճօրթուեանի հոգւոց հանգստեան համար։

×

Տէր–Ստեփանեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց մօր եւ իրենց հօրաքրոջ՝

ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ–ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ եւ ՄԱՐԻ ԷՏԻՐՆԷԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքներուն առթիւ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները։

×

Այրի Տիկին Զապէլ Գույումճեան եւ զաւակը Պէաթրիս, Տէր եւ Տիկին Գարոյր Գույումճեան կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Մարսէյլի Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց ամուսնոյն եւ հօր

ՄԱՐԳԱՐ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

×

Գ. Արամ Զաքըեան, Տէր եւ Տիկին Գարոյր Մինասեան, Այրի Տիկին Էլմասեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Էլմասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մուրատեան եւ զաւակները, կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը տասնին, իրենց կնոջ, մօր, զաւկին, քրոջ, ու ազգականին Տիկին Աստղիկ Զաքըեանի (ծնեալ Էլմասեան) մահուան տարելիցին առթիւ։

Իր յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

Imprimerie Speciale du journal « Haratch »

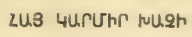

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Փետրուար 12, Կիրակի ժամը 16 – 24

LES AMBASSADEURS

3, Avenue Gabriel - Champs-Élysées

Կը մասնակցին երկու հռչակաւոր նուագախումբեր

PIERRE DIEUZEY - JAZZ NEW ORLEANS

PEPITO GOMEZ - TYPIQUE TANGOS

Գեղարուեստական բաժին — Մուտք 5 Ն. Ֆ.

Կանխաւ ապահովել տոմսերը եւ սեղանները հեռաձայնելով Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին Էլիզէ 67 – 03

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Վարձուած սեղանները գրաւուած պէտք է ըլլան ամէնէն ուշը ժամը 19·30ին։ Հակառակ պարագային պարահանդէսի կազմակերպիչ յանձնախումբը որեւէ պատասխանատուութիւն չի ստանձներ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Դպրոցասէրի տարեկան գեղարուեստական ցերեկոյթը՝ Մարտ 26ին։

×

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՓԱՌԱՏՕՆ

ՅՈՒՆԻՍ 13ԻՆ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Գրասենեակի սկսնակ օրիորդ մը, ընթեռնլի ձեռագրով։ Դիմել անձամբ Յառաջի վարչութեան։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

1) Ձեռնարկուներ (անթրըփրընէօր)

J 3, J 5 pour articles diminués.

Ներկայանալ նմոյշով։

2) Ձեռնարկուներ հագուստի եւ շրմիզէ, քուփով։

Ներկայանալ նմոյշով։

Դիմել՝

Ets. Chanover

226, RUE SAINT-DENIS, PARIS 2e

TEL. GUT. 37-73

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Surprise-Party aux Chandelles

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Գանեէօ-Քօշանի մասնաճիւղին կողմէ

Այս Կիրակի ժամը 16էն 23, Մշակոյթի Տան սրահը

17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Գեղարուեստական բաժին, Հանելի մթնոլորտ

Buffet

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին

Կիրակի, Մարտ 5, ժամը 18էն 24

Salons Lutetia

43, Bd. Raspail

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՅԱՋՈՐԴՈՎ

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Փետրուար 19

HOTEL GEORGE V

Հովանաւորութեամբ

ԶԱՐԵՀ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐԻ

ժամը 17էն մինչեւ կէս գիշեր, Պարի երկու նուագախումբ, խնամուած պիւֆէ, սովորական գիներով

Attractions - Cotillons - Tombola

Այժմէն ապահովեցէք ձեր տոմսերը եւ սեղանները դիմելով՝

U.G.A.B. 11, Square Alboni, Paris (16e). Tél. TRO. 03-18, C.C.P. Paris 8019-72

Մուտքի տոմս, 7·50 Ն. Ֆ.

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄՈՒՏՔ եւ ՍԵՂԱՆ ԿԷՍ ԳԻՆ

AU BEAU NOYER

A 50 mètres du Métro MARCEL SEMBAT

7 ETAGES D'EXPOSITION

D'AMEUBLEMENTS

CRÉDIT SANS FORMALITÉS

ՀԱՅԵՐԷՆ ԿԸ ԽՕՍԻՆՔ

185, BD. JEAN JAURÈS --- 15, AV. ANDRÉ MORIZET - BOULOGNE — MOL. 06.03 et 60.38

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0·25 Ն. Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 4 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
SAMEDI 4 FEVRIER 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9020 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4821

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՌԱԿՏՈՒՄԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան ծոցին մէջ ծագած երկպառակութիւնը չէ վերջացած տակաւին :

Շրջանի մարմինները քննութեան կ'ենթարկեն Մարսէլ Սէրվէնի եւ Լօրան Քազանովայի նոյթերը կուսակցութեան գերագոյն մարմնին, մասնաւորաբար ընդհանուր քարտուղար Մօրիս Թորէզի քաղաքականութեան դէմ :

Ըսած էինք որ պարբերական տագնապները քրոնիկ հիւանդութիւն մը դարձած են համայնավար բոլոր կուսակցութեանց համար եւ թէ ֆրանսականը չէր կրնար բացառութիւն կազմել (Յառաջ, 31 Յունուար) :

Մաթէնի աշխատակիցը կը հաստատէ, որ 1922էն ի վեր բազմաթիւ ցնցումներ կրած է ֆրանսական կոմկուսը :

Տագնապները աւելի սաստկացած են 1930 Յուլիսէն ի վեր, երբ ընդհանուր քարտուղարի պաշտօնին կոչուեցաւ Մօրիս Թորէզ, այն ատեն երեսուն տարեկան :

Մոսկուա թեւ ու թիկունք կանգնեցաւ Թորէզի, որ երեսուն տարիէ ի վեր կը պահէ իր դիրքերը, հակառակ երկրորդ աշխարհամարտի տարիներուն իր բռնած ընթացքին, — թերեւս այդ իսկ պատճառաւ :

Կը յիշուի, որ Թորէզ դասալիք էր եղած ֆրանսական բանակէն եւ Զուիցերիա ապաստանած, որովհետեւ չէր ուզեր կռուիլ Գերմանիոյ դէմ, որ մինչեւ 1941 Յունիս 22 դաշնակից էր Խորհրդային Միութեան, ըստ 1939 Օգոստոս 23ի Ռիպէնթրոփ – Մոլոթով համաձայնութեան, որուն իրենց օրհնութիւնն էին տուած Սթալին եւ Հիթլէր :

Ֆրանս. Կոմկուսի Գերագոյն Մարմնին մէջ գլխաւոր տարակարծութիւնը կը դառնար բանուորական կազմակերպութեանց հետ միացեալ ճակատ կազմելու հարցին շուրջ :

1934 Փետրուար 6ին գնդապետ Լարոքի «ֆաշական» Կրակէ Խաչին եւ ձախակողմեան կազմակերպութեանց միջեւ ընդհարում մը պատահած էր Քոնքորտի հրապարակին վրայ, երբ առաջինները յարձակում մը կը փորձէին երեսփոխանական ժողովին դէմ :

« Միացեալ ճակատը անհրաժեշտութիւն կը դառնար : Մինչեւ այդ թուականը համայնավարները «դաւաճան» կը կոչէին ընկերվարական կուսակցութիւնը : Թորէզի քաղաքականութիւնն էր ընկերվարական շարքայինները մտցնել համայնավար կուսակցութեան մէջ՝ վարիչներու գլխուն վրայէն : Մինչ Ժագ Տորիօ կը ջատագովէր համաձայնիլ այս վերջիններուն հետ :

Վէճը գնաց մինչեւ Մոսկուա : Թորէզի թէզը յաղթանակեց ; Տորիօ վտարուեցաւ կուսակցութենէն 1934 Յունիս 27ին : Ճիշդ ամիս մը վերջ, Յուլիս 27ին կնքուեցաւ «Միացեալ գործունէութեան ուխտը» ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց միջեւ : Հետեւանքն եղաւ կազմութիւնը «Ժողովրդական ճակատին», որ 1936ին իշխանութեան գլուխ եկաւ Լէոն Պլումի վարչապետութեամբ :

Պատերազմէն վերջ համայնավարներու աստղը փայլեցաւ : Թորէզ պահ մը նոյնիսկ փոխ – վարչապետ եղաւ Զօր. տը Կոլի առաջին դահլիճին մէջ, քանի մը ուրիշ համայնավար նախարարներու կողքին, մինչեւ որ բնականոն վիճակ ստեղծուեցաւ երկրին մէջ եւ չէզոքացուեցան համայնավարները :

1945ին եւ 1953 – 54ին նոր տագնապներ ծագեցան կոմկուսի ծոցին մէջ : Պատժուեցան առաջնակարգ ղեկավարներ Օկիւսթ Լըքէօր, Թիյեռն, Անտրէ Մարթի : Իսկ պատերազմէն առաջ վտարուած էր Ժիթթոն :

Ինչո՞վ պիտի վերջանայ նոր տագնապը :

Երեւոյթներէն դատելով, այս անգամ եւս յաղթանակը պիտի տանի Մօրիս Թորէզ, որ կը շարունակէ վայելել Մոսկուայի անվերապահ պաշտպանութիւնը :

Կուսակցութեան կեդրոնական շաբաթաթերթը քանի մը օր առաջ հրատարակեց բնագիրը այն ճառին, զոր ընդհանուր քարտուղարը արտասանած էր կեդրոնական կոմիտէի 13 – 15 Յունուար նստաշրջանին :

Թորէզ կը մատնանշէ Քազանովայի եւ Սերվէնի սխալ դատումները եւ կարգի կը հրաւիրէ զանոնք :

Հակառակ այս հրաւէրին, երկուքն ալ կը պնդեն իրենց տեսակէտներուն վրայ :

Պառակտումը կը շարունակուի :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՊԱՂՏԱՏԻ ԺՈՂՈՎԻՆ ԱԼԺԵՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱՔՆՆԵՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԵՏ ԻՐԵՆՑ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Արաբական երկիրներու արտաքին նախարարները կարճ նիստի մը ընթացքին 11 կէտերէ բաղկացած բանաձեւ մը քուէարկեցին Ալժերիոյ համար :

1) Արաբական երկիրներու պատուիրակութիւնները պիտի շարունակեն, ՄԱԿի մօտ, իրենց գործունէութիւնը, որպէսզի գործադրուին այն որոշումները զորս տրուեցան ընդհանուր ժողովի վերջին նիստին, Ալժերիոյ մասին : Պիտի աշխատին ափրիկեասիական խմբակին աջակցութեամբ :

2) Արաբական երկիրները որոշեցին, նիւթական, դրամական եւ բարոյական աւելի մեծ օժանդակութիւն մը ընծայել Ալժերիոյ, արաբական լիկայի տուած որոշումներու հիման վրայ :

3) Կարճ ժամանակի մը մէջ զէնք եւ ռազմամթերք պիտի տան ալժերական կառավարութեան :

4) Պիտի արտօնեն իրենց երկիրներու կամաւորներուն որ «ազատագրման ալժերական բանակին» արձանագրուին : Ամէն աջակցութիւն պիտի ընծայեն անոնց Ալժերիա փոխադրութեան համար :

5) Պիտի կրկնապատկեն իրենց ճիգերը բարեկամ պետութեանց մօտ, որպէսզի իրենց ազդեցութիւնը բանեցնեն ալժերական հարցին լուծման համար :

6) Կրկին պիտի հաստատեն իրենց ճանաչումը ալժերական հողամասի միասնականութեան եւ ամբողջականութեան համար :

7) Զօրավիգ կը կանգնին «Աճակ»ի 1961 Յունուար 17ի յայտարարութեան այն երաշխաւորութեանց համար զորս ալժերական ժողովուրդը պէտք է ունենայ որպէսզի ազատօրէն արտայայտուի իր ճակատագրին վրայ :

8) Որոշեցին վերաքննել Ֆրանսայի հետ իրենց քաղաքական եւ տնտեսական յարաբերութիւնները, եթէ Ֆրանսա շարունակէ իր պատերազմը Ալժերիոյ մէջ

9) Արաբական այն երկիրները որոնք զինուորական օտար կայաններ ունին իրենց հողին վրայ պէտք է ամէն ջանք ի գործ դնեն որպէսզի անոնք չօգտագործուին ֆրանսական պատերազմական նպատակներու, Ալժերիոյ մէջ :

10) Որոշեցին վերսկսիլ իրենց պայքարը այն պետութեանց եւ կազմակերպութեանց դէմ որոնք, քաղաքականապէս, զինուորապէս եւ տնտեսապէս, կ'օգնեն Ֆրանսայի, Ալժերիոյ իր պատերազմին համար :

11) Կը հրաւիրեն ափրիկեասիական պետութիւնները որ զօրավիգ կանգնին այս որոշումներուն ամբողջութեան, մանաւանդ ութերորդին :

× Այս ժողովին առթիւ Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան եւ Իրաքի յարաբերութիւնները բարելաւուած են եւ եգիպտական թերթերու մուտքը եւ վաճառումը կրկին արտօնուած է Իրաքի մէջ :

ԹՈՐԷԶԻ ԱՄԲԱՍՏԱՆԱԳԻՐԸ

ՍԵՐՎԷՆԻ ԵՒ ՔԱԶԱՆՈՎԱՅԻ « ՅԱՆՑԱՆՔՆԵՐԸ »

Ինչպէս յայտարարուած էր, համայնավար կուսակցութեան Քաղաքական Բիւրոյի դեկոյցով, Ֆրանս – Նուվէլ շաբաթաթերթը հրատարակեց Մօրիս Թորէզի ճառը, զոր կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը արտասանած էր համագումարի փակման նիստին (Յունուար 15) : Այս բնագիրը մեծ նորութիւններ չի բերեր, ինչ կը վերաբերի Սերվէնի եւ Քազանովայի «յանցանքներուն» բայց երեւան կը հանէ կարգ մը շահեկան տեղեկութիւններ : Թորէզի ամբաստանագիրը ցոյց կու տայ որ կուսակցութեան ներքին տագնապը կարծուածէն աւելի հին է, քանի որ Թորէզ երկու տարի առաջուան մասին կը խօսի : Այս ցոյց կու տայ նաեւ որ տարակարծութեանց հիմը չեն կազմած Հոկտեմբեր 27ի ուսանողական ցոյցը եւ Յունուար ութի հանրաքուէն որոնք միայն յաւելեալ պատահարներ եղած են :

Ուշադրութեան արժանի երկրորդ կէտն է Թորէզի ճառին այն մասը որ կը վերաբերի Սերվէնի եւ Քազանովայի «շեղումներուն» : Համայնավար պարագլուխը շատ արագ կ'անցնի երկու «ամբաստանեալներու» տեսակէտներուն վրայէն ինչ որ կրնայ պատճառ դառնալ որ կարգ մը շարքայիններ մտածեն թէ հարկ եղածին չափ ծանօթ չեն խնդրին :

Վերջապէս Թորէզ չի ծանրանար միայն մտաւորականներու «պատասխանատուին» եւ կազմակերպութեան քարտուղարին վրայ, այլ կ'ամբաստանէ նաեւ «Տնտեսութիւն եւ Քաղաքականութիւն» պարբերաթերթը, որուն քաղաքական տնօրէնն է՝ նախկին երեսփոխան Ժան Փրոնթօ :

Եթէ բաղդատական մը ընենք Թորէզի նոր ամբաստանագրին եւ Լըքէօրի, Փիէր Էրվէի, Անտրէ Մարթիի եւ Շարլ Թիյոնի դէմ եղած ամբաստանութեանց, կարելի է նկատել որ այս անգամ ոճը աւելի մեղմ է եւ թէ Սերվէն եւ Քազանովա դիտողութեան կ'արժանանան ոչ թէ որոշ արարքներու համար այլ միայն իրենց տեսակէտներուն պատճառաւ : Կը յիշուի սակայն թէ «տարակարծութիւնները լուրջ եւ շարունակական են» : Թորէզ «մեղաւորին մահը չուզեր, այլ՝ փրկութիւնը» :

Անդրադառնալէ ետք Յունուար ութի հանրաքուէին, Թորէզ անմիջապէս կ'անցնի «տարակարծութեանց», որոնք ծագած են կուսակցութեան մէջ :

Ճառախօսը կը բացատրէ թէ իր ճիգը եղած է միշտ «դիւրացնել սխալներու սրբագրութիւնը», մինչեւ այն ատեն «երբ ստիպուեցանք հաստատել թէ տարակարծութիւնները կը ծանրանային եւ մանաւանդ տեսնել որ հակառակ մեր փափաքին, հակառակ մեր ճիգերուն, կուսակցութեան ղեկավարութիւնը, ուրեմն կուսակցութիւնն ինքն իսկ, կը տուժէր այդ տարակարծութեանց տեւականութենէն եւ ընկերներ կը կարծէին թէ կարելի է քաղաքական բիւրոյին մէջ մեծամասնութիւն մը եւ փոքրամասնութիւն մը ունենալ» :

Թորէզ աւելի երկար կը ծանրանայ Սերվէնի կարծիքներուն վրայ : Սերվէն կ'ամբաստանէր կուսակցութիւնը որ չէ յարգած «ՈՋ»ի պայմանադիրը :

Եզրակացութեան մէջ, Թորէզ կը շեշտէ — « Տարակարծութիւնները լուրջ եւ տեւական են եւ ամէնքն ալ կ'ընթանան նոյն ուղղութեամբ որ կը յանգի աջ շեղումի մը» : Եւ կ'աւելցնէ — «Եթէ լաւ չէ որ ընկերներ տարակարծիք ըլլան կուսակցութեան գիծին հետ, լաւ չէ նաեւ հաշտարար ոգի գործածել եւ փորձել տարակարծութիւնները ծածկել : Կեդրոնական կոմիտէի անդամները համոզուած են : Մեղաւորին մահը չէ զոր կ'ուզենք, իր փրկութիւնն է, սակայն կարելի չէ այդ ընել առանց օգնութեանը, անոր որ սխալած է : Ձեզ ըսեր որ կուսակցութեան միասնականութիւնը վտանգուած է : Նման վտանգ մը կրնար գոյութիւն ունենալ եթէ մեր գիծը ճիշդ չըլլար, եթէ մեր կուսակցութիւնը ամուր չըլլար, եթէ մեր ղեկավարութիւնը փորձառու չըլլար : Եթէ վտանգ կայ, այդ վտանգը կը վերաբերի այն ընկերներուն որոնք կը սխալին եւ որոնք պէտք է սկսին մտածել : Երկու տարի է կը փորձենք համոզել : Դժուարութիւններ կան, պէտք է յաղթահարել, բայց կարելի չէ յաղթահարել առանց իրենց իսկ ճիգին » :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ռատարի հսկայ կայանը, որ անհետացաւ, ջրամոյն կորսուեցաւ Ատլանտեան ովկիանոսին մէջ, միասին տարաւ 28 նաւաստ, որոնց մէջ Հայ մը, Արամ Յարութիւնեան, 46 տարեկան : Ռատարի այս հսկայ կայանը կ'արժէր 21 միլիոն տոլար եւ վեց հազար թոն ծանրութիւն ունէր, — աշտարակը ջուրէն բարձր էր վաթսուն ոտք :

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԵԱՆ նաւուն 12 օրուան ոդիսականը վերջ գտաւ : Արդարեւ, 48 ժամուան գաղտնի բանակցութիւններէ ետք, Կալվան թոյլ տուած է որ նաւը քարափին մօտենայ և ճամբորդները՝ ցամաք ոտք դնեն : Ի՞նչ պիտի ըլլայ «Ծովահէն» նաւուն եւ ըմբոստներուն վիճակը : Փորթուկալեան եւ սպանական մարտանաւեր ծովուն բաց կը սպասեն՝ գրաւելու համար նաւը : Միւս կողմէ պրազիլական կառավարութիւնը որոշեց գործածել իր միջազգային պարտաւորութիւնները, եւ գրաւել նաւը, մնաց որ կացութիւնը շատ փայլուն չէ Կալվանի համար, որուն ընկերները ձանձրացած են եւ կը փորձեն լողալով փախչիլ : Մեծ յաղթականը կը մնայ Անթոնիօ Սալազար որուն ճնշումով է ապահովաբար որ Պրազիլի նոր նախագահը՝ Քուատրոս որոշեց գրաւել Սանթա – Մարիան :

ՏԸ ԿՈԼ – ԿԻ ՄՈԼԷ գլուխ գլխի 90 վայրկեանի տեսակցութիւն մը ունեցած են : Նախագահը նախապէս ընդունած էր Շմիթլէն, Միւթօ : Ծանօթ չէ թէ ինչ եղած է ընկերվարական պարագլուխին եւ նախագահին խօսակցութեան նիւթը : Երբ նկատի առնուի թէ տը Կոլի «ունկնդրութիւնները» երեսուն վայրկեանը չեն անցնիր, կարելի է մտածել թէ կարեւոր տեսակէտներ փոխանակած են :

«ՓՐԱՒՏԱ» կը հաղորդէ թէ Լենինկրատի գործարանի մը տնօրէնը եւ իր երկու կցորդները կուսակցութենէն արտաքսուեցան, որովհետեւ իշխանութեան չհամապատասխանող տեղեկագիրներ պատրաստած էին : Սթրավրոփոլի շրջանի կուսակցական երեք ղեկավարներ իրենց կարգին, շնորհազրկուած են : Փրաւտա կը քննադատէ շատ մը ուրիշ սովորութիւններ որոնք կը շարունակուին գործադրուիլ հակառակ պատիժներուն :

ԲԱԿԼԱՅԻ ԹԱԳԱՒՈՐ

Այն զոր «արեւ-արքայ» կը կոչեն Ֆրանսացիները, Լուդովիկոս ԺԴ. շատ կը սիրէր հաճոյանալ «բակլայի թագաւորին» նուիրուած հանդիսութիւններով։

Հինգ սեղաններ կը դրուէին դահլիճին մէջ, առաջինը այրերուն համար, իշխաններ եւ ազնուականներ, որոնց կարգին՝ Լուդովիկոս ԺԴ։

Այս կոչունքին՝ թագաւոր կը հռչակուէր այն, զոր բակլան կը բախտաւորէր, — ըլլար նոյնիսկ... սպասաւորը։ («Բակլայ ձգելու» բազմաթիւ ձեւեր կան, քուէարկութեան ձեւով, կարկանդակի մէջ դնելով եւայլն)։

Այն ատեն, «բակլայի թագաւորը» կը հագուեցնէին արքայական զգեստաւորումով, արտօնելով որ նշանակէր իր թագուհին, իր նախարարները, իր դեսպանները։ Յետոյ բուն թագաւորը, իշխանները, պալատականները կարգով կ'երթային խոնարհիլ և ներկայացնել «առ արքայն ի կոչունս» իրենց հաւատարմութիւնը, մաղթանքները եւ խնդրանքները, պալատին յատուկ լեզուով եւ մեծարանքներով, — այստեղ, տեղի կ'ունենար սրամտութեանց մրցում մը՝ որով կը զուարճանար արքունիքն ամբողջ։

Այս հանդիսութիւնը, երբեմն, սովորական զուարճութիւններէ դուրս՝ սքանչելի առիթ մը կը դառնար... աղքատ պատանիի մը ապագան ապահովելու։ Ոչ թէ ըստ բախտի (բակլայով), այլ նշանակումի՝ «թագաւոր» կը հռչակէին ամէնէն աղքատ մանուկը, եօթը-ութ տարեկան, զոր կը հագուեցնէին, գահ կը բարձրացնէին, յետոյ դրամական նուէրներով կ'ապահովէին տղուն կրթութեան եւ դաստիարակութեան ամբողջ ծախքերը։

Բայց «բակլայի թագաւորին» նուիրուած խնջոյքները, երբեմն ալ, այնպիսի խելայեղ զուարճութեանց աստիճանին կը հասնէին, որ տեղի կուտային զեղխութեանց, անառակութեանց եւ խռովութեանց։

Մանաւորապէս Եկեղեցին էր, որ պայքար բացաւ՝ վերջ դնելու համար այս «հեթանոսական» աւանդութեանց։ Անկախ այն հանդիսութենէն, որ, բառերու ճամբով, Բակլայի տօնը կը յիշեցնէ Արեւի տօնը (լատիներէն՝ բակլայ եւ արեւ բառերու հնչաբանական նմանութիւնը), մեծ բան մը չենք գիտեր հեթանոսական այս հնօրեայ հանդիսութեան խորհրդանշանական բացատրութեան մասին։ Ափսո՜ս, քրիստոնէութիւնը շատ բան փճացուցած է պատմութեան ժառանգութիւններէն, այնպէս որ վաւերական արժէք չունի հեթանոսական այս տօնին մէջ բախտագուշակութեան մօթիֆը՝ որ կը տրուի բակլայով։

Անսպառ աւանդութիւններու հանք մըն է բակլային պատմութիւնը։

Բակլան երկու անգամ յիշատակուած է Աստուածաշունչ Մատեանին մէջ (Բ. Թագ. ԺԷ. 28 եւ Եզեկ. Դ. 9), բայց մերոնք սխալ թարգմանած են միշտ։ Հինէն ի վեր ծանօթ ընդեղէն մըն է, հայրենիքը՝ Եգիպտոս ու Պարսկաստան, ուստի զարմանալի չէ՝ եթէ իր պատմութիւնը կապուած է մոգական աւանդութիւններու։ Այդ աւանդութիւններէն կը մնայ արհամարհանք մը, որ արմատ արձակեր է նոյնիսկ մեր ժողովուրդին մէջ, (տես Յ. Շահամիրեանց, Որոգայթ Փառաց հետաքրքրական գիրքը, տպ. Մադրաս 1773, — յետոյ Թիֆլիս, 1913)։

Ինչո՞ւ այդ արհամարհանքը։

Կ'ըսեն թէ հին Եգիպտացիները պիղծ կը համարէին բակլան։ Ընդեղէն մը որ ուտելի է, սննդարար, եւ առատօրէն կ'աճի երկրին մէջ, չի կրնար տարակոյս զարնել այդքան խորշանքի։ Քուրմերը ոչ միայն կը մերժէին ուտել, կ'ըսեն, այլ եւ շօշափել, նոյնիսկ դիտել, այնքան որ Պիւթագորաս, երբ կը հալածուէր, չուզեց մտնել բակլայի արտի մը մէջ՝ ուր կրնար ծածկուիլ ու փրկուիլ, նախընտրելով իյնալ իր թշնամիներուն ձեռքը եւ սպաննուիլ։ Պիւթագորաս յատկապէս յանձնարարած էր իր աշակերտներուն՝ բակլայ չուտել երբեք։

Այս խորշանքին իբրեւ բացատրութիւն՝ Արիստոտէլ կը գրէ թէ բակլան սովորութիւն էր գործածել իբրեւ քուէ՝ երկրին վարիչներուն ընտրութեանց մէջ, այնպէս որ Պիւթագորաս բակլայակերութեան արգելքը դնելով՝ իր աշակերտներուն կը թելադրէր հեռու մնալ քաղաքականութենէ։ Շատ «իմաստուն» է այս բացատրութիւնը, այսինքն «շինովի»։ Վարրոն կը գրէ թէ խորշանքը կուգայ սնոտիապաշտութենէ մը, այն կարծիքէն թէ բակլային ծաղիկներուն մէջ տեսնուած բծերը «դժոխային գիրեր» են։ Ըստ այլոց, Եգիպտացիները կը հաւատային թէ մեռելներու հոգիները կուգան կը հանգչին բակլային մէջ։ Կամ թէ որովհետեւ սեւ բակլաները կը նմանին, կ'ըսէին, դժոխքին դռներուն։ Կիկերոն, աւելի գործնապաշտ, կը բացատրէ թէ բակլան գրգռիչ է եւ հրահրիչ, այնպէս որ բակլայակերութիւնը կը խանգարէ հոգիներու խաղաղութիւնը, որ անհրաժեշտ է որոնելու համար գերագոյն ճշմարտութիւնը կամ մարգարէական երազանքը։ Այս առթիւ՝ դեռ ուրիշներ կը վկայեն թէ բակլան արգելք է հոգեկան ու մարմնական խաղաղութեան, որ անհրաժեշտ է նուիրուելու համար կրօնական սպասարկութեան։ Վերջապէս հին այդ աւանդութիւններէն իբրեւ մնացորդ՝ կարելի է արձանագրել նաեւ թէ բակլան «զմարդն մոռացկոտ եւ անմիտ առնէ, եւ տաքի է յայտ, որ երբ զինքն շատ ուտէ ոք՝ նա զբոլոր գիշերն մինչ ի լոյս յերազանայ»։ Չեմ գիտեր թէ բան մը կը խօսի՞ այն կարծիքը եւս, որ կ'ըսէ թէ բակլայ ուտող հաւը հաւկիթ չածեր։

Հուսկ ուրեմն, Պիւթագորասի դպրոցին պատմութիւնը կը հաստատէ թէ բակլան օժտուած է խորհրդաւոր եւ նուիրական բազմաթիւ առաքինութիւններով՝ որոնք գաղտնի կը պահուէին, այնքան որ աշակերտներէն մին կտրեց իր լեզուն՝ որպէսզի չյայտնէ բակլային գաղտնիքները։

Կը փակեմ այս ծանօթութեանց շարքը՝ աւելցնելով թէ «բակլայի թագաւորին» հանդիսութեան մէջ, որ կը փոխարինէ Աստուածայայտնութեան տօնը կամ «երեք մոգերու գալստեան» յիշատակը, ամէն ինչ կարկառուն է, — սկզբնական մօթիֆը միայն ձմեռնային խրախճանք մըն է, ապահովաբար արեւ-աստուածի պաշտամունք։ Արեւն է թագաւորը, արեւն է աստուածը։

Երկա՜ր, երկա՜ր պրպտումներու կարօտ է վերակազմելու համար հեթանոսական ամսօրեայ տօներու դիմագիծը, — Գամելիա (Յունուար ամսուան տօն), անթեստերիա (Փետրուարի տօն), ելաֆեբոլիա (Մարտի տօն), վերջապէս պիւյանեպսիա (Նոյեմբերի տօն), երբ Ապողոնի ընծայ կը տանէին եփած բակլայ։ Եւ չե՞նք դեռ մեռելոց տօնը (փերալիա, — կը տօնուէր Փետրուարի մէջ), ուրուականներու տօն (լեմուրիա, — կը տօնուէր Մայիսի մէջ՝ տուներէն հեռացնելու համար ոգիները), մայրերու տօն (մատրոնալիա, — որ կը տօնուէր Մարտ մէկին), նաւավարներու տօն (պորտունալիա, — կը տօնուէր Օգոստոս 17ին), գինիի տօն (վինալիա, — նախ Ապրիլին յետոյ Օգոստոսին), թմբուկներու եւ փողերու տօն (թուբիլուստրիա, — Յունիս 19ին), գերիներու տօն (կառիստիա)։ Տօներու այս թուումէն ետք՝ պէտք չէ զարմանալ, եթէ ըսենք թէ գոյութիւն ունէին լուացարարուհիներու տօն, յիմարներու տօն, էշերու տօն, ինչպէս լուերու տօն կամ «օր մոխրոց»՝ մեր օրով։

Բարքերու եւ սովորութիւններու ի՜նչ հետաքրքրական հանդիսարան պիտի կազմէր այս տօներու նկարագրութիւնը, զոր կը փակեմ այս յօդուածով։

Վերադառնալով «բակլայի թագաւորին» հանդիսութեան, տօներն ալ կ'երիտասարդանան, կը կերպարանափոխուին, կը ծերանան ու կը մեռնին։

«Բակլայի թագաւորին» տօնը եւս, Ֆրանսական յեղափոխութեան շրջանին կը կոչուէր «սան-քիւլոթներու տօն», նաեւ «հաւասարութեան տօն», որովհետեւ մուրացիկն անգամ արքայական գահ կրնար բարձրանալ այդ օրը։ Եւ երգել ինչպէս կ'երգէր Պերանժէ.

Թագաւո՛ր եմ շնորհիւ բակլային։
Ոչ ոք գոհ է իր գլխարկէն,
Թագ մը կ'ուզէ արդ ամէն մարդ,
Եւ միշտ գինի, լեցուցէք գինի։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Յ. Գ. — Թագն ու պսակը տօներու այս նկարագրութեանց, կէս աշխարհական եւ կէս կրօնական զուարճալի տօն մըն է էշերու տօնը, որ գալ տարի՝ եթէ ողջ մնամ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ «ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ. — Մեր աշխատակիցը, Տիկ. Արշալոյս Խանտամեան, հրաւիրուած ըլլալով կրկնել իր դասախօսութիւնը Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին մէջ, — իր ճամբորդութիւնը դէպի Հայաստան՝ [illegible] ակնոցով, — հետեւեալ ուղերձով կը ջանայ աշակերտուհիներուն ներշնչել ինչ որ կուտայ հողին ու ցեղին պատմութիւնը. —

Կ'ուզեմ շնորհակալութիւն յայտնել Դպրոցասէր վարժարանին Յնամակալ Տիկնանց Միութեան, որ պատիւ ըրաւ ինծի՝ առաջարկելով խօսիլ հայ աղջկանց վարժարանին ուսանողութեան առջեւ։

Սրտիս շատ մօտ եւ սիրելի էր առաջարկը եւ այս պահուս, հայկական տաք շունչով, ուսանողական զուարթ մթնոլորտին մէջ, քաղցրօրէն յուզուած, որքան երջանիկ պիտի զգամ ինքզինքս, եթէ կարենամ գոնէ մասամբ հաղորդել Հայաստանէն բերած խանդավառ տպաւորութիւններս եւ զգացումներս։

Դժբախտաբար լոկ երկու օր եւ կէս մնացի Հայաստանի մէջ, եւ այդ կարճ ժամանակամիջոցին, նախապէս ծրագրուած յուշարձաններու այցելութիւններէն զատ, կարելի չէր ուրիշ որեւէ բան տեսնել։ Ուստի կը ցաւիմ որ չեմ կրնար իմ ճանապարհորդական յուշերուս միացնել նաեւ կարգ մը հետաքրքրական, պատկերալից պատահական դէպքեր։ Որքան պիտի ուզէի շփում ունեցած ըլլալ հայ մանուկներու հետ դպրոցէն ներս կամ դուրսը, լսած ըլլալ անոնց անուշ մանկական բացագանչութիւնները, դիտած՝ իրենց խաղերը, ընթերցումները։ Սիրալիր խօսակցութիւններ ունեցած ըլլալ երիտասարդներու եւ ուսանողուհիներու հետ, ձեռքը սեղմած ըլլալ հայ մարդուն, հայ աշխատաւորուհիին, անոնց հիւրընկալ սեղանը վայելած ըլլալ. հանդիպումներ՝ որոնք ուղղակի կապ ունին հայ ժողովուրդին զգացումներուն, անոր հոգեկան ապրումներուն հետ։

Նախ վստահ եմ թէ ուշի ուշով հետեւելով իմ ճանապարհորդական ուղեգիծիս, դուք պիտի հանդիպիք արդէն ձեզի ծանօթ Հայաստանի պատմական վայրերուն, յուշարձաններուն անուններուն, մեր թագաւորներուն, հայրապետներուն շինարարական գործերուն եւ պիտի ծանօթանաք նաեւ ներկայ Հայաստանի մէջ տեղի ունեցող սքանչելի աշխատանքներուն։

Հայրենի հողին վրայ սփռուած մեր նախնեաց թողած բազմաթիւ ժառանգութիւնները, ըլլան անոնք ճարտարապետական, պատմական, գիտական գրչագրական, ըլլան անոնք աշխարհիկ կամ եկեղեցական կառոյցներ, մանրանկարներ,

---

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ԵՐԵՔ ԽՆՁՈՐՆԵՐԸ

(ՄՏԱՑԱԾԻՆ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ)

Երեք կիներուն մէջ ճանչցած էի անոնք որոնք կը կրէին երեք խնձորներուն գոյները, երեք յաւերժահարսերը զորս տեսած էի երազիս մէջ, եւ սակայն, որեւէ պատճառ չունէի կարծելու թէ անոնք ինծի համար էին։

Ընդհակառակն, ուրախութեամբ, պիտի ուզէի համբուրել կողքիս նստած երիտասարդուհին, եթէ երազիս մէջ իրմէն ըստացած հարուածէս գէշ յիշատակ մը պահած չըլլայի։

Անիկա չնուագեց իր մանտոլինը, բայց երբ իր ընկերուհիները վերջացուցին իրենց նուագը, հրամայեցին անոր որ մեզ զուարճացնէ քանի մը զողտրիկ մեղեդիներով։

Նուագեց պարի քանի մը եղանակներ, եւ յանկարծ, ընդոստ վեր ցատկեց, բռնելով զիս որ հետեւիմ իր օրինակին։

Նուագեց՝ պարելով եւ ես չկրցայ զսպել ինքզինքս եւ քանի մը քայլ չկատարել իրեն հետ։ Երկուքս միասին տեսակ մը բեմապար կատարեցինք, որ շատ զուարճացուց միւս երեք կիները։

Երբ վերջացուցինք մեր պարը, հրամայեցին ընկերուհիիս որ մինչեւ ընթրիքի սեղանին պատրաստութիւնը, զովացուցիչներ մատուցանէր ինծի։

Գալով ինծի, մոռցած էի ամէն բան եւ կը խորհէի թէ ինկած էի դրախտի մը մէջ։

Ընկերուհիս զիս առաջնորդեց մուտքի նրբանցքը, որուն վրայ կը բացուէին երկու սենեակներու դռներ, լաւ կահաւորուած, որոնցմէ մէկուն մէջ կը բնակէր ինք։

Տեսնանք հիմա, ըսաւ ան, առաջնորդելով զիս միւս սենեակը, որ կը նմանէր Ծնունդի տօնավաճառի մը. կեանքիս մէջ, որեւէ կրպակի մէջ չէի տեսած հոս գտնուող թանկագին ու գեղեցիկ առարկաներուն նմանը։

Կային ամէն տեսակի պուպրիկներ՝ իրենց ոսկեզօծ զգեստներով եւ զանազան [illegible]ով եւ ուրիշ բազմաթիւ խաղա[illegible]ներ։ Ինծի ցոյց տուաւ հոն գտնուող բոլոր ցուցափեղկերը, ուր ցուցադրուած էին այս փոքրիկ հրաշալիքները։

Գնաց ու բերաւ փոքր արկղեր, որոնց մէջ իրարու վրայ պառկած էին փոքրիկ զինուորներ։ Իսկոյն խոստովանեցայ որ երբեք տեսած չէի նման գեղեցկութիւն մը։

Ժամանակ չթողուց՝ որ հիանամ անոնց վրայ։ Առաւ արկղիկներէն մին, դրաւ իր անութին տակ, եւ յանձնարարելով որ առնեմ միւս արկղիկը, աւելցուց.

— Երթանք ոսկեայ կամրջակին վրայ, հոն է որ պիտի կրնանք լաւագոյնս խաղալ զինուորական խաղը, վասնզի հոն նիզակներն ու տէգերը մեզի ցոյց պիտի տան երկու բանակներուն ճշգրիտ դիրքը։

Ահա, ոսկեայ կամրջակին վրայ ենք, ուրկէ կը լսեմ ներքեւը վազող ջուրը եւ կը տեսնեմ անոր մէջէն սահող ձկնիկները, զբաղած ըլլալով միեւնոյն ժամանակ դասաւորելու պատերազմիկներս։

Իսկոյն տեսայ որ ամբողջ բանակը կը բաղկանար հեծեալներէ։ Զարմանուհին յոխորտանքով ըսաւ թէ ինք ունէր Ամազոններու թագուհին որ զօրավարն էր կիներէ բաղկացած իր բանակին, ընդհակառակն՝ ես հրամանատարութեանս տակ ունէի Աքիլէսն ու բազմաթիւ հելլէն ձիաւորներ։

Բանակները կանգնած էին դէմ յանդիման եւ կարելի չէր երեւակայել աւելի գեղեցիկ տեսարան մը։

Ձիաւորները կապարէ շինուած տափակ ու հասարակ խամաճիկներ չէին, այլ թէ ձիերը և թէ մարդերը շինուած էին նուրբ ճաշակով եւ զմայլելի աշխատանքով մը։

Մեծ գոհունակութեամբ մը քննեցինք մեր բանակները, ապա ընկերուհիս յայտարարեց թէ պիտի յարձակէր։ Մեր տուփերուն մէջ գտանք նաեւ ծանր հրետանի, յղկուած ակատէ շինուած իրենց գնդակներով։ Անոնցմով էր որ կ'ուզէինք պատերազմիլ, իրարմէ քանի մը քայլ հեռու կեցած։ Խօսք պայման էինք դրած որ մեր գնդակները պիտի արձակէինք մեր բանակին զինուորները տապալելու բաւականաչափ ուժգնութեամբ, առանց սակայն վնաս հասցնելու անոնց։

Իւրաքանչիւրս մեր կարգին սկսանք թնդանօթաձգութեան եւ սկիզբները ամէն բան լաւ ընթացաւ։

Բայց երբ հակառակորդս տեսաւ որ ես իրմէ աւելի ճարպիկ էի թնդանօթաձգութիւնը վարելու եւ թէ կրնայի յաղթական դուրս գալ կռիւէն, թողուց իր դիրքը, մօտեցաւ իմ զինուորներուս եւ սկսաւ աւելի կատաղութեամբ եւ աւելի մօտիկէն հարուածել։ Այսպէսով, անիկա յաջողեցաւ տապալել իմ լաւագոյն զինուորներէս մէկ քանին։ Քանի կը բողոքէի, այնքան աւելի կատաղութեամբ կը տեղացնէր իր գնդակները։

Սաստիկ բարկացած, յայտարարեցի որ ես ալ պիտի հետեւէի իր օրինակին։ Եւ արդարեւ, ոչ միայն մօտեցայ, այլ ջղայնացած, այնպիսի սաստկութեամբ մը արձակեցի գնդակներս որ շուտով իր ձիաւորներէն երկուքը ջարդուփշուր եղան։

ՎՈԼՖԿԱՆԿ ԿԷՕԹԷ

(5 Շար.)

քարակոփութեան նրբարուեստ գործեր եւ ուրիշ բազմաթիւ նիւթեղէն իրեղէններ, այդ բոլոր կը վկայեն թէ Հայը ստեղծագործ ժողովուրդ մը ըլլալէ զատ, ունեցած է հոգեկան անպարտելի ուժ, յարատեւ շինարար ոգի, տոկունութիւն, դիմադրութիւն՝ բազմապիսի փոթորիկներու դէմ։ Դուք գիտէք թէ ան դարերու ընթացքին կռուած է հզօր կայսրութիւններու հետ, որոնցմէ ոմանց պատմութիւնը եւ քաղաքակրթութիւնը, դարերու փոշիներուն մէջ, մոռցուած մեռած են։ Բայց այսօր Հայաստանի եւ արտասահմանի մէջ, հայ գիտնականներ, ճարտարապետներ, ճարտարագէտներ, հայ գրագէտներ եւ արուեստագէտներ կը շարունակեն ծաղկեցնել հայ միտքը եւ արուեստը։ Հայ մշակոյթը վերելքի ճամբու վրայ է։ Անոնց կը գործակցին հայ աշխատաւորը, գործաւորը, գիւղացին, որոնք իրենց չարքաշ եւ արդիւնաբեր աշխատանքներով նոր հայրենիք մը կը կերտեն։

Ո՞ւր է գաղտնիքը պզտիկ ժողովուրդի մը ցեղային յաւիտենականութեանը։ Բոլորիդ ծանօթ է անտարակոյս եւ ի՜նչ գեղեցիկ է հայկական աւանդութիւնը որ կ՚ըսէ թէ Լուսաւորչի կանթեղը մշտավառ կը մնայ Արարածի գագաթը՝ կախուած երկինքէն։ Հայ ժողովուրդին սիրելի բանաստեղծը հոն խտացուցած է իր ժողովուրդին անսասան հաւատքը, հայ ժողովուրդին յաւիտենականութեան ոգին։

Ես որ Հայաստանէն կու գամ, պիտի ըսէի այդ ոգին դարաւոր։ Տեսայ յաղթուիլ չուզող ժողովուրդի մը տոկալու, դիմադրելու, ստեղծագործելու կամքը։ Տեսայ հիանալի Յարութիւնը մեր հայրենիքին եւ մանաւանդ անոր զաւակներուն խոր հաւատքը, վստահութիւնը, վճռակցութիւնը եւ պաշտամունքը՝ դէպի իրենց ցեղային ժառանգութիւնները։

Ճանչնանք, աւելի եւ աւելի մօտէն ճանչնանք մեր բազմադարեան պատմութիւնը մաքառումներով հարուստ։ Ճանչնանք եւ սիրենք մեր մշակոյթը կերտող եւ զայն լուսաւորող փառապանծ դէմքերը մեր սիրելի։ Չխզենք մանաւանդ մեր կապերը մեր անցեալին հետ։ Անոր կառչած՝ զարգանանք անոր շունչովը եւ ոգիովը, մեծնանք, բարձրանանք այս մեծ մայրաքաղաքներուն եւ արտասահմանեան վարժարաններուն մէջ։

Մեր պատմութեան մէջ կան հերոսական փառապանծ շրջաններ, զմայլելի հերոսամարտներ։ Հայրենի հողին վրայ կանգուն են տակաւին, յանդուգն յղացումները մեր ճարտարապետներուն, երբեմնի մեր վանքերը լուսատու։ Հայաստանի նորակառոյց մատենադարաններուն եւ թանգարաններուն մէջ խնամքով եւ գուրգուրանքով կը պահուին նիւթեղէն եւ ոգեղէն հարստութիւնները փոքր բայց տաղանդաւոր ժողովուրդի մը՝ որ Արեւելքի մէջ յառաջապահը եղած է քրիստոնէական կրօնքին եւ Միջերկրականեան փայլուն քաղաքակրթութեան։

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԽԱՆՏԱՆԵԱՆ

ՍԱՐԳԻՍ ԿԱՔԱՒԵԱՆ

(ՔԷՔԼԻԿԵԱՆ)

—o—

Երէց սերունդին կը հետեւի միջին սերունդը՝ անդարձ մեկնելու համար այս աշխարհէն, ձգելով քաղցր ու դառն յիշատակներ իրենց ետին։

Աւաղ, անոնց Գողգոթան կը մնայ անշուք ու անգիր։ Չկայ յիշողութիւն, պատմութիւն անոնց տառապանքի մասին։ Սերունդ մը, որ տուայտեցաւ հոգեկան քաղցր ապրումներով, գաղափարական հարազատ ու անկեղծ նուիրումով, բայց կը մնայ մոռացութեան քօղին տակ։

Սարգիս Կաքաւեան կը պատկանի այն սերունդին, որ համակուած ցեղին ազատագրական պայքարով, նետուեցաւ անհաւասար կռուի մէջ։

Անոր ծանօթացայ 1910 – 11 թուականին։ Համեստ ընտանիքի զաւակ, գիր գրականութեան գրեթէ անտեղեակ առեւտրական մը, իր համեստ խանութը Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատանեկան Միութեան ժամադրավայրն էր։ Հակառակ իր համեստ զարգացման՝ հաւատացեալ զինուորն էր ցեղին ազատագրման, մեր անմեղունակ հոգիները կը հրդեհէր իր անպաճոյճ խօսքերով ու յանդուգն գործունէութեամբ։

Այդ երանելի օրերուն՝ Ուրֆայի պատանեկան Միութեան մէջ ստեղծուած էր պայքար մը դպրոցականներու եւ արհեստաւորներու միջեւ։ Սարգիս դարձած էր այդ երկու հոսանքներուն իրար մօտեցնող շաղկապն ու ներդաշնակող ուժը։ Այդ շարժումը իր նպատակը բերաւ, արհեստաւորը սորվեցաւ գիր ու բան, դպրոցականը կռուիլ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հովանիին տակ։

Սարգիս Քէքլիկեան դարձաւ Կաքաւեան 1910ին, մականուններու հայացման պայքարի օրերուն։

Կաքաւեան եւ Եօթնեղբայրեան զոյգ Սարգիսները անբաժանելի էին։ Անոնց ճիգերուն արդիւնքն էր «ղեկին վառօդի» մը ստեղծագործութիւնը, որ անհամեմատ ուժեղ էր քան որեւէ հրանիւթ։ Ոչ մէկ փամփուշտի պղինձ կամ արոյր կը տոկար անոր։ Միայն կը գործածուէր ձեռնառումբերու պատրաստութեան։ Անոնք ունէին փամփուշտ լեցնելու գործիքներ, ռումբ ձուլելու կաղապարներ, կատարեալ զինարան մը։

1912ի գարնան, [illegible] մը բոլոր պատանեկան կազմը ահաւոր յուզումի մատնուեցաւ, զոյգ Սարգիսները անհետացած էին, զանազան մեկնութիւններ կը շրջէին բերնէ բերան, ծանրօրէն վիրաւորուած, ձերբակալուած։ Կասկածները տեղին էին, անոնք յաճախ կը վիրաւորուէին վառօդի պատրաստութեան պահուն։ Մեր բոլոր կասկածները անհիմն էին, անոնք տոգորուած հայրենասիրական զգացումով, փորձած էին երթալ միանալու ֆետայական խումբերուն, գործնականապէս մասնակցելու ժողովուրդի ազատագրման գործին։ Առանց մտածելու թէ այդ շարժումը արդէն վերջ գտած է։

Մեզի տրուած դասախօսութեանց նիւթը յաճախ Սերոբ Աղբիւրին, Գէորգ Չաւուշի, Անդրանիկի, Մուրատի եւ այլ յանդուգն հերոսներու կռիւներու շուրջ կը դառնար։

Այս փորձութիւնը տեւեց երեք օր, Գէորգ Եօթնեղբայրեան՝ Ուրֆայի Դաշնակցութեան նախագահը գտած էր անոնց հետքը ու վերջ տուած այդ մանկունակ արկածախնդրութեան։ Այսպէս էր այդ սերունդին ապրումները, թրծուած էինք այդ զգացումներով ու հաւատքով։

Սարգիս Կաքաւեան բախտին մէկ առեղծուածով Ա. Համաշխարհային պատերազմի նախօրեակին ձերբակալուելով քշուեցաւ դէպի Հալէպ։ Անկէ անցած էր Եգիպտոս 1920ին։ Ան մնաց Հ. Յ. Դաշնակցութեան հաւատարիմ զինուորը մինչեւ իր մահը, 1960։ Թաղուեցաւ օտար հողի մէջ՝ հայրենիքի սէրը սրտին։

Սիրելի Սարգիս, հակառակ տարիներու հոլովոյթին, այն պատանեկան գեղեցիկ փունջէն քանի մը ծաղիկներ մնացած ենք, իրարմէ հեռու, սակայն Ուրֆայի հերոսամարտին մէջ կռուող ու նահատակուող մեր անմահ ընկերները մեր տառապակէզ հոգիները լեցուցին հայրենասիրութեամբ եւ արդար հպարտանքով, անոնց պատգամը ազատութեան սրբազան գաղափարականով միշտ հաղորդակից դարձուց մեզ իրենց անմոռանալի յիշատակին։

Այս քանի մը տողը իբրեւ ծաղկեպսակ օտար հողին յանձնուած քու չարչարուած հոգիիդ ու մարմնիդ, սրտաբուխ մրմունջ մը ի խորոց սրտէ փոխան աղօթքի, խունկ ու մոմի։

Յ. ՀԻՍԱՑԵԱՆ

« ՀԵԼՎԱՃԸ ՏԷՏԷ »

Շեհզատէպաշըի մզկիթին բակին մէջ, Պոլիս, դարաւոր ծառի մը հովանիին տակ, կը գտնուի դամբան մը, որու ուխտի կ՚երթային տունը մնացած աղջիկները, անզաւակ մնացած ամուսնացեալ զոյգերը, դասարան փոխել չկրցողները, դիւրաւ եւ արագ հարստանալ ուզողները։ Բոլոր ասոնք, հասնելու համար իրենց մուրազին, կ՚երթային աղօթել Շեհզատէպաշըի մզկիթին բակը գտնուած դամբանին վրայ, եւ հէլվա կը բաշխէին՝ որպէսզի «ուխտը կատար» ըլլայ։

Ահա թէ ինչու «Հելվաճը Տէտէ» կը կոչուէր այն որ կը պառկէր այդ դամբանին տակ, Մուհամմէտին գիրկը։

Պոլսոյ քաղաքապետութիւնը վերջ դնելու համար այս հէլվաճիներուն ուխտագնացութեան, դամբանը գիշերանց կը փոխադրէ այլուր։ Եւ այս առթիւ, պրպտում կատարելով, կը տեսնեն նաեւ թէ «Հէլվաճը Տէտէ» ընդունուած մեռելը ուրիշ մէկը չէ եղեր, եթէ ոչ... Գինով Բեճէպը, որ եկեր մտեր է մզկիթին փոսը՝ փսխելու համար իր խմած գինին։

ՉՈՐՍ ՅՈԲԵԼԵԱՆՆԵՐ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

—o—

Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութիւնն երբ 1911ին կը տօնախմբէր երեք Յոբելեաններ, չէր կրնար մտաբերել թէ յիսուն տարի յետոյ հակառակ երկու աշխարհասասան պատերազմներու արհաւիրքներուն, պատեհութիւնը պիտի ունենար ուրախութեամբ աւետելու այս ընթացիկ տարւոյն 1961ին չորս Յոբելեաններ։

1. Ուխտիս Ընդհ. Աբբայօր՝ Ամենապատիւ Գերապայծառ Հ. Մեսրոպ Արք. Հապոզեանի քահանայութեան յիսնամեակը (12 Փետրուար 1911)։

2. Նորին Ամենապատուութեան Աբբայութեան 30ամեակը (9 Յուլիս 1931)։

3. Մխիթարեան Միաբանութեան Տրիեստէն յետոյ Վիէննա հաստատուելուն 150ամեակը (1811 – 1961)։

4. Հանդէս Ամսօրեայ Ուսումնաթերթին 75ամեակը (1887 – 1961)։

Միաբանութեանս Ընդ. Աբբահօր Քահանայական Ս. Օծման նուիրական օրը (12 Փետրուար 1961) պիտի տօնախմբուի պարզ, ներքին կրօնական հանդէսով մը։ Ամենապատիւ Յոբելեարն ի յիշատակ այդ նուիրական օրուան պիտի մատուցանէ Գոհաբանական Հայրապետական Պատարագ եւ պիտի ընդունի այդ առթիւ Վիէննայի հայ գաղութի շնորհաւորութիւնները։

Հանդիսական յատուկ Յոբելենական տօնախմբութիւնները պիտի կատարուին մասնակցութեամբ եկեղեցական եւ պետական բարձր անձնաւորութիւններու Սեպտեմբերի սկիզբը, մասնաւորապէս Սեպտեմբեր 2ին եւ 3ին Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը։

Մխիթարեան Միաբանութիւնը կը յուսայ թէ այդ հանդիսական օրերուն մեր արտասահմանի հայրենակիցներէն բարեկամներ ու համակիրներ առ հասարակ հաճոյքը պիտի ընծայեն իրենց ներկայութեամբ պատուելու Մեծ Յոբելեարն ու Մխիթարեան Միաբանութիւնը։

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Վիէննա, Յունուար 1961

ԾԱՆՕԹ.— Ա. Այն հայրենակիցները, որոնք առանձին կամ ընտանիքով պիտի փափաքին մասնակցիլ Յոբելենական հանդիսութիւններու, հաճէին ծանուցանել այս փափաքը Յոբելենական Յանձնախումբին, ամէնէն ուշ Յուլիսի վերջը, որպէս զի կարելի ըլլայ իրենց՝ բնակարանային դիւրութիւններ ընծայել։

Բ. Միաբանութեանս Յոբելեար Պետին փափաքն է, այն սրտաբուխ նուիրատուութիւնները, որոնք այս առիթով պիտի կատարուին, գործածել Մայր վանքիս կից շէնքին վրայ հայ ուսանողներու յատուկ Յարկաբաժին մը բարձրացնելու։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (129)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Հա[illegible] չէր [illegible] Նախ, որ ինչ որ սպառնալիք զգաց այդ խօսքի մէջ, երկրորդ՝ հասկ մեկնելու այդ [illegible] խախտում էր իր ծրագիրը. Նա եկել էր [illegible] վանքի գործերով եւ մասամբ առանձնու[illegible] մէջ խորհելու, թէ ինչ ձեռնա[illegible] են պէտք եկեղեցու իշխանութիւնը բարձրացնելու համար։

Եւ քանի օր էր ահա այդ մասին խորհելով նա գրքերն էր թերթում, [illegible] կը բելու իր մտքերը։ Իսկ երբ [illegible] էր խոհերից՝ դուրս էր գալիս կանաչ դաշտավանքի եզերքը, յանարքէն մի գիրք ձեռքին։ Այստեղ անդունդի եզրին նստած, Արաքս գետի խոխոջին ականջ դրած, կարդում էր եւ մտասոյզ խորհում գործե[illegible]։

Ինչպէս Արշակը տարուած էր իր քաղաքի շինութեամբ, այնպէս եւ Ներսէսը, տեսնելով ժողովուրդը վերապահ է դէպի քրիստոնէութիւնը եւ ոմանք փախչում են վանական կալուածներից, ինքը, հետեւելով բիւզանդական Եւստաթէոս եպիսկոպոսի օրինակին, հիմնեց ոչ միայն նոր վանքեր ու եղբայրանոցներ, այլեւ բարեգործական հաստատութիւններ՝ անկելանոցներ ու ձրի հիւրատներ, որպէսզի բարձրացնի թէ եկեղեցու եւ թէ իր հեղինակութիւնը. որպէս զի ամէնքը համոզուեն, որ քրիստոնէութիւնը մարդասիրական կրօն է։ Բացի այդ, ինչպէս Արշակը ջանում էր զօրացնել բանակը, այնպէս էլ Ներսէսը, հին հեթանոսութեան օրինակներով, հիմնում էր ուժեղ միաբանութիւններ՝ թէ կուսակրօնների եւ թէ կոյսերի, որ բարձրացնի եկեղեցու իշխանութիւնն ու հեղինակութիւնը։

Այդ իսկ նպատակով, աշխարհիկ իշխանութիւնից առաջ անցնելով, նա Աշտիշատում գումարեց մի մեծ ժողով եւ սահմանեց կանոններ թէ եկեղեցու եւ թէ Հայոց Աշխարհի ժողովրդեան համար։ Այդ կանոններում նա հրահանգում էր, որ տէրերը խնամք ունենան դէպի ծառաները, իսկ ծառաները հնազանդ լինեն տէրերին ...

Եւ ահա, մտածում էր նա, Կամսարականի [illegible] յետոյ, թէ առաջինը թագաւորն ինքն է խախտում կանոնները։

— Եւ ինչո՞ւ, — հարց էր տալիս Ներսէսը ու ինքը պատասխանում. — Իր սնափառութեան համար։ Թագաւոր է կամենում լինել եւ հրովարտակով գայթակղում է նախարարների եւ եկեղեցու շինականներին ... Նա չգիտէ միթէ, որ հին թագաւորները քաղաք կառուցում էին յաջող պատերազմից բերած գերիներով... Իսկ Արշակը, — մտածում էր Ներսէսը, — ի՞նչ է անում Արշակը. չունենալով գերի ստրուկներ, բայց ունենալով մեծ փառասիրութիւն, ի զուր թշնամանում է իր նախարարների հետ։

Մտածելով այս ամէնը՝ Ներսէսը համաձայնեց. թէ պէտք է իսկապէս գնալ եւ խօսել Արշակ թագաւորի հետ. խօսել եւ համոզել, որ ետ կանգնի այդ վտանգաւոր ձեռնարկից։ Մի ձեռնարկ, որ կարող է վնասել ոչ միայն նախարարներին, այլ եւ եկեղեցուն. — մանաւանդ եկեղեցուն. զրկուելով շինականներից՝ կը պակասեն եկեղեցու հասոյթները եւ նա հետզհետէ կը զրկուի հեղինակութիւնից ... Կարող է լինել աւելին. Արշակը զօրանալով՝ կը սկսի յոխորտալ ...

« Պէտք է գնալ » — վճռեց Ներսէսը, երկար մտածելուց յետոյ։

Երբ յայտնի դարձաւ իշխան Կամսարականի ժամանելու նպատակը եւ քահանայապետի զրոյցը նրա հետ՝ Փաւստոս դպիրը, առանձնանալով, ամէնքից ծածուկ պահուըստ մի մատեանում դրեց հետեւեալը.

«Տէրն մեր Ներսէս քահանայապետը լսեց Կամսարականաց նահապետ Նար Իշխանի տրտունջը արդար, որ արքայն Արշակ գայթակղում եւ ապաստան է շնորհում յանցաւոր մարդոց՝ նախարարաց ծառաներին եւ անբարոյ կրքեր է յարուցում ամէնուրեք։ Նա աղերսեց վեհին՝ լինել միջնորդ թագաւորի առաջ եւ վերցնել հրովարտակը գայթակղիչ։

Մեծ քահանայապետը, յանուն քրիստոնէից հաւատի եւ խաղաղութեան, խոստացաւ լինել միջնորդ եւ համոզել թագաւորին, որպէս զի առիթ չտայ ծառաների անկարգութեանց եւ որպէս զի նոքա դէմընթաց չլինեն տէրերին իւրեանց, այլապէս Աշխարհը Հայոց կը դառնայ վայր անօրինութեանց։

Իսկ մեծ իշխանին Կամսարականաց յորդորեց՝ մնալ հաւատարիմ Քրիստոսի պատուիրանաց, որ հրահանգում են մեզ՝ լինել խաղաղ եւ տիրասէր, տալ զԱստուծոյն Աստծոյ եւ զկայսերն՝ կայսեր»։

×

Ամբողջ երկու օր Ներսէսը մտածում էր, թէ ինչպէս գնա մայրաքաղաք եւ ինչպէս խօսի թագաւորի հետ. Թէեւ Կամսարականին խոստացաւ, թէ կը մեկնի անմիջապէս, բայց զգում էր, որ յանձն է առել դժուարին մի գործ։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՑԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱԶԳ. ՀԵՐՈՍ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

Նախագահութեամբ Վիէնի Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ։

12 *Փետրուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին*, Սէրֆլը Կաթոլիկ *սրահին մէջ*։

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Մասնակցութեամբ գաղութիս երեք յարանուանութեանց ներկայացուցիչներուն եւ զանազան միութեանց ։

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական խնամուած բաժին։

Օր. Անժէլ Կարապետեան (*Լիոնի երաժշտանոցէն*), *մասնակցութեամբ* Պ. Սիրանոսեան (*Դաշնակ*), *գեղջկական պար, պիտի ներկայացուի* Կենդանի պատկեր մը, *ղեկավարութեամբ* Օր. Լ. Ագպըյըգեանի ։

Մուտքը ազատ է ։

ՆՈՒԷՐ

Լիոնէն Տէր եւ Տիկին Մ. Կարապետեան քսան Ն. Ֆ. կը նուիրեն Հայ Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին, Այրի Տիկին Մ. Օպօղեանի մահուան առթիւ։ (Սատնալ «Յառաջ»էն)։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

Ընդհ. ժողովը պիտի գումարուի Փետրուար 9ին, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 21ին ։ Ընտրութիւն նոր վարչութեան ։

Անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։ Ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, մեթրօ Քատէ։ *Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է ։*

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Չորեքշաբթի, Փետրուար 8, երեկոյեան ժամը 9ին, Ազգ. Տան մէջ, 32 *Րիւ տը Թրէվիզ, նախագահութեամբ Փարիզի «Ահարոնեան» խումբին ։*

Կը խօսի՝

ՏԻԿ. ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ–ԳՈՒՇԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Կը հրաւիրուին Նոր Սերունդի ընկերները, ընկերուհիները եւ համակիրները։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները ։ Պ. Հայկ Քըրըքճեան (Վերաձօն) երկու հարիւր Ն. Ֆ., Տէր եւ Տիկին Միհրան Կարապետեան 115, Տոքթ. Տավուտեան հարիւր, Տիկին Էմմա Գարբէլ 50, Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Տամլամեան 25, Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Ա. Պօղոսեան 25, Բարեսէր Տիկին մը երեսուն Ն. Ֆ.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Եդուարդ Ծիզմէճեան, Օր. Մոնիք Ծիզմէճեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Տէր – Ազարեան, Օր. Ատրինէ Ծիզմէճեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Մալքաբալեան Պ. Պէնսար Կրանժէ եւ բոլոր ընտանեկան պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով եւ ծաղկեպսակով մասնակցեցան իրենց անհուն վշտին՝ Պ. Եդուարդ Ծիզմէճեանի *դառնակսկիծ մահուան առթիւ ։*

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համախարբ. Միութեան Կարսանի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր անդամներէն՝ Պ. Գ. Գալուստեանի, որ դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր փեսան, ինքնաշարժի արկածի մը հետեւանքով ։

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏԱՆ ԲԱՑՈՒՄԻՆ

ԱՌԹԻՒ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Տէր եւ Տիկին Նուպար կը հրաւիրեն իրենց բարեկամները բաժակ մը առնելու այս կիրակի (Փետր. 5)։

122, Rue Vaillant Couturier, Alfortville

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբերն ու ենթակոմիտէները ։

ԶԱՒԱՐԵԱՆ ենթակոմիտէ, այս Շաբաթ, ժամը ճիշդ 21ին ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ենթակոմիտէ, այս Շաբաթ, ժամը ճիշդ 21ին ։

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթակոմիտէ եւ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ խումբ, այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 3ին։

Սոյն ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր – Ստեփանեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց մօր եւ իրենց հօրաքրոջ՝

ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ – ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ եւ ՄԱՐԻ ԷՏԻՐՆԷԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքներուն առթիւ ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները ։

ԲԱՐՁՐ ՎՃԱՐՈՒՄ

ՍՆՈՒՆԴ ԵՒ ԲՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կը փնտռուի կարող երգչուհի մը, հայերէն եւ արեւելեան երգի վարժ, Պոսֆոր *երգ ու պարի նուագախումբին հետ շրջելու համար, Ֆրանսայի տեսարժան քաղաքները, ամբողջ տարին։ 25էն 40 տարեկան, աշխատանք եւ ճամբորդութիւն սիրող եւ ազատ ։*

Դիմել.—

KARAGHEUZIAN

15. RUE EDISON. GRENOBLE - ISERE

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0·25 Ն. Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 5 ՓԵՏՐՈՒԱՐ — DIMANCHE 5 FEVRIER 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9021 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4822

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ

Համաշխարհային երկրորդ պատերազմը հիմնական փոփոխութիւն առաջ բերած էր Մերձաւոր Արեւելքի աշխարհագրական բաժանման եւ պետական – քաղաքական կառուցուածքին մէջ :

1948ի պատերազմը Պաղեստինի մէջ, 1952ի եգիպտական յեղափոխութիւնը, 1956ի աշնան Սուէզի արշաւանքը կարեւոր հանգրուաններ եղան արաբական երկիրներու տարեգրութեանց մէջ :

Երեք տարի առաջ, 1958 Փետրուար 1ին Գահիրէի մէջ հիմը դրուեցաւ Արաբական Միացեալ Հանրապետութեան, Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ միացումով :

Միացեալ Հանրապետութեան նախագահ ընտրուեցաւ գնդապետ Նասըր :

Պատմական այս դէպքը տեղի ունեցաւ այնպիսի պահու մը, երբ արաբական աշխարհը, — մասնաւորապէս Սուրիա —, կանգնած էր բախտորոշ երկընտրանքի մը առջեւ, իբրեւ հետեւանք համայնավարական քարոզչութեան, որ բուռն հանգամանք մը ստացած էր այդ օրերուն :

Արաբ Միացեալ Հանրապետութիւնը վերջ մը դրաւ բոլոր մտավախութեանց : Ազգայնական մտայնութիւնը յաղթեց միջազգայնականին : Արաբական մեծ համախմբումի մը առաջին քայլերը կ'առնուէին : Կամալ Աբտէլ Նասըրի նկարները ի պատուի էին Պէյրութէն մինչեւ Պաղտատ : Եգիպտոսի զինուորական յեղափոխութեան հերոսը կը նկատուէր միակ անձնաւորութիւնը, որուն մականին տակ պիտի կազմուէր համարաբական կայսրութիւնը՝ Նեղոսէն մինչեւ Պարսից ծոց :

1958 Մայիս 8էն մինչեւ Հոկտեմբեր Լիբանանի մէջ պատահած քաղաքային կռիւները ցոյց տուին, որ տարակարծութիւններ կային այս ծրագրին շուրջ :

Համայնավար տարրեր՝ միացած թունդ ազգայնական կազմակերպութեանց՝ ճակատ էին յարդարած անկախութեան գաղափարը պաշտպանողներուն դէմ : Ի վերջոյ յաղթանակը տարին այս վերջինները :

Նոյն մտայնութեան հետեւանքն էր 1958 Յուլիս 14ի իրաքեան յեղափոխութիւնը, որ հրապարակէն քշեց հաշիմական թագաւորն ու Նուրի Սայիտ փաշայի վարչաձեւը, աջակցութեամբ նախագահ Նասըրի կողմնակիցներուն, որոնց միացան համայնավար տարրերը, — միշտ պատրաստ ձուկ որսալու պղտոր ջուրի մէջ :

Պաղտատի մէջ զօրավար Քասըմ իշխանութեան գլուխ անցնելէ վերջ՝ փոխեց Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան միանալու իր նախնական ծրագիրը եւ կանգնեցաւ Իրաքի անկախութեան տեսակէտին վրայ :

Մուսուլի եւ Քէրքիւքի ապստամբական շարժումները դիւրաւ զսպուեցան : Նախագահ Քասըմ իր դիրքը ամրապնդեց՝ կռթնած միաժամանակ ազգայնական եւ համայնավար կազմակերպութեանց վրայ : Այս վերջինները իրենց թաքստոցներէն դուրս գալով սկսան սանձարձակ գործել :

Ժամանակի հոլովումով համայնավարներու աստղը սկսաւ տժգունիլ : Այժմ արդէն Իրաք մտած է բնականոն հունի մէջ : Զօր. Քասըմ կը թուի թէ հաշտուած է նախագահ Նասըրի հետ :

Փաստ՝ Արաբական Լիկայի արտաքին նախարարներու ժողովը Պաղտատի մէջ : Իրաքի ազգայնական երիտասարդ տարրերը, — 18 – 22 տարեկան ուսանող – ուսանողուհիներ, պաշտօնեայ, բանուոր եւ խանութպան — Պաղտատի օդակայանէն մինչեւ մայրաքաղաքին կեդրոնը ամբողջ հինգ ժամ համակրական ցոյցերով ողջունած են Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան պատգամաւորներու գալուստը :

Արաբական Միացեալ ճակատը աստիճան մը աւելի զօրացած է Պաղտատի մէջ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱԼՎԱՆ ՏԵՂԻ ՏՈՒԱՒ

ՆԱՒԸ ԳՐԱՒՈՒԵՑԱՒ ՊՐԱԶԻԼԻ ԿՈՂՄԷ

Շաբաթներէ ի վեր աշխարհի ուշադրութիւնը իր վրայ հրաւիրած փորթուկալցի «ծովահէն» Կալվան, պրազիլական նաւատորմին յանձնեց՝ «Սանթա – Մարիան» : Ըստ սովորութեան՝ հիւսիսային Պրազիլի նաւատորմի հրամանատարը՝ ծովակալ Տիազ Ֆերնանտէզ պաշտօնապէս հարցուց՝ «նաւապետ Կալվան, կ'ընդունի՞ք այս նաւուն հրամանատարութիւնը յանձնել Պրազիլիոյ պատերազմական նաւատորմին » : « Կ'ընդունիմ » պատասխանեց՝ Կալվան, յուզուած շեշտով մը :

Այս ձեւով վերջացաւ 20րդ դարու տարօրինակ եւ վիպական ճամբորդութեան մը ոդիսականը :

Կալվան եւ իր 28 ընկերները ընդունեցան նախագահ Քուատրոսի հրաւէրը եւ Պրազիլ պիտի մնան :

«Ծովահէննաւապետը չմոռցաւ յայտարարելու փորթուկալցի ժողովուրդին եւ աշխարհին, թէ պիտի շարունակեն պայքարիլ Սալազարի եւ Ֆրանքոյի մենատիրութիւններուն դէմ ու Լիզպոնա պիտի մտնեն, օր մը, իբրեւ յաղթական : Կալվան արդէն զինուորական մեծ յաղթանակ մը կը նկատէ իր ըրածը, եւ վստահ է որ մեծ հարուած մըն էր Սալազարի համար : « Ուզեցինք եւ կրցանք ապացուցանել թէ Սալազար անխոցելի չէ : Հարուածեցինք զինքը ինչպէս՝ իր նաւատորմը եւ քրիստոնեայ ազատ աշխարհի առջեւ ծիծաղելի դարձուցինք զինքը : Վաղը, ուր եւ երբ մենք մեզի գտնենք իր դիմաց, կրկին պիտի հարուածենք : Տէ Ֆաքթօ պատերազմի մէջ ենք : Միայն Սալազարի տապալումը չէ որ մեզի կը շահագրգռէ : Յեղափոխական նպատակ մը կը յետապնդենք — Փորթուկալեան ընկերութեան վերաշինումը նոր հիմերու վրայ : Խոստումներ չէ զորս կ'ընենք : Մեր լեզուն տարբեր է : Վերացականէն աւելի կը նախընտրենք հաստատականը : Մեր ծրագիրը պարզ է բայց արմատական : Նոր, հարազատ, ամբողջական եւ մարդկային յեղափոխութիւն մը կ'ուզենք : Մեր նշանաբանն է — Հողեր անոնց որոնք կ'աշխատին, տուներ անոնց որոնք կ'ապրին : Հեռու ենք Լիզպոնայէն եւ մենատէրէն, բայց կ'աշխատինք այն անխախտ համոզումով որ յաղթական պիտի մտնենք քաղաքը, 20րդ դարու փորթուկալեան յեղափոխութիւնը հաստատելով հոն, յեղափոխութիւն մը որ անդրծովեան գաղթավայրերուն դուռները պիտի բանայ ազատութեան, յառաջդիմութեան եւ անկախութեան : Ահա բառերը զորս պէտք է ըսել այն պահուն երբ յաղթականօրէն վերջ կը գտնէ իմ հրամանատարութեանս ներքեւ գտնուող ուժերուն զինուորական առաջին գործողութիւնը : Սպանիոյ եւ Փորթուկալի ազատագրման առաջին բանակին կորիզն ենք» : Այս յայտարարութիւնը ստորագրուած է՝ Էնրիքէ Կալվան :

Ներկայիս 589 ճամբորդներու ամէն մէկը վիպասան եւ թղթակից դարձած է եւ « աննախընթաց յուշեր» կը պատմէ միջազգային մամուլին մէջ : Սանթա–Մարիայի բուն հրամանատարը մանաւանդ որուն օժանդակութեան միշտ պէտք ունեցած է արդի «ծովահէն»ը, կը պատմէ թէ այլեւս որոշած էին ձեռնել եւ թոյլ չտալ որ Կալվան շարունակէ իր «կատակը» :

Վերջնական յաղթանակին սպասելով նաւապետ Էնրիքէ Կալվան քաղաքական ապաստան խնդրած եւ ստացած է իր բարեկամէն՝ Քուատրոս :

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՑՈՅՑ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շուրջ հինգ հազար ուսանողներ հաւաքուեցան, առջի օր, Ֆրանսայի Ուսանողներու Ազգային Միութեան կեդրոնին առջեւ, Րիւ Սուֆլօ, բողոքելու համար ուսանողական դժուար պայմաններուն դէմ :

Միութեան կեդրոնատեղիի պատուհաններէն կախուած ցուցատախտակներուն վրայ կը կարդացուէր՝ «Ձրի ուսում», «Ուսման նպաստ» եւայլն :

Իրենց կարգին, ուսանողները ցուցատախտակներ պատրաստած էին, հետեւեալ մակագրութիւններով՝ «սենեակներ կ'ուզենք», «երկրորդ Սորպոն մը», «տուներ, ճաշարաններ», «Տըպրէն՝ վանք թող քաշուի», «գիտուններ ոչ թէ օդաչուներ» :

Յաջորդաբար խօսք առին ուսանողներու միութեան վեց ղեկավարներ : Փիէր Կոտէզ՝ Ֆրանսայի Ուսանողական Ազգային Միութեան նախագահը դիտել տալէ ետք թէ « ի զուր երեք ամիսէ ի վեր կը սպասեն որ ընդունուին նախարարին կողմէ» եւ այսօր իրենց պահանջները կը ներկայացնեն ոչ թէ իշխանութեանց, այլ՝ երկրին :

«Պետութեան ղեկավարին (սուլոցներ), մեր նախկին նախագահին ուղղած իր նամակէն այնպէս կարելի էր գատել թէ նախագահը չի կարծեր որ ազգ. դաստիարակութիւնը անհրաժեշտ է : Այս առթիւ կը ներկայացնէ ուսանողներուն պահանջները՝ ջնջել համալսարանական ծախքերը, տարին քսան հազար սենեակ շինել, ուսման նպաստ ապահովել եւն. :

Տեղ տեղ համախմբումները քաղաքական բնոյթ առին : «Բանակցութիւն » կ'ըսէին ոմանք «Ֆրանսական Ալժերիա » կը պոռային ուրիշներ :

Ուսանողները գործադուլի կը դիմեն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԸԳՐԷ սպանական բանակի սպարապետը ընդունեցաւ առջի օր, ընկերվարական պաշտօնաթերթ՝ Փօփիւլէռ կը բողոքէ որ ֆրանսական կառավարութեան մէկ անդամ կ'ընդունի մէկը որ «Կապոյտ զօրաբաժնին» գլուխը անցած կռուած է արեւելեան ճակատին վրայ եւ շքանշան ստացած Հիթլերէն :

ՊՈՆ, 982 միլիոն տոլար առաջարկեց Ուաշինկթընի : 600 միլիոնը իբրեւ յետպատերազմեան պարտքերու վճարում, 75 միլիոնը իբրեւ միջազգային ֆոնտին մասնակցութիւն : 250ը՝ զէնքերու գնումի համար, 12ը՝ Ատլանտեան Ուխտի մասնակցութեան բաժին եւն. :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ շրջանակները միշտ կը փորձեն հասկնալ թէ ի՞նչ ըսած են տը Կոլ եւ Կի Մոլէ իրենց երկար տեսակցութեան ընթացքին : Կ'ըսուի թէ տը Կոլի գլխաւոր մտահոգութիւններէն մէկն է իր «յաջորդութիւնը» : Ճիշդ է որ սահմանադրութիւնը կը նախատեսէ թէ երբ նախագահին աթոռը թափուր ըլլայ մինչեւ նոր ընտրութիւններ Ծերակոյտի Նախագահը կ'ապահովէ փոխանցման շրջանը, բայց տը Կոլ չի գոհանար այդքանով եւ կ'ուզէ փոխ – նախագահ մը նշանակել որ իր գործը շարունակէ մինչեւ շրջանին վերջաւորութեան : Ի՞նչպէս պիտի նշանակուի այս փոխ – նախագահը : Կարելի է փոխել սահմանադրութիւնը ինչ որ նորութիւն չէ, հանրաքուէի դիմել, ինչ որ շատ սիրելի է տը Կոլին : Կարգ մը զրոյցներու համաձայն նախագահին նախատեսած «յաջորդը» Կի Մոլէն է » :

ՖԵՐՀԱԹ ԱՊՊԱՍ յայտարարեց թէ չի հաւատար որ Ֆրանսան իսկապէս խաղաղութիւն ուզէ : «Պիտի սատկանայ պատերազմը» կ'աւելցնէ ալժերացի ըմբոստական շարժումի պարագլուխը յայտնելով հանդերձ թէ իրենք ալ անշուշտ կը նախընտրեն որ խաղաղութեամբ լուծուի հարցը :

ԹՐՔԱԿԱՆ ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՅՆ ԶԱՆԳԱԿԸ

Գրեցինք թէ Անգարայի մէջ տեղի կ'ունենայ նոր դատավարութիւն մը, Ամբաստանեալներն են 32 հոգի, որոնք ուզեր են փրկել Եասը Ատայի ամբաստանեալները :

Թրքական թերթերը կը գրեն թէ ասոնց պարագլուխն է բարապան Հիւսնիւ Կիւլէր, որ խոստովաներ է թէ կառավարութիւնը տապալելու եւ Եասը Ատայի իրենց մարդիկը ազատելու համար՝ հինգ տեղ հաւաքոյթներ կազմակերպած են : Յետոյ տուած է իր ընկերներուն անունները :

Ըստ այս նոր յեղափոխութեան ծրագրին, 12 վաշտ զինուոր պիտի տեղաւորէին Ազգ. Միասնականութեան Կոմիտէին, պետական աւագանիին բնակարաններուն առջեւ : Յետոյ ձերբակալելով երկրին օրուան վարիչները, պիտի բանտարկէին նկուղի մը մէջ, անտեղէն դրկելու համար Եասը Ատա :

Գործին յաջողութեան համար, իրենց շարժումին միացուցած են երեք վաստակաւոր զօրավարներ եւ երկու փրոֆէսէօրներ : Կը թուի թէ շատ ծեծ կերած են «սեւ թաշունններէն», ինչպէս կը կոչէին ոստիկանները, որոնց հարուածներուն տակ ստորագրած են խոստովանութեանց երկար շարք մը :

Այդ խոստովանութիւններուն հետեւանքով, հսկողութեան տակ առնուեցան 97 հոգի :

ԹԷ ԴՐԱՄ ՆԻ ԹԷ …ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Վիէննայէն կը հաղորդեն թրքական թերթերուն թէ Միջազգային հիւլէական ուժի կազմակերպութիւնը փորձագէտներ պիտի ղրկէ Թուրքիա : Որոշուած է նոյնպէս հիւլէական վէնքի օժանդակութիւն ընծայել, ու փորձագէտներ հասցնելու նպատակով՝ հաստատել մասնաւոր դասընթացք մը : Եւ վերջապէս Անգարայի համալսարանին գիտական ճիւղին մէջ հիմնել հիւլէական հետազօտութեանց աշխատանոց մը :

ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ

Թուրքիոյ Հայ Ուսուցիչներու Միութիւնը, որ, ինչպէս գրեցինք, նոր կազմուեցաւ Պոլսոյ մէջ, պատգամաւորութիւն մը ղրկած է Պոլսոյ կուսակալին, խնդրելով բարոյական աջակցութիւն :

Միութիւնը մամուլին տրուած պաշտօնական յայտարարութեամբ մը կ'ողջունէ Պոլսոյ հայ վարժարաններու բոլոր ուսուցիչները իբրեւ բնական անդամներ : Կը խոստանայ հրատարակել նաեւ Միութեան ծրագիր – կանոնագիրը : Հիմնադիրներու վերջնական ցանկն է՝

Տոքթ. Գէորգեան (բժիշկ ուսուցիչ), Գըլըճեան Անդրանիկ (տնօրէն Արամեան վարժարանի), Իշքոլ Ալիս (իրաւագէտ ուսուցիչ), Կիւնթէր Թադէոս (ուսուցիչ Ֆէրիգիւղի վարժարանին), Հաճեան Գօղոս (տնօրէն Լեւոն – Վարդուհեան վարժարանի), Ղազարեան Աղզանոյշ (Բ. տնօրէն Էսաեան լիսէի), Շապոյեան Գօղոս (տնօրէն Մեսրոպեան վարժարանի, Զալըքեան Արմենուհի (տնօրէն Ներսէսեան վարժարանի), Սահաթճեան Վահէ (իրաւագէտ ուսուցիչ), Սվաճեան Յակոբ (հիմնադիր Պէզճեան վարժարանի), Ֆեռուխան Սիրանոյշ (տնօրէն Գարակէօզեան վարժարանի) :

× Սկիւտարի Ս. Խաչ դպրեվանքը ընդունած է այցելութիւնը կրթական պետական քննիչներու, որոնք իրենց գոհունակութիւնը յայտնած են ուսուցչութեան եւ աշակերտութեան վերաբերմամբ : Այսուհանդերձ անբաւարար գտած են ննջարանները, ու թելադրած որ աւելի լայն բացուածքով դետեղուին մահճակալները եւ իւրաքանչիւր աշակերտ ունենայ իրեն սեփական դարան մը հագուստներու համար :

ՕՐՈՒԱՆ ԱՄԷՆԷՆ ՀՐԱՏԱՊ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

«Այգ» կը հրատարակէ խօսակցութիւն մը Հրաչեայ Քոչարի հետ, որ Երեւան – Գաղտառ գիծով՝ Պէյրութ է հասեր Յունուարի վերջերը: Ծանօթացնենք. — Հրաչեայ Քոչար գրող մըն է, որ վէպ ու պատմուածք կուտայ,— կ'ապրի Երեւան: Այդ խօսակցութենէն՝ սա հարց – պատասխանը .

— Ի՞նչ կը խորհիք արեւմտեան եւ արեւելահայ լեզուի ուղղագրական տարբերութիւններուն մասին (*):

= Մե՞նք պէտք է նեթարկուենք ձեզի, թէ դուք մեզի: Մենք յաւերժ ենք, իսկ արտասահմանը՝ ոչ:

Ո՞վ են այս մենքերը եւ դուքերը:

Զօրավարնե՞ր որ կուգան երկու տարբեր ռազմաճակատներէ՝ սումիտոնի մը պայմանները ճշդելու: Դեսպաննե՞ր որ կուգան երկու տարբեր երկիրներէ՝ աճշ – յութ մը մասին խօսելու:

Ո՞վ են այս մենքերը եւ դուքերը:

Ափսո՜ս, նոյն ժողովուրդին զաւակներն որ մեծցեր, մեծցեր, հասակ են առեր՝ բայց մնացեր այն փոքրիկ երախաները, որոնք ճառ – պօյ կը խաղան փողոցի մը անկիւնը իրենց աղմկարար զէնքերով:

Եւ սակայն, առ այժմ ձգենք պատասխանը, նախ ինչո՞ւ այդ հարցումը:

Օրուան հրատապ հա՞րցն է:

Ես շատ տգէտ մարդ եմ՝ գուշակելու համար թէ ինչո՛ւ հարցուցած են Հրաչեայ Քոչարի կարծիքը հայ լեզուի ուղղագրութեան մասին, բայց չեն հարցուցած իր գիտցածը «քոչարի» պարին մասին: Հեղինակութի՞ւն է լեզուական հարցերու մէջ: Սուրբ կտրուկ մա՞րդ է՝ ուղածը հրամանագրելու համար Հայաստանի մէջ:

Ինծի կը թուի թէ հարցումը կը մատնէ արտասահմանեան այն ֆոմփլէքսը, զոր օրանք «հայաստանասիրութիւն» կը կոչեն, յիշեցնելով արարողութիւն մը որ կը կատարուէր, մեր գիւղերուն մէջ, Երուսաղէմէն նոր վերադարձած մահտեսիներուն դատտակի հանելու համբուրելու համար՝ ի վկայութիւն իրենց «քրիստոնէութեան»:

Բայց պատասխա՞նը,— վսե՛մ, հոյակա՛պ, օգոստափա՛յլ:

Մենք պէտք է փառք տանք Երեւանի, որ, ժամանակ առ ժամանակ, այսպիսի գոհարներ կ'արտածէ, սովետափա՛ռ եւ մարքսատեսիլ: Միշտ մեզի՝ համար, որ կը մնանք խեղճ եւ աղքատ: Կը յիշէ՞ք այն միւսը, որ թանգարանի վայել արժէք գարձաւ արդէն,– «Մենք ամենայն Հայոց կառավարութիւն չենք»: Լաւ որ Հրաչեայ Քոչար թրամադրութիւն կը յայտնէ՝ դառնալու համար ամենայն Հայոց կառավարութիւն, թեւերը տարածելով ամբողջ Սփիւռքի վրայ, կը բաւէ որ «ենթարկուինք» իրեն:

Ուրեմն փրկուա՛ծ ենք՝ եթէ ենթարկուինք: Կը դառնանք «յաւերժ»: Բայց եթէ չենթարկուինք, — դժո՛խք, չէք արտասահման:

— Ղազարոս մեռաւ, եւ ես ուրախ եմ, ըսեր է Յիսուս կամ Քրիստոս, կամ երկուքը մէկ՝ կարեւոր չէ:

Արտասահման պիտի մեռնի, եւ ուրախ է Քոչար, գրեթէ անհոգ, բոլորովին անտարբեր, երջանկօրէն վստահ իր չարաչուք գուշակութեան վրայ:

Ա՜յ տղայ, հա՛յ տղայ, դուք որ «յաւերժ» էք, ձեր կուրծքին տակ սանկ դող մը, սարսուռ մը չէ՞ք զգար երբեք՝ խորհելով որ արտասահմանի մահը թաղումն է հայկական հանճարին դարեր տեւող մաքառումներուն մէկ արտայայտութեան: Եթէ գրականութիւն կը մշակէք կոչումով եւ տքնութեամբ, անպայման կը հասկնաք թէ ի՛նչ բանի կ'ակնարկեմ:

Բայց պահ մը ընդունինք թէ կ'ուզենք «ենթարկուել» ձեզի: Ըսէք, խնդրեմ, ի՞նչ ձեւով պիտի ապահովէք մեր «յաւերժութիւնը».

1.— Հայաստա՞ն փոխադրելով «ենթարկուած» ամբողջ ապրանքը:

2.— Արտասահմանի՞ մէջ պահելով ու պահպանելով «զինաթափ» բազմութիւնը:

Գիտէ՞ք թէ ի՛նչ դժուարութիւններ կը ստանձնէք:

Առաջին պարագային՝ դիտել կուտամ թէ «ենթարկուածներուն» թիւին յաւելումը պիտի պահանջէր ընդարձակել ... տոպրակին ծաւալը, — այս դիտողութիւնը կը ներկայացնեմ խոնարհաբար, ամենա՛յն համեստութեամբ, չուզելով ջըղայնացնել Հայաստանի մարզական կազմակերպութեանց մէկ ներկայացուցիչը, որ, Կիպրոս այցելութեան մը ընթացքին, վերջերս սաստ էր կարդացեր սահմաններու ընդարձակման յոյսեր յայտնողներուն, չմոռնալով դաս տալ նաեւ բարձր հայրենասիրութեան մասին, զոր կը չփոթէր անպայման բարձրութիւն ցատկելու կամ ցատկէ – պատկէ խաղալու ախոյեանական իր վարժութեանց հետ:

Երկրորդ պարագային՝ հարկ պիտի ըլլայ ժամանակ առ ժամանակ արտասահման ղրկել քերականութեան եւ մարքսադիտութեան դասագիրքեր՝ հիացո՛ւմ պատճառելով արեւմտեան երկիրներու կառավարութեանց, սովետաշնորհ այս բարեխնամ հոգածութեան համար: Կամ, արտասահման ղրկել փոքրիկ խաչեր՝ երբ խաչ աւելնայ Հայաստանի ժողովուրդին բաշխուելիք խաչերէն, երբեմն ալ կաթողիկոս՝ երբ Էջմիածնայ կաթողիկոսը ժամանակ ունենայ Արարատեան աշխարհի հովուական այցելութիւններէն ետքը: Վերջապէս արտասահման ղրկել ուղղագրութեան վարժապետներ, որոնք ոչ միայն գրչական, այլ եւ հնչաբանական դասեր պիտի տան՝ սորվեցնելու համար որ ճուր (= ջուր) կամ ֆրճնլ (= գտնել) չգրեն սա ... «ենթարկուածները»:

Այսքան դժուարութիւններ ապահովաբար ծանօթ են ձեզի, եւ զանոնք հարթելու կարող էք որ կը հրաւիրէք մեզ «ենթարկուելու»:

Ա՜խ, ի՜նչքան խելացի մարդ էք դուք, սիրելի Քոչար Հրաչեայ, այսքան դժուար հարցեր կարգադրելու վարժ, Գորդեան հանգոյցներ լուծելու կարող, — Սասունցի Դաւի՛թ՝ արդի հայ իրականութեան մէջ:

Կը մեղադրեմ միայն այն որ հարցումներ ուղղած է ձեզի, պակասաւոր եւ աւելորդ: Զէ՞ր կրնար միթէ հարցնել նաեւ թէ ի՛նչ կայ չկայ հրատ մոլորակին վրայ:

Գէտք է օգտուի՛լ, պէտք է օգտուի՛լ մեր իմաստուններէն: Գարպել անոնց հմտութեան պաշարը: Բաշխել մեր ժողովուրդին: Նոյնիսկ համայն մարդկութեան:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Յ. Գ.— Այս յօդուածով կը վերսկսիմ արդէն արտասահմանեան մեր վէճերուն ճեննադատութիւնը,— սկիզբը տեսնել Յառաջ, 4, 11 եւ 18 Դեկտեմբեր: Շուտով այս շարքը, ներթերուն ընթացքով, կ'երթայ կը կցուի «Թանդենք չինական պատիսպները» խորագրեալ փիլիպպական:

Շ. Ն.

(*) Հարցումին խմբագրական ոճալը չի հետաքրքրեր մեզ, այստեղ:

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՑՈՒՑԱՏԵՏՐԸ

"ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ"

(ԴԷՄՔԵՐ, ԴԷՊՔԵՐ, ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ)

Բ. Հատոր, հեղինակ՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Պէյրութ, 1960

Ս. Վրացեան սկսած է մեր ընթերցողներուն տալ «Կեանքի Ուղիներով» հատորներու շարքը, որուն առաջին հատորը լոյս տեսաւ 1955ին եւ երկրորդ հատորն ալ հրապարակի վրայ է արդէն: Նկատի առնելով իր հանրային գործունէութեան երկար շարքը, կարելի է ըսել վստահաբար, որ «Կեանքի Ուղիներով» շարքէն պիտի ունենանք տակաւին քանի մը հատորներ եւս:

Յուշագրութիւնը գրականութեան սեռ մըն է, որ մեր մէջ փնտռուած ու շատ յարգուած է: Մեր գործիչներէն շատերը շահեկան էջեր տուած են, որոնք՝ ոչ միայն յուշագրին կը պատկանին, այլեւ մեր հանրութեան: Ս. Վրացեանի տուած դէմքերը, դէպքերն ու ապրումները, վերջին յիսնամեակի հարազատ պատկերը կը ներկայացնեն: Եւ պատմուած լեզուով մը որ հեղինակին յատուկ է:

Մեր կարծիքով այս գրականութիւնը «պարապ վախտի խաղալիք չէ» թէեւ հեղինակը համեստութիւնն ունի այդպէս որակելու: Եթէ գեղարուեստական գրականութիւն չէ, է սակայն յուշագրութիւն եւ պատմութիւն: Եթէ առաջին առթիւ ինքնակենսագրութիւն է, իր ամբողջութեան մէջ սակայն՝ հայ ժողովուրդին պատմութիւնն է, ծանր ու ճակատագրական օրերու պատմութիւնը:

Հատորին բացումը շատ յատկանշական է. «Մէկ աղբիւրը լոյսին», Էջմիածին, ուր կ'ընդունի ապագայ մանկավարժ – դաստիարակի հիմնական տարրերը ինչպէս նաեւ մտաւորականի եւ յեղափոխականի դրոշմը: Իր խոստովանութիւնը յատակ է, «եթէ ես կեանքումս որեւէ մի լաւ բան եմ արել հայ ժողովուրդի համար» այդ ամէնը պարտական եմ Ճեմարանին, ուր կազմաւորուեց իմ նկարագիրը, ուր ես կարողացայ խորացնել իմ մտաւոր զարգացումը, ձեռք բերել սեփական աշխարհահայեացք, լայնացնել իմ մտքի հորիզոնը»: Ճեմարանը կը դառնայ աւելի քան «լոյսի աղբիւր»:

Այդ օրէն սկսեալ պաշտամունքի հասնող երկիւղածութեամբ կը գծէ բոլոր վաստակաւորներուն դէմքերը — տեսուչ Կարապետ Կոստանեանը, գիտուն եւ բանասէր Մանուկ Աբեղեանը, Հայոց պատմութեան եւ գերմաներէնի ուսուցիչ Ստեփաննոս Կանայեանը, յունարէնի եւ պատմութեան ուսուցիչ Յակոբ Մանանդեանը, հոգեբանութեան եւ տրամաբանութեան ուսուցիչ Սիրական Տիգրանեանը, բանաստեղծ Յովհ. Յովհաննէսեանը, Գարեգին Վ. Յովսէփեանը, Կարապետ Վ. Տէր Մկրտիչեանը եւ Կոմիտասը:

Էջմիածինը աւարտելէն ետք, իրեն կը հետեւինք Պետերպուրգի համալսարանին մէջ, ուսանողական կեանք, Ռուսաստանէն փախուստ, Թուրքիա, Ամերիկա, կամաւորական շարժում, յեղափոխական շարժում, ռազմաճակատի փլուզում, Պաթումի խորհրդաժողով եւ Հայաստանի Հանրապետութիւն ....

Բոլոր այս դէպքերու եւ ապրումներու յիշատակութեանը մէջ, մեր աչքին կ'անցնին բազմաթիւ դէմքեր, եւ որոնք գծուած են յաճախ շատ հակիրճ քանի մը տողերով, բայց յատկանշական պատկերացումով: Մասնաւոր համակրանքով կը կարդանք այն տողերը, որոնք կը կազմեն «Կարինում» գլուխը, ուր ոգեկոչուած են մեզի ծանօթ դէմքեր: Ողբացեալ Եղիշէ Թոփճեանին մահուան տխուր պատմութիւնը, այդ անձնուէր եւ անխոնջ գործիչ մտաւորականին դէմքը, անգամ մը եւս կենդանի կը դառնայ, երբ կը վերյիշենք Տրապիզոնի վերջին երեկոն, ուր կը խօսէր իր վերջին բանախօսութիւնը: Ժամանակ անցնելէ ետք, «Պասկ» անունով յիշատակի հատոր մը կը պատրաստուէր Թոփճեանի յիշատակին ձօնուած [illegible] Տեսած չէինք այդ ժողովածոն եւ ահա Ս. Վրացեան կուտայ մեզ քանի մը մանրամասնութիւն: «Պասկ» կը տպուի երեք հազար օրինակ, բայց բոլորը մէկ Մոսկուայի ժանտարմական վարչութիւնը կը գրաւէ ու կ'այրէ: Օրինակ մը միայն կը պահուի, եւ այդ

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ԵՐԵՔ ԽՆՁՈՐՆԵՐԸ

(ՄՏԱՑԱԾԻՆ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ)

Սկիպները, տարուած իր խաղով, հակառակորդս չտեսաւ իր զինուորներուն հասցուած այս չարիքը, բայց ես սահմռկեցայ, երբ տեսայ թէ ջարդուած խաժամէկ ձիաւորներուն կտորները ինքնաբերաբար կը միանային իրարու, կեանք կ'առնէին այր ու ձի, կը հեռանային ոսկեայ կամուրջին վրայէն ու կը կորսուէին թմբիներու ծառերուն ստուերներուն մէջ:

Երբ գեղանի հակառակորդս ինքզինքին գալով վերահասու եղաւ անցուդարձին, սկսաւ լալ եւ աղեկտուր ճիչեր արձակելով մեղադրել զիս իբրեւ անդարմանելի չարիքի մը պատճառը:

Սակայն, սաստիկ ջղագրգռուած, ուզեցի չար խաղ մը խաղալ իրեն:

Բոլոր ուժովս աջ ու ահեակ արձակեցի տկար գնդակներս: Անոնցմէ մէկը գնաց զարնուիլ մինչեւ այդ անվնաս կանգուն թագուհիին որ իր կարգին երկու կտոր եղաւ:

Թագուհիին շուրջը գտնուող իր դրանիկները եւս արժանացան նոյն բախտին: Ես սակայն, անոնք բոլորը, ինչպէս եւ թագուհին, վերակենդանացան, հեծան իրենց նժոյգներուն վրայ եւ արարչաւ կորսուեցան նոյն ուղղութեամբ՝ թմբիկներու ծառերուն ստուերներուն մէջ:

Հակառակորդս դոռաց եւ սպառնաց, բայց ես, միշտ ջղագրգիռ, ծռեցայ գետին, վերցուցի քանի մը գնդակներ եւս եւ ուզեցի հիմնայատակ կործանել իր բանակը:

Գեղուհին, սակայն, խոյացաւ վրաս, եւ իր վրէժը լուծելու մտօք, փառաւոր ապտակ մը իջեցուց ինծի, որ աչքերէս կայծեր արձակել տուաւ:

Իմացած էի առենօք, որ կ'ըսէին թէ՝ երիտասարդուհիէ մը ստացուած ապտակ մը կը յաջորդէ համբոյրը:

Բանեցի գինքը իր երկու ականջներէն եւ բազմաթիւ անգամներ համբուրեցի:

Այնպիսի ճիչ մը արձակեց, որ սոսկալի վախով մը համակուեցայ:

Ինչ որ պատահեցաւ անկէ ետք, ասոր սոսկեցուց զիս:

Գետինը սկսաւ դղրդալ, մինչ նշմարեցի թէ երկաթափեղկը կը բարձրանար. Ոսկեայ կամուրջին վրայ շարուած ասպետներն ու նիզակները հիմա կը սպառնային զիս շամփրել: Զէի գիտեր ո՞ւր դնել ոտքս, ամէն վայրկեան խոցոտուելու վտանգին մէջ էի, վասնզի ասպետներն ու նիզակները սկսած էին հազուատներս պատառոտել:

Առանց կարենալ ըմբռնելու թէ ի՞նչ կ'անցնէր կը դառնար, տարածուեցայ գետնին վրայ եւ այլեւս ոչինչ չտեսայ:

Երբ ապշութիւնս անցաւ, ինքզինքս գտայ թմբիի ծառի մը ստորոտը, ուր նետուած էի:

Բարկութիւնս աւելի սաստկացաւ, երբ մտածեցի որ հակառակորդս նուազ սաստկութեամբ մը նետուած էր ուրիշ կողմ մը:

Շուտով ոտքի ելայ, եւ երբ չուրջս տեսայ ցանուցիր բանակս եւ իր զօրավար Աքիլլէսը, որ ինծի հետ մէկտեղ նոյն տեղն էր նետուած, բռնեցի հերոսը եւ գայն նետեցի ծառի մը վրայ: Այս ալ իր կարգին, կոտրտուած կտորուանքներու ի մի հաւաքուելէ մը ետք, հեռացաւ արագաւ:

Զօրավարին մնացած բոլոր յոյն զինուորներն ալ նոյն բախտին պիտի արժանացնէի, երբ յանկարծ, ամէն կողմէ, պատերէն եւ քարերէն, սկսաւ ջուրի առհեղ յորձանք մը հալածել զիս դէպի այն կողմը՝ ուր կ'ուզէի խոյս տալ:

Թէեւ հագուստս, որ արդէն պատառոտուած էր, քանի մը վայրկեանէն թաց խխում եղաւ, այնպէս որ, չկարենալով բոլորովին հանուելու: Մէկ կողմ նետեցի մուճակներս, յետոյ՝ ներքնազգեստներս, մէկը միւսին ետեւէն:

Օրը տաք էր, եւ մեծ փափաք մը զգացի յորդող ջուրերուն մէջ լողնալու:

Բոլորովին մերկ, յանձնուեցայ ջուրերուն, եւ այնքան հաճոյք կը զգայի որ կը ցանկայի այդ պահուն որ վերջ չունենար լողանքս:

Բարկութիւնս բոլորովին անցած էր, հիմա ջերմօրէն կը մաղթէի հաշտ հակառակորդիս հետ ...

Յանկարծ, ջուրերը անհետացան, ես, թրջուած, գամուած էին խոնաւ ղին:

Մեծ տհաճութեամբ տեսայ ծերունին դէպի իմ կողմս յառաջանալը: Կը փափաքէի պահուըտիլ, կամ առնուազն ծածկել մերկութիւնս ...

Շուարած, թրջած, որեւէ միջոց ծածկուելու ցանկութենէն տարուած, լացին կերպարանք մըն էր ստացած:

Ծերունին չուշացաւ ինծի ծանր յանդիմանութիւններ:

— Ո՞վ կ'արգիլէ ինծի այժմ, առնել այս կանաչ պարաններէն մէկը, գայն գործածել եթէ ոչ ձեր վզին, ձեր կռնակին համար ...

Այս սպառնալիքը զայրացուց զիս:

— Զգուշացէք, գոչեցի, այդպիսի քերը, նոյնիսկ այդպիսի մտածումներ կրնան ձեզ եւ ձեր տիրուհիները կործանման մատնել:

— Ո՞վ էք դուք որ այդ ձեւով կը սէք հետս, հարցուց ան յախուռն

ՎՈԼՑԿԱՆԿ

(6 Շար.)

րինակն ալ այսօր կը գտնուի Պէյրութի Համազգային Ճեմարանին թանգարանին մէջ: Այս ժողովածոյին իրենց աշխա-տակցութիւնը բերած էին Ա. Ահարոն-եան, Ռ. Զարդարեան, Վահան Փափազ-եան, Խաչատուր Կոճիկեան, Ս. Վրաց-եան եւ ուրիշներ:

Այս յուշերը գրուած են իրականու-թեան համապատասխան ձեւով ու շեշ-տով, նոյնիսկ այն էջերուն մէջ, ուր ե-րիտասարդ վործիչի եւ դաստիարակի փորձառութիւնները կը մատնանշէ, խոս-տովանելով իր յուսախաբութիւնները, ըլլայ Պոլիս, երբ կը փորձէ ուսուցչա-կան պաշտօն մը ձեռք բերել, Կարին եւ ուրիշ տեղեր: Պոլսոյ մէջ ուր բազմաթիւ երկրորդական եւ նախակրթարաններ գո-յութիւն ունէին, մարդիկ դժուար կը հաշտուէին դրսէն եկողի մը պաշտօն մը տալու, ուր անհանդուրժողութիւն մը կը տիրէր: Կարինը նոյնպէս չի ներկայացներ յարմար միջավայրը կրթական-դաս-տիարակչական իր պատրաստութիւնը արժեցնելու համար: Ռոստոմի խորհուր-դով կը հիմնուէր Սանասարեան Վարժա-պետանոցը ուսուցիչներ պատրաստելու համար: Ս. Վրացեան մանկավարժական դասեր կը ստանձնէր, ինչպէս նաեւ Աղ-ջիկանց Հռիփսիմեան վարժարանին մէջ: Դառնութեամբ կը խոստովանի սակայն, «ոչ գրականութեամբ հետաքրքրուող գտնուեց, ոչ իմ մանկավարժութիւնը գը-նահատող եղաւ»: Կը մտածէ թարգմա-նել Ա. Նիչաեւի նոր լոյս տեսած հոգե-բանութեան հատորը. «Ո՞վ պիտի կար-դայ, կը պատասխանէ Լեւոն Շանթ. «Շէրլոք Հոլմսը» թարգմանես, աւելի լաւ կ'անես»: Ցիսուն տարի ետքը փոխ-ուա՞ծ է այս հոգեբանութիւնը...: Քա-ռասուն տարիներ անցնելէն ետքն է ու-րեմն որ, իբրեւ տեսուչ, Պէյրութի Փա-լանճեան Ճեմարանին մէջ կ'արժեցնէ տա-րիներ առաջ իր ձեռք բերած մանկավար-ժական-դաստիարակչական հմտութիւնն ու փորձառութիւնները:

«Ծամբուս վրայ» գրութիւնը քանի մը փոքրիկ մանրավէպեր կը բաղկանայ, բայց նոյն դառնութեամբ ու սրտի ցաւով գրուած, ուր կը զգանք օտարութեան մէջ մեծցող եւ իրենց հայութեան յատկանիշը կորսնցնող բազմութիւններուն պատկերը, հեղինակին գրել տալու համար թէ «Հայը առանց հայկական հողի, կը նշանակէ Հա-յաստան առանց Հայի...»:

Ամբողջ գիրքը ծայրէ ծայր անհետա-ցած դէմքերու յիշատակարան մըն է: Կան նաեւ քանի մը ժողովրդական տի-պարներ, մէկը մանաւանդ, Միքիչկա քե-ռին, որ ուրիշներուն դրամ փոխ կուտար, ետքը մուրհակը պատռելու համար, «հակառակ-յօնքերը կիտած կնճ-ռոտ ու չար մարդ մը ըլլալուն»: Իսկ իբրեւ հասարակական տիպար, Կարնոյ ժո-ղովուրդին եւ երիտասարդութեան նկա-րագիրը գծուած է՝ շատ կենդանի եւ հա-րազատ կերպով. «Անհիւ բարքերի տէր, աշխատասէր, ընտանիքին եւ ազգին ան-կեղծօրէն նուիրուած, պարզ ու պարկեշտ մարդիկ էին Կարնեցի արհեստա-ւորները՝ ազգային գործերում անձ-նուէր: Բարեկամութեան մէջ ան-դաւաճան, համեստ ապրելակերպով, սրտով գոհ եւ ուրախ... Բայց ի հարկէ իմ ամենահարազատ միջավայրը երիտա-սարդութիւնն էր՝ Կարինի երիտասար-դութիւնը՝ այնքան ուշիմ ու վառվռուն, այնքան կենսուրախ, այնքան մաքուր ու հաւատարիմ եւ անկեղծ՝ զգացումների մէջ, այնքան պարզ ու մարդկային...»:

«Հանդիպումներ մեծ ճամբու վրայ» գլուխին մէջ հանրային գործիչներու եւ մտաւորականներու դրական եւ բացասա-կան նկարագիրները տալու առթիւ կը խօ-սի Աւետիք Իսահակեանին մասին — «Ա-ւետիքը, ի հարկէ բոլշեւիկ չէր դարձել եւ յետագային էլ բոլշեւիկ չեղաւ: Այն ինչ որ նա գրեց Ստալինի մասին՝ միայն մէկ նախընթաց ունի – Արփիար Արփիար-եանի ուղերձը Աբտուլ Համիտին»: Պիտի նախընտրէինք որ Ս. Վրացեան Արփիար Արփիարեանի պարագան նախընթաց մը չնկատէր երբեք Աւետիք Իսահակեանի բանաստեղծական ներբողին: «Հայրե-նիք» ամսագրի 1931 Սեպտեմբերի թիւին մէջ «պատմութեան համար» տուած նիւ-թերը արդէն իր ատենին հայ մտաւորա-կաններու մէջ արդար վրդովում առաջ բերած էին, եւ այս տողերը ստորագրողը այս էջերում՝ 1931 Հոկտեմբեր 18ի թիւին մէջ կը ծառանար «Կարմիր Ժամուց»ի հեղինակին դէմ եղած «ամբաստանու-թեան» համար: Եւ ահաւասիկ երեսուն տարիներ ետք, անգամ մըն ալ այդ մոռ-ցուած հարցը կ'արծարծուի անհարկի կերպով: Ինչո՞ւ յիշել միայն Աւ. Իսա-հակեանը, երբ Հայաստանի գրեթէ բոլոր քերթողներն ու քաղաքական դէմքերը ի-րենց ելոյթներն ունեցան, մէկը միւսը գերազանցել ջանալով, Ստալինը, «արեւ արքան» ներբողելու համար: Պիտի չուզէի սակայն խորացնել այս հարցը, այլապէս շատ բաներ կան գրելիք:

Ս. Վրացեանին այս նոր հատորն ալ ժողովրդական բացատրութիւններու եւ հաւատալիքներու բազմաթիւ վկայու-թիւններ կը բերէ, յուշագրութիւնն ու պատմութիւնը մօտեցնելով գրական պատ-կերներու, հակառակ միեւնոյն ատեն թր-քական բառերու խճողումին ու յաճախա-կի գործածութեան, որոնք անոր հեղինա-կին, համով հոտով պատմողի խօսակ-ցութեան յատկանիշը պիտի մնան:

Այսպէս «Կեանքի Ուղիներով»ի երկ-րորդ հատորն ալ բազմաթիւ գրական գի-ծերով կը ներկայանայ, ինչպէս առաջին հատորը, ընթերցանութեան լաւագոյն գիրքը դառնալով:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՕՐԱՑՈՅՑԻՍ ԹԵՐԹԵՐԸ

Վարդենիիս թերթերուն համումին պէս չեղաւ անոր, Օգոստոսի տապէն խանձած, աշնան ցուրտէն խամրած ու ձմրան հովերէն ինկած: Ոչ, այլ առօրեայ քաղումներով հատաւ ան, այն պսակին պէս որ թերթ առ թերթ կը թափի դի-փիւռին գգուանքէն կամ չոյող ձեռքի մը հպումէն:

Սակայն երբ ծառը պիտի ծաղկի, ծա-ղիկներ ու պտուղ պիտի տայ՝ բնութեան օրէնքը լրացնելու համար, օրացոյցիս պատկերը պատին վրայ, աչքիս առջեւ կը մնայ թափուր ու մերկ՝ ինչպէս պար-պուած արգանդ մը, եւ ի զուր կը սպա-սեմ ես ալ անոր լեցուելուն. ոչ ծիլ կ'ար-ձակէ, ոչ ճիւղեր կը ծնի:

Անոնք իրենց հետ տարին կեանքիս օ-րերն ալ, օրեր՝ որոնց անցքը ձեռքովս բացի ամէն առտու, գործէ եւ աշխատան-քէ առաջ թերթ մը քաղելով անոր վրա-յէն, մինչեւ որ իր ծոցէն հատցուցի ժամանակի լեցուն չափ մը, տարի մը:

Ամբողջ այդ շրջանին մէջ, առանց խոր-հրդածութեան ու նպատակի, կարծես մե-քենայ մըն էիր որ կը քաշէիր այդ թուղ-թի կտորները. սակայն այսօր երբ հա-տած է ան, կեանքի դառն փիլիսոփայու-թիւնով մը կը խորհիս, եւ միշտ, միշտ տխուր կը գտնես:

Շարժում մը դէպի առաջ, քայլ մը եւս դէպի վախճան, ուրկէ անդին ոչինչ կը տեսնէ մեր սկեպտիկ հոգին, եւ վայր-կեան մը կը խորհիս, «կրցա՞յ արդեօք ապրիլ...»:

Պատասխանը հաստ չէ: Տատամսոտ, կասկածելի բաներ միտքդ կը չփոթեն, եւ չես գտներ օրեր որոնց մէջ կատարեալ ե-ղած ըլլաս խաչալից դերագոյն երազին մէջ, իմերուդ ոսկի դղեակներուն տակ եւ բաղձանքի բեհեզ բարձունքին վրայ:

Ապրելու իմաստասիրութիւնը, սա-կայն, ամէնէն խենթ, ամէնէն տարօրի-նակ սկզբունքները, վիճակները կը պա-րունակէ իր մէջ, դառն հեգնութիւն մը, կարծես, մեզի պէսներուն ճակտին նետ-ուած, յիմարի մը կանչ ու ցատկումնե-րուն պէս, որ տուած տասնոցիդ զօրու-թենէն — որուն ողորմութիւն մը ըլլալը, դէպի իրեն արգահատանքի նշան կամ նոյն իսկ իր յիմարութիւնը դիտելու պա-տըրուակ մը ըլլալը չգիտնալով— կը սկը-սի ալ աւելի խայտալ, կայտռել ու երգել իր աններդաշնակ ու անկապակից ձայ-նարկումներով:

Մարդիկ ալ կը խնդան, կը պարեն, կը գինովնան: Որովհետեւ տարի՞ մըն ալ անցաւ իրենց կեանքէն, ժամանակի խա-ւի՞ մը վրայ ալ հանդչեցաւ իրենց մար-մինը, թէ որովհետեւ մահուան աւելի մօ-տեցան...:

Սակայն այս ամէնուն մէջ անծանօթ ու տարտամ բնազդ մը կ'ընդվզմարես, ամպի մը հեռաւոր ծուէնին տակ լոյսի ճաճանչի մը պէս, թէ արդեօք՝ այս կայտառուն ամ-բոխը հաճոյքի քամո՞ւմ մը ընել կ'ուզէ մեռնելէ առաջ, կամ վայելքի ո՞ւմպ մը եւս ներարկել իր տժգոյն թուլցող ջիղե-րուն մէջ:

Ասիկա եւ է որ կը խորհիմ, մինչ ա-նոնք կը շարունակեն իրենց ՃԷՖը՝ դափ ու զիլի աղմուկներուն մէջ, քահքահներ փրցնելով մերթ՝ օղիէն այրած խռչակնե-րու խորէն, եւ բարեմաղթութեամբ մը թէ «շատ տարիներու հասնիս», անվերջ կը կոկորդեն ալքոլի բաժակները:

Երանի՜ իրենց:

Եւ մինչ կը լսեմ կաղանդի իրիկուան պոռչտուքները եւ կը դիտեմ նուէրներու կոյտը, աչքս կը բարձրանայ դարձեալ վեր, Օրացոյցիս, որ իր ծոցէն պարպած է ժամանակի լեցուն չափ մը: Ակնարկս յառած կը խորհիմ թէ՝ լուռ ու անզիտակ սահած է տարին, դարձած է կեանքիս էջ մըն ալ, եւ այսօր, երբ խայտաբղէտ նը-ւէրներու եւ ջերմագին բարեմաղթու-թեանց փոխանակում մը կ'ըլլայ, միակ, օրացոյցիս դեղնած պատկերն է որ կը զգացնէ ինծի սարսուռ պարապը անոր:

1901 ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ ՇԻՐԻՄԸ Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՄԷՋ

Ամիսներէ ի վեր Ամերիկայի մէջ եւ այս միջոցիս Փարիզի շարժանկարի չորս սրահներ (Պիարից, Ռուայալ, Վըտէթ եւ Մուլէն-Ռուժ), Փաճիէ ա Պոռ ամերիկեան ժապաւէնին հետ կը ներկայացնեն Հոլ-լիւուտի մեծագոյն ընկերութեան՝ Մեթ-րօ-Կոլտուին-Մայըրի մէկ շահեկան փաստանկարը:

Անծանօթ Իտալիան սիրուն եւ զումա-ւոր փաստանկարը կը բացուի Վենետիկի լճածովին եւ Ս. Մարկոսի հրապարակին վրայ: Նաւ մը կ'երթայ դէպի «Փոքրիկ Հայաստան», Մխիթարեան Մայրաքաղա-քի Ս. Ղազար կղզին ուր մուտքի նաւա-մատոյցին վրայ է Հայկ. չարականներու վաստակաւոր մշակը՝ Հայր Ղեւոնդ Վ. Տայեան, այցելուներու ընկերութեամբ: Անմիջապէս յաջորդող պատկերն է վան-քին գերեզմանատունը եւ հոն, արեւուն լոյսով ողողուն, մեծադիր նկար մը երաժիշտ Գուրգէն Մ. Ալէմշահի շիրիմը, բացօթեայ խորանի գիծերով, որուն առ-ջեւ այցելուներ ծնրադիր կ'ամփոփուին: Շիրիմին վերեւի ճակատը, յստակ կը կարդացուի հայատառ եւ լատինատառ արձանագրութեամբ՝ «Գուրգէն Մ. Ալէմ-շահ, երաժիշտ». կեդրոնը զարդագծուած հայկական խաչի մը տակ՝ 1907 – 1947, աւելի վար, պարզ ու նրբատաշ շիրիմին միակ զարդերիզ, փորագիր լուսօրինակ վերարտադրութիւնը Գ. Մ. Ալէմշահի ձեռագիրով՝ «Աւարայրի Պատերազմը» համանուագային դիւցազներգութեան ա-ղօթքին երգ ու խօսքի տողը.—»Հաւատա-ցեալ մահն մեր ընդ մահու արդարոց»:

Կարճ բայց յուզիչ հայկական յիշատա-կի տեսարան մը, Փարիզեան պաստառնե-րուն վրայ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (130)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԳԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ
ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Փորձով գիտէր, որ Արշակի հետ տե-սակցելիս միշտ այնպէս էր պատահում, որ խաղաղ սկսուած խօսակցութիւնը դրոյց երկուսի միջեւ փոխւում էր անսպասելի, ընդունում սուր, անհաշտ բնոյթ, եւ ինքը հեռանում էր սրտի մէջ ճնշող զգացու-մով եւ այնուհետեւ յիշում չարաթներ... Միւս կողմից՝ Ներսէսը խորհում էր, որ իրեն վայել է այդ վէճերի ու կռիւների մէջ պահել չէզոք դիրք եւ ջանալ հաշ-տեցնել կողմերին... Դա կը բարձրացնէր իր հեղինակութիւնը եւ կողմերը գոհ կը մնային իրենից, նմանապէս եւ ժողո-վուրդը: Սակայն Արշակը կը լսի՞ արդ-եօք իր խորհուրդը,— մտածում էր Ներ-սէսը:

Ճշմարիտն ասած՝ Ներսէսին տհաճ էր հանդիպել Արշակին, որը նրան թւում էր կամակոր, յամառ. մանաւանդ նա աչ-ղարացնել չէր կարողանում եւ հոգում դառապարտում էր, որ Արշակն ամուս-նացել էր եղբօրորդու՝ Գնէլի այրու հետ, Գնէլի սպանութեան պատմութիւնից յե-տոյ...

Ներսէսը գիտէր, որ Աւանի կառուցու-մից դժգոհ են ոչ միայն նախարարները, այլ նաեւ հոգեւորականները, առանձնա-պէս Բագրեւանդի եպիսկոպոս Յուսը, ո-րի գաւառը մօտ էր Աւանին: Յուսը հա-մոզուած էր, որ Ներսէսը նզովի Արշակա-ւանը, որովհետեւ նրա շինականները նոյնպէս գայթակղում են հրովարտակից եւ նոյնպէս գնում այդ «երկրի անիծեալ Աւանը»: Բայց Ներսէսը խոհեմութիւն էր համարում մնալ ձեռնպահ. կարիք չկար բացայայտ թշնամանալ թագաւո-րին, առանց այդ էլ իր յարաբերութիւնը պայծառ չէր նրա հետ:

Միաժամանակ նա մտածում էր, որ մի այդպիսի քայլ՝ նզովելու թէեւ մի փորձ իրեն կը վարկաբեկէր ժողովրդի աչքում... Ճշմարիտ է, ինքը նոյնպէս դժգոհ էր Արշակաւանի կառուցումից, բայց նզովել՝ երբեք... Այժմ նա գոհ էր, որ նախարարները դժգոհ են Արշակից. վանքերի շինականները նոյնպէս փախ-չում էին այդ քաղաքը:

Ներսէսին լուրեր էին հասել նաեւ, թէ բորբորիտներն ու մծղնէ աղանդին հետե-ւողները, որ հեռանում էին Քրիստոսի ե-կեղեցուց, նրա շէներից եւ ապրում թա-փառաշրջիկ խմբերով, նոյնպէս գնում է-ին Արշակաւան, թագաւորի հրովարտակի խոստումներով հրապուրուած:

Այս ամէնի մասին Ներսէսը շատ բան էր լսել եւ շատ բան գիտէր, բայց չէր կամեցել խօսել Արշակի հետ: Այժմ ըզ-գում էր արդէն, որ նախարարների մէջ ծայր առած դժգոհութիւնը կարող է վը-տանգ բերել ոչ միայն թագաւորին, այլեւ երկրին Հայոց եւ հաւատի քրիստոնէա-կան.— Եթէ սկսուէր պատերազմ թագա-ւորի եւ նախարարների մէջ՝ պարսիկը կը խուժէր երկիր եւ եկեղեցին կործանելով կը կանգնէր ատրուշաններ... Եկեղեցու հետ կ'ոչնչացնէր եւ բոլոր հոգեւորա-կաններին եւ այն ամէնը, ինչ հիմնել է ինքը... Այս հեռանկարը սարսափ բերեց Ներսէսին, եւ նա որոշեց առանց յապա-ղելու, գնալ թագաւորի մօտ եւ կատա-րել իր պարտքը:

Նա ճանապարհ ընկաւ առաւօտեան վաղ, երբ օդը զով էր սառնութեան չափ. բայց քանի իջնում էին ցած՝ այնքան ըդ-գալի էր դառնում տաքը, Արարատեան դաշտի գոլ շունչը, թէեւ ամառ չէր:

Մտքերի մէջ նա ձին վարում էր դան-դաղ եւ զգոյշ: Ներսէսը, որեւէ տեղ գնալիս, սովորաբար գնում էր չքախում-բով, բայց այս անգամ նրան հետեւում է-ին ուղեկից եպիսկոպոսը եւ Փաւստոս դպիրը:

«Եթէ Արշակը նորէն չկամենայ լսել ինձ՝ ես կը յանդիմանեմ նորան,— մտա-ծում էր Ներսէսը:— Ես կ'ասեմ, որ իր Աւանով երկիրը տանում է դէպի կործա-նում:

Ես կ'ասեմ, որ առանց նախարարների հնար չէ պահել Աշխարհս հայրենի, եկե-ղեցին, քրիստոնէութիւնը... Եթէ հա-կառակի կը նզովեմ,— շարունակում էր խորհրդածել Ներսէսը ողջ ճանապարհով իջնելով դէպի դաշտը:

Ամբողջ ճանապարհին այս մտքերն էին զբաղեցնում նրան, եւ այդ իսկ պատճա-ռով նա խօսք չէր փոխանակում ուղեկից-ների հետ:

Հասնելով մայրաքաղաք՝ նա, սակայն, անմիջապէս չգնաց միջնաբերդ: Գերա-դաս համարեց նախ հանգիստ առնել վե-հարանում եւ ապա իմանալ՝ թագաւորը միջնաբերդո՞ւմ է, թէ, ըստ իր սովորու-թեան, գնացել է շրջագայութեան կամ զուցէ իր նոր քաղաքը:

Վանքը իր միաբանների խցերով ու վե-հարանով գտնւում էր քաղաքից դուրս եւ շրջապատուած էր պարսպով: Այնտեղ չգիտէին թագաւորի ուր լինելը, ուստի Միւս օրն առաւօտեան, երբ ուղարկուած վարդապետը լուր բերեց, թէ արքան պա-լատումն է — Ներսէսը պատրաստութիւն տեսաւ գնալու:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Օպոզեան եւ զաւակները Քոլէթ եւ Զմրուխտ (Լիոն – Վիլէօրպան), Տէր եւ Տիկին Սենեքերիմ Արսլանեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Օպոզեան, Արսլանեան, Ծարծաթեան, Քըրպըրէքեան, Պապեան, Շիմշիրեան, Կարապետեան, Մարգարեան, Քիւփէլեան ընտանիքները (Ֆրանսա), Յուսուֆ եւ Լութֆիէ Տէր Յակոբեան, Իսկէնտէրեան, Աննայեան, Քիւփէլեան, Զուլալեան, Կոստիկեան, Անտուրեան, Քալէմքէրեան, Նաճարեան ընտանիքները (Ամերիկա), Անդրանիկ Օզկիւր, Պօղոս Պաքրճի, Պօյաճեան ընտանիքները (Մալաթիա), իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, հեռագրով, նամակով, ծաղկեպսակով, նուէրներով զանազան միութիւններու եւ այցելութեամբ, մասնակցեցան իրենց խոր վիշտին, իրենց մօր, մեծ մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻՑԱ ՕՊՈԶԵԱՆԻ
(Ծնեալ Արսլանեան, Մալաթիա)
Մահուան առթիւ :

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

Ընդհ. Ժողովը պիտի գումարուի Փետրուար 9ին, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 21ին : Ընտրութիւն նոր վարչութեան : *Անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ : Ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Մշակոյթի Տան մէջ,* 17 Րիւ Պլէօ, մեթրօ Քատէ: *Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է :*

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Օպոզեան եւ զաւակները Քոլէթ եւ Զմրուխտ, իրենց մօր եւ մեծ մօր ՄԱՐԻՑԱ ՕՊՈԶԵԱՆԻ (Ծնեալ Արսլանեան) մահուան առթիւ կը նուիրեն Կապոյտ Խաչին, Կարմիր Խաչին, Աղքատախնամ Միութեան, Մալաթիոյ Կրթասիրաց Միութեան 150ական Ն. Ֆ.: (Ստանալ Լիոնի եկեղեցիէն) :

ԾԱԽՈՒ Է ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Մեկնումի պատճառով ծախու է նպարավաճառի խանութ մը, ապրանքով կամ առանց ապրանքի, որ ունի խոհանոց մը եւ հինգ սենեակնոց յարկաբաժին մը վրան: Վարը՝ երկու մթերանոց եւ մէկ կառատուն : Գրել Յառաջին որ կը փոխանցէ կամ հեռաձայնել՝

49.51-58 A Décines (Isère).

ԾԱԽՈՒ Է
ԼԻՈՆԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

Նպարավաճառի եւ մսավաճառի խանութ մը ծախու է կամ վարձու, յարմար պայմաններով :

Դիմել՝

BAHADOURIAN

246, Rue Vendôme, Lyon

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱԶԳ. ՀԵՐՈՍ
ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ Վիէնի Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի :

12 *Փետրուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին,* Սէրֆլը Կաթոլիկ *սրահին մէջ:*

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Մասնակցութեամբ գաղութիս երեք յարանուանութեանց ներկայացուցիչներուն եւ զանազան միութեանց :

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական խնամուած բաժին:

Օր. Անժէլ Կարապետեան (*Լիոնի երաժշտանոցէն*), *մասնակցութեամբ* Պ. Սիրանոսեան (*Դաշնակ*), *գեղջկական պար, պիտի ներկայացուի* Կենդանի պատկեր մը, *ղեկավարութեամբ* Օր. Լ. Ագպըյըգ-եանի :

Մուտքը ազատ է :

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Փարիզի Հայ. Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը նկատի ունենալով Վարդանանց մեծ եւ փառաւոր ճակատամարտի կրօնական եւ ազգային տօնի պատմական հանգամանքը, այս տարի եւս պատշաճ հանդիսաւորութեամբ պիտի տօնակատարէ, 9 Փետրուար, Հինգշաբթի օր ժամը 9.45ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ :

Հրաւիրուած է Փարիզի եւ շրջակայքի գաղութացիներու ուշադրութիւնը: Պիտի մատուցուի մասնաւոր Ս. պատարագ:

Արարողութիւններուն պիտի նախագահէ Հայրապետական Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Յետ պատարագի գաւիթը պիտի երգէ յաւուր պատշաճի երգեր եւ պիտի ըլլան արտասանութիւններ :

Կը խնդրուի մեր բոլոր հայրենակիցներէն որ ներկայ ըլլան, յարգելու համար Սրբոց Վարդանանց յիշատակը :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Աշակերտներուն կողմէ կազմակերպուած թատերական ներկայացում մը՝

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 5

Կէսօրէ ետք ժամը 3.30ին

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Ազգ. Միութեան, ղեկավարութեամբ Նորակազմ Կրթ. Մարմնոյ, առաջնորդութեամբ ծանօթ վարիչ մանկապարտիզպանուհի Օր. Ընծայ Ստեփանեանի, Լիոնի Հայկազեան վարժարանի դպրոցական հանդէսը, տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Փետրուար 19ին, Ռիւ Տիւնուարի 24 թիւ սրահին մէջ, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին:

Կը հրաւիրուի անխտիր լիոնահայութիւնը :

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան կազմակերպած դասախօսութիւններու բացման առթիւ՝ հաւաքոյթ մը «Բաժակ մը թէյի» շուրջ : Այսօր Կիրակի ժամը 16ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

Կը հրաւիրուին երիտասարդուհիները :

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանի յաջորդ հաւաքոյթը այս Չորեքշաբթի ժամը 21ին՝ Քատէի վերնայարկը :

Դասախօսութեան նիւթն է «Ազգային քաղաքականութեան մը յատկանիշները»:

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Չորեքշաբթի, Փետրուար 8, երեկոյեան ժամը 9ին, Ազգ. Տան մէջ, 32 Րիւ Թրէվիզ, նախաձեռնութեամբ Փարիզի «Ահարոնեան» խումբին :

Կը խօսի՝

ՏԻԿ. ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ–ՊՈՒՏԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Կը հրաւիրուին Նոր Սերունդի ընկերները, ընկերուհիները եւ համակիրները

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՓԵՏՐՈՒԱՐ — MARDI 7 FEVRIER 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9022 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4823

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀ

ԵՐԿՐԷՆ ԿՐՆԱՆ ԴՈՒՐՍ ԵԼԼԵԼ ...

Թուրքիայէն արտասահման մեկնելու արտօնութիւնը սեղմումներու ենթարկուած էր Մայիս 27էն ի վեր։ Այժմ կը հաղորդեն թէ Մարտ 20էն սկսեալ մասամբ պիտի վերջնան այդ սեղմումները, — եթէ վաղը չվերահաստատուին, յաջորդ օրն ալ չսեղմուին, ինչպէս սովորութիւն դարձած է վերջերս։

Այսուհետեւ, կը գրեն թրքական թերթերը, Մարտ քսանէն ետքը ամէն ոք կրնայ դուրս ելլել երկրէն ազատօրէն, պտոյտի նպատակ չունենալու պայմանով։

Կ'աւելցուի թէ դուրս ելլելու համար պէտք է արտօնութիւն առնել Ներքին եւ Ելմտական նախարարութիւններէն, նաեւ Ապահովութեան Ընդհ. Տնօրէնութենէն։ Ո՞ւր մնաց «ազատօրէն դուրս ելլելու» հրամանը։

Ահաւասիկ այն մարմինները, կազմակերպութիւնները եւ անհատները, որոնք կրնան դուրս ելլել երկրէն.—

1.— Հիւանդները։

2.— Ուսանողները։

3.— Մարզիկներ եւ արուեստագէտներ։

4 — Կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ։

5.— Ներածող եւ արտածող վաճառականներ, առեւտրական նպատակով։

Ասոնց մասին ոչ մէկ սեղմում։ Բայց քննութիւն պիտի կատարուի անոնց մասին, որոնք կ'ուզեն արտասահման ճամբորդել ուսման համար։ Ազատ պիտի ըլլայ մեկնումը նաեւ անոնց, որոնց ճամբու ծախքերը կը հոգացուին օտար ընկերութեան մը կողմէ։

Դուրս պիտի չկարենան ելլել անոնք որ յանցանք մը գործած են, բանտարկութեան դատապարտուած են, Եասը Ատայի բանտարկեալներուն հետ ազգականութիւն ունին։

Ճամբորդութեան արտօնութիւն ստացողներուն պիտի տրուի տարեկան առաւելագոյն հազար տոլար տարադրամ։ Հիւանդներուն համար, հիւանդանոցի տեղեկագիրներու համաձայն, կարելի է տալ աւելի։ Առեւտրական ճամբորդութեանց համար, տարադրամին քանակը պիտի ճշդուի Ելմտական Նախարարութեան կողմէ։

Պտոյտի համար արտօնութիւն պիտի չտրուի։ Այսուհանդերձ զբօսաշրջիկներու յատուկ ընկերութեանց գործը դիւրացնելու համար, հարիւր ոսկի տարադրամ պիտի տրուի զբօսապտոյտի մասնակցողներուն՝ հաւաքական անցագիրի վրայ։ Այս զբօսապտոյտները չեն կրնար տեւել մէկ ամիսէն աւելի. Եասը Ատայի բանտարկեալները, դատավարութիւնները վերջանալէն ետքն անգամ, եթէ ազատ արձակուին, պիտի չկարենան դուրս ելլել երկրէն.

Անցագրին գինը աւելցուած է,— երեք ամսուան անցագրին համար պիտի վճարուի յիսուն ոսկի, վեց ամսուան համար հարիւր ոսկի, երկու տարուան համար 300 ոսկի։

ԹՈՒՐՔ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ պաշտօնական վիճակի հրամանատարութիւնը երեւան հանած է մեծ խափանարարութիւն մը, որ պատրաստուած էր Սիլահթարաղայի ելեկտրակայանին մէջ եւ հսկողութեան տակ առած է ութ հոգի, որոնք կայանին մէջ խափանարարութեան կը պատրաստուէին, միեւնոյն ատեն ընդդիմադիր գործունէութիւն կը տանէին Դեմոկրատ կուսակցութեան հաշւոյն։

Այս նախկին դեմոկրատները կարգախօսով կը համաձայնէին եւ պարբերաբար ժողովներ կը գումարէին կայանին ընդունարաններուն մէջ։ Անոնց գործունէու—

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊՈՒՐԿԻՊԱ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒԳԱՅ .— ԺԸՆԵՒԻ ԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ՑԵՏԱՁԳՈՒԻ.— ԽՈՐՀ. ՆՈՐ ԱՐԲԱՆԵԱԿ ՄԸ՝ ՍՊՈՒՏՆԻԿ Է.— ԼԸՔԷՕՐ ԹՈՐԷԶԻ ՄԱՍԻՆ.— ԱՂԷՏՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՊԵԼՃԻՈՅ ՄԷՋ

ՖՐԱՆՍԱ

ՊՈՒՐԿԻՊԱ – ՏԸ ԿՈԼ ԳԼՈՒԽ ԳԼԽԻ

Կը թուի թէ ի վերջոյ բանակցութեանց առաջին գլխաւոր քայլը առնուած է։ Արդարեւ Զօր. տը Կոլ Փարիզ հրաւիրած է Թունուզի նախագահը՝ Հապիպ Պուրկիպա։ Յանօթ է որ Պուրկիպա այն բացառիկ անձնաւորութիւնն է որ կրնայ մեծ դեր խաղալ Փարիզի եւ Թունուզի «ԱՀԱԿ»ի (Ալժ. Հանր. Առժ. Կառավարութիւն) միջեւ եւ ալժերական հարցին լուծումը դիւրացնել։ Այցելութիւն ունի ըմբոստական շարժումին վրայ եւ իր խօսքը լսելի դարձուցած է նաեւ Փարիզի մէջ։ Այս ձեւով կը հաստատուին այն զրոյցները որոնց համաձայն Ցունուար ութի հանրաքուէէն ի վեր խօսակցութիւններ կը կատարուէին Զուիցերիոյ մէջ։

Զօր. տը Կոլ իր հրաւէրը ըրած է Փետրուար մէկին Թունուզի դեսպան՝ Թահար Պէլ Գոճայի, երբ Ելիզէի մէջ կ'ընդունէր դիւանագիտ. մարմինը։ Թունուզի Ֆրանսատառ թերթը՝ Աֆրիք – Աքսիոն առաջինն է որ կը հրապարակէ այս լուրը եւ ցարդ ոչ մէկ պաշտօնական հերքում եղած է, ընդհակառակն Պուրկիպա յայտարարած է թէ «ի մօտոյ նորութիւններ պիտի ըլլան» եւ թէ ինք իր կարելին պիտի ընէ։ Նախագահ Պուրկիպա քանի մը օրէն Զուիցերիա կ'երթայ հանգստանալու, հաւանական է որ անկէ Փարիզ անցնի։ Միւս կողմէ Նոր – Տեսթուրի քաղաքական բիւրոյի նախագահը Ապտէլ Մէճիտ Շաքըր, որ նաեւ փաստաբան է, էքս գացած է Պէն Պելլայի հետ տեսնուելու համար։ Հաւանական է որ տէսթուրեան պարագլուխը որոշ հրահանգներ պիտի ստանայ Պէն Պելլայէն Ֆրանսայի հետ բանակցութեանց համար։

Ամէն պարագայի մէջ տը Կոլ – Պուրկիպա տեսակցութիւն մը խիստ կարեւոր է ամէն տեսակէտով։

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ ՑԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՒ

Ինչպէս կը նախատեսուէր Խ. Միութիւնը ոչ մէկ դժուարութիւն յարուցանեց

թիւնը երեւան ելաւ երկարատեւ հետապնդումներու շնորհիւ։ Պատասխանատուները նկատած էին թէ Մայիս 27ի յեղափոխութենէն ետք յաճախ խանգարումներ տեղի կ'ունենային ելեկտրակայանին մէջ եւ քաղաքին հոսանքը կը կտրէր։

Աւշադրութիւն գրաւած է այն պարագան թէ յիշեալ ութ հոգիին ձերբակալութենէն ետք մէջտեղէն կորսուած են նաեւ Սիլահթարաղայի կարգ մը նախկին դեմոկրատները։ Քաղաքական ոստիկանութիւնը եւ Պաշարման Վիճակը այս ուղղութեամբ ալ քննութիւն կը կատարեն։

Հսկողութեան տակ առնուած է նաեւ Սիլահթարաղայի էսէնթեփէ մզկիթին իմամը, որ քարոզութիւն կը կատարէր յեղափոխական կառավարութեան դէմ։ 39 – ամեայ իմամը մզկիթին եւ սրճարանին մէջ կը յայտարարէ.—

— Ատնան Մենտերէս կրօնասէր մարդ մըն է։ Սիրեցէք զայն, աջակցեցէք անոր կուսակցութեան։ Ինէօնիւ կրօնքէ հեռու եւ անկրօն է, Զօրավիգ մի ըլլաք անոր եւ անոր կուսակցութեան։

Իմամին ձերբակալութենէն ետք, տեղւոյն նախկին դեմոկրատները դրամ հաւաքելով յանձնած են անոր կնոջ։

յետաձգելու համար հիւլէական փորձերու վերջ դնելու համար կատարուող ժողովը։ Այս ժողովը որ սկսած էր 1958, Հոկտ. 31ին, պիտի վերսկսէր Փետրուար 7ին։ Նախագահ Քենըտի երկու շաբաթ առաջ առաջարկեց Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան, բանակցութիւնները յետաձգել քանի մը շաբաթով, որպէսզի հնարաւորութիւն ունենայ քննելու թղթածրարը ու պատրաստելու իր առաջարկները։

Մոսկուա ընդունեցաւ Քենըտիի առաջարկը՝ բանակցութիւնները վերսկսիլ յառաջիկայ Մարտ 21ին, Ժընեւ։

Հակառակ Մոսկուայի ցոյց տուած այս «բարեացակամութեան», Խորհրդային մամուլը վերսկսաւ իր քննադատութիւնները, Ամերիկայի դէմ։ «Իզվեստիա» կ'անդրադառնայ Քենըտիի վերջին ճառին ու այս առթիւ դիտել կուտայ, թէ Մ. Նահանգներու նախագահը «ոչինչ ըսաւ»։ Ապազինման մասին խօսելով սակայն, ըսած է թէ Մ. Նահանգներու քաղաքականութեան հիմնական կէտն է։ Ըստ խորհրդային թերթին, այս յայտարարութիւնը սիրելի է բոլոր անոնց որոնք դէմ են իրական ապազինման։

Իր կարգին «Փրաւտա», կուսակցութեան պաշտօնական օրկանը, դիտել կուտայ, թէ Քենըտիի վերջին ճառը լեցուն էր« հինցած բառերու եւ միտքերու բառամթերքով մը», յատկապէս երբ կը խօսէր աշխարհը տիրապետելու համայնավար ձգտումներուն։

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՍՊՈՒՏՆԻԿ Է.

Շաբաթ մը առաջ, աշխարհի հետաքրքրութիւնը կեդրոնացած էր Սամ անունով կապիկին վրայ. որ ամերիկեան հրթիռի մը միջոցաւ մոլորակային ճամբորդութիւն մը կատարած եւ ողջ – առողջ ետ վերադարձած էր։ Ամերիկացիները յաջողութեամբ արձակած էին նաեւ Սամոս մկրտուած լրտես արուեստական արբանեակ մը եւ ծանր վառելանիւթով շարժող հսկայ հրթիռ մը։ Առջի օր, խորհրդային գիտնականներն էին, որ գիտական մեծ յաջողութիւն մը կ'արձանագրէին։ Արդարեւ, շաբաթ օր արձակեցին 6.483 քիլօ կշռող արուեստական արբանեակ մը, որ երկու թոն աւելի ծանր է քան նախկին Սպուտնիկը, կը պարունակէ օդաչափեր եւ այլ օդերեւութաբանական գործիքներ։

Խորհրդային գիտնականները լուռ են նոր Սպուտնիկի նպատակներուն մասին։ Բացի պաշտօնական կարճ զեկոյցէն, ուր կը ներկայացուի արուեստական արբանեակին ծանրութիւնը, թաւալումը (89 վայրկեան), թռիչքին բարձրութիւնը՝ 223էն 327 քիլոմեթր, եւ կարգ մը մանրամասնութիւններ, լուռ կը մնան շահեկան կարգ մը խնդիրներու շուրջ։ Ցառկապէս հետաքրքրական է գիտնալ թէ ռուս գիտունները մարդ մը զետեղա՞ծ են նոր Սպուտնիկին մէջ։ Բոլոր ազգերու գիտնականները երկու օրէ ի վեր կը հարցնեն «Թուս մը մոլորա՞կին մէջ», «Մարդ կա՞յ Սպուտնիկին մէջ» ըստ անգլիացի գիտնական Լովլի, նոր արուեստական արբանեակը մարդ մը կարենալ փոխադրելու չափ մեծ է։ «Զարմանալի պիտի ըլլար եթէ պարապ արբանեակ մը արձակած ըլլան»։

Միւս կողմէ, ամերիկացի գիտնական մը՝ Տրիտըն դիտել տուաւ թէ ի վիճակի չեն (Ամերիկացիները) 1964էն առաջ մարդ մը ղրկելու, անջրպետ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱԼՎԱՆ եւ ընդդիմադիրներու պետը՝ Տելկատօ բողոքեցին «Սանթա–Մարիա»ի փորթուկալի յանձնումին դէմ։ Միւս կողմէ, Սեւամորթներու խումբեր յարձակած են Լուանտայի (Անկոլայի մայրաքաղաքը) քաղաքական, զինուորական եւ քրէական բանտերուն վրայ, սակայն ետ քշուած են։ Կռիւներու ընթացքին սպաննուած են քսան հոգի, որոնցմէ վեցը՝ ոստիկան, մէկը՝ զինուոր եւ 13ը՝ յարձակողներ։ Հանդարտութիւնը վերահաստատուած է։

ՓԱԹՐԻՍ ԼՈՒՄՈՒՊԱՅԻ վրայ ժապաւէն մը պիտի պատրաստեն խորհրդային շարժանկարի վարիչները։ «Աֆրիկէի հարազատ մէկ զաւակը» ժապաւէնը պիտի ներկայացնէ Մոպութուի գործած «վայրագութիւնները», Քոնկոյի «օրինաւոր» կառավարութեան դէմ։

ԳԱՂՏԱՏԻ Արաբական Լիկայի ժողովը վերջ գտաւ, առջի օր, վեց օրուան աշխատանքներէ ետք։ Նոր բանաձեւներու կարգին են՝ առաջին, Պաղեստինի արաբ գաղթականներուն նկատմամբ արաբ պետութիւնները հասարակաց որոշումներ պիտի տան։ Երկրորդ՝ վերջ գտած է Թունուզի եւ Արաբական Լիկայի խզումը, եւ վերջապէս, լիկան պիտի շարունակէ արգելք հանդիսանալ Մաւրիտանիոյ ՄԱԿի անդամակցութեան։

ՀՌՈՄԻ մէջ հակաւստրիական ցոյցերը կը շարունակուին հարաւ. Թիրոլի (բարձըր–Ատիճ) համար։ Մինչ խորհրդարանը կը վիճէր Վիէննայի մէկ ուրիշ դիմումին վրայ որ կը շարունակէ Պոլցանոյի շրջանին ինքնավարութիւնը պահանջել, ուսանողներ եւ դպրոցականներ կը յարձակէին Աւստրիոյ դեսպանատան վրայ։

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ ուսանողական ցոյցերը կը շարունակուին։

ՓԱՐԻԶ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՏԱԳՆԱՊԸ

Համայնավար կուսակցութեան նախկին ղեկավար Օգիւսթ Լըքէօր յօդուածաշարք մը գրած է Փօփիւլէր մէջ Սերվէնի Քազանովայի եւ Թորէզի տարակարծութեանց մասին։ Լըքէօրի համար Սերվէնի եւ Քազանովայի միջոցաւ hակաթօրէզեան լայնածաւալ շարժում մըն է որ երեւան կ'ելլէ կուսակցութեան մէջ եւ կ'աւելցնէ. «բացի գերման – խորհրդային դաշինքի ժամանակ, առաջին անգամն է որ Թորէզ իսկապէս դժուարութեանց կը բախի»։ Ցարդ Թորէզի վարպետութիւնը եղած էր ֆրանսական պայմաններուն յարմարցնել Մոսկուայի հրամայականները. բայց կոլեան քաղաքականութիւնը աւելի մէջտեղ հանեց բանուորական դասուն եւ խորհրդային դիւանագիտութեան տարակարծութիւնը։ Նման հով մըն ալ կը փչէ Իտալիոյ մէջ։

ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

ԱՂԷՏՆԵՐ, ՄԱՀԵՐ

Պելժիան սուգի մէջ է երկու օր է, արդարեւ ողբերգական արկած մը պատահած է Լիէժի մօտերը, ուր ածուխի մնացորդներու փլուր մը փլած է։ Հազիւ քանի մը բնակիչներ կրցած են փախչիլ։ 14 հոգի մեռած են, Պոտուէն եւ Ֆապիոլա այցելած են վնասուած վայրերը։

× Ձիւնի ահաւոր հեղեղներ մեծ վնասներ պատճառած են Ֆրանսայի լեռնային շրջաններուն։ Ալփ Տիւէզի ձմեռնային զբօսավայրը անջատուած է աշխարհէն եւ զրկուած ելեկտրականութենէ։ Տասը հոգի մեռած են ալպեաններու իտալական կողմը։

Փարիզի մէջ Սենը կը շարունակէ բարձրանալ։

Նիւ Եորքի մէջ ձիւնի փոթորիկները մեծ վնասներ կը հասցնեն։

Անգլիոյ մէջ, դումի համաճարակի զոհ գացած են 700 հոգի մէկ շաբթուան մէջ։

ԼԵԶՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ

"ԿԱՂԱՆԴ" ԲԱՌԻՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

Գ. Շ. Նարդունի «Տարին եւ իր օրերը» վերնագրով յօդուած մը գրած է Ցառաջ *օրաթերթին մէջ* (1 Յունուար 1961), *ուր կաղանդ բառին ստուգաբանութիւնը կ'ընէ :*

Այդ յօդուածին մէջ վաստակաւոր գրագէտը կաղանդ բառը առաջ կը բերէ սանսքրիտական Քալօ *բառէն :*

Երկար տարիներու լեզուաբանական մեր բաղդատութիւններն ու պրպտումները մեզ այն եզրակացութեան կը յանգեցնեն հաստատելու թէ կաղանդ բառը առաջ եկած չէ *սանսկրիտեան* Քալօ *բառէն, այլ* կապ ունի *սանսքրիտ* Քալա *(եղանակ, ժամանակ, յարմար ժամանակ, ժամ, տարիք, դար), պարսկական* սալ *(տարի), թրքական* սալի *(երեքշաբթի), լատինական* սեքուլում *(դար), ֆրանսական* սիէքլ *(դար), արաբական* աճալ *(պայմանաժամ, մահ, հասունութիւն), բառերուն, եւ հաւանաբար* սօլ *կամ* սիէքլ *(արեւ կամ երկինք) բնութեան չաստուածութեան հետ :*

Թէ սանսքրիտ բառը, թէ պարսկական բառը, թէ թրքական բառը, թէ լատինական եւ ֆրանսական բառերը ամէնքն ալ ժամանակի գաղափար կուտան : Արդէն հայերէնի կաղանդ բառը, որ կը նշանակէ նոր տարի, լատիներէնի քալենդէ *(ամսագլուխ) ու ֆրանսերէնի* քալանտրիէ *(տարեցոյց, ժամանակացոյց, օրացոյց եւն.) բառերը ամէնքն ալ ժամանակի գաղափար կուտան, ինչ որ կը հաստատեն մեր կարծիքը :*

Գուցէ առարկուի թէ ինչպէս կարելի է կաղանդ բառը կապել սանսքրիտեան, պարսկական, լատինական, արաբական, թրքական բառերուն հետ զորս յիշեցինք : Այդ առարկութեան պատասխանը հետեւեալն է :

Պէտք է նկատի առնենք որ լեզուները աճած, զարգացած ու ձեւի եկած են այնպիսի դարաշրջաններու մէջ, ասկէ հազարաւոր տարիներ եւ գուցէ չատ աւելի առաջ, երբ ոչ գիր, ոչ դրականութիւն, ոչ տպագրութիւն եւ ոչ ալ ակադեմիաներ կային : Լեզուները ձեւացած են անգիր դարաշրջաններուն, բերնէ բերան, սերունդէ սերունդ՝ աւանդաբար :

Առնենք լծորդ գիրերու պարագան :

Համեմատեցէք հայերէն տէր, կիւրոս, կեսար բառերը իրենց օտար համապատասխան բառերուն հետ :

Առէք հայերէն կոյր բառը, որ կապ ունի թրքական քէօր *(կոյր) բառին հետ, որոնց արմատին մէջ հիմնական գիրերը իրարու լծորդ են :*

Գուցէ առարկուի թէ ինչպէս կարելի է լատինական սեքուլում *եւ ֆրանսական* սիէքլ *(դար) բառերը կապել սանսկրիտ* քալա *եւ պարսկական* սալ *բառերուն հետ :*

Պատասխանը չատ պարզ է : Ունինք լատիներէն փօրում *(հրապարակ), ֆրանսերէն* փուաս *(տօնավաճառ, ցուցահանդէս) բառերը, որոնք կապ ունին պարսկերէն* պազար *(շուկայ, կիրակի) բառերուն հետ :*

Եզրակացութիւն —

Մեր կաղանդ բառը արմատական *ի-* մաստով *կը նշանակէ տարեգլուխ, կապ* ունենալով *սանսկրիտ* քալա *պարսկական* սալ *բառերուն հետ :*

Հայերէնը կրնայ լեզուաբանութեան (հնդեւրոպական, սեմական ու թուրանական լեզուներու) բանալի նկատուիլ : Կարելի չէ բառին զուտ իմաստով լեզուաբան ըլլալ՝ առանց հայերէն լեզուն խորապէս ուսումնասիրելու, անոր արմատները բաղդատած ըլլալու հնդեւրոպական, սեմական ու թուրանական լեզուներուն արմատներուն հետ :

Հայերէն լեզուն իբր քերականութիւն մեծագոյն մասամբ հնդեւրոպական է, իսկ իբր բառամթերք մեր կարծածէն աւելի կապ ունի նախ հնդեւրոպական, ապա սեմական ու թուրանական լեզուներուն հետ :

Օրինակի համար մեր գրաբարի յոգնակիին Ք գիրը միեւնոյն հասարակաց ծագումն ունի, ինչ որ ունին յունարէնի, լատիներէնի, ֆրանսերէնի, անգլերէնի յոգնակի վերջաւորութիւնները :

Հ. ՕՀԱՆՆԷՍ ԱԴԱՄԵԱՆ

ԽՄԲ.— Ինչպէս օրէնք է, այս գրութիւնը նախապէս ցոյց տրուեցաւ Շ. Նարդունիի, որ յայտնեց թէ կը գնահատէ Հ. Ադամեանի նուիրումը լեզուաբանութեան, աւելցնելով սա դիտողութիւնը. — «Լեզուաբանութեան մէջ գոյութիւն ունին բազմաթիւ դպրոցներ, որոնցմէ ճամբաներ՝ յաճախ մէկը միւսին հակառակ ուղղութեամբ, միշտ հակասութիւններու մէջ : Դժուար է վերջնական խօսք ըսել : Մանաւանդ զգուշանալ լեզուախումբերու մէջ դիւրին խնամութիւններ մատնանշելէ,— *օլոժընէղի* եւ *աֆինիթէի* տեսութիւններ կան, որոնք կը քանդեն աչքին կամ ականջին նպաստը, որուն տուրք տուած է քիչ մը Հ. Ադամեան» :

Ցառաջի խմբագրութիւնը հարկ կը համարի աւելցնել թէ Հ. Ադամեանի գրութենէն ջնջուած են բազմաթիւ օրինակներ, տպագրական դժուարութեան պատճառով : Տրուած օրինակները բաւական են :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽԱԶԱՅԻՆ ՆՕԹԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.— Երեւանի մէջ լոյս տեսած է Ռ. Աթայեանի «Հայկական խազային նօթագրութիւնը» 258 էջ : Գիրքին մասին կը գտնենք գրախօսական մը Պատմա-Բանասիրական Հանդէսին Գ. թիւին մէջ : Կը քաղենք հիմնական մասերը՝ տրուած շահեկան ծանօթութիւններով միասին :

Խազերու (միջնադարեան հայ երաժշտութեան նօթագրութիւն) ուսումնասիրութիւնը չատ կարեւոր է, քանի որ հնարաւորութիւն կուտայ պատկերացնելու եւ գաղափար կազմելու հայկական երաժշտութեան մասին :

Գրականութենէն, զանազան վկայութիւններէ յայտնի է թէ միջնադարեան հայ երաժշտութիւնը ունեցած է զարգացումի բարձր աստիճան մը, գեղարուեստական մեծ արժէք, իսկ հասարակական կեանքին մէջ՝ կարեւոր դեր եւ նշանակութիւն : Այսուհանդերձ, դժբախտաբար, կորսուած ըլլալով «խազերու բանալին», ներկայիս անմատչելի դարձած է :

Խազերու վերծանութեան գործով զբաղած են բազմաթիւ հայ եւ օտար գիտնականներ, սկսած ԺԸ. դարէն մինչեւ մեր օրերը :

Ռ. Աթայեան աշխատած է հայ հին նօթագրութեան խնդիրը լուսաբանել կարելի եղածին չափ բազմակողմանի կերպով : Արդիւնքները բաւական համոզկեր են եւ նշանակալից, բան մը որ կարելի չէ ըսել անցեալին կատարուած փորձերու մասին, բացառութեամբ Կոմիտասին, որուն աշխատութիւնը, ինչպէս յայտնի է, անհետ կորսուած է :

Հեղինակը քննութեան առած է նախ հայ տեսաբաններու աշխատութիւնները եւ յատկապէս Կոմիտասի յօդուածներն ու բազմաթիւ ձեռագիրներ : Աշխատութեան 142րդ էջին մէջ հեղինակը կը գրէ. «... Ձեռնարկելով խազերու վերծանութեան, Կոմիտաս նոյն նպատակը կը հետապնդէր՝ երեւան հանել "ժողովուրդին ստեղծագործական հարստութիւնները, կարելիութեան սահմաններուն մէջ վերականգնել բազմադարեան ժողովրդական երաժշտական մշակոյթը, որոշել զարգացման ուղիները, եւ, վերջապէս, պատմական ստեղծագործութեան եւ լաւագոյն նմոյշներու մշակման միջոցով ստեղծել գեղարուեստական նոր երկեր» :

Ընտրած է Կոմիտասի աշխատելու ձեւը եւ սկզբունքները : Ինչպէս յայտնի է, հայ մեծ երգահանը նօթագրութեան դրութեան ուսումնասիրութիւնը կը կատարէր անոր ծագման, զարգացման եւ անկման բարեշրջումին հետ : Իր հետազօտութեան ձեւն էր հարցերը լուծել փաստերու՝ ձեռագիրներու վրայ հիմնուած, համեմատելու եւ վերլուծելու ճամբով : Աթայեան ընտրած է նաեւ խազերու Կոմիտասեան դասակարգումը՝ ձայնաստիճան, ձայներանգ խազեր եւայլն, ինչպէս նաեւ Կոմիտասի որոշ դրութիւններն ու հետեւութիւնները, ինչպէս օրինակ, խօսակցական եւ երաժշտական ելեւէջներու կապն ու յարաբերութիւնը, խազերու ուսումնասիրութեան մէջ ժողովրդական երաժշտութեան օրինաչափութիւններու վերլուծումը եւայլն :

Մինչեւ այսօր, խազերու ծագման ժամանակաշրջան կ'ընդունուէր ԺԲ. դարը, մինչդեռ, ըստ Աթայեանի այդ ժամանակաշրջանը Թ., մինչեւ անգամ Ը. դարն է : Այս եզրակացութեան հասած է երկու պատճառներով : Առաջին՝ գտած է Թ. դարու ձեռագիրներ եւ երկրորդ՝ որովհետեւ խազերու մինչեւ բարձր աստիճանի հասնիլը ԺԲ. դարուն, պէտք էր որ անցած ըլլային ծագման եւ զարգացման նախորդող շրջանները, իսկ բանաւոր ստեղծագործութեան մէջ տեղ կը գտնէին գոնէ մէկ դար առաջ, այսինքն՝ Ը. դարուն :

Հայկական խազերու նօթագրութիւնը ծագում առած եւ զարգացած է Հայաստանի մէջ եւ ինքնատիպ է,— այս է Աթայեանի աշխատութեան առաջին երկու գլուխներուն եզրակացութիւնը :

Հեղինակը, նախորդ տեսաբաններու օրինակով, ուսումնասիրած է նաեւ հայերէնի առոգանութիւնը, որովհետեւ, ինք եւս կ'ընդունի թէ ամուր կապ գոյութիւն ունի խօսակցական եւ երաժշտական ելեւէջներուն միջեւ : Սակայն, եթէ նախորդ տեսաբաններէն ոմանք, Օ. Ֆլայշեր եւ Սպ. Մելիքեան, նմանութեան եզրեր կը գտնէին յունարէնի եւ հայերէնի միջեւ (առոգանութեան տեսակէտէն), ապա, Ռ. Աթայեան կը պնդէ հայերէնի ինքնատիպութեան վրայ :

Հին ձեռագիրներու մէջ արձանագրուած առոգանութեան նշանները տարբեր են, որոնք իրենց նշանակութեան համեմատ կը խմբուին հետեւեալ կերպով.— Ոլորակ (շեշտ, բութ, պարոյկ), ամանակ (սուղ եւ երկար), հագագ (թաւ, սօսկ), եւ կէրք (ապաթարցն ենթամնայ եւ ստորատ) : Հեղինակը իր դիտողութիւններուն եւ Կոմիտասի ուսումնասիրութիւններուն հիման վրայ կը ներկայացնէ իւրաքանչիւրին եւ ամբողջ դրութեան նկարագիրը : Իբրեւ ուսումնասիրութեան առարկայ, Ռ. Աթայեան ընտրած է մինչեւ ԺԲ. դար ընդունուած խազերու դրութիւնը, որովհետեւ, հեղինակին ըսելով՝ աւելի պարզ են եւ ձեռագիրներն ալ աւելի լաւ պահպանուած :

Հեղինակը յաջողած է եզրակացութիւններու հասնիլ :

Ա) Գտած է խազերով ձայնագրուած երգերուն բաղկացուցիչ մասերու բաժնելու օրինաչափութիւնը եւ այն նշանները, որոնք ցոյց կուտան երգերու վերջաւորութիւնը :

Բ) Իբրեւ կանոն, խազերուն մէջ գոյութիւն չունին տեւողութեան յատուկ նշաններ, եւ ելեւէջներու նշանները կամ մէկ մասը միաժամանակ ցոյց կուտան հնչիւնին կամ երաժշտութեան դարձուածքներուն տեւողութիւնը : Շնորհիւ ասոնց, կարելի է գաղափար կազմել մեղեդիի չափին եւ կշռոյթին մասին :

Գ) Խազերու չարահիւսքը ցոյց կուտայ երգին ընդհանուր նկարագիրը, իսկ նշանախումբերու մեծութիւնը եւ առատութիւնը ցոյց կուտան երգին մեղեդիապէս զարգացած ըլլալը կամ ոչ :

Դ) Խազախումբերը իրարու կը միացնեն իրենց միջեւ ինկած առանձին նշաններուն իմաստը :

Ե) Կազմած է Ժ. — ԺԲ. դարերու խազերու դրութեան նշաններուն ճշգրտուած ցուցակը :

Զ) Ներկայացուցած է 10 խազանշաններու նշանակութիւնները : Հեղինակը յաջողած է սահմանել, որ որոշ խազեր ցոյց կուտան միայն մեղեդիի վերընթաց կամ վարընթաց շարժումը (շեշտ եւ խունձ), ուրիշներ՝ մեղեդիական դարձուածք (պարոյկ կամ ոլորակ, խոսրովային), իսկ ասոնց մէկ մասն ալ ունի միայն կշռոյթի նշանակութիւն (երկար եւ սուղ) :

Այս ընդհանուր բնորոշման կապակցութեամբ, անգամ մը եւս կ'ընդգծուի հայկական եւ յունական խազերու նօթագրութեան դրութիւններուն հիմնական տարբերութիւններէն մէկը — «Բիւզանդական նօթագրութեան մէջ ելեւէջները

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ԵՐԵՔ ԽՆՁՈՐՆԵՐԸ

(ՄՏԱՑԱԾԻՆ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ)

Պատասխանեցի.

— Աստուածներու ընտրեալը, որ կրնայ այնպէս մը ընել որ այս երիտասարդ կիները կարողանան գտնել իրենց արժանի ամուսինները եւ ապրիլ երջանիկ, եւ կամ՝ հիւծին եւ պառաւնան այս կախարդական մենաստանին մէջ :

Ծերունին ընկրկեցաւ քանի մը քայլ, ապա, մտահոգ ու մռայլ, հարցուց.

— Ո՞վ ըսաւ քեզի :

— Երեք խնձորները, երեք գոհարներ, պատասխանեցի ես :

— Եւ ի՞նչ կը պահանջես քու այդ ծառայութեանդ համար, գոչեց ծերունին :

— Ամէն բանէ առաջ, պատասխանեցի, կ'ուզեմ ունենալ այն գեղուհին որ զիս այս վիճակին հասցուց :

Առանց նկատի առնելու գետնին խոնաւութիւնը, ծերուկը ինկաւ ոտքերուս, ցեխերուն մէջ...

Ոտքի կեցաւ, առանց դոյզն կերպով թրջուած ըլլալու, հաճոյակատարութեամբ բռնեց ձեռքէս, առաջնորդեց զիս այն նոյն սրահը, ուր հանած էի հագուստներս : Շուտով հագուեցայ վերստին, բրնձափոշիով օծուեցայ, ճիշդ այնպէս, ինչպէս հարկ էր կիրակնօրեայ արդուզարդի մը համար :

Դռնապանը այլեւս ոչ մէկ խօսք ըրաւ, սակայն, նախ քան դրան սեմէն անցնելս, կեցուց զիս պահ մը եւ ցոյց տուաւ ինծի ճամբուն միւս կողմը պատին վրայ երեւցող կարգ մը առարկաներ :

Ցանկարծ, դուռը գոցուեցաւ եւ ես մընացի միայնակ :

Ուշադրութեամբ կը դիտէի, տեսնելու համար թէ ի՞նչ կար դէմս :

Ընկուզենիի երկար ճիւղեր տարածուած էին բարձր պատի մը վրայ եւ կը ծածկէին այդ պատին շինուածքը վերջացնող կամարաձեւ պսակները :

Ճիւղերը հակած էին նոյնպէս տապանաքարի մը վրայ որը յստակ կը տեսնէի, առանց սակայն կարենալ կարդալու անոր վրայ գտնուող արձանագրութիւնը :

Տապանաքարը զետեղուած էր խորշի մը մէջ, ուր կար նաեւ աղբիւր մը, արուեստագէտի ձեռակերտ մը, որուն ջուրը կը հոսէր քիչ մը անդին, փոքր աւազանի մը մէջ, անկէ ալ անհետանալով դէպի հողին ընթերքը :

Աղբիւրը, արձանագրութիւնը, ընկուզենիի ճիւղերը, այս բոլորը՝ մէկը միւսին վրայ, կրնայի նկարագրել աւելի ուշ այնպէս ինչպէս որ տեսած էի :

Կարելի է չատ դիւրութեամբ երեւակայել թէ ի՞նչպէս անցուցի այդ երեկոն եւ անոր յաջորդող չատ մը օրերը եւ թէ քանի քանի անգամներ կրկնեցի այս պատմութիւնը որուն ես ինքս իսկ դժուարութեամբ կը հաւատայի :

Անմիջապէս որ հնարաւորութիւնը ունեցայ, վերստին գացի դէպի «Գէշ Պատ[...]» տեսածներս չմոռնալու եւ փոքրիկ դուռ դարձեալ տեսնելու ցանկութեամբ :

Մեծ զարմանքով, ամէն ինչ փոխուած գտայ, պատին եռեւ ընկուզենիները միշտ կային, սակայն կարծես թէ անոնց դիրքն ու ձեւը բոլորովին փոխուած էր

Կար նաեւ տապանաքարը, այս անգամ սակայն աջ կողմը եւ իր արձանագրութիւնը՝ ընթեռնելի : Ձախ կողմը կար խորշ մը եւ աղբիւրը՝ նուազ գեղեցիկ ու նուազ գեղարուեստական շինութիւն :

Գրեթէ հարկադրուած էի խորհելու թէ երկրորդ արկածախնդրութիւնը, ինչպէս առաջինը, երազ էր, որովհետեւ անգամ մըն ալ չկրցայ գտնել փոքրիկ դուռը :

Միակ մխիթարական կէտը այն էր, որ իմ չարունակական այցելութիւններուս ընթացքին կը նկատէի որ երեք առարկաները ամէն անգամ կը փոխէին իրենց տեղերը :

Հաստատեցի որ յաճախ ընկուզենիներու մերթ աւելի կը մօտենային իրարու եւ մերթ ալ կը հեռանային, իսկ տապանաքարն ու աղբիւրը նոյնը կ'ընէին ...

Անկասկած, կը խորհէի ես, երբ ամէն բան վերադառնար իր բնականոն վիճակին ու դիրքին, փոքրիկ դուռն ալ վերստին տեսանելի պիտի ըլլար եւ ես բովանդակ կարելիս ի գործ պիտի դնէի վերսկսելու իմ արկածախնդրութիւնս ...

Չեմ կրնար այժմէն ձեզի ըսել թէ պիտի կրնա՞մ պատմել այն բոլորը ինչ որ պիտի պատահին ինծի, եւ չեմ ալ կրնար վըստահօրէն ըսել թէ՝ տեսածներս պատմելը արգիլուած պիտի ըլլայ ինծի համար

ՎՈՒԼՖԿԱՆԿ ԿԷՕԹԷ

(7 եւ վերջ)

ԶՈՒԱՐԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

Իրաւունքը զօրաւորին է: Եւ այսօր, հաւաքական զուարճութեանց ամէնէն զօհաւաքական զուարճութեանց ամէնէն զօ-
րաւորը դարձած է պարը՝ ընտանեկան այցելութիւններէն մինչեւ միութենական հաւաքոյթները:

Այդ իրաւունքին ենթարկուելով, Յունուար 29ին Մուրատ - Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութիւնը՝ իր տարեկան հաւաքոյթը կազմակերպած էր պարանցիկ երեկոյթով մը, «Ամպասատ - տօրի» համակրելի սրահին մէջ:

Նոյն գիծերը տեղւոյն վրայ եւ այսօր ալ պիտի չգնահատէինք այդ երեկոյթը, եթէ ներկաներուն մեծ թիւէն աւելի՝ աչքի չզարնէր անոնց բարձր որակը: Երկուքի չզարնէր անոնց բարձր որակը: Երկու սեռի երիտասարդ սերունդը մեծամասնութիւն կը կազմէր — Թուխ ու խարտեաշ՝ սիրուն հայ աղջիկներ եւ կրթեալ տղաքներ, որոնք իրենց ճաշակաւոր հագուստով, վայելուչ նիստ ու կացով եւ պարելու պարկեշտ շարժուձեւերով, ցոյց տուին թէ պարանցիկ երեկոյթն ալ կրնայ հանդէսի մը շուքն ու լրջութիւնը ունենալ, հակառակ անոր որ ամբողջ սրահը հասարակաց բեմ կը դառնայ եւ դերասանները հարիւրաւոր զոյգեր են:

Մ. Ռ. Ն. Ա. Միութեան պարահանդէսը լիովին տուաւ իր հրապարակած ազդերուն մէջ խոստացածը. — զուարթ, շատ զուարթ երեկոյթ մը՝ խնամուած ուտելիքներով, ընտիր գինիներով եւ լաւագոյն շամփանեայով: Նախկին աշակերտներու անձնական հսկողութեան տակ, ամէն ինչ կանոնաւոր էր ու կոկիկ: Ամէն տոմսակ վնողին նուէր մը ապահովող վիճակահանութիւն մը, գոհ ձգեց բոլոր մասնակցողները եւ կարեւոր հասոյթ մը ապահովեց միութեան գանձանակին:

Իր հայկական երգ ու պարի խումբով, մեներգողներով եւ պարողներով, գեղարուեստական շատ յաջող եւ կենսուրախ յայտագիր մը գործադրեց՝ նախկին աշակերտ Գերնառ Տէտէճեան: Յօտնակի բնածին ձիրքերով, ուրիշ նախկին աշակերտ մը՝ Ժան Գրըլըեան յաջորդաբար ներկայացուց մեր երիտասարդ արուեստագէտները Օր. Միշըլին Մարուքեան, Անրի Թարոն, Սերժ Գայսէրլեան, Վահէ Ճէրանեան, Բիւզանդ Ֆընտըքեան եւ Հանրի Մարգարեան, որոնց երգերն ու պարերը երկար ծափերով գնահատուեցան:

Երբ կէս`գիշերին հաւաքոյթը փակուեցաւ, այնքան համակրելի, զուարթ եւ մտերմիկ էր եղած երեկոյթը, որ մեկնողները կարճ կը գտնէին անցնող եօթը ժամերը:

ԿԱՄ

մասնանշելու համար մեղեդին առանձին ժամանակներու կը բաժնուի, իսկ խաղերուն մէջ՝ առանձին երաժշտական դարձուածքներու»:

Աշխատութեան մէջ նշմարելի են կարգ մը փոքրիկ թերութիւններ:

Մ. ԲՐՈՒՏԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Շնորհիւ Յ. Կ. Խաչի տեղւոյս մասնաճիւղի վարչութեան, այս տարի ալ «Մանուկներու Օր»ը տօնուեցաւ Յունուար 29ին կիրակի կէսօրէ ետքը ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Տան սրահը ուրախացնելով մեծ ու փոքրերը:

Այս տօնածառ - հանդէսին հովանաւորութիւնը ստանձնած էր Յ. Կ. Խաչի Ազգային դպրոցի կրթական մարմինը: Մանուկներու «Օր»ը ըլլալով, բեմին վրայ փայլեցաւ դպրոցին աշակերտութիւնը:

Ուսուցիչ Գ. Թրագօշ աշխատած էր հաճելի դարձնել հանդէսը: Անշուշտ շատ դժուար է հոս ծնած ու ֆրանսական կրթութիւն ստացած փոքրերուն մայրենի լեզուն ուսուցանել եւ հանդէսներու նիւթեր վարժեցնել, ու մանաւանդ հայկական շունչ ու ոգի ներշնչել անոնց: Այս պայմանները նկատի առնելով, պէտք չէ խստապահանջ ըլլալ աշակերտներու թերութեանց հանդէպ: Ընդհակառակն, պէտք է գոհանալ որ ամէն խոչընդոտ հարթելով, դարձեալ մայրենի բարբառը կը գեղգեղէ փոքրերու բերնէն:

Հանդէսը բացուեցաւ աշակերտներու կողմէ երգուած Ծաղկիր ազատ եւ Հայրենիք երգերով: Ապա, ուսուցիչը պարզեց հայերէ դաստիարակութեան անհրաժեշտութիւնը:

Դպրոց, եկեղեցի ու ընտանիք երրորդութիւնը ամբողջութիւն մը նկատեց, կարենալ պայքարելու համար ուծացման վտանգին դէմ:

Հանդէսին ներկայ էր տեղւոյս հոգեւոր հովիւ Վարագ քհնյ. Աւագեանը, որ խօսք առնելով իր կարգին մատնանշեց դպրոցին ու եկեղեցւոյ կարեւոր դերը, որպէս հայապահպանման ազդակներ: Յարգելի տէրհայրը խոստացաւ սիրով ստանձնել դպրոցական հանդէսներու հովանաւորութիւնը, աւելի արդիւնաւոր դարձնելու համար զանոնք: Այս սրտցաւ արտայայտութիւնները անշուշտ չէին կրնար խօսիլ բացակայ անտարբերներուն: Մանաւանդ երիտասարդներու բացակայութիւնը գայթակղեցուցիչ է: Նահանջականութիւնը սկսած է վտանգաւոր վիճակ մը ստանալ ու վարակիչ դառնալ:

Հանդէսին գեղարուեստական բաժինը սկսաւ փոքրերու կողմէ կատարուած արտասանութիւններու շարքով մը: Այնքան բարեյոյս էին ատոնք ու յանկուցիչ եւ ջերմօրէն ծափահարուեցան:

Յառաջը թող ներողամիտ ըլլայ, եթէ այս անգամ բացառաբար անուններ կ'յիշեմ: Արտասանեցին՝ Ցասմիկ եւ Շուշանիկ Աւագեան քոյրերը, Ժագլին, Սոնիա եւ Արմինէ Մուրատեան, Հրանդ Գօտուրեան, Ժիզէլ Ցակոբեան, Ժան-Փլօտ եւ Րիշառ Աբրահամեան եղբայրներ, Արբուհի ամՆուկեան, Ստեփան Գարակէօզեան, Շարլի Ղազարոս, Ցովհաննէս Տէրվանեան, Ցովհաննէս Տէօնէքճեան, Արսինէ Կարապետեան, Կարպիս, Հրայր եւ Սիւզան Իբրանոսեան, եւ Թագուհի Գառաւեան: Զոյգ պար ըրին փոքրիկներ Արսինէ Կարապետեան եւ Եղիսաբէթ Գասմաճեան:

Գարմանուհիներու կատարած խմբական պարը, երփներանգ տարազներով արժանացաւ ջերմ գնահատանքի:

Ցետոյ ներկայացուեցան «Նոր Խենթանոց 05 – 05» գաւեշտը եւ «Ցանուն համերաշխութեան» զուարթ պատկերը, հեղինակութիւն Գ. Թրագօշի:

Կը մասնակցէին Սրիօրդներ Ժընըվիէվ եւ Տիրուհի Գարտաքճեան, Գէորգ, Խաբունակ եւ Սարգիս Գառաւեան, Անդրանիկ Գօյաճեան, Եդուարդ Մարտիրոսեան, Օրիորդներ Թագուհի Սալլապաշեան, Նըւարդ Կալուստեան, Տիգրանուհի Գօզուքեան, Ժաքլին Գապիկեան եւ Օր. Աւագեան:

Այս վերջինները իրենց հեղաճկուն պարերով ուրախ զուարթ մթնոլորտ մը ստեղծեցին: Բոլորն ալ հակառակ կարգ մը փոքր թերութիւններու, լաւ կատարեցին իրենց դերերը ու ծափահարուեցան:

Աւանդական Կաղանդ Պապան (Գառնիկ Սաղաթէլեան) բեմ եկաւ իր բարեմաղթութիւններով եւ բարոյալից հարցումներով տեղեկացաւ խումբ մը աշակերտներու վարքին ու բարքին շուրջ:

Միջնարարին, շնորհիւ ներկաներու գոհողութեան, շուտով սպառեցան վիճակահանութեան պահարաններ, կոկիկ հասոյթ մը ապահովելով մասնաճիւղին:

Աշակերտներուն բաժնուեցան պտուղի ծրարիկներ: Իժբախտաբար, մօտաւորապէս յիսուն աշակերտներէն միայն երեսունը ներկայ էին հանդէսին:

Շնորհակալութիւն կապոյտ Խաչի ժրաջան տիկիններուն, որոնք առիթ ստեղծեցին գնահատելու հայեցի դաստիարակութեան համար թափուած ջանքերը:

Գնահատելի է նաեւ ուսուցիչ Գ. Թրագօշի անխոնջ աշխատանքը: Հանդէսը ատոր ապացոյցը հանդիսացաւ: Նաեւ իր բարոյական վարձատրութիւնը:

Ուրիշ առթիւ մեր գաղութին ընդհ. պատկերը անցնող տարեշրջանին:

Գ.Գ.

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԸՆԿ. ԱՐՄԵՆԱԿ ՓՈԽԱՐԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

—o—

Ցաւով կ'իմանանք թէ ընկեր Արմենակ Փոխարեան մեռած է Դեկտեմբեր 31ին, Թուրքիոյ մէջ, ինչպէս կը գրէ «Ալիք»: Բնիկ Վանեցի, տարիներէ ի վեր հաստատուած Իրան, մեր վաստակաւոր ընկերը կանոնաւոր կ'աշխատակցէր Դաշնակցական թերթերու, ինչպէս Ցառաջի:

ՖԵՐՆԱՆՏԷԼ ԵՒ ԺԱՆ ԿԱՊԷՆ
ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ Կ'ԸՆԵՆ ՆՈՒԷՐ ԳՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ

Ցառաջիկայ Փետրուար 10ին, Նէօյիի քաղաքապետը «լաւ ու գէշ օրերու» համար պիտի միացնէ տաղանդաւոր բեմադիր Անրի Վէրնէօյ (Աշոտ Մալաքեան) եւ Ֆրանսուազ Գոնօ, շարժանկարի երիտասարդ թէֆախիէն մը:

Այս առթիւ տեղական ժամուլը երկար սիւնակներ կը նուիրէ եօթներորդ արուեստի լաւագոյն ներկայացուցիչներէն՝ Աշոտ Մալաքեանի, եւ Օռոր կը պատմէ թէ Կապէն եւ Ֆերնանտէլ հանգանակութեան ձեռնարկած են իրենք իրենց մէջ արժանավայել նուէր մը ընելու համար իրենց նախասիրած բեմադիրին:

Ֆրանսացի երկու արուեստագէտները, որոնց խնայող խառնուածքը քաջ ծանօթ է հասարակութեան եւ որոնք քաղաքային ամուսնութեան վկաները պիտի ըլլան, որոշած են սեղանի արծաթեայ սպասներ նուիրել:

Երբ հարցուցած են Ֆերնանտէլի թէ ինչպէս կ'ըլլայ որ նման ծախքերու կ'ենթարկուի, պատասխանած է.—«Վէրնէօյը ընտանիքի անդամ համարելով, հաշիւ չեմ ըներ», իսկ Կապէն. «Վէրնէօյը ընկեր մըն է, ուրեմն պէտք եղածը պէտք է ընել»:

Նէօյիի քաղաքապետն ալ քնարական ճառ մը կը պատրաստէ ամուսնութեան համար, որուն եկեղեցական արարողութիւնը պիտի կատարուի Փարիզի Ս. Ցովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Ֆրանսուազ Գոնօ, 22 տարեկան, շարժարուեստի մոնթէօզ մըն է, որ Մալաքեանի հետ աշխատած է, երբ այս վերջինը «Գիշերուան մը խնդիրը» կը դարձնէր:

ՇԱՀԵԿԱՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՀՌՈՄ, (Ցառաջ) —26 Յունուար 1961ի երեկոյեան, Գեր. Գրիգոր Վ. Պետրոսեան (Բեդրովիչ) փոխ.- մեծաւոր Հռոմի Լեւոնեան Հայ կղերանոցի, յոյժ շահեկան բանախօսութիւն մը տուաւ Հռոմի լեհական պատմութեան կաճառին սրահին մէջ, ի ներկայութեան՝ Հայ, Լեհ եւ Իտալացի ընտրանիի մը:

Բանախօսութեան նիւթն էր «Հայերու մասնակցութիւնն ու արժանիքը Լեհաստանի դիւանագիտական պատմութեան մէջ»: Բանախօս վարդապետը, որ այլեւս հեղինակութիւն մըն է Լեհաստանի Հայոց պատմութեան համար, քառասուն վայրկեան տեւող իր ուսումնասիրութեամբ, պատմական տուեալներով եւ հետաքրքրական դէպքերու մէջբերումով, յաջորդաբար ներկայացուց Լեհաստանի հայ դիւանագէտները՝ որպէս թարգման քաղաքապետութիւններու մէջ, քարտուղար արքայական պալատին մէջ, անդամ դիւանագիտական առաքելութիւններու եւ դեսպան: Լեհ թագաւորները հայ դեսպանները կը վստահէին գլխաւորաբար՝ Օսմանեան պետութեան, Պարսկաստանի, Թաթարիստանի եւ արեւելեան այլ պետութիւններու հետ իրենց ունեցած կնճռոտ հարցերու լուծման գործը եւ հաշտութեան դաշնագիրներու ստորագրութիւնը: Ամենադժուարին եւ անկարելի նկատուած պարագաներու մէջ իսկ, երբ լեհ դեսպաններ ձեռնունայն կը վերադառնային, Հայերը,շնորհիւ՝ իրենց ճարպիկութեան ճկուն մտայնութեան ու լեզուներու ծանօթութեան, յաջողութեամբ կը կատարէին իրենց վստահուած դժուարին առաքելութիւնը:

Գեր. Գ. Վ. Պետրոսեան հեղինակն է երեք հատորնոց Լեհաստանի Հայոց պատմութեան, որուն առաջին հատորը լոյս տեսած է 1950ին եւ սպառած: Մնացեալ երկու հատորներուն վրայ, որ արդէն պատրաստ են, հեղինակը վերջին ակնարկ մը կը նետէ, ի մօտոյ զանոնք տպագրութեան յանձնելու համար:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Օր մը հարցուցին Փիքասոյին:

— Գողութենէ չէ՞ք վախնար: Ձեր աշխատանոցին մէջ դրամատան մը գանձարկղին չափ գանձեր կան: Մարդ շատ դիւրաւ կրնայ դուրս խորտակել եւ ուզածը առնել...

Հռչակաւոր նկարիչը պատասխանեց.

— Սակայն, բան մը պիտի չշահի, որովհետեւ, նկարներէս ոչ մէկուն տակ ստորագրած եմ: Կը ստորագրեմ միայն այն ատեն, երբ զանոնք ծախեմ: Եւ առանց ստորագրութեանս բան չեն արժեր ...Ունէ՞ մէկը կրնայ գծած ըլլալ զանոնք:

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (131)

ՀԱՑՈՑ ԲԵՐԴԸ

—o—

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

—o—

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Բագրեւանդի եպիսկոպոս Խադը, որ տեղապահ էր, իմանալով, թէ վեհը կամենում է գնալ թագաւորի մօտ, որպէս միջնորդ հաշտութեան, ասաց. «Զարժէ, տէր քահանայապետ: Արշակն ի զուր կը վիրաւորի անձդ: Նախարարները որքան դժգոհ են նորանից եւ թշնամանան նորան՝ առաւել լաւ: Պէտք չէ հաշտեցնել: Միեւնոյն է: Նա չի լսի վեհիդ խօսքը հաշտութեան»:

— Պարտքս է,— ասաց Ներսէսը եւ ճանապարհ ընկաւ՝ հետը երկու եպիսկոպոս եւ մի դպիր առած: Նրանք գնում էին դարձեալ նժոյգներ հեծած, որովհետեւ նախ կարգն էր պահանջում, որ քահանայապետը ոտքով չգնայ այցելութեան եւ ապա բաւական տարածութիւն կար մինչեւ միջնաբերդ. այնտեղ հասնելու համար պիտի անցնէին փոշոտ ճանապարհներ եւ մի քանի նեղ փողոցներ:

Մայրաքաղաքը ունէր երեք գօտի, Ա.ը արուարձաններն էին, որ գտնւում էին քաղաքի պարսպից դուրս եւ շրջապատուած էին խաղողի, դեղձի եւ ծիրանի այգիներով:

Երկրորդ գօտին — պարսպի ներսը — բուն քաղաքն էր, ուր ապրում էին արքունիքին եւ ապա քաղաքացիներին սպասարկող արհեստաւորներ: Դրանց հետ միասին այդտեղ ապրում եւ գործում էին նաեւ առեւտրականներ, ռամիկներ ու աղատներ: Երկրորդ գօտին արդէն միջնաբերդն էր՝ իր բարձր, ատամնաւոր ու բրդաշատ պարսպով. դրա ներսը տարածւում էր ընդարձակ մի ծառաստան՝ սաղարթախիտ, բազմատեսակ պտղատու եւ անպտուղ ծառերով, թփերով ու բոյսերով:

Ծառաստանի ուղիղ մէջտեղը բարձրանում էր արքայական եռայարկ պալատը այս այն կողմ գացող ուղիներով: Պարսպի ներսը կային եւ այլ շէնքեր: Դրանք պաշտօնատներ էին, համբարականոցներ եւ պալատականների բնակարաններ: Բոլորից քարած ուղիներ էին գնում դէպի պալատը՝ ծառաստանի միջով:

Երբ Ներսէսը նժոյգի վրայ ձգուած, ճերմակ մօրուքը սեւահանդերձ կրծքին, իր եպիսկոպոսներով մտաւ քաղաքի պարսպից ներս եւ ընթացաւ դէպի միջնաբերդ — արհեստաւորները դադարեցրին իրենց աշխատանքը եւ նայեցին հոգեւոր հայրերի թափօրին, իսկ երբ նրանք մօտեցան միջնաբերդի երկաթագամ դռներին՝ նիզակաւոր պահակները յարգանքով բացեցին երկու փեղկն էլ եւ ճանապարհ տուին:

Մինչ Կաթող.ը հանդիսաւոր ընթացքով գնում էր դէպի պալատ, թագաւորն այդ պահին լսում էր Աւանի շահապ Վարազ Գնունու զեկոյցը՝ քաղաքի շինութեան ընթացքի մասին: Թագաւորի առանձնարանում պինդ սեղանի վրայ դըրուած էր պղնձեայ մի կլոր խոշոր սկուտեղ՝ աւազով լիքը. աւազը հարթուած էր եւ վրան ունէր բարակ երկար ձողեր, նաեւ կէս մատի չափ փոքրիկ ջառակուսի փայտիկներ:

Սկուտեղն իր աւազով՝ քաղաքի տարածութիւնն էր, իսկ ձողիկները եւ քառակուսիները՝ փողոցներն ու տները: Խօսելով՝ Վարազը ցոյց էր տալիս ձողիկներից մէկը՝ մի փողոց եւ բացատրում, թէ քանի տուն է շինուած այդտեղ ... Թագաւորը դժգոհ էր, որ կառուցումը դանդաղում է:

— Լսում եմ, որ բազում են եկողները, սակայն ...

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Չորեքշաբթի, Փետրուար 8, երեկոյեան ժամը 9ին, Ազգ. Տան մէջ, 32 Րիւ տը Թրէվիզ, նախագահութեամբ Փարիզի «Ահարոնեան» խումբին:

Կը խօսի՝

ՏԻԿ. ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ-ՊՈՒՏԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Կը հրաւիրուին Նոր Սերունդի ընկերները, ընկերուհիները եւ համակիրները:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

Ընդհ. Ժողովը պիտի գումարուի Փետրուար 9ին, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 21ին: Ընտրութիւն նոր վարչութեան:

Անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ: Ընդհ. Ժողովը տեղի պիտի ունենայ Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, մեթրօ Քատէ: Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանի յաջորդ հաւաքոյթը այս Չորեքշաբթի ժամը 21ին՝ Քատէի վերնայարկը:

Դասախօսութեան նիւթն է «Ազգային քաղաքականութեան մը յատկանիշները»:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Աղքատախնամի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Տէր եւ Տիկին Տիգ Կիւլպէնկեան երեսուն Ն. Ֆ. եւ Տէր եւ Տիկին Հրանդ Մինասեան քսան, փոխան ծաղկեպսակի ողբ. Տիկին Սաթենիկ Խաչատուրեանի մահուան առթիւ:

Տիկին Մարի Բուլատ իր մօրը մահուան առթիւ քսան Ն. Ֆ., Գ. Գ. Գաղտասարեան տասը, Բամպուքճեան տասը, Մէթրօ քսան, Գալեան քսան, Գ. Գ. Ստեփան եւ Ռաֆֆի Ստեփանեան իրենց հօրաքրոջ ողբ. Տիկին Խտրնէճեանի մահուան առթիւ յիսուն, Գաբրիէլեան հինգ, Տէր եւ Տիկին Գամէր Գարամաճեան ողբ. Եդ. Ճիզմէճեանի մահուան առթիւ քսան:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Աշակերտներուն կողմէ կազմակերպուած թատերական ներկայացում մը՝

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 5

Կէսօրէ ետք ժամը 3·30ին

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը կ'առաջնորդուի պետական ուսումնական ծրագրով: Եթէ ցարդ չէ կրցած բանալ Լիսէի բարձրագոյն կարգի դասարանները պատճառն այն է որ ցարդ չէ ունեցած բաւականաչափ ուսանողուհիներ այդ դասարաններուն համար:

Վարչութիւնը որոշած է ամէն ջանք ի գործ դնել ամբողջացնելու իրագործելու Լիսէի ծրագիրը իր վարժարանին մէջ, ուսուցչական համապատասխան կազմով:

Հետեւաբար կոչ կ'ընէ բոլոր այն ծնողներուն, որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները ղրկել Լիսէի երկրորդ դասարանը (Սէքսիոն Մօտէռն) այժմէն իսկ դիմեն վարժարանի տնօրէնութեան արձանագրելու 1961 – 1962 տարեշրջանին համար:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Փարիզի Հայ. Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը նկատի ունենալով Վարդանանց մեծ եւ փառաւոր ճակատամարտի կրօնական եւ ազգային տօնի պատմական հանգամանքը, այս տարի եւս պատշաճ հանդիսաւորութեամբ պիտի տօնակատարէ, 9 Փետրուար, Հինգշաբթի օր ժամը 9·45ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ:

Հրաւիրուած է Փարիզի եւ շրջակայքի դասընթացքներու աշակերտութիւնը: Պիտի մատուցուի մասնաւոր Ս. պատարագ:

Արարողութիւններուն պիտի նախագահէ Հայրապետական Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Յետ պատարագի դպրաց դասը պիտի երգէ յաւուր պատշաճի երգեր եւ պիտի ըլլան արտասանութիւններ:

Կը խնդրուի մեր բոլոր հայրենակիցներէն որ ներկայ ըլլան, յարգելու համար Սրբոց Վարդանանց յիշատակը:

ՑԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱԶԳ. ՀԵՐՈՍ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ Վիէնի Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի:

12 Փետրուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Սէրքլը Կաթոլիկ սրահին մէջ:

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Մասնակցութեամբ գաղութիս երեք յարանուանութեանց ներկայացուցիչներուն եւ զանազան միութեանց:

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական խնամուած բաժին:

Օր. Անժէլ Կարապետեան (Լիոնի երաժշտանոցէն), մասնակցութեամբ Գ. Սիրանոսեան (Դաշնակ), գեղջկական պար, պիտի ներկայացուի Կենդանի պատկեր մը, ղեկավարութեամբ Օր. Լ. Ագպըյըգեանի:

Մուտքը ազատ է:

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՕՐԱԿԱՐԳ.— 1) 1959 – 1960 տարեշրջանի բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն: 2) Ընտրութիւն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԷՆ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Համախարբ. Հայր. Միութեան մասնաճիւղի մեծ պարահանդէսը Մարտ 25ին, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Ալհամպրայի մէջ, մեծ նուագախումբ: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731
Téléph. : PRO. 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MERCREDI 8 FEVRIER 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9023 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4824

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԿՈՒ ՁՈՒԱՆԻ ՎՐԱՅ

Օր նոր, լուր նոր :

Նորութեանց երկիրն է դարձած Թուրքիա :

Նոր կառավարութիւնը ամէն օր կը հրատարակէ նոր օրէնք մը, որ ահազանգի պէս կը հնչէ ամէն անգամ՝ սարսափի մատնելով քաղաքացիները, — ու ամէնէն առաջ փոքրամասնութիւնները :

Յեղաշրջումի մէջ են զօրավար Կիւրսէլ եւ իրեն հաւատարիմ մնացած նախարարները, որոնք չեն գիտեր ինչպէս դուրս գալ անելէն :

Խսկական անելի մը մէջ են ինկած եւ իրենց գլուխները կը պարպեն ամէն քայլի՝ ելք մը գտնելու համար :

Անել՝ տնտեսական – ելմտական, անել՝ ներքին – քաղաքական :

«Նորեկը փնտռել կուտայ մեկնողը» առածը ամէնէն շատ ի զօրու է եղած Թուրքիոյ մէջ, հին հին դարերէ ի վեր : Ու այսօր՝ առաւել քան երբեք :

Մայիս 27ի նախօրեակին ուսանողներն ու Թուրք ազգայնական երիտասարդները ցոյցեր կը կատարէին Մենտերէսի կառավարութեան դէմ : Ու ծափ զարկին, երբ յեղափոխութիւն ծագեցաւ :

Այսօր նոյն տարրերը սկսած են փնտռել Մենտերէսն ու դեմոկրատները :

Նոյնն է պարագան զինուորականներուն եւ մտաւորականներուն համար :

Անոնք ալ յեղափոխութեան առաջին օրերուն ծնծղայ կը զարնէին : Սակայն շուտ եկաւ յուսախաբութիւնը : Քանի մը ամիս վերջ հազարաւոր սպաներ պաշտօնանկ ըլլալով հանգստեան կոչուեցան :

Անոնցմէ վերջ կարգը եկաւ համալսարանի ուսուցիչներուն : Մէկ անգամէն 147 հոգի դուրս նետուեցան, առանց դատաստանի :

Նոր վարչաձեւին դէմ դժգոհութիւնը ծաւալեցաւ օրէ օր, իբրեւ հետեւանք նոր օրէնքներու, որոնք սեղմումի կ'ենթարկէին առեւտրականներն ու գործատէրերը : Նախկին կառավարութեան օրով անոնք արդէն իսկ սնանկութեան դուռն էին հասած : Նորը եկաւ նոր հարուած մը եւս տալու՝ բոլորովին անշարժութեան մատնելով զանոնք :

Գիւղացիները, որոնք բնակչութեան գրեթէ հարիւրին ութսունը կը կազմեն, նպաստաւորուած էին դեմոկրատ կառավարութեան օրով եւ թեւ ու թիկունք դարձած Մենտերէսի, այժմ անցած են դժգոհներու կարգը.

«Դանայեան տակառը» լեցնելու իր փորձին մէջ, զօրավար Կիւրսէլ պարտադիր «նուիրատուութիւններէ» վերջ նոր տուրքեր դրաւ բոլոր դասակարգերուն վրայ :

Յետոյ նաեւ նոր օրէնքով մը հրաւիրեց բոլոր քաղաքացիները, որ իրենց հարստութեան ցուցակը ներկայացնեն պաշտօնապէս, նոտարներուն : «Հարստութիւն» կը նշանակէ՝ անշարժ կալուած եւ շարժուն գոյք,— դրամ, զոհարեղէն, զարդեղէն, կարասի եւն. :

Այս օրէնքը արդէն իսկ իր գագաթնակէտին է հասցուցած անհուսաբերութիւնը :

Տոլարը որ կ'արժէր 12 լիրա, մէկ օրէն միւսը բարձրացած է 18ի : Թրքական լիրան, որ երեք ամիս առաջ կ'արժէր 40 հին ֆրանք, ինկած է 30–31 ֆրանքի :

Ընդհանուր խրապանցում է առաջ եկած երկրին մէջ : Սեւ շուկան ի պատուի է ամէն կողմ : Ով որ կրնայ տոլար ու ոսկեդրամ կը գնէ :

Հակառակ պետական հսկողութեան ապրանքներու գիները կը բարձրանան : Առեւտրականները չեն կրնար նոր ապրանք բերել տալ օտար երկիրներէ : Եղածները պիտի հատնին շուտով եւ ընդհանուր տագնապ առաջ պիտի գայ :

Այս պայմաններուն տակ, Թուրքերը կը դիմեն իրենց դասական հին դիւանագիտութեան : Կը խաղան երկու ձուանի վրայ :

Մինչ մէկ կողմէ կը շահագործեն Ամերիկան, հարիւրաւոր միլիոն տոլար զանձելով անկէ ամէն տարի՝ իբրեւ թէ պատնէշ կանգնելու համար բոլշեւիկեան ծաւալման դէմ, միւս կողմէ ձեռքի տակէ կը սիրաբանին Մոսկուայի հետ :

Բոլշեւիկները, որ կը սիրեն պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսալ, կ'օգտուին Թուրքիոյ ներկայ նեղ կացութենէն եւ ամէն կարգի օժանդակութեան առաջարկներ կ'ընեն Կիւրսէլի :

Եթէ Ամերիկա դադրեցնէ նպաստը, ո՞ղջ ըլլայ Մոսկուան :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԵՆԸՏԻԻ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Քենըտի, ելմտական յատուկ ծրագիր մը ներկայացուց ամերիկեան խորհրդարանին : Քսան կէտերէ կազմուած այդ ծրագրին գործադրութեամբ նորընտիր նախագահը կը յուսայ վերահաստատել Մ. Նահանգներու վճարումներու հաւասարակշռութիւնը եւ զօրացնել տոլարին դիրքը :

Առաջին անգամն ըլլալով Մ. Նահանգները պիտի օգտագործեն միջազգային դրամական ֆոնտը : Քենըտի կ'ուզէ նաեւ բանակցիլ ուրիշ երկիրներու հետ բարեփոխելու համար միջազգային հիմնադրամը որպէսզի աւելի լաւ օգտագործուին համաշխարհային հասոյթները : Զարկ պէտք է տալ առեւտուրին եւ Ամերիկա պէտք է շատ արտածէ :

Աղքատ ազգերուն համար տոլարի զօրացում կը նշանակէ «աւելի ազատ առեւտուր եւ կայուն տարադրամ» : Այլ խօսքով, Քենըտիի փափաքն է որ Ատլանտեան աշխարհի պետութիւններ զօրավիգ կանգնին իր ծրագրած նպատակներուն : Ասոր համար կ'առաջարկէ որ «ազատ աշխարհի ճարտարարուեստականացած երկիրները» ամերիկեան աւելի շատ ապրանք ներածեն ու միաժամանակ մասնակցին հասարակաց պաշտպանութեան ծախքերուն եւ թերաճ երկիրներու եղած օժանդակութեան :

Օտար դրամաշրջիկներու Ամերիկա ճամբորդութիւնը եւ այցելութիւնը քաջալերելու մտօք՝ պիտի դիւրացուին վիզայի գործողութիւնները :

Ցամենայն դէպս, Քենըտի անգամ մը եւս ապահովեց որ տոլարը պիտի չարժեզրկուի, որ տարադրամի փոխանակութեան վրայ հսկողութիւն պիտի չդրուի, ու վերջապէս, Մ. Նահանգները պիտի շարունակեն, ըստ առաջնոյն, ազգային պաշտպանութեան եւ տնտեսական օգնութեան իրենց ծրագիրները :

Այս յայտարարութեան գլխաւոր կէտը Միջազգային Հիմնադրամի բարեփոխութեան ծրագիրն է, բայց պէտք չէ անտեսել թէ անմիջական բնոյթ չունի եւ անոր իրագործումը երկար ժամանակի կը կարօտի :

Տին Ռըսքի յայտարարութիւնները :

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը, մամուլի իր առաջին ասուլիսը տուաւ որուն ընթացքին շեշտեց.— Ազգայնական Չինաստանի հանդէպ Մ. Նահանգներու ստանձնած պարտաւորութիւնները պիտի յարգուին : Քենըտիի կառավարութիւնը փոխած չէ Պերլինի եւ Գերմանիոյ հանդէպ Ամերիկայի քաղաքականութիւնը : Մ. Նահանգները պատրաստ են գործակցելու ամերիկ. միւս երկիրներուն հետ վերջ դնելու համար մենատիրութիւններուն, ըլլան անոնք ձախ թէ աջ : Կը զգուշացնէ անոնք որ լաւատես են Ամերիկայի եւ Խ. Միութեան յարաբերութեանց համար :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՄՔԵՐԸ

ՀԱՊԻՊ ՊՈՒՐԿԻՊԱ

Եթէ Հապիպ Պուրկիպա Փարիզ գայ, առաջին անգամը պիտի ըլլայ որ Թունուզի նախագահը եւ Ֆրանսայի ղեկավարը՝ գլուխ գլխի տեսակցութիւն մը ունենան :

Յետպատերազմեան դէմքերէն արժէքաւոր եւ պատրաստուած անձնաւորութիւններէն մէկն է Հապիպ Պուրկիպա : Խելացի, քաղաքագէտ, խոհեմ եւ ճկուն դիւանագէտ, անկախ Թունուզի նախագահը եւրոպական, մանաւանդ ֆրանսական կրթութիւն ստացած է : Գործի գլուխ անցնելէն ի վեր միշտ կարեւոր դեր խաղացած է, անձնապէս կամ իր ներկայացուցիչներու միջոցաւ, միջազգային հրատապ հարցերուն մէջ :

Մոնճի Սլիմն էր (ՄԱԿի Թունուզի պատուիրակը) որ մեծ դեր խաղաց Քոնկոյի հարցին ժամանակ, ափրօ-ասիական խմբակին համաձայնութիւնը ապահովելով ընդհ. քարտուղար Տակ Համըրշոլտի :

Ժամանակաշրջանի մը ընթացքին որուն դէպքերը աւելի մեծ են քան դէմքերը, Պուրկիպա օգտակար կրնայ ըլլալ գլխաւորաբար Ալժերիոյ հարցին կարգադրութեան մէջ : Յաճախ խիստ լեզու գործածած է Ֆրանսայի դէմ, նոյնիսկ սպառնալիքներ ըրած, բայց տարակոյս չկայ թէ խոհեմութեան հրահանգներ տուած է նաեւ Ալժ. ըմբոստական շարժումի ղեկավարներուն, որոնք ապրելով իր մայրաքաղաքին մէջ, միշտ թելադրանքներ ստացած են Թունուզի նախագահէն :

Պուրկիպա, ինք իսկ յայտարարած է թէ «որեւէ ձեւով չուզեր խանգարել Զօր. տը Կոլը որ խաղաղութեան արդար լուծում մը գտնէ Ալժերիոյ համար» : Մեղմացուցած է Պիզերթի պարպումին առթիւ ըրած սպառնալիքները եւ գիտնալով հանդերձ, ինչպէս Ֆրանսան ալ գիտէ, որ Պիզերթը չի կրնար մշտական մնալ ֆրանսական զօրքին տրամադրութեան տակ, Պուրկիպա կը զգուշանայ ներկայիս մթնոլորտը լարել այդ հարցով :

Այս բոլորը յուսալ կուտան որ տը Կոլ–Պուրկիպա խորհրդակցութիւնը կրնայ ապարդիւն չըլլալ եւ փոխադարձ բարեկամեցողութեամբ կարելի կ'ըլլայ ելք մը գտնել Ալժերիոյ համար :

Աֆրիք – Աքսիոնին տեսակցութիւն մը տալով, Պուրկիպա, անգամ մը եւս կը հաստատէ թէ իր կարծիքով Զօր. տը Կոլ «իր լաւագոյնը կ'ընէ» եւ կ'աւելցնէ,— «Ծանրակշիռ հարց մըն է Ֆրանսայի համար, Զօր. տը Կոլ տեղեկութիւններ կը քաղէ, զգոյշ է որովհետեւ պէտք է խուսափի որ անջատում մը պատահի բանակին հետ, երկրին մէջ : Եւ ոչ ոք բան մը կը շահի եթէ ձախողի : Աղէտ մը կ'ըլլայ : Ինչպէս աղէտ մը կ'ըլլայ նաեւ եթէ մինչեւ 3 – 4 շաբաթ բանակցութիւնները չսկսին : Բայց լաւատես եմ եւ ձեռքս եկածը պիտի ընեմ ամէն բան դիւրացնելու համար» :

Այս յայտարարութիւնը անուղղակի կը հաստատէ այն լուրը, որուն համաձայն Պուրկիպա Փարիզ պիտի գայ, Զուիցերիա հանգստանալէ ետք :

Պուրկիպա սկիզբէն մեծ հաւատք ունեցած է տը Կոլի վրայ : 1958ին արդէն՝ Ռոժէ Սթեֆանի կը յայտարարէր որ լուծում մը գտնելու համար «տը Կոլի, Մենտէս – Ֆրանսի կամ Քաթրուի պէս մարդիկ պէտք են», եւ քաջալերական կը գտնէր Զօր. տը Կոլի նոյն ժամանակ արտասանած խօսքերը — «Պէտք չէ ապագան անարգել» : Քանի մը օր ետք, Ժան-Ժաք Սերվան Շրեպերի կը յայտարարէր թէ տը Կոլ ամէնէն լաւ զինուած մարդն է ալժերական հարցին լուծումը գտնելու համար :

Ապագան ցոյց տուաւ թէ Պուրկիպա չէ սխալած : Իշխանութեան գլուխ գալէն երեք շաբաթ ետք, Ե. Հանրապետութեան առաջին կառավարութիւնը համաձայնագիր մը կը ստորագրէր Թունուզի հետ՝ ֆրանսական զօրքին պարպումին համար :

Եթէ աւելցնենք թէ 1959 Սեպտեմբերին Պուրկիպա «հիացումով» կ'ողջունէր տը Կոլի ինքնորոշման քաղաքականութիւնը, եւ 1961 Յունուար ութին կը թելադրէր «այո'» պատասխանել հանրաքուէին, աւելի ապահով կը դառնայ այն կարեւոր դերը զոր Պուրկիպա կրնայ եւ կ'ուզէ խաղալ ալժերական հարցին համար :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ նոր ազդարարութիւն մը ըրաւ Թուրքիոյ Ատլանտեան Ուխտի հրթիռներու արձակման կայաններու հաստատման առթիւ : «Խորհրդային կառավարութիւնը կ'ուզէ հաւատալ որ Թուրք ղեկավարները թոյլ պիտի չտան որ իրենց երկիրը վտանգաւոր եւ խաղաղութեան սպառնացող արկածախնդրութեանց մէջ մտնէ» :

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ խորհրդային դեսպան նշանակուած է Ավերքի Արիսթով որ պատասխանատու պաշտօն ունէր կուսակցութեան մէջ եւ գլխաւորաբար կը զբաղէր ռուսական հանրապետութեան գործերով : Շուքի մէջ աշխատող մէկը եղած է : Կը կարծուի թէ իր տեղը պիտի անցնի Օրընպուրկի շրջանին կուսակցական քարտուղարը՝ Վորոնով : Ոմանց կարծիքով Արիսթովի այս «հեռացումը» կապ ունի երկրագործական տագնապին հետ որ կը շարունակուի խստօրէն քննադատուիլ Խըրուշչեւի կողմէ :

«ԵՒՐՈՊԱ ԹԻՒ 1» ձայնասփիւռի կայանին օդանաւը ջախջախուեցաւ 2118 մեթր բարձր Ալփ Տիւէզի լերան վրայ : Ֆրանսիս Լոկա (լրագրող) 25 տարեկան, Փիէր Նիքոլի (թեքնիքէն) 31 տարեկան եւ օդանաւորդը Մաթիէօ Քոնթի երեքն ալ մեռած են : Գացած էին ֆրանսական ալպեաններու մէջ օրերէ ի վեր տիրող ձիւնի փոթորիկը եւ անոր պատճառած աւերները նկարելու :

ԱՐԵՒԻ բոլորական խաւարում տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Փետրուար 15ին : Ֆրանսայի պատկերասփիւռը Էօրօվիզիոն պիտի սփռէ այս խաւարումը ժամը 8.15էն 9 :

ԹԷՀՐԱՆԻ համալսարանը փակուեցաւ «անորոշ ժամանակով» : Այս կարգադրութիւնը կապ ունի ուսանողական վերջին ցոյցերուն հետ, Թեհրան, Շիրազ, Սպահան եւ Թաւրիզ : Միւս կողմէ ձերբակալուեցաւ ընդդիմադիրներու պետը՝ Տոքթ. Գաղայի, «բռնատիրական» որակած էր ներկայ կառավարութիւնը :

ՏԽՐՈՒՆԻ.— ՍՏԵՓԱՆ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք որ յետ երկարատեւ հիւանդութեան Պրուսէ հիւանդանոցը Փետրուար 4ին, մեռած է Ստեփան Նաւասարդեան, 67 տարեկանին :

Ողբացեալը ծնած էր Երեւան եւ ուսումը ստացած տեղւոյն Կիմնազիայի մէջ, ապա յաճախած է Փեթերպուրկի իրաւաբանական համալսարանը եւ վերադարձած Հայաստան : Կարեւոր դեր խաղացած է Անկախութեան կռիւներու ժամանակ իբրեւ ենթասպայ : Անցած է Պարսկաստան, ապա Փրակայի համալսարանը եւ վերջապէս հաստատուած Փարիզ, ուր 33 տարիէ ի վեր տնօրէն էր Փորթ տը Սէն Քլուի Սինէմա Փալասին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբ., կէսօրէ ետք ժամը 14.15ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ :

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ ԵՒ ԻՐ ՄԻԼԻՈՆՆԵՐԸ

Մեզի ղրկուած տեղեկագրէ մը կ'իմանանք, որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը իր 47րդ Ընդհանուր ժողովը գումարած է 1960 Դեկտեմբեր 3ին, Նիւ Եորքի մէջ, 79 իրաւասու անձերու եւ պատգամաւորներու մասնակցութեամբ :

Միութեան Նախագահը՝ Ալեք Մանուկեան այս առթիւ բացման ճառ մը կարդացած է, ներկայացնելով Բարեգործականի 55 տարիներու գործունէութիւնը, անոր կատարած դերը եւ նիւթական հարստութիւնը՝ 10.618.336 տոլար :

Տեղեկագիրը կարդալով, մարդ այն տպաւորութիւնը կը ստանայ, թէ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը իրապէս համազգային միութիւն մըն է, որ նուիրուած է, անխտրական ոգիով, հայ ժողովուրդի բարօրութեան, նոր սերունդի կրթութեան եւ մշակոյթի զարգացման գործին :

Այս տպաւորութիւնը կը ստանայ ընթերցողը, երբ կը կարդայ ու կը հաւատայ ըսուածին, թէ Միութիւնը ունի 15 «սեփական» վարժարան, նպաստներ կը յատկացնէ մօտ 35 հայ դպրոցներու եւ երեք հարիւր հազար տոլարի գումար մը տրամադրած է միայն կրթական գործին :

Ասկէ զատ, Միութիւնը քառասուն հազար տոլար յատկացուցեր է 192 համալսարանական ուսանողներու, մշակութային ձեռնարկներու՝ 125.000 տոլար եւ խնամատարական գործին՝ 70.000 տոլար :

Իր եզրակացութեան մէջ, Նախագահը ըսած է, թէ անցեալ տարեշրջանին՝ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը ծախսած է աւելի քան կէս միլիոն տոլարի գումար մը :

Նախագահ Գ. Մանուկեան, իր ճառին մէջ, ոգեւորուած է այս ամէնով եւ փառաբանած է Միութիւնը, անոր գործունէութիւնը եւ աւելի քան տասը միլիոնի հարստութիւնը : Գոված է Ամերիկահայութիւնը, որ մեծապէս աջակից եղած է Միութեան, իր նիւթական զոհողութիւններով :

Ուրախ ենք, որ այս կամ այն ձեւով, հայ ժողովուրդը կ'օգտուի Միութեան մը նիւթական միջոցներէն, հայ դպրոցներն ու մշակոյթը, նոյնպէս, օժանդակութիւն կը գտնեն : Սակայն պիտի ուզէինք հասկնալ, թէ նիւթական այս յատկացումները ինչ ոգիով եղած են եւ կ'ըլլան :

Գարծանքով կը յիշուի, թէ կէս միլիոն տոլարի յատկացում եղած է, անցեալ տարուան ընթացքին, սակայն չի յիշուիր, թէ դպրոցներու եւ ուսանողներու թիւին այդ ցուցադրութեամբ տարեկան ինչ գումարներ հանգանակուած են հայ ժողովուրդէն : Այդ հանգանակութիւններուն մասնակցած է հայ ժողովուրդը եւ իրաւունք ունի պահանջելու, որ հայութեան պահանջներուն յատկացուի անոնց արդիւնքը : Ուրիշ խօսքով՝ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը ըլլայ ընդհանուրին *եւ ոչ թէ մասնաւորներու Միութիւնը, ինչպէս է այսօր :*

Բարեգործականի համար հանգանակութիւնը սուացած է մնայուն բնոյթ : Կը խօսուի ծախքերուն մասին, սակայն չի խօսուիր եկամուտներուն, մասնաւորաբար հանգանակութիւններու արդիւնքի մասին : Դժբախտաբար, Բարեգործականը ոչ միայն կորսնցուցած է իր «ընդհանուր» հանգամանքը, այլեւ խիստ կողմնակալութեամբ փնտռած է ու ընտրած մասնաւորներ, պարզապէս իր գործունէութեան յենարանները դարձնելու համար զանոնք, իր «բջիջ»ները, հայ ժողովուրդին վրայ իշխելու համար :

Անշուշտ, շատ լաւ է դպրոցներուն օգնելը, սակայն մեզի անհասկնալի կը մնայ, թէ ինչո՞ւ Բարեգործական Ընդհանուր » Միութիւն մը իր «սեփական» 16 դպրոցները հիմնած է, երբ արդէն Հայութիւնը ունի ազգային հարիւրաւոր դպրոցներ, որոնք օգնութեան կարօտ են :

Անհասկնալի է դարձեալ, թէ ինչու միայն մօտ 35 հայ դպրոցներ նպաստ կը ստանան, երբ կան հարիւրաւոր « հայ դպրոցներ», որոնք պէտք ունին այդ «նպաստ»ներուն : Մեզի չըսուիր, թէ ինչ է գումարը այդ «նպաստ»ներուն, բայց կ'օգտագործուի «35 հայ դպրոցներ»ու անունը, թէեւ դպրոցներուն անունն իսկ չի տրուիր :

Խտրական այս ոգին, մանաւանդ այս քաղաքականութիւնը «Բարեգործական Ընդհանուր » Միութեան մը համար կազմակերպութեան «բարձրագոյն սկզբունքներ»ու մա՞ս կը կազմեն արդեօք, ինչպէս Ա. Մանուկեան կ'ըսէ, փառաբանելով այդ սկզբունքները, եւ յայտարարելով, որ «առաջին օրէն մինչեւ այսօր» Բարեգործականի վարիչները ունեցեր են այդ սկզբունքները : Անշուշտ ճառախօսը ծանօթ չէ, թէ ինչ շեղումներ ունեցած են Բարեգործականի վարիչներէն շատեր, որոնց մէջ առանձին լուսապսակով մը կը փայլի այսօր հանգուցեալ կոչուած վարիչ քարտուղարը, Եգիպտոսէն Փարիզ եւ Նիւ Եորք... Սակայն պարզ է, որ ճիշդ չի խօսիր նախագահը, երբ իր ճառին մէջ կը պնդէ, թէ Բարեգործականի վարիչները, մարմին թէ պատասխանատու անհատ, «իրենց հայեացքը սեւեռեր են ո՛չ թէ մասնաւոր բազմութեան մը, մասնաւոր կարիքի մը վրայ, այլեւ բովանդակ Հայութեան » *եւ, ի՛նչ հեգնութիւն ;* անոնք աշխատեր են «եղբայրական ձեռք կարկառել հոն ուր կեանքը զուրգուրոտ հոգածութեան մը կարօտը ունի» :

Ճիշդ չի խօսիր, որովհետեւ Բարեգործականը իր գործունէութեան ընթացքին մինչեւ ալ նկատի ունեցած է «մասնաւոր»ը, ընդհանուրին փոխարէն, եւ իր նիւթական միջոցներով ոչ թէ «եղբայրական» ձեռք կարկառած է, այլ եղբայր եղբօր դէմ լարած է :

Եթէ «բովանդակ» ազգը նկատի առնէր, չէր ունենար իր «սեփական» դպրոցները, իր ուզած ձեւով դաստիարակելու համար սերունդները : Չէր նպաստեր միայն այս վարժարաններուն ու հաստատութիւններուն, որոնք «բարեյոյս» կը ներկայանան իրեն : Բարեգործական Միութիւն մը ինչ գործ ունի «մասնաւոր»ներու հետ, երբ կարիքը ընդհանուր է : Ազգին մէջ «բարեգործական» ա՞զգ մը կ'ուզէ ստեղծել, նպաստընկալներու հոգեբանութեամբ ...

Բայց միլիոններ ունի եւ կրնայ ամէն ինչ ընել :

(Խմբ. «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի)

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԵԾ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՎԱՍ

Գործակալութիւն մը ըլլալէ առաջ, Հավաս մարդ մըն էր — Շարլ-Լուի Հավաս, ծնած Ռուան 1783ին : Երիտասարդ տարիքէն, կը սկսի օտար լեզուներ սորվիլ, ապա Կազեթ տը Ֆրանսի, *մեծ բաժնետէրերէն մէկը կը դառնայ : 1825ին Թարգմանութեան գրասենեակ մը կը բանայ, օտար մամուլի թղթակցութեանց համար : 1832ին իր գրասենեակին կը միացնէ մրցորդ հաստատութիւն մը՝ «Քորեսփոնտանս Կառնիէ» : Վերջապէս 1835ին իր գրասենեակը տեղեկատուութեան գործակալութեան կը վերածէ :*

Այսպէս ծնած է Հավաս *գործակալութիւնը, որ Եւրոպայի ամէնէն հինն է :*

Այդ ժամանակ բանուոր մը օրը հազիւ երկու ֆրանք կը շահէր եւ թերթի մը տարեկան բաժնեգինը 112,40 ֆրանքի կը նստէր : Փարիզի քսան թերթերը որոնց բաժանորդներու ընդհանուր թիւը 50.200 էր, ստիպուած էին, հակառակ իրենց բարձր սակին, իրենց գինը «ծախսել»կամ իրենց լուութիւնները վճարել տալ : Գործածելով Շապի հեռագրական դրութիւնը կամ ճամբորդ-աղաւնիներ, Հավաս *գործակալութիւնը, միջազգային ցանց մը կը դառնայ որ բոլոր լուրերը կը կեդրոնացնէ Փարիզի վրայ : 1836ին, էմիլ տը Ժիրարտէն, երիտասարդ լրագրող եւ նորընտիր երեսփոխանը կը հիմնէ «Լա Փրէս»ը, դառնալով «Հավաս»ի թանկագին գործակիցը : Արդարեւ, Ժիրարտէն կ'ուզէ առեւտրական ազդերով նիւթական աղբիւրներ ապահովել, որոնցմէ ակնածելու եւ ամչնալու պատճառ չունենայ խմբագրութիւնը : Այնքան լաւ կը յաջողի որ 1847ին փարիզեան թերթերու բաժանորդներուն թիւը յիսուն հազարէն երկու հարիւր հազարի կ'անցնի :*

Շարլ Տիւվերիէն է որ կը միացնէ Հավաս եւ Ժիրարտէն գործելակերպը, կեդրոնացած ձեւով մը շահագործելու համար բազմաթիւ թերթերու ազդերը եւ կը հիմնէ « Ազդերու Ընդհանուր Ընկերութիւնը » (Քոմփանի Ժենեռալ տ'Անոնս) :

1857 Նոյեմբերին, Ազդերու Ընդհանուր Ընկերութիւնը կը միանայ Հավասի եւ միասնաբար կը ստանձնէ թղթակցութեանց եւ ազդերու հայթայթումը, Ֆրանսայի եւ արտասահմանի թերթերուն :

Շարլ Հավասին, որ կը մեռնի 1858ին, կը յաջորդէ իր զաւակը՝ Օկիւսթ : Այս վերջինը 1865ին մէկ գործի կը վերածէ երկու ճիւղերը : Այդ թուականէն սկսեալ Հավասի հետապնդած ծրագիրն է՝ հաւասարակշռել Ազդի եւ Լուրի զոյգ բաժինները : 1879ին, սակայն, Հավաս կը վերադառնայ « անջատողական » ձեւին. Անանուն ընկերութիւն մը կը կազմուի, միլիոն հինգ հարիւր հազար դրամագլուխով Աժանս Հավաս *անունին տակ : Այս նոր ընկերութիւնը յանձնառութիւն կ'առնէ որ ոչ հրապարակային ազդ., ... ալ ծանուցումի գործառնութիւն պիտի կատարէ Փարիզի թերթերուն հետ ... Ազդերու Ընդհանուր Ընկերութեան կը վերապահէ գաւառի թերթերուն ազդերու հայթայթելու գործը :*

1881.— Մամուլի ազատութիւն :

1835էն ի վեր օրավարձքերը եռապատկուած են, թերթերը վեց անգամ աւելի աժան կը ծախուին եւ չորս անգամ աւելի նիւթ ունին : Ընթերցողներու թիւը կը բազմանայ եւ յայտարարութեան ձեւերն ու միջոցները պէտք է ուղղակի եւ արագ կերպով գործադրուին : Շերէր, Թուլուզ-Լոթրէքի, Շթայնլէնի, Քափիէլլոյի նման վարպետ ազդացրողներու երանելի շրջանն է :

Ուժեղ անհատականութիւն մը՝ Լէոն Ռենիէ, նախկին լրագրող որ հանրային ազդի ասպարէզին եկած է, դարուն սկիզբէն մինչեւ 1944 իր անձնական դրոշմը պիտի դնէ Աժանս Հավասի *վրայ : Ինք է որ 1920ին կը ձուլէ Ազդերու Ընդհանուր Ընկերութիւնը եւ Հավասը : Արդիւնականացման յանդուգն ծրագիրներու նիւթականը կ'ենթադրէ դրամագլուխի յաւելում մը, որ 1921ին 27.750.000 ֆրանքի կը հասնի, 1922ին՝ 37 միլիոնի, 1924ին 50 միլիոնի, 1927ին ութսուն միլիոնի եւ 1930ին 105 միլիոնի :*

Բայց 1932ին — 29-30ական թուականներու միջազգային մեծ տագնապէն ետք Հավաս գործակալութիւնն ալ դժուարութիւններու կը հանդիպի եւ հասոյթը 24 միլիոնէն 18ուկէս միլիոնի կ'իջնէ. Ազդերը հազիւ կը փակեն ծախքերը : Ցարձակողականի ենթարկուած, 1935ին թէ Կոնեկուառի *և թէ* Ծը Սիւի Փարբու *կողմէ, Հավաս սխալ մը կը գործէ — կը հաւանի որ իր տնօրէններէն մէկը Փիեռ Կիմիէ (1926էն ի վեր վարչական խորհուրդի անդամ) Փարիզի հինգ օրաթերթերէն մէկուն՝ «Լը Ժուռնալ»ի գլուխը անցնի : 1936ի կառավարութիւնը Կիմիէի հրաժարման պատճառ կ'ըլլայ : Հավաս թէ իր տնօրէններէն մէկը եւ թէ մեծ օրաթերթի մը վարչութիւնը կը կորսնցնէ.*

Ֆրանսական տեղեկատուութեանց ... ւած իր նախասիրութիւնը պատճառ դարձաւ որ Հավաս գերմանական դրամագլուխի առաջին զոհերէն մէկը ըլլայ : 1940 Օգոստոսին, Փիէր Լավալ կը յայտնէ Լէոն Ռենիէի Վիշիի կառավարութեան որոշումը.— Տեղեկատուութեան պաշտօնական գործակալութիւն մը ստեղծել ... այդ նպատակով վերադնել Հավասի ... տուութեան ճիւղը : Կա՛մ այս պայման...

ԿԵԱՆՔԸ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է

(ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԷՆԷՆ ՑԱՌԱՋԴԻՄԱԿԱՆ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ)

Գնացքը նոր էր շարժուել, երբ մեր բաժնեակի դուռը բացեց Սեդան :

— Անահիտ, Տէր Հայրն իր տիրուհու հետ արդէն իջաւ,— դիմեց նա ուղեկցուհիներից մէկին եւ կատակով երեսը խաչակնքեց :

Մեր բաժնեակի միւս ուղեւորուհին, որ բաւական տարեց կին էր, խոկոյն միջամտեց .

— Աղջիկս, մարդկանց յետեւից չի կարելի ծիծաղել :

— Ես չեմ ծիծաղում,— ասաց Սեդան եւ փոքր - ինչ լրջացած շարունակեց,— երեւի դուք կրօնաւորներին հաւատա՞ում էք ...

— Դա ձեզ չի վերաբերւում, — վիրաւորուած ասաց կինը, — ջահել աղջիկ ես ու քիթդ ամէն տեղ խոթում ես : Կրօնաւոր է, նա էլ իր գործի տէր մարդ է, ձեզ ի՞նչ վնաս է տալիս, որ վրան ծիծաղում էք :

— Խնդրում եմ լռէք,— գրեթէ ճչաց Անահիտը : Նա բարկութիւնից դունատուեց : — Մի համարձակուէք կրօնի մասին իմ մօտ որեւէ դրական խօսք ասել, ես ինքս ...

Անահիտը մի պահ լռեց : Հարցական նայեցինք նրան : Ի՞նչն էր այդպէս վրդովել նրան :

Ես այժմ ապրում եմ Բաքւում : Մի քանի տարի է, ինչ աւարտել եմ բժշկական ինստիտուտը եւ աշխատում եմ : Ամուսնացած եմ, արդէն երեք տարեկան երեխայ ունեմ : Վատ չենք ապրում : Դեռ փոքրուց յիշում էի, որ Երեւանում բարեկամներ ունեմ, այնտեղ ապրում է իմ մօրաքոյրը : Բայց նամակագրական կապ էլ չունէինք : Եւ ահա մի օր, աշխատանքից երբ տուն եմ վերադառնում, ամուսինս ինձ է մեկնում մի հեռագիր. «Մօրաքոյրդ մահամերձ է, ուզում է քեզ տեսնել, շտապ մեկնիր» : Խոստովանում եմ, հեռագրի տողերն ինձ վրայ ամենեւին չազդեցին :

Երեւի տարօրինակ թուայ իմ նման օտարոտի վերաբերմունքը : Բայց կարծում եմ չէք զարմանայ, եթէ իմանաք ամբողջ եղելութիւնը :

... Չորս տարեկան էի, երբ մահացաւ մայրս : Հայրս բանակում էր, նրանից ոչ մի լուր չկար : Դժուար տարիներ էին, պատերազմ : Գիշերում էի մի օր այս, մի օր միւս հարեւանի տանը : Նրանք վաճառում էին մեր տան իրերից եւ կամաց-կամաց կերակրում ինձ : Ամէն ինչին վերջ կայ, սպառուեց եւ մեր ունեցուածքը : Մօտիկ բարեկամներից մեր գիւղում ապրում էր մօրաքոյրս : Զարմանալի է, ինչքան երեւում էի նրանց շէմքին, մօրաքոյրս ինչ որ բաներ էր քրթմնջում, անէծք թափում, չար աչքով նայում : Լաւ յիշում եմ, ձմեռ էր, ցուրտ : Փաթաթուել եմ մի հին վերմակի մէջ ու այդպէս նստել : Քամին բաց երդիքից ձիւնը ներս է փչում, իսկ ես լուռ աչքերս յառել եմ սառը երկնքին :

Ի՞նչ էի մտածում այդ միջոցին, ես էլ չգիտեմ : Դժուար է ասել, թէ բանականութիւնը ինչպէս է գործում 4 - 5 տարեկան երեխայի մօտ, ինչպէս են հարցերը նրա ուղեղում լուծւում : Ուտել էի ուզում : Դուրս եկայ եւ մեքենաբար քայլերս ուղղուեցին մօրաքրոջս տան կողմը : Ինչ արած, երեխայ էի, չէի հասկանում : Զնայած շատ էի արժանացել այդ կնոջ մերժումին ու ատելութեանը, դողդողալով հրեցի տան դուռը : Նա մերժեց մի կտոր հացը :

Դրանից յետոյ թէ ինձ հետ ինչ է կատարուել, ոչինչ չեմ յիշում : Պատմում են, որ ինձ ուշագնաց վիճակում գիւղսովետի նախագահը տարել է շրջկենտրոնի հիւանդանոց, ուր հազիւ փրկել են կեանքըս :

Կազդուրուելուց յետոյ ինձ ուղարկել են մանկատուն, որտեղ ես դաստիարակուել, աւարտել եմ միջնակարգ դպրոցը, որից յետոյ գնացել ինստիտուտ :

Այս բոլորը ես յիշեցի նրա համար, որպէսզի ցոյց տամ, թէ տեսնում էք վերջապէս, պետութիւնն է, եւ ուրիշ ոչ, որ փրկել է ինձ մահից, պահել դաստիարակել : Այդ հոգատարութեան մասին դուք նոր չէ, որ պէտք է իմանաք. Ես ասացի՝ ասում էի այդ կնոջը, մօրաքրոջս, եւ թւում է հասկանալի է այժմ, թէ ինչու էի անտարբեր նրա ճակատագրի ու նրա հեռագրի նկատմամբ : Բայց յամառութիւնս կոտրուեց, երբ առաջին հեռագրին յաջորդեց երկրորդը, այնուհետեւ հեռախօսային զրոյցի ծանուցագիրը :

« Երեւի այդ կինը ուզում է մեղանչել. — մտածեցի ես եւ որոշեցի մեկնել : Նա արդէն մահացել էր : Հարեւաններն ու բարեկամները սգոյ մէջ լուռ նստել էին : Բայց դռնից ներս մտնելը մի տեսակ ... խուժացրեց բոլորին : Ոմանք ինչ որ ... ներ էին փսփսում միմեանց ականջին. Ես տարակուսած չգիտէի ինչ անել, ... հետ խօսել : Այդ միջոցին ինձ է մօտենում իմ տարիքի մի երիտասարդ և, վերցնելով թեւս, ուղեկցում հարեւան սենեակը : Մեր ետեւից ներս են գալիս քիչ ... հասակով մի երիտասարդ, որ ինձ կա... յարանում դիմաւորելու էր եկել, եւ մօ... քան տարեկան մի աղջիկ : Իւրաքանչիւր իր հերթին շապ նետում է գիրկս հեկեկալով կրկնում .

Կ. ՆԻԿՈՂՈՍ.

(1 Շար.)

կա՛մ բանագրաւում։ 1940 Նոյեմբեր 13–ին, Փիէր Լաւալ կը նորոգէ փոխանցման թուղթերը։ 23 միլիոնի, Պետութիւնը կը գնէր լրատուութեան ճիւղը։ Այս ձեւով Հավասի դրամագլուխը 105 միլիոնէն 52.500.000ի կ'իջնէր։ Պետութիւնը կը հատուցանէր տարբերութիւնը (27 միլիոն հինգ հարիւր հազար) Հավասի վերապահելով բոլոր ազդերը զորս պետական կազմակերպութիւնները, հանրային եւ քաղաքապետական սպասարկութիւնները պիտի ընէին, եւ բացարձակ կը հրաժարէր որեւէ կերպով նպաստելու կամ օգտակար հանդիսանալու մրցակից հաստատութիւններուն։ Միւս կողմէ, կէս առ կէսի գեղչուած դրամագլուխը անմիջապէս 52.500.000էն 162 միլիոն կը բարձրացուէր, առանց թոյլ տալու որ բաժնետէրերը կարենան մասնակցիլ դրամագլուխի յաւելումին։ Ֆրանսական պետութիւնը այս գործողութեան շնորհիւ դրամագլուխին 67,60 առ հարիւրը ապահոված էր իրեն։

Ազատագրման՝ Հավասի պարագան կրկին խնդրոյ առարկայ դարձաւ։ Հրամանագիր մը չեղեալ հռչակած էր թշնամիին բրած ընչագրկումները։ Հավասի համար դիւրին էր իր դէմ կատարուած գործողութեան չեղեալ նկատուելու պարտաւորութիւնը փաստել,— Նախ Վիշիի կառավարութիւնը դրամագլուխի յաւելման իր բաժնին միայն կէսը վճարած էր, եւ յետոյ իր խոստացած շահաբեր հանրագրութեան բոլոր գործերը չէր բերած։ 1945ի Յունուար 31ին Նախարարաց խորհուրդը հաստատեց թէ յետագային հանրային ազդերու հայթայթումը պիտի վերապահուէր Հավասի ամէն անգամ որ անհատական հաստատութիւն մը աւելի նպաստաւոր պայմաններ չկարենար առաջարկել, գինի եւ որակի տեսակէտով։ Նոյեմբեր երկուքի հրովարտակը ի զօրու կը դարձնէր լրատուութեան բաժնին անջատումը (Աժանս Ֆրանս – Փրէս)։

Այդ թուականէն ի վեր Հավաս կ'արդիականանայ և կը վերակազմէ իր սպասարկութիւնները։ Առաջին արդիւնքները համոզիչ եղան քանի որ 1947ին եւ 1953–ին, իր հասոյթը մէկ միլիառ ութ հարիւր միլիոնէն ութուկէս միլիառի հասած է։

Այսօր, 1961ին, Հավաս կը շարունակէ օրէ օր աւելի արդիական կազմակերպութիւն մը դառնալ։ Քրիսթիան Շաւանոն, իր ընդհանուր տնօրէնը կ'ըսէ.— Հավաս որ 19րդ դարու գործակալութիւն մը կը նկատուի, կ'ուզէ 21րդ դարու գործակալութիւն մը ըլլալ»։

Փարիզի մէջ ունի վեց հարիւր պաշտօնեայ, գաւառը 1400, 12 շրջանային տնօրէնութիւններ որոնք 85 մասնաճիւղեր ունին։ Արտասահմանի մէջ 21 մասնաճիւղեր գործակալութիւնը կը ներկայացնեն։ Տարեկան ընդհանուր գործառնութեան գումարն է՝ 24 միլիառ։

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆ
ՍՊԱՀԱՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ Շահ Բրզայի հրամանով հայ լեզուի դասընթացք մը բացուած է Սպահանի համալսարանին գրական ճիւղին մէջ։

Համալսարանին տեսչութիւնը պաշտօնական յայտարարութիւն մը հրատարակած է այս առթիւ.—

1960 – 1961 ուսումնական տարեշրջանին համար՝ Սպահանի համալսարանը կ'ընդունի Հայոց լեզուի ուսանողներ։

Ուսանողները պարտաւոր են քննութիւն տալ պարսկերէն եւ հայերէն լեզուներու։

Հայերէն բաժնի ուսանողները պէտք է ունենան գրական, բնագիտական ու մաթեմաթիքի վկայական։ Պէտք է արձանագրութեան համար վճարեն երկու հարիւր ռիալ եւ ներկայացնեն երեք հատ 6×4 մեծութեամբ լուսանկարներ եւ պատճէն ինքնութեան թուղթի։ Գաւառներէն եկնածու ներկայացողները կրնան պահանջուած թուղթերը ղրկել օդային փոստով։

Սպահանի համալսարանի գրականութեան ճիւղին տեսուչը Փրոֆ. Ֆարուղի, այս օրերուն, կը գտնուի Պէյրութ։ «Ազդակ»ի թղթակիցը տեսակցութիւն մը կ'ունենայ փրոֆէսէօրին հետ։ Եւ կը քաղէ հետեւեալ տեղեկութիւնները։

— Առաջին անգամ ըլլալով Սփիւռքի պատմութեան մէջ, օտար պետական համալսարան մը կը ձեռնարկէ հայերէն լեզուաբանութեան, մատենագրութեան, հայագիտութեան, մշակոյթի պատմութեան, գրաբարի եւ աշխարհաբարի դասընթացքներուն, որոնց համար պիտի տայ «լիսանս» (տիփլոմ տ'էթիւտ) Իրանի եւ արտասահմանէն եկած հայ ուսանողներու։

Այս կաճառին մէջ պիտի դասաւանդեն Իրան գտնուող լաւագոյն փրոֆէսէօրները։ Տեսուչ Ֆարուղի մտադրած է նաեւ օտար երկիրներու մէջ գտնուող մասնագէտներ հրաւիրել՝ դասաւանդութեան եւ դասախօսութեանց համար։

Կրթաթոշակներ պիտի յատկացուին Իրանահայ եւ օտար երկիրներու հայ ուսանողներուն համար։ Իսկ անոնց դիւրութիւններ ընծայելու համար Սպահանի մէջ, Նոր Ջուղայի Հայութիւնը կազմած է յանձնախումբ մը, որ պիտի զբաղի ուսանողներու բնակութեան հարցով, նպատակ ունենալով շինութիւնը հայկական ուսանողական տաղաւարի մը։ Յիշենք նաեւ թէ սկսուած դասընթացքներուն տասը երկսեռ ուսանողներ արդէն իսկ արձանագրուած են։ Ինչպէս ծանօթ է, Իրանի մէջ կ'ապրին 150 հազար Հայեր, թէ Իրան ունի բազմաթիւ երկսեռ բարձրագոյն վարժարաններ, որոնց ուսանողութեան կ'ընծայուի, բացի մշակութային հնարանքներէ, նաեւ շատ մը առաւելութիւններ։ Օրինակ՝ պետական պաշտօնատուներու մէջ այս «լիսանս»ին շնորհիւ՝ կարելի է լաւագոյն պաշտօններու կոչուիլ։ Զինուորական մարզին մէջ ալ այս «լիսանս»ը ունեցողը կը մտնէ ուղղակի Սպայից վարժարան եւն. եւն.։

Ահա գովելի ձեռնարկ մը,—վստահ ենք թէ մեծապէս պիտի խանդավառէ արտասահմանի Հայութիւնը, որ պիտի գիտնայ լաւագոյնս օգտուիլ առիթէն, անոր ընծայած առաւելութիւններով եւ հայագիտական բազմաթիւ ճիւղերու զարգացումով։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՓԱՇԱՅԵԱՆ

Մեր ողբացեալ բարեկամը, ծնած է 1883, Օգոստոս 14ին, Շապին Գարահիսարի Բիւրք գիւղը, եւ որբ մնացած է 95ի հայկական կոտորածներու պատճառաւ։ Կ'ուղարկուի Պոլիս, Ս. Փրկչի դպրոցը։ Հազիւ ստացած իր նախակրթութիւնը, կը հետեւի գորգի նորոգութեան արհեստին՝ Պօյաճեանի հսկողութեան տակ։ Շատ չանցած՝ ընդ երկար կը գործակցի յայտնի եւ հմուտ արհեստագէտ Յակոբ Գափուճեանի։

Համիտեան բռնապետութեան օրերուն, Պանքայի դէպքերու եւ Սուլթանին դէմ կատարած մահափորձին պատճառաւ՝ գաւառացիներու համար Պոլիս բնակիլը արգիլուած ըլլալով, կ'աքսորուի իր ընակավայրը։ Տեղական պայմաններու եւ աշխատանքի ձեւերուն անծանօթ ըլլալով, կ'երթայ բախտը կը փորձէ Սեբաստիոյ մէջ, շարունակելով իր արհեստը։ Կ'ամուսնանայ ծանօթ հերոսի մը աղջկան հետ։

Սեբաստիա գտնուած ժամանակ կը տեղեկանայ թէ Շապին Գարահիսարի առիւծասիրտ Ղուկաս Աղբարը հարիւր հինգ տարուան դատապարտուած է Համիտեան վայրագութեանց դէմ ըմբոստացած ըլլալուն համար։

Սամուէլ Փաշայեան շարունակ այցելութեան կ'երթայ անձնուէր հերոսին։ Ի վարձատրութիւն այս այցելութեանց, Ղուկաս Աղբար, որ անմոռանալի եւ գովելի դեր մը կատարեց ինչպէս կը վկայէ Արամ Հայկազ, Շապին Գարահիսարի ապստամբութեան մէջ համաշխարհային Բ. պատերազմի ընթացքին, կը հիւսէ փոքրիկ ձեռքի պայուսակ մը, որուն վրայ հիւսուած են այս տողերը.—«Նուէր Սամուէլ Փաշայեանի՝ Ղուկասէն»։

1930ին, երբ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կոչ կ'ուղղէր ամէնուն՝ հաւաքել յեղափոխութեան յիշատակները, Սամուէլ Փաշայեան սիրայօժար Հ. Յ. Դ. թանգարանին ուղարկեց հերոսին գործը։

Կ'արժէ արձանագրել նաեւ որ երբ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ինքնապաշտպանութեան գաղափարը կ'ուզէր արմատացնել հայ ժողովուրդի սրտին մէջ, Սամուէլ Փաշայեան կարեւոր դեր կատարեց Շապին Գարահիսարի շրջակայ գաւառները զինելու ուղղութեամբ։

Հինգշարթի առաւօտ, որոշեալ ժամուն Լոնտոնի հայ գաղութի ներկայութեան յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ, Ս. Սարգիս եկեղեցիին մէջ։ Ոչ ծանուցում, ոչ մահազդ, բայց եկեղեցին լեցուած էր, մէկը միւսին ըսած էր, «Փաշան» մեռաւ։

Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կատարեց Հայր Վազգէն։ Երիտասարդ կղերականը հակիրճ բառերով ներկայացուց հանգուցեալին անցեալը, երիտասարդ տարիքին իր պատկանած կուսակցութեան միջոցաւ բերած ծառայութիւնը հայ ժողովուրդին։

Այս պարագան շատերուն անծանօթ ըլլալուն համար հոգեկան կապ մը ստեղծեց եւ անմոռանալի յիշատակ մը, որ միշտ պիտի ապրի։

Յարգանք իր անմոռանալի յիշատակին։

Ք. ՏԻԳՐԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԿՐԸՆՈԲԼԸ.— Ինչպէս գրած էի իմ վերջին թղթակցութեամբ, տեղւոյս Հ. Մ. Ը. Մ.ի գնդակի խումբը անցած տարի առանց պարտուելու փոխեց իր կարգը, Գ. դասակարգէն անցաւ երկրորդ դակարգերուն պատկանող խումբերուն մէջ։

Այս տարուան եղանակի ախոյենական մրցումներուն մէջ միայն մէկ անգամ է պարտուած։

Անցած Կիրակի, 29 Յունուար, իր դաշտին վրայ մրցումի ելաւ իրենց դասակարգի ամէնէն ուժեղին դէմ, որ երբեք պարտուած չէր։ Թէեւ խումբին հինգ լաւագոյն խաղցողները բացակայ էին, որոնց երեքը դրօշի տակ են ներկայիս, երկու հոգի ալ հիւանդ։

Բայց դարձեալ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները դաշտ իջան, յաղթելու կամքով յանուն իրենց հայ անունին։ Խաղը սկսաւ շատ տաք, հազիւ քանի մը վայրկեան անց՝ մերինները կը նշանակեն առաջին կէտը։ Հակառակորդները կը սկսին հըրմշտկել վստահելով իրենց ֆիզիքական ուժին, բայց ապարդիւն։ Մեր յառաջապահ պատանիները անվախօրէն եւ կայծակի արագութեամբ գնդակը կը փախցնէին հակառակորդին ոտքերուն տակէն ու շարունակ կը մօտեցնէին թշնամի բերդին։

Առաջին կիսախաղը չլմնցած կը նշանակեն երկրորդ կէտ մը եւս։ Օրուան իրաւարարը, տեսնելով որ հակառակորդին պարտութիւնը այլեւս կասկածէ դուրս է, կը սկսի կողմնակցութիւն ցոյց տալ, ի նպաստ պարտուող խումբին։ Անտեղի եւ անարդար բաներ ըրաւ մեր տղոց դէմ, մինչեւ որ հակառակորդն ալ յաջողեցաւ երկու կէտ նշանակել, որով խաղը վերջացաւ երկուքով երկու։ Պէտք է յիշել թէ հակառակ օրուան դատաւորին կողմնակցութիւններուն, մեր մարզիկները դաշտէն դուրս ելան առանց վէճի ու կռիւի։

Հ. Մ. Ը. Մ.ը որ հինգ տարիէ ի վեր կը գործէ գաղութիս մէջ, այսօր իր անունը բարձր կը պահէ ամէն տեղ, իր շուրջը համախմբած է տեղւոյս հայ երիտասարդութիւնը անխտիր։ Սկզբնական շրջանին Կրընոպլի Հայութիւնը անտարբեր էր հանդէպ այս Միութեան, բայց ներկայիս մեծապէս կը քաջալերէ զինքը։

Իր այս վերջին մրցումին ներկայ էին հարիւրաւոր Հայեր ամէն դասակարգէ եւ սեռէ։ Այս տարի խումբին նկարով փոքրիկ օրացոյց մը հրատարակեցին ֆրանսերէն գրութիւններով, որ իրենց 1.200 Ն. Ֆ. զուտ շահ մը բերած է։ Օրացոյցին վրայ գինը չէին նշանակած, բայց շատեր հինգ Ն. Ֆ.էն մինչեւ յիսուն Ն. Ֆ. տուած են։ Այս առթիւ վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլորին։

Գ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (132)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

— Այո, արքայ, բազում են, սակայն ամէնքը ի վիճակի չեն կառուցել։ Ջունեն փորձ. նաեւ քարը եւ փայտը չի բաւում ամէնքին, վասնզի ամէնքը ...

— Իսկ եկեղեցի՞ն։ Ջանացէք աւարտել գէթ եկեղեցին, — ասաց Արշակը եւ հեծեծաց հեռացաւ սկուտեղից։

Այդ պահին էր ահա, որ յայտնեցին, թէ քահանայապետը ժամանել է տեսակցութեան։ Արշակի առաջին զգացումը եղաւ դժգոհութիւն, որ Ներսէսը խանգարեց իր գրոյցը. Նրա աչքերի սպիտակուցները փայլեցին խոժոռ, բայց մտածեց, որ այդ այցելութիւնը հաւանաբար կ'ունենայ լուրջ պատճառներ, այլապէս Ներսէսը այդքան շուտ չէր թողնի իր Գառնին... Այժմ ի՞նչը կարող էր բերել նրան,— դա հետաքրքրեց Արշակին, եւ նա քաղաքի շահապին արձակելով, կարգադրեց հրաւիրել։

Երբ արարողապետը կաթողիկոսին հըրաւիրեց գահասրահ՝ ուղեկից եպիսկոպոսներն ու Փաւստոս դպիրը մնացին սպասասրահում։ Ներսէսը, արծաթագլուխ գաւազանը ձեռքով ներս մտնելով, տեսաւ թագաւորին մի բարակ ծիրանի ուսերին դանդաղ քայլելիս։ Կաթողիկոսը նկատելով՝ Արշակը կանգ առաւ։

— Բարի եկար, քահանայապետ։

— Բարին արքային եւ պալատին, նաեւ տանս արքունի,— Ներսէսը աջով խաչակնքեց թագաւորին ու գահասրահը՝, չնայած դժգոհութիւն զգաց, որ Արշակը պատշաճ ձեւով չընդունեց իրեն։

— Հաճիր բազմել, քահանայապետ,— մատնացոյց ձեռքը դէպ բազկաթոռը մեկնեց Արշակը։

Եւ երբ Ներսէսը տեղաւորուեց բազկաթոռում, Արշակը, ինքն եւս նստելով, թուխ աչքերի սուր հայեացքը յառեց հիւրի երեսը։

— Ըզէկ յայտնեցին՝ Գառնի ես։ Ի՞նչը հարկադրեց ժամանելուն պէս գալ ինձ։

— Մեր երկրի խաղաղութիւնը, արքայ։

Որքան հարցը անհիւրընկալ էր, պատասխանը եղաւ նոյնքան անակնկալ։ Եւ Արշակը լարուեց տարակոյսով։

— Պատահե՞լ է դժբախտ ինչ։

— Տակաւին՝ ոչ, արքայ։ Սակայն կարող է պատահել ամէն վայրկեան։

— Խօսիր աւելի պարզ, քահանայապետ,— Արշակի սպիտակուցները փայլեցին հետաքրքրութիւնից։ — Դու ական ջալո՞ւր ես եղած որեւէ դաւի, թշնամութեան։

— Ոչ միայն ականջալուր, արքայ, այլ ունեմ լուրեր հաւաստի, որ դէմդ կայ մի տրտունջ, որը սակայն կարող է լեռնանալ եւ դառնալ աղէտաւոր ...

Այստեղ Ներսէսը մտածեց, թէ ինչպէս յայտնի լուրը եւ ի՞նչ ձեւակերպումով, որ միջնորդութիւնը ի զուր չանցնի– չգրգռի Արշակին եւ միաժամանակ օգուտ բերի գործին։

— Քո հիմնադրած քաղաքը, արքայ, ցանկալի է անշուշտ,— շարունակեց Ներսէսը ձայնին մեղմութիւն ու խորհրդաւորութիւն տալով,— սակայն քո հրովարտակը՝ մարդաժողով անել նախարարներից ... Իրազե՞կ ես արդեօք նոցա դըժգոհութեանը, արքայ։

— Այո, տէր հոգեւոր, քաջատեղեա՛կ եմ, որ նոքա անգամ ժողովներ են գումարում իմ դէմ։ Իրազեկ եմ նաեւ, որ Վասպուրականի տէր Արծրունի Մերուժանը, չկատարելով իր պարտքը արքունեաց հանդէպ, գրգռում է հարեւան ու բարեկամ նախարարներին իմ ձեռնարկումների դէմ, իմ դէմ, իմ գահի դէմ։ Իրազեկ եմ,— կրկնեց Արշակը եւ մէկէն հարցրեց.— Իսկ ինքդ, քահանայապետ, չես կամենում միթէ՞, որ մեր երկիրը զօրանայ եւ դիմագրաւի իր թշնամիներին։

Արշակի լաւատեղեակութիւնը եւ նրա անակնկալ հարցումը ասես շփոթեցին Ներսէսին եւ նա խոշոր աչքերը բացխփեց մի քանի անգամ... Նա, ի հարկէ չգիտէր եւ չէր կարող իմանալ, որ Անգեղաց իշխանիկը իրենից մի օր առաջ եղել էր արդէն թագաւորի մօտ, պատմել էր իշխանաժողովի մասին եւ՝ առանց մահափորձի դէպքը յիշելու, խնդրել էր որեւէ պաշտօն, քանի որ մտադիր չէր այլեւս վերադառնալ իր կալուածը։ Եւ թագաւորը նրան, իր իսկ ցանկութեամբ, ուղարկել էր զօրքի մէջ ծառայելու։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տէր եւ Տիկին Տէրտէրեան (Փարիզ) մէկ տարեկան Յառաջ կը նուիրեն իրենց հօր՝ Գ. Տէրտէրեանի (Լիոն):

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18 Ի

ԱՊՍՏԱՄԲԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէին, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. ենթակոմիտէներու եւ խումբերու եւ Նոր Սերունդի խումբերուն:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ

ԸՆԿ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ՝

ԸՆԿ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Ուղերձ՝ Հ. Յ. Դ. Շաւարշ Միսաքեան խումբի եւ Նոր Սերունդի կողմէ:

ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ ՄԷՋ

340. BLD. CHAVE

Շաբաթ, Փետրուար 18, ժամը 21էն մինչեւ լոյս:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Չորեքշաբթի, Փետրուար 8, երեկոյեան ժամը 9ին, Ազգ. Տան մէջ, 32 Րիւ տը Թրէվիզ, նախաձեռնութեամբ Փարիզի «Ահարոնեան» խումբին:

Կը խօսի՝

ՏԻԿ. ՀՈՒՄՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ–ԳՈՒՏԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Կը հրաւիրուին Նոր Սերունդի ընկերները, ընկերուհիները եւ համակիրները:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

Ընդհ. ժողովը պիտի գումարուի Փետրուար 9ին, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 21ին: Ընտրութիւն նոր վարչութեան:

Անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ: Ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, մեթրօ *Քատէ: Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է:*

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ.— Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Օպոզեան, զաւակները եւ բոլոր ազգականները կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Փետրուար 19ին, առաւօտեան ժամը 10ին Լիոնի Հայոց եկեղեցիին մէջ (Րիւ Գուալօ) հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց ողբացեալ մօր, մեծ մօր, եւ ազգականին

ՄԱՐԻՑԱ ՕԳՈԶԵԱՆԻ

(Ծնեալ Արսլանեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է ի նպաստ իր դպրոցին, Ե. Հաճեանի մահուան տարելիցին տխուր առիթով, յիսուն Ն. Ֆ. Հաճեան ընտանիքէն եւ երեսուն Ն. Ֆ. Տէր եւ Տիկին Վարուժան Աւագեանէ:

^

Հայ Կարմիր Խաչի Ֆէօանվիլիէի օգափոխութեան կայանին կը նուիրեն.—

Տոքթ. Օտապաշեան (Շամպլի) 50 Ն. Ֆ., Գ. Գ. Տ. Սթամպուլեան (Կրընոպլը) երեսուն, Լ. Համբիկեան (Ժուան լէ Բէն) քսան, Երամեան (Վիլըրօմպլ) քսան, Տէր եւ Տիկին Սրմաքէշեան (Ալֆորվիլ) քսան, Ժաք Գազանճեան (Ալֆորվիլ) 15, Տոքթ. Մաքսատար (Շօլէ), Թիկին Տոքթ. Քէշեան (Մարսէյլ), Վ. Մոսկոֆեան (Լը Վէզինէ), Միշէլ Շալճեան (Լը Ման), Տէր եւ Տիկին Զ. Ալեքսանեան (Մարսէյլ), Վաղարշակ Մելիքեան, Տէր եւ Տիկին Սաաթճեան (Քոլոմպ), Մելիքեան, Խանճեան (Անկէն), Վահրամ Ոսկանեան (Վիլըրօմպլ), Ոստանիկ Աճէմեան (Անկէն), Որբերեան, Տէմիրճեան, Իւնանեան, Էպպէրեան (Ալֆորվիլ), Վարժապետեան (Գուրպըվուա), Եօթնեղբայրեան (Փրէ Սէն Ժերվէ) տասնական Ն. Ֆ.:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Գրասենեակի սկսնակ օրիորդ մը, ընթեռնլի ձեռագրով: Դիմել անձամբ Յառաջի վարչութեան:

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱԶԳ. ՀԵՐՈՍ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ Վիէնի Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի:

12 *Փետրուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին,* Սէրքըլ Կաթոլիկ *սրահին մէջ:*

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Մասնակցութեամբ գաղութիս երեք յարանուանութեանց ներկայացուցիչներուն եւ զանազան միութեանց:

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական յայտագիր, որուն բաժին:

Օր. Անժէլ Կարապետեան (*Լիոնի երաժշտանոցէն*), *մասնակցութեամբ Գ.* Սիրանոսեան (*Դաշնակ*), *դեղջկական պար, պիտի ներկայացուի* Կենդանի պատկեր մը, *ղեկավարութեամբ* Օր. Լ. Ազպըյըգեանի:

Մուտքը ազատ է:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանի յաջորդ հաւաքոյթը այս Չորեքշաբթի ժամը 21ին՝ Քատէի վերնայարկը:

Դասախօսութեան նիւթն է «Ազգային քաղաքականութեան մը յատկանիշները»:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Աշակերտներուն կողմէ կազմակերպուած թատերական ներկայացում մը՝

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 5

Կէսօրէ ետք ժամը 3.30ին

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

8 bis, Rue des Ternes

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10.45ին Վարդանանցի արարողութիւն:

Կը խօսի ՎԵՐԱՊԱՏ. ՍԻՍԼԵԱՆ:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի, Փետրուար 12, Տօն Վարդանանց, Հ. Սամուէլ վրդ. Արամեանի՝ *Ս. Խաչ եկեղեցւոյ ժողովրդապետական պաշտօնի տուչութեան արարողութիւն եւ հանդիսաւոր պատարագ, նախագահութեամբ ԳԵՐՊ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻԻ:*

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՓԱՌԱՏՕՆ ՅՈՒՆԻՍ 13ԻՆ

×

Գէլվիլ Լիլայի դպրոցի աշակերտութիւնը իրենց ուսուցչին ղեկավարութեամբ, պիտի ներկայացնէ «Վարդանանցը» *Մարտ 19ին:*

ԾԱԽՈՒ Է ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Մեկնումի պատճառով ծախու է նպարավաճառի խանութ մը, ապրանքով կամ առանց ապրանքի, որ ունի խոհանոց մը եւ հինգ սենեակնոց յարկաբաժին մը վրան: Վարը՝ երկու մթերանոց եւ մէկ կառատուն: Գրել Յառաջին որ կը փոխանցէ կամ հեռաձայնել՝

49.51-58 A Décines (Isère).

ԾԱԽՈՒ Է

ԼԻՈՆԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

Նպարավաճառի եւ մսավաճառի խանութ մը ծախու է կամ վարձու, յարմար պայմաններով:

Դիմել՝

BAHADOURIAN

246, Rue Vendôme, Lyon

ԾԱԽՈՒ Է

Վիրոֆլէի մէջ, էնվալիտէն – Վէրսայլ շոգեկառքի գծին վրայ, Շաւիլ – Վէլիզի կայարանին ճիշդ դիմացը, յարկաբաժին մը՝ երեք սենեակ, խոհանոց, բաղնիք, կեդրոնական ջեռուցում, երրորդ յարկ, շատ լաւ վիճակի մէջ: Հեռաձայնել 926 57 – 84, ճաշի ժամերուն:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Փարիզի Հայ. Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը նկատի ունենալով Վարդանանց մեծ եւ փառաւոր ճակատամարտի կրօնական եւ ազգային տօնի պատմական հանգամանքը, այս տարի եւս պատշաճ հանդիսաւորութեամբ պիտի տօնակատարէ, 9 Փետրուար, Հինգշաբթի օր ժամը 9.45ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ:

Հրաւիրուած է Փարիզի եւ շրջակայքի դասընթացքներու աշակերտութիւնը: Պիտի մատուցուի մասնաւոր Ս. պատարագ:

Արարողութիւններուն պիտի նախագահէ Հայրապետական Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Յետ պատարագի դպրաց դասը պիտի երգէ յատուկ պատշաճի երգեր եւ պիտի ըլլան արտասանութիւններ:

Կը խնդրուի մեր բոլոր հայրենակիցներէն որ ներկայ ըլլան, յարգելու համար Սրբոց Վարդանանց յիշատակը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ ողբ. Վահան Քէօտէքեանի յուղարկաւորութեան առիթով փոխան ծաղկեպսակի շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Գ. Գ. Արտաշէս Մենծիկեանէ տասը Ն. Ֆ., Բիւզանդ Գույումճեանէ տասը, Կարպիս Գէրպերաբրգիւեանէ (եկեղեցիի դասընթացքին, 10, Իսահակ Գօյաճեանէ 10, (քսան ալ Սողոմոն Թէհլիրեան սրահին): Աւանդ գումարը ստանալ եկեղեցիէն:

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՕՐԱԿԱՐԳ.— 1) 1959 – 1960 *տարեշրջանի բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն:* 2) *Ընտրութիւն:*

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արգութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Շարունակութիւն նախորդ ժողովին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. Գ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը այս Շաբաթ օր, ժամը երեքին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Մշակոյթի Տան մէջ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Դպրոցասէրի տարեկան գեղարուեստական ցերեկոյթը՝ Մարտ 26ին:

×

ՍԷՆ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Համախմբ. Հայր. Միութեան մասնաճիւղի մեծ պարահանդէսը Մարտ 25ին, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Ալհամպրայի մէջ, մեծ նուագախումբ: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Փետրուար 12, Կիրակի ժամը 16 – 24

LES AMBASSADEURS

3, Avenue Gabriel - Champs-Élysées

Կը մասնակցին երկու հռչակաւոր նուագախումբեր

PIERRE DIEUZEY - JAZZ NEW ORLEANS

PEPITO GOMEZ - TYPIQUE TANGOS

Գեղարուեստական բաժին — Մուտք 5 Ն. Ֆ.

Կանխաւ ապահովել տոմսերը եւ սեղանները հեռաձայնելով Հայ Կարմիր Խաչի Կեդրոնատեղին Էլիզէ 67 – 03

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Վարձուած սեղանները գրաւուած պէտք է ըլլան ամէնէն ուշը ժամը 19.30ին: Հակառակ պարագային պարահանդէսի կազմակերպիչ յանձնախումբը որեւէ պատասխանատուութիւն չի ստանձներ:

ՏԱՐԻ ՆՈՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՌՔ ՆՈՐ

ՀՆԱԳՈՅՆ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԳՈՀԱՐ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

— 1960 —

... « Մեծ ժողովուրդները իրենց մնայուն պատմութիւնը միայն սուրով, հուրով եւ արիւնով չեն գրեր, այլ եւ գրիչով, վրձինով եւ արուեստով՝ իրենց մշակոյթով: Անոնցմէ է հայ ժողովուրդը »:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՈՒԱԾ՝ ՓԱՐԻԶ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ

Անտիպ եւ գունաւոր նկարներով

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Մեծադիր փառաւոր հատոր մը, 200 էջ, 100 արտատպում:

ԳԻՆ 120 Ն. Ֆ.

ԴԻՄԵԼ

ՅԱՌԱՋ

32, Rue de Trévise, 32

PARIS (IX·)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 9 ՓԵՏՐՈՒԱՐ

JEUDI 9 FEVRIER 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9024 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4825

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅԱՆՈՒՆ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ

Հազար հինգ հարիւր տարի առաջ, յամի տեառն 451, Մայիս 26ի Շաբաթ օրը Աւարայրի դաշտին վրայ, Տղմուտ գետի ափին տեղի ունեցաւ Հայոց պատմութեան ամէնէն փառահեղ դիւցազնամարտը, յանուն ազատութեան։

Սպարապետ Վարդան Մամիկոնեան եւ իր քաջարի զինուորները, որոնք նահատակի սուրբ արիւնով ոռոգեցին ռազմադաշտը, ինչպէս նաեւ վերապրող հազարաւոր կտրիճ ու հաւատաւոր երիտասարդ մարտիկները անձնազոհութեամբ ու գերագոյն հայրենասիրութեամբ կռուի ճակատը նետուեցան՝ պաշտպանելու համար մարդկային ամէնէն տարրական իրաւունքները, — ամէն բանէ առաջ խղճի ազատութիւնը։

Հայ ժողովուրդը չորրորդ դարու սկիզբը պետական կրօնք էր դարձուցած քրիստոնէութիւնը, անոր յառաջդիմական, եղբայրասիրական, զոհաբերական վեհ սկզբունքները համապատասխան գտնելով իր նկարագրին ու համոզումներուն։

Շնորհիւ նոր կրօնքին, երկիրը բարգաւաճ էր ու ծաղկած։ Նոր հորիզոններ էին բացուած Հայութեան առջեւ։

Գրիգոր Լուսաւորիչի գծած ճամբան հանգրուանէ հանգրուան անցնելով առաջնորդած էր մեր նախահայրերը դէպի Մեծն Ներսէսի փառաւոր շրջանը, հուսկ յետոյ Ս. Սահակի, Ս. Մեսրոպի օրով եւ Վռամշապուհ Թագաւորի յանգելու համար Ոսկեդարին։

Քրիստոնէութիւնը արմատ էր ձգած արդէն հոգիներու մէջ։

Քրիստոնէական գրականութիւն մըն էր ծաղկած՝ շնորհիւ Մեսրոպ Մաշտոցի իրագործած հրաշալիքին, — հայ գրերու գիւտին, որ պիտի շեշտէր հայ ժողովուրդի անկախութեան ձգտումը։

Սեփական լեզու եւ սեփական գիր, սեփական եկեղեցի եւ կրօնապետ, — գլխաւոր յատկանիշները Հայուն ազատ ու անկախ ապրելու, օտարի լուծին չենթարկուելու կամքին ու բնածին պահանջին։

Սասանեան Յազկերտ Բ. Զրադաշտի հեթանոսական կրօնքը պարտադրելով Հայաստանի, կ՚ուզէր հայ ժողովուրդը ձուլել իրանեան հսկայ հալոցին մէջ։

Աւարայրի հերոսները իրենց կարմիր արիւնով կորուստէ փրկեցին Հայութիւնը եւ փառաւոր էջ մը արձանագրեցին Հայոց պատմութեան մէջ։

Վարդանանց պատերազմը տասնեւհինգ դար վերջ, տակաւին այսօր ալ հպարտութեամբ կը լեցնէ մեր հոգիները եւ ներշնչման աղբիւր կը հանդիսանայ ամէն դաւանանքի ու տարիքի բոլոր Հայերուն, անխտիր։

Հայաստանեայց առաքելական եկեղեցին Սուրբերու կարգն է դասած «Վարդան զօրավարն ու 1036 վկաները» եւ ամէն տարի այս եղանակին կ՚ոգեկոչէ անոնց յիշատակը, հանդիսաւոր արարողութեամբ։

Մերձաւոր Արեւելքի մէջ տօնական օր է Վարդանանցը։ Դպրոցներն ու խանութները կը փակուին ամբողջ օրը։ Պէյրութի հայկական արուարձանին մէջ արաբ առեւտրականներն ալ յաճախ կը հետեւին Հայերու օրինակին, սրտառուչ եղբայրակցութեամբ։

Առանց մեր Ոսկեդարին, առանց Սահակ Պարթեւի, Մեսրոպ Մաշտոցի եւ «Թարգմանիչներու պանծալի հոյլին», դժուար թէ կարենայինք ունենալ Վարդանանցը։

Աւարայրէն վերջ հայ քաջերը շարունակեցին կռիւը Պարսիկներուն դէմ։ Ապստամբ Հայաստանի անառիկ բերդերուն եւ լեռներուն մէջ, կարմիր Վարդանի եղբօրորդին Վահան Մամիկոնեան տարիներով ահագին վնաս հասցուց Պարսիկներուն, որոնք ի վերջոյ Նուարսակի պատմական դաշնագրով ընդունեցան իրենց պարտութիւնը եւ ազատ ձգեցին Հայերը իրենց կրօնքին մէջ։

Յաղթած էր Հայուն ազատ ու անկախ ապրելու կամքը։

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Անգարայէն կը հեռագրեն թէ ելմտական նախարար Քեմալ Քուրտաշ հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրած է Սահմանադիր Ժողովի առջեւ։

— «Կը հարցուի որ ելմտացոյցը բաց ունի թէ ոչ։ Այս ելմտացոյցը մեծապէս հաւասարակշռուած եւ շինարար է։ Կարեւորը այն է թէ ելմտացոյցերը ազգ. տնտեսութեան վրայ ինչ ազդեցութիւն պիտի գործեն։ Յաճախ հաւասարակշռեալ երեւցող ելմտացոյցեր արժեզրկումի ծնունդ տուած են, ընդհակառակն ոչ հաւասարակշռեալ ելմտացոյցեր ալ, որեւէ արժէքազրկումի ծնունդ չեն տուած։

1961ի ելմտացոյցը այս տեսակէտով կատարելապէս քաջառողջ է։ Պետական գանձը 1961ի ելմտացոյցին համար ոչ մէկ տեսակէտով Կեդրոնական դրամատան պիտի դիմէ։ Միւս կողմէ պետական տնտեսական կազմակերպութիւններուն 227 միլիոն ոսկիի օժանդակութիւն պիտի ըլլայ։ Այս կազմակերպութեանց 1961ի վերջաւորութեան բացը մէկ միլիառ 203 միլիոն ոսկիի պիտի հասնի։ Միայն թէ այս բացերուն համար երբեք կեդր. դրամատան աղբիւրներուն դիմում պիտի չըլլայ։ Ցիշեալ մէկ միլիառ 203 միլիոնը կատարելապէս ելմտացոյցով եւ այլ աղբիւրներով պիտի դիմագրաւուի։

1961ին գիները կայուն պիտի մնան»։

Հարստութեան յայտարարագիր տալու որոշումը մեծ յուզում պատճառած է Թուրքիոյ մէջ՝ նկատի ունենալով նախընթացը, «Վարլըք վէրկիսին»։ Այս մասին եւս արտայայտուելով, ելմտական զօրծավարը յայտարարեց.

— «Հարստութեան յայտարարագիրը կը չափազանցուի։ Եկամուտի տուրքին հասոյթի անբաւարարութիւնն է որ անհրաժեշտ դարձուցած է այս միջոցը։ Օրինակ, 1959ին 142 հազարի հասնող վաճառականները եւ ճարտարարուեստները միջին հաշիւով 13.018 ոսկի շահ ցոյց տուած են։ Այս կացութեան առջեւ հարստութեան յայտարարագիրը նպատակ ունի ձեռք բերուած հասոյթները ճշգրտօրէն հաղորդել։ Բացարձակապէս կապ չունի «հարստութեան տուրքի» մը հետ։ Անցեալի մասին ոչ մէկ հարցում պիտի ուղղուի։ Միայն եւ միայն միջոց մըն է ասիկա, որպէսզի հասոյթ ձեռք բերողները ճշգրտօրէն հաղորդեն։

Աշխարհի մէջ ամենուրեք այսօր անհատները տուրքերով պետութիւններուն օժանդակ կը հանդիսանան։ Մինչդեռ մեր մէջ ցարդ հակառակը եղած է։ Քուէ որսալու համար մեծ շահ ապահովողները տուրքէ զերծ կացուցուած են, ընդհակառակն պաշտօնեաներէն տարապայման տուրք գանձուած է։ Բոլոր տուրքերը մի առ մի քննութեան կ՚առնենք։ Այս մասին աշխարհահռչակ փորձագէտներէն ալ կ՚օգտուինք»։

× Թուրքիոյ Ներքին նախարար Քըզըլօղլու նշանակուեցաւ վարչապետի օգնական։ Ներքին նախարարութեան կոչուեցաւ Չէյթինօղլու։ Շինարարութեան նախարարը հրաժարեցաւ.

× Եասը Ատայի դատավարութիւնները պիտի վերջանան Ապրիլին։ Մինչ այդ, չորս օրուան արձակուրդ առացան դատարանին անդամները։

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅՈՑ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հետեւեալ յայտարարութիւնը հրատարակուած է Պոլսոյ հայերէն լրերթերուն մէջ.—

«Համաձայն կուսակալութենէն ստացուած հրահանգին, համայնքին կողմէ —

1) Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ Եկեղեցիին եւ Կեդր. լիսէին.,

2) Գարակէօզեան որբանոցին,

3) Գալֆայեան որբանոցին,

4) Ս. Խաչ Դպրեվանքին,

5) Էսաեան լիսէին,

6) Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին,

Խնամակալութիւններն ու Հողաբարձութիւնը ընտրելու համար, պաշտօնա-կան հրահանգով կազմուած ընտրողական ժողովս քաղաքիս բոլոր Թաղ. Խորհուրդներու գիւանները (իբր ընտրողական ժողովի թաղային ներկայացուցիչներ) ստիպողաբար նիստի կը հրաւիրէ 7 Փետր. 1961, Երեքշաբթի ժամը 18ին Պէյօղլուի Մատենադարանը»։

Այս մութ յայտարարութենէն այնպէս կը հասկցուի թէ Թուրք կառավարութիւնը հետզհետէ կը սահմանափակէ Հայոց պատրիարքարանին իրաւասութիւնները։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՆՈՒԶԻ տեղեկատուութեան նախարարը՝ Մոհամէտ Մասմուտի Փարիզ հասաւ եւ Չորեքշաբթի առտու ընդունուեցաւ տը Կոլի կողմէ։ Մասմուտի որ Փարիզի դեսպան էր երեք տարի առաջ, եկած է Թունիզիա – տը Կոլ հանդիպումը պատրաստելու։ Լրագրողներուն յայտարարեց թէ Թունուզ վերադառնալէ առաջ Զուիցերիա պիտի երթայ եւ Թունիզիային պարզէ Փարիզի իր տեսակցութեանց արդիւնքը։

ԿԻ ՄՈԼԷԷՆ եւ Զօր. տը Կոլ ընդունեցաւ Փէէր Ֆլիմլէնը։ Ընկերվարական ներէն եւ Նախագահը կ՚ուզէ ժողովրդական Շարժումի կարծիքն առնել վճռական քայլեր առնելէ առաջ։

ԽՐՈՒՇՉԵՒ կը շարունակէ իր «գետնահարը» երկրագործական տագնապին մասին։ Անդրկովկասի (Վրաստան, Ատրպէյճան, Հայաստան) երկրագործական ժողովին որ գումարուած էր Թիֆլիզ, խորհրդային վարչապետին ճառը ցարդ չէ հրապարակուած։ Միւս կողմէ մաքրագործումը կը շարունակուի, նոր զոհն է ռուսական հանրապետութեան երկրագործական նախարարը՝ Սմիրնով որ փոխարինուած է Սոթնիքովի կողմէ։

ԺՈՐԺ ԲՈՆԷԻ կինը մեռած է առջի օր։ Ուաշինկթընի նախկին դեսպանին կինը, Ֆրանսայի առաջին «տիկիններէն» եղած է եւ փայլուն ընդունելութիւններ տուած նաեւ Փարիզի մէջ երբ ամուսինը արտաքին նախարար էր։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ նախկին Նախագահ՝ Շամունի ապարանքին վրայ անծանօթներ առջի օր ռմբանակ մը նետեցին, որ պարտէզին մօտ իյնալով ոչ մէկ վնաս պատճառեց։

«ԹՈՐԷԶ իր վերջին օրերը կ՚ապրի» կը գրէ համայնավար ընդդիմադիր Թերթը Լա Վուա Քոմիւնիսթ։ Անդրադառնալով Սերվէն – Քազանովա տագնապին, Քլոտ Տերվիէ կը գրէ.— Այս խնդիրը պէտք չէ թերագնահատել։ Թորէզի գործածած ոճն իսկ ցոյց կուտայ թէ կացութիւնը ծանր է եւ հարուածելով անոնք որոնք կը յանդգնին զինքը քննադատել, Թորէզ այս անգամ իր դահակալութեան վերջին օրերը կը պատրաստէ»։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ապահովութեան մարմինները ձերբակալեցին ինը կղերականներ, մէկ նախկին կոմսուհի եւ մէկ նախկին հարիւրապետ, որոնք «պետութեան դէմ դաւադրութիւն մը» կազմակերպած էին»։

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ՎԱՆԴԱՆԱՆՔ

Ահուսարսափի օրերուն, երբ արիւնազանգ բռնակալութիւնը կը բզկտէր մեր միտքն ու սիրտը եւ մարմինը, մարդիկ մխիթարութիւն կը փնտռէին ոգեկոչելով անցեալը։

Իրենց երեւակայութիւնը կը քրքրէր, կը լուսաւորէր պատմութեան էջերը, գտնելով աղբիւրներ հաւատքի եւ կորովի։

Այդպէս, իր առջեւ կը պարզուէին պայքարի եւ փառքի արձանագրութիւններ որոնք բարձր կը պահէին իր գլուխը։

Այդ անցքերէն մէկն ալ՝ Վարդանանքը, որ կը տօնուի այսօր, զանազան ձեւերով։

Ինչպէս բռնակալութիւնը, օտարութեան սառն խորշակն ալ կը սպառնայ կազմալուծել մեր ինքնուրոյն գոյութեան հիմքերը, եթէ չկարենանք պահել կապը երէկուան եւ այսօրուան միջեւ։

Ի՞նչ է Վարդանանքը։ Բազմաթիւ հատորներ հրատարակուեցան վերջին տարիներու ընթացքին։ Երկարաշունչ վերլուծումներ թէր ու դէմ տեսութիւններ, պարզելու համար Աւարայրի ռազմադաշտին խորհուրդը։

Եղան հեղինակներ որոնք փորձեցին այլափոխել, նսեմացնել Վարդանի եւ Ղեւոնդ Երէցի օրհասական ճակատամարտը, պարզապէս կրօնական մոլեռանդութեան վերածելով զայն։

Եւ, տրամաբանօրէն, յանգեցան այն եզրակացութեան թէ իմաստունը, բուն հայրենասէրը Վասակն էր, ոչ թէ Վարդանը։

Ըմբոստանալով այս բռնազբօսիկ տեսութեան դէմ, ուրիշ հեղինակներ նորէն ու նորէն քրքրեցին պատմութեան գիրքերը։

Անոնք համբերութեամբ վերլուծեցին ծուռն ու շիտակը եւ գտան նոր փաստեր, ապացուցանելու համար պատմական ճշմարտութիւնը.—

Իսկ եւ իսկ ազատագրութեան պայքար մըն էր որ կը մղուէր։

Թշնամին կ՚ուզէր սորկացնել ամբողջ ժողովուրդ մը, դաւանափոխութիւն պարտադրելով։

Եթէ ըմբոստները քրիստոնէաշունչ յորդորներ կ՚ուղղէին, գլուխն ըլլալով Ղեւոնդ երէց եւ Վարդան Մամիկոնեան, պատճառը այն է որ ազգութեան գաղափարը, հայրենիքի սէրը տակաւին չունէին այն իմաստը ինչ որ այսօր։

Նոյն երեւոյթը կը պարզուէր տառերու գիւտին առթիւ ալ։

Մեսրոպի եւ Սահակի տառապանքին եւ գիշերաջան տքնութեանց հիմնական նպատակն էր ապահովել ժողովուրդին ինքնուրոյն դիմագիծը, սեփական մշակոյթ ստեղծելով։ Հոգ չէ թէ Աստուածաշունչի թարգմանութեամբ սկսէին։

Միայն կրօնական մոլեռանդութեան կիրքը կրնա՞ր այնքան ուժ ունենալ դէպի Տղմուտ գետ առաջնորդելու ափ մը քաջեր, որոնք պիտի ճակատէին ամենահի բանակի մը դէմ։

Պատմական ճշմարտութեան ուրիշ ապացոյց մըն ալ այն որ, վաստակաւոր հեղինակ մը, Դեր. Դէմիրճեան, յաջողեցաւ հոյակապ վէպ մը յօրինել, «Վարդանանք», այնքան ճարտար հիւսուածքով։

Աւարայրի ճակատամարտին (451) եւ անոր 1036 վկաներուն ոգին էր որ բազմապատկուեցաւ դարերու ընթացքին, յանգելով ներկայ քաղաքական – ազատագրական պայքարին։

Դիմադրական ճակատ եւ ինքնապաշտպանութիւն, — ահա բուն իմաստը այդ մարտնչումներուն, Վարդանանցէն մինչեւ նոր ժամանակներու հերոսամարտները։

Վերջին խօսքը պիտի արտասանէ ան որ գիտէ դիմանալու գաղտնիքը։

1955 Շ.

ՊԱՊ ԹԱԳԱՒՈՐ

Ամերիկահայ պատմաբան Հրանդ Արմէն հրատարակած է Պապ Արշակունի հատորը «անիրաւ Արշակունին»ին յիշատակը վերակենդանացնելու համար ։

Պատմաբաններ, Փաւստոս եւ Խորենացի, կուսակցական ոգիով նկատած են դէպքերը, ձեռագիր ընդօրինակողներն ալ խեղաթիւրած են, «Փաւստոս ցասման մտրակներ կը շաչեցնէ դժբախտ թագաւորի գլխուն։ Ցաւալի է որ 1500 տարիներ պատմիչներ կրկնած են անիրաւ Արշակունիին գեհենական պատկերը »։

Նպատակը յայտնի է, հեղինակը կը ջանայ սրբագրել տասնեւհինգ դար կրկնուած ամբաստանութիւն մը, Պապի վերագրուած մեղքերը կուսակցական ոգիով դիտուած են, Պապ անբասիր է « քինախնդիր Փաւստոս կոյր ատելութեան բաժնեկից ըլլալով հազար վեց հարիւր տարի Հայ Եկեղեցւոյ պատմութիւնը անիծեր է Պապի անունը» (էջ 275)։

« Տասնեւվեց դար յետոյ պատկառելի եկեղեցական մը, Օրմանեան(*), հերքած է Պապի կողմէ Ներսէս Կաթողիկոսի թունաւորման ամբաստանութիւնը »։ Այսքան դարեր պատմիչներ եղած են կողմնակալ Փաւստոսի նման, կուրօրէն հետեւած են ժամանակակից հեղինակին, քննութեան չեն ենթարկած հին պատմիչին գրութիւնը, Հրանդ Արմէն Օրմանեանէն ետք այդ քննութիւնը կը կատարէ, ինչպէս որ քննած էր Եղիշէն եւ Փարպեցին ։

Պատմութիւնը գրուած է ուրեմն համակրանքով եկեղեցականութեան հանդէպ, հակակրանքով Արշակի եւ Պապի ։ Պատմաբանն ալ արդեօք քննադատութեան ենթարկելով հին պատմիչները ենթակայ չէ՞ համակրական դատողութեան։ Հայ աղբիւրներէն աւելի դիմած է օտար հեղինակներու, մասնաւորաբար լատին պատմաբան Ամիանոսի, որպէս անկողմնակալ պատմաբան, ժամանակակից Արշակի եւ Պապի, ականատես վկայ դէպքերուն ։

Հակառակ անունին և նպատակին, հեղինակը 207 էջ յատկացուցած է Արշակի եւ միայն 88 էջ Պապի։ Բացատրելու համար Բիւզանդական – Սասանեան ընդհարումները, պատմութեան ընթացքը նկատի առնելով հաստատում մը, անյեղլի իրողութիւն մը կը գտնէ. «Տիգրան Մեծէն մինչեւ մեր օրերը Հայաստան իր աշխարհիկ դիրքին պատճառով ենթարկուած է երկրամարտ դրացիներու մրցակցութեան ։ Հռոմ – Տիզբոն, Բիւզանդիոն – Տիզբոն, Բիւզանդիոն – Պաղտատ վերջապէս Թուրքիա – Ռուսիա – Պարսկաստան, կը բաժնեն Հայաստանը հայ առեղծուածը լուծելու համար» ։ Հեղինակը կը հաստատէ իրողութիւնը, կ'ընդունի բնորոշականութիւն մը, աշխարհագրական դիրքը, առանց բացատրութիւն մը աւելցնելու, առանց Հայաստանի աշխարհագրական հիմերը քննելու ։ Բարձրավանդակ մըն է երկիրը, Ուխտանէս կ'ըսէր. «լեռնակղզի» բնական սահմաններէ զուրկ, ժողովուրդը միատարր չէ, հաստատուած է ռազմական գիծին երկու կողմերը, հայ վարիչները հետաքրքրուա՞ծ են ռազմական սահմաններով, ռազմական ճամբաներով, մայրաքաղաքի դիրքով հսկելու համար սահմաններուն վրայ եւ ներքին ապահովութեան վրայ ։ Հայկական կոտորածներու ատեն Ֆրանսացի հայասէր ընկերվարական Քոհէն «Օրոր» թերթի մէջ աչքէ անցընելով հայ պատմութիւնը կը գրէր. « Բարեպաշտ հայ ժողովուրդը, ենթարկուած հայ եկեղեցականութեան իշխանութեան՝ դարերով վանքեր շինած է, հարիւրաւոր ամրակուռ վանքեր, որոնք տոկացած են երկրաշարժներու, բայց մտածած չէ բերդեր շինելու սահմաններն ամրացնելու համար»։ Աւելցնելու է նաեւ աւանդապետական հակամարտութիւնները, փառասիրական ձգտումները, հաւաքական գործունէութեան մը պակասը ։

Հեղինակն ալ կը յիշէ «բարձ»երու մրցակցութիւն նախարարներու միջեւ, ամուսնական խառնակութիւններ, մերձաւորներու ամուսնութիւն, եկեղեցականներ գայթակղելի կեանք կը վարէին «նախանձ, փառասիրութիւն մեծերու միջեւ եւ կռիւ»։ Եղբայրներ դէմ դէմի էին, մէկը բիւզանդական, միւսը պարսկական, Շապուհ կը շահագործէր նախարարներու փառասիրութիւնները։ Մամիկոնեան եղբայրներ իրար կը սպաննեն, Վասակ կը սպաննէ Վարդան եղբայրը, Վահան կը սպաննուի իր զաւակէն։

Ներսէս կաթողիկոս կը գումարէ Աշտիշատի ժողովը, կ'արգիլէր մերձաւորներու ամուսնութիւնը, կը հիմնէ վանքեր, կուսանոցներ, հիւանդանոցներ՝ բորոտներու եւ որուկներու համար, պանդոկներ։ Հեղինակը հոս կը գնահատէ կաթողիկոսին ձեռնարկը, համամիտ է Փաւստոսի, որ կը գրէ. « Հայոց աշխարհը դարձնել վանականներու մէկ միաբանութիւն»։ Խորենացի կը հաստատէ մարդոց փոփոխութիւնը։ « Այնուհետեւ մեր աշխարհի մարդիկը քաղաքացիներու նման համեստացած եղան»։ Եթէ կարելի է օրէնքներով փոխել դարաւոր բարքերը ։ Դար մը ետք Մանդակունի զգաստութեան պիտի հրաւիրէ հայ մարդը Դուինի մէջ քարոզելով, հեռու մնալու արբեցողութենէ, ոճիրներէ, չուայտութենէ՝ որպէսզի անդամահատութեան եւ մահուան չդատապարտուի ։

Արշակ կը սպաննէ հայրը, որովհետեւ յանդիմանած է որդին, կը սպաննէ Գնէլը, կը կոտորէ նախարարական տուներ, կը դժտուի կաթողիկոսին հետ, կ'ամուսնանայ Գնէլի կնոջ Փառանձեմի հետ, այս ամէնը «գահը պահելու համար»։ Ժամանակի բարքեր են անշուշտ, պարսիկ, բիւզանդացի, աւելի ուշ Թուրքեր նոյն ոճիրներուն պիտի դիմեն, մինչեւ այսօր բռնապետական երկիրներու մէջ իշխանութիւնը պահելու համար կը դատապարտուին հակառակորդները ։

Հրանդ Արմէն կը մերժէ Ոլիմպիայի թունաւորումը, ինչպէս Ներսէս կաթողիկոսի թունաւորումը (էջ 117)։ Յոյն թագուհին «կամ բնական մահով մեռած կամ հեռացած է բարբարոս միջավայրէն» (էջ 104)։ Յետոյ կ'աւելցնէ. «յայտնի չէ թէ ինչ վախճան ունեցաւ », Պապին հետ 360ին Պոլիս գացած է եւ հոն մնացած ։

Փաւստոս եւ Խորենացի Փառանձեմի զաւակ կ'ընդունին Պապը, Թիլմոն՝ Ոլիմպիայի ։ Օրմանեանն ալ կը գրէ թէ Փառանձեմի զաւակ չի կրնար ըլլալ։ «Հնար չէ Պապը Փառանձեմի որդի ընդունիլ, Արշակ կին առաւ 359ին, պատանդ տարուեցաւ 363ին, թագաւոր եղաւ 369ին ։ Պատանդ գացած ատեն արբունքը անցուցած էր, 16 տարեկան ըլլալու էր, ուրեմն Ոլիմպիայի որդին էր»։ Տարբեր են Արմէնի եւ Օրմանեանի յիշած թուականները ։

Օրմանեան տեսած է Գէորգ Ասլանի Ուսումնասիրութիւնը, երկրորդ տպագրութեան արժանացած Մաքլերի հրատարակութեամբ, առաջին տպագրութիւնը կատարուած է 1909ին։ Արդ, Գէորգ Ասլան կը գրէ . «Փառանձեմ յարաբերութիւն ունեցաւ Արշակի հետ՝ երբ թագաւոր չէր դեռ, Գնէլ պատանդ էր Պոլիս, Պապ այս յարաբերութեանց պտուղն էր, երբ Արշակ թագաւոր եղաւ մտածեց անհետացնել Գնէլը Փառանձեմին հետ ամուսնանալու համար» (Էթիւտ Հիսթորիք 1928, էջ 194)։ Մարկվարդ կ'ընդունի Արշակի ամուսնութիւնը Փառանձեմի հետ, որովհետեւ Ոլիմպիայէն զաւակ չունեցաւ։ Մանանդեան կ'ենթադրէ որ Պապը Փառանձեմի եւ Գնէլի զաւակն էր, Արշակ խորթ հայր էր։ (Հատոր Բ. Մասն Ա., էջ 202)։

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(1 Շար.)

(*) Օրմանեանէն առաջ, առանձին հատորով մը սրբուած է հին պատմիչներու քսած մուրը Պապ թագաւորի ճակտէն եւ պանծացուած է այս շատ արժէքաւոր երիտասարդ թագաւորը։ Յառաջի մէջ ալ փառաբանուած է Պապ թագաւորը։

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

ԽՄԲ.— Թոլսթոյի մահուան յիսնամեակին առթիւ, անցեալ տարի, երկար ոգեկոչուեցաւ ռուս մեծ վիպասանին յիշատակը եւ բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ հրատարակուեցան ։ Կուտանք հետեւեալ գրութիւնը, ուր ցոյց կը տրըուի հայ գրականութեան կապը Թոլսթոյի գործին հետ ․—

Ի՞նչ վերաբերում ունեցած է Թոլսթոյ ցարական կայսրութեան փոքր ժողովուրդներուն, անոնց գրականութեան եւ մշակոյթին նկատմամբ ։ Ռուս գրագէտը նման հարցով չէ զբաղած։ Սակայն, տարբեր առիթներով ըրած իր յայտարարութիւնները ցոյց կուտան թէ, տաղանդաւոր գրագէտը չէր բաժներ ցարական կառավարութեան վարած դաժան քաղաքականութիւնը, փոքր ազգերը ձուլելու մասին ։

Այլապէս հետաքրքրական է Թոլսթոյի վերաբերումը հանդէպ Կովկասի։ Փոքր տարիքին իսկ հետեւած ու հիացումով կարդացած է Կովկասեան ազգերու պատմութենէն քաղուած ռուս գրագէտներու գործերը, Պուշկինի եւ Լերմոնտովի այն երկերը, ուր գեղեցկօրէն պատկերացուած են Կովկասի գեղեցիկ բնութիւնը, անցեալի հերոսական էջերը, կեանքն ու կենցաղը ։

1851ին, 23 տարեկան Թոլսթոյ Կովկաս կ'այցելէ։ Իր վրայ խոր տպաւորութիւն կը թողուն Կովկասի երկնասլաց լեռները, խոր ու մութ ձորերը։ Նոյն տարին, Դեկտեմբեր 13ին, Թիֆլիսէն գրած իր մէկ նամակին մէջ Թոլսթոյ դիտել կուտայ.— « Չեմ գիտեր, արդեօք Կովկասը [illegible] չնչման երկիր կը հանդիսանա՞յ։ Բայց անկասկած սիրոյ երկիր է ...»։

Մասնաւորաբար լաւ տպաւորութիւն կը [...] Թիֆլիսէն։ Իր մօրաքրոջ ուղղած նամակին մէջ կը գրէ.— «Թիֆլիս քաղաքակիրթ քաղաք մըն է, կը ձգտի Փեթերպուրկին նմանիլ եւ յաջողելու վրայ է։ Ժողովուրդը ընտիր է եւ [...] բազմամարդ ։ Ռուսական թատրոն եւ իտալական օփերա կայ, որոնցմէ կ'օգտուիմ այնքան, որքան թոյլ կուտան նիւթական միջոցներս »։

Թոլսթոյ իր գրական առաջին փորձերը կատարած է Թիֆլիսի մէջ, ուր գրեց իր ծանօթ գործը՝ «Մանկութիւնը»։ Իր առաջին գործերուն մէջ ներկայացուց դրուագներ կովկասեան ժողովուրդներու կեանքէն։ Այսպէս, իր «Խազախները», « Կովկասի գերին», «Անտառահատութիւն», «Արշաւանք» եւ այլ ծանօթ երկերուն մէջ իրապաշտ գիծերով պատկերացուցած է Կովկասեան ժողովուրդներու կեանքը ։

Թոլսթոյի կովկասեան գրուածքներուն մէջ առանձին տեղ կը գրաւէ «Հաջի Մուրատ» վիպակը, որուն ձեռնարկած է 1896ին, տեղւոյն վրայ իր տեսածներէն եւ լսածներէն քաղելով։ Իր անձնական յիշողութիւններէն զատ ուսումնասիրած է պատմական փաստաթուղթեր, դիւաններ, որոնց շնորհիւ յաջողած է ստեղծել գեղարուեստական բարձր երկ մը, որ միեւնոյն ատեն պատմականօրէն ճիշդ է եւ կը ներկայացնէ Հաջի Մուրատի դիւցազնական կեանքը ու կարեւոր իրադարձութիւնները ։

ԹՈԼՍԹՈՅ ԵՒ ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐԸ

Թիֆլիս գտնուած միջոցին մօտէն կը ծանօթանայ հայ կեանքին եւ կենցաղին հետ, Այդ թուականներուն, շատ քիչ բան կար թարգմանուած հայ գրականութենէն։ Կովկասի ռուսական ժամուլին մէջ հատ ու կենտ յօդուածներ միայն լոյս տեսած էին հայ գրականութեան եւ պատմութեան տարբեր հարցերուն նուիրուած։ Այդ տեսակէտէն ուշագրաւ է ռուս բանաստեղծ Պոլոնսկիի ընդարձակ յօդուածը Սայաթ Նովայի մասին։

Հրապարակի վրայ կային առանձին յօդուածներ ռուսերէն լեզուով Հայաստանի պատմութեան, հայ գրականութեան, Հայոց լեզուին եւ բանահիւսութեան վրայ։ Ինչ խօսք, որ այդ բոլոր աշխատութիւններն ալ միայն մասնակի տեղեկութիւններ կրնային տալ Թոլսթոյին հայ ժողովուրդին մասին։ Յետագային [...] միայն, որ հայ գրականութիւնը համակողմանիօրէն ճանչնալու առիթը պիտի ունենայ ։

Իսկ միւս կողմէ, հայ մտաւորականները եւ արուեստագէտները լայն հետաքրքրութիւն ցոյց տուած են Թոլսթոյի ստեղծագործութիւններուն մասին։ 80ական թուականներուն, հայ մամուլի էջերուն մէջ Թոլսթոյի երկերուն, անոր աշխարհահայեացքին նուիրուած տասնեակ մը յօդուածներ երեւցած են ։

Հայ ծանօթ գրողներէն Պերճ Պռօշեան, Ղազարոս Աղայեան, Շիրվանզադէ, Մուրացան, Նար – Դոս, Վրթանէս Փափազեան, Վահան Տէրեան եւ ուրիշներ յօդուածներով եւ հրապարակային ելոյթներով կը նշեն Թոլսթոյ արուեստագէտի մեծ ազդեցութիւնը հայ գրականութեան վրայ եւ հիացումով կ'արտայայտուին [...]

Պերճ Պռօշեան, հայ առաջին գրագէտն էր, որ ձեռնարկեց Թոլսթոյի գործերու թարգմանութեան։ 1894ին թարգմանաբար լոյս տեսաւ « Կովկասի Գերին », 1899ին՝ «Մանկութիւն եւ պատանեկութիւնը» եւայլն։ Պռօշեանի համար՝ Թոլսթոյ Ռուսիոյ ամէնէն մեծ գրողն էր։ Աւետիք Իսահակեան իր Յուշերուն մէջ հետեւեալը կը պատմէ Պռօշեանի մասին — « Ամարանոցի խաղաղութեան մէջ Պռօշեանը զբաղուած էր իր «Յուշիկները» կազմելով եւ Լեւ Թոլսթոյին « Պատանեկութիւն» գրքի թարգմանութեամբ։ Հիացմունքով խօսում էր Թոլսթոյի արուեստի մասին։

— Դու սիրո՞ւմ ես Թոլսթոյին,— հարցրեց ինձ ։

— Ես Տոսթոյեւսկուն աւելի եմ սիրում…

— Դէն ձգիր դրան,— խօսքս կարեց

ԿԵԱՆՔԸ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է

(ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԷՆԷՆ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱԿԱՆ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ)

— Ների՛ր մեզ, քոյրիկ, մենք մեղաւոր չենք, նրան թմրեցրել են, դաժանաբար ծաղրել։ Նա քո հարազատ մայրն է, դու մեր հարազատ քոյրն ես …

Վերջին խօսքերը Անահիտը խեղդող արցունքների միջից հազիւ արտաբերեց ու սկսեց բարձրաձայն հեկեկալ ։

Ներկաները չանթահարուած էին. ի՞նչպէս թէ մայրն ուրացել եւ չի ընդունել հարազատ զաւակին։ Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ ։

— Եւ ահա թէ ինչու,— նորից խօսեց Անահիտը։ — Մայրս, խօսքս արդէն ինձ ծնող մօր մասին է, եւ մօրաքոյրս, որին մինչեւ վերջերս մայր եմ կարծել, այս կնոջ նման,— նա շրջուեց եւ նայեց Շողեր մօրաքրոջն,— Աստծու կոյր հաւատացեալներ են եղել ։

Մօրաքոյրս երեխաներ չի ունեցել։ Աւելի ճիշդ՝ նրա ունեցած երեխաները կենդանի չեն մնացել։ Փոխանակ դիմելու բժիշկի, մօրս հետ ընկերացած, նա շարունակ յաճախել է եկեղեցի, սրբավայրեր, օգնութիւն աղերսել Աստուծուց։ Մի վանական ճարպկօրէն օգտագործելով նրանց տգիտութիւնը, խորհուրդ է տուել ազատուելուց (ծննդաբերութիւնից) առաջ գնալ բնակութիւն հաստատել վանքում ։

Մօրաքրոջս խնամելու համար վանք է մտնում նաեւ մայրս։ Շուտով ազատւում է մօրաքոյրս ։ Պարզ է, որ չոր քարերը ոչնչով օգնել չէին կարող։ Նորից անշունչ երեխայ։ Պատահականութիւնը նրա սուրբ գործողութիւնների համար ճանապարհ է հարթում ։

Այդ օրը նաեւ մօրս ծննդաբերելու ժամանակն է լինում։ Վանականը նրան համոզում է ծննդաբերել վանքում, երեխան յանձնել մօրաքրոջս եւ տարածել, որ իր երեխան է մահացել ։

— Այս զուգադիպութիւնը նոյնպէս Աստծու հրամանով է, Մեծ Արարիչը այդպէս է ցանկացել, — քարոզում է նրանց վանականը ։

Երկրորդ պատահականութիւնը նրանց համար աւելի անակնկալ է լինում։ Մայրս ունենում է զոյգ երեխայ, մէկը՝ տղայ, միւսը՝ աղջիկ, այսինքն՝ ես։ Ես բաժին եմ հասնում մօրաքրոջս ։

Երկու կանայք «սուրբ» գրքի վրայ երդում են տալիս, որ գաղտնիքը կը պահեն մինչեւ մահ ու գերեզման ։

Բայց նոր հարց կը ծագի։ Միթէ՞ այնքան դաժան էր մայր – մօրաքոյրս, որ ես բոլորովին որբ մնալուց յետոյ էլ՝ ինձ չէր ուզում պահել։ Այստեղ արդէն կրօնի ամենաչարագուշակ, կրօնաւորի վայրագ դէմքն է երեւում։

Նա մօրս ներշնչել է, որ եթէ գոնէ ինձ մի անգամ նա զուրգուրայ, մի պատառ հաց՝ տայ, Աստուած կը պատժի ոչ միայն ինձ, այլեւ անմիջապէս դժոխք կը գնան նրա միւս զաւակները, ամբողջ օճախը ։ Եւ միամիտ մայրը «հաւատացել էր վեղարաւորին », ինչպէս ժամանակին հաւատացել էր Աստծուն։ Ու նա մնաց՝ շուրթերին սառեցնելով անէծքը եկեղեցու նկատմամբ եւ գորովանքի մեղայական ժպիտը՝ ինձ հասցէագրած ։

Աղջիկը պատուհանից անթարթ նայում էր։ Ապա հնչեց վերջին խօսքը .

— Իսկ ինձ համոզում են, թէ վեղարաւորները ոչ ոքի վնաս չեն տալիս ։

Փաստերից ճնշուած լուռ էր տարեց կինը …

Կ. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

«Աւանգարդ», 1 Դեկտ. 1960

(2 եւ վերջ)

Գոռքիանը, — Թուրկենեւն խսկի չի հասնում Թոլսթոյին, ո՞ւր մնաց Տոստոյեւսկին։ Թոլսթոյը ովկիանոս է, ովկիանոս»։

Ռուս դասական գրողներու շարքին Գոռքիան առաջին անգամ կը նշէ Թոլսթոյը, որ իր ստեղծագործութիւններուն վրայ ազդեցութիւն ունեցած է։ Այդ ազդեցութիւնը արտայայտուած է կեանքի եւ քննադատութեան իրապաշտ մօտեցումով, ինչպէս նաեւ հոգեբանական բախումներու եւ ընկերային տեսութեանց ուղղութեամբ։

Ղազարոս Աղայեան, իր կարգին բարձր գնահատած է Թոլսթոյի գեղարուեստական երկերը՝ «Պատերազմ եւ խաղաղութիւն», «Աննա Քարենինա», «Յարութիւնը», եւ միւս վէպերն ու վիպակները, պատմուածքներն ու հէքեաթները։ Սակայն, միաժամանակ քննադատած է Թոլսթոյի կրօնական դաւանանքին կարգ մը կէտերը, յատկապէս «չարին չհակառակելու» վարդապետութիւնը։ «Թէպէտ շատ վտանգաւոր է մեծերի ասածի դէմ գնալը, — կը գրէ Աղայեան, — բայց ես պիտի չծածկեմ իմ կարծիքն ու համոզմունքն այդ մասին, «Չարին հակառակ չկենալը» անճարութեան, թուլութեան եւ ստրկութեան հետեւանք է. այսինքն՝ չարին հակառակ չկենալը առաքինութիւն չէ, այլ անկարողի խոհեմութիւն՝ ժամանակ վաստակելու համար, ընդդիմանալու, ուժ հաւաքելու համար։ Չարին հակառակ չկենալը շատ անգամ խոհեմութիւն էլ չէ, այլ անբարոյականութիւն, անբանականութիւն, անասնութիւն, որովհետեւ թոյլ է տալիս չարերին, որ բարիների հետ վարուեն իրենց ուզածի պէս։ Չարին հակառակ չկենալը՝ ուղիղ եւ բարոյական վարդապետութիւն չէ։ Դա դէմ է եւ խելքի եւ բարոյականութեան»։ Հակառակ այս կարգի քննադատութիւններուն՝ Ղազարոս Աղայեան սիրով եւ վարպետութեամբ թարգմանած է Թոլսթոյի հէքեաթներն ու պատմուածքները։

Նար-Դոս, իր կարգին ազդեցութիւնը կրած է ընդհանրապէս ռուս գրագէտներու եւ յատկապէս Թոլսթոյի։ Ն. Վեսելովսկիի ուղղած նամակին մէջ ի միջի այլոց կը գրէր. — «Առանձնապէս ինձ վրայ ամենաուժեղ ազդեցութիւնն են գործել չորս գրող՝ Թուրգենեւը (որին ես պաշտում եմ), Գոնչարովը, Թոլսթոյը եւ Տոստոյեւսկին։ Նրանց երկերը դեռ երա պատանեկան հասակում ես կարդում էի, այսպէս ասած մի շնչով»։

Մասնաւորաբար սիրած եւ իր վրայ խոր տպաւորութիւն թողած է Թոլսթոյի «Աննա Քարենինան»։

1911ին, լոյս կը տեսնէ Թոլսթոյի «Կենդանի դիակ» հռչակաւոր թատերգութիւնը։ Նոյն տարին իսկ Նար-Դոս կը թարգմանէ հայերէն եւ լոյս կը տեսնէ նախ պարբերական մամուլի մէջ, ապա առանձին գիրքով։ Այս թարգմանութիւնը մինչեւ այսօր ալ կը համարուի եղածներուն լաւագոյններէն մին։

ԳՈՒՐԳԷՆ ՅՈՎՆԱՆ

(1 Շար.)

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ՔՈՒԷՅԹԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ. — Պէյրութի Ազդակի թղթակիցը հետեւեալ շահեկան տեղեկութիւնները կուտայ Քուէյթի հայկական կեանքի մասին։

Անապատին մէջ, բոլորովին նոր ծաղկած կամ աւելի ճիշդ ծաղկումի վիճակի մէջ գտնուող երկիր մըն է Քուէյթ, ուր ամէնէն աւելի յստակ կերպով կը պատկերանայ մարդ էակի աշխատանքին եւ գործին ուրախացուցիչ արդիւնքը։ Արդարեւ չոր, անջրդի եւ բառին ամենալայն առումով ապերախտ անապատային այդ հողին վրայ, սկսած է շէննալ երկիր մը որ ամբողջովին արդիւնք է շինարար մարդուն քրտինքին։ Տեղական արտադրութիւններէն բոլորովին զրկուած այդ հողամասին մեծապէս կը նպաստէ Պարսից Ծոցը, որուն շնորհիւ ան դիւրաւ յարաբերութեան մէջ կրնայ մտնել զանազան երկիրներու հետ եւ կ՚ապահովէ իր ջուրը։

Այս կ՚ըլլայ Քուէյթ այցելող իւրաքանչիւր անհատի տպաւորութիւնը։ Աւելին՝ ապագայ ծրագիրներու եւ արդէն իսկ յառաջ տարուող աշխատանքին ի տես կ՚ունենայ այն վստահ համոզումը թէ՝ ալ աւելի պիտի զարգանայ եւ բարգաւաճի «անապատ ծաղկեալ»ը։

Հայեր, մանաւանդ երիտասարդ Հայեր եւս կը բերեն իրենց գործօն մասնակցութիւնը ծաղկումի այս գովելի աշխատանքին։ Արդարեւ այսօր Քուէյթի մէջ կը հաշուուին շուրջ հինգ հազար Հայեր, որոնք կուգան զանազան երկիրներէ, ինչպէս Պարսկաստանէն, Սուրիայէն, Իրաքէն, Լիբանանէն եւ Եգիպտոսէն։ Մեծ մասամբ երիտասարդներ կամ ամուրի այրեր. կան նաեւ շուրջ 150 ընտանիքներ։

Ուրախալի երեւոյթ է, որ տեղւոյն բընակչութեան հետ բաղդատած պատկառելի թիւ մը ներկայացնող այս գաղութը անկազմակերպ վիճակ մը չի պարզեր. այսինքն Հայեր Քուէյթի մէջ չեն ապրիր որպէս անհատներ միայն, առանց ուրիշ Հայերով զբաղելու կամ անոնց վիճակով մտահոգուելու։ Ընդհակառակն բոլորը կ՚ապրին համայնական եւ հաւաքական կեանք մը, ուր իրենց բոլոր կարելիութիւններով կ՚ուզեն կազմակերպութիւն ստեղծել։ Ահա ճիշդ այս կազմակերպութեան ի խնդիր, երեք տարիներ առաջ, Քուէյթահայեր ազատ քուէարկութեամբ ընտրեցին պատասխանատու վերին մարմին մը, կոչելով զայն Քուէյթի հայ գաղութի Հոգաբարձու մարմին, ու անոր յանձնելու գաղութին ներքին խնդիրներու պատասխանատուութիւնը։ Նոյն այս մարմինը անհրաժեշտութիւն նկատեց կապուիլ հոգեւոր կեդրոնի մը՝ այնու ուղղակի յարաբերութեան մէջ մտնելու ազգային եւ կրօնական վերին իշխանութեանց հետ։ Դիմում կատարուեցաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան գահակալ Զարեհ Ա. Վեհափառ Կաթողիկոսին, որ իր կարգին Քուէյթահայ գաղութը ընդունեցաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան մեծ ու բազմանդամ ընտանիքի ծոցին մէջ, որպէս հոգեւոր հովուութիւն։ Ու անկէ ետք, մինչեւ այսօր, իւրաքանչիւր տարի Ս. Ծննդեան եւ հրաշափառ Յարութեան մեծահանդէս զոյգ տօներուն առիթով, Կիլիկեան թեմերէն քահանայ հայր մը կամ միաբան մը կուգայ Քուէյթ հարկ եղած արարողութիւններն ու խորհուրդները կատարելու համար։

Այս տարի ի պատասխան Քուէյթի հայ գաղութի Հոգաբարձութեան դիմումին եւ Վեհափառ Հայրապետի բարձր հաւանութեամբ, նոյն այդ հոգեւոր առաքելութեամբ Քուէյթ ժամնեց Անթիլիասի միաբաններէն Գրիգոր Վրդ. Փիտէճեան։ 1960 Դեկտեմբեր 29ին Հայր Սուրբը օդակայան կը հասնէր ճիշդ ժամը 2.30ին, ուր իրեն կը սպասէին պատուարժան Հոգաբարձութեան անդամները, Քուէյթի Հայ վարժարանի հիմնադիր մարմինն ու ուսուցչական կազմը եւ մեծ թիւով ազգայիններ։

Յաջորդ օրը, ուրբաթ, Ամերիկեան Բողոքականաց ժողովարանին մէջ մատուցուեցաւ Ս. Պատարագ, որուն ընթացքին Հայր Սուրբը կարդաց Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին սրբատառ կոնդակը, նուիրուած Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան յԱնթիլիաս հաստատման եւ Դպրեվանքի հիմնադրութեան երեսնամեակին, ապա իր քարոզին մէջ շեշտեց, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան եւ Դպրեվանքի դերը։ Իսկ յաջորդող մի քանի օրերուն, ընկերակցութեամբ Հոգաբարձութեան անդամներուն, այցելեց տեղւոյն բողոքական, անգլիքան եւ հնդիկ Մալապար ասորի հոգեւոր հովիւներուն հայ գաղութի շնորհաւորութիւններն ու մաղթանքները ներկայացնելով անոնց։

Յունուար վեցին՝ Ծննդեան տօնին՝ տեղի ունեցաւ մեծահանդէս պատարագ եւ Ջրօրհնէքի արարողութիւն ի ներկայութեան հոծ բազմութեան մը։

Եկեղեցական եւ հոգեւոր կեանքի այս բոլոր արտայայտութեանց ընթացքին, զգացուեցաւ եկեղեցւոյ մը անհրաժեշտութիւնը։ Հոգաբարձութեան մեծագոյն իղձն է, որ օր առաջ իրականանայ սեփական եկեղեցի մը ունենալու այս ծրագիրը։ Եւ ատոր համար չի խնայեր ոչ մէկ ճիգ եւ զոհողութիւն արտօնութիւն ձեռք ձգելու համար։ Առ այժմ գոհացած է Կիրակնօրեայ վարժարանի մը կազմակերպութեամբ, որ կը յուսանք հետզհետէ աւելի պիտի կազմակերպուի եւ արդիւնաւէտ դառնայ։

Այստեղ տեղն է յիշել, որ խումբ մը անհատ ազգայիններ առանց Հոգաբարձութեան հաւանութեան եւ պարզապէս անհատական իրենց նախաձեռնութեամբ, հիմնած են «Քուէյթի Հայ Վարժարան» անունով դպրոց մը, ուր կ՚աշակերտեն աւելի քան ութսուն աշակերտներ, եւ կ՚ուսուցանեն վեց ուսուցչուհիներ ալ։ Հոգաբարձութիւնը ամենայն իրաւամբ չի հովանաւորեր եւ չի քաջալերեր այս հաստատութիւնը, որովհետեւ անոր կը պակսի Հայ ԱԶԳԱՅԻՆ վարժարանի մը կազմակերպութիւնն ու նկարագիրը։ Արդարեւ դպրոցի արաբերէն անունը ալ աւելի կը բացայայտէ անոր պարզած կացութիւնը. — «էլ մէտրէսէթ էլ արապիյէթ էլ էրմէնիյէթ», այսինքն հայերէն թարգմանութեամբ՝ Արաբ Հայկական վարժարան։ Ինչո՞ւ այսպէս ըլլայ, երբ յիսուն հայ աշակերտի փոխարէն անդին կան 150 արաբ ուսանողներ։ Ապա ծնողական դժգոհութիւնները, գանգատները . . . ։

Ցամենայն դէպս Հոգշ. Հայր Սուրբը ներկայ գտնուեցաւ նոյն վարժարանի կազմակերպած Ամանորի հանդէսին, հայկական հանդիսութիւն մը իր ներկայութեամբ քաջալերելու եւ պատուելու նպատակով մը։ Հոն պատուեցաւ հիմնադիր մարմնին կողմէ տրուած ոսկեայ շքանշանով մը։

Մեր մաղթանքն է, որ շուտով կարգադրուին երբեմն տարակարծութիւններու դուռ բացող այս դպրոցի պարագան։ Այս առթիւ կ՚ուզենք հոս յիշել թէ՝ Հոգաբարձութեան համար եւս կենսական խնդիր մըն է ասիկա, զոր կ՚ուզէ իրականացնել եկեղեցիի շինութենէն յետոյ, որպէս նախապայման անոր։ Որովհետեւ կը յուսայ որ եկեղեցիի շինութենէն ետք հոգեւոր հովիւի մը ներկայութիւնը Քուէյթի մէջ անխուսափելի պիտի ըլլայ, իսկ՝ հոգեւոր հովիւին հովանաւորութիւնն ու աջակցութիւնը մեծապէս պիտի նպաստեն դպրոցի արդիւնաւորութեան ու վերելքին։

Դպրոցի շուրջ ծագած այս վէճէն դուրս՝ Հայր Սուրբին համար ուրախութիւն էր նկատել որ, Հայերը սիրոյ եւ համերաշխութեան մթնոլորտի մը մէջ կ՚ապրին եւ իրարու չեն զլանար հարկ եղած աջակցութիւնը, իրենց կարելին կ՚ընեն փոքրիկ այլ բարգաւաճ գաղութ մը կազմակերպելու միացեալ ջանքերով եւ նոյն մտահոգութիւններու առաջնորդութեամբ։ Կառավարութեան բարի վերաբերումը եւ երբեմն նոյնիսկ նիւթական ու բարոյական քաջալերանքը մեզի մեծապէս կ՚օգնէ անշուշտ։ Բայց մենք մեր յոյսը դրած ենք ու աչքերը յառած դէպի Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան ու անոր արժանընտիր գահակալ Զարեհ Ա. Կաթողիկոսին, որմէ կը սպասենք եւ հայրական խընամք եւ բարոյական մեծ քաջալերանք, զոր արդէն իսկ վայելած ըլլալու քաղցր երախտագիտութիւնը ունինք։

Մեր այս թղթակցութեան վերջաւորութեան, պարտականութիւն կը զգանք երախտագիտական մեր զգացումները յայտնելու Վեհափառ Հայրապետին, որ չորս չաբաթներու հոգեկան մխիթարութեան եւ վայելքի առիթը ընծայեց մեզի։

ԸՆԿ. ՌՈՒԲԷՆ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆԻ

ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Պոսթընի մեր պաշտօնակիցը՝ Հայրենիք Յունուար 31ի իր թիւով կը հաղորդէ թէ ընկեր Ռուբէն Դարբինեան, Պէյտըր Մեմօրիըլ հիւանդանոցը փոխադրուած է եւ գործողութեան ենթարկուած։

Այցելութիւնները ցարդ արգիլուած են բայց ընկեր Ռուբէն Դարբինեանի առողջական վիճակը գոհացուցիչ է։

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Զարմանալով թագաւորի իրազեկութեան վրայ՝ Ներսէսն այնուամենայնիւ անհրաժեշտ համարեց պատասխանել Արշակի հարցումին, որը նման էր մեղադրանքի։

— Հարկաւ, արքայ։ Ես ուրիշ խօսք չունեմ։ Մեր աշխարհն է ամէնքիս կեանքն ու ապաւէնը։

— Հետեւաբար, քահանայապետ, լսելով այդ արտունջքը, դու պէտք է գայիր ոչ ինձ, այլ գնայիր տեսնէր այն նախարարաց, որ տրտունջ ունին . . . եւ կըշտամբէիր, որ չխորհեն միայն իրենց կալուածի մասին, այլ խորհեն, որ երկիրը ստարեց պաշտպանողը միայն թագաւորը պէտք չէ լինի . . .

Արշակը լռեց մտածումների մէջ, իսկ Ներսէսը ներուստ տհաճութիւն զգաց, որ թագաւորը ընդհատեց իրեն եւ փոխեց զրոյցի ընթացքը, ինչպէս անում էր յաճախ։

— Այո, հայրապետ, եթէ դու խորհէիր երկրիս համար՝ պէտք է վարուէիր այդպէս։ Սակայն դու հոգում ես միայն քո եկեղեցու, անկելանոցների եւ աղօթքի մասին, իսկ ես աղօթքով կարող չեմ պահել Աշխարհը Հայոց։ Ինձ պէտք է զօրութիւն, բերդ, միաբան կամք . . .

— Մի՞թէ, արքայ, — ընդմիջեց Ներսէսը վիրաւորուած, — ես չե՞մ ցանկայ, որ նախարարները Հայոց զօրավիգ լինեն քեզ մեր աշխարհի պաշտպանութեան գործում։

— Ոչ, տէր հայրապետ, նոքա հիմա զօրավիգ են լինում միմեանց։ Եւ եթէ ինքըդ, քահանայապետ, հոգածու ես մեր աշխարհի ապահովութեան՝ գովելի է։ Սակայն ի՞նչ է պահանջում աշխարհիս ապահովութիւնը, — հարցրեց Արշակը յանկարծ կանգնելով ուղիղ կաթողիկոսի առաջ, բայց չսպասելով նրա պատասխանին՝ ասաց. — Այն, որ բերդերի տէրը լինի թագաւո՞րը, թէ նախարարները։

Ներսէսը նորից անակնկալի եկաւ, աչքերը թարթեց մի քանի անգամ. թւում էր, Արշակը վաղուց ի վեր առիթի էր սպասել, որպէսզի յարձակուի իր վրայ։ Եւ, կամենալով կարծես կանխել թագաւորի նոր յարձակումը, ուզեց պատասխանել, բայց թագաւորը ժամանակ չըտուեց.

— Տրտնջում են . . . Ետնոցանից խնդրեցի մարդ՝ արքունի բանակը զօրացնելու՝ մերժեցին։

Խնդրեցի բերդեր՝ վարձահատոյց լինելու պայմանով՝ չյօժարեցին։ Այժմ, դատիր ինքդ, տէր հայրապետ, ես, — Արշակը մատը դրեց կրծքին, — Հայոց Աշխարհի թագաւորս, ի՞նչ պէտք է հնազանդեմ նոցա։

— Ոչ, արքայ, ոչ. հարկաւ՝ ոչ, — ծանր շնչելով, բայց արգաւութեամբ վրայ բերաւ Ներսէսը. — Դու նրանց տէրն ես միշտ եւ հանապազ։ Պարտաւոր են հնազանդել նոքա . . .

— Սակայն զոռող են եւ ամբարտաւան։ Եթէ պահանջում եմ մարդ եւ բերդ՝ մի՞թէ կարծում են պահանջում եմ անձիս համար։ Քահանայապետ, ես կոչուած եմ երկիր պաշտպանելու եւ ժողովուրդը ինձ համար զօրք է, ուստի եւ կարելի չէ թողնել նախարարաց լրաւունքի տակ։

Ներսէսը, որ ուշով հետեւում էր թագաւորի խօսքին եւ յարմար վայրկեան էր սպասում իր առաքելութեան մասին խօսելու, այստեղ կարեւոր համարեց նկատել.

— Ահաւասիկ, արքայ այդ իսկ պատճառով տրտնջում են նոքա։ Տրտնջում են, որ զրաւում ես նոցա ծառաներին։ Տրտնջում են եւ ասում, որ եթէ արքան չփոխէ իր վերաբերումը եւ լր հրովարտակը մարդաժողովի . . .

Արշակը շուրջ լսել շարունակութիւնը։

— Ուրեմն նոքա սպառնո՞ւմ են ինձ, — կանգնեց նա աչքերի սպիտակուցները փայլեցնելով. — Եւ կամենում են, որ հըրաժարուե՞մ հիմնածս Աւանից, որպէսզի ծառայ չկորցնե՞ն իրենք։ Բայց մի՞թէ կարծում են, որ Աւանը կառուցում եմ ինձ համար, — Արշակը հարցական եւ սեւեռուն նայեց Ներսէսին։

Բայց Ներսէսը չշփոթուեց։

«Այո, ոչ ոք անձի, բայց քո փառասիրութեան համար», — մտածեց նա եւ ասաց. — Սակայն եւ այնպէս, արքայ, պէտք է յարգել նոցա իրաւունքները տոհմական։

— Իրաւունքները տոհմական, — թագաւորի դէմքին խաղաց մի քմծիծաղ. — Ասա ինձ, տէր հոգեւոր, կը հանդուրժե՞ս ինքդ, երբ քո եպիսկոպոսները եւ վանահայրերը չհնազանդեն քեզ։ Հաճոյ կը լինի, եթէ իւրաքանչիւրը նոցանից լինի ինքնագլուխ եւ մերժի քո կամքը։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

Տիգրան Նաւասարեան, Այրի Տիկին Աննա Շաւէ, Գ. Գ. Մ. եւ Է. Շաւէ ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, փեսին եւ աներձագին՝

ՍՏԵՓԱՆ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

մահը որ տեղի ունեցաւ Փետրուար 5ին, 66 տարեկանին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Հինգշաբթի, ժամը 14·15ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Պանթէօ – Փարիզիէնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ Պ. Տիգրան Նաւասարդեանի իր հօր՝ Ստեփան Նաւասարդեանի կսկծալի մահուան առթիւ :

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

Ընդհ. ժողովը պիտի գումարուի Փետրուար 9ին, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 21ին : Ընտրութիւն նոր վարչութեան :

Անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ: Ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, մեթրօ Քատէ: Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է :

ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

Հինգշաբթի, Մարտ 2ին, Փավիյօն Տօֆին :

ՇԱՒԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Շաւիլի եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ներկայիս կը ծանուցանէ թէ, այս Կիրակի պաշտամունք տեղի չունենար եկեղեցւոյն մէջ, տրամադրելի քահանայ չըլլալուն պատճառաւ :

Այս առթիւ կը խնդրուի հասարակութենէն ներողամիտ գտնուիլ, եթէ վերջին վեցամսեայ անկանոն կերպով տեղի ունեցան արարողութիւնները :

Յառաջիկայ Ս. Պատարագի թուականը պիտի տեղեկացուի մամուլի միջոցաւ :

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՏԱՌ ԳՐԻ ՄԵՔԵՆԱՅ

Իտալիա շինուած հայատառ գրի մեքենաներ ծախու են Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին մէջ :

Փափաքողները կրնան դիմել վարժարանի մատակարարութեան :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱԶԳ. ՀԵՐՈՍ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ Վիէնի Հ. Յ. Դ. ԱՆԻ կոմիտէի :

12 Փետրուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Սէրքլը Կաթոլիկ սրահին մէջ:

Կը նախագահէ Ընկ. Յ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Մասնակցութեամբ գաղութիս երեք յարանուանութեանց ներկայացուցիչներուն եւ զանազան միութեանց :

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական խնամուած բաժին :

Օր. Անժէլ Կարապետեան (Լիոնի երաժշտանոցէն), մասնակցութեամբ Պ. Սիրանոսեան (Դաշնակ), գեղջկական պար, պիտի ներկայացուի կենդանի պատկեր մը, ղեկավարութեամբ Օր. Լ. Ագպըյըգեանի :

Մուտքը ազատ է :

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ
ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի շրջանաւարտուհիներու եւ աշակերտուհիներու կողմէ

Մարտ 26, Կիրակի, կէսօրէ վերջ՝ ժամը 3ին,

Salle de la Chimie

28, Rue Saint-Dominique
Métro Invalides

Պիտի ներկայացուի

ՄԱՅՐԸ

(Եւգինէ Պօղոսեանէ)

եւ

Ֆրանսերէն կատակերգութիւն մը, Լապիշէն

ԵՐԳ, ՊԱՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

6, 5, եւ 4 Ն. Ֆ.

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

8 bis, Rue des Ternes

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10·45ին Վարդանանցի արարողութիւն:

Կը խօսի ՎԵՐԱՊԱՏ. ՍԻՍԼԵԱՆ :

ԾԱԽՈՒ Է

Վիրոֆլէի մէջ, Էնվալիտէն – Վէրսայլ շոգեկառքի գծին վրայ, Շաւիլ – Վէլիզի կայարանին ճիշդ դիմացը, յարկաբաժին մը՝ երեք սենեակ, խոհանոց, բաղնիք, կեդրոնական ջեռուցում, երրորդ յարկ, շատ լաւ վիճակի մէջ: Հեռաձայնել 926 57 – 84, ճաշի ժամերուն :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ.Պ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը այս Շաբաթ օր, ժամը երեքին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Մշակոյթի Տան մէջ : Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Փարիզի Հայ. Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը նկատի ունենալով Վարդանանց մեծ եւ փառաւոր ճակատամարտի կրօնական եւ ազգային տօնի պատմական հանգամանքը, այս տարի եւս պատշաճ հանդիսաւորութեամբ պիտի տօնակատարէ, 9 Փետրուար, Հինգշաբթի օր ժամը 9·45ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ :

Հրաւիրուած է Փարիզի եւ շրջակայքի դասընթացքներու աշակերտութիւնը: Պիտի մատուցուի մասնաւոր Ս. պատարագ:

Արարողութիւններուն պիտի նախագահէ Հայրապետական Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Ցետ պատարագի դպրաց դասը պիտի երգէ յատուկ պատշաճի երգեր եւ պիտի ըլլան արտասանութիւններ :

Կը խնդրուի մեր բոլոր հայրենակիցներէն որ ներկայ ըլլան, յարգելու համար Սրբոց Վարդանանց յիշատակը :

Հ. Յ. Դ.
ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը: Կը խնդրուի ճըշդապահ ըլլալ:

ՕՐԱԿԱՐԳ.— 1) 1959 – 1960 տարեշրջանի բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն: 2) Ընտրութիւն :

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Շարունակութիւն նախորդ ժողովին :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի, Փետրուար 12, Տօն Վարդանանց, Հ. Սամուէլ վրդ. Արամեանի՝ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ ժողովրդապետական պաշտօնի տուչութեան արարողութիւն եւ հանդիսաւոր պատարագ, նախագահութեամբ ԳԵՐՊ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻԻ :

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ՏՕՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Փետրուար 12, Կիրակի ժամը 16 – 24

LES AMBASSADEURS

3, Avenue Gabriel - Champs-Élysées

Կը մասնակցին երկու հռչակաւոր նուագախումբեր

PIERRE DIEUZEY - JAZZ NEW ORLEANS
PEPITO GOMEZ - TYPIQUE TANGOS

Գեղարուեստական բաժին — Մուտք 5 Ն. Ֆ.

Կանխաւ ապահովել տոմսերը եւ սեղանները հեռաձայնելով Հայ Կարմիր Խաչի Կեդրոնատեղին Էլիզէ 67 – 03

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Վարձուած սեղաններր գրաւուած պէտք է ըլլան ամէնէն ուշը ժամը 19·30ին : Հակառակ պարագային պարահանդէսի կազմակերպիչ յանձնախումբը որեւէ պատասխանատուութիւն չի ստանձներ :

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Փետրուար 19

HOTEL GEORGE V

Հովանաւորութեամբ

ԶԱՐԵՀ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐԻ

ժամը 17էն մինչեւ կէս գիշեր, Պարի երկու նուագախումբ, խնամուած պիւֆէ, սովորական գիներով

Attractions - Cotillons - Tombola

Այժմէն ապահովեցէք ձեր տոմսերը եւ սեղանները դիմելով՝

U.G.A.B. 11, Square Alboni, Paris (16e). Tél. TRO. 03-18, C.C.P. Paris 8019-72

Մուտքի տոմս, 7·50 Ն. Ֆ.

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄՈՒՏՔ եւ ՍԵՂԱՆ ԿԷՍ ԳԻՆ.

KINOPANORAMA
60, AVENUE DE LA MOTTE-PIQUET
Parking illimité Tél.: FON. 50-50

UN FRANÇAIS A MOSCOU

ԿՐԵՄԼԻՆԻ ԱՆԾԱՆՕԹ ԳԱՆՁԵՐԸ
ԱՐԱՐԱՏԸ
ԵՐԵՒԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ (Զանգեզուր, ձիաւորները, ծաղկեփունջ, հովիւները)

Շաբաթ, Կիրակի եւ տօնական օրերը՝ երկու ցերեկոյթ 14·30 եւ 16·50, Շաբթու մէջ 15·30
Հինգշաբթի մէկ ցերեկոյթ 15·30ին
Շաբթու մէջ 2 երեկոյթ 19·15 եւ 21·35

Տոմսերը կարելի է առնել 13 օր առաջ ժամը 11էն 19 եւ Ամառներէն
Գին՝ 4·45 եւ 7·50 Ն. Ֆ.

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731
Téléph. : PRO. 86 - 60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 10 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
VENDREDI 10 FEVRIER 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9025 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4826

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄՕՏ Է ԳԱՐՈՒՆԸ

Ֆրանսայի եւ դաշնակից երկիրներու հանրային կարծիքը մեծ գոհունակութեամբ ողջունեց Զօրավար տը Կոլի նախաձեռնութիւնը՝ բանակցութեանց միջոցաւ կարգադրելու համար Ալժերիոյ ցաւոտ հարցը :

Ցունուար ութի հանրաքուէէն ի վեր Հանրապետութեան Նախագահը լռելեայն կը գործէր, նպաստաւոր գետին մը պատրաստելու նպատակով :

Այս ուղղութեամբ իրեն գործակցեցաւ Թունուզի հանրապետութեան նախագահ Հապիպ Պուրկիպա, որուն կողմէ մասնաւոր առաքելութեամբ Փարիզ եկաւ Նախարար Մոհամմէտ Մասմուտի : Այս վերջինը երեք տարի առաջ Թունուզի դեսպանն էր Ֆրանսայի մայրաքաղաքին մէջ եւ անձամբ ճանչցած Զօր. տը Կոլը :

1881էն ի վեր ֆրանսական Թեւարկութեան ենթակայ, Թունուզ անկախութեան տիրացաւ 1956 Մարտին : Հապիպ Պուրկիպա, ազգայնական Տիւսթուր կուսակցութեան պետը, որուն կինը ֆրանսուհի մըն է, պահ մը աքսորական մնալէ վերջ Ֆրանսայի մէջ, անկախութեան հռչակումէն ետք վերադարձաւ իր հայրենիքը : Շատ չանցած պէյը — Թագաւոր — հրաժարեցաւ եւ Թունուզ դարձաւ հանրապետութիւն, Պուրկիպան ալ անոր նախագահը, որ ցարդ կը պահէ իր դիրքը : Իր հակառակորդը՝ Սալահ Պէն Եուսէֆ՝ որ կը վայելէր Թունուզ ազգայնականներու եւ ձախակողմեան տարրերու համակրութիւնն ու պաշտպանութիւնը, պարտուած հեռացաւ Թունուզէն եւ ապաստանեցաւ Եգիպտոս, ուր իր տարած աշխատանքներուն հետեւանքով պաղութիւն առաջ եկաւ գնդապետ Նասրի եւ Պուրկիպայի միջեւ :

Երկու նախագահներու յարաբերութեանց լարուածութիւնը անդրադարձաւ նաեւ Արաբական Լիկային վրայ, որուն դէմ պոյքոթ հռչակեց Թունուզ երեք տարի առաջ ու միայն անցեալ շաբաթ Պաղտատի մէջ է, որ սառոյցները հալեցան :

Հակառակ իր յախուռն բնաւորութեան, Պուրկիպա ցոյց տուաւ պետական մարդու յատկութիւններ : Խառնուածքով ըմբոստ՝ միշտ հաւատարիմ մնաց իր տեսակէտներուն, առանց ենթարկուելու օտար ազդեցութեանց :

Այժմ Ալժերիոյ հարցին մէջ մեծ դեր մը վերապահուած է իրեն :

Թուրքերն ալ իրենց կաղ էշով ուզեր էին խառնուիլ կարաւանին :

Զօր. Կիւրսէլ փոխանակ իր տունը կարգի դնելու՝ Փարիզի Թուրք դեսպանին միջոցաւ իր միջնորդութիւնն էր առաջարկած Զօր. տը Կոլին՝ Ալժերիոյ հարցը կարգադրելու համար : Ու կտրուկ մերժումի հանդիպած :

Թուրք ուսանողները, հոս չմնալու համար Միջին Արեւելքի արաբ ազգայնական երիտասարդութենէն, Պոլսոյ ֆրանսական հիւպատոսարանին առջեւ ցոյցեր կատարեցին՝ Ալժերիոյ համար անկախութիւն պահանջելով եւ Ֆրանսայի դէմ անարգական բացագանչութիւններ ընելով :

Ալժերիոյ հարցին խաղաղ բանակցութեանց միջոցով լուծումը մեծ մղձաւանջէ մը պիտի ազատէ այս երկիրը : Բնականոն յարաբերութիւններ պիտի վերահաստատուին արաբական երկիրներուն հետ, որ այնքան մեծ հմայք ունի Ֆրանսա դարերէ ի վեր շնորհիւ իր մշակութային եւ կրթական հիմնարկութեանց, որոնք անհուն ծառայութիւն են մատուցած՝ Ֆրանսերէն լեզուն ու գրականութիւնը տարածելու համար :

Մթնոլորտը պայծառացած է :
Մօտ է գարունը :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱՍՄՈՒՏԻԻ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

ՊՈՒՐԿԻՊԱ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒԳԱՅ

Թունուզի տեղեկատուութեան նախարար՝ Մասմուտիի առաքելութիւնը յաջողութեամբ պսակուած է, ինչպէս կ'երեւի : Չորեքշաբթի օր Նախագահ տը Կոլ աւելի քան ժամ մը խօսած է Թունուզցի նախարարին հետ վերջնական բնոյթ տալու համար Պուրկիպայի յետագայ այցելութեան :

Տը Կոլի հետ տեսնուելէն ետք, Մասմուտի կ'ուզէր Թունուզ մեկնիլ եւ անմիջապէս խօսիլ Պուրկիպայի հետ, բայց նախընտրեց միայն հեռաձայնել եւ այսօր՝ Ուրբաթ Ցիւրիխ երթուդարձ մը ընել նկատի առնելով որ, Թունուզի նախագահը նոյն օրը Զուիցերիա հասած պիտի ըլլայ կոկորդը դարմանել տալու համար : Յայտնի չէ թէ Պուրկիպա Փարիզ պիտի գայ դարմանումը վերջացնելէ ետք թէ առաջ կամ ընդմիջելով : Ամէն պարագայի մէջ կը կարծուի թէ Մասմուտի կրկին պիտի տեսնուի տը Կոլի հետ, Ցիւրիխէն վերադարձին : Մինչ այդ Ֆերաթ Ապպաս, որ յանկարծակի Թունուզ վերադարձած է, կրնայ տեսնուիլ Պուրկիպայի հետ այս վերջինին մեկնումէն առաջ :

Ֆրանսական կարգ մը շրջանակներու մէջ, տը Կոլ – Պուրկիպա հանդիպում մը շատ դէշ տպաւորութիւն ըրած է, մանաւանդ «Ֆրանսական Ալժերիոյ» կողմնակիցներուն մօտ : «Վենսէնի կոմիտէն» այս առթիւ դառնութեամբ կը յիշէ թէ «Ֆրանսան այս տարօրինակ միջնորդին կը պարտի հարիւր հազար Ֆրանսացիներու մեկնումը եւ պատերազմին երկարաձգումը : Ֆրանսական հողին վրայ այս թշնամիին ժամանումը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ ասպարէզ կարդալ պատիւին եւ տրամաբանութեան» : Սուսթէլի «ազգային համախմբումը» կ'ըսէ. «Ազգային իրաւունքը ծաղրելով, Թունուզ իր հողին վրայ կ'ընդունի զինուած ուժեր եւ պատերազմող պետութեան պէս կը վարուի» : Սուսթէլ կը գրէ նաեւ «Խորհրդարանի Թերթին» մէջ թէ «կը հեռանանք խաղաղութենէն եւ հոն հասած ենք ուր Պուրկիպայի «բարի միջնորդութեան» համար ողորմութիւն կ'ուզենք» :

Հապիպ Պուրկիպա մամուլի իր հերթական ասուլիսին մէջ ոչ մէկ ակնարկութիւն ըրած է տը Կոլի հետ հանդիպումի մը այլ ծանրացած է մանաւանդ կրօնքին վրայ եւ դէմ արտայայտուած անոր շահագործման :

LITTÉRATURE ARMÉNIENNE

Այսօր լոյս կը տեսնէ ֆրանսական Եօրոփ պարբերաթերթին բացառիկ թիւերէն մին, 300 էջ, պատկերազարդ, նուիրուած Հայկ. գրականութեան, գեղեցիկ կողք մը՝ որուն հայերէն գիրերը արուեստի նուրբ ճաշակով գծած է Բիւզանդ Թօփալեան :

Այս պարբերաթերթը ծանօթ է իր անցեալով, որ հարուստ է մանաւանդ իր բացառիկ թիւերով, նուիրուած սպանական, լեհ, ամերիկեան, ռումանական գրականութեան, կամ գրագէտներու, ինչպէս՝ Մաքս Ժաքօպ, Գօգոլ, Հայնէ, Թոլսթոյ, Ժորժ Սանտ, Կորքի եւն. :

Պարբերաթերթին տնօրէնը, Փիէր Ապրահամ որ եղբայրն է Ժան – Ռիշար Բլոքի, կ'ուզէ շարունակել Եօրոփի հիմնադիր Ռոմէն Ռոլանի ծրագիրը եւ հաւատարիմ մնալ անոր մարդկայնական ոգիին :

Այդ ուղղութեամբ եւ միայն մշակոյթին ծառայելու մտադրութեամբ, Փիէր Ապրահամ ուզած է լոյս ընծայել թիւեր, որոնց չպակսի համազգային բնոյթը եւ համախմբէ գրագէտներ եւ բանաստեղծներ, առանց նկատի ունենալու անոնց անհատական ընկերային կամ գաղափարական ձգտումները : Փիէր Ապրահամ բացատրեց մեզի թէ այդ տեսակէտէն, զգացումով կապուած է սպանական գրականութեան նուիրուած թիւին, ուր կողք կողքի են ֆրանքիստ եւ հանրապետական գրիչներ : Այդ թիւը խորհրդանշանը կը նկատէ իր փափաքին եւ նպատակին : Նոյնը ուզած է ընել Հայկ. Գրականութեան նուիրուած թիւին համար, բայց շատ ցաւեցաւ՝ երբ անկեղծօրէն յայտնեցինք իրեն թէ, այդ անկիւնէն դիտուած, ձախողած է գործը, մանաւանդ արտասահմանի մասը :

Ուզեցինք գիտնալ թէ Փիէր Ապրահամ ե՞րբ խորհած է թիւ մը նուիրել Հայկ. Գրականութեան եւ ի՞նչ աշխատանքներու ձեռնարկած է գլուխ հանելու համար այդ գործը :

— «Ծրագիրը հին է, պատասխանեց Փիէր Ապրահամ, եւ պէտք է ըսեր որ ասկէ երկու – երեք տարի առաջ խմբագրական կազմին մէկ ժողովին ընթացքին՝ Փիէր Փարաֆն էր որ այդ գաղափարը ունեցաւ : Գրեցի 1959 Մարտ 5ին, Հայաստանի լուսաւորութեան նախարարին, որմէ պատասխան չառի : Աւելի քան տարի մը ետք, նամակ մը ստացայ Մշակութային Կապերու Նախագահուհի Տիկ. Գրիգորեանէ : Բացատրեցի ուզածս եւ յետոյ ստացայ հարկ եղած նիւթերը ֆրանսերէնի թարգմանուած, բայց բառացի» :

Ուրեմն, այսպէս սկսած է գործը :

Այս գործը կրնար մեծապէս նպաստել մեր մշակոյթի տարածման, օտարներու մօտ, եթէ պարբերաթերթին խմբագրութիւնը աւելի բծախնդիր ըլլար նիւթերու իր ընտրութեան մէջ կամ դէթ սահմանափակուէր Հայաստանով եւ բնաւ չըզբաղէր արտասահմանի գրողներով : Եւ կամ, ինչ որ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար, հայ գրականութեան ընդհանուր հարազատ պատկերը տալու համար՝ տուած ըլլար «զկայսերն կայսեր եւ զԱստուծոյն Աստուծոյ» : Խնդրոյ առարկայ չէ թէ Հայաստանն է կայսրը, եւ արեւմտեան գրողներն են Հայկ. Գրականութեան Աստուածը :

Այս պարբերաթերթին մէջ կան Հայաստանէն դուրս ապրող արտասահմանեան գրողներու անուններ, որոնք վաւերական գրողներ չեն, եւ ընդհակառակն չկան անունները անոնց որոնք «տանուտէր» են հայ գրականութեան այսօրուան, վաղուան եւ յաւերժական պատմութեան մէջ :

Այս եւ կարգ մը այլ վերապահումներէ զատ, կը գնահատենք եղած աշխատանքը, որ դրական է նոյնիսկ իր թերիներով : Կարեւոր եւ օգտաշատ գործ մըն է օտարին ներկայացնել հայ մշակոյթը :

Այս գործին իրենց ձեռնհաս մասնակցութիւնը բերած են ծանօթ պատմաբան՝ Ժագ Մասոլ (Ժողովուրդ մը որ չուզեր մեռնիլ), Փիէր Փարաֆ (Ֆրանսայի Հայերը), Լիւսիէն Փսիքարի (Անատոլ Ֆրանս եւ Հայաստան), Ֆրետերիք Ֆէյտի (Յետադարձ Ակնարկ), Արարատ Ղարիբեան (Հայ Լեզուն) :

Այս հիմնական յօդուածներուն կը յաջորդեն քաղուածքներ արձակ եւ չափածոյ գործերէ եւ յօդուածներ հայ նկարչութեան, երաժշտութեան եւ արուեստի մասին :

Շաբաթ օր Փիէր Ապրահամ եւ Փիէր Կամառա հանրութեան պիտի ներկայացնեն այս հատորը Փալէ տը Սփորի մէջ, Գրագէտներու Ազգային Կոմիտէի տարեկան վաճառքին :

Ա. Մ.

1) EUROPE (Revue Mensuelle) La Littérature Arménienne (Février-Mars).

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԵՆԸՏԻ մամուլի երրորդ ասուլիս մը տուաւ, առջի օր : Մ. Նահանգներու Նախագահին յայտարարութիւններուն մէջ կան երեք գլխաւոր կէտեր — Ա) Ատլանտեան Ուխտը, կ'ըսէ Քենըտի, մեր պաշտպանողական ամէնէն կարեւոր գինակցութիւնն է : Այդ պատճառով Ուխտի անդամ երկիրները պէտք է «ղեկավարներ» ըլլան, Ուխտէն ներս եւ դուրս : Կ'ուզենք միշտ կորովի գործակիցներ ըլլալ եւ պահել Եւրոպայի մեր զինուորական ուժերը : Բ) Նախագահը յայտարարեց թէ նպատակ ունի Մոսկուայի իր դեսպանին եւ ուրիշներու հետ քննելու Ամերիկայի եւ Խորհրդ. Միութեան յարաբերութիւնները : 1952էն ի վեր առաջին անգամ է, որ այս հարցին մասնագէտները կողք կողքի պիտի գան : Գ) Բանակցութիւններ պիտի տարուին դաշնակցային Գերմանիոյ հետ, որպէսզի այս վերջինը տնտեսական աւելի լայն մասնակցութիւն բերէ, համարակաց ծրագիրներու գործադրութեան : Քենըտի յայտարարութենէն անմիջապէս ետք, Պոնի պաշտօնական շրջանակները գիտել տուին, թէ առաւելագոյն առաջարկը ըրած էին արդէն : Այլ խօսքով, աւելի չեն կրնար տալ :

ԱՏԸՆԱՈՒԷՐ Փարիզ ժամանեց Հինգշաբթի կէսօր, եւ նոյն օրը ժամը 4ին, Էլիզէի մէջ տեսակցեցաւ տը Կոլի հետ : Այսօր, Ուրբաթ, բացուեցաւ վեցերու «վերին ժողովը» տը Կոլի Նախագահութեան տակ : Պաշտօնապէս կը յայտնուի թէ Զօր. տը Կոլ Պոն պիտի երթայ ի մօտոյ :

ՔԱԹԱՆԿԱՅԻ վարչապետ՝ Զոմպէ հրապարակաւ բուռն յարձակումներ ըրաւ Ամերիկայի, Խորհրդ. Միութեան ՍԱԿի եւ Եգիպտոսի վրայ եւ ապահովեց թէ Քաթանկայի ժողովուրդը ամբողջութեամբ պատրաստ է պաշտպանելու իր անկախութիւնը : Յատկապէս ծանր խօսքեր ըրած է Եգիպտոսի դէմ : «Բոլոր մեր ազգակիցները կը յիշեն, թէ այդ երկրին բնակիչները գերիվաճառութեամբ կը զբաղէին եւ արաբ ասպատակներէ մեր երկիրը ողողած են : Պելժերէն չազատեցանք Արաբներուն ձեռքը իյնալու համար :

ՀԱՎԱՆԱՅԻ մէջ, քսան հազար ուսանողներու առջեւ խօսած ճառի մը ընթացքին Ռաուլ Քասթրօ (Նախագահին եղբայրը) յայտարարեց ի մէջ այլոց — «Յեղափոխական կառավարութեան համբերութիւնը հանդէպ կղերին իր վերջին աստիճանին հասած է» :

ՃԱՊԱԼՓՈՒՐԻ մէջ հնդիկ աղջիկի մը բռնաբարումը՝ մահմետական երկու երիտասարդներու կողմէ պատճառ դարձաւ արիւնահեղ կռիւներու՝ Հնդիկներու եւ Մահմետականներու միջեւ : 10 սպանուած եւ 28 վիրաւոր կայ : Աղջիկը անձնասպան եղած է, իսկ երկու Մահմետականները ձերբակալուած են :

ՏԽՐՈՒՆԻ — ԵՂԻՇԷ ՊԱՀԼԱՒՈՒՆԻ

Փետրուար 3ին, Թեհրանի մէջ մեռած է ընկեր Եղիշէ Պահլաւունի, յետ երկարատեւ հիւանդութեան : Մեր ողբացեալ վեթերան ընկերը Հ. Յ. Դաշնակցութեան մարտական սերունդի լաւագոյն ներկայացուցիչներէն էր : Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Փետրուար վեցին եւ մարմինը ամփոփուած Դուլաբի գերեզմանատան Հ. Յ. Դ. Պանթէոնին մէջ :

ՊԱՊ ԹԱԳԱՒՈՐ

Եկեղեցին հսկայական՝ հարստութիւն ունէր։ Ներսէս իրաւունք կուտար ինքնիրեն՝ յանդիմանելու Արշակը, բայց հեղինակը կը հերքէ Փաւստոսի ամբաստանութիւնը, թէ Արշակ լկտիութեան մէջ ինկաւ։ Եկեղեցականներ տուրքերէ զերծ էին, ժողովուրդը եկեղեցիին կը վճարէր տասանորդ, պտուղ եւ հաս։ Հայ ժողովուրդի դատաստանական գործերը եկեղեցիին կը պատկանէին։ Նախարարները յատուկ շրջանի մը մէջ մասնաւոր իշխանութիւն ունէին, իսկ եկեղեցին ընդհանրական էր, Հայաստան աշխարհի մէջ իր իշխանութիւնը վեր կը մնար թագաւորէն, նախարարներէն,— աւատապետութիւն մըն էր աւելի ընդարձակ սահմաններու մէջ։ Ասով մէկտեղ եկեղեցականներ կը զբաղին առեւտուրով, վաշխառութեամբ, կը վարեն այլասերած կեանք մը։ Սահակ կը դատապարտէ արծաթասէր եկեղեցականները, Խորենացին ալ կը բաւականանայ յիշելով։ Կաթողիկոսը կը հրաւիրէ հաւատացեալները եկեղեցիներու նուիրել իրենց գանձերը, ուր ոչ ցեց, ոչ ուտիճ կ'ապականեն եւ ուր ապահով են գողութենէ։ Աւելցնենք նաեւ որ պետական տուրքերն ալ կը գանձուէին եպիսկոպոսներու միջոցով։

Շապուհ բարեկամութիւն կ'առաջարկէ Հայերուն՝ պայմանով որ հեռանան Բիւզանդիոնէն։ Թագաւոր կը կարգէ Արշակը, որ ստիպուած հայ գունդեր կը տրամադրէ Շապուհին՝ Բիւզանդիոնի դէմ յարձակողականին։ Կը պաշարէ Մծբինը, ռազմական կարեւոր կեդրոնը, քաղաքը կը դիմադրէ եւ Շապուհ ճարահատ՝ կը հեռանայ։

Երկու կուսակցութիւններ կը հակամարտին, Բիւզանդական, որուն դաշնակից է կաթողիկոսութիւնը եւ Պարսկական, որ «կատաղի եւ անգութ հակառակորդ է» միւսին։ Արշակ կ'անցնի Բիւզանդիոնի կողմը։ Կայսրը տուրքէ զերծ կ'ընէ Արշակի կալուածները, որոնք բիւզանդական շրջանին մէջ կը գտնուին։

Անորոշ կերպով ներկայացուած է պատերազմը Բիւզանդիոնի եւ Տիզբոնի միջեւ։ Կայսրը զբաղած է Եւրոպայի մէջ, Շապուհ՝ Պարսկաստանի հեռաւոր վայրերուն մէջ։ Մուսինիանոս բանակցութեան կը մտնէ Թամսաբորի հետ, որ պարսիկ կառավարիչն էր Ասորեստանի եւ Բաբելոնի, խախուտ զինադուլը ոչ–յարձակման համաձայնութեան մը փոխելու համար։ 355էն 56, Միլանէն Անտիոք, մինչեւ Բաբելոն, կէս պաշտօնական բանագնացներ անդադար կ'երթեւեկեն։ 357ին միայն Թամսաբոր կը տեղեկացնէ Շապուհի առաջարկի մասին։ Տուած տեղեկութիւնը սխալ էր, երբ թէ կայսրը կեդր· Եւրոպայի մէջ զբաղած ըլլալով՝ խաղաղութիւն կը խնդրէր։ (Ամիանոս ԺԶ. 9, 4, ԺԷ. 5, 1)։ Նամակը Շապուհին կը հասնի աշնան ։ 358 Մարտին Շապուհ կը պատասխանէ ուրախութիւն յայտնելով որ «իր եղբայրը» արդարութեան ճամբուն մէջ մտած է։ Կը պահանջէ Հայաստան եւ Միջագետք, իսկ եթէ պահանջը մերժուի, պատերազմը անխուսափելի պիտի ըլլայ։ Կայսրը կը մերժէ եւ պաշտօնանկ կ'ընէ Մուսինիանոս։ Անկէ պատերազմը կը ծագի։ (Փիկի, Արեւելեան Հարցը 358ին, Միլան)։

Շապուհ կ'անցնի Տիգրիսը եւ կուգայ Ամիտա։ Կայսրը կ'աճապարէ Արեւելք։ 359ին, բիւզանդական բանակին ղեկավարները տկար էին, կրօնական վէճեր ալ պակաս չէին, արիոսականներ եւ ոչ–արիոսականներ հակամարտ էին։ Արշակ կը խոստանայ հաւատարիմ մնալ Բիւզանդիոնի, մոռնալով որ նոյն խոստումն ըրած էր Շապուհի ։ «Արշակ չէզոք մնալու էր, բայց հնարաւոր չէր 362ին Յուլիանոսի դիմաց որ խաղաղութիւնը պահպանէ։ Կայսրը արհամարհանքով պատասխանեց եւ սպառնաց ջնջել Արշակի տունը եթէ չմասնակցէր պատերազմին»։ Շապուհ ալ խաբէութեամբ, սպառնալիքով կ'ուզէր իր կողմը շահիլ Արշակը ։

Սասանեան տունը հակառակորդ էր Արշակունի ընտանիքին, Զրադաշտական Պարսկաստան հակառակորդ պիտի ըլլար քրիստոնեայ Հայաստանի, որ կրօնական կապերով քաղաքական համակրութիւն ունէր Արեւելեան Կայսրութեան ։ Երկու թշնամիները ունէին իրենց տկարութիւնները։ Բիւզանդիոնի գահը բանակին համակրութիւնը շահող զօրավարին կը պատկանէր։ Երբ կայսրը կը հեռանար մայրաքաղաքէն, ուրիշ մը գահը կը գրաւէր։ Դանուբի սահմանները միշտ սպառնալիքի տակ էին, ինչպէս Եփրատի ափերը։ Կրօնական վէճեր անպակաս պիտի ըլլային վիճասէր ժողովուրդին մէջ։ Ասդին Պարսկաստան Քուշաններու արշաւանքին ենթակայ էր յաճախ։ Կարելի չէ՞ր օգտուիլ դրացիներու տկարութիւններէն եւ համախումբ ուժով հաստատուն կռուան մը ունենալ տկար կեդրոններու մօտ ։

Արեւելք կուգայ Յուլիանոսը (361–363), կը պատերազմի Շապուհին դէմ եւ ծանր վէրք մը ստանալով կը մեռնի (26 Յունիս 363)։ Յաջորդը Յովիանոս կ'ընդունի Շապուհի ծանր պայմանները։ Բիւզանդական բանակը պարենաւորման դժուարութիւն ունէր, պարսկականն ալ ծանր կորուստներ ստացած ըլլալով՝ բարոյալքուած էր։ Յովիանոս կարեւոր կեդրոններ կը ձգէր Շապուհի, մանաւանդ կը խոստանար չօգնել Արշակին ։ Բիւզանդական դաւաճանութիւնը պարսկական վրիժառութեան գոհացում տալ էր։ Արշակի կը մնար համաձայնիլ Շապուհի հետ ։ Այդպէս կը փափաքին իրեն կողմնակից նախարարները։ Մինչդեռ Մերուժան Արծրունի եւ Վահան Մամիկոնեան կ'աւերեն ամէն կողմ եւ մազդէականութիւն կ'առաջարկեն։ Վասակ Մամիկոնեան եւ Անդովկ Սիւնի կը կռուին Մերուժանի եւ Վահանի դէմ։ Ներսէս կաթողիկոս կ'ընդդիմանայ համաձայնութեան, որովհետեւ Շապուհ հեթանոս է։ Շապուհ երդումով կը հրաւիրէ Արշակը Տիզբոն, մորթազերծ կ'ընէ Վասակը, Անյուշ բերդը կը ղրկէ Արշակը, ուր անձնասպան կ'ըլլայ։ (էջեր 201 եւ 207)։

«Երբ կը վերաքննենք իր պետական գործունէութիւնը, խառն զգացում մը, հիացմունքի եւ սարսափի, կը պատէ մեզ։ Հզօր եւ բարդ անհատականութեամբ թագաւոր մը եղաւ»։

Հեղինակը այնուհետեւ կ'անցնի Պապի պատմութեան, մանրամասնօրէն կը ներկայացնէ բիւզանդական–պարսկական պատերազմները եւ հայ ներքին կեանքը ։ «Փաւստոս հակառակորդ է Պապի, որովհետեւ Բիւզանդիոնի մէջ կրթուած ըլլալով՝ արիոսեան էր։ Այս կէտը նկատի չէ առնուած պատմաբաններէն»։

Մուշեղ խնամակալի դերը կ'ուզէր ստանձնել՝ նկատելով Պապի երիտասարդութիւնը, բայց Պապ պիտի չուզէ ենթարկուիլ։ Մուշեղ եւ Տերենտիոս պիտի դառնեն Պապի դէմ։ Պապ կը հակառակի Ներսէսին, որովհետեւ բազմաթիւ կուսանոցներ եւ վանքեր շինած էր, կ'ուզէր ենթարկել եկեղեցին իր իշխանութեան։ Վերջապէս դաւադրութեամբ կը սպաննուի ։

Պապի մեծ ժողովրդականութիւնը նախանձը կը շարժէր Մուշեղին, որուն աչքին ծանր պատճառ էր Պապին փորձած արտաքին քաղաքականութիւնը ։ Մուշեղ սերտ յարաբերութիւն կը մշակէր Տերենտիոս կոմսին հետ, անոր միջոցով կը հաղորդակցէր Վաղէս կայսեր հետ եւ տեղեակ կը պահէր Հայաստանի անցուդարձերուն, կ'աշխատէր հայ–բիւզանդական զինակցութիւնը ամրապնդել։ Ամիանոսի վկայութեամբ Շապուհի դեսպանները Պապի մօտ կուգային հրապուրիչ խոստումներ ընելու ։ Մուշեղ եւ իր խորհրդակիցները կասկածեցան, բողոքեցին Պապին մօտ, բայց երիտասարդ թագաւորը անտարբեր մնաց, կ'ուզէր պարսիկ թագաւորի հետ խաղաղութեան դաշինք կնքել ապահովելու համար երկրին անկախութիւնը ։ Շապուհի վստահութիւնը շահելու համար Պապ գլխատել կուտայ Պարսիկներու դէմ գործող Գղակը եւ Արտաւանը եւ անոնց գլուխները կը ղրկէ Շապուհին։ Մուշեղ աւելի կը գրգռուի Պապին դէմ, մանաւանդ կը վախնայ որ Պապ եւ Շապուհ համաձայնելով՝ իր գլուխը պիտի վտանգուէր, ուստի հարկ էր ձերբազատուիլ Պապէն ։

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲՐԻԿԵԱՆ

(2 Շար.)

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

1910 Նոյեմբերին, Թոլսթոյի մահուան առթիւ Մոսկուա՝ ռուս գրողներուն ուղղած իրենց ցաւակցական հեռագրին մէջ Սունդուկեան, Աղայեան, Շիրվանզադէ, Թումանեան, Իսահակեան, Նար–Դոս եւ ուրիշներ կը գրեն.—

«Ողբալով մեծ ուսուցիչին մահը, հայ գրողները յայտնում են իրենց ցաւակցութիւնը։ Չկայ այլեւս մեծ հանճարը, բայց ռուս ժողովրդի հանճարն անսպառ է ։ Թող մխիթարուեն ռուսական փառաւոր գրականութիւնն իր հոգու զօրութեամբ»։

Թոլսթոյի մահուան լուրը կը ցնցէ բոլորին։ Այդ լուրին առաջին տպաւորութեան մասին՝ Շիրվանզադէ կը գրէ Ոդբը.—

«Մենք բոլորս Հայեր էինք ։
Մի սենեակում ժողովուած էինք մօտ քսան հոգի։ Մեր մէջ կային հեղինակներ, դերասաններ, մասնագէտներ ։
Ներս մտաւ յանկարծ մի դերասան եւ գուժեց հեռեւեալ լուրը ․
— Տիկիններ եւ պարոններ, Թոլսթոյը մեռաւ ։
Մենք ամէնքս, առանց մի խօսք արտասանելու, ոտքի կանգնեցինք եւ գլուխներս խոնարհեցինք ։
Տիրեց խորին եւ խորհրդաւոր լռութիւն ։
Մի անկիւնից լսուեց հեկեկանքի ձայն։
Դրա մէջ է մարդու մեծութիւնը »։

Մէկ այլ յօդուածի մէջ Շիրվանզադէ կուտայ Թոլսթոյի հանճարին, հեղինակութեան, ժողովրդականութեան, ընկերային լայն շրջանակներու վրայ թողած մեծ ազդեցութեան կենդանի պատկերը։

«Ամէնքը,— կը գրէ Շիրվանզադէ,— առանց ազգերի եւ կրօնների խտրութեան ողբալու են մարդկութեան մեծ անդամի կորուստը։ Երկրի երեսին չկայ մի անկիւն, ուր չյիշուի Թոլսթոյի անունը։ Գրականութեան պատմութեան մէջ ես չեմ յիշում մի ուրիշ անուն, որ իր կենդանութեան միջոցին այնքան մեծ հեղինակութիւն վայելած լինի։ Վոլթէ՞րը, իր ժամանակի մտքերի այդ միահեծա՞ն պետը։ Բայց նրա իշխանութիւնը տարածւում էր միայն բարձր դասակարգերի մտքերի վրայ, այն էլ միայն Եւրոպայում։ Լեւ Թոլսթոյի հեղինակութեան համար չկային ոչ դասակարգեր եւ ոչ աշխարհագրական դիրքեր։ Նա տարածուել էր համայն մարդկութեան մտքերի վրայ »

Մեր մեծ բանաստեղծ Յովհաննէս Թումանեան իր յօդուածներուն եւ նամակներուն մէջ եւ հրապարակային ելոյթներու ընթացքին «երախտագէտ սրտով և խորին պատկառանքով» արտայայտուած է աշխարհի «վիթխարի հանճարին» մասին Ռուս գրականութեան, յատկապէս արձակի մասին խօսելու ժամանակ, Թումանեան առաջին առթիւ Թոլսթոյի անունը կը յիշատակէ ։

«Յոբելյանների դէմ» խորագիրը կրող իր յօդուածին մէջ Թումանեան կը քննադատէ եւ կը բողոքէ հայ իրականութեան մէջ յոբելեան գաղափարի սխալ ըմբռնումին դէմ ։ Թումանեան կը գրէ, թէ ժողովուրդի մը կեանքին մէջ մեծ իրադար-

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՍԽԱԼ

Ա.

Կ'ատէի, բայց ինչո՞ւ կ'ատէի այս կինը. ամէն հեղ որ փողոցին մէջ հանդիպէի իրեն, իր խոժոռ, թթուած երեսը, փոթփոթած ճակատը, պրկուած շրթունքը՝ արհամարհանքով լեցուն՝ կը զայրացնէին զիս ։

Իբրեւ թէ հետամուտ մէկն եղած ըլլայի իրեն, կամ բոլոր աշխարհ սիրոյ յայտարարութիւններ ունենար իրեն ընելու, զորս կանխաւ կը զգար, կը գուշակէր, երեսը դառնութիւն մը կը պատէր միշտ, անթափանց պատրուակ մը, պատրաստած անոյշ խօսքերդ բերնիդ մէջ ձգելու, արգիլելու համար ։

Այս հակառակութիւնը մեր մէջ հետզհետէ կը սաստկանար, չէի ճանչնար զինքը, բայց իր ատելութիւնը, արհամարհանքը բացայայտ կը կարդացուէր իր երեսին վրայ. խուլ, անիմանալի թշնամութիւն մը որ հետզհետէ կը ծանրանար առանց երբեք տեղի տրուելու իմ կողմէս ։

Ի՞նչ կ'ուզէր այս կինը ինէ. կը զգայի որ ծանր նախատինք մը պիտի ընէր, երեսս ի վեր պիտի պոռար բիրտ ձայնով, եթէ խօսելու առիթը ներկայանար երբեք։ Շոգենաւին մէջ, կամուրջին վրայ, ոտքէս մինչեւ գլուխս կը չափէր, ամփոփելով զիս իր մէկ նայուածքին մէջ, որուն առջեւ կը պզտիկնայի ամէն առեն ։

Բ.

Զինքը մօտէն ճանչնալու անհուն փափաք մը կուգար հիմա սրտիս, տենչանք մը որ մարմաջի պէս կը խածնէր զիս։ Ինքնիրենս այս կնոջ կեանքը, գոյութիւնը կը ստեղծէի, կը ձեւացնէի ։ Ճանչնալ կ'ուզէի զինքը առանց մէկու մը հարցնելու յետոյ, ամբողջ աշխարհ մը, ամբողջ էութիւն մը շինելէս վերջը իմ ուզածիս պէս, իրականութեան հետ բաղդատել զայն։ Տեսակ մը նախախնամութիւն կ'ըլլայի, որուն տրուած ըլլար ամբողջ կեանքեր ու միջավայրեր ստեղծել, մարդեր ապրեցնել, լացնել ու խնդացնել, իրական նախախնամութեան դէմ ասոր զօրութիւն մը, մրցում մը. մէջ եղածին պէս ։

Եւ ահաւասիկ ինչպէս կ'երեւակայէի զինքը. պէտք էր երեսունըհինգ տարու ըլլար, ոչ աւելի, ոչ պակաս. ոչ յիմար երիտասարդուհի, ոչ դժգոհ տանտիկին, ոչ յոյս մը ըլլար եւ ոչ յիշատակ մը. ոչ անցեալին նայէր եւ ոչ ապագային, ներկան եւ միայն ներկան ըլլար ան ։ Կ'ուզէի որ ամուսնացած ըլլար այս կինը. ինչո՞ւ համար, անոր համար թերեւս որ ամուսնացած մէկը չամուսնացածը կը պարունակէ արդէն իր մէջ. եւ իմ կամքս էր որ բան չպակսէր այս կնոջ. կ'ուզէի որ ամուսնացած ըլլար, որպէսզի ազատութեամբ խօսէի հետը, համարձակ, գրեթէ անպատկառ ։

Ճաշակի տէր կին մը ըլլալու էր, որ գիտնար հովանոցը բռնել, սիրուն փոքրիկ կօշիկ մը ունենալ եւ զուլպային երեսը ցոյց տալ ամէն քայլափոխին, անհոգ ու անփոյթ կերպով մը, գլխու թեթեւ ողջոյնի մը մէջ սեղմեցնել կէս ժամուան խօսակցութեան մը բոլոր հմայքը ։

Գրել ու կարդալ չգիտնար բնաւ, ո՛չ բնաւ չգիտնար. կին մը ըլլար, որ իր լեզուին վստահէր միայն, որուն ձայնը ներդաշնակութիւն մը ըլլար ինքնին, ու խօսքերը ամբողջ քերթուած մը, առանց իր գիտութեան ։

Իմ մեծ մտմտուքս այն էր թէ պէ՞տք էր սիրտ մը տալ այս կնոջ. թեր ու դէմ ինչեր կար մտածելիք ։ Սիրտ մը տալ ու դժբախտ ընել զինքը. չտալ ու իրեն հանդիպողները դժբախտ ընել. երկայրաբանութիւն՝ որուն առջեւ իմ նախախնամութիւնս կը վարանէր. անհատական օգուտը եւ հանրութեան օգուտը կը մաքառէին հոս ալ, ափսոս, առանց ելքի մը յանգելու ։

Հոգս, սիրտ չունենար թող ու երջանիկ ըլլար. աշխարհ իր հրապոյրէն խաբուէր, սարսռար եւ անոր ցաւովը գալարուէր, տանջուէր, աւերակներու թագուհի մը ըլլար, ինչ փոյթ, որուն փոշիները ու աճիւնները ուրախութենէն դողային, երբ այս կինը քալէր իրենց վրայ ։

Գ.

Շոգենաւին վարի յարկի ընդարձակ ճամբային մէջ, ուր վառարանին ցոլքը կը վազէր կը վազվզէր ձարէ բազմոցներուն վրայ, այս բաները կը մտածէի դիտելով շարունակ այս կինը հիմա այդ տեղ, ճիշդ դէմս նստած, ու կը շարունակէի կերտել զինքը, յիմար արձանագործ, սրբագրելով իր գոյութիւնը, բաներ աւելցնելով–ու պակսեցնելով այդ կեանքին մէջ։

Այս գաղջ մթնոլորտին մէջ, ուր անիւներուն անընդհատ բոֆ բոֆը կը լսուէր միայն, միտքս կ'աշխատէր անսպառ գործունէութեամբ, իր աղուորիկ մաքուր դէմքը կը ձգէր այնպէս ինչպէս որ էր արդէն, իր սեւ շրջազգեստը կը պահէր. տանթելէ գլխարկին ժանեակներուն խառնուող ոսկի մազերուն չէի դպեր բնաւ ;

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

(1 Շար.)

ձութիւն մըն է՝ երբ կը տօնուի գրագէտի մը, արուեստագէտի մը կամ գիտնականի մը յոբելեանը : Ուստի, պէտք է նշել միայն իսկական, ժողովուրդի մը ոգին արտայայտող մեծ մտածողի մը, արուեստագէտի մը կամ գրողի մը յոբելեանը : Իբրեւ ցայտուն օրինակ կը բերէ Թոլսթոյի օրինակը — « ... Որի գլուխը երեւում է ամէն աշխարհից, որի յոբելեանն էլ՝ տօնելու եթէ խնդիր լինի, ուզենան էլ, չեն կարող պարտակել մի որեւէ շրջանում, Եւ վերջապէս նրան կարող էր, այո, համայն ռուս ազգը գալ պսակելու աշխարհի առջեւ ու աշխարհքի հետ եւ ասել — « Քեզ պսակելով պսակում եմ ինձ՝ ռուս ազգի ամբողջութիւնը, քեզ տօնելով ռուսական հոգու, ռուսական հանճարի յաղթանակն եմ տօնում »:

Թոլսթոյի մահուան առթիւ գրած յօդուածին մէջ Թումանեան կը պատկերացնէ մեծ գրողին արժէքը, համամարդկային մշակոյթին մատուցած ծառայութիւնը : « Ընկաւ ռուսական վիթխարի հանճարը ու մահուան բօթից թնդում է լայնածաւալ Ռուսաստանը մի ծայրից մինչեւ միւսը : Թնդում է եւ ամբողջ լուսաւոր աշխարհը, որովհետեւ, ինչպէս ճշմարիտ մեծ մարդ, կրելով կատարեալ իր ժողովրդի հոգին ու պատկերը, հանդիսանում էր իր ժամանակի գեղարուեստական գրականութեան այն հոյակապ ուժը, որ կարող էր մի հայեացքով ու մի գրուածքով ամփոփել կեանքը ահագին տարածութեան վրայ՝ վերեւից մինչեւ ներքեւ, արտաքին կեղեւից մինչեւ հոգու ամենածածուկ խորշերը »:

Թումանեանի գեղեցիկ թարգմանութեամբ լոյս տեսած են Թոլսթոյի մէկ քանի հէքեաթները, ինչպէս նաեւ այդ առթիւ գրուած փոքրիկ յառաջաբան մը :

Լեւ Թոլսթոյի երկրպագուներէն էր բանաստեղծ Վահան Տէրեան: Առաջիններէն էր որ հարց դրաւ Կովկասեան Հայոց Հրատարակչական Ընկերութեան՝ թարգմանել ռուս դասական գրողներու ամբողջական գործերը:

Այս առընչութեամբ առաջարկեց առաջին առիթով թարգմանել Լեւ Թոլսթոյի գործերը, համարելով, որ Թոլսթոյի երկերուն թարգմանութիւնը որեւէ ժողովուրդի լեզուով՝ կը բնորոշէ այդ ժողովուրդին մտաւոր մակարդակը ։ « Լեւ Թոլսթոյը,— գրած է Տէրեան, այնպիսի մի հեղինակ է, որի գրուածքների եթէ ոչ լիակատար ժողովածուն, ապա գոնէ ժողովածուն, ըստ կարելւոյն լիակատար ժողովածուն, պէտք է ունենայ ամէն մի ժողովուրդ, եթէ նա կուլտուրական կոչուելու յաւակնութիւն ունի: Ուրեմն եթէ մենք համարում ենք քիչ թէ շատ կուլտուրական մեզ, անհրաժեշտ է մտածել այդ բանի մասին: Մենք պէտք է ունենանք Լեւ Թոլսթոյի գրուածքների ժողովածուն հայերէն, դա անհրաժեշտութիւն է » :

Վահան Տէրեանին կը պատկանի Թոլսթոյի «Պատերազմ եւ խաղաղութիւն» վէպի հայերէն թարգմանութեան առաջին նախաձեռնութիւնը: 1912ին «Պանթէոն» Հրատարակչականը կը ծրագրէ հրատարակել վերոյիշեալ երկը, որուն առաջին հատորը պիտի թարգմանէր Վ. Տէրեան, երկրորդը՝ Ստեփան Զօրեան, իսկ երրորդը՝ Դերենիկ Դեմիրճեան: Սակայն, առաջին համաշխարհային պատերազմը արգելք կը հանդիսանայ ծրագրի գործադրութեան :

ԳՈՒՐԳԷՆ ՅՈՎՆԱՆ

(2 Շար.)

"ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ԲԱԺՆԵԼ ԹՈՒՐՔԻԱՆ ՀԱԼՔՆ ՈՒ ԴԵՄՈԿՐԱՏՆԵՐԸ"

—o—

ԽՄԲ.— Եասը Ատայի դատավարութեանց ընթացքին ամէնէն էական խօսքը Զեքի Շահին կոչուած ոստիկանապետն է, որ ծանօթ դատավարութեանց փիլիսոփայութիւնը կը կատարէ հետեւեալ յայտարարութեամբ.— « Հալքն ու Դեմոկրատները չեն կրնար բաժնել Թուրքիան՝ իրենք իրենց միջեւ, կը կռուին իրարու դէմ, ու մենք է որ կը ճզմուինք»: Ուրիշ յայտարարութիւն մը, խօսքը ուղղելով դատարանի նախագահին. «Պ. Նախագահ, եթէ գիտնայիր թէ կառավարութիւնը պիտի տապալի, դուն ալ կ'առնէիր դրօշ մը եւ կը հետեւէիր թափօրին»:

Առա այս ոստիկանապետին յայտարարութիւններուն առթիւ, Ճիւմհուրիյէթի մէջ Նաշար Քեմալ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կը կատարէ՝ վերլուծելով հասարակապետական ուսանողներու ցոյցերը եւ ոստիկանութեան միջամտութիւնը.

Ապրիլ 28ի օրե՞րը: Ի՞նչ օրեր էին: Զարհուրելի ճնշում մը: Վախ: Ահագին ազգը շնչելու անգամ կարող չէր: Այլ խօսքով, մարդ վստահ չէր իր կեանքին եւ ինչքին համար: Մենտերէս տէր ու տիրական էր: Զեքի Շահին տէր ու տիրական էր: Եամանօղլու տէր ու տիրական էր: Այնքան նուաստացած էինք որ, կրնանք ըսել թէ դադրած էինք մարդ ըլլալէ :

Երկար ատենէ ի վեր չէի կրցած Եասը Ատա հանդիպիլ: Մենտերէսը բնաւ չէ փոխուեր : Միայն քիչ մը աւելի պատշաճեր է կացութեան: Ինքզինքին գործ ըրեր է դատավարութիւնը : Ամէն ատենուան պէս, ճիտը ծռելով՝ «Տէր Դատաւոր, չեմ գիտեր բնաւ տեղեակ չեմ» կըսէ : Յուսահատօրէն ձեռքերը կը բանայ :

Մենտերէսի վերջին դահլիճին բոլոր անդամները հոն էին: Դեղնած էին: Ոմանք տերեւի պէս կը դողդղային: Հոն էին նաեւ իրենց զօրավարները՝ Քեմալ Գինաթլըները, Էրտելհունները, Արկիւչնէները: Ներկայ էին Էթքիններները, Այկիւնները, մեծ ու փոքր ոստիկանները բոլոր: Բոլորին դէմքերը, ականջները կասկարմիր էին:

Սանկ կը նայիս, ինչ խեղճ հաւաքականութիւն մը: Առա՞ջ ալ այսպէս էին անոնք, երբ կը դողդոջային: Ոչ, ո՛չ, չէին կրնար այսպէս խեղճ ըլլալ :

Երէկուան դատավարութեան ընթացքին շատ խնդուքներ լսուեցան: Ներկաները խնդացին Մենտերէսին վիճակին, Զեքի Շահինին, Գուսին Եամանօղլուին :

Սա Գուսին Եամանօղլուն, Աստուած տիրոջը պարգեւէ, երեւոյթով ամէն բանը տեղն է : Եւ այնքան անմեղ որ ···: Անոնք որ զինք կը ճանչնային առենօք, թող գան հիմա տեսնեն զայն: Բնաւ բան մը չէ ըրեր խեղճը : Ոչ մէկ բան ըսաւ :

Զեքի Շահին, արծուաքիթ, չիտուծի մօտ, մոխրագոյն մազերով, ճինի պէս մարդ մըն է: Բաց կը խօսի. «Զիս մահուան թող «դատապարտեն», կ'ըսէ, «ես հոս մահապատիժի պահանջքով բերուած եմ»: Զեքի Շահին ինքզինք ամէնէն լաւ պաշտպանող մարդն է : Լաւ կը խօսի, խելացի պատասխաններ կը գտնէ: «Ես անբախտ մարդ եմ », կ'ըսէ, «որ այն օրը վերատեսուչին հետ դէմ դիմաց եկայ »:

Նախագահ Գաշըլ կը պատասխանէ .

— « Այս անբախտութիւնը կրնայիք բարեբախտութեան փոխակերպել՝ լաւ վերաբերում ցոյց տալով վերատեսուչին հանդէպ :

Զեքի Շահին գլուխը կը շարժէ : Անկախութեան պատերազմին մասնակցեր, մէկ անգամ իսկ չէ վիրաւորուեր, բայց Ապրիլ 28ին վէրք ստացեր է Համալսարանի պարտէզին մէջ: Սա համալսարանականները վախցուցեր են փորձառու Զեքի Շահինին աչքը:

«Հալք եւ Դեմոկրատ կուսակցութիւնները իրարու հետ չեն համաձայնիր, չեն կրնար իրենց միջեւ բաժնել երկիրը, երիտասարդները գործիք կը դարձնեն, երիտասարդները եւ ոստիկանութիւնը դէմ առ դէմ կը ձգեն, Զեքի Շահիններուն գլուխն ալ փորձանքը կը մտնէ, կ'ըսէ Զեքի:

Այս Զեքի Շահինին մօտ շատ «գործ կայ », յարգելի ընթերցողներս: Ամէն առիթով ձեզի պիտի խօսիմ անոր մասին : Մեր հաւաքականութեան համար կարեւոր են Զեքի Շահինները: Մեծ դեր կը խաղան մեր հաւաքականութեան մէջ :

Նախագահ Գաշըլ ամէնէն աւելի մէկ դէպքի մը վրայ կանգ առաւ: Միշտ հարցուց .

— « Ո՞ր ատրճան ճիշդ է որ ոստիկանութիւնը համալսարանի պարտէզ մտաւ»:

Բոլորին ուղղեց այս հարցումը: Ամբաստանեալները ըսին թէ աւելի ճիշդ կ'ըլլար որ մտնելէ առաջ արտօնութիւն առնային վերատեսուչէն : Մենտերէս ալ այսպէս ըսաւ եւ ցաւ յայտնեց: Այն ատեն, Գաշըլ մասեր կարդաց ճառէ մը զոր Մենտերէս խօսած էր Ապրիլ 28ի օրերուն: Ճառին մէջ, առիւծ Մենտերէս կ'ըսէր .— « Համալսարան պիտի մտնենք: Եւ թէ հիմերուն տակը պիտի մտնենք» :

Գաշըլ ըսաւ .

— « Ի՞նչ ըսել է աս, ի՞նչ կը նշանակէ հիմերուն տակը մտնել: Երբ հիմերուն տակը մտնէք, այսպէս կ'ըլլայ ահաւասիկ, տակը կը մնաք »:

Ունկնդիրները տեւական ծափահարութիւններով դիմաւորեն այս խօսքերը :

Ոստիկանները, Գուսին Եամանօղլու, Զեքի Շահին, միշտ «մեր ուսանող եղբայրները » կ'ըսեն՝ երբ ուսանողներու խօսքը բացուի: Ապրիլ 28ի՞ն ալ այսպէս կը խօսէին :

Երէկ յայտնի եղաւ որ համալսարանի պարտէզին մէջ, երբ ոստիկանները ատրճանակ կը պարպէին, ուսանողները անոնց վրայ կ'արձակէին ծաղիկներու արմատները՝ զորս կը քակէին պարտէզի ածուներէն: Ինքնապաշտպանութեան ուրիշ միջոց չունին եղեր :

Փամփուշտ եւ ծաղիկ: Ահա այսպէս, եղբայրներս :

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԱԻԻՇԸ

—o—

Սթրազպուրկի շրջակայ գիւղերէն մէկուն մէջ, վերջին պատերազմի ընթացքին, մեծ յուզում կը տիրէր :

Առտու էր: Մէկ դունէն միւսը վազեր կը կանչէին՝ ցոյց տալով ճամբուն եզերքի բարտին:

Գիշերը յանդուգն ու քաջասիրտ Ֆրանսացի տղայ մը Ֆրանսական եռագոյն դրօշակ մը կախած էր բարտիին բարձունքը :

Գերման իշխանութիւնը լուր կ'առնէ : Ոստիկաններ եւ զինուորներ կը հասնին եւ գիւղացիները կը հարցաքննեն, դրամ խոստանալով անոր որ յանցաւորին անունը կը յայտնէ :

« Դրամ չենք ուզեր» կը պատասխանեն Ֆրանսացի գիւղացիները, ժպիտը իրենց շրթունքներուն վրայ :

Իսկ Գերմանացիներ կատաղութեամբ կը դիտէին վերը ֆրանսական եռագոյն դրօշը, որ խաղաղիկ կը ծածանէր գարնան կապոյտ երկինքին տակ :

Քանի մը զինուորներ փորձեցին վեր բարձրանալ, բայց անօգուտ: Ծառը այնքան բարձր էր եւ այնքան նուրբ այն ոստը ուր դրօշակը կապուած էր, որ կ'երերար ճիւղին հետ :

Վերջապէս Գերմանացիները յուսահատ որոշեցին ծառը արմատախիլ ընել ու սղոցեցին : Բարտին ինկաւ ճամբուն երկայնքը, յուսահատ մարդու մը լքումով :

Սթրազպուրկի ճամբուն վրայ բարտիներու շարքին մէջ պարապ մը առեղծուած էր այսպէս: Ծառը ճամբուն եզերքը պառկած՝ բայց չէ՞ր չորցած:

Հայրենիքին աւիշը կը շրջէր ծառին ոստերուն մէջ՝ միշտ կանաչ պահելով զանոնք :

Հայուն դրօշն ալ վար է առնուած Արարատի գագաթէն, մայրենիքին շունչն ու ոգին կենդանութիւն կուտայ Հայութեան :

Մեր պարտքն է թոյլ չտալ որ ցամքի այս աւիշը:

ՄԷՆ – ՍԷ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (134)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

— Ոչ. դա կը լինի պարտազանցութիւն, արքայ :

— Այդպէս... Իսկ իմ նախարարները խորհում են դաւեր, խորհում են մտնել օտար իշխանութեանց տակ կամ լինել ինքնիշխան եւ չանսալ իրենց թագաւորին. եւ դու եկել ես բարեխօսելո՞ւ, ինձ խաղաղութեան հրաւէր կարդալո՞ւ :

Ներսէսը թագաւորի խօսքի մէջ զգաց հեգնանք եւ յանդիմանութիւն :

— Ես քրիստոնէից հովիւ եմ, արքայ. պարտքս է քարոզել խաղաղութիւն եւ մեղմել կրքերը :

— Խաղաղութիւն,— հեգնական երկարեց Արշակը:

— Լաւագոյն խաղաղութիւնը կը լինէր այն, տէր հոգեւոր, եթէ ապահովէինք մեր աշխարհը օտարի ներխուժումից : Այդպէս, եւ դու ինձ բարութեան ու գթութեան կոչ անելուց առաջ՝ պէտք է խորհէիր, թէ ո՞րն է բարին Հայոց Աշխարհի համար :

«Վերստին վիրաւորանք... Երբեք չունի յարգանք դէպի հայրը հոգեւոր: Անզուսպ է հանապազ եւ խստասրտանց »,— մտածեց Ներսէսը տհաճութեամբ :

— Բայց միթէ՞, արքայ, ես հասու չեմ, թէ ո՞րն է բարին,— ասաց նա վիրաւորուած ձայնով, կամենալով վերջապէս սթափեցնել թագաւորին:

— Ոչ, հայրապետ, լիովին ոչ, — շեշտեց Արշակը :

Ներսէսը գունատուեց: «Կամենում է վիրաւորել դարձեալ »,— մտածեց նա խորին սրտմտութեամբ :

Բայց Արշակը, ուշք չդարձնելով նրան, շարունակեց .

— Ոչ, քահանայապետ, հասու չես : Դու ըմբռնում ես միայն ժամանակաւոր բարին, քրիստոնէից բարին: Պէտք է ըմբռնես հեռաւոր բարին. այն, որ մենք ամրացնենք մեր աշխարհը գալոց ժամանակների համար: Իսկ դու՝ քարոզում ես ինձ խաղաղութիւն: Այդ իմաստութեանդ պիտի քարոզէիր անհնազանդ նախարարներին ...

Ներսէսը նստած տեղում դժգոհ շարժում արաւ: Նա վիրաւորուեց աւելի, եւ որպէսզի թագաւորին զգացնել տալ, թէ ինքն ըմբռնում է այդ ամէնը, ասաց .

— Արքայ, քանի մենք բարեկամ լինենք Բիւզանդիային՝ մեր երկիրը կը լինի ապահով ...

— Բիւզանդիա,— ընդմիջեց Արշակը հեգնանքով — Օտարի օգնութիւն ... Ջանանք, տէր, կարօտ չլինել օտարի օգնութեան: Ահա բարին, որին հասու չես :

Կաթողիկոսը վիրաւորանքից շուրթերը սեղմեց եւ հառաչեց :

— Դու, արքայ, խօսում ես ապահովութեան մասին եւ ինքդ թշնամացնում ես նախարարներին, արհամարհելով նոցա իրաւունքները, գրաւելով նոցա ծառաներին... — Այստեղ Ներսէսը յիշեց Կամսարականի խօսքը եւ վրայ բերաւ .— Իմացիր, արքայ, որ առանց նախարարների օգնութեան հնար չէ երկիր պահել : Վտանգի ժամին նոքա պիտի գան քեզ օգնութեան: Ուստի եւ ի զուր ես անտեսում նոցա ...

— Նախարարները ... Նոքա միշտ եւ հանապազ խորհում են իւրեանց շահը եւ դու միջնորդո՞ւմ ես, որ յարգե՞մ նոցա :

— Եթէ չյարգես, արքայ, այն ժամ ..

— Այն ժա՞մ,— նորից ընդմիջեց Արշակը : — Կամենում ես ասել, որ թոյլ կուտան յանդուգն արարքնե՞ր :

— Անշուշտ. քանզի ոչ ոք չի կամենայ զրկուել իր ունեցածից, առաւել եւս նախարարները, որ ունեն իրաւունքներ աւանդական :

— Եւ ուրե՞մն,— Արշակը դարձեալ հեգնախառն հետաքրքրութեամբ նայեց կաթողիկոսի յոգնած դէմքին :

— Ես ասացի, արքայ, չխախտել նոցա իրաւունքները, չհրապուրել նոցա ծառաներին :

— Ես պէտք է կառուցեմ իմ Աւանը :

— Կառուցիր առանց նոցա մարդոց :

— Այդ կարելի չէ, հայրդ հոգեւոր : Ինձ պէտք են գործաւորներ, շատ գործաւորներ եւ բնակիչներ :

— Այն ժամ, արքայ, ինքդ մեղաւոր կը լինես առաջի մարդկան եւ աստծոյ : Ես եկայ զգուշացնելու ծանրածանր հետեւանքներից, քանզի Աւանդ փախչող ծառաները սկսել են սպանել իրենց տէրերին :

Արշակը լռեց. այդ նորութիւն էր նրա համար: Եւ Ներսէսը, այդ նկատելով, պատմեց Համունի իշխանի սպանութիւնը :

— Ահաւասիկ արքայ, — շեշտեց նա : — Կարելի՞ է միթէ ստրկին տալ սուր եւ ազատութիւն :Այսօր նոքա սպանում են իշխան ու նախարար, վաղը սուր կը բարձրացնեն ինձ վրայ, քեզ վրայ : Ապա նոյնատեսակ սպանութիւնները կարող են լցնել բարկութեան բաժակը եւ նախարարները կ'ելնեն քո դէմ, դահիդ դէմ եւ այնժամ ուշ կը լինի ...

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՑՈՒՑԱՏԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱԶԳ. ՀԵՐՈՍ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ Վիէնի Հ. Յ. Դ. ԱՆԻ կոմիտէի :

12 *Փետրուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին*, Սէրքլը Կաթոլիկ *սրահին մէջ*:

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Մասնակցութեամբ գաղութիս երեք յարանուանութեանց ներկայացուցիչներուն եւ զանազան միութեանց :

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական խնամուած բաժին :

Օր. Անժէլ Կարապետեան (*Լիոնի երաժշտանոցէն*), *մասնակցութեամբ* Պ. Սիրանոսեան (*Դաշնակ*), *գեղջկական պար, պիտի ներկայացուի* Կենդանի պատկեր մը, *ղեկավարութեամբ* Օր. Լ. Ագպըյըգեանի :

Մուտքը ազատ է :

Կը խնդրուի ծանուցանել.

ԹՈՐԳՈՄ ՄԻՆՈՅԵԱՆի
(Պիթլիսցի)

մահը, որ տեղի ունեցաւ Փետրուար 5ին, իր բնակարանը 43 Րիւ Թուռթիյ, (Փարիզ 20), 72 տարեկանին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Ուրբաթ առաւօտ ժամը 11ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Պանթէօ-Փարիզիէնի գերեզմանատունը :

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

ԽՆՋՈՅՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Պուլ. Օտտոյի վարչութիւնս կազմակերպած է խնճոյք մը, Բարեկենդանի առթիւ : Այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Տիկին Հայկանոյշի սրճարանին մէջ, (40 Պուլվ. Օտտօ) :

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկեր — ընկերուհիները եւ համակիրներ :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ քաղաքամասին իր ծուխերուն թէ՝ Տ. Հայկազուն քհնյ. Պանտիկեան հանգամանք չունի Մայր եկեղեցիի անունով որեւէ եկեղեցական արարողութիւն (տունօրհնէք, կնունք, պսակ, թաղում) կատարելու : Կը յանձնարարուի չքաջալերել իր դիմումները :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի, ժամը 10.30ին, Տօն Վարդանանց, Հ. Սամուէլ վրդ. Արամեանի՝ *Ս. Խաչ եկեղեցւոյ ժողովրդապետական պաշտօնի տուչութեան արարողութիւն եւ հանդիսաւոր պատարագ, նախագահութեամբ ԳԵՐՊ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻԻ :*

ՀԱՅԱՍՏԱՌ ԳՐԻ ՄԵՔԵՆԱՅ

Իտալիա շինուած հայատառ գրի մեքենաներ ծախու են Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին մէջ :

Փափաքողները կրնան դիմել վարժարանի մատակարարութեան :

ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ
ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

Հինգշաբթի, Մարտ 2ին, Փավիյօն Տօֆին :

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
8 bis, Rue des Ternes

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10.45*ին Վարդանանցի արարողութիւն :*

Կը խօսի ՎԵՐԱՊԱՏ. ՍԻՍԼԵԱՆ :

ԾԱԽՈՒ Է ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Մեկնումի պատճառով ծախու է նպարավաճառի խանութ մը, ապրանքով կամ առանց ապրանքի, որ ունի խոհանոց մը եւ հինգ սենեակնոց յարկաբաժին մը վրան : Վարը՝ երկու մթերանոց եւ մէկ կառատուն : Գրել Ցատաքին որ կը փոխանցէ կամ հեռաձայնել՝

49.51-58 A Décines (Isère).

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի
ԱՊՍՏԱՄԲԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէին, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. ենթակոմիտէներու եւ խումբերու եւ Նոր Սերունդի խումբերուն :

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ

ԸՆԿ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ՝

ԸՆԿ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Ուղերձ՝ Հ. Յ. Դ. Շաւարշ Միսաքեան խումբի եւ Նոր Սերունդի կողմէ :

ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ ՄԷՋ

340. BLD. CHAVE

Շաբաթ, Փետրուար 18, ժամը 21էն մինչեւ լոյս :

Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

ՓԻԷՐ ԱՊՐԱՀԱՄ
եւ
ՓԻԷՐ ԿԱՄԱՐԱ

Շաբաթ օր ժամը 14.30էն մինչեւ 19.30 պիտի ստորագրեն՝ նոյն օրը հրատարակ ելլող ,

EUROPE

Պարբերաթերթի բացառիկ թիւ՝ 300 *էջ, պատկերազարդ հատորը .*

ՀԱՅ ԳՐԱԳԱՆՈՒԹԻՒՆ

●

PALAIS DES SPORTS — PORTE DE VERSAILLES

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. Պ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը այս Շաբաթ օր, ժամը 3ին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Մշակոյթի Տան մէջ : Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ՆՈՐ ՏԱՐԻՈՅ
ՈՒՐԱԽ ՕՐԵՐՈՒՆ ԵՒ ԱՄԲՈՂՋ ՏԱՐԻՆ

Եւրոպայի Մեծագոյն
Արեւելեան Վաճառատունը

ՊԱՀԱՍՏՈՒՐԵԱՆ խանութ մը չայցելողին սեղանին վրայ ամէնէն համով պատառը կը պակսի՝ մեծին ու պզտիկին համար : ՊԱՀԱՍՏՈՒՐԵԱՆ վաճառատան մէջ պիտի գտնէք աւանդական ընդեղէններու եւ անուշեղէններու ամէն տեսակը, անմրցելի գիներով :

Նուէրներ եւ անակնկալներ ամէն գնողի :

Ապսպրանքի վրայ, ծրարք առաքում Ֆրանսայի ամէն կողմ և գէպի արտասահման՝ Պելժիա, Զուիցերիա, Անգլիա :

ՊԱՀԱՍՏՈՒՐԵԱՆ
ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
LYON

246, RUE VENDOME - TEL.	MO 11.84
20, RUE VILLEROY	MO 32 10
65, RUE ROBERT	LA 07.72

ԵՒ ԻՆՉՊԷՍ ՄԻՇՏ

Արմաւ, «պաստիրմա», «եալանճի տոլմա», յունական «թուրշի», «պիպէռ» տերեւ, թահին հելվա, «վանիլ», չոքոլա, «նուգաթ», «լոգում», «սադըղ», պիստակ, Շիրակ օղի (41 - 45o), Իզմիրի չամիչ, «սուճուք», կեսարական «պաստըրմա», առաջնակարգ սուրճ, (Բրազիլ եւ մոքա), համեմներ «մահլէպ», «սալէպ», ձիթապտուղ, ձէթ, «քաշքավալ» պուլկարական, ճերմակ պանիր ոչխարի կաթով : Ամէն կարգի պահածոներ, «քուսքուս», հարիսա, սումաք, բարամա, լաքերտա, բաքլավա, քատայիֆ, եւ երեւ եւայլն :

ՊԱՀԱՍՏՈՒՐԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ունի նաեւ ժամավաճառատուն մը, որուն առաջնակարգ միսերը գոհացում կուտան ամէնէն նրբաճաշակներուն : Ոչխարի, հորթի եւ եզան միս (քաշուած միս, եւայլն) :

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին : Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ՕՐԱԿԱՐԳ — 1) 1959 – 1960 *տարեշրջանի բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն :* 2) *Ընտրութիւն :*

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արգութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին : Շարունակութիւն նախորդ ժողովին :

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՒ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ
ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ԽԱՆԱՍՈՐ խումբին կողմէ

Փետրուար 18, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

Salle des Fêtes d'Issy-les-Moulineaux

25, AVE. VICTOR CRESSON — METRO MAIRIE D'ISSY

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.—

ԵՐԳՈՎ՝ Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան, Լ. Մոմճեան *եւ* Նահապետեան Քոյրեր :

ՊԱՐՈՎ՝ Պ. Վ. Թորոսեան, Օր. Ժ. Պէտոյեան, Նարեկ պարախումբը :

ՆՈՒԱԳՈՎ՝ Պ. Լ. Պօյաճեան *եւ* Փ. Գուլակզեան (*կիթառ*) Վ. Ժամկոչեան (*ջութակ*), Հ. Մեհլէմեան (*դաշնակ*) :

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ Պ. Ա. Գրիգորեան, Ժ. Սերոբեան, Օր. Ա. Կարապետեան, Օր. Ա. Աթմաճեան :

Պիտի ներկայացուի «ԵՐԵՔ ՔՍԱԿԱՀԱՏՆԵՐԸ» Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կասավարենց խումբի կողմէ :

de 24 h. à l'aube GRAND BAL DE NUIT

avec le sensationnel orchestre typique

ROBERTO SETO

et ses 12 rumberos

Buffet - Bar - Tombola — **Concours de danse**

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ԾԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Փետրուար 12, Կիրակի ժամը 16 – 24

LES AMBASSADEURS

3, Avenue Gabriel - Champs-Élysées

Կը մասնակցին երկու հռչա կաւոր նուագախումբեր

PIERRE DIEUZEY - JAZZ NEW ORLEANS
PEPITO GOMEZ - TYPIQUE TANGOS

Գեղարուեստական բաժին — Մուտք 5 Ն. Ֆ.

Կանխաւ ապահովել տոմսերը եւ սեղանները հեռաձայնելով Հայ Կարմիր Խաչի Կեդրոնատեղին Էլիզէ 67 – 03

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Վարձուած սեղանները գրաւուած պէտք է ըլլան ամէնէն ուշը ժամը 19.30ին : Հակառակ պարագային պարահանդէսի կազմակերպիչ յանձնախումբը որեւէ պատասխանատուութիւն չի ստանձներ :

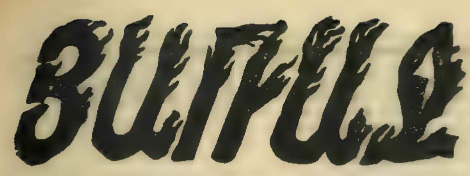

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 11 ՓԵՏՐՈՒԱՐ

SAMEDI 11 FEVRIER 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9026 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4827

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՄՊԻՈՆ

Հայ մշակոյթի եւ քաղաքակրթական արժէքներու պահպանման ու զարգացման նախանձախնդիր ո՞ր հայն է, որ հոգեկան մեծ գոհունակութիւն չզգաց, կարդալով այն բարձրօրէն սրտապնդիչ լուրը՝ թէ Իրանի կայսր Ռըզա Շահ Փէհլէվիի կարգադրութեամբ հայագիտական ամպիոն մըն է բացուած Սպահանի համալսարանի գրական ճիւղին կից :

Իսկապէս ուրախալի երեւոյթ, որ սփիւռքի ներկայ ոչ – նախանձելի կացութեան մէջ կոչուած է քիչ մը աւելի ներարկելու նահանջախնդութեան եւ յուսահատութեան ճամբան բռնած տկար հոգիներու .

Օրն ի բուն մամուլի էջերէն ահազանգ կը հնչեցնենք՝ մատնանշելով այսօրուան տխուր վիճակը, որ, տարակոյս չկայ, յուսալքիչ է վաղուան համար :

Արեւմտեան երկիրներու մէջ կը մեռնի հայ ոսկեղինիկ լեզուն: Նոր սերունդը հնարաւորութիւն եւ ժամանակ — չըսելու համար կամք — չունի սորվելու մայրենի լեզուն: Կիսամիջոցներ են, միայն այն ջանքերը, որ կ'ըլլան զանազան կազմակերպութեանց կողմէ, գովելի հայրենասիրութեամբ, սարքելու համար շաբաթական դասընթացքներ: Այս ուղղութեամբ որքան աշխատանք տանինք, քիչ է: Պէտք չէ յուսահատիլ երբեք : Այդ կիսամիջոցներով ալ թերեւս հասնինք տեղ մը :

Կարեւորը համայնքին փրկութիւնն է : Եթէ հարիւրին մէկն ալ կարելի ըլլայ փրկել, ի զուր աշխատած չենք ըլլար :

Երբ այս է կացութիւնը արեւմուտքի մէջ, արեւելքի մեր հայրենակիցներն ալ ուրիշ ցաւ մը ունին, — ուսուցչի պակաս :

Լիբանանի, Սուրիոյ, Պոլսոյ, Կիպրոսի, Եգիպտոսի, Իրանի, Իրաքի, Յորդանանի եւ Յունաստանի մէջ տասնեակ հազարաւոր աշակերտներ եւ աշակերտուհիներ կ'ուսանին հայկական դպրոցներու մէջ, տեղ տեղ զուտ հայկական ծրագիրներով :

Այնտեղ ալ ուսուցչի տագնապ կայ : Տարեցները հրաժեշտ կուտան կեանքին հետզհետէ: Նորեր չեն հասնիր՝ մեռնողներուն բացը լեցնելու համար :

Պէյրութի եւ Հալէպի մէջ ունինք ճեմարաններ, որոնց շրջանաւարտներէն մաս մը միայն կ'ընդգրկէ ուսուցչական ասպարէզը, անհուն գոհողութեանց գնով: Սակայն մեծ է պահանջը :

Այսօրուան երիտասարդները երկրորդական վարժարան մը աւարտելէ վերջ կը նախընտրեն գիտական, բժշկական, առեւտրական, իրաւաբանական, վերջապէս «ազատ – ասպարէզներուն» ճիւղի մը, մասնագիտութեան մը հետեւիլ, շատ ու շատ դրամ կարենալ շահելու համար, նուազ յոգնութեամբ :

Ուսուցչութիւնը չապրեցներ նիւթական: Զոհաբերութեան եւ անսահման նուիրումի ոգի պէտք է ունենալ, հայկական դպրոցներու ուսուցիչ կամ վարժուհի դառնալու համար :

Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ ուսուցչութիւնը ամէնէն ապահով եւ հանգստաւէտ ասպարէզներէն մէկն է : Ֆրանսացի կամ ամերիկացի ուսուցիչը շաբթուան մէջ որոշ ժամեր միայն դաս կուտայ : Տարուան ընթացքին շաբաթներով ազատ է, ամառուան արձակուրդի ամիսներէն զատ, եւ լիբէ գոհացուցիչ թոշակ կը ստանայ, բացի վայելած զանազան առաւելութիւններէն :

Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիք»ը մեծ յոյսեր կապած է Սպահանի հայագիտական ամպիոնին վրայ՝ լուծելու համար, ի մէջ այլոց, նաեւ «հայ ուսուցչական տագնապը» :

Կը սիրենք հաւատալ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՕԴԱՅԻՆ ՄԻՋԱԴԷՊ

ՌՈՒՍԵՐԸ Կ'ՈՒԶԵՆ ՈՐ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ ՊԱՏԺՈՒԻՆ

Օդային ծանրակշիռ միջադէպ մը պատահած է, Ալժերիոյ հիւսիսը, Միջերկրականի վրայ: Ֆրանսական զինուորական օդանաւ մը մօտեցած է Խորհ. Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ՝ Պրեժնիէվի «Իլիուշին»ին եւ ըստ խորհրդային բողոքագրին «երկու անգամ կրակ բացած է խորհրդային օդանաւին վրայ»: Ֆրանսական զինուորական մարմինները, իրենց կարգին, սա ձեւով կը նկարագրեն միջադէպը. — «Մեր ռատարներուն վրայ, խորհրդային Իլիուշին – 18 մը նշմարեցինք: Այդ օդանաւը միջազգային թռիչքի պարտադիր ուղեգիծը չունէր: Երեք հալածիչներ հետապնդեցին խորհրդային օդանաւը եւ ազդարարութիւն ըրին, բայց չպատասխանեց: Քիչ ետք դուրս ելաւ ֆրանսական օդային շրջագիծէն»: Խորհրդային արտաքին նախարարը՝ Կրոմիքօ բողոքած է Մոսկուայի Ֆրանսայի դեսպանին : Պրեժնիէվի օդանաւը, շարունակած է իր ճամբան եւ հասած Ռապաթ, ուր, նախագահը ընդունուած է Մոհամմէտ Ե.ի եւ գահաժառանգ Մուլէյ Հասանի կողմէ :

Խորհրդային բողոքագիրը զոր Կրոմիքօ յանձնեց Մոսկուայի ֆրանսական դեսպանատան գործավարին չորս էջերէ բաղկացած է եւ մտահոգիչ է մանաւանդ այն պատճառաւ որ «պատիժ կը պահանջէ» անոնց համար որ կրակ բացած են Իլիուշին – 18ին վրայ եւ «աւազակի արարք» կ'որակէ միջադէպը :

Հինգշաբթի իրիկուն ընդունելութեան մը ընթացքին զոր տը Կոլ տուած էր Ատենաուըրի ի պատիւ, մէկը մօտեցաւ նախագահին եւ քանի մը խօսքով պատմեց միջադէպը եւ խորհրդային բողոքագիրին բնոյթը :

ԶԵՆ ՃԱՆՉՆԱՐ...

ՄՈՒՀԱՄՄԷՏԸ ԵՒ ԱԹԱԹԻՒՐՔԸ

Վերջերս շարժում մը սկսաւ Թուրքիոյ մէջ, — պահեստի սպաները դասատու կը ղրկուին ժամանակ մը ուսուցչութիւն ընելու համար հեռաւոր գիւղերու մէջ : Այս ուսուցիչները այնպիսի բաներ կը պատմեն, (նմոյշ մը տուինք անցեալ շաբաթ), որ ափ ի բերան կը թողուն Պոլսոյ թուրք մտաւորականները: Ու դեռ ինչե՜ր պիտի պատմուին, եթէ հարկ ըլլայ նկարագրել թրքական գիւղը կատարեալ անկեղծութեամբ եւ իրապաշտութեամբ: 150 սպաներ 15 օրուան արձակուրդով Պոլիս վերադարձան եւ ուսանողական տան մէջ պատմեցին իրենց ուսուցչական տպաւորութիւնները, առանց ծածկելու իրենց դառնութիւնը :

Թրքական թերթերը այսպէս արձագանգ կուտան սպայ – ուսուցիչներու տպաւորութեանց .—

« Արցունքոտ աչքերով պատմեցին թէ քաղաքակրթութիւն չէ մտած Անատոլուի գիւղերուն մէջ: Թրքական դրօշ տեսած չեն, Աթաթիւրքի անունը լսած չեն , երբեք գաղափար չունին թէ ո'վ է Մուհամմէտ Մարգարէն» :

Այս ուսուցիչներէն մին Իհսան Բէօր – օղլու կը նկարագրէ Ուրֆայի Գավլըրգ գիւղին մէջ պարզուած տեսարան մը .—

« Բոլորովին մերկ էին երախաները : Կուրծքիս կը սեղմէի զանոնք ու սիրտս կը ճմլուէր ի տես այս թշուառութեան : Անոնց հայրերը կը գանգատէին աղքատութենէն ու հիւանդութենէն: Ամբողջ գիւղը կը տուայտի հիւանդութենէն: Բժիշկի երես տեսած չունին: Մաքրութեան մասին գաղափար չունին: Բոլորն ալ կը լողան ոջիլի մէջ» :

ԸՍՈՂԸ ՄԵՆՔ ՉԵՆՔ

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

ՄԱԿի առջեւ իր արտասանած ճառէն ի վեր, Նիքիթա Խրուշչեւ ոչ մէկ առիթ կը փախցնէ կրկնելու համար թէ Խորհրդ. Միութիւնը աշխարհի հակա – գաղթատիրական մեծագոյն պետութիւնն է՝ քանի որ Միութեան 15 հանրապետութիւնները անջատման իրաւունք ունին: Կասկած չկայ թէ անգամ մը եւս պիտի կրկնէ այդ տեսակէտը, երբ, ինչպէս կը սպասուի, ՄԱԿի ժողովը Ալժերիայով զբաղի :

Իրաւունք ունի Ն. Խրուշչեւ: Անջատման իրաւունքը գոյութիւն ունի խորհրդային սահմանադրութեան եւ հանրապետութեանց սահմանադրութեանց մէջ: Բայց այնքան նուիրական է այս իրաւունքը, որ ոչ ոք կը դպչի անոր, ըսել կ'ուզեմ թէ ոչ ոքի մտքէն կ'անցնի այդ իրաւունքին դիմել: Անշուշտ գաղտնիք մը կայ, որովհետեւ ի վերջոյ ազգային բնազդը ազատ աշխարհի երկիրներուն վերապահուած չէ միայն. Արդեօ՞ք Խորհրդ. Միութիւնը երկրագունդին միակ մասն է ուր պատմութեան հովը չի փչեր: Պէտք է ուրեմն հաւատալ թէ « Խրուշչեւ իր գաղտնիքն ունի», «Խրուշչեւ իր խորհրդաւոր կողմն ունի» եւ կը զգուշանայ զայն երեւան հանելէ :

Դժուար պիտի ըլլար հաւատալ նաեւ թէ Ղազախստանը, Տաճիկստանը, Ուզպեկիստանը, Թիւրքմէնիստանը եւ Քիրկիզիստանը այնպիսի երջանկութիւն մը կը վայելեն, որ երկրային դրախտը մանկական երազ մը ըլլայ իրենց համար :

Բացատրութիւնը սակայն պարզ է եւ քանի մը տողով կարելի է տալ.— Խորհ. Միութեան պաշտօնական դաշնակցային բնոյթը՝ իրականին մէջ ենթարկուած եւ նոյնիսկ ոչնչացած է համայնավար կուսակցութեան սերտօրէն կեդրոնացած, միասնական, անպայմանական եւ ոչ դաշնակցային բնոյթին կողմէ . Հանրապետութեանց պետութիւնները անոր ենթակայ են, համայնավար տեղական կոմիտէները պէտք է, ամէնէն առաջ, հնազանդին Խորհ. Միութեան համայնավար կուսակցութեան հրամայականներուն եւ կարգապահութեան: Ասոր անունն է .— «ժողովրդավար կեդրոնացում » :

Պատահած է սակայն որ համայնավար տեղական կոմիտէները ըմբոստանան: Այն ատեն Մոսկուայի մէջ իսկոյն կը սկսի « մաքրագործումի » պայքար մը. «ազգային շեղումի » համար, որ ընդհանրապէս կը վերջանար մեղապարտներու անվերադարձ պտոյտով մը « ի վերին Երուսաղէմ ...»: Այսպէս, 1920ին, «մաքրուեցան» կեդրոնական Ասիոյ միլլի իսթիքլալի (ազգ. անկախութիւն) եւ միլլի իթթիհատի (ազգ. միասնականութիւն) հիմնադիրները:

1938ին ութ հայեր հրացանի քաշուեցան, որովհետեւ ուզած էին Հայաստանը անջատել Խորհ. Միութենէն :

Ուկրանիոյ մէջ, Խրուշչեւ ինքն է որ ուկրանական կուսակցութիւնը մաքրեց ազգայնական տարրերէն : 1959 Յուլիսին, Մուսթաֆայեւ պաշտօնանկ եղաւ Ազրպէյճանի կուսակցական Ա. քարտուղարի իր պաշտօնէն, ազգայնական ձգտումներու պատճառով :

Աւելին, «պետական ոճիր»ներու ներկայ օրէնքը , եօթը տարի բանտարկութիւն կը նախատեսէ «քարոզչութիւնը կամ խլրտումները որոնց նպատակն է կասեցնել կամ տկարացնել Խորհրդային Պետութիւնը»: Այնուհետեւ շատ լաւ կը հասկցուի, որ ոչ մէկ ձայն բարձրանայ Խորհրդ. Միութեան մէջ. «ներքին գաղթատիրութեան» դէմ :Ոչ մէկ մանիֆեստ, ոչ մէկ բողոք, սակայն ըմբոստները չեն որ կը պակսին :

Պէտք չէ անշուշտ թէ ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ բնիկները, որոնք մեծամասնութիւն կը կազմեն, իրենց ձայնը չեն կրնար լսելի դարձնել հակառակ մաքրագործումներուն եւ հետապնդումներուն : Պարզ է պատճառը :

Խորհրդ. Միութեան քաղաքականութիւնը հիմնովին կը ձգտի բնիկները, պակսեցնել եւ ատոր կը հասնի ներգաղթով, հաւաքականութեանց կեդրոնացումով, ճարտարարուեստի կայաններով եւ բնակչութիւններու արագ տեղափոխութիւններով: Կեդրոնական Ասիան եւրոպացի, ռուս եւ ուկրանացի ահագին ներգաղթողներ ունեցաւ, որակեալ բանուոր եւ վարչական պաշտօնեայ: Հաւանական է որ աքսորավայրերն ալ իրենց դերը ունեցան: 1939ին Քրկիզներու 52 առ հարիւր տոկոսը, 1959ին իջած էր 41 առ հարիւրի: Նոյն ժամանակ օտար, մանաւանդ ռուս տարրերու համեմատութիւնը աւելցաւ տեղական կառավարութեանց եւ կուսակցական կազմակերպութեանց մէջ, ինչ որ անշուշտ կը դիւրացնէ կարգապահութիւնը :

Ճիշդ է որ «ազգային մշակոյթները » անտեսուած չեն: Բայց ատիկա փոլքլորիական ցուցադրութիւն մըն է, օտար այցելուներու համար: Իրականին մէջ ռուսացումը շարունակ կը շեշտուի: Ռուսերէնի գործածութիւնը երթալով կը տարածուի, մանաւանդ դպրոցական ուսուցման մէջ: 1959ին, ուզպէկ մտաւորականներու խօսելով , Ռաշիտով, Ուզպեկիստանի կուսակցութեան Ա. քարտուղարը կը զգուշացնէր զիրենք իրենց անցեալի մշակոյթին գաղափարականացումին դէմ, եւ կը հրաւիրէր որ աչալուրջ ըլլան «քաղքենի ազգայնական գաղափարապաշտութեան մնացորդացին ելոյթներէն »:

Ուրեմն «ազգայնական գաղափարապաշտութիւններ» ոճրային սխալներ են խորհրդային սահմաններէն ներս: Բայց խորհրդային տունէն դուրս , ընդհակառակն, անոնք կը քաջալերուին, նպաստ եւ օժանդակութիւն կը ստանան, կարելի բոլոր միջոցներով: Այսպէս կը կառուցուին ամուր տուները... :

Ֆիկառօ — ՌԵՄԻ ՌՈՒՌ

ՌՈՒՍԵՐԸ ԿԸ ՀԱՐՑՆԵՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ. — «ՀՐԹԻՌԻ ԿԱՅԱՆՆԵՐ ԿԱ՞Ն ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՄՕՏ»

Մոսկուայէն կը հաղորդուի .— Թրքական մամուլին մէջ լոյս տեսած լուրերու համաձայն, Թուրքիա խարիսխ պիտի տայ Ամերիկեան Ուժոտի հրթիռի զետեղումներուն համար, եւ արդէն իսկ կը կառուցուին նման խարիսխներ: Խորհրդ. կառավարութիւնը Անգարայի դեսպանին միջոցաւ Թուրք կառավարութենէն լրացուցիչ տեղեկութիւն ուզեց այս մասին :

Մոսկուայի մէջ հրատարակուած յայտարարութեան համաձայն, Խորհ. կառավարութեան ուշադրութիւնը կը գրաւէ այն պարագան թէ Ամերիկեան Ուժոտի խարիսխները կը կառուցուին խորհ. սահմաններուն քովն ի վեր, Թուրքիոյ հիւլէական զէնք տալու նպատակաւ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՒՄՈՒՄՊԱՅԻ մահուան մասին հակասական լուրեր կը շրջին քանի մը օր է: Ո՞ղջ է, սպաննուա՞ծ է, ոչ մէկ ձեւով կարելի եղած է ստուգել: Սպանութեան լուրը առաջին անգամ հրատարակուած է Թունուզի թերթերու մէջ բայց աղբիւրը յայտնի չէ: Քոնկոյի (նախկին Ֆրանսական) վարչապետը Աբբա Եուլու պետական առաջին ղեկավարն է որ պաշտօնական այցելութիւն կուտայ Քաթանկայի :

ՄԻԱՑ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ 19.645.211 տոլար տուած են ՄԱԿի (մօտ հարիւր միլիոն Ն. Ֆ.) Քոնկոյի զինուորական ծախքերուն իբրեւ մասնակցութիւն: Քոնկոյի գործողութիւնը 1960 Յուլիս 14էն – 31 Դեկտեմբեր արժած է 49.500.000 տոլար:

ՊԱՊ ԹԱԳԱՒՈՐ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Պապ կը կանչուի Տարսոն: Կ'երթայ կայսրը տեսնելու եւ կասկածելով դաւադրութիւն մը՝ անակնկալ փախուստով կը վերադառնայ Հայաստան: Այս անգամ Տրայանոս, Պապի վստահութիւնը շահելէ ետք, ճաշի կը հրաւիրէ: Պապ հրաւէրը կ'ընդունի առանց կասկածի: Հացկերոյթի ատեն բարբարոս զինուոր մը սուրը կը մխէ Պապի կուրծքին եւ Պապ կ'իյնայ սեղանին վրայ արիւնաթաթախ: Պապի ընկերացող Գնէլ Անձեւացին ալ կը սպաննուի Տրայանոսի սուրով: Փաւստոս կը նկարագրէ ոճիրը, բայց չի յիշեր Մուշեղի անունը: Ամիանոս լատին պատմաբանը արդար զայրոյթով կը դատապարտէ ոճիրը:

×

Հրանդ Արմէն, Արշակ ու Պապը արդարացնելու կանխակալ գաղափարէն մեկնելով, ընդունելով Փաւստոսի վկայութեանց կողմնակալութիւնն ու Ամիանոսի անկողմնակալութիւնը, երբեմն կ'ընդունի մէկուն, երբեմն միւսին վկայութիւնները:

Փաւստոս կը գրէ Արշակի անձնասպանութիւնը, Ամիանոս՝ «Շապուհ հրամայեց աչքերը հանել, Անյուշ բերդը տանիլ, հոն չարչարելով գլխատել»: (Ամիանոս, ԻԷ. 12): Հրանդ Արմէն կ'ընդունի Փաւստոսի գրութիւնը՝ արտագրելով ամբողջ էջը:

Կը մերժէ Ոլիմպիայի թունաւորումը: Օրմանեան թունաւորումը կը վերագրէ Արշակի: Փաւստոս՝ Փառանձեմի: Մանանդեան կը յիշէ Մարկվարտի ենթադրութիւնը առանց ժխտելու. Տեղի ունեցած է 362 թուին Փառանձեմի նախանձին հետեւանքով (*):

Ներսէս կաթողիկոսի թունաւորման մասին կը գրէ. «Տխուր է խորհրդածել թէ մինչեւ քանիերորդ դար հայ ժողովուրդը հաւատք ընծայեց Ներսէս կաթողիկոսի թունաւորման: Այս երիտասարդ արքան (Պապ թագաւոր) հայ եկեղեցւոյ բարերարներէն մին համարուելու էր: Մխիթարութեան համար Փաւստոսէն 1500 տարի վերջ Օրմանեան մէկդի կը վանէ թունաւորման պատմածը»:

Հրանդ Արմէն կ'ընդունի Օրմանեանի գաղափարը, բայց նախադասութիւնը կիսած է: Օրմանեան կ'աւելցնէ. «Եւ արդէն վատասերած եւ կնամարդի եւ խենէշ անձերու բնական չէին այսպիսի խիզախութիւնք»: (Ազգապատում, Ա. էջ 218): Դարձեալ «Պապ զեղխ եւ անառակ կեանք կը վարէր, անձնասէր եւ շահասէր խորհրդականներով շրջապատուած էր, բարոյական եւ կրօնական սկզբունքներու յարգ չէր զգար»: Հեղինակին ջանքն է ընդհակառակն Պապը ներկայացնել ամբասիր, հայրենասէր, հայրենիքին համար զոհուող արքայ մը:

Կը կարծէ թէ միայն ինք զբաղած է նոյն հարցերով, կ'անգիտանայ նախորդները: Վիէննական Հայր Յ. Գաթըրճեան 1852ին գրած է «Տիեզերական Պատմութիւն»ը ուր կը խօսի Արշակի եւ Պապի մասին, Բ. հատոր, էջեր 489 – 520 գործածելով բոլոր օտար աղբիւրները, բաղդատելով իրարու հետ:

1889ին Եղիազար Մուրատեան Իզմիրեան մրցանակի ներկայացուցած է Քննական Պատմութիւն Արշակ Բ.ի եւ իր Պապ որդւոյն: (Տպուած Աղեքսանդրիա, 1900ին): Քննիչ յանձնախումբէն Մարկոս Աղաբեկեան նպաստաւոր տեղեկագիր կը ներկայացնէ (Արեւելք, 30 Յունիս 1889), իսկ Օրմանեան ծայրայեղ կը գտնէ գաղափարները, որոնց պատասխանած է հեղինակը (Մանզումէ, 6 Յուլիս 1889):

Օրմանեան կը գրէ. «Մուրատեան փաստաբանական ոճ գործածած է արդարացնելու համար Արշակն ու Պապը»:

Մուրատեան կը գրէր. «Դուրս հանելով 1500 տարիներէ ի վեր երկու մեծ անձեր, որոնց վրայ ազգը պարծելու տեղի ունի: Քառասուն դարուց կենաց շրջանի մը մէջ զոր բոլորած էր մեր ազգը՝ դուն ուրեք կը պատահինք այս երկու արքայից նման պատմական մեծ անձնաւորութեանց, որոնց կեանքն ու արարքը բոլորովին խեղաթիւրուած են ի վնաս գիտութեան, օտարներ գովեստով կը խօսին իրենց վրայ, Հայը անօրինակ ապերախտութեամբ նզովիւք եւեթ յիշատակած է անոնց անունը»: (էջ Ժ. եւ ԺԱ.):

Մուրատեան բիւզանդական – պարսկական պայքարը կը բացատրէ տնտեսական պատճառներով, ինչ որ նորութիւն էր այդ ատեն. «Արեւելքի եւ Արեւմուտքի մրցման մէջ նոյն ոգին է՝ վաճառականութեան, նիւթական բարեկեցութեան ընդարձակումը եւ պաշտպանութիւնը» (էջ 14):

« Պապի վրայ դիզուած զրպարտութիւններուն համար մեր ազգը այսչափ դարեր անիրաւած է այս նշանաւոր անձին յիշատակին: Պապ գերազանց հանճար մըն էր: Ջնջեց տասանորդի սովորութիւնը, հաստատեց ապահարզանը, գրաւեց եկեղեցիներու կալուածներէն 7ին 5 մասը: Կուսաստանները անթիւ էին, կ'ուտէին, կը խմէին, հրաման ըրաւ որ ամուսնանան, ստիպեց որ իրենց հացը ճարեն»: (էջեր 135, 146, 155):

« Պապի պէս հանճարեղ իշխան մը ի՞նչպէս հաւատարիմ մնաց Բիւզանդիոնի երերուն կայսրութեան դաշնակցութեան եւ չընտրեց Շապուհի նիզակակցութիւնը, զոր այնչափ անգամ թախանձանօք իրեն առաջարկեց ծերունի Սասանեանը, ինչպէս կը վկայէ Ամիանոս: (էջ 165):

« Պապի սպանութեան կողմնակից եւ թելադիր էին Մուշեղ եւ Հայր Մարդպետ»: (էջ 171):

« Արշակ եւ Պապ ճշմարտութեան եւ հայրենեաց զոհ գացած են, հարկ էր որ իրենց յիշատակը ճշմարտութեամբ բարձրանար 1500 տարուան անիրաւ անկումէ վերջ»: (էջ 183):

Հրանդ Արմէն կրկնած է վերոգրեալ գաղափարները, առանց Մուրատեանի անունը յիշելու, մինչդեռ Մանանդեան յիշած է թէ Գաթըրճեանը, թէ Մուրատեանը եւ թէ Գարագաշեանը: Այդ կը պահանջէր պատմաբանի ուղղամտութիւնը:

Ամէնն ալ ստուգապատում ընդունելով Ամիանոսի վկայութիւնը, կը յայտնեն Պապի ողջմտութիւնը եւ ցոյց կուտան թագաւորին դէմ նիւթուած դաւերը: Հաւատարիմ մնալով Բիւզանդիոնի, Պապ կ'աշխատէր լեզու մը գտնել Տիգրոնի հետ: Իրեն դէմ հանեց եկեղեցականութիւնը, բիւզանդասէր կուսակցութիւնը, եկեղեցիէն եւ աւատապետներէն նպաստաւորուածները: Գէորգ Ասլանի գաղափարով աւելորդ էր ոճիրը, որովհետեւ Պապ միշտ հաւատարիմ եղած էր Բիւզանդիոնի եւ երբեք տեղի տուած չէր Շապուհի սպառնալիքին եւ խոստումներուն:

Թէոդոս կայսրը խաղաղութեան պէտք ունէր արեւելեան ճակատին վրայ, արեւմտեան ճակատը պաշտպանելու համար բարբարոսներու դէմ, համաձայնեցաւ Շապուհ Գ.ի հետ, բաժնեց Հայաստանը 387ին, մեծ մասը ձգելով Պարսկաստանի: Մանանդեան Պրոկոպիոսէն առնելով կը գրէ թէ 4/5ը Պարսկաստանի մնաց, 1/5ը հռովմէական կայսրութեան: Ասոնները սահմանակից եղան, աւելի վատ երկուքին համար սահմանային վէճերու պատճառով եւ երկու ազդեցութեանց ենթարկուած Հայերու համար: Կը մնայ աւատապետական կազմը, երկիրը կը մնայ ռազմադաշտ: Կաթողիկոսութիւնն ալ ենթակայ կը դառնայ Տիգրոնի, առանց արքայից արքային վաւերացման կաթողիկոսը չի կրնար պաշտօնավարել: Հայաստան կ'ունենայ երկու արքաներ արեւելեան մասին մէջ Խոսրով, արեւմտեանին մէջ Արշակ, որ տխրութեամբ կ'ըսէ մտերիմներուն՝ համաձայն Փարպեցիի. «Գերի ինկանք որովհետեւ Աստուծոյ բարկութիւնը գրգռեցինք: Կը նախընտրեմ թողուլ Արարատի հմայիչ վայրերը, նախնիքներուս հին ժառանգութիւնը, վարել թշուառ կեանք մը քան ապրիլ անհաւատներու մէջ»: Արշակ կ'անցնի բիւզանդական հովանաւորութեան տակ: Նախարարներ կը հետեւին Արշակի, լքելով տուն ու կալուած: Պարսկաստանի արքայից արքան կը հրաւիրէ մեկնողները վերադառնալու: Շատեր կը վերադառնան, բախումը անխուսափելի է երկու արքայիկներու միջեւ, Բիւզանդիոնի եւ Տիզբոնի անտարբերութեան առջեւ: Ներքին քայքայումը կը պատրաստէ Արշակունի Տան բարձումը, դարաւոր ստրկութիւնը. պիտի մնայ կրօնական միայնութիւնը, քրիստոնեայ պետութիւնը նախընտրել այլակրօն պետութիւնէն՝ անկախ քաղաքականութենէ, հեռատեսութենէ, ձուլուիլ քրիստոնեայ երկրին մէջ, փոխանակ ինքնութիւնը պահելու ազգային աւանդութիւնները պահպանող պետութեան մը հովանիին տակ:

Հրանդ Արմէնի գործը քաղաքական խորհրդածութիւններ չի բովանդակեր: Հարկ էր դէպքերու շղթայումէն պատճառի եւ արդիւնքի առնչութիւնները հասկնալ եւ բացատրել:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(*) «Արշակ ամուսնացաւ Փառանձեմի հետ Ոլիմպիան թունաւորելով»:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

1910ին, հայ գրողներուն կողմէ Տէրեան ներկայ կ'ըլլայ Լեւ Թոլսթոյի թաղումին: Ծանր տպաւորութիւն կը ձգէ իր վրայ գրագէտին յուղարկաւորութիւնը: Ցարական կառավարութիւնը ոչ միայն անուշադրութեան կը մատնէ մեծ գրողին մահը, այլեւ հազար ու մէկ խոչընդոտներ կը յարուցանէ կանխելու համար թաղումին հանդիսաւորութիւնը: Այս առթիւ Տէրեան կը գրէ.— «Թոլսթոյի թաղմանը չէր մասնակցում ամբողջ Ռուսաստանն իսկ, մինչդեռ պէտք էր մասնակցէր ամբողջ աշխարհը: Հանդէսն աւելի քան սովորական էր, նման միւս այդ տեսակ հանդէսներին, մինչդեռ Թոլսթոյը միակն է եւ նմանը չունի ... Արդեօք Թոլսթոյի՞ն ենք թաղում մենք: Միթէ կարելի է այդպէս թաղել Լեւ Թոլսթոյին: Ռուս գրողների, հասարակական գործիչների եւ գիտնականների մեծ մասը, ճնշող մեծամասնութիւնը բացակայում էր: Մի երկու հոգի միայն եկել էին յարգելու մեծ գրողին »:

Տէրեան դառնացած կը շարունակէ.— « Ես յիշեցի շատ ու շատ թաղումներ, նոքա բոլորն էլ հանդիսաւոր էին, քան Թոլսթոյինը: Այդ թաղման հանդէսում չգտայ ես ազգային այն մեծ հանդիսաւորութիւնը, որ պէտք էր սպասել»:

Թոլսթոյի թաղումին առթիւ գրած իր յօդուածներուն մէջ Տէրեան բոլոր ժողովուրդներու անսահման սէրը կ'արտայայտէ հանճարեղ գրագէտին հանդէպ:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՍԽԱԼ

Գ.

Յետոյ, զինքը ստեղծելէն վերջը, հարկ էր իր ամուսինը, տունը տեղը ստեղծել, ամուսի՞ն մը այս կնոջ. հիմա կը զղջայի ամուսնացնելուս համար այս արարածը որ իմս էր, զոր իմ ձեռքս էր պահել անեղծ իր կոյս գեղեցկութեանը ու հրապոյրին մէջ:

Շոգենաւը կը քալէր իր ջուրի անդուլ աղմուկովը լեցնելով ականջս: Կինը կը պահէր իր խոժոռ երեսը, եւ ես որ այնքան բարիք կը կամենայի իրեն, որ այնքան կը պրպտէի իր կեանքին խորը, եւ մութ անկիւնները, ես որ մտքիս ցաւատանջ յոգնութեամբը ու երկունքովը այնքան իրաւունքներ ունէի իր վրայ, ես անբարբառ կը շարունակէի դիտել զինքը, մինչդեռ վառարանէն արձակուող բոցին նշոյլը իր գեղին խոպոպիքը կը հրահրէր ու այտերուն գունաթափ վարդի երանգը բոլորովին կը կարմրցնէր, կը վառէր:

Դ.

Հետը խօսելու անդիմադրելի պէտք մը կը զգամ. պէտք մը ըսելու իրեն մեղմիւ. «Կ'աղաչեմ, թողուցէք այդ դառնացած դէմքը, չէ՞ք գիտեր որ անոյշ ժպիտ մը ո՞րքան պիտի վայելէ ձեզի. կը տեսնեմ որ սրտերնիդ կը նեղանայ այս առանձնութեան մէջ, ու ես պատրաստ խօսակից մըն եմ քեզի»: Ասոնք բոլորը բարձրաձայն ըսելու յիմար եռք մը կը չարչարէ զիս:

Նաւամատոյցները կ'անցնինք մէկիկ մէկիկ. Հիսար, Գօյաճըքէօյ. ապահովապէս Ենիմահալէ կ'երթայ ինքը՝ ճամբու վրայ թողլով զիս որ պարտաւոր եմ Գէօյիւքտէրէ ելել ու կիսաշէն, կիսաւարտ թողուլ այս բոլոր կեանքի յօրինուածքը:

Գէօյիւքտէրէ հասնելուս ոտք կ'ելլեմ ակամայ եւ դրացիս ինքն ալ կ'ելլէ: Դիպուածով միասին պիտի շարունակենք ճամբանիս. նաւամատոյցէն աջիս կը դառնամ, ծառազարդ ճամբու մը հետեւելով. ետիս կը նայիմ, կինը կը շարունակէ գալ մանրուկ քայլուածքով մը որ բոլոր ատելութիւնս կ'առնէ կը տանի, այնքան շնորհալի, բնական ու հրապուրիչ է իր անձը. կը խորհիմ որ իմ բոլոր երեւակայութեամբ, այս ինքնատիպ ամբողջութիւնը չէի կրցած ձեւացնել: Կանգ կ'առնեմ տան մը դրան առջեւ ուր դատական խորհրդակցութեան մը համար կանչած են զիս, ուր ամբողջ ընտանիքի մը պատիւն ու հարստութիւնը կայ միանգամայն վճռուելիք, եւ ահաւասիկ այդ կինը որ քովիկս կուգայ կը հասնի կը կենայ սպասելով որ բացուի դուռը:

Ներսը ճանչցանք զիրար վերջապէս. այն ընտանիքէն էր, որոնց դատին համար գացեր էի իմ կարծիքս տալ. սեղանի վրայ դրուած պաշտօնագրերու, վճռագրերու, տաճկերէն գրուած կնքեալ մեծ թուղթերու շուրջը կը խորհրդակցինք, կը մտածենք, ջանալով փրկութեան միջոց մը գտնել կորսուելու մօտ այս հարստութեան համար. ու հիմա իր խոժոռ նայուածքը որքան կակուղցած քաղցրացած է երբ ինծի կը դառնայ. խնդիրք մը կայ հոն լուրջ ու բացորոշ եւ ես կը շարունակեմ կարդալ շուրջի թուղթերս, հարցումներով ընդմիջելով ընթերցումս ու այդ կնոջ դառնալով.

— Ամուսիննիդ թողած էք, այնպէս չէ՞, տիկին:

— Այո՛:

— Քանի՞ տարու էիք երբ սա թուղթը ստորագրեցիք:

— Հազիւ տասնըչորս տարու, անչափահաս էի, չէի գիտեր ստորագրած թուղթս:

— Զաւակ չունեցա՞ք երբեք:

— Ոչ, հազիւ տարի մը ապրեցայ ամուսնոյս հետ ու բաժնուեցանք. իմ բոլոր դժբախտութեանցս պատճառը ինքն էր:

Ու կատարեալ հարցաքննութեան մը կ'ենթարկեմ զինքը, ճիշդ ուրիշներուն պէս, ու երկար ատենէ ի վեր զիս տանջող հետաքրքրութեան վրէժը կը լուծեմ ահա:

Ուրեմն դժբախտ էր իրօք. ամուսնացած էր՝ ամուսնութեան դառնութիւնները միայն տեսած ըլլալու համար, ու հիմա այդ կապը ամէն տեղ ընդքարշ կ'ածէր իրեն հետ բանտարկեալի մը ոտքին կապուած շղթային պէս. անդին իրենց հարստութիւնն ալ դատական վտանգի մը մէջ ընկղմելու փճանալու վրայ էր:

Նախախնամութիւնը ինծի պէս չէր, այս կնոջ դէմը ու հասակը, տարիքն ու հրապոյրը չէին ազդած անոր վրայ, անիկա իր ռամիկ պատուհասներուն ու ցաւերուն համար բնաւ խտրութիւն չէր դրած այս կնոջ նկատմամբ:

Ե.

Յետոյ երբ դատն առանձնեցի ու մտերմացայ բոլոր ընտանիքին հետ, պատմեցի օր մը իրեն իմ նախախնամութիւն մը ձեւացնելու անհնարին երազս:

Եւ տեսայ, որ այս կինը իր դատովը կ'ապրէր միայն. իր կորսուելու մօտ ապրուստին սարսափը իր միակ մտմտուքն էր, իր կեանքը այս հոգովը կը լեցուէր բոլոր. այս վէճին բոլոր մանրամասնութիւնները կը զբաղեցնէին զինքը, աշխարհէն գրեթէ անջատելով:

Դէմքին վրայ դրոշմուած խռովութիւնը զոր այնքան ջանացած էի վերլուծել, որուն ամէնէն բանաստեղծական բացատրութիւններ տալով՝ մեծցուցեր էի մտքիս մէջ, այս դատին պատճառաւ հոգն էր անվրէպ:

— Դատերնիս շահեցէք, կ'ըսէր ամէն անգամ զիս տեսնելուն, դատերնիս շահեցէք:

Ասով կ'ապրէր ալ, այս մտատանջութիւն զինքը կը սնուցանէր. դատարանի, «կոչնագրի», վճռագրի վրայ էր իր խօսքը շարունակ, եւ ես որ իմ նախախնամութեանս մէջ սիրոյ, հրապոյրի ճակատագիր մը սահմաներ էի իրեն, հիմա այս կնոջ անձուկ ու սովորական գոյութիւնը տեսնելով, կ'արգահատէի:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

(2 եւ վերջ)

Հայ ծանօթ գրողներէն ոչ մէկը այնքան նշանակալից դեր չէ կատարած Թոլսթոյի երկերը իր ժողովուրդին սեփականութիւնը դարձնելու գործին մէջ, որքան Ստեփան Զօրեան: Ոչ միայն Թոլսթոյի գործերուն լաւագոյն թարգմանիչն է, այլեւ խմբագիրը, անոր ստեղծագործութիւններուն լաւագոյն մեկնաբանը, Զօրեան թարգմանած է Թոլսթոյի «Պատերազմ եւ խաղաղութիւնը», «Կազակները», «Սեւաստաբոլեան պատմուածքները», «Պոլիկուշկան», «Կովկասի գերին», «Լիւցերն» եւ մանկական պատմուածքները: «Պէտք է ասել,— կը գրէ Զօրեան.— որ Թոլսթոյի երկերի թարգմանութիւնը, չնայած դժուարութիւններին, ստեղծագործական մեծ ուրախութիւն է պատճառել ինձ եւ թարգմանութեան ընթացքում ես շատ բան եմ սովորել Թոլսթոյից: Այո, խօսքի հանճարեղ վարպետ Լ. Ն. Թոլսթոյից շատ բան կարող են սովորել ամէն ոք, յատկապէս գրողը: Ես գիտեմ, թէ ինչպէս է մեր հասարակայնութիւնը սիրում Թոլսթոյի ստեղծագործութիւնները եւ համոզուած եմ, որ մեծ գրողի երկերի ուշադիր ընթերցումը, շատ բան կը տայ մեր երիտասարդ գրողներին, գրական վարպետութեան տիրապետելու ուղղութեամբ»:

Իր յօդուածներէն մէկուն մէջ Զօրեան Թոլսթոյի ստեղծագործութիւնները կը քննէ համաշխարհային չափանիշով եւ կը գտնէ որ իրաւամբ եղակի է, որ Անաթոլ Ֆրանս շատ ճիշդ նկատած է — «Հելլադան Հոմերոս մը տուաւ, իսկ Ռուսաստան՝ Թոլսթոյը»:

Անդրադառնալով Թոլսթոյի ստեղծագործութիւններուն ազգային նկարագրին, Զօրեան կը գրէ — «Իր ստեղծագործութեամբ Թոլսթոյը խորապէս ազգային գրող է, ու այդ իսկ պատճառով եւ իր համապարփակ հանճարի շնորհիւ նա վազուց դուրս է եկել ազգային սահմաններից եւ դարձել հանուր մարդկութեան ուսուցիչ գրողներից մէկը: Այդպէս էր նա տակաւին իր կենդանութեան օրով: Նրա հեղինակութիւնը անսահման էր, ուստի եւ նրա ձայնը լսում էր ոչ միայն ռուս ժողովուրդը, այլեւ ամբողջ մարդկութիւնը, երբ նա հրապարակում էր այս կամ այն երկը կամ հանդէս էր գալիս որեւէ երեւոյթի առթիւ»:

Թոլսթոյի երկերը թարգմանած են Փօշեան, Աղայեան, Սունդուկեան, Թումանեան, Նար – Դոս, Ալ. Ծատուրեան, Լէօ, Զօրեան եւ ուրիշներ: Ու եթէ ներկայիս ունինք Թոլսթոյի երկերուն կարգ մը հոյակապ թարգմանութիւնները, ապա այդ կը պարտինք մեր ականաւոր գրագէտներու հետաքրքրութեան:

Սա արդէն մեր թարգմանական գրականութեան սովորութիւնն էր որ կուգար Աբովեանէն: Եղիշէ Չարենց գիտել տուած է թէ պէտք է շարունակել այդ լաւ սովորութիւնը: Գրողներու համամիութենական առաջին համագումարին արտասանած իր ճառին մէջ Չարենց յայտարարած է — «Մեզ մօտ սովորութիւն է դարձել ազգային գրականութեան արձակ ստեղծագործութիւններն ընթերցողին մատուցել վատ թարգմանութեամբ, թարգմանուած երբեմն գրականութեան հետ ոչ մի առընչութիւն չունեցող անձանց կողմից: Ես մինչեւ այժմ չգիտեմ ազգային արձակի ոչ մի օրինակ, որ թարգմանուած լինի ռուս-տաղանդաւոր վարպետի կողմից: Ինչո՞ւ Թոլսթոյը կարող է թարգմանել Մոփասանին, իսկ մեր լաւագոյն վարպետները չեն կարող թարգմանել' միմեանց երկերը»:

Ծանօթ է, որ Թուրքենեւ թարգմանած է Ցլօպէր, իսկ Տոսթոյեւսկի՝ Պալզակ եւայլն: 70 – 80ական թուականներուն' Թոլսթոյի երկերէն հայերէնի թարգմանուած բազմաթիւ թարգմանութիւններու տպագրութիւնը արգիլուած է: Բանաստեղծ Ալեքսանդր Ծատուրեան 1887ին, կը թարգմանէ «Ուչ յայտնուած ճշմարտութիւն» պատմուածքը, որ պիտի տպուէր «Նոր Դար»ի մէջ, բայց կ'արգիլուի:

Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան ձեռնարկութեամբ «Ժողովրդական գրքեր» մատենաշարով հրատարակելու համար Լէօ կը թարգմանէ Թոլսթոյի«Երկու ծերեր Երուսաղէմի ճամբուն վրայ» պատմուածքը, որ իր կարգին կ'արգիլուի գրաքննութեան կողմէ, 1887 Հոկտեմբեր 4ին:

Բանաստեղծ Լեւոն Աթաբէկեան 1892ին կը թարգմանէ «Ուր սէր, հոն ալ Աստուած» պատմուածքը, որ նոյնպէս կ'արգիլուի:

Կ'արգիլուի Ծորէն Սոնէփանէի թարգմանած«Քրէօցերեան սոնաթ»ի տպագրութիւնը եւ միայն 1893ին է որ լոյս կը տեսնէ արտասահման: Անդրկովկասի մէջ 80 – 90ական թուականներուն կատարուած աւելի քան 17 թարգմանութիւններ արգիլուեցան: Ցարական կառավարութիւնը ամէնուրեք խոչընդոտներ կը յարուցանէր եւ չէր ուզեր որ Թոլսթոյի գործերը թարգմանուին ու տպագրուին:

Գրողներէն զատ, մտաւորականներ եւս թարգմանութիւններ կատարած են: Տ. Յովհաննիսեան 1901ին կը թարգմանէ գրագէտին «Յարութիւն» վէպը որ կ'արժանանայ յաջորդական հինգ հրատարակութիւններու:

80ական թուականներու թարգմանողներէն եղած են Փ. Վարդանեան, Գ. Լեւոնեան եւայլն:

Իրենց կարգին, լայն հետաքրքրութիւն ցոյց տուած են հայ արուեստագէտները: Քանդակագործ Յակոբ Գիւրջեանի կը պատկանին Փարիզի հրապարակներէն մէկուն վրայ կանգնեցուած Թոլսթոյի արձանը եւ հանճարեղ գրողին մարմարեայ մեծադիր կիսանդրին: Քանդակագործը յաջողած է պատկերացնել ծերունի իմաստունին դիւցազնական շունչը, անոր վեհ եւ եզակի կերպարանքը:

Ծանօթ նկարիչ Գ. Բաշինջաղեան 1916ին, նկարած է «Լեւ Թոլսթոյը Եասնայա Պոլեանայի մէջ» նկարը: Լայն կտաւին վրայ նկարիչը ներկայացուցած է ռուսական անտառները, երկնասլաց ծառեր եւ ինքը' մեծ գրողը, որ մտախոհ՝ նստած կը նայի հեռուները: Նկարիչ Վ. Սուրէնեանց նկարած է Հաջի Մուրատը, ըստ Թոլսթոյի համանուն վէպին:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՅՈՎՆԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՎԻԷՆ, (Յատուկ).— Աւանդական եւ սիրազան օր մըն է Կապոյտ Խաչի համար «Մանուկներու Օրը»: Այսինքն, ուր որ Կապոյտ Խաչուհիներ կան, մեր նոր սերունդի փրկութեան եւ կամ հայապահպանման գործին յամառօրէն անձնուրաց նուիրողներ, կայ նաեւ հայերէնի դասընթացք մը, ինչպէս նաեւ անոր կապուած «Մանուկներու Օրը»:

Եւ այսպէս, ինչպէս երկար տարիներէ ի վեր, Վիէնի մասնաճիւղն ալ, Յունուար 29ին, Կիրակի, պատշաճ կերպով տօնեց մանկական այդ օրը, քաղաքիս Սէրքըլը Կաթոլիք սրահին մէջ: Բակական մեծ մանկապարտէզի մը երեւոյթն առած էր այդ սրահը. ամէն կողմէ կը բարձրանային ուրախ, զուարթ կանչեր: Ծնողներ, ինչպէս նաեւ Կապոյտ Խաչի օժանդակ բարեկամներ եւ համակիրներ մեծ թիւով ներկայ էին:

Ժամը չորսին, խոր լռութեան մէջ Տիկ. Վարդուհի Ոստիկեան, իբրեւ օրուան նախագահուհի, հանդէսին բացումը կատարեց գրաւոր ամփոփ ճառով մը:

Ուսուցիչն ալ, Գ. Կ. Տէրմոյեան, քանի մը կարեւոր տեղեկութիւններ եւ բացատրութիւններ տալէ ետք, ըրաւ կարգ մը գործնական թելադրանքներ ծնողքներուն մեր մեծարժանք մայրենի լեզուի ուսուցման մասին: Ապա, աշակերտները, իրենց ուսուցչին առաջնորդութեամբ «Ամանոր»ի երգը երգելէն ետք, սկսան մէկիկ մէկիկ իրենց արտասանութիւններն ընել:

Գեղարուեստական բաժինին կարեւոր մասը կը կազմէին երկու խմբական – եւրոպական պարերը, ղեկավարութեամբ Օր. Լ. Ալպըյըրգեանի շողշողուն, գեղեցիկ տարազներով:

Երեք աղջնակներու, — Այտա, Մարգրիտ Զաքարեան եւ Ժ. Զէլէպեան — քնքոյշ պարը հանդիսականներու խնդրանքին վրայ կրկնուեցաւ, եւ այսպէս, մեծ խանդավառութիւն մը ստեղծուեցաւ սրահին մէջ ծափահարութեանց տարափին տակ:

Միջնարարէն ետք, ըստ սովորութեան տեղի ունեցաւ Կաղանդի ծառին կնքահօր ընտրութիւնը, եւ այդ պատիւը, այս տարի, վիճակուեցաւ Գ. Արտաշէս Զաքարեանի (30 Ն. Ֆրանքով): Մինչ ծառը կը լուսաւորուէր, տաղին, ամբողջ սրահը մասնակցեցաւ կարճատեւ նուիրատուութեան մը, որմէ գոյացաւ կոկիկ գումար մը, 440 Ն. Ֆ.:

Ներկայացուեցան երկու փոքրիկ պատկերներ, «Դպրոցական վերամուտ» եւ «Կաղանդ հայրիկի այցը» եւ ահա, վերջապէս եկաւ հասաւ Կաղանդ հայրիկը (ընկեր Ալեքսան Ալեքսանեան) որ իր հանդիսաւոր խրատականներէն ետքը, մաղթեց ամէնուն, մեծերուն թէ փոքրերուն բախտաւոր եւ երջանիկ օրեր: Կաղանդ հայրիկի աչալուրջ հսկողութեան տակ, մեր զուրգուրոտ եւ ժրաջան Խաչուհիները բաշխեցին աւանդական ճոխ ծրարները, գրեթէ հարիւրի մօտ մանուկներու:

Հարկ է արձանագրել այստեղ որ Այրի Տիկին Հայկանոյշ Խաչճեան, գնահատելով Կապոյտ Խաչի գործունէութիւնը գաղութիս մէջ եւ այլուր, նուիրած էր խոշոր ափսէ մը թերթանուշ, որուն վաճառումէն գոյացաւ 48Ն. Ֆ.ի գումար մը:

Այս խանդավառ եւ ազգանուէր մթնոլորտին մէջ, ժամը վեցին, վերջացաւ Մանուկներու օրուան հանդիսութիւնը:

× Յունուարի ընթացքին, 14, Շաբաթ իրիկունը, քաղաքապետական մեծ սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ Կապոյտ Խաչի տարեկան պարահանդէսը, որուն հաւաքոյթը, հակառակ տնտեսական տագնապին, շատ գոհացուցիչ եւ արդիւնալից հանդիսացաւ. եւ այս, անշուշտ շնորհիւ Կապ. Խաչի երիտասարդ ուժերուն, ինչպէս նաեւ անձուէր եւ գիտակից բարեկամներու աշխատակցութեան:

Կ. Տ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ «սիրտ – թոքեր»ով մը օժտուեցաւ Հայաստանի Գիտութեանց ակադեմիան: Այս գործիքով, որ գիտութեան վերջին նուաճումներէն է, առաջին փորձը շունի մը վրայ կատարուեցաւ Երեւանի մէջ, մասնագէտ բժիշկներու եւ ուսանողներու ներկայութեան: Վիրաբուժըն էր՝ սրտի հիւանդութիւններու ականաւոր մասնագէտ Փրոֆ. Ա. Ծաղարեան: Փրոֆէսէօրը կտրեց կենդանիին սիրտին մէջ մտնող եւ դուրս ելլող արիւնատար անօթները, զանոնք միացուց գործիքին ու սկսաւ բանիլ արուեստական «սիրտ – թոքը», որ 45 վայրկեան շարունակ փոխարինեց սիրտը: Անհրաժեշտ գործողութիւնները կատարելէ ետք, վերստին միացուց սիրտը իր բնական արիւնատար անօթներուն: Մեռած ու ցամքած սիրտը իսկոյն կենդանացաւ ու վերսկսաւ փորձին ենթարկուած շունին բնական շնչառութիւնը: Այս առաջին փորձէն ետք, Երեւանի մէջ պիտի կատարուին սիրտի բարդ վիրահատումներ:

ԾԱԾԿՈՒԱԾ նոր շուկայ մը բացուեցաւ Երեւանի մէջ, քանի մը շաբաթ առաջ: Շուկան կառուցուած է վարդագոյն տուֆ քարով: Տանիքը պատրաստուած է վեց սանթիմեթր հաստ երկաթահիւս կրաղիւսէ: 800 քառակուսի մեթր տարածութիւն ունեցող ընդարձակ սրահին մէջ տեղաւորուած են զանազան ապրանքներու եւ սննդամթերքներու 18 կրպակներ, գեղեցիկ մարմարապատ վաճառատեղեր, միսի բաժին եւայլն:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ կեանքի մէջ անցեալ տարուան տասը լաւագոյն մարզիկները համարուած են Երեւանցիներ՝ մարմնամարզիկ Ալպէր Ազարեան, հնգամարտիկ Իգօրի Նովիկով, ռուսերամարտիկ Վալենթին Զերնիկով: Ոտնագնդակի մէջ՝ Յարութիւն Քեհեյեան եւ Ֆելիքս Յարութիւնեան, Փինկ– փոնկի մէջ՝ Յարութիւն Յակոբեան եւ Սիւզան Զաքարեան: Հրաձիգ Կարլէն Բոստանջեան, թեթեւ մարմնամարզիկ Ալեքսէյ Կոնով եւ Վարդան Յովսէփեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ նկարիչները իրենց սեփական տունը ունեցան: Աբովեան փողոցին վրայ կառուցուած այդ շէնքին երկու մեծ դահլիճները ու նախասրահները զարդարուած են հայ նկարիչներու եւ քանդակագործներու բազմաթիւ գործերով: Երրորդ յարկի դահլիճին մէջ ցուցադրուած են թատրոնի նկարիչներու գործերը:

ՍԵՒԱՆԷՆ Ծովագիւղ տանող ճամբուն եզերքը, լիճին բարձրադիր ափին վրայ օրէ օր կը բարձրանայ տուֆ քարէ գեղեցիկ շէնք մը: Նոր պանդոկ – ճաշարան մըն է, քառասուն ընդհանուր եւ անհատական սենեակներով, ընդարձակ ճաշարանով, խնջոյքի դահլիճով եւ այլ յարմարութիւններով: Պիտի շրջապատուի բազմատեսակ ծառերով եւ թուփերով: Պիտի ունենայ լճափ մը եւ մարզական դաշտեր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (135)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Վերջին խօսքը ասելով՝ յուզուած կաթողիկոսը թափով ելաւ տեղից եւ, առանց թագաւորին նայելու, գաւազանը յատակին զարկելով, դուրս եկաւ դահլիճից:

Ընդունարանում սպասող ուղեկիցները. նրա այլայլումը նկատելով, անխօս հետեւեցին նրան:

×

Իսկ Արշակը, կաթողիկոսի մեկնելուց յետոյ թեթեւութիւն զգաց եւ ուրախացաւ միաժամանակ, որ Աւանի համար մարդ ժողովելու իր միջոցը յաջողել է. Թող նախարարները դժգոհեն, թող զգան, թէ ինչ է նշանակում դէմընթաց լինել արքային, — մտածում էր նա եւ դառնում գոհունակ քայլերով, իբրեւ յաղթանակ տարած, նոյնիսկ չէր ձգում էր ձեռքերը ինչպէս լաւ գործարք կատարած մարդ, երբ ներս մտաւ Փառանձեմ թագուհին՝ ամառային մի նուրբ հագուստի մէջ, պարանոցին մանեակ, մազերի մէջ փայլուն հերկալներ: Չնայած նոր ամուսնութիւնից անցել էր 17 – 18 տարի, բայց նա տակաւին պահպանել էր իր աչխոյժն ու թարմութիւնը, առանձնապէս խոշոր խաժ աչքերի փայլը եւ դիմագծերի կանոնաւորութիւնը:

— Կարելի՞ է իմանալ, արքայ, թէ ի՞նչ նպատակ ունէր վեհի այցը, — հարցրեց նա սաստ հետաքրքրուեց նա:

— Բերել էր ինձ ուրախալի լուրեր ... Թագուհին զարմացաւ:

— Ուրախալի ... Ինձ յայտնեցին արդէն, որ նա հեռացել է տատկապէս վշտացած:

— Այնուամենայնիւ՝ բերած լուրերը ուրախալի են, թագուհիս:

— Ուրախալի՞ ... — զարմացաւ Փառանձեմը:

— Այո, նա յայտնեց, որ նախարարները անչափ դժգոհ են ինձնից:

— Ա՞յդ է ուրախալին, — աչքերը լայն բացեց Փառանձեմը: — Դա աւելի քան տխուր է, արքայ:

— Ոչ, թագուհիս, յոյժ ուրախալի: Եթէ նոքա դժգոհ են՝ ապացոյց է, որ շատ մարդ է գնում Աւան, եւ ուրեմն կ'աւ-բազանայ Աւանիս կառուցումը, հետեւաբար կ'ամրանայ մեր ապահովութիւնը ... Աւանից յետոյ կը լինի բերդը, ու ես կարող եմ լինել հանգիստ. կը փակուի մեր աշխարհի բաց դռներից մէկը պարսից առաջ:

Այս ասելով Արշակը այնուամենայնիւ հակերճ յայտնեց կաթողիկոսի այցելութեան նպատակը:

— Միով բանիւ՝ միջնորդում է, որ նախարարներից մարդիկ չզբաւեմ Աւանիս համար:

Փառանձեմը գլուխը շարժեց նշանակալի.

— Ուրեմն վեհը նոյնպէս չի՞ ցանկանում, որ Աւանը կառուցուի, — առաց Փառանձեմը դժգոհ: — Իսկ եկեղեցի կառուցել կարելի է, եւ ամէն տեղ: Կուսանոցներ կարելի է ամէն տեղ ... Ոչ, արքայ, ունեն մի դիր այդ խօսքերին եւ շարունակիր սկսածդ ...

Խօսելով՝ Փառանձեմը փէշերը վեր պահելով նստեց այն բազկաթոռին, ուր քիչ առաջ բազմած էր կաթողիկոսը: — Դու ճշմարիտ ես, արքայ: Քաղաքը եւ բերդը անվտանգ կը դարձնեն մեր ապահովութիւնը, ուստի պէտք չէ յապաղել: Գահաժառանգիդ եւ ժողովրդեան պարտաւոր ես թողնել ապահով երկիր ... Վտանգներից ազատ երկիր:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Ստ. Նաւասարդեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի.

Տէր եւ Տիկին Ս. Էլչիբեկօֆ Ն. Ֆ. 100
Տէր եւ Տիկ. Պ. Զպաւքճեան 20

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱԶԳ. ՀԵՐՈՍ
ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ Վիէնի Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի։

12 Փետրուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Միքիլը Կաթոլիկ սրահին մէջ։

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Մասնակցութեամբ գաղութիս երեք յարանուանութեանց ներկայացուցիչներուն եւ զանազան միութեանց։

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական խնամուած բաժին։

Օր. Անժէլ Կարապետեան (Լիոնի երաժշտանոցէն), մասնակցութեամբ Պ. Սիրանոսեան (Դաշնակ), գեղջկական պար, պիտի ներկայացուի Կենդանի պատկեր մը, ղեկավարութեամբ Օր. Լ. Ագպըյըգեանի։

Մուտքը ազատ է։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Փիլիպպոս Եսայեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց քեռայրին՝

ՅԱԿՈԲ ԴԻՒՓՏԵԱՆԻ
(Սէօլէօզցի)

մահուան քառասունքին առթիւ (մեռած 1 Յունուար, 1961 Երեւան) ինչպէս նաեւ իրենց կնոջ եւ մօր՝ ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ ԵՍԱՅԵԱՆԻ եւ զաւկին ու եղբօր՝

ՊԵՏՐՈՍ ԵՍԱՅԵԱՆԻ
(Ինկած Ալժերիոյ ճակատը)

մահուան տարելիցներու առթիւ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Գօմոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Հայկ Միւզիքեանէ տասը Ն. Ֆ., Տիկին Լաֆճեանի մահուան առթիւ եւ Տիկին Մենիչ Գօզոսեանէ 13 Ն. Ֆ. Տիկին Բուլուտեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համաչխարհանաճաչէ Հայր. Միութեան Լիոնի եւ Մարսէյլի քոյր մասնաճիւղերը իրենց խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ամերիկաբնակ հայրենակիցներու՝ Տէր եւ Տիկին Արմենակ Մարտոյեանի, Պ. Յակոբ Մարտոյեանի, Տէր եւ Տիկին Գարեգին Մարտոյեանի (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Մանուկ Մարտոյեանի (Կաւառն), որ դժբախտութիւնն ունեցան կորսնցնելու ամերիկաբնակ իրենց սիրեցեալ հօրեղբայրը՝ Կարապետ Մարտոյեան (բնիկ Զարսանճաքցի, Խուչնայ-Մէզրէ գիւղէն)։

×

Համաչխարհանաճաչէ Հայր. Միութեան Լիոնի եւ Մարսէյլի մասնաճիւղերը իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Լիոնի մասնաճիւղի տարեց անդամներէն հայրենակից Գէորգ Միրաքեանի, որ դժբախտութիւնն ունեցաւ կորսնցնելու իր կինը՝ Ալթուն Միրաքեան։ Ցաւակցութիւն նաեւ Տէր եւ Տիկին Կիրակոս Միրաքեանի եւ բոլոր պարագաներուն։

ՓԻԷՐ ԱՊՐԱՀԱՄ
եւ
ՓԻԷՐ ԿԱՄԱՐԱ

Շաբաթ օր ժամը 14.30էն մինչեւ 19.30 պիտի ստորագրեն՝ նոյն օրը հրապարակ ելլող,

EUROPE

Գարբերաթերթի բացառիկ թիւ՝ 300 էջ, պատկերազարդ հատորը.

ՀԱՅ ԴՐԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ
●
PALAIS DES SPORTS — PORTE DE VERSAILLES

ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ
ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

Հինգշաբթի, Մարտ 2ին, Փավիյօն Տօֆին։

ԾԱԽՈՒ Է
ԼԻՈՆԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

Նպարավաճառի եւ մսավաճառի խանութ մը ծախու է կամ վարձու, յարմար պայմաններով։

Դիմել՝

HAHAHOURIAN
246, Rue Vendôme, Lyon

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ ...

Ֆ. Կ. Պ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը այս Շաբաթ օր, ժամը երեքին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Մշակոյթի Տան մէջ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Գօմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը, Թէյասեղանի եւ ընդհ. խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէ անխտիր իր բոլոր ընկերուհիները, այս Հինգշաբթի, կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Սահակ Մեսրոպ սրահին մէջ։ Օրակարգ ունենալով ճամբռայ գործունէութեան տեղեկատուութիւնը։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն անպայման ներկայ գտնուիլ։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի, ժամը 10.30ին, Տօն Վարդանանց, Հ. Սամուէլ վրդ. Արամեանի՝ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ ժողովրդապետական պաշտօնի տուչութեան արարողութիւն եւ հանդիսաւոր պատարագ, նախագահութեամբ ԳԵՐՊ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻԻ։

Սիրով կը հրաւիրուի հասարակութիւնը։

Հ. Յ. Դ.
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արղութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Շարունակութիւն նախորդ ժողովին։

ՄԱՐՍԷՅԼ. Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկ. ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ —

ՄՈՒՐԱՏ խումբը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին։

ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ խումբը, այս Երկուշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին։

Սոյն ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ԽՆՋՈՅՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Պուլ. Օստոյի վարչութիւնս կազմակերպած է խնճոյք մը, Բարեկենդանի առթիւ։ Այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Տիկին Հայկանոյշի սրճարանին մէջ, (40 Պուլվ. Օտտօ)։

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկեր-ընկերուհիները եւ համակիրներ։

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Փետրուար 12, Կիրակի ժամը 16 – 24

LES AMBASSADEURS
3, Avenue Gabriel - Champs-Élysées

Կը մասնակցին երկու հռչակաւոր նուագախումբեր

PIERRE DIEUZEY - JAZZ NEW ORLEANS
PEPITO GOMEZ - TYPIQUE TANGOS

Գեղարուեստական բաժին Մուտք 5 Ն. Ֆ.

Կանխաւ ապահովել տոմսերը եւ սեղանները հեռաձայնելով Հայ Կարմիր Խաչի Կեդրոնատեղին Էլիզէ 67 – 03

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Վարձուած սեղանները գրաւուած պէտք է ըլլան ժամը 19.30ին։ Հակառակ պարագային պարահանդէսի կազմակերպիչ յանձնախումբը որեւէ պատասխանատուութիւն չի ստանձներ։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՒ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ
ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ԽԱՆԱՍՈՐ խումբին կողմէ

Փետրուար 18, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

Salle des Fêtes d'Issy-les-Moulineaux

25, AVE. VICTOR CRESSON — METRO MAIRIE D'ISSY

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.—

ԵՐԳՈՎ՝ Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան, Լ. Մոմճեան եւ Նախապետեան Քոյրեր։

ՊԱՐՈՎ՝ Պ. Վ. Թորոսեան, Օր. Ժ. Պէտոյեան, Նարեկ պարախումբը։

ՆՈՒԱԳՈՎ՝ Պ. Լ. Գօյաճեան եւ Փ. Գուլակզեան (կիթառ) Վ. Ժամպուրճ (ջութակ), Հ. Մեհլէմճեան (դաշնակ)։

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ Պ. Ա. Գրիգորեան, Ժ. Սերոբեան, Օր. Ա. Կարապետեան, Օր. Ա. Աբգարեան։

Պիտի ներկայացուի «ԵՐԵՔ ՔՍԱԿԱՀԱՍՏՆԵՐԸ» Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կաավարենց խումբի կողմէ։

de 24 h. à l'aube GRAND BAL DE NUIT

avec le sensationnel orchestre typique

ROBERTO SETO

et ses 12 rumberos

Buffet - Bar - Tombola **Concours de danse**

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ 1500ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ի Նպաստ Առնուվիլի եկեղեցիին

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԱՌԱՎԱՐԵՆՑ ԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔԸ

(5 արար – 4 պատկեր)

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
եւ հովանաւորութեամբ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, Փետրուար 26, ժամը 15ին

SALLE DE LA CHIMIE

28 BIS, RUE ST. DOMINIQUE — MÉTRO : INVALIDES

Կը մասնակցի Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝

ԿԱՐԳԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925. Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 12 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
DIMANCHE 12 FEVRIER 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9027 37EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4828

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԸ Ի ՊԱՏՈՒԻ

Մեր ազգային արժանապատուութիւնը փայփայող յատկանշական երեւոյթ մըն է վերջին տարիներու ընթացքին օտար երկիրներու մէջ ստեղծուած հետաքրքրութիւնը հայ լեզուի, գրականութեան, պատմութեան եւ առհասարակ հայկական մշակոյթի մասին :

Քէմպրիճի աշխարհահռչակ Հարվըրտ համալսարանին մէջ հայագիտական ամպիոն մը հաստատելու ձեռնարկը մեծ ընդունելութիւն գտաւ Ամերիկայի մեր հայրենակիցներուն մօտ, որոնք 360 հազար տոլար հանգանակեցին, Բարեգործականի նիւթական եւ բարոյական աջակցութեամբ :

Դժբախտաբար նախատեսուած ամպիոնը չէ բացուած ցարդ, հակառակ շռնդալից եւ ցուցարարական ռէքլամներու :

Համալսարանի անհամար շէնքերէն մէկուն չորրորդ յարկին վրայ սենեակ մը յատկացուած է Պէյրութէն Ամերիկա գացած երիտասարդ հայ ուսուցչի մը, որուն ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար հայագիտական նիւթի մը շուրջ : Քանի մը հայ աշակերտներ հայերէնի դասեր կ'առնեն իրմէ, ոչ-կանոնաւոր կերպով :

Ցիշեալը վերջերս պտոյտներ կատարեց Ամերիկայի կարգ մը հայաշատ քաղաքներուն մէջ՝ դասախօսութիւններ տալու համար :

Այսքա՛ն միայն :

Նախաձեռնարկ մարմինը շատ փութկոտութիւն ցոյց չի տար՝ իրագործելու համար իր առաջադրած հիմնական ծրագիրը : Ցարդ չէ գտնուած հմուտ հայագէտ մը, հայագիտական ամպիոնի ղեկավարութիւնը ստանձնելու համար :

Մինչ այս բազմածախս ձեռնարկը կը քնանայ Քէմպրիճի Չարլզ գետի ափերուն վրայ, նոյնին հեռաւոր Քալիֆորնիոյ երկու քաղաքներուն մէջ արդէն իսկ գործնական քայլեր առնուած են դպրոցական ընթացիկ տարեշրջանի սկիզբէն ի վեր, առանց փողի եւ թմբուկի :

Առաջինը Պըրքլիի համալսարանն է, ուր ուսման զանազան ճիւղերուն հետեւող քանի մը տասնեակ հայ ուսանողներու դիմումին ընդ առաջ երթալով, վարչութիւնը հաւանած է հաստատել հայագիտական ամպիոն մը :

Քալիֆորնիոյ Հայ Կրթական Հիմնարկութիւնը այս նպատակին յատկացուցած է քսան հազար տոլար, որուն տասը հազարը անձամբ նուիրած է Ալեք Փիլիպպոս :

Ամպիոնի վարիչ-դասախօս նշանակուած է Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան նախկին անդամ Դոկտ. Գօզմա Ճէապալեան, որ պահ մը դասախօս է եղած Վիէննայի աւստրիական համալսարանին մէջ : Պատերազմի ընթացքին Փարիզ էր եկած, մասնագիտութիւնը խորացնելու համար : Ցետոյ մեկնած Վէնէզուէլա եւ Քոլոմպիա :

Պըրքլիի հայ ուսանողները մամուլի մէջ հրատարակուած կոչով մը կը հրաւիրէին գրասէր Հայերը՝ հայագիտական թանկարժէք եւ հազուագիւտ գրքերով ճոխացնել իրենց մատենադարանը :

Բազմաթիւ հայ ուսանողներ կը հետեւին արդէն դասընթացքներուն :

Երկրորդը՝ դարձեալ Քալիֆորնիոյ մէջ Լոս Անճելըսի համալսարանն է, ուր հայագիտական ամպիոնին դասախօս նշանակուած են ծանօթ գրագէտ-բանաստեղծ Զաւէն-Լեւոն Սիւրմէլեան եւ Դոկտ. Լուիզա Նալպանտեան : Սան Ֆրանսիսքոյի համալսարանէն շրջանաւարտ օրիորդը 1958ին Հայաստան էր գացած իբրեւ պատգամաւոր Քալիֆորնիոյ, ներկայ ըլլալու Վազգէն Կաթողիկոսի յիմնամեակի հանդիսութեանց եւ վերադարձի ճամբուն վրայ Փարիզ հանդիպած :

Այսպէս ուրեմն, հայ մշակոյթը ի պատուի է օտար համալսարաններու մէջ, ծայրագոյն արեւմուտքէն մինչեւ արեւելք :

Վերջին օրինակը՝ ահա՛ Սպահանի համալսարանը :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԻՊՔԵՐԸ

Ի՞ՆՉ ԵՂԱԾ Է ԼՈՒՄՈՒՄՊԱ

«ՍՊԱՆՆԱԾ ԷՔ» Կ'ԸՍԵՆ ՄՈՍԿՈՒԱ ԵՒ ԱՓՐԻԿԱՍԻԱՑԻՆԵՐԸ «ՓԱԽԱՒ» Կ'ԸՍԷ ՉՈՄՊԷ

«Լումումպա եւ իր գործակիցներէն երկուքը՝ Մ. Մփոլօ եւ Ժ. Օքիթօ յաջողեցան փախչիլ Քաթանկայի իրենց զաղտնի բանտէն : Երեք փախստականները, կէս գիշերին յարձակած են երկու պահակներու վրայ, վիրաւորուած եւ կապած զանոնք : Իրենց հետ տարած են երկու հրացան» : Այս տեղեկութիւնները հաղորդուեցան Քաթանկայի ներքին նախարարին կողմէ, մամուլին տրուած յատուկ զեկոյցով մը :

Փախուստի լուրին առթիւ, Քաթանկայի նախարարներու խորհուրդը արտակարգ նիստ գումարած եւ որոշած է երեսուն հազար Ն. Ֆ. պարգեւ տալ ոեւէ մէկուն որ կը յաջողի ձեռք ձգել փախստական նախկին վարչապետը, իսկ հինգ հազարական՝ երկու նախկին նախարարներէն ոեւէ մէկուն համար :

Հակառակ պաշտօնական զեկոյցին եւ ձեռք առնուած միջոցներուն, շատեր համոզուած են որ — չինծու պատմութիւն մըն է եւ Լումումպա սպանուած է :

Մոսկուայի ձայնասփիւռը, իր վերջին հաղորդումներէն մէկուն մէջ դիտել տալով, թէ «սարքուած դաւադրութիւն մըն է ծածկելու համար կամ եղած ոճիր մը, կամ նոր ոճիր մը պիտի կատարուի :

Ցամենայն դէպս, ինչ որ ըլլայ իրականութիւնը, խառնակութիւնները պիտի շարունակուին Քոնկոյի մէջ : Պելկրատէն հասած լուրերու համաձայն, Թանճուկ գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ Լումումպա Պուքավու հասած է :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՒՐԿԻՊԱ Զուիցերիա հասաւ : Ցիւրիխի օդակայանին մէջ եղած հարցումի մը պատասխանելով հաստատեց, թէ տը Կոլի հետ պիտի տեսնուի բայց թուականը որոշ չէ :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ մամուլը եւ ձայնասփիւռը բուռն յարձակումներ կը գործեն Ֆրանսայի դէմ, Ալժերիոյ բացերը տեղի ունեցած օդային միջադէպին առթիւ ... «Մեծ ճամբաներու ծովահէններ եւ յելուզակներ» անուանած է Մոսկուայի ձայնասփիւռը Ֆրանսացիները : Միւս կողմէ սակայն, Ալժերիոյ զինուորական շրջանակները կը շարունակեն պնդել, թէ խորհրդային նախագահին օդանաւը «բազմաթիւ անկանոնութիւններ եւ զանցառութիւններ» գործած է : Ըստ պաշտօնական հաղորդագրութեան, անուղղակի կերպով կ'ընդունի թէ խորհրդային օդանաւը Ֆրանսական շրջագիծէն ներս կը գտնուէր, երբ Ֆրանսական հալածիչները կրակ բացած են : «Մեր օդանաւը Ալժերիայէն 130 քիլմ. հեռու կը գտնուէր» :

ՀԱՄԱՐԱԿԱՑ ՇՈՒԿԱՅԻ վեցերուն վերին ժողովը բացուեցաւ Ուրբաթ օր եւ որոշուեցաւ նոր «վեհաժողով մը» գումարել Մայիս 18ին : Նախապէս Ատենաուըր եւ տը Կոլ համաձայնութեան եկած էին Ատլանտեան քաղաքականութեան շուրջ :

ՉՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ՄԷՋ տասնեակ հաւաքին մը (ավալանշ) զոհ գացած են 13 դպրոցականներ եւ իրենց ուսուցիչը :

ՔԵՆԸՏԻ առաջարկեց Խրուշչեւի որ միջազգային կացութիւնը «դադար» մը ունենայ մինչեւ որ ամերիկեան կառավարութեան նոր կազմը կազմակերպուի եւ ուսումնասիրէ բոլոր կարեւոր հարցերը :

ՌԻՕ ՏԷ ԺԱՆԷՐՕՅԷՆ կը հաղորդեն որ Փորթուկալ ծովահէնը՝ Կալվան կարգ մը լրագրողներ ընդունած եւ յայտարարութիւններ ըրած է որոնց կարգին, տեղական մամուլը կը յիշատակէ սա պատմական խօսքերը «պիտի յաղթենք որովհետեւ ամէնէն զօրաւորները մենք ենք» :

ՓՐՈՖ. ՅՈՎՍԷՓ ՕՐԲԵԼԻԻ ՄԱՀԸ

Փետրուար 2ին, Լենինկրատի մէջ մեռած է Փրոֆ. Յովսէփ Օրբելի, 74 տարեկանին :

Ծնած է Ծաղկաձոր, եղբայրն է Փրոֆ. Լեւոն Օրբելեանի, որ մեռաւ 1959 Դեկտ. 9ին : Պատմական տոհմ մը կը կազմեն Օրբելեանները : ԺԳ. դարուն արդէն կը փայլի գերդաստանին անունը երբ Երեւան կուգայ Տարսայիճ իշխանին որդին, Ստեփանոս եպս. Օրբելեան : Յովսէփ Օրբելեան կանուխէն նուիրուած է հնագիտութեան եւ պատմութեան, դեռ ուսանող էր երբ կ'աշխատէր իբրեւ աջ բազուկը ակադեմիկոս Մառի Անիի աւերակներուն մէջ, առաջին օրէն ցոյց տուաւ բացառիկ հըմտութիւն, կազմակերպելով թանգարան մը Անիի պեղումներուն տուած նիւթերով, նաեւ Անիի ուղեցոյց մը որ տպուած է 1910ին :

1911ին կ'աւարտէ Պետերբուրգի պատմափիլիսոփայական համալսարանը եւ արեւելեան լեզուներու վարժարանը : Ցետոյ կը ղրկուի Թուրքիա, ուսումնասիրելու համար Ուրարտուի թագաւորութեան եւ միջնադարեան Հայաստանի հընագիտական յուշարձանները նաեւ հայկական բարբառները, այդ շրջանին կը կազմէ քրտական բառարան մը : Ռուսական յեղափոխութեան շրջանին արդէն տարածուած էր իր համբաւը իբրեւ առաջնակարգ արեւելագէտ, ուշադրութիւն գրաւած էին մասնաւորաբար Վանի ուրարտական Սարդուր Բ. արքային տարեգրութիւնը կրող կոթողին ուսումնասիրութիւնը, Անիի արձանագրութեանց ժողովածուն եւ այլ գործեր : Պետերբուրգի Ակադեմիայի տպարանին մէջ կը պատրաստէ մասնաւոր տառեր, շարելու համար Անիի արձանագրութիւնները բնագրային ձեւով : 1918 Հոկտեմբերին, կը նշանակուի Միջնադարեան Արեւելքի պատմութեան դասախօս Լազարեան ուսումնարանին մէջ, յետագային իբրեւ հնագիտական յանձնաժողովի անդամ, կը կազմակերպէ նիւթական մշակոյթի պատմութեան ակադեմիան որ պիտի դառնար կեդրոն համատարած պեղումներու ղեկավարութեան : 1919 Օգոստոսին կը նըշանակուի Էրմիտաժի փոխ-տնօրէն եւ այս անգամ կը ստեղծէ Արեւելքի մշակոյթի եւ արուեստի պատմութեան բաժին մը որ կը փոխէ թանգարանին դէմքը, զայն դարձնելով աշխարհի ամէնէն հարուստ հիմնարկութիւնը : Առանց վարձատրութիւն ընդունելու 1921 Նոյեմբերին կը ստանձնէ նիւթական մշակոյթի պատմութեան ակադեմիայի տպարանին ղեկավարութիւնը, այդ տեղ է որ անձամբ կը շարէ «Անանիայի Շիրակունւոյ համարողի Ցաղագս հարցման եւ լուծման» գիրքը որ հիացում կը պատճառէ ամէնուն : 1934 Յուլիսին կը նշանակուի տնօրէն համաշխարհային թանգարանին Էրմիտաժի, 1935ին կ'ընտրուի Խորհ. Միութեան Գիտութեանց Ակադեմիայի անդամ, 1943ին Հայաստանի Գիտութեանց ակադեմիայի անդամ եւ նոյն տարուան Նոյեմբեր 29ին կը դառնայ նոյն ակադեմիայի նախագահը : Վերջին պատերազմի ընթացքին երբեք չհեռացաւ Էրմիտաժէն որուն նկուղներուն մէջ ռմբակոծութիւններու ընթացքին, հնագիտական դասախօսութիւններ կուտար ամէնէն արժէքաւոր ուճիկումները ապահով վայրեր փոխադրել տալէ ետք : Տարուան մէկ կարեւոր մասը կ'անցընէր Հայաստանի մէջ :

Կը թողու աւելի քան 60 գիտական աշխատութիւններ, նշանաւոր են իր ուսումնասիրութիւնները մասնաւորաբար Սասունցի Դաւիթ դիւցազներգութեան մասին ինչպէս նաեւ Ռուսթավելիի դարաշրջանը, Ռուսթավելիի ներոսները ու ժողովուրդը, Ռուսթավելին եւ իր բանաստեղծութիւնները գործերը :

Կը վայելէր մեծ համբաւ գիտական աշխարհի մէջ, Ռուսիայէն ներս եւ Ռուսիայէն դուրս այնքան որքան իր եղբայրը Փրոֆ. Բժիշկ Լեւոն Օրբելեան :

Կը մեռնի Լենինկրատ (Նախկին Պետերբուրգ) :

ՔՆՔՈՅՇ ԽՐԱՏ

Աղջիկները, ջահելնե՛ր,
Կոպտութիւնը չեն սիրում .
Մեծահոգի՛, ճնճղաձեռ,
Ասպետ եղէ՛ք աշխարհում :

Քնքշութիւնից է, գիտէ՛ք,
Ծնւում սէրը հողին այս :
Սէրն այնժամ է գործ ու երգ,
Երբ խորունկ է, ջերմ ու պարզ :

Մի՛ կարդաք իմ երգը դուք,
Ցօնքը խոժոռ ու խռով :
Կեանքում անվերջ ու անդող —
Սէրը սիրւում է սիրով ...

ԹՌՉՆԱԿ

Սիրտս թռչնակի
Նման խաղաղուած,
Թեթե՛ւ, անթախի՛ծ
Քնել էր բնում :

Բայց ահա կրկին
Քեզ տեսաւ յանկարծ ...
Հարցրո՛ւ նրանից, —
Ինչո՞ւ չի քնում :

ՍՈՂՈՄՈՆ ՏԱՐՕՆՑԻ

ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

Փետրուար 10ին, Նէօյիի քաղաքապետարանին մէջ տեղի ունեցաւ Շարժարուեստի ծանօթ բեմադիր՝ Աշոտ Մալաքեանի (Անրի Վերնէօյ) քաղաքային ամուսնութիւնը ընդ Օր. Ֆրանսուազ Գոնոյի :

Ա. Վերնէօյի վկաներն էին Ֆերնանտէլ եւ Ժան Կապէն, որ յաճախ խաղացած են իրենց նախասիրած բեմադրին ղեկավարութեան տակ : Ֆրանսուազ Գոնոյի վկան եղած է Քրիսթին Կուզ-Ըրնալ որ արտադրողն էր Կրշերուան մը խնդիրը ժապաւէնին եւ որու բեմադրութեան ընթացքին Անրի Վերնէօյ ճանչցած է իր կինը :

Նէօյիի քաղաքապետը իր «խրատականին» մէջ մաղթած է որ այս ամուսնութիւնը «ըլլայ աւելի քան կարճ ժապաւէն մը եւ չըլլայ միայն գիշերուան մը խնդիրը» :

Շաբաթ օր, Փետրուար 11ին, Աշոտ Մալաքեանի Ֆրանսացի եւ հայ բազմաթիւ բարեկամները ներկայ եղան եկեղեցական պսակին որ կատարուեցաւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ : «Լատին Ամերիկայի» սրահներուն մէջ շքեղ ընդունելութիւնով մը, Աշոտ Մալաքեան վերջակէտը դրաւ իր ամուրիի կեանքին :

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔԸ

Հին Հելլէնները մեթէք կը կոչէին անոնք որ, հարկադրաբար կամ ոչ, իրենց հայրենիքը թողած՝ կ'երթային կը հաստատուէին օտարութեան մէջ,— ստուգաբանօրէն՝ յունարէն տուն բառն է որ նախածանցով մը կը ստանայ «տուն փոխել» նշանակութիւնը, եւ իմաստի զարգացումով՝ գաղթել, հայրենիքէն հեռանալ, օտարութեան մէջ բնակիլ (*):

Այս տարագիրները, ժամանակ մը, այնքան բազմացած էին Աթէնքի մէջ, որ նշաւակ կը դառնային ժողովրդական հանապազօրեայ թշնամանքի՝ շուկաներու վրայ, կամ Արիստոփանի անողորմ ծաղրին ու ծիծաղին՝ թատերական գործերու մէջ,— ի՜նչ փոյթ թէ պաշտպանուած էին օրէնքով:

Անդին, Հռոմի մէջ, ուր հպարտ քաղաքային միշտ ժուռ կուգար գլուխը բաց, օտարականը պարտաւոր էր կոնածեւ գլխարկով մը երեւալ հանրութեան:

Հարկադրաբար հայրենիքէն դուրս ապրելու պարագան դժբախտութիւն մըն է, անշուշտ, որու ծանօթ են բազմաթիւ ժողովուրդներ, պատմութեան սկիզբէն ի վեր: Նուազ ծանօթ է, սակայն, այն աշխատանքը՝ զոր կատարած են անոնք որ ենթարկուած են այդ դժբախտութեան, նախ տոկալու համար, յետոյ օգտագործելու համար իրենց կացութիւնը: Վարընդի տարագրութիւնն ալ ունի իր...բարիքները, ճիշդ ինչպէս պատերազմը: Երբայական Սփիւռքը չէ՞ր որ փրկեց Թալմուտը կամ Մովսէսի գիրքերը: Ու դիտցողը գիտէ թէ ի՛նչ կը պարտի հոմերական ժառանգը Սինոպի Հելլէններուն:

Հո՛ղն է հայրենիքը,— հասկցա՜նք:

Բայց ընդունեցէք որ երկուորական (պինէտ) է հայրենիքի գաղափարը՝ ըստ կազմութեան, ճիշդ ինչպէս վէճը՝ որ յաւիտենապէս կը շարունակուի «հոգի՞ թէ մարմի՞ն» հարցին շուրջ:

Այսպէս, Հայնրիխ Հայնէ հայրենիքի ամբողջական գաղափարէն կ'անջատէ այն որ «փոխադրական» է, գերազանցութիւնը տալով այս վերջինին՝ զոր կ'անուանէ «փոխադրական հայրենիք», իսկ Վահան Տէրեան՝ «հոգեկան հայրենիք»:

Ցամքեցուցէք ժողովուրդի մը ստեղծագործական ակունքը եւ նոյն ժողովուրդը անկեցէք իր հողին մէջ՝ ճիշդ բոյսի պէս,— ոչ մշակոյթ կը բուսնի, ոչ ալ քաղաքակրթութիւն կ'աճի, որքան ալ կարդաք Մարքսի աւետարանը կամ ծխէք Լենինի խունկը: Ահա թէ ինչո՛ւ հայրենիք չունեին այն ժողովուրդները, որոնք գիտեն միայն ըսել առւա – ռւա – ռւա եւ ուրիշ ոչինչ, հակառակ հողին՝ իրենց ոտքին տակ:

Վերջին պատերազմէն առաջ, պանծալի տարազ մըն էր «մեծ պետութիւն» (կը– ռանտ փիւյիսանս) բացատրութիւնը, որու ճշգրիտ սահմանում մը տալու համար իրենց գանկը կը պայթեցնէին օրուան իմաստունները, մինչ այսօր հայրենիքը սահմանելու համար բաւական կը համարին կովերու եւ կովարածներու համախմբում մը որոշ հողամասի մը վրայ, հոգ չէ թէ հայրենազուրկ դարձուցած ըլլան քաղաքակրթութեան տանուտէրները կամ մեթէք, այսինքն՝ արտասահմանեան ապրանք:

Օ՜ Թարթիւֆներու եւ Փարիսեցիներու աշխարհ, որ մեզի վիճակեցաւ տեսնել:

Այսքան վերապահութիւն բաւ է առայժմ՝ հայրենիքի գաղափարին շուրջ. Անցնինք արտասահմանին:

Թէ քաղաքակրթական ազդակ է արտասահմանը, գիտէ ով որ օժտուած է յառաջդիմական ոգիով կամ լեցուած է գաղափարներու վերանորոգութեան ցանկութեամբ: Օր պիտի գայ որ պիտի հաստատուին արտասահմանագիտութեան դասընթացքներ, որոնց առաջին ուսուցիչները Ճափոնները եղան,— այն ատեն պիտի մոռցուի արհամարհանքը կամ նուաստացումը որ դարձած էր արտասահման ապրողին հանապազօրեայ հացը, եւ վերջապէս այն ատեն արտասահման պիտի դառնայ հէքեաթին կաթնաղբիւրը:

Այսօր, մեր արտասահմանը, ափսո՜ս, քառս է միայն: Կամ ... բուն բառը՝ վերջը:

Նախ քիչ մը պատմութիւն: Թէ ի՛նչպէս կազմուեցաւ հայկական արտասահմանը:

Օրմանեան կը պատմէ.—

« Բաւական ժամանակէ ի վեր հայ աշխատաւորականներ սկսած էին հաստատուիլ Եւրոպիոյ զանազան կեդրոններէ, Մանչեսթըր, Փարիզ, Մարսիլիա, Անվերս, եւս եւ հիւսիսային Ամերիկոյ քաղաքները, որոնք ընդհանրապէս Տաճկահայեր էին եւ անոնց հոգեւոր պէտքերը Կ. Պոլսոյ պատրիարքարանին կողմէն կը հոգացուէին, եւ արտասահմանի գաղութները Կ. Պոլսոյ թեմեր կը նկատուէին, որոնց մէջ հայ մնայուն ժառուներէ խումբ հայ եկեղեցիներ ալ սկսուած էին շինուիլ, ինչպէս Անգլիոյ Մանչեսթըր, Ամերիկոյ Ուսթըր եւ Գաղղիոյ Փարիզ, եւ ուրիշ քաղաքներ: Այս գաղութներ որ առաջ լոկ խոհական վաճառականներէ կը կազմուէին, վերջին շփոթութեանց պատճառով հետզհետէ բազմամարդացած էին տաճկահայ փախստականներով, կուսակցական գործիչներով եւ արկածախնդիր պանդուխտներով, եւս եւ ռուսահայ նմանիներով»:

Այս որդնոտած հայերէնով, Օրմանեան կը վկայէ թէ հայկական արտասահմանը, որ կազմուեր էր Արեւմուտքի մէջ, կը պատկանէր Պոլսոյ պատրիարքութեան՝ « ի հոգեւորս»: Օրմանեանի պղտոր լեզուին մէջ կը նշմարուի, սակայն, քաղաքական գաղափարի մը ցուլքը,— այդ ցուլքը կուգայ այն մեսաղէն որ իր ծանրութիւնը կը դնէ հայկական դատին նժարին մէջ: Կամ՝ թրքահայ դատի սեփականատիրութեան թուղթը:

Թրքահայ դատ կը մնա՞յ միթէ՝ երբ թրքահայ ժողովուրդ չի մնար: Օրմանեան, որքան պատեհապաշտ եւ տէրընկալ մարդ, արեւմուտք ապաստանած ժողովուրդի մը աշխարհագրական ծագումը նշանակելով եւ Պոլսոյ պատրիարքութեան կապը յիշատակելով, կը շահի պատմութեան աչքէ՝ ինչ որ կը կորսնցնէ կաթողիկոս մը, ծուխի համար կռիւ ընող տէրտէրներու պէս՝ ջանալով էջմիածնայ կապել ժողովրդային զանգուած մը, որ կրօնական ապրանք ըլլալէ առաջ՝ քաղաքական արժէք է անպայման:

Բայց շարունակենք նոյն այդ արտասահմանին պատմութիւնը:

Սուլթան Համիտ կը նկատէ որ Հայոց կուսակցական ղեկավարութիւնը հաստատուած է Արեւմուտքի մէջ, հոն ուր հայկական արտասահման մըն է կազմըւած: Ուստի կ'առաջարկէ Օրմանեանի, որ դրամով կամ այլ միջոցներով՝ «խափանէ կուսակցական կեդրոնները եւ շահի գործիչները»: Վերջապէս լռեցնէ հայ դատին ձայնը:

Օրմանեան կը մերժէ: Սուլթան Համիտ կը ճնշէ: Ի վերջոյ Օրմանեան, « միանգամ ընդմիշտ գործը վրայէն նետելու եւ պատասխանատուութենէ զերծ մնալու համար», կը պատասխանէ թէ «ինքն Թուրքիոյ պատրիարք ըլլալով՝ արտասահմանի վրայ ներգործելու եւ ազդելու միջոցներ չունէր»: Նոյն ատեն կը գրէ Իզմիրեան կաթողիկոսին որ, թէեւ «Եւրոպիոյ եւ Ամերիկոյ նոր գաղութներուն հոգերը Կ. Պոլսոյ աթոռէն նայուած էին մինչեւ վերջին ատենները», Մայր Աթոռը ստանձնէ այդ հոգը՝ պատրիարքական աթոռին իրաւասութիւնները ամփոփելով միայն Թուրքիոյ մէջ: Իզմիրեան կ'ընդունի, իսկ Օրմանեան ուրախ է որ «ազատ մնաց Եւրոպիոյ եւ Ամերիկոյ գործերուն, շարժումներուն եւ կուսակցութեանց» պատճառով պատասխանատուութեան կանչուելէ՝ սուլթանՀամիտի առջեւ: «Ես չեմ խառնուիր արտասահմանի Հայոց գործերուն»:

Կը բացուի Իզմիրեանի ախորժակը եւ կ'ընդարձակէ իր սահմանները (*), Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ «վիճակներն» ալ կ'առնէ: Այս երկու վիճակները կապուած էին Պոլսոյ, որ ունէր 45 վիճակ: Բայց կարելի չէր, կ'ըսէ Օրմանեան, «Պուլկարիան զատել Թուրքիայէն, իբր զի Օսմանեան գերիշխանութեան ներքեւ կը մնար, եւ Կ. Պոլսոյ աթոռին անկէ ձեռք քաշելը քաղաքագիտական նշանակութիւն կ'առնէր»: Մայր Աթոռը, ի վերջոյ, կը հրաժարի Պուլկարիայէն: Գալով Ռումանիոյ, կառավարութիւնը կը մերժէ ճանչնալ էջմիածնէն ղրկած առաջնորդը: Կը սկսին երկար բանակցութիւններ, «քաղաքագիտական եւ դիւանագիտական», բայց ռումանական կառավարութիւնը միշտ կը մերժէ ընդունիլ էջմիածնի իրաւասութիւնը՝ «ռուսական միջամտութեան առիթ նկատելով»:

Հասկցողին շատ բարեւ, մինչեւ էջմիածին: Չհասկցողներուն՝ կը հասկցնեմ շարունակութեան մէջ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Ցրանսերէն լեզուի մէջ, յունարէն նոյն բառը այժմ կը գործածուի նուաստացուցիչ եւ անարգական իմաստով:

(*) Առիթ կ'ունենամ դեռ խօսելու Պրուսացի կաթողիկոսի մը յաւակնութեանց մասին՝ թեմերը տարածելու ձեւով, պարզապէս ներշնչուելով աթոռէն եւ ոչ թէ գլխէն: Նաեւ Օրմանեանի «Կիլիկեան սերենադին» մասին:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

(Դ. եւ վերջին մաս)

1893ին, Եուրի Վեսելովսկի եւ Մինաս Բէրբէրեան հայ գրագէտներու ընտիր գործերէն ժողովածու մը կը կազմեն եւ օրինակ մը կը ղրկեն Թոլսթոյի: Ժողովածուին մէջ ներկայացուած էին Խաչատուր Աբովեան, Պերճ Պռօշեան, Րաֆֆի, Ռաֆայէլ Պատկանեան, Սմբատ Շահազիզ եւ Ղազարոս Աղայեան հատընտիր գործերը եւ իրենց կեանքին ու գործին նուիրուած ակնարկներ: Ժողովածուին հեղինակները ժամանակ մը ետքը կը ներկայանան ռուս գրագէտին, ունենալու համար անոր կարծիքը հայ գրականութեան մասին: Թոլսթոյ դիտել կուտայ, թէ հատընտիր էջերով կարելի չէ ընդհանուր գաղափար կազմել հայ ժողովուրդի գրականութեան մասին: Այս առթիւ կը հետաքրքրուի Րաֆֆիով եւ հայ ժողովուրդին կացութեամբ: Կ'առաջարկէ երկրորդ հատոր մը հրատարակել նոյն ուղղութեամբ, բայց տարբեր բովանդակութեամբ:

Թոլսթոյ նամակագրական կապ հաստատած էր կարգ մը հայ գրագէտներու հետ:

Գրիգոր Ջանշեան 90ական թուականներու աչքի ինկող հրապարակախօս մըն էր. Մոսկուա կ'ապրէր եւ ռուսերէն կը գրէր: Ձեռնարկած ըլլալով հրատարակել ժողովածու մը, «Եղբայրական օգնութիւն Թուրքիայում տուժուած Հայերին» խորագրուած, կը հրաւիրէ ռուս մտաւորականները, ի մէջ այլոց Թոլսթոյը, որպէսզի մասնակցին գործի իրականացման: Ժողովածուին նպատակն էր մէկ կողմէ ծանօթացնել հայ ժողովուրդը ռուս հասարակութեան ու միւս կողմէ հրատարակել պատմական վաւերագրեր ռուս եւ հայ մշակոյթի պատմութեան վերաբերեալ: Ժողովածուէն ստացուած գումարը պիտի յատկացուէր Թրքահայերու կարիքներուն: Հրատարակութեան գործը լայն արձագանգ կը գտնէ եւ Թոլսթոյ, 1897 Ապրիլ 17ին, Ջանշեանին ուղղած իր փոքրիկ նամակին մէջ կը գրէ.— « Յարգամած տէր Գրիգոր Աւետովիչ.—

Ի ԲԵՐԱՆՈՑ ՔՈՒՄՄԷ ԴԱՏԵՑԱՐ...

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

"...ԲԱՌԱՐԱՆԸ" ԿԱԶՄՈՂՆԵՐԻՆ

Այս վերնագիրը ընթերցողի ուշադրութիւնը գրաւելու համար է միայն, եթէ ոչ պիտի վերնագրէի.

« Զկլէյուած օտկրիտկա (ո՞չ)»:

Եւ որովհետեւ ընթերցողի ուշադրութեանը արդէն արժանացել եմ (վերոտպեալ վերնագրով), ուստի պիտի հեշտութեալ ազնիւ լինեմ եւ ասեմ.

— Անուանի լինգվիստ–ակադեմի՛կ(ոս): Ցայտնի պրոֆեսոր–արմենիստնե՛ր:

Երէկ գիշեր ես կոլէրի մէջ ընկայ: Խախտփիայից խուսափելու համար որոշեցի գրել ձեզ այս օտկրիտկան՝ դառնալով կատակլիզմիկ կատաստրոֆաների կատեգորիաներով:

Ես՝ ժախորդ կրէատուրաս, կոնցեն–տրացուած խօսքերով պիտի կոնսոլիդացնեմ իմ միտքը, որը, ամենայն հաւանականութեամբ, կոնսերվացել է իր կրետինիզմի մէջ: Անելիքս ընդամէնը մի կոնֆիգուրացիա է, եւ յոյս ունեմ, որ մեր գրոյցը կը լինի կոնֆիդենցիալ, ըստ օբւում մի կարծէք, թէ ես կոնֆեդերատ եմ: Ես պարզապէս վախենում եմ, որ եթէ այսպէս գնայ՝ կկոնֆիսկացուի իմ հայրական (եւ մեր կոլեկտիվ) ժառանգութիւնը: Այստեղ է, որ ես՝ յօժարութեամբ հրաժարուելով կարոտինածից, գերադասում եմ կոմբինատորների կողմից կամարիլիայի մասնակից կոչուել, քան թէ կակադու, որովհետեւ ես կամելավկայի կարիք չունեմ՝ ճիշդ այնպէս, ինչպէս որ կանկանը ինձ համար չէ:

Ընթերցող իմ բախտակի՛ց:

Դու չե՞ս կարողանում դուրս գալ այս կանյոններից:

Ուզում եմ ասել՝ դու ինձ չե՞ս հասկանում:

Խոստովանում եմ, ինքս էլ ինձ չեմ հասկանում: Ինձ հասկանալու համար ես ու դու պիտի դիմենք այն 442 էջանոց գրքին, որ արդէն վաճառւում է, եւ ես շտապեցի գնել, որովհետեւ...

Որովհետեւ... կոչւում է «Հայ–ռուսերէն բառարան»:

Երդւում եմ այն ազնուութեամբ, որ պիտի ունենայ ամէն մի գրքի (նաեւ բառարանի) հեղինակ, եւ հաւաստացնում, որ ես՝ հազարաւորներից մէկս, ցուցափեղկում կարդալով այս գրքի վերնագիրը, անկեղծօրէն ուրախացայ.

— Վերջապէ՛ս:

Ճիշդ է, Հայերս բառարաններով հարուստ ենք, բայց, «Հայ–ռուսերէն» բառարանի կարիքն զգում ենք արդէն քանի՛ 10ամեակ: Ես չգիտեմ քանի՞ աչք է տեսել Խուդաբաշեանի, Տէր–Աբրահամեանի կամ Ղազարեանի բառարանները, որոնք, ասում են, տանձին մի բան էլ չեն եղել:

Դաղբաշեանի յայտնի բառարանը լոյս է տեսել 1911 թուականին, եւ այդ բառարանից օգտուելու բարեբախտութիւնն ունեն սակաւաթիւ մարդիկ:

1946 թուականին տպագրուեց մի «Հայ–ռուսերէն» բառարան, որը, համարձակւում եմ ասել, այլ բան չէր, քան Դաղբաշեանի բառարանի համառօտումը, ըստ որում բաց էին թողնուած հարիւրաւոր բառեր՝ երեւի այն չպատճառաբանուած պատճառաբանութեամբ, թէ դրանք հնացել են, եւ աւելացուած էին այնպիսի բառեր, որոնք թարգմանուելու կարիք չէին զգում. դիցուք՝ մոտոր, կոլխոզնիկ, բրիգադիր, տրակտորիստ եւայլն եւայլն:

Այսուհանդերձ այդ բառարանն անմի–ջապէս սպառուեց, քանի որ ուսանող երիտասարդութեանը (եւ ուրիշ շատ–շատերին) տասնամեակներ շարունակ տանջում էր «Հայ–ռուսերէն» բառարանի կարիքը:

Եւ ահա՝ նոր «Հայ–ռուսերէն» բառարան:

Նոյնի նոր՝ «լրացուած» հրատարակութիւնը:

Գնեցի եւ շտապեցի տուն:

Պատահաբար բացուեց «Կ» տառը:

Նայեցի տուեալ էջը, զարմանքն ստիպեց աչքի անցկացնել յաջորդը, վրդովմունքը հարկադրեց ժամանակ վատնել եւ կարդալ ամբողջ «Կ» տառը:

Միւս տառերը չեմ նայել: Բայց միայն «Կ»ն էլ բաւական է, որ ձայնդ ցածրացնել ջանաս ու դիմես բառարանը կազմողներին.

— Պատուելինե՛ր, այս բառարանը կազմելիս ի՞նչ բառգիրք էք ունեցել ձեր առջանին:

Ցայտնի բան է, որ երկլեզուեան բառարան կազմելիս ելակէտ են ունենում բառարանը ա՛յն լեզուի, որից թարգմանում են, տուեալ դէպքում՝ հայերէն բառարանը:

Ինչպէս ցոյց է տալիս «Կ» տառը, այս բառարանը կազմողները կարծես վարուել են հակառակ կերպ՝ սեղանի վրայ ունեցել են ո՛չ թէ (լաւագոյն դէպքում՝ ոչ միայն) որեւէ հայ բառարան, այլ որեւէ օտարազգի բառերի բառգիրք եւ արտագրել են՝ փոխելով միայն այբուբենի տառերն ու կարգը:

Եւ հայ–ռուսերէն բառարանում միայն «Կ» տառի տակ, այսպիսով, տեղ են գտել հարիւրաւոր բառեր, որոնք հասկանալու համար անհրաժեշտ է դիմել ռուսերէն կամ օտարերկեայ բառարանների օգնութեան:

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ

«Գրական Թերթ», Երեւան, 1961 թ. № 1073
(1 Շար.)

Շատ կը ցաւիմ որ չկրցայ գործօն մասնակցութիւն ունենալ Ձեր ձեռնարկած բարի գործին: Հիւանդութիւնը եւ ուրիշ պարագաներ խանգարեցին այն աշխատանքս, զոր մտադիր էի առաջարկել Ձեր ժողովածուին համար: Ամբողջ հոգիով կը ցանկամ յաջողութիւն »:

Խորին յարգանօք մնամ պատրաստակամ ծառայութեան

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

Ժողովածուն լոյս տեսաւ 1897ին եւ վերահրատարակուեցաւ տարի մը ետք, միշտ մեծ յաջողութիւն գտնելով: Կ'արժէ յիշել թէ ժողովածուին մէջ տեղ գտած էին Բելինսկիի, Գերցենի, Սալտիկով-Շչետրինի անտիպ նամակները՝ տրամադրուած իրենց հարազատներուն կողմէ:

« Հաջի Մուրատ» վիպակը գրելու ձեռնարկած ժամանակ, Թոլսթոյ նամակագրական կապ կը հաստատէ հայկական ոբոշ շրջանակներու հետ: Կը թղթակցի Լորղանեաններուն (Կորգանով) հետ, որոնք անցեալ դարու 50ական թուականներուն ծանօթ ընտանիքի անդամներ էին, Կովկաս: Հաջի-Մուրատը Թիֆլիսէն Նուխի փոխադրելու ժամանակ, Նուխիի գաւառապետն էր Յովսէփ Լորղանեան, որուն բնակարանին մէջ ապրեցան կարճ ատենով, Հաջի-Մուրատ եւ իր ընկերները:

Այդ օրերուն արդէն մեռած էր Յովսէփ Լորղանեան, բայց ողջ էին իր այրին՝ Աննա Արիստոմովնան եւ զաւակը՝ Յովհաննէսը: Հաջի-Մուրատի մասին նոր տեղեկութիւններ ստանալու համար Թոլսթոյ կը դիմէ Լորղանեաններու օգնութեան:

1902, Դեկտեմբեր 25ին, Թոլսթոյ Յովհաննէս Լորղանեանին ուղղած իր նամակին մէջ կը գրէ — «Աւելի մեծ ուրախութիւն չէիք կրնար պատճառել, քան ձեր սիրալիր խոստումը՝ հաղորդել Հաջի Մուրատի ձեր տունը եղած օրերու մանրամասնութիւնները ...»:

1909ին, Ատրպետ ռուսերէնով հրատարակած իր «Մահմէտ-Ալի Շահ» գիրքէն օրինակ մը կը ղրկէ Թոլսթոյին: Կարճ ժամանակ ետք կը ստանայ հետեւեալ պատասխանը.

«Գ. Ատրպետին, «Մահմէտ-Ալի Շահ» գրքի հեղինակին.

15 Յունիս, 1909

« Շատ շնորհակալ եմ Ձեր ուղարկած գիրքին համար: Գիրքին մէջ գտայ ինծի համար նոր վերին աստիճանի հետաքրքրական բաներ:

Հետաքրքրուած եմ նաեւ ձեր յայտարարութեան մէջ յիշուած ձեր միւս գիրքերով.—

« Շիա հոգեւորականները», «Բաբիական աղանդը», «Հարկային դրութիւնները Պարսկաստանի մէջ» եւ «Երիտասարդ Թուրքերը եւ իրենց շարժումները »:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

Ատրպետ հաճոյքով կատարեց գրագէտին փափաքը եւ ուղարկեց իր միւս գիրքերը: 1909ին Ատրպետ Թոլսթոյէն կը ստանայ երկրորդ նամակ մը իր «Իմամաթ» աշխատութեան առթիւ: Այդ ընդարձակ նամակին մէջ Թոլսթոյ կը շօշափէ Արեւելքի աղանդներու եւ կրօնական զանազան հարցեր:

Անցեալ դարու 80ական թուականներէն սկսած մինչեւ գրագէտին կեանքի վերջին օրերը, իրեն դիմած են հայ մտաւորականները՝ գրող, խմբագիր, տնտեսագէտ, արուեստագէտ, բժիշկ, բանուոր, կրօնաւոր հարցնելու համար զանազան խնդիրներ, որոնց բոլորին ալ պատասխանած է կամ գրաւոր, կամ բերանացի:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՅՈՎՆԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ

ՃԵՐՄԱԿ ՄԱԶԵՐԸ

—o—

— Պարոնը հեռաձայնեց, ըսաւ սպասուհին: Պիտի դայ երեկոյեան թէյը ձեզի հետ առնելու: Խնդրեց՝ որ սպասէք իրեն, որովհետեւ, կ'ուզէ խօսիլ ձեզի հետ:

Մարի սարսռաց: Զգացուց թէ ամուսինը պիտի գար միայն՝ զինք վերջնականապէս լքելէ առաջ հրաժեշտ առնելու իրմէ: Ո՛հ, որքա՜ն կը տառապէր ...

Գիտէր որ Փօլ՝ իր ամուսինը, մտադիր էր իրմէ ամուսնալուծում պահանջելու, ամուսնանալու համար իր գրագրուհիին հետ, որ երիտասարդ եւ գեղեցիկ բայց նաեւ՝ պաղ ու չահամոլ աղջիկ մըն էր: Նմանապէս գիտէր թէ՝ այր մարդիկը իրենց 45 տարիքը երբ թեւակոխեն, յանկարծ, շատ ծերացած կը գտնեն իրենց կիները, — հոգ չէ թէ տարեկից եղած ըլլան:

Գիտէր թէ՝ այս տեսակ պարագաներու աւելորդ է կնոջ մը համար իր ամուսնոյն յիշեցնել անցեալի իրենց երջանկութիւնը, իր հաւատարմութիւնը, իր զոհողութիւնները, տարիներու ընթացքին: Եւ, սակայն, չկրցաւ զսպել իր արցունքները, որոնք սկսան հոսիլ իր քիչ մը թառշամած այտերն ի վար:

Իրիկնամուտ էր: Գոցեց վարագոյրները եւ վառեց լոյսը: Մելամաղձօրէն յիշեց թէ՝ ժամանակին Փօլ կը սիրէր իր խարտեաշ մազերը: Եթէ հիմա զանոնք տեսնէր զօրաւոր լոյսին տակ, թերեւս գիշար:

×

Փօլ ծանրաքայլ կը բարձրանար սանդուխներէն, կարծես իր վրայ կը ճնշէր այն որոշումը, որով կ'ուզէր ճակատաբաց խօսիլ իր կնոջ ... Այնքան երիտասարդ ու գեղեցիկ էր Մարի, առկէ տարիներ առաջ, երբ խենթի պէս սիրահարած է անոր: Յետոյ, երջանիկ եւ ներդաշնակ կեանք մը ապրած էին: Իսկ հիմա՛... Հիմա կ'ուզէր որ Լիլիանն ալ երջանիկ ըլլայ: Այնքան երիտասարդ էր ... Եւ Փօլ զայն կը սիրէր խենթի պէս: Մարի իրաւունք չունէր իրենց երջանկութեան արգելք ըլլալու: Պիտի ըսէր անոր, հանդարտ կերպով: Պէտք է փափկօրէն վարուէր հետը: Իր զաւակներուն մայրն էր:

Ինչ կը վերաբերէր պզտիկներուն, Լիլիան այն կարծիքն ունէր թէ՝ անոնք պէտք է գիշերօթիկ վարժարան մը դրըուէին: Սակայն, Փօլ կը կարծէր թէ շատ խիստ բան էր զաւակները բաժնել մօրմէն:

×

Մարի թէյ կը սպասարկէր. տժգոյն դէմքը շատ յոգնած կը թուէր: Փօլ ուշադրութիւն ըրաւ եւ սիրտը յորդեցաւ քնքշութեամբ: Կը սիրէր Մարին... Բոլորովին տարբեր ձեւով մը Լիլիանէն: Չէր գիտեր թէ ինչպէս սկսելու էր: Կ'երթեւեկէր ջղային շարժումներով: Ի վերջոյ, կանգ առաւ կնոջը քով եւ մրմնջեց.

— Լսէ, Մարի ...

Նայուածքը այդ պահուն ինկաւ անոր մազերուն վրայ, զոր այնքան սիրած էր: Ելեկտրական լոյսին տակ, — որ կը լուսաւորէր զանոնք — անոնց վճիտ խարտեաշին մէջ նշմարեց քանի մը սպիտակ մազեր, որ յոգնած անուշութիւն մը կու տային անոր:

Այո, տարակոյս չկար: Մարի ճերմակ մազեր ունէր:

Անպայման ճերմկնալ սկսած էին այն տագնապալի շրջանին, երբ Փօլ գործատունը փակելու վտանգին ենթարկուեցաւ եւ Մարի իր բոլոր ազգականներուն դուռը ափ առաւ, ջանալով գտնել այն գումարը, որով պիտի փրկուէր ... Կամ՝ թերեւս այն ատեն, երբ իրենց զաւակներէն մէկուն կամ միւսին հիւանդութեան ժամանակ, երկար գիշերներ կը լուսցնէր, հսկելով անոնց անկողիններուն քով: Կամ՝ հաւանաբար, ճերմկիլ սկսած էին նոր, երբ «բարի բարեկամուհի մը» պարտականութիւն նկատած էր անոր յայտնել թէ՝ Փօլ մտադրած էր ամուսնանալ գրագրուհիին հետ: Հիմա յանկարծ, Լիլիան օտար կը թուէր Փօլին, շատ հեռաւոր, գրեթէ անկարեւոր մէկը: Հիմա զինք կը հետաքրքրէր միայն այս կինը՝ որ ճերմկիլ սկսած էր իր քով — իր կինը:

Ապահովաբար Մարի պիտի չզգէր զինք քան տարու երիտասարդի մը սիրոյն: Ան՝ երբեք անհաւատարմութիւն պիտի չընէր իրեն: Պիտի չմոռնար զինք: Մինչդեռ ինք: Մազի քանի մը սպիտակ թելեր բաւական եղած էին՝ զինք իր կնոջ քով վերադարձնելու՝ խղճահար: Քնքշօրէն ձեռքը դրաւ անոր ուսին եւ ըսաւ.

— Մարի, մտիկ ըրէ: Կ'ուզեմ քեզի հետ խօսիլ ... Գիտես թէ պատրաստ էի մեծ խենթութիւն մը ընելու: Այր մարդիկն ալ ունին իրենց վտանգաւոր տարիքը, հոգ չէ թէ չեն ուզեր ընդունիլ: Ոչ, ոչ, մի ընդդիմեր: Պիտի հասկնաս զիս, ինչպէս միշտ ... Աղջիկ մը կար, շատ գեղեցիկ եւ շատ խորամանկ: Զիս գլխէ հանած էր: Բայց, հիմա ամէն բան վերջացաւ: Եթէ մանաւանդ դուն կ'ուզես, պիտի մեկնինք երկուքս, ես ու դուն, վաղը, անմիջապէս, պիտի ճամբորդենք ամիս մը շարունակ: Եթէ ուզես, կրնանք պզտիկներն ալ միասին առնել: Բայց, ոչ: Նախընտրելի է որ երկուքս մինակ երթանք: Մեր ամուսնութեան արծաթեայ յոբելեանին առթիւ միս-մինակ, ճամբորդութիւն մը պիտի ընենք:

— Օհ, Փօլ, ինչպէս որ կ'ուզես, պատասխանեց Մարի, երջանկութենէն գըլխապտոյտ զգալով:

Ամուսինը ծռեցաւ եւ համբուրեց անոր մազերը: Անոր ազուոր, խարտեաշ մազերը, որոնք սկսած էին ճերմկիլ իր քով:

×

Երբ մինակ մնաց, Մարի երկարօրէն դիտեց ինքզինքը հայելիին մէջ: «Տակաւին գեղեցիկ կին մըն եմ» խորհեցաւ հըպարտօրէն:

Յետոյ, ինք ալ տեսնելով իր ազուոր մազերուն մէջի սպիտակ թելերը եւ անգիտակ թէ անոնք փրկած էին իր երջանկութիւնը, ըսաւ մտովի.

— Մեկնելէ առաջ, պէտք է անպայման վարսայարդարին երթամ եւ մազերս ներկել տամ: Անկարելի է որ այսքան ճերմակ մազերով կարենամ քովս պահել Փօլի նըման այր մարդ մը:

Թ. ԱՆԹՈՆԷԼ

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Մարդկութեան ամբողջ պատմութիւնը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ պատմութիւնը սիրոյ՝ որ կը փոխուի ի հարկին:

ՖՐԷՈՅՏ

Սէրը՝ հրաժշտութեան նման, արուեստ մըն է: Նոյն յուզումները կուտայ, նոյնիսկ, երբեմն, աւելի բուռն յուզումներ:

ՓԻԷՐ ԼՈՒԻՍ

Ո՛չ ոք գիտէ թէ ի՛նչ կ'արժէ կին մը, ո՛չ ոք գիտէ թէ սփոփարար ի՛նչ երեշտակ է կինը — մինչեւ որ տարիները անցնին եւ վերյիշէ՝ թէ երջանկութեան որքան պահեր եւ ո՛րքան ցաւեր անցուցած է անոր հետ ...

Վ. ԻՐՎԻՆԿ

Երբ կնոջմէս հեռու ըլլամ, կատարեալ ոչինչ կը զգնեմ: Որովհետեւ, քովս չէ ան, որպէսզի խօսի եւ լսեմ իր ձայնը: Ի՛նչ տխմար են ամէն անոնք, որ կ'ըսեն թէ ամուսնութիւնը սիրոյ գերեզմանն է:

Ս. ՔԻՆՍԼԷՅ

ՁՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (136)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Երկիրը, պետութիւնն ու թագաւորանիստ Փառանձեմի մտքում ձուլւում էին իրար: Ամուսնութեան առաջին տարին նա անտարբեր էր դէպի ամէն ինչ, բայց որդի ունենալուց յետոյ, հետաքրքրւում էր այն ամէնով, ինչ վերաբերում էր ամուսնուն ու որդուն, գիտէր արդէն, որ նըրանց գոյութիւնը, կեանքը պայմանաւորուած է պետութեան անվտանգութեամբ ու հզօրութեամբ: Եւ առիթ եղած ժամանակ ներշնչում էր Արշակին լինել անխնայ: Արդեօք հօր անգիջող ոգի՞ն էր նրա մէջ, որ չէր ուզում տեսնել պարսկական մի նախարար, ու ամէն պարսկամէտի համարում էր թշնամի օձերիմ ու կրկնում հօր նման.

— Հայրենի երկրին դաւաճանողը արժանի չէ գթութեան, իսկ պարսիկին ծառայողը՝ եւս առաւել ...

Արշակը յաճախ էր խօսում Փառանձեմի հետ պետական խնդիրների մասին եւ, նրա ուշիմութիւնից գոհ, երբեմն նրան համեմատում էր Օլիմպիայի հետ եւ ասում ինքն իրեն — Օլիմպիան երբեք չէր թափանցի:

Նա երբեք չէր հետաքրքրւում մեր աշխարհի գործերով: Այլ յաճախ երազում էր Բիւզանդիոնը, նրա արքունիքը ճոխ եւ ծովերը կապոյտ ... Իսկ Փառանձեմն ի զուր չէ, որ Անդոկ իշխանի դուստր է:

« Պարսիկը երբեք բարեկամ չի լինի մեզ » — ասում էր նա.— «Բիւզանդիայի բարեկամութիւնը միայն մի նպատակ ունի՝ կլանել մեզ»: Իսկ այժմ լսելով, Ներսէսը բարեխօսում է հաշտ մնալ պարսկադաւան նախարարների հետ, վրդովւեց:

— Երբեք, արքայ: Ոչ մի զիջում եւ ներողամտութիւն:

— Այդպէս եւ կը լինի, թագուհի: Ցաւով եմ՝ մեր ջանքերը ի զուր չեն անցնի: Իսկ քո խօսքերդ Փառանձեմ, սիրելի են ինձ, ուստի վստահ եմ, որ կ'աւարտեմ թէ Աւանը եւ թէ բերդը ... Հայոց բերդը ...

Փառանձեմը ելաւ տեղից եւ անխօս փարուեց ամուսնուն:

— Այո, մեր բերդը. մեր աշխարհի ապահովութեան բերդը ...

※

Կամսարականը, սպասելով կաթողիկոսի վերադարձին, կարծես տեղ չէր գտնում իրեն, չէր տեղաւորւում վանքի շրջապատում, մերթ շրջում, դիտում էր վանքը, նրա ամուր պատերը, մերթ մէկ կամ երկու թիկնապահի հետ գնում էր մօտիկ գիւղը, մօտիկ մանրածառ անտառը կամ երբեմն իջնում էր Աղատ գետի ձորը, որ թնդում էր միշտ գարնան ջրերից. կամ՝ խցերի առաջ կանգնած զրուցում էր տարբեց վարդապետների հետ:

Այդ զրոյցներից իմանալով, որ վանքապատկան շինականներից նոյնպէս փախել են Աւան, նա մտածում էր. եթէ այդպէս է՝ Ներսէսը խիստ լեզու կը բանեցնի ... Ու համոզուած էր, թէ հոգեւոր հօր առաջ, որ միաժամանակ համարւում էր երկրի վերին դատաւորը, թագաւորը տեղի կուտայ եւ ետ կ'առնի իր հրովարտակը: Նրան թւում էր, թէ Արշակը անշուշտ չգիտէ, թէ որքան դժգոհ են նախարարները. եւ եթէ իմանայ — այժմ արդէն կաթողիկոսից կ'իմանայ վերջապէս — հազիւ թէ շարունակի յամառել...

Այդպէս էր մտածում Կամսարական Նար իշխանը: Բայց մեծ եղաւ նրա զարմանքն ու բարկութիւնը, երբ Ներսէսը բերեց թագաւորի մերժումը. այսինքն՝ այն, թէ Արշակը չի կամենում եւ երբեք չի կամենայ ետ վերցնել մարդաժողովի իր հրովարտակը: Ցայտնելով այս ամէնը՝ Ներսէսն աւաց.

— Արեցի, իշխան, ինչ հնարաւոր էր..

Այս խօսքերը պէտք էր հասկանալ այնպէս, թէ ինքն այլեւս անզօր է որեւէ քայլ անելու: Քահանայապետն ի հարկէ թաքցրեց թագաւորից ստացած վիրաւորանքը եւ այն, որ նա ոչ միայն պատուով, այլեւ մինչեւ իսկ պատշաճ յարգանքով չէր ընդունել իրեն:

Լսելով այս՝ Կամսարականը թափով ոտքի կանգնեց:

— Եւ թող ուրեմն Արշակի գլխին ծանրանայ մեղքը այն ամէնի, ինչ լինելու է, — ասաց նա սեղմած ատամների արանքից եւ արագ նետուեց դուրս:

Մինչ կաթողիկոսը կ'ուղարկէր դպրին, որ նա ետ դառնայ եւ վայելի վանքի ճաշը, իշխանը հեծաւ իր նժոյգը եւ, անգամ առանց հրաժեշտի, շտապեց հեռանալ վանքից:

Զարմացած թիկնապահները հետեւեցին նրան:

Ո՞ւր էր շտապում իշխանը եւ ինչի՞ ... Նա ոչինչ չասաց: Բայց նրան զբաղեցնում էր մի սեւեռուն միտք, թէ ի՞նչ պէտք է անել հիմա. նորից գնալ հրաւիրել իշխանաժողո՞վ՝ նրանց կայքն ու կարծիքը իմանալու, թէ գնալ խորհուրդ անել իշխաններից մէկ-երկուսի հետ: Բայց ո՞ւմ հետ. գնալ ո՞ւր մօտ ...

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ

Վիլֆրանշէն Պ. Յովհ. Այանեան Տիկ. Մարիամ Այանեանի մահուան քառասունքին առթիւ տասը Ն. Ֆ. :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Գասպարեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի վարչութեան, անդամներուն եւ անդամուհիներուն որոնք ոչ մէկ խնամք կամ աջակցութիւն խնայեցին իրենց տարաբախտ զաւկին՝

ՍՏԵՓԱՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆի

հիւանդութեան եւ մահուան ժամանակ :

Ողբացեալ երիտասարդը որ 19 տարեկան էր եւ սանը Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ կը յաճախէր Կիպրոսի Մելգոնեան վարժարան, մեռաւ Փետրուար մէկին, յետ երկարատեւ եւ անողոք հիւանդութեան, Վիլժիւիֆի հիւանդանոցը :

Շնորհակալութիւն նաեւ այն բոլոր բարեկամներուն, որոնք իրենց կարելին ըրին նիւթապէս եւ բարոյապէս :

Յուղարկաւորութիւնը եւ թաղումը կատարուեցան Փետրուար վեցին, Հ. Բ. Ը. Միութեան կողմէ, դագաղը ծածկուած էր ծաղկեպսակներով :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Գօմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը, Թէյասեղանի եւ ընդհ. խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէ անխտիր իր բոլոր ընկերուհիները, այս Հինգշաբթի, կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Սահակ Մեսրոպ սրահին մէջ: Օրակարգ ունենալով 6ամսեայ գործունէութեան տեղեկատուութիւնը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն անպայման ներկայ գտնուիլ :

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկ. ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ —

ՄՈՒՐԱՏ խումբը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին :

ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ խումբը, այս Երկուշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին :

Սոյն ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը :

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ընկերական ժողովը այս Հինգշաբթի, ժամը 21ին, Ըէժանի սրճարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ Փետր. 19ին, Կիրակի ժամը 15.30ին, Բիւժէի սրահը :

Գեղարուեստական ճոխ ու խնամուած բաժին: Դպրոցի աշակերտութեան կը ներկայացուի :

1.— ՅԻՍՈՒՍԻ ԾՆՈՒՆԴԸ՝ *կենդանի պատկեր, նոր երգերով :*

2.— ԾԱՂԻԿՆԵՐՈՒ ՄԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ՝ *երգախառն սիրուն պատկեր (մէկ արար):*

3.— ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՆ ԿՈՒԳԱՅ *(տրամախօսութիւն, մէկ արար):*

Խմբերգ, երգ եւ արտասանութիւն :

Կաղանդ Պապայէն նուէր պիտի ստանան սրահին մէջ ներկայ եղող բոլոր պզտիկները :

Սիրով կը հրաւիրուին, Վիզզօզի, Լանսէյի եւ Թընամի հայրենակիցները իրենց պզտիկներով :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՒ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդ ի ԽԱՆԱՍՈՐ խումբին կողմէ

Փետրուար 18, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

Salle des Fêtes d'Issy-les-Moulineaux

25, AVE. VICTOR CRESSON — METRO MAIRIE D'ISSY

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.—

ԵՐԳՈՎ՝ Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան, Լ. Մոմճեան եւ Նախապետեան Քոյրեր :

ՊԱՐՈՎ՝ Պ. Վ. Թորոսեան, Օր. Ժ. Պէտոյեան, Նարեկ պարախումբը :

ՆՈՒԱԳՈՎ՝ Պ. Լ. Պօյաճեան եւ Փ. Գուլակզեան (*կիթառ*) Վ. Ժամկոչեան (*ջութակ*), Հ. Մեհլէմճեան (*դաշնակ*):

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ Պ. Ա. Գրիգորեան, Ժ. Սերոբեան, Օր. Ա. Կարապետեան, Օր. Ա. Աբմաճեան :

Պիտի ներկայացուի «ԵՐԵՔ ՔՍԱԿԱՀԱՏՆԵՐԸ» Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կառավարենց խումբի կողմէ :

de 24 h. à l'aube **GRAND BAL DE NUIT**

avec le sensationnel orchestre typique

ROBERTO SETO

et ses 12 rumberos

Buffet - Bar - Tombola — **Concours de danse**

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Փետրուար 19

HOTEL GEORGE V

Հովանաւորութեամբ

ՋԱՐԵՀ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐԻ

Ժամը 17էն մինչեւ կէս գիշեր, Պարի երկու նուագախումբ, խնամուած պիւֆէ, սովորական գիներով

Attractions - Cotillons - Tombola

Այժմէն ապահովեցէք ձեր տոմսերը եւ սեղանները դիմելով՝

U.G.A.B. 11, Square Alboni, Paris (16e). Tél. TRO. 03-18, C.C.P. Paris 8019-72

Մուտքի տոմս, 7-50 Ն. Ֆ.

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄՈՒՏՔ եւ ՍԵՂԱՆ ԿԷՍ ԳԻՆ

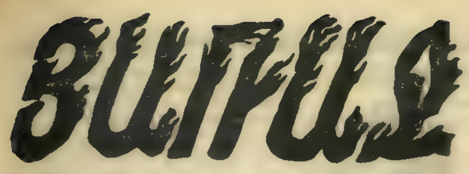

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0·25 Ն. Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՓԵՏՐՈՒԱՐ

MARDI 14 FEVRIER 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9028 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4829

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԳՈՒՐԿԻԲԱ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ԿԸ ԴՆԷ — ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՆՈՐ ԱՐԲԱՆԵԱԿ ՄԸ — ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲՈՂՈՔԸ — ՔԵՆԸՏԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ — ՆԵՐԸ — ԽՐՈՒՇՉԵՒ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

ԹՈՒՆՈՒԶ

ԳՈՒՐԿԻԲԱՅԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Գուրկիպայի բանագնացը Մասմուտի Թունուզ վերադարձաւ, անցի օր: Փարիզ գտնուած չորս օրերուն, ան կոլէն զատ տեսակցեցաւ նաեւ վարչապետին, արտաքին եւ Ալժերիոյ նախարարներուն, Քոթ տ'Իվուարի վարչապետ՝ Հուֆուէթ-Պուանեի, կարդինալ Ֆելթէնի, Գեն Գելայի եւ խորհրդային դեսպանին հետ։

Այս տեսակցութիւններուն ընթացքին քննութեան առնուած են զանազան հարցեր՝ Ալժերիա, Ֆրանսայի եւ Թունուզի միջեւ գոյութիւն ունեցող օրէնսդիտական եւ կարգ մը այլ մասնագիտական հարցեր: Ասկէ զատ, Գուրկիպայի բանագնացը տեսակցութիւններ ունեցած էր նաեւ քաղաքական զանազան հոսանքներու պարագլուխներուն հետ Կի Մոլէ, Մենտէս Ֆրանս, Էտկար Ֆոր, Կաստոն Տեֆէր Փօլ Ռէնօ եւ ուրիշներ։

Այս բոլոր խօսակցութիւնները առիթ տուած են, նախարար Մասմուտիի, որ ընդհ. գաղափար մը կազմէ Ֆրանսայի տեսակէտին շուրջ, Ալժերիոյ խնդրին լուծման համար։

Մասմուտի, Թունէզուէն Ջուիցերիա պիտի մեկնի Գուրկիպային ներկայացնելու համար իր տեղեկագիրը: Զուիցերիոյ մէջ, ուր ինչպէս գրած էինք դարմանուելու գացած էր Թունուզի նախագահը Գուրկիպա, պատասխանելով կարգ մը հարցումներու ըսած է —

«Կը մաղթեմ որ ուժս եւ կարողութիւնս տեղն ըլլան երբ Փարիզ երթամ»: Ամէն պարագայի տակ ապահով չէ որ Գուրկիպա Փարիզ գայ, յայտնած է թէ պէտք է վստահ ըլլայ իր առաքելութեան յաջողութենէն որպէսզի գայ: Պէտք է սակայն գիտնալ թէ ի՞նչ կ'ուզէ ըսել, Գուրկիպա այդ «յաջողութիւն» բառը գործածելով: Քաղաքական շրջանակները կը դիմեն Թունուզի Ֆրանսատառ Աֆրիք-Աքսիոն որ աւելի քան 10 օր է «լաւատեղեակ աղբիւրն է» Թունուզ-Փարիզ անցուդարձին: Թերթը կը ծանրանայ մանաւանդ Ալժ. Ազատ Ճակատին լըռութեան վրայ, կը փորձէ զայն բացատրել եւ նոյն առթիւ կը փորձէ «խօսք հասկցնել» Ալժերացի «կարծրերուն»: Մասմուտի Փարիզ գալէն առաջ տեսնըւած էր «ԱՀԱԿ»ի քանի մը նախարարներու հետ, այս անգամ պիտի խօսի Ֆերհաթ Ապպասի եւ վերջը միայն Գուրկիպայի հետ եզրակացութեան մը յանգելու համար։

Ալժ. Ազատ. Ճակատի պաշտօնաթերթը եւ Մուճահիտ կ'ուզէ որ ամէն բան աւելի շուտ երթայ եւ կը վարմանայ որ ֆրանսական կառավարութիւնը չի պատասխաներ «Ահակ»ի ըրած բանակցութեան առաջարկներուն։

Կը կարծուի որ Գուրկիպա, իր կարգին պայմաններ կը դնէ Փարիզ գալու համար: Պայմաններ զորս Ֆրանսա պէտք է ընդունի ցոյց տալու համար իր բարեկամեցողութիւնը: Ասանց կարծիքով այս պայմաններուն մէկն է՝ Գեն Գելայի ազատ արձակումը: Կ'ըսուի թէ Գուրկիպա կը «պահանջէ» նաեւ ալժերացի քաղաքական բանտարկեալներուն արձակումը եւ մահապատիժի գործադրութեան ջնջումը:

Այս բոլորին եւտին կան անշուշտ երկու գլուխներ՝ Մոսկուա եւ Ուաշինկթըն: Ըստ Աֆրիք-Աքսիոնի որուն տեղեկութիւնները ընդհանրապէս ճիշդ են, Քենըտի քանի մը օր առաջ ըսած է Թունուզի դեսպան՝ Մոնճի Սլիմի «վստահ եղէք որ կարծիքս մազի չափ չէ փոխուած 1957ի ճառէս ի վեր: Այսօր աւելի քան երբեք համոզուած եմ որ Ալժերիոյ անկախութիւնը ոչ միայն անխուսափելի է այլ նաեւ անհրաժեշտ համաշխարհային խաղաղութեան համար»: Այս առթիւ ըսած է նաեւ թէ գոհ կը մնայ եթէ նախագահ Գուրկիպա իր հիւրը ըլլայ յառաջիկայ Սեպտեմբերին։

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԳԻԿԻՆ ԽՕՍՔԸ ԲԵՐԱՆԸ ՄՆԱՑ

Մէկ օրէն միւսը, մէկը միւսէն ալ աւելի անհաւատալի՝ անջրպետը նուաճելու միջազգային ձեռնարկները իրարու կը յաջորդեն։

Խորհրդային Թաս ապառարկութիւնը, հասկնալի հպարտութեամբ մը Մոսկուայէն կը հաղորդէ — 643 քիլօ կշռող անջրպետային ինքնավար դիտարան մը արձակեցինք դէպի Աստղիկ, որ արեւուն շուրջը թաւալող մոլորակներուն երկրորդն է իր մեծութեամբ եւ որու շրջածիրին ամէնէն հեռաւոր եւ մօտաւոր կէտերը կը գտնուին երկրագունդէն 257 եւ 42 միլիոն քիլմ. հեռաւորութեան: Երկրագունդի կեդրոնաձիգ ուժը յաղթելով, 643 քիլօ ծանրութիւն մը յաջողութեամբ արձակել եւ զետեղել անջրպետի մէջ՝ ապշեցուցիչ եւ աննախընթաց նուաճում մըն է հրթիռներու գործածութեան արուեստաքին ժամանակակից պատմութեան մէջ։

Ռուսական միջմոլորակային այս նոր դիտարանը իր տեղը պիտի հասնի եւ Աստղիկի շուրջը պիտի թաւալի՝ Մայիս ամսու երկրորդ կէսին:

Անցեալ շաբթու, այդ ալ աննախընթաց ձեռնարկ իր յաջող ելքով, Ամերիկացիները վերնամթնոլորտ ղրկած ու երկիր վերադարձուցած էին մարդակապիկ մը, իր գիտութեան աւազանի անունով՝ «Համ»: Անդրաշխարհ գացող ու եկող այդ առաջին «մարդը» իր տեսածն ու լսածը հազիւ պատմելու վրայ էր: Ռուսական այս անհաւատալի ձեռնարկով, «Համ»ի խօսքը բերանը մնաց։

ՖՐԱՆՍԱ

ԲՈՂՈՔԸ ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ Է

Փարիզ շատ չոր պատասխան մը տըւաւ Մոսկուայի որ «միջազգային ապաքինութեան արարք» որակած էր անցի օրուան օդային միջադէպը: «Ֆրանսական կառավարութիւնը արդէն իսկ նկատի առնել կուտայ որ խորհրդային բողոքին մէջ գործածուած կարգ մը բառեր անընդունելի կը գտնէ»:

Կառավարութիւնը կը յիշեցնէ թէ քննութիւն բացած է միջադէպին համար, ինչպէս պաշտօնապէս յայտնած է առաջին օրն իսկ:

Մարոքի մէջ, տեղեկատուութեան նախարար՝ Ահմէտ Ալաուի Խորհրդ. Միութեան «փաստաբանը» դարձած է, պաշտպանելով օդանաւին անձնակազմը, Ալաուի կ'եզրակացնէ «երբ Աստուած ուզէ մէկը կորսնցնել զայն կը խենդեցնէ»:

Ամէն պարագայի մէջ, առիթն է յիշելու թէ 1952 Ապրիլ 29 Խորհրդային Միգ մը զէնք պարպած է էռ-Ֆրանսի օդանաւի մը վրայ եւ երեք հոգի վիրաւորուած են:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

ՔԵՆԸՏԻԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Խ. Միութիւն - Ամերիկա յարաբերութիւններու բարելաւումին եւ Քենըտիի-Խրուշչեւ հանդիպումի մը կարելիութիւններուն շուրջ խորհրդակցեցան Մ. Նահանգներու նախագահը՝ Քենըտի, արտաքին նախարարը՝ Տին Ռըսք, խորհրդային հարցերու մասնագէտ՝ Քէնըն, որմ Նահանգներու Պելկրատի դեսպան նշանակուեցաւ, Հարիման եւ Մոսկուայի ամերիկեան դեսպանը՝ Թոմսըն:

Սպիտակ տան բանբերը դիտել տուաւ թէ դժուար այս ժողովը, առաջինն է այն հանդիպումներուն, որոնք տեղի պիտի ունենան պարբերաբար:

Յարդ, Քենըտի քաղաքականութիւնը եղած է՝ ճշդել խորհրդային վարչապետին նպատակները, երկու երկիրներու յարաբերութեան կապակցութեամբ, ու միեւնոյն ատեն ճշդել թէ արդեօ՞ք կարելիութիւններ կան բարելաւելու Արեւելք-Արեւմուտք յարաբերութիւնները, յատկապէս զինաթափութեան առընչութեամբ: Միւս կողմէ, Քենըտի կ'աշխատի հասկընել Խրուշչեւի, որ Մ. Նահանգները մեծապէս շահագրգռուած են եւ մտահոգ Քոնկոյի եւ Լաոսի խառնակ կացութենէն, որուն գլխաւոր պատասխանատուն կը նկատուի Խ. Միութիւնը:

Միւս կողմէ, Քենըտի առաջին անգամ ըլլալով տեսակցութիւն մը ունեցած է Ուաշինկթընի Ֆրանսայի դեսպան՝ Հերվէ Ալֆանի հետ: Քննութեան առարկայ դարձուցած են միջազգային հարցեր:

ԿԻՆԵՐՈՒ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ

Եասը Ատայի դատավարութիւնները, որոնք ընդհատուած էին հինգ օրուան արձակուրդի համար, վերսկսան նոր փայլով մը:

Դատարան կանչուած էին նախկին կուսակալ Էթհէմ Եթքինէր, Ապահովութեան տնօրէն Ֆարուք Սէթայ, բարոյականի ոստիկանութեան պետ Գանրի Ինօզլու եւ «դրամահաւաք» Գետրի Եիւքսէլ:

Իբրեւ վկայ լսուեցան սիրային ժամադրավայրի ծանօթ տիրուհի Լիւքս Ներմին եւ Քըլըը մականուանեալ Ֆաթմա Ներմին, որոնք պատմեցին Թուրքիոյ անկեալ իշխանութեան պարագլուխներուն հաճոյքի հաւաքոյթները եւ օտար թագաւորներու ընծայուած կիներու պատմութիւնը: Վկաները ըսին թէ այդ շրջանին բոլոր ժամադրավայրերը կաշառք կը վճարէին:

Լիւքս Ներմին խիստ վայելուչ զգեստով մը եկած էր դատարան: Ընդունեցաւ թէ ժամադրավայր ունէր Թաքսիմի մէջ ու յայտնեց թէ պետութեան պարագլուխներուն համար հայթայթած կիները 300 000 ոսկի արժած են իրեն, եւ թէ նախկին կուսակալին, եւ Ապահովութեան Տնօրէնին կորզած կաշառքները օրական 140 հազար ոսկին կ'անցնէին երբեմն: Եթքինէր, Քորալթան, Գայար, շաբաթներ կ'ըլլային որ 3-4 կին կ'ուզէին: Օտար թագաւորներու հայթայթուած կիներու համար քամպիոյէն վճարում կ'ըլլար Լիւքս Ներմինին, բայց այդ դրամը ձեռքը չէր անցներ: Լսած էր թէ Ինտոնեզիոյ թագաւորին համար Լիւքս Ներմինի հաշւոյն երեսուն հազար ոսկի դանձուած էր:

«Քըլըը Ներմին» ալ պատմեց թէ շաբաթական երկու հազար ոսկի կաշառք կուտար Գետրիին, որպէսզի իր ժամադրավայրը չփակուէր եւ իր աղջիկները չձերբակալուէին:

ՆՈՐ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Թուրքիոյ ներքին նախարարութիւնը աշխատանք կը տանի վերակազմակերպելու համար երկրին ներքին ապահովութիւնը:

Կը հաղորդուի թէ, նոր կազմակերպութիւնը եթէ որոշուի, ներկայ կազմակերպութիւնը ամբողջովին պիտի լուծուի, ու վերստին պաշտօնի պիտի կոչուին այն ոստիկանները՝ որոնք լիւէի ուսում առած են, երկրորդ թափուր պաշտօններու պիտի կոչուին, ամէն տարի, լիսէ աւարտող երիտասարդները՝ պահեստի սպայի դրութեան ձեւով: Անոնք որ ոստիկան ըլլալ կ'ուզեն, մնայուն պաշտօնեայ պիտի ըլլան, իսկ այն լիսէաւարտները, որոնք ըստ ներկայ օրէնքին՝ իբրեւ պարզ զինուոր պէտք է կատարեն ծառայութիւնը, պահեստի ոստիկանի պաշտօն պիտի ստանձնեն երկու տարի տեւողութեամբ: Այս երկու տարուան վեց ամիսը ոստիկանական վարժարանի մէջ պիտի անցընեն:

Հաւանական է որ Ապահովութեան Ընդհ. Տնօրէնութեան յատկապէս քաղաքական ճիւղին մէջ ընդունուին միմիայն Քաղաքական Գիտութեանց վարժարանի եւ Իրաւաբանական Ֆաքիւլթէի ընթացաւարտները:

ԹՈՒՐՔԻԱ... ԱՆԱԳԱՏ 23 ՏԱՐԻԷՆ

Գիտական ուսումնասիրութիւններու հիման վրայ՝ ճշդուած է թէ Թուրքիա 1984ին կատարեալ անապատի մը պիտի վերածուի եւ դժուար պիտի ըլլայ թիղ մը անտառ գտնել: Ներկայիս անտառները կը շահագործուին իրենց բնականոն տարողութեան հինգ հարիւր առ հարիւր աւելիով: Այս պատճառով, Թուրքիա, որ ամբողջովին անտառներով պատած էր, 22-23 տարի ետք անապատ պիտի ըլլայ, եթէ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք չառնուին:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

«Թիւրքիյէ Ատալեթ Փարթիսի»ի առաջնորդ փաստաբան Ջօր. Իսկըպ Կիւմիւշփալա մամլոյ ասուլիս մը տալով յայտնեց թէ որոշած են միանալ «Գիրլիք» կուսակցութեան հետ: Այս վերջինը 17 նահանգի մէջ կազմակերպութիւն եւ երեսուն հազար անդամ ունի: «Ատալեթ» կուսակցութիւնը նախապէս միացած էր նաեւ լուծեալ «Քէօյլիւ» կուսակցութեան հետ:

Զանազան կուսակցութիւններու շրջանակները այն կարծիքը կը յայտնեն թէ այս միացումները շուտով պիտի մաշեցնեն Կիւմիւշփալան:

Միւս կողմէ յիսուն փաստաբաններ եւ երեք զօրավարներ անդամագրուեցան Հալք կուսակցութեան:

Անգարայի մէջ նոր կուսակցութիւն մը եւս կազմուեցաւ «Աշխատանքի կուսակցութիւն» անունով, որուն հիմնադիրն է Գետրի Էօրթենսոյ:

ԿՈՎԿԱՍ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ԿԸ ԳՈՎԷ... ՍԹԱԼԻՆԸ

Քննադատելէ եւ պախարակելէ ետք երկրագործական տագնապին պատասխանատուները, Խրուշչեւ կը պտըտի Կովկաս, ոգեւորելու համար գիւղացիները: Թիֆլիզի մէջ չէ մոռցած թէ կը գտնուի Սթալինի ծննդավայրը եւ ըսած — «Կուսակցական յայտնի ղեկավարներ յեղափոխական պայքար տարած են Անդրկովկասի այս շրջաններուն մէջ.— Անոնք են՝ Ժոզէֆ Սթալին, Սերժ Օռճոնիքիձէ, Անաստաս Միկոյեան եւ շատ մը ուրիշներ»:

Ճառերուն ընթացքին Խրուշչեւ անգամ մը եւս խոստացաւ որ Խորհրդ. Միութիւնը պիտի հաւասարի եւ նոյնիսկ գերազանցէ Միացեալ-Նահանգները 1970ին ճարտարարուեստի մարզին մէջ:«Շատ մը երկիրներ այցելած եմ եւ երբեք չամչցայ բաղդատելով, դրամատէր երկիրներու բնակիչներուն հագուստները մեր հագուստներուն հետ: Կարելի է օտար ըզգեստներուն գոյները աւելի վառ են բայց պէտք է նկատի առնել կլիմայի տարբերութիւնը»:

ՍՏԵՓԱՆ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հեռացաւ մեզանից եւս մէկը՝ մեր մի – ջին սերունդի լաւագոյն եւ ցայտուն ներ– կայացուցիչներից,— Ստեփան Նաւա – սարդեանը (Ստեօպա):

Նա ծնուել է 1894 թուին, Ալեքսան – դրապոլում (այսօր Լենինական), բայց իր երիտասարդութեան մեծ մասը անցրել է Երեւանում: Նրա հայրը Երեւանում յայտնի նօտար էր: Մայրը՝ քոյրն էր մեր ողբացեալ ընկեր Լիպարիտ Նազարեանի: Աւարտել է Երեւանի դասական գիմնա – զիան եւ 1913 թուին արձանագրուել է Պետերբուրգի համալսարանի իրաւաբա – նական ճիւղը: Պետերբուրգի հայ գաղու– թի եւ մանաւանդ ուսանողութեան ամե– նասիրելի դէմքերից մէկն էր: Միշտ բա– րի, կարեկից, ընկերներին ընդառաջող, օգնող: Երբ հայ ուսանողներ, մանաւանդ Երեւանից գալիս էին Պետերբուրգ, նա բոլորին ընդունում էր հարազատի պէս, բոլորին խորհուրդ տալիս, անգամ սեն – եակ փնտռում: Ես նրան պատահեցի 1916 թուին Պետրոգրադում (նախապէս Պե – տերբուրգ), ուր գնացել էի ուսանելու համար: Այդ տարուանից սկսուեց մեր ընկերութիւնը եւ մտերիմութիւնը:

Բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնից յետոյ Ստեփանը մի առժամանակ դեռ մնաց Պետրոգրադում, իսկ 1918ին կարողացաւ անցնել Բագու, ուր տարաւ բազմաթիւ աշխատանքներ, քաղաքական եւ զինուո – րական ասպարէզում: Որպէս երիտասարդ ուժի, նրան շատ սիրում էին եւ գնահա – տում ընկերներ Ռոստոմը եւ Աբրահամ Գիւլխանդանեանը: Բագուի անկումից յե– տոյ, Ստեփանը անցաւ նոր ծնունդ առած Հայաստանը: Երեւանում նա խիկոյն ան– ցաւ աշխատանքի, դառնալով Ներքին գործերի նախարարութեան դիւանապետ: Իր պաշտօնը տարաւ մեծ ձեռնհասու – թեամբ: Ցետագային միաժամանակ վա – րում էր քաղաքացիներին բնակարան մա– տակարարող յատուկ յանձնախումբի նա– խագահի պաշտօնը:

Վերջին հայ – թրքական պատերազմի ժամանակ անցնում է զինուորական ծա – ռայութեան եւ որպէս թնդանօթաձիգ են– թասպայ իր մարտկոցի հետ մեկնում է ճակատ: Նահանջի ժամանակ, թնդանօթ– ները խրւում են ցեխի մէջ եւ ձիերը այլ եւս չեն կարողանում քաշել: Զինուորները անելի մատնուած կամաց կամաց հեռա – նում են: Նաւասարդեանը մի քանի զին – ուորների օգնութեամբ, կարողանում է մեծ դժուարութեամբ ազատել թնդանօթ– ները, իր կատարած հերոսական քայլի համար ստանում է յատուկ շնորհակալու– թիւն զօրամասի հրամանատարի կողմից:

Հայաստանի խորհրդայնացումից յե – տոյ, նա էլ բազմաթիւ միւս ընկերների հետ մնում է երկրում: Բոլշեւիկեան առ ու սարսափի քաղաքականութեան օրե – րին, նա էլ բանտարկւում է Չեկիստների կողմից եւ նետւում Երեւանի բանտը: Բանտարկեալները նրան ընտրում են «կո– մենդանտ», իրենց ներկայացուցիչը բան– տային իշխանութիւնների առջեւ:

Փետրուարեան յեղափոխութիւնը նրան էլ ազատում է բանտից: Նորից անցնում է ճակատ եւ յետագային իր ընկերների հետ միասին, թողնելով հայրենիքը՝ նահան – ջում է Լեռնահայաստան եւ անցնում Պարսկաստան:

Թաւրիզում սկսուեցին տարագրութեան տխուր օրերը: Բայց ամենանեղ օրերին, նիւթական դժուարին վիճակում, նա կա– րողանում էր պահել իր կենսուրախու – թիւնը՝ եւ անգամ կարողացաւ գործ գտնել կաշուի գործարանի մէջ: Իր շահած դը– րամը միշտ բաժանում էր ընկերներին:

1922 թուի աշնանը երկար զրոյցից յե– տոյ մի քանի տարագիր ուսանողներ մի առաջարկ բերին, այն է կազմել սիրող – ների մի թատերական խումբ եւ այդպէս անցնել գաղութից գաղութ, տալ ներկա– յացումներ եւ շահած դրամով հասնել Եւ– րոպա ուսանելու համար: Ծրագիրը յան– դուգն էր եւ թւում էր անիրականալի: Եւ որովհետեւ նրա միտքը նմանապէս զբաղուած էր «դէպի Եւրոպա» խմբական ճամբորդութեան հարցով,— որոշ տա – տանումից յետոյ համաձայնուեց: Նա մեր մէջ ամէնից տարեցն էր եւ փորձա– ռուն: Բոլորս վստահում էինք նրան, եւ գիտէինք, որ միայն նա կարող է գլուխ բերել նման գործ: Այդպէս էլ եղաւ: Կազ– մուեց խումբը, մեկնեց Թաւրիզից եւ մէկ տարի եւ երկու ամիս ճամբորդութիւնից յետոյ, կանգ առնելով բոլոր հանդիպած հայկական գաղութներում,— հասաւ Պը– րակա: Եւ այդ ամբողջ դժուարին ճամ – բորդութեան ընթացքին Ստեօպան եղաւ մեր իրական առաջնորդը, իր զարմանալի ընկերասիրութեամբ եւ համակ զոհաբե – րութեամբ հասնում էր բոլորին: Իր մեծ եղբօր գուրգուրանքով եւ սէրով նա բոլո– րին անվնաս դուրս բերեց Պրակա: Եւ մենք, իր ճամբորդական այդ ընկերները ընդմիշտ պիտի յիշենք իր անզուգական եղբայրական, ընկերական վերաբերմուն– քը:

Պրակայի մէջ Ստեփանը ընտրուեց Հայ Ուս. Միութեան նախագահ եւ այդ պաշ – տօնը տարաւ կատարեալ ձեռնհասու – թեամբ: Քառասուն հայ ուսանող կար, հասնում էր բոլորի կարիքներին: Հազիւ թէ գտնուի մէկը՝ այդ քառասուն հոգու մէջ՝ որ դիմած չլինի Ստեփանին այս կամ այն խնդրով: Կարճ ժամանակուայ ընթացքում նա կարողացաւ բազմաթիւ կապեր հաստատել օտարների հետ եւ այդ կապերը միշտ օգտագործում էր ի շահ Հայ Ուս. Միութեան: Միեւնոյն ժամա – նակ Հայաստանի հանրապետութեան պատուիրակութեան ներկայացուցիչն էր արտաքին նախարարութեան հետ յարա – բերութիւններ պահելու համար: Իրաւա – բանական համալսարանի հետ զուգընթաց սովորում էր երաժշտանոցի մէջ, մշա – կելով իր ձայնը (բարիտոն): Երե – գեցողութիւնը նա շարունակեց նա– եւ Փարիզում, սակայն կեանք թողուց կեանքի պայմանների բերումով: Ընկերական շրջաններում, հայկական ե – րեկոյթներում միշտ երգում էր ռոմանս– ներ եւ հայ ժողովրդական երգեր:

Ցետագային Փարիզում Ստեփանը հա – սարակական ասպարէզում հնարաւորու – թիւն չունեցաւ աշխատելու այնպէս ինչ – պէս ինքը կ'ուզէր, շնորհիւ իր աշխա – տանքի ժամերի աննպաստ դասաւորման:

Բայց իր այս գործի մէջ էլ (սինեմայի փոխ – տնօրէն), նա հաստատել էր բազ– մաթիւ բարեկամական կապեր եւ որոնց նոյնպէս, ինչպէս միշտ, քանի քանի ան – գամ օգտագործել է որեւէ ընկերոջ այս կամ այն տաղտկալի գործը կարգադրելու համար:

Անցեալ տարի դժբախտութիւնն ունե – ցաւ կորցնելու իր կինը, որ զոհ գնաց ծանր հիւանդութեան: Մնաց իր միակ զաւակը՝ Տիգրանը:

Հեռացաւ մեզանից հաւատաւոր, հա – ւատարիմ Դաշնակցականը, հայրենասէր Հայը, բիւրեղեայ եւ զոհաբերող ընկերը, մեր բարի, ազնիւ, բոլորին հասնող ան – մոռանալի Ստեօպան:

Ափսո՛ս մեր Ստեօպան:

Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀԸ ԵՒՐՈՊԱՆ Է

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՄԷՆԷՆ ԱՂՔԱՏ ԵՐԿԻՐԸ

*«Սանթա – Մարիա»*ի դրուագը պատ – ճառ դարձաւ, որ աշխարհի ուշադրու – թիւնը կեդրոնանայ Փորթուգալի վրայ: Կեդրոնական իշխանութեան քաղդրմա – դիրները ուզեցին ցոյց տալ, թէ Փորթու– կալի ժողովուրդը, Սալազարի «բռնապե– տութեան» ներքեւ, դժբախտ կեանք մը կ'ապրի: Սակայն, Փորթուկալը Արեւմտ– եան Եւրոպայի ու ազատ աշխարհի միւս երկիրներուն հետ բաղդատելէ առաջ, պէտք է նկատի առնել իր տնտեսական, ընկերային եւ քաղաքական կացութիւնը: Կը մտադրէինք մեր ընթերցողներուն ներկայացնել *«Յառաջ»*ի մէջ Ռէմոն Քար– թիէի հրատարակած յօդուածը, երբ վրայ հասաւ «Սանթա – Մարիա»ի դէպքը: Մեր տալիք պատկերը կարելի եղածին չափ ամբողջական դարձնելու համար, կ'օգ – տուինք նաեւ *«Նիւ Եորք Հերալտ»*ի մէջ Հ. Ֆէրկիւսոնի հրատարակած մէկ յօդ – ուածէն, որ առաւելապար կը ծանրանայ Փորթուկալի քաղաքական վիճակին վը – րայ:

Փորթուկալ կը կառավարուի բռնատի – րական վարչաձեւով. սակայն այս բռնա– տիրութիւնը աշխարհի վրայ ցարդ գոյու– թիւն ունեցած բռնատիրութիւններէն ա – մէնէն ձանձրացուցիչն է: Բռնապետը, Փրօֆ. Անթոնիօ տէ Օլիվէյրա Սալազար, ամէնէն ձանձրացուցիչ բռնապետն է, որ ցարդ գոյութիւն ունեցած ըլլայ: Ոչ Հիթլէր է, ո'չ Մուսոլինի, ո'չ Ֆրանքօ: Լուրջ ամուրի մըն է, կրօնասէր, տնտե – սագիտութեան նախկին փրօֆէսէօր: Սա– կաւապէտ ամէն բանի մէջ, կը ջանայ կարելի եղածին չափ քիչ երեւալ հանրու– թեան: Իր լուսանկարները չեն զարդարեր խանութներու ցուցափեղկերը եւ նոյնիսկ պաշտօնատեղիներու պատերը: Միջին զբօսաշրջիկը ոչ մէկ ձեւով չանդրադառ– նար, թէ կը գտնուի բռնատիրական վար– չաձեւով կառավարուող երկրի մը մէջ:

Երբ, 1932ին Սալազար իշխանութեան գլուխ անցաւ, Եւրոպան օրէ օր աւելի կը մխրճուէր Ֆաշականութեան ճիրաններուն մէջ: Եւրոպայի ժողովուրդները կամաց– կամաց լսեցին, թէ Փորթուկալի մէջ ալ ֆաշականութիւն մը սկսած էր տիրել, բայց ինքնուրոյն ձեւի ֆաշականութիւն մը: Սալազար կ'ուզէր հիմնել Նոր Պե– տութիւն մը, որուն մէջ ժողովրդավար անհատականութիւնը իր տեղը պիտի զի– ջէր. արհեստակցական միութիւններ ու կեդրոնական իշխանութիւնը պիտի կառավարէին երկիրը, առանց սակայն ժողովրդական զանգուածները ջղագրգռե– լու եւ անոնց բնազդները ամէնէն վէշ ձե– ւով օգտագործելու: Տրամաբանական մարդկային եւ քրիստոնեայ ֆաշականու– թիւն մը, զերծ՝ կեդրոնացման կայանն[illegible] րու եւ քաղաքական մահապատիժներ[illegible] անէծքէն: Սալազար համոզուած էր, թէ իր երկիրը վերականգնելու միակ միջոցը Փորթուկալի տնտեսութիւնը վերականգ– նելն ու դրամը արժէքաւորելն է: Այս նպատակին հասնելու համար՝ քաղաքա– կան կայունութիւնը անհրաժեշտութիւն կը դառնար: Այս պատճառով է, աՀա, որ տնտեսագիտութեան նախկին դասախօս[illegible] դարձաւ «բռնապետ»: Սալազար շատ լաւ կը գիտակցէր նաեւ այն իրողութեան, որ արեւմտեան Եւրոպայի մաս կազմելով հանդերձ, Փորթուկալ նմանութեան ոչ մէկ եզր ունի եւրոպական միւս երկիրնե– րուն հետ: Ճիշդ է, կը պատկանի Եւրո– պայի, բայց՝ աւելի երկու հարիւր տարի առաջուան Եւրոպայի: Որոշ մարզերու մէջ նոյնիսկ մնացած է միջնադարեան[illegible]

Փորթուկալ, Սպանիոյ նման, 15րդ եւ 16րդ դարուն սխալը գործեց աշխարհի առաջին գաղթատիրական երկիրը դառ– նալու: Եւ բոլոր նախակարապետներուն նման, գործեց սխալներ. իր փորձառու– թենէն օգտուեցան յետագայ դարերու գաղթատէրերը, սակայն Փորթուկալ քա– ղեց իր փորձերուն դառն պտուղները: Ճիշդ է, որ հակառակ Սպանիոյ, որուն նախկին գաղութներէն բոլորն ալ 1810էն 1830ի միջեւ ապստամբութեանց շնորհիւ անկախութեան տիրացան, Փորթուկալ կարեւորագոյն նախկին գաղութը՝ Պրա– զիլ, խաղաղութեամբ եւ առանց արիւնա– հեղութեան ստացաւ իր անկախութիւնը տարօրինակ կերպով, աշխարհի առաջին գաղթատիրական ուժերէն մէկը ըլլալէ վերջ, Փորթուկալ կը մնայ վերջին գաղ– թատէր պետութիւնը: Իր գաղութներ[illegible] են՝ Անկոլա (Արեւմտ. Ափրիկէի մէջ) 4.200.000 բնակչութեամբ, Մոզամպիք (Արեւել. Ափրիկէի մէջ), 7.800.000 բը– նակչութեամբ Քափօ Վէրտէ կղզիներ (Ատլանտեան ովկիանոսի մէջ) 150.00[illegible]

Ի ԲԵՐԱՆՈՑ ՔՈՒՄՄԷ ԴԱՏԵՑԱՐ...

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

"...ԲԱՌԱՐԱՆԸ" ԿԱԶՄՈՂՆԵՐԻՆ

Զէ՞ք հաւատում. խնդրե՛մ.

Կաբելտով, կարոտաժ, կազէին, կալա– միտ, կալամեանկա, կալկ, կալոմել, կա– խեքսիա, կակադու, կամարիլիա, կամի– լովկա, կայման, կանդիլ, կանկան, կան– տոն, կապելդիներ, կապլուն, կապտաժ, կասկէտ, կասսատոր *(նոյնիսկ կրկնակի բաղաձայնով, — եւ սա մէկն է բազմա – թի՛ւ օրինակներից)*, կաստոր, կարկաս, կարոտին, կառուսիկ, կաֆր, կեգլի, կեկուռկ, կենաֆ, կետա, կերատին, կե– բատիա, կեֆալ, կիոտ, կլակիոր, կլա – վիկորդ, կիւրասօ, կիւրէ, կոբզա, կոբ – րա, կոդիֆիկացիա, կոլաբս, կոլդկրեմ, կոլէր, կոլոնտիտուլ, կոմա, կոմպրադոր, կոնգրեգացիա, կոնդոտիէր, կոնդոր, կոնկուբինատ, *տասնեակ բառեր, որ սկսում են* «կոմպիլ»*ով ու* «կոմպլ»*ով*, «կոնսերվ»*ով ու* «կոնֆ»*ով ու* «կոսպ»*ով*, «կոորդ»*ով ու* «կոսմետ»*ով*, կըվարտ»*ով ու* «կվինտ»*ով, ինչպէս նաեւ՝* կորտես – ներ, կրեատուրա, կրեկինգ, կրեօլ, կրի– կետ, կրիպտոն, կրոնգլաս, կուլոն, — *էլ չեմ խօսում* կաքետներից, կալեյդոս – կոպից, կամերայից, կամլոտից, կանդի – դատից, կանտորից, կաշայից, կաոլինից, կատառից *ու* կարամելից, կլոունից *ու* կոալիցիայից, կոմպոստից *ու* կոմպոտից, կրանից *ու* կրիզիսից, կրիտիկայից *ու* կորոզիայից...

Այստեղ է, որ պիտի դիմեմ ամենափըր– կիչ «եւայլն, եւայլն»ին, որպէսզի խնա– յեմ լրագրի սուղ սիւնակները:

Կայ նաեւ «կանվա»:

Իսկ ո՞ւր է «հէնքը»:

Ու եթէ կայ՝ ինչո՞ւ նա դուրս չի մղել «կանվա»յին:

Կայ «կապիտել»:

Իսկ չի՞ ամաչել այդ «կապիտել»ը մեր «խոյակ»ից, ինչպէս նաեւ վաչկատուն «կառնիզ»ը՝ մեր նստակեաց «քիւ»ից:

Կայ «կիոսք»:

«Կ»ի փոխարէն «ք» գրելով՝ «կիոսկ»ը կրպա կ դարձաւ:

Կայ «կոեֆիցիենտ»:

Ե՛կ ու մի ճաքիր, խե՛ղճ «գործակից»:

Կայ «կոլոնիզատոր»:

Իսկ «գաղութարար»ին ո՞ր «կոլոնիա»ն ուղարկենք:

Կայ «կոմպաս»:

Իսկ «կողմնացոյց»ն ի՞նչ հող տայ իր գլխին:

Կայ «կոնտրաբանդիստ», եւ եթէ հա– մապատասխան տեղում գտնուի «մաքսա– նենգ»ը, ապա նա կոնտրաբանդով է բա– ռարան մտել:

Կայ նաեւ «կվադրատ». թող «քառա – կուսին» շո՛րս տեղից պայթի:

Կայ ոչ միայն «կոնսուլ» եւ «կոնսուլու– թիւն»:

Մարդիկ հոգ են տարել, որ հայերէնի սեղանը հարստանայ «կոնսուլարա՞ն» թխուածքով:

Կայ «կոնգլոմերատ» էլ, որ շա՛տ է համապատասխանում այս բառարանին:

Կայ նաեւ «կոչմար»:

Իսկապէ՛ս որ կոշմար:

Գոնէ բերուած (նաեւ բազմաթի՛ւ չբեր– ուած) բառերի հետ վարուէին այնպէս, ինչպէս «կոշմար»ի հետ են վարուել՝ ըն– շելով. տ. «մղձաւանջ» (այսինքն՝ տես «մղձաւանջ»): Այս դէպքում թերեւս «կոնսուլ»ը մեզ հասցնէր հիւպատոսին, «կոմպաս»ը՝ կողմնացոյցին, «կառնիզ»ը՝ քիւին, «կապիտել»ը՝ *խոյակին, գուցէ եւ* «կլակիոր»ը՝ «ծափորդին» *(թխուած մի բառ, որով մենք պիտի կոչենք այն մարդկանց, ովքեր վարձւում են այս կամ այն ներկայացումը ծափահարելու հա – մար):*

Բայց վերոյիշեալ հայերէն բառերը չեն արժանացել նոյնիսկ «կոշմա՛ր»ի պատ – ուին...

Սոյն բառարանի առաջին էջում կար – դում ենք, որ նա «պարունակում է բա– ռաւոր խօսքի եւ գրականութեան մէջ *գործածուող շուրջ 40.000 բառ»:*

Կազմողների արտադրած բառերի [illegible] վերարտադրած օրինակները, չնչին բա– ցառութեամբ, ոչ ոք չի կարող գրակա– նութեան մէջ գործածուած գտնել:

Այդ «չնչին բացառութիւնն» էլ վերա– բերում է ամէնից առաջ յաջորդ մասնագի– տական գրականութեանը, *որն անկա– կած պիտի օգտագործուի բառարանն[illegible] գէտների կողմից, բայց արդեօք մի այ[illegible] պիսի՞ բառարանում:*

Այո՛, եթէ գործ ունենայինք մի հա[illegible] քառահատոր բառարանի հետ, թերե[illegible] այստեղ արտագրուած (եւ հարիւրա[illegible] չարտագրուած) բառերը այնտեղ մու[illegible] գործելու հնարաւորութիւն ունենայի[illegible] Բայց այսօրինակ համառօտ բառարան[illegible] նրանց մուտքը աւելի քան անհարկի է:

Ես այն մաքրասէրներից չեմ, ովքեր լեզուն համարում են մէկընդմիշտ «կա[illegible] պլեկտաւորուած»: Ամէն մի լեզու զա[illegible] գանում է եւ ամէն մի խեղացի փոխառու– թիւնից հարստանում ու ճոխանում: Բայց բառարանի (այն էլ համառօտ *մի բառա– րանի) մէջ իրար վրայ պարսաւորել [illegible] պիսի օտարազգի բառեր, որոնք* կա՛մ ունեն բնաւ գործածական չեն, կա՛մ ունեն բնեց հայացի ձեւերը, կա՛մ գործածւա– ծ են միայն նեղ մասնագիտական գրակա– նութեան մէջ՝ *նշանակում է գրագէ– տ անքակալպութեամբ:*

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ

(2 Շար.)

բնակչութեամբ, փորթուկալեան կինէն (Արեւմտեան Ափրիկէի ծովեզերքին), (Մատէր եւ Ասորեան արշիպեղագոսը, (Ատլանտեանի մէջ), 465·000 բնակչու-թեամբ, Փրէնչիփէ եւ Սան Թոմէ փոքրիկ կղզիներ (Անկոլա՛յի հիւսիսը), Արեւմտ-եան Ափրիկէի ծովեզերքին քանի մը փոք-րիկ հողաշերտեր՝ Սան Խուան Պաթիսթա տէ Այուտա, Քապինտա: Ասիոյ մէջ, Աւստրալիոյ հիւսիսակողմը, Թիմոր կղզին կը պատկանի Փորթուկալի. Չինաստանի մէջ՝ Մաքաօ քաղաքը, Հնդկաստանի արեւմտեան ծովեզրին վրայ՝ Կօա, Տաման եւ Տիու կը պատկանին նմանապէս Փոր-թուկալի: Տրուած ըլլալով Փորթուկալի շատ սահմանափակ զինուորական ուժը բաղդատմամբ Չինաստանի եւ Հնդկաս-տանի, կարելի է նախատեսել, թէ Փոր-թուկալ տակաւին շատ երկար ատեն պի-տի չպահէ ասիական իր հողամասերը: Փորթուկալեան քարոզչութիւնը կ'ուզէ հաւատացնել, թէ գաղութները պատճառ չունին մայր հայրենիքէն անջատուիլ ու-զելու, քանի որ ցեղային խտրականու-թիւն չկայ սեւամորթ կամ այլ հպատակ-ներուն միջեւ, ու բոլորն ալ կը վայելեն միեւնոյն իրաւունքները: Այս՝ ճիշդ է թուղթի վրայ: Բայց տրուած ըլլալով, որ գաղութներուն մէջ կրթական մակար-դակը շատ ցած է, այլամորթները լաւա-գոյն պարագային կը գտնուին Փորթու-կալցիներուն վիճակին մէջ, այսինքն՝ քաղաքական իրաւունքներ, բնաւ չունին, ու քաղաքացիական իրաւունքներ ալ՝ շատ քիչ:

Ասոր պատճառները հինէն կուգան: Երբ Սալազար իշխանութեան գլուխ ան-ցաւ, Փորթուկալ 15 տարի ապրած էր բո-լորովին անկործունեայ հանրապետական վարչաձեւի տակ, որ, իր կարգին, փո-խարինած էր նոյնքան անկործունեայ թագաւորական վարչաձեւ մը: Ժողովուր-դը մեծ յոյսեր դրած էր դրական գործ տեսնող «բռնապետական» վար-չաձեւի մը վրայ, այդ պատ-ճառով ալ համաձայնեցաւ ենթարկուիլ Սալազարի: Բայց Սալազարի վարչաձեւը թէեւ հաւասարակշռեց երկրին պիւտճէն եւ վերջ դրաւ քաղաքացիական պայքար-ներուն, բայց չկրցաւ արդիական դարե-րու պահանջներուն համապատասխան քա-ղաքական եւ ընկերային քաղաքականու-թիւն մը վարել: Այնպէս որ, թէեւ պե-տական պիւտճէն հաւասարակշռուած է եւ փորթուկալեան դրամն ալ արժէքաւոր տարադրամ մըն է, բայց ժողովուրդը կ'ապրի աղքատութեան մէջ. Փորթուկալի աշխատաւորները Եւրոպայի ամէնէն քիչ վճարուողներն են: Ձկնորսութիւնը, որ կը կազմէ երկրին ուտեստին գլխաւոր աղբիւրը, անկազմակերպ վիճակի մէջ է: Կազմակերպուած արդիւնաբերութիւն գրեթէ չունի. ամէն ինչ կ'իրագործուի անհատ արհեստաւորներու կողմէ:

Սալազար կ'ուզէր երկիրը վերականգ-նել՝ պետական տնտեսութիւնը հաւասա-րակշռելով: Տնտեսութիւնը հաւասարա-կշռուած է, բայց երկիրը հարստացած չէ: Բնակչութեան թիւն ալ այնքան արագ կերպով կ'աճի, որ յաւելեալ բեռ մը եւ մտահոգութիւն մը կը դառնայ: Ժողո-վուրդին կէսէն աւելին հողամշակու-թեամբ կ'ապրի. բայց իւրաքանչիւր ան-հատի բաժին ինկած հողը այնքան փոքր է, որ ձգած շահը աննշան կը դառնայ:

Ըստ 1933ի Սահմանադրութեան, Փոր-թուկալ արհեստակցական (Քորփորա-թիվ) հանրապետութիւն մըն է. արդ, արհեստակցական միութիւնները թուղթի վրայ միայն գոյութիւն ունին. բանուոր-ներուն եւ գործատէրերուն շահակցու-թիւնը՝ արհեստակցական միութենէն ներս, դարձեալ թուղթի վրայ միայն գո-յութիւն ունի, եւ յամենայն դէպս, ոչ մէկ փոփոխութիւն մտցուցած է ժողո-վուրդին ընկերային պայմաններուն մէջ:

Այսօր պարզ կը տեսնուի, թէ Սալազար տեւական գործ մը ստեղծած չէ: Կապ-ուած է իր վարչաձեւին, քանի որ կը նոյ-նանայ անոր հետ: Սակայն իր կառավա-րական ըմբռնումը պիտի չկարենայ փո-խանցել, որովհետեւ իր անձնական օրի-նակէն զատ ոչինչ պիտի ձգէ իր յաջորդ-ներուն: Աշխարհի ամէնէն հանդարտ, իմաստուն, մարդկային ու բանիմաց բռ-նատէրը, ամէնէն ժխտական նկարագրի տէր բռնատէրերուն նման, անժառանգ պիտի հեռանայ:

Շ. Ս.

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ ԵՒ ՄԵՆՔ

«Կ'ապրինք մեր նախահայրերով այն արեամբ՝ զոր անոնք կտակած են մեզի: Ու մեր նախահարք կը վերապրին մեր մէջ այն միեւնոյն արեամբ զոր մենք կը պար-տինք իրենց» (Լակարտէր):

Դարեր ու դարեր անցեր են այս մեծ քարոզիչին այդ խօսքին վրայ ու այդ պատգամը կը շարունակէ պահել իր ուժը եւ կորովը:

Այո, կ'ապրինք մեր նախնեաց արիւ-նով, քանզի մեր նախնիք մեզի արիւն կը-տակած են միայն, այսինքն՝ կռիւ: Սե-րունդներ ու սերունդներ իրարու փոխան-ցեր են զայն, որպէս միակ ցեղային ժա-ռանգութիւն:

Տիեզերքի մէջ ամէն էակի օրէնքն է հետեւիլ իր կոչման սահմանումին եւ վախճանումին:

Մարդը, անշուշտ, ունի նպատակ եւ վախճան մը: Արարիչը ստեղծած է զայն որոշ ճակատագիր մը լեցնելու համար, այսինքն բնութիւն մը կամ խառնուածք մը կազմած է անոր:

Այսպէս կ'աւելցնէ Պէրպէրեան.— «Քա-նի որ մարդս ստեղծուած է ճակատագրի մը համար, անշուշտ ըստ այնմ ունի բը-նութիւն մը անոր համար, ու իր կոչումը շեշտած է անոր մէջ բնական ձգտումնե-րով, բնիկ կարողութիւններով, խէչալով եւ իւրուրոյն հանգամանքներով զոր անոր մէջ դրած է եւ որուն գիտակից ըրած է զայն ու կարող՝ իր կամօք դիմելու անոր կատարելագործման, ճակատագրին լըց-ման »:

Նոյնպէս մեր ցեղին ալ տրուած է կո-չում մը, կոչում կռուելու, զոհուելու, տառապելու, եւ հայ ազգը հետեւած է իր կոչման եւ քալած է ան ժամանակուան միջոցէն, լեցնելու համար իր տխուր եւ անվերջանալի ճակատագիրը:

Ամէն ազգ իր պատմութեան մէջ ունի էջ մը, որուն մէջ կը հայելանայ ցեղին ամբողջ նկարագիրը, այնպէս Վարդա-նանցն ալ Հայոց պատմութեան այն էջն է որուն մէջ կը պատկերանայ Հայը իր ամ-բողջ նկարագրով իր ճշմարիտ կոչման մէջ, այսինքն կռուի մէջ, կռիւ նիւթա-կան, կռիւ բարոյական, կռիւ լուսոյ եւ մթութեան:

Դարեր ու դարեր հայ ազգը Վարդա-նանց մըն է եղած եւ Վարդանանցը ամ-բողջ Հայոց պատմութիւն: Քանի Վար-դաններ ու Ղեւոնդներ եկած, կռուած եւ ինկած են: Ինկած են խաչով եւ խաչի համար, ինկած են սուրով ազգութեան համար:

Վարդանանց, հայելի մը որուն մէջ դուշակուած է մեր ամբողջ ապագան:

Վարդանանց, սկիզբը մեր դարաւոր մշակոյթին ու կրօնքին պաշտպանու-թեան:

Վարդանանց, սկիզբը մեր արեան գե-տերուն եւ բոսոր արշալոյսներուն:

Վարդանանց, նշանակ է նաեւ Միու-թեան եւ Հայերը ամբողջ պատմութեան մէջ միասին կռուած են միասին գրած ի-րենց Ցուսոյ հանգանակը:

Անհամար քաղաքներ ու քաղաքներ, հազար ու մէկ վանքեր ու եկեղեցիներ միութեամբ են միայն կերտուած:

Եւ այս միութեամբ կազմուած Վարդա-նանցը մեզ առաջնորդած է յաղթելուԹագ-կերտէն մինչեւ սուլթանին:

Եւ ահա այս դարաւոր Վարդանանցը հասած է իր յաղթակին: Չկայ այլեւս կը-ռիւ, չկայ այլեւս արիւն: Այս դարա-ւոր Վարդանանցներով եւ արիւնով ձեռք բերած Հայաստան մը ունինք այսօր, Տիգրանի փառահեղ Հայաստանը, Արտա-շէսի դրախտ Հայաստանը:

Հիմա Հայաստան մեզմէ կ'ուզէ սէր եւ համերաշխութիւն, վասնզի,

Ի զուր տառապինք, ի զուր տըւայտինք,
Ի զուր մեր ողբ կոծ հասնին մինչ երկինք
Թէ մենք չըլինինք համերաշխ համիազ,
Թափուած ճիգ ու ջանք կը մնան ի զուր··:

ԲԱՐԳԵՒ ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ

ԽՄԲ.— Կը հրատարակենք այս գլութիւնը, իբրեւ խանդավառ պատանիի մը տուրք:

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

ՄԻԼԱՆՕ, (Յառաջ)— Հայկ. Տան վարչութեան նախաձեռնութեամբ, Յուն-ուար 29ի իրիկունը: Ազգային Տան եր-դիքին տակ մեզի տրուեցաւ Հայաստանէն նոր վերադարձած Հայկ եւ Թորգոմ Ղա-զարոսեան եղբայրներուն գրաւոր տեղե-կատուութիւնը: Ամփոփ ներածականէ մը ետք, Հայկ Ղազարոսեան հաղորդագրու-թեան լիակատար մասը յանձնեց իր եղ-բօր, որ շուրջ մէկ ժամ տեւող բանախօ-սութեամբ մը մանրամասնօրէն անդրա-դարձաւ իրենց ճամբորդութեան ելեւէջ-ներուն եւ տպաւորութեանց Իտալիայէն մինչեւ Հայաստան:

Ի Թիֆլիս, կ'այցելեն Ս. Գէորգ եկե-ղեցին, ուր հայազգի սուրբ եւ գրչի ծա-նօթ անձնաւորութեանց դամբաններու կողքին կը գտնուի նաեւ Սայաթ – Նովա-յի շիրիմը: Մինչ հետամուտ են աղօթա-տեղիին ճանաչման, իրենց կը մերձենայ պատկառելի ծերունի մը, որ տեղեկանա-լէ ետք թէ այցելուները Իտալիայէն կու-գան, հպարտ եւ գոհունակ շեշտով մը կը յայտարարէ որ ինք Զօր. Անդրանիկի զինուորներէն մին եղած է, ու կը փա-փաքի գիտնալ թէ ի՛նչ վիճակի մէջ կը գտնուի հերոսին մահարձանը ի Փէր Լա-շէզ····:

Եթէ երբեք, սիրելի Նախկին հայ ռազ-միկ, բախտին մէկ բարեդէպ տնօրինու-թեամբ, այս համեստ գրութեանս պա-րունակութեան իրազեկ ըլլալու հնարա-ւորութիւնը պիտի ընծայուի քեզի՝ գիտ-ցիր որ անմոռանալի հերոսը միշտ կը գտ-նուի իր Ասլանի քամակին, վագրի մը պէս, փափախն ի գլուխ եւ սուրը լանջին, մինչ մահարձանը կը շրջրոլորեն դէպի կեանք ու մահ սլացող դեղաքանդակ հայդուկները, անոնք, որոնց մէջ գա-ղափարականօրէն կը գտնուիս նաեւ դուն, դուն, որ անտարակոյս արիւնդ ալ թա-փած ես մեր հայրենեաց անկախութեան եւ ազատագրութեան ի խնդիր:

Երկար տարիներէ ի վեր Ասլանը կը վարգէ, հերոսն ի քամակ: Օր մը չէ օր մը կը հասնի նաեւ Հայաստան, որուն ճամբաներուն է քաջատեղեակ, այս մա-սին ոչ մէկ տարակոյս:

Տեսութիւնէ տեսութիւն եւ տրամաբա-նութենէ տրամաբանութիւն ընդլայնելով իր հետաքրքրութեանց շրջապիծը՝ Պ. Թորգոմ բազում անգամներ տարակար-ծութեան մէջ գտնուեցաւ Վենետիկի Մխի-թարեան Ուխտին ծանօթ միաբաններէն Հ. Վահան վրդ. Յովհաննէսեանի՝ նոյն յարկին տակ հազիւ 14 օրեր առաջ կատա-րած բանախօսութեան ընթացքին յայտ-նած մտքերուն եւ հաստատումներուն հետ:

Այս դիտողութիւնները, ընդգծուած ցուցմունքներու, անդրադարձութեանց եւ տարակարծութեանց ձեւին տակ, լաւա-գոյն էր որ ըլլային Հ. Վահանի բանա-խօսութենէն անմիջապէս ետք, այսպէսով յարգելի եկեղեցականը հնարաւորութիւն կ'ունենար իր տեսակէտները հանգաման-օրէն պաշտպանելու, պատճառաբանելու եւ հիմնաւորելու, եւ ինչ որ աւելի կա-րեւոր է՝ ներկաները կը մերձենային ա-ռաւելագոյն իրականութեան, որ է ըսել ճշմարտութեան: Այս է մեր տեսակէտը:

Ճշդելէ ետք այս կէտը՝ կ'ընդունինք որ Պ. Թորգոմի բանախօսութիւնը իսկապէս կշիռ ներկայացնող հաղորդագրութիւն մըն էր, ուր ոչինչ զանց առնուած էր, ուր հետաքրքրութեանց եւ պրպտումնե-րու հորիզոնը լայն էր ու խոր, մասնա-գիտական հասկացողութեան վերլուծա-կան եւ համադրական աշխատանքով կէտ-կիտեալ:

Ի մէջ այլոց յարգելի բանախօսը ըսաւ որ Հայաստանի մէջ ամէն ոք ազատ է իր զգացածը եւ իր մտածումը յայտարարե-լու բացորոշ: Կրօնքի կազմակերպուած հալածանք գոյութիւն չունի: Եկեղեցինե-րը շատ քիչ են, բայց Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարը միշտ լի է հաւատացեալ-ներով, որոնց մեծագոյն թիւը առաւելա-պէս կը կազմեն ներգաղթողներուն տարի-քաւոր անդամները:

Տեղեկացանք որ մեր հայրենիքին բը-նակչութեան թիւը ներկայիս 1·761·000 է: Աշխարհի մէջ՝ երեք միլիոն: Մեզի կը թուի թէ մեր թիւն է չորս միլիոն: Չկա՞յ միջոց մը որով հնարաւոր ըլլայ ճշդել մեր վերջնական թիւը: Այս եւս, բոլոր դժուարութիւններուն պէս՝ այնքան ալ դժուար բան չէ:

Կարեւոր կէտ մը: Առիթով մը Հ. եւ Թ. Ղազարոսեան եղբայրները կը ներկայա-նան Հանրապետութեան Նախագահ Առու-շանեանի, եւ հարց կուտան թէ ի՞նչ կը մտածուի մեր հայրենիքին սահմաններուն ընդարձակման առընչութեամբ:

Նախագահը վայրկեան մը կը մնայ մը-տախոհ, ապա կը սկսի արտայայտուիլ հետեւեալ կերպով.— Մենք, մեր հայ-րենիքին մէջ ենք՝ 1·761·000, որուն տա-րածութիւնն է 30·000 քռ. ք.:

Պելժիացիներուն թիւն 8 միլիոն 758 հազար, երկրին տարածութիւնն է 30·507 քռ. քմ. եւն.: Եղբայրները լուռ կը մնան:

Յարգանօք դիտել կուտանք որ չենք կը-նար համախոհ գտնուիլ Նախագահին հետ: Իրաւունքն ու արդարութիւնը կշռի, տարածութեան եւ թիւի համեմատու-թեանց հարցեր չեն, այլ հարցեր են՝ ո-րոնք պատմութեան էջերուն վրայ արիւ-նով են շահուած եւ մահուամբ նուիրա-գործուած, եւ այսքան:

Ժամը 23ին վերջ գտաւ Պ. Թորգոմ Ղա-զարոսեանի շահեկան բանախօսութիւնը:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (137)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Այսպիսի դէպքերում, երբ ծանր մտքե-րը պաշարում էին նրան եւ ինքը չէր կա-րող որոշել անելիքը, Նար իշխանը սո-վորաբար գնում — պտուցում էր քեռայրի հետ, կամ՝ նրան էր կանչում իր դղղ-եակը:

Բայց Դաւիթ Համունին չկար այլեւս.. եւ հիմա ո՞ւմ կարող էր գնալ ինքը, ո՞ւմ, որ հասկնար իրեն եւ տար խորհուրդներ խելացի. խորհուրդներ, թէ ինչ պէտք է անել այսուհետ:

Գնա՞ր Վահեւունի իշխանի մօտ — ծան-րախոհ չէր. լուրջ խօսելու փոխարէն ըր-ռնկւում էր իսկոյն եւ հայհոյում: Գնա՞ր Գարեղենից Սահակ իշխանի մօտ — աւե-լորդ նեղութիւն. նա զբաղուած կը լինէր իրախճանքով եւ չէր էլ լսէի, քէ իրենից քանի ծառայ է փախել Արշակաւան ...

Գնար դուցէ... Կամսարականը մտքում թւում էր հարեւան նախարարներին, բայց չէր գտնում մէկին, որ օգտակար լինէր իրեն: Այժմ նա յիշեց Մերուժանին՝ Վասպուրականի տիրոջը: Բայց ուր կը լի-նէր նա այժմ, իր ոստանո՞ւմ՝ Հադամա-կերտո՞ւմ, թէ Ախթամարում ...

Ու ճանապարհ ընկաւ հապճեպ: Նա ոչ միայն վանականներին, մինչեւ իսկ թիկ-նապահներին չասաց, թէ ուր են գնում:

Բայց թիկնապահները շուտով նկատե-ցին, որ վերադառնում է եկած ճանապար-հով. ուրեմն՝ գնում է տուն, մտածեցին նրանք, եւ ուրախացան, որ վերադառ-նում են հարազատների մօտ... Բայց ին-չո՞ւ էր իշխանը մռայլ. ի՞նչ էր անցել-դարձել,— մտածում էին նրանք: Եւ ո՞վ կարող էր հարցնել այդ, կը համար-ձակուէ՞ր մէկը — երբեք ... Սակայն, երբ երկու օրում, թէթեւ դաշտերով հասան Կամսարականի ոստանին՝ իշխա-նըն իր դղեակը չմտաւ. նրա կողմն իսկ չթեքուեց. միայն թիկնապահներից եր-կուսին ուղարկեց ճանապարհի պաշար առնելու եւ ինքը շարունակեց ուղին միւս թիկնապահների հետ:

«Ո՞ւր է գնում իշխանը, արդեօք ո՞ւր է տանում մեզ»,— մտածում էին թիկնա-պահները տարակոյսով, եւ նրանց տուն գնալու ուրախութիւնը փոխուեց զարման-քի եւ թեթեւ սրտաբեկութեան:

Իսկ Նար իշխանը, ձին վարելով, շա-րունակ մտածում էր միեւնոյնը, թէ այ-ժմ ո՞ւր կը լինի արդեօք Մերուժանը՝ Հադամակերտո՞ւմ, թէ Ախթամարում:

Բայց ի՞նչ էր նշանակում այդ: Ինչո՞ւ էր Կամսարականին մտահոգում Մերու-ժանի ուր լինելը:

Դա ունէր հարկաւ իր պատմութիւնը եւ Նար իշխանի համար միեւնոյնը չէր՝ գը-նալ Հադամակե՞րտ, թէ Ախթամար ...

Մերուժան Արծրունին, լինելով Հա-րուստ Վասպուրականի տէրը, ունէր թէ մեծ կալուածներ եւ թէ մեծ ազդեցութիւն: Հարեւան նախարարները, որեւէ գործ սկսելիս, յաճախ դիմում էին նրա խոր-հրդին, իսկ նա իրեն պահում էր միշտ ծանր ու մեծ:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի
ԱՊՍՏԱՄԲԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ
ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէին, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. ենթակոմիտէներու եւ խումբերու եւ Նոր Սերունդի խումբերուն :

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ

ԸՆԿ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ՝

ԸՆԿ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՁԷ

Ուղերձ՝ Հ. Յ. Դ. Ծառուկ Միսաքեան խումբի եւ Նոր Սերունդի կողմէ :
Ընկեր ԱՐՄԷՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ
ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ ՄԷՋ

340. BLD. CHAVE

Շաբաթ, Փետրուար 18, ժամը 21էն մինչեւ լոյս :

Գեղարուեստական խնամուած բաժին :

Պ. Սարգիս Ջէօրէճեան (*ջութակ*, Օր. Սեդա Թուքէլեան (*արտասանու-թիւն*), Օր. Ջէօրէճեան (*դաշնակ*), Օր. Անժէլ Կարապետեան (*Լիոնի երաժշտա-նոցէն, երգ*), Օր. Եղէօնօր Կարապետեան (*Թեհրանի Պետ. Երաժշ. դաշնակ*), Պ. Պ. Մօսոյեան եւ Զ. Գասեան (*արտասանու-թիւն եւ երգ*):

Հայկ. գեղջկական պարեր Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Նոր Սերունդի պարախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ Քեմանչիատ Համոյի

Կենդանի պատկեր «Ցուցադրութիւն յեղափոխական դէմքերու» մոգական լապտերով :

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր, մինչեւ արշալոյս : ԺԱՆ ՎԱՆՏՈՄ նուա-գախումբ :

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ
Փետրուար 25ին :

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ Փետր. 19ին, Կիրակի ժամը 15·30ին, Րիւ Ժէի սրահը :

Գեղարուեստական ճոխ ու խնամուած բաժին : Դպրոցի աշակերտութեան կը ներկայացուի :

1·— ՑԻՍՈՒՍԻ ԾՆՈՒՆԴԸ՝ *կենդանի պատկեր, նոր երգերով :*

2·— ԾԱՂԻԿՆԵՐՈՒ ՄԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒ-ՆԸ՝ *երգախառն սիրուն պատկեր (մէկ արար):*

3·— ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՆ ԿՈՒԳԱՅ (*թա-տախօսութիւն, մէկ արար*):

Խմբերգ, երգ եւ արտասանութիւն :

Կաղանդ Պապայէն նուէր պիտի ստա-նան սրահին մէջ ներկայ եղող բոլոր պզ-տիկները :

Սիրով կը հրաւիրուին, Վիզզօզի, Լան-սէյի եւ Թրնաժի հայրենակիցները իրենց պզտիկներով :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Գօմոնի մասնաճիւղի վար-չութիւնը, Թէյասեղանի եւ ընդհ. խոր-հրդակցական ժողովի կը հրաւիրէ անխը-տիր իր բոլոր ընկերուհիները, այս Հինգ-շաբթի, կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Սահակ Մեսրոպ սրահին մէջ : Օրակարգ ունենա-լով Ցամաեայ գործունէութեան տեղեկա-տուութիւնը : Կը խնդրուի բոլոր ընկերու-հիներէն անպայման ներկայ գտնուիլ :

ԾԱԽՈՒ Է ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Մեկնումի պատճառով ծախու է նպա-րավաճառի խանութ մը, ապրանքով կամ առանց ապրանքի, որ ունի խոհա-նոց մը եւ հինգ սենեակնոց յարկաբաժին մը վրան : Վարը՝ երկու մթերանոց եւ մէկ կառատուն : Գրել Ցառաչին որ կը փոխանցէ կամ հեռաձայնել՝

49.51-58 A Décines (Isère).

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ընկերական ժողովը այս Հինգշաբթի, ժամը 21ին, Րէժանի սրճարանը : Պարտա-ւորիչ ներկայութիւն :

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայր-եան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հը-րաւիրէ, Լանսէի, Րընաժի եւ Կրընոպլի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը ճիշդ 21ին, դպրոցի սրահին մէջ : Կարե-ւոր օրակարգ :

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

Հերթական դասախօսութիւնը այս Ուր-բաթ ժամը 20·30ին, Սողոմոն Թէհլիրեան սրահին մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ :

Դասախօս՝ ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ :

Նիւթը՝ Յակոբ Օշական իբրեւ քննա-դատ :

Մուտքը ազատ է :

Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է :

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանի յաջորդ հաւաքոյթը տեղի պի-տի ունենայ այս Չորեքշաբթի ժամը 21-ին, Քատէի վերնայարկը :

Կը խօսի ՏԻԿ. ԱՆՆԱ ԲՈՒԴԱՂԵԱՆ :

Նիւթն է՝ քաղդատական մը շարժանը-կարի եւ թատրոնի արուեստներու :

ՆՈՐ ՏԱՐՒՈՅ
ՈՒՐԱԽ ՕՐԵՐՈՒՆ ԵՒ ԱՄԲՈՂՋ
Տ Ա Ր Ի Ն

Եւրոպայի Մեծագոյն
Արեւելեան Վաճառատունը

ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆ խանութ մը չայ-ցելողին սեղանին վրայ ամէնէն հա-մով պատառը կը պակսի՝ մեծին ու պզտիկին համար : ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆ վաճառատան մէջ պիտի գտնէք ա-ւանդական ընդեղէններու եւ անու-շեղէններու ամէն տեսակը, անմրցե-լի գիներով :

Նուէրներ եւ անակնկալներ ամէն գնողի :

Ապսպրանքի վրայ, ծրարի տա-քում Ֆրանսայի ամէն կողմ և դէպի արտասահման՝ Պելժիա, Զուիցե-րիա, Անգլիա :

ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆ
ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
LYON

246, RUE VENDOME - TEL.	MO 11.84
20, RUE VILLEROY	MO 32·10
65, RUE ROBERT	LA 07·72

ԵՒ ԻՆՉՊԷՍ ՄԻՇՏ

*Արմաւ, «պամիա», «ճալանճի տոլ-մա», յունական «Թուրշի», «պի-տէռ» տերեւ, Թահին հելվա, «վա-նիլլ», չոքոլա, «նուազէթ», «լօ-գում», «սուճուխ», պխտոտ, Շիրակ օղի (41 - 45օ), Իզմիրի չամիչ, «սուճուք», կեսարական «պաստըր-մա», առաջնակարգ տուրճ, (*քարա-վան եւ մոքա*), համեմներ «մահ-լէպ», «սալէպ», ձիթապտուղ, ձէթ, «քաշքավալ» պուլկարական, ճեր-մակ պանիր ոչխարի կաթով : Ամէն կարգի պահածոներ, «քուսքուս», հարիսա, *սումագ, բարամա, լա-ճերտա, բաքլաւա, քատայիֆ,* տե-րեւ եւայլն :*

ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ունի նաեւ մասվաճառատուն մը, որուն առաջնակարգ միսերը գոհա-ցում կուտան ամէնէն նրբաճաշակ-ներուն : Ոչխարի, հորթի եւ եզան միս (քաշուած միս, եւայլն):

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՒ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ
ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդ ի ԽԱՆԱՍՈՐ խումբին կողմէ
Փետրուար 18, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

Salle des Fêtes d'Issy-les-Moulineaux

25, AVE. VICTOR CRESSON — METRO MAIRIE D'ISSY

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.—

ԵՐԳՈՎ՝ Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան, Լ. Մոմճեան եւ Նահապետեան Քոյրեր :

ՊԱՐՈՎ՝ Պ. Վ. Թորոսեան, Օր. Ժ. Պէտոյեան, Նարեկ պարախումբը :

ՆՈՒԱԳՈՎ՝ Պ. Լ. Պօյաճեան եւ Փ. Գուլակզեան (*կիթառ*) Վ. Ժամկոչեան (*ջութակ*), Հ. Մեհլէմեան (*դաշնակ*):

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ Պ. Ա. Գրիգորեան, Ժ. Սերոբեան, Օր. Ա. Կարապետ-եան, Օր. Ա. Աթմաճեան :

Պիտի ներկայացուի «ԵՐԵՔ ՔՍԱԿԱՀԱՏՆԵՐԸ» Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սե-րունդի Կառավարենց խումբի կողմէ :

de 24 h. à l'aube GRAND BAL DE NUIT

avec le sensationnel orchestre typique

ROBERTO SETO

et ses 12 rumberos

Buffet - Bar - Tombola — **Concours de danse**

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ 1500ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ի նպաստ Առնուվիլի եկեղեցիին

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ ԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ

(5 արար - 4 պատկեր)

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
եւ հովանաւորութեամբ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, Փետրուար 26, ժամը 15ին

SALLE DE LA CHIMIE

28 BIS, RUE ST. DOMINIQUE — MÉTRO : INVALIDES

Կը մասնակցի Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝
ԿԱՐԳԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Փետրուար 19

HOTEL GEORGE V

Հովանաւորութեամբ

ՋԱՐԵՀ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐԻ

ժամը 17էն մինչեւ կէս գիշեր, Պարի երկու նուագախումբ, խնամուած պիւֆէ, սովորական գիներով

Attractions - Cotillons - Tombola

Այժմէն ապահովեցէք ձեր տոմսերը եւ սեղանները դիմելով՝

U.G.A.B. 11, Square Alboni, Paris (16e). Tél. TRO. 03-18, C.C.P. Paris 8019-72

Մուտքի տոմս, 7·50 Ն. Ֆ.

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄՈՒՏՔ եւ ՍԵՂԱՆ ԿԷՍ ԳԻՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին
Կիրակի, Մարտ 5, ժամը 18էն 24

Salons Lutetia
43, Bd. Raspail

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՅԱՋՈՐԴՈՎ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՓԵՏՐՈՒԱՐ

MERCREDI 14 FEVRIER 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9029 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4830

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Ամերիկայի եւ Իրանի համալսարաններուն կից հայերէն լեզուի եւ մատենագրութեան ամպիոններու հաստատումը առիթ կ՚ընծայէ թռուցիկ ակնարկ մը նետելու հայագիտական շարժման վրայ Եւրոպայի մէջ, յիշատակութեամբ ծանօթ անուններու :

Ֆրանսայի Օթէօն քաղաքի դպրեվանքի մատենադարանին մէջ կայ Ս. Հերոնիմոսի նամակները պարունակող լատիներէն ձեռագիր մը, որուն վերջաւորութեան կը գտնուի երկար ցուցակ մը իննսուն լատին բառերու, իրենց հոմանիշ հայկական բառերով : Այս ձեռագիրը ընդօրինակուած է Թ. դարու վերջերը կամ Ժ. դարու սկիզբը, համաձայն հնագրագէտ Օմոնի, Փարիզի Ազգ. Մատենադարանէն ;

Ուրեմն հայերէնը ծանօթ էր արդէն Եւրոպայի մէջ Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութենէն (1080 – 1375) շատ առաջ :

Միջին դարուն, խաչակրութեան օրերուն, Եւրոպացիներ շփում ունեցան Կիլիկիոյ Հայերուն հետ : Դոմինիկեան եւ Ֆրանկիսկեան միաբանութեանց անդամներ գացին Կիլիկիա՝ քարոզչական նպատակներով եւ հայերէն սորվեցան :

ԺԵ. դարուն Պարսկաստանի մէջ կային հայագէտ լատին կրօնաւորներ, որոնց թիւը աւելցաւ ԺԷ. դարուն : Ասոնք ծանօթ են Ունիթոռներ անունով :

Նոյն դարուն նշանաւոր հանդիսացան իտալացի կրօնաւոր Պօղոս Փիրոմալլի *եւ* Կղեմէս Գալանոս : *Ասոնք Նախիջեւան, Երեւան եւ Էջմիածին երթալով* (1632 – 1636) *հայերէն սորվեցան եւ հրատարակեցին զանազան գրքեր : Ասոնցմէ ամէնէն կարեւորն է Գալանոսի երեք մեծադիր հատորնոց հայերէն եւ լատիներէն երկլեզուեան գիրքը՝* «Միաբանութիւն Հայոց սուրբ եկեղեցւոյն ընդ մեծի սուրբ եկեղեցւոյն Հռովմայ», *տպուած Հռոմ* 1650 – 1661, *շուրջ* 2150 *էջ, երկսիւն :*

ԼԵհաստանի Հայերուն ձուլման մէջ պատասխանատուութեան մեծ բաժին ունեցաւ Ցիսուսեան միաբանութեան (Ժեզուիթ) նաեւ այս երկու կրօնաւորները :

Բազմաթիւ անդամներ հայերէն սորվելով գործեցին Պարսկաստանի մէջ, մանաւանդ Սպահան :

ԺԷ. դարու հայագէտներէն յիշենք Միլանոյի կանոնիկոս Փրանկիսկոս Ռիվոլան, *որ* 1621*ին Միլանոյի մէջ հրատարակեց հայերէն* Քերականութիւն *մը եւ* Հայ – լատին բառարան *մը :* 1633*ին Փարիզի մէջ կարտինալ Ռիշըլիէօ իր ծախքով տպագրել տուաւ այս վերջինը* (Բառագիրք Հայոց), *որպէսզի կաթոլիկ կրօնաւորներ հայերէն սորվելով քրիստոնէութիւն քարոզեն Հայաստանի մէջ :*

Ցիսուսեան կրօնաւոր Ֆրանսացի Հ. Վիլոթ (1656 – 1743) *ճամբորդած է արեւելք եւ հետը բերած մեծ թիւով հայերէն ձեռագիրներ, որոնք կը պահուին Փարիզի Ազգ. Մատենադարանին մէջ : Բացի իր ճամբորդական յուշերէն, հրատարակած է նաեւ «Հայերէնէ լատիներէն նոր բառարան» մը Հռոմի մէջ,* 1714*ին :*

Հ. Թոմա Շառլ Ֆլէօրիոյ *նոյնպէս ճամբորդած է Հայաստան եւ* 1694*ին Փարիզի մէջ հրատարակած իր ուղեգրութիւնը :*

Գերմանացի Մարտինոս Գեմբիոս *հեղինակած է լատիներէն գիրք մը Հայ եկեղեցւոյ մասին, տպուած Փրուսիոյ Լեգնիոմնոս քաղաքին մէջ,* 1665*ին :*

Իտալացի Թեսէոս Ամբրոսիոս (1469 – 1540), 1539*ին Փավիոյ մէջ հրատարակեց արեւելեան լեզուներու մասին հատոր մը, որուն մէջ բաժին մըն ալ յատկացուցած է հայերէնի :*

Գերմանացի արեւելագէտ Ակոլութ Անդրէաս (1654 – 1704), *Լայփցիկի մէջ* 1680*ին լոյս ընծայեց* «Աբդիու հայերէն» *անուն գրուածք մը :*

Շուէտացի Հենրիկ Բրէննէր, (1669 – 1732) *Սթոքհոլմի մէջ* 1723*ին տպեց Մովսէս Խորենացիի պատմութեան համառօտութիւնը :*

Մասնաւոր յիշատակութեան արժանի է Ֆրանսացի Մաթիուրէն Վէյսիէ տը Լաքրօզ *(ծնած Նանթ* 1661*ին, մեռած* 1719*ին : Հեղինակ բազմաթիւ գրքերու, ինչպէս՝ «Պատմութիւն քրիստոնէութեան յԵթովպիա եւ ի Հայաստան», «Բառարան հայ լեզուի», «Գանձ Լաքրոզեան Նամակաց», «Ստեփաննոս Սիւնեցի — Օրբէլեանի Պատմ. Մնացորդաց» եւայլն :*

ԺԸ. եւ ԺԹ. դարերուն աւելի զարկ տրուեցաւ հայագիտական ուսմանց Եւրոպայի մէջ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼՈՒՄՈՒՄՊԱ ԵՒ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ ՋԱՐԴՈՒԱԾ ԵՆ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԺՈՂՈՎ ԳՈՒՄԱՐԵՑ

Լումումպա, որ ուզեց «մարգարէ մը ըլլալ, բայց մնաց անսովոր լարախաղաց մը» ինչպէս կը գրէ Ֆիկարօ *, ջարդուած է իր երկու փախստական ընկերներուն հետ, փոքրիկ գիւղի մը մէջ, գիւղացիներու ձեռքով : Քաթանկայի ներքին նախարարը մերժեց յայտնել սպանութեան վայրը : Մամուլին համաձայն, Քոնկոյի նախկին վարչապետը սպաննուած է Քաթանկայի հարաւ – արեւմտեան գիւղի մը մէջ : Շրջանի բնակիչները կը պատկանին Լունտա, այսինքն Չոմպէի ցեղին :*

Նախարարը կարգ մը մանրամասնութիւններ տուաւ կատարուած ջարդին մասին : Այսպէս, դիակներուն ինքնութիւնը ճշդելէ ետք, անմիջապէս թաղուած են : Ներքին նախարարը մերժեց յայտնել սակայն, թաղման վայրը՝ «որպէսզի ուխտավայրի կեդրոն չդառնայ», Լումումպայի կողմնակիցներուն կողմէ :

Ներքին նախարարը արտայայտուած է անկեղծօրէն եւ ոչ մէկ ցաւ յայտնած այս մահուան առթիւ : «Այս Քաթանկացիները թերեւս քիչ մը աճապարեցին, բայց ներելի են, որովհետեւ կը կարծէին թէ փախստականները զինուած են : Ի վերջոյ չենք կրնար պարկեշտօրէն զիրենք դատապարտել որ Քաթանկան, Քոնկօն, Աֆրիկէն եւ աշխարհը ազատեցին խնդրէ մը, որ ոմանք չափազանց մեծցուցին եւ որ կը սպառնար թունաւորել մարդկութեան գոյութիւնը » :

Այս առթիւ յայտարարած է նաեւ .— «Սուտ խօսած պիտի ըլլայի ,եթէ ըսէի թէ տխուր եմ Լումումպայի մահուան լուրը առնելով : Ոճրագործ մըն էր : Պատասխանատու է հազարաւորներու ջարդին Քաթանկայի եւ Քազայի մէջ» : Ապա, Մունոնկօ, նախարարը, կը յիշէ թէ նոյնիսկ եթէ Լումումպա ծերութենէ կամ հիւանդութենէ մեռնէր, սպանութեան մասին պիտի խօսուէր որովհետեւ Քաթանկա մեռած էր : «Փաստեցէ՛ք թէ մենք ենք սպաննած : Կը սպասեմ նաեւ որ համայնավար Լումումպայի ընկերները այս հարցը արծարծեն Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ : Ի յառաջագունէ կը յայտնեմ թէ ՄԱԿին չեմ ճանչնար այս հարցին մասին կողմ բռնելու իրաւունքը » : Եւ նախարարը անցեալի ծանօթ պարագաներ յիշելէ ետք (Սաքքօ եւ Վանցեթթի, Ռոզանպերկ, Չեսման, Ֆէյսալ թագաւորը եւն.) կը ծանրանայ Իմրէ Նակիի վրայ եւ կը հարցնէ «Ի՞նչ ըրաւ ՄԱԿը այն ատեն : Ամերիկան ոչ մէկ իրաւունք կը ճանչնայ ուրիշին երբ հանրային կարծիքը երբար կ՚անցնի Չեսմանի կամ Ռոզանպերկի համար բայց այդ իրաւունքը չի ճանչցուիր մեզի , որովհետեւ սեւ ենք եւ երիտասարդ ազգ մը » :

Հակառակ այս յայտարարութեանց շատեր համոզուած կը մնան թէ Լումումպա սպաննուած է բանտին մէջ :

Համըրշոլտ, առաջարկեց որ «անկողմնակալ» միջազգային քննութիւն մը բացուի : Մ. Նահանգներու ՄԱԿի ներկայացուցիչը, Ատլայ Սթիվընսըն յայտարարեց, թէ Քենըտի ազդուած է այս «ցաւալի լուրէն» : Լումումպայի մահը, աւելցուցած է Սթիվընսըն, ցոյց կուտայ թէ երկար ճամբայ ունինք ընելիք հասնելու համար մեր նպատակին, այսինքն, Քոնկոյի մէջ խաղաղութեան հաստատման» :

Խորհրդային պատուիրակը՝ Զորին, իր կարգին, քննադատած է «Պելժ գաղթատէրերը եւ անոնց գործակիցները » : Քննադատութիւններ ըրած են նաեւ Անգլիոյ և Արաբ. Միացեալ Հանրապետութեան պատուիրակները :

Ապահովութեան Խորհուրդի ժողովը տեղի կ՚ունենար շատ տաք մթնոլորտի մը մէջ երբ եգիպտացի պատուիրակը առաջարկեց ներսը Զորեքշաբթի օրուան յետաձգել, ինչ որ քուէարկուեցաւ բայց մարդ բան չհասկցաւ ....:

ԱՐԵՒԻ բոլորական խաւարումը պէտք չէ դիտել կը թելադրեն գիտական բոլոր ձեռնհաս շրջանակները : Արդարեւ կը հաստատուի թէ շատ վտանգաւոր է տեսողութեան համար :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ գիտական նոր փորձը մեծ հիացումով ողջունուած է միջազգային բոլոր շրջանակներուն կողմէ : Արեւմտեան շրջանակները սակայն մտահոգ են խորհրդային այս յաջողութենէն :

Սրբ Սրբն

«ԶՈՐ ԻՆՉ ԳՐԵՑԻ՝ ԳՐԵՑԻ»

Դեռեւս ի՜նչ անհաւատալի շրջում :

Ատենէ մը ի վեր աշխարհականներուս կը վիճակի յիշեցնել եկեղեցականներուն՝ Աւետարանի այս կամ այն խօսքը :

« Զոր ինչ գրեցի՝ գրեցի» (*Յով. ԺԹ.* 22) : Պէտք է որ մարդ հաւատարիմ մնայ իր գրած կամ ըսած խօսքին : Ձայն բարբառոյ ...ի Ս. Ղազար :

Տարիները իրարու կը յաջորդեն եւ ոռմանց համար իրարու կը նմանին :

Տարիուկէս առաջ, օտար անուններու եւ բառերու հայերէն արդիական ձայնագրութեան մասին՝ մտերիմ տոմս մը գրած էինք (*Յառաջ*, 1959, Սեպտ. 11) : Մեր եզրակացութիւնն էր թէ այսօր ժամանակավրէպ է գործադրել տառադարձութիւն մը, որ բացարձակ ձայնական տառադարձութիւն մը չէ եւ կարելիութիւնը չի տար իրենց բնիկ հնչումով կարդալու հայագրուած օտար անունները :

Մարդ կը խորհրդակցի իր յարգած եւ սիրած եկեղեցականութեանց հետ : Այն ատեն, մեր խօսակից եկեղեցականութիւնն էր Վենետիկի Մխիթարեան՝ շատ սիրելի միաբան մը — «*Բազմավէպ*»ի խմբագրապետ, մեր թերթին «անուղղակի» աշխատակից, Մեծասքանչի «կոմիսար» եւ անոր դէմ մեղանչողներու բարեսիրտ խոստովանահայրը՝ Հայր Ներսէս : Մեր տոմսին ալ ի պատասխան, մեզի հետ եւ մեզի չափ նախանձախնդիր՝ աշխարհաբար հայ մամուլի լեզուական միասնականութեան, վարդապետը գրեց թէ «լոկ ձայնագրութիւն է մեր կատարելիքը» երբ դասական տառադարձութեան մը պարտադրութեան մէջ չենք (*Բազմավէպ*, 1960, թիւ 5/6) : Այդպէս գրեց Հ. Ներսէս «արքան», բայց այդպէս գրել չի տար իր Տան մէջ : Ինչո՞ւ : Արքայազունները կը զուարճանա՞ն կամ ըմբոստութեան դրօշա՞կ պարզած են արքային դէմ :

«Ընտանիք» ամսաթերթի խմբագիր Մխիթարեան վարդապետները «Բազմավէպ» չե՞ն կարդար : Երկու Մխիթարեան թերթերը նոյն սերով չե՞ն սիրեր Մեծասքանչը : Յաջորդաբար մէկն ու միւսը շարադրող, տողաշար անբան մեքենային եաշտարար վնիռի՞ն կը սպասեն :

Գիտենք թէ վանքերէն ներս ու դուրս, չկան այլեւս մեր աշխարհաբարը ծնող ու մեծցող եղէգնեայ գրիչները : Մերօրեայ գնդածայր գրիչներուն կը մնայ ցոյց տալ իրենց փոքրութիւնը, գէթ լեզուական կարգապահութեամբ մը :

«Ընտանիք» իր վերջին թիւին մէջ (*Յունուար*, 1961) անդրադառնալով անցեալ Դեկտեմբեր 18ին Փարիզ կատարուած եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան, կը գրէ — «Փարիզու Ս. Փերդինանդ ի Թեռն եկեղեցւոյն մէջ» ... : Այդ մասին, իր ատենին, «*Յառաջ*»ի մէջ ալ կարդացած ըլլալով, գուշակեցինք թէ *Ս. Ֆերտինան – տէ – Թեռն* եկեղեցւոյ կ՚ակնարկուի : Բարեբախտաբար հանդիսութիւնը եղած վերջացած է : Եթէ հրապարակուած ազդերը ժողովուրդը «*Ս. Փերդինանդ ի Թեռն*» եկեղեցին հրաւիրած ըլլային, վստահ ենք թէ Փարիզ ապրողներ անգամ՝ Դեկտեմբեր 18էն մինչեւ այսօր փնտռած ու դեռ գտած պիտի չըլլային այդ եկեղեցին : Փարիզի Հայերը զրկուած պիտի ըլլային այդ փառաւոր հանդիսութենէն եւ իրաւամբ քարկոծած մեր գլուխը : Այդ քարն է զոր *Ընտանիքի* գլխուն կը գլորենք այսօր :

Մխիթարեան թերթերու վարդապետ խմբագիրներ, խնայեցէ՛ք ձեր ու մեր գլխուն : Ի սէր Մեծասքանչին՝ մի՛ նեղէք Պիղատոսին, կրկնելով. «Զոր ինչ գրեցի՝ գրեցի» : Ձեռքերը լուալէ առաջ՝ նախ ապահովեցէք հայ լեզուին մաքրութիւնը :

ՇԱՀԷՆ

ՏԽՐՈՒՆԻ .— ԱԴԴԻՍ ՔՀՆՑ. ՓԱՅԼԱԿԵԱՆ

—•—

Վերջին պահուն ցաւով կ՚իմանանք թէ Փետր. 14ին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան վախճանած է Ադդէ քհնյ. Փայլակեան, 14 տարեկանին, բնիկ Մարաշցի :

Ողբացեալը որ Անթուրիլի հոգեւոր հովիւն էր, Սահմանադրութենէն ետք պետական պաշտօն վարած է Պոլսոյ մէջ : Մեծ պատերազմէն ետքը անցած է Փարիզ, ապա Հալէպ ուր ուսուցչական պաշտօն վարած է Հայկազեան վարժարանին մէջ : Ուսուցչական պաշտօն վարած է նաեւ Սուրիոյ ներքին գաւառներուն մէջ, ուրկէ թղթակցութիւններ կը ղրկէր Յառաջի , «Սշակ» կեղծանունով, նկարագրելով հայ գաղթականներու վիճակը :

Վերադառնալով Փարիզ քահանայ ձեռնադրուած է Վռամշապուհ Եպիսկ.ի ձեռամբ : Հեղինակն էր « Հայ եկեղեցւոյ պատմութեան մը» եւ ունի անտիպ հատոր մը :

×

ԸՆԿ. ԱԼԵՔՍԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Թեհրանի « Ալիք » էն ցաւով կ՚իմանանք թէ Փետրուար 5ին, Ապատանի մէջ մեռած է ընկեր Ալեքսան Յովհաննիսեան :

Մեր ողբացեալ ընկերը երկար ժամանակէ ի վեր հիւանդ էր, ու քաշուած էր ուսուցչական ասպարէզէն, ուր մեծ վաստակ մը ունի : Պատրաստուած, արժէքաւոր մտաւորական մըն էր, Հ. Յ. Դաշնակցութեան հին պահակախումբէն :

Ուկեղէն սերունդն է որ կը հատնի այսպէս, մէկիկ մէկիկ, արդէն վերջանալու մօտ :

ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ Վ. ԲՐԻՒՍՈՎ

Հայ ընթերցողին սեղանը զարդարուեցաւ նոր գիրքով մըն ալ, Կամսար Գրիգորեանի « Վալերի Բրիւսովը եւ հայ պոեզիան» ։ Իբրեւ բնաբան՝ հեղինակը ընտրած է Եղիշէ Չարենցի հետեւեալ երեք տողերը, ուղղուած Վալերի Բրիւսովի.—

··· Եւ աշխարհի առջեւ, որ դեռ անով էր լի,
Դու բացեցիր ոգու մեր զանձարանն անհուն,
Եւ մեզ համար դարձար — անմարելի անուն···

Մեր գրասէր հասարակութեան համար ծանօթ անուն մըն է Վալերի Բրիւսով, որ ոչ միայն բանաստեղծ էր, այլեւ միաժամանակ մեր գրականութեամբ հետաքրքրուած մտաւորական ։

Աշխատութեան հեղինակը, Կ. Գրիգորեան, իր կարգին ծանօթ անուն մըն է ռուս եւ հայ ընթերցողներուն, իբրեւ Լենինկրատի յայտնի գրագատներէն մէկը, որ իր տոքթորայի ատենախօսական ճառով նուիրուած հայ – ռուս մշակոյթի կապերուն՝ անոր ակունքներէն մինչեւ մեր օրերը, կարեւոր ծառայութիւն մատուցած է երկու ժողովուրդներու մշակոյթի գանձարանին, 1957 – 1958ի ընթացքին համբերատար պրպտումներ կատարելով Մոսկուայի, Լենինկրատի, Երեւանի եւ Թիֆլիսի գրական դիւաններուն մէջ։

Հեղինակը իր գիրքով կը փորձէ վերլուծել այն հսկայական աշխատանքը, զոր կատարած է Վալերի Բրիւսով կազմելու համար իր ծանօթ «Հայաստանի բանաստեղծութիւնը»։ Անգնահատելի է իր կատարած գործը, յատկապէս հայ բանաստեղծական հարստութիւնը օտարներուն ծանօթացնելու ճիգին մէջ։

Ինչպէս գրքին հեղինակը կը խոստովանի, « Հայաստանի Բանաստեղծութիւնը» արժանի է յատուկ ուսումնասիրութեան, քան մը որուն ձգտած է եւ յաջողած՝ Կ. Գրիգորեան։ Արդարեւ, յաջողած է տալ ժողովածուի կազմութեան պարագաները, այլ խօսքով պատմութիւնը, բովանդակութիւնը եւ Վ. Բրիւսովի ու Ա. Բլոկի կատարած թարգմանութիւններուն թէքնիքը ։

×

Կ. Գրիգորեան նախ դիտել կուտայ, թէ երկարամեայ պատմութիւն ունի հայ գըրականութեան ժողովրդականացման պատմութիւնը, Ռուսիոյ մէջ։ Ուրիշ խօսքով, Վ. Բրիւսով ունի իր նախորդները, ինչպէս օրինակ՝ Եուրի Վեսելովսկի (աւարտած է Լազարեան ճեմարանը) եւ Ֆ. Ս. Նեկրասով։ Հայ նոր գրականութիւնը ժողովրդականացնելու լուրջ փորձ մըն էր«Հայ արձակագիրներ» թարգմանական ամբողջական ժողովածուին առաջին հատորին հրատարակութիւնը, Մոսկուա, որ լոյս տեսաւ 1893ին Եուրի Վեսելովսկիի եւ Մինաս Բերբերեանի խմբբագրութեամբ (երկրորդ հատորը լոյս չտեսաւ գրաքննութեան պատճառով)։ Ի միջի այլոց, ժողովածուի առաջին հատորին ճակատին վրայ իբրեւ բնաբան գրուած էին Պայրընի խօսքերը.— «Ինչ ալ ըլլայ Հայերու ճակատագիրը, — որ սակայն եղած է տխուր, — ինչ ալ ըլլայ անոնց ապագան, իրենց երկիրը միշտ պիտի մնայ երկրագունդի ամէնէն հետաքրքրական անկիւններէն մէկը »։

×

Սակայն Բրիւսովի նախորդները ի վիճակի չեղան կատարելու այն գործը, զոր կատարեց այս վերջինը իր «Հայաստանի բանաստեղծութիւնը» գիրքով,— պատմական բոլոր ժամանակաշրջանները ընդգրկող հինգ հարիւր էջնոց գիրք մը, որուն կողքը զարդարուած է Մարտիրոս Սարեանի եւ Վարդգէս Սուրէնեանի գըծած նկարներով՝ հայ մանրանկարչութեան ոճով ։

Այս առընչութեամբ հետաքրքրութենէ զուրկ չէ ռուս արարագէտ՝ Ի. Ց. Կրաչովսկիի նամակը Վ. Բրիւսովին.—

« Վերջացուցի «Հայաստանի Բանաստեղծութեան» ընթերցումը, եւ պիտի կրկնեմ այն ինչ որ գրած եմ արդէն։ Ոչ Ռուսաստանի մէջ, ոչ Եւրոպայի մէջ (որքան ես գիտեմ), արեւելեան ոչ մէկ բանաստեղծութիւն չէ ներկայացուած այսքան օրինակելի, գրական նուրբ ճաշակով, եւ միաժամանակ գիտական բարեխղճութեամբ։ Կրնամ միայն երազել, որ թէկուզ երբեւիցէ իմ սրտին այնքան սիրելի մահմետական որեւէ մէկ բանաստեղծութիւն, արժանանար նման բախտի մը, Ռուսաստանի մէջ »։

Պէտք է ըսել, թէ սկիզբները Հայ ժողովուրդի բանաստեղծութիւնը Վ. Բրիւսովի համար «անյայտ բան մըն էր», որուն ծանօթ էր միայն «տարտամ եւ անորոշ լուրերով», Ատոր համար է, որ երբ 1915 Յուլիսին, Մոսկուայի Հայկական Կոմիտէի ներկայացուցիչները դիմեցին իրեն, որպէսզիստանձնէ հայերէն քերթուածներու ռուսերէնի թարգմանութեան հոգը եւ ժողովածուին խմբագրութիւնը, Վ. Բրիւսով հրաժարեցաւ եւ չուզեց ստանձնել ։ Ցետագային է միայն, որ երբ ծանօթացաւ հայ լեզուին, պատմութեան եւ գրականութեան, երբ առիթը ունեցաւ պտըտելու Հայաստանի զանազան վայրերը, իբրեւ պատմաբան եւ արուեստագէտ, իբրեւ բանաստեղծ եւ գիտնական համոզուեցաւ, որ հայկական քերթուածները լի են «իսկական գեղարուեստական բարձր ստեղծագործութիւններով», ուստի, խանդավառութեամբ լծուեցաւ այդ «նուիրական խիստ սիրելի գործին »։

« Ծանօթանալով հայկական երկերուն, — գրած է բանաստեղծը,— երբեմն հազիւ կը հաւատայի, որ առանց աւելի ուշ ժամանակաշրջանի բանաստեղծական մասնագիտութեան մէջ հմտացած ոեւէ բանաստեղծի մը նուրբ ստեղծագործութիւնները չեն, մինչդեռ, այդ բոլոր երկերը այսօր ալ կ'երգուին Արարատեան դաշտին, Արաքսի հովիտներուն, հնամենի Հայաստանի լեռնային գիւղերուն, եւ դեռ մօտ ժամանակներուն մէջ, մինչեւ վերջին ողբերգական օրերը, կ'երգուէին Վանայ Ծովի ափերուն ···»։

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱՎԹԱՆԴԻԼԵԱՆ

ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀԸ ԵՒՐՈՊԱՆ Է

ՎԱՏԻԿԱՆ ՓՈՔՐ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԵՒ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ

—o—

Րէմոն Քարթիէ վերջերս Օսորի մէջ հրատարակած էր ընդարձակ յօդուածաշարք մը, ուր զատ զատ կ'ուսումնասիրէր Արեւմտ. Եւրոպայի 19 պետութիւնները ։ Այսօր կը ներկայացնենք անծ յրագրողի գրութիւնը, նուիրուած՝ Վատիկանի, որ ինչեւ կը կազմէ 20րդ եւ ամէնէն փոքր պետութիւնը, բայց սրեւէնոյն ատեն բարոյական ամէնէն մեծ իշխանութիւնն է աշխարհի երեսին ։

Վատիկան քաղաքի պետութիւնը (Սթաթօ Տէլլա Չիթթա տէլ Վաթիքանօ) աշխարհի ամէնէն փոքրն է տարածութեամբ եւ բնակչութեամբ. 42 հեքտար տարածութիւն ունի եւ 1025 բնակիչ ։ Բայց եւ այնպէս, Եւրոպայի պատկերը անկատար պիտի ըլլար եթէ զանց առնէինք հողի այս փոքրիկ չերտը, դէպի ուր կը բարձրանան այնքան աղօթքներ եւ ուրկէ ծնունդ կ'առնեն այնքան ներշընչումներ.

1870, Սեպտեմբեր 20ին, Վիքթոր – Էմմանուէլի զօրքերը կը գրաւէին Հռոմ քաղաքը։ Պիոս Թ., պապական զօրքերուն հրահանգելէ վերջ, որ դադրեցնեն դիմադրութիւնը, ապաստանեցաւ Վատիկանի պալատին մէջ։ Իտալական պետութեան եւ պապական իշխանութեան միջեւ վաթսուն տարի տեւեց տարաձայնութիւնը. մինչեւ որ 1929 Փետրուարին, հարիւրէ աւելի ժողովներէ եւ երկար բանակցութիւններէ յետոյ, կնքուեցաւ Լաթերանոյի համաձայնութիւնը՝ Պիոս ԺԱ.-ի օրով։ Ամբողջ աշխարհը զարմացաւ երբ լսեց, թէ պապութեան հողային տարածութիւնը այնքան փոքր մասնիկի մը վերածուած էր։ Ցետագային, ... կայն, յայտնուեցաւ, թէ պապին անունով բանակցութիւնները վարողները, իրենք է որ պնդած էին նուազագոյն այս սահմաններուն վրայ, փոխանակ ... ընդարձակ հողամասի մը տիրանալու համար պայքար մղելու ։ Պիոս ԺԱ. կ'ուզէր իր աշխարհիկ իշխանութեան ներքեւ ունենալ նուազագոյն թիւով մարդիկ, բոլորն ալ Եկեղեցիին հետ կապուած՝ կրօնական կամ աշխարհիկ համաձայնագրերով։ Սակայն, առոր փոխարէն, Պապը կը ձերբազատուէր աշխարհիկ պետութեանց շատ մը տաղտուկներէն, ինչպիսին են ընտրութիւններ, եւայլն ։

Աշխարհի փոքրագոյն պետութիւնը, որ աշխարհի մեծագոյն թագաւորութիւնը կը կազմէ, բաղկացած է հրապարակէ մը տաճարէ մը, թանգարանէ մը — այս երեքն ալ բաց՝ հանրութեան առջեւ, եւ պարսպապատ մայրաքաղաքէ մը որ կը պարունակէ պալատ մը, պարտէզներ եւ քանի մը շէնքեր։ Պետական Քարտուղարութիւնը (Վատիկանի Արտաքին Նախարարութիւնը) կը գտնուի Վատիկանի սահմաններուն մէջ, բայց պապական գործադիր իշխանութեան այլ մարմինները ցրուած են Հռոմի մէջ ։

Պարսպապատ Վատիկանը երկու մասի բաժնուած է. պաշտօնական քաղաքն ու իր պարտէզները, եւ պաշտօնէութեան ապրած մասը՝ Գիւղը։ Այս վերջինը պարզապէս հռոմէական փոքրիկ թաղ մըն է, որ կը սկսի զուիցերացի պահակներու զօրանոցով եւ կը վերջանայ պապական ոստիկանութեան զօրանոցով։ Տէլ Փելէկրինօ փողոցին երկայնքին իրարու կը յաջորդեն պապական տպարանը, Վատիկանի պաշտօնաթերթ Օսսէրվաթօրէ Ռոմանոյի գրասենեակները, նամակատունը, յարկաբաժիններով շէնք մը եւ կառատուն մը։ Ձայնասփիւռի կայանին ցոցերը պարտէզներուն մէջ կը բարձրանան, շոգեկառքի կայանը պաշտօնական քաղաքին մէջը կը գտնուի, կառավարիչին պալատին մօտը ։

Մեծ մասամբ Գիւղին մէջ կեդրոնացած, Վատիկանի բնակչութեան կէսը բաղկացած է կրօնականներէ, միւս կէսը աշխարհականներէ ։ Կէսը՝ այր, կէսը՝ կին։ Կէսը՝ քաղաքային, կէսը՝ զինուորական։ Զինուորականները ընդհ. բնակչութեան կէսը կը կազմեն։ Այնպէս որ Վատիկանի զինուորականութեան համեմատութիւններուն հասնելու համար, ... Միութիւնը պէտք է որ հարիւր միլիոնոց բանակ մը ունենար ։

Ի ԲԵՐԱՆՈՑ ՔՈՒՄՄԷ ԴԱՏԵՑԱՐ···

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

"...ԲԱՌԱՐԱՆԸ" ԿԱԶՄՈՂՆԵՐԻՆ

Անհաւատալի կարող է թուալ, բայց պերճախօս փաստ է, որ օտարազգի այս բառերից շատերը տեղ չեն գտել մինչեւ իսկ ռուսական ծաւալուն բառարաններում ։

Ըստ որում զայրացուցիչն այն է, որ կակազու – կանկան – կեկուակ – կլակէոբանման բառերը «հայացնողները» բառարանի սուղ էջերից դուրս են մղել այնպիսի հայերէն բառեր, ինչպիսիք են, օրինակ՝ կամարագարդ, կամարաձեւ, կայծակնափայլ, կայծահան, կանխազգալ, կանխազգացում, կանխավճար, կաշառասէր, կաշառասիրութիւն, կապկել, կապկութիւն, կառախումբ, կատակախօս, կարկաչահոս, կենսահիւթ, կենսամակարդակ, կենսասէր, կենսասիրութիւն, կերաճամակ, կրակակէտ, կրաջուր, կապ կտրած, կապ ճաշել, կարճ կապել···

Ստիպուած եմ կարճ կապել, բայց եւ յիշեցնել, որ այստեղ բերուած է առանց այն էլ Մալխասեանի թերի բառարանի «Կ» տառի չնչին մասը միայն, ըստ որում բաց են թողնուած հարիւրաւո՛ր հնացած եւ «հնացած» բառեր, որոնք օգտագործուած են մեր դասական գրականութեան մէջ։

Հապա ի՞նչ կը ստացուէր, եթէ Մալխասեանի բառարանի «Կ» տառից արտագրուէին բոլո՛ր այն բառերը, որ չեն մտել սոյն բառարանի մէջ։

Կազմողները (ակադեմիկոս Ա. Ղարիբեան, պրոֆեսոր Ե. Տէր–Մինասեան եւ Մ. Գէորգեան) զուցէ փորձեն արդարանալ այն պատճառաբանութեամբ, թէ բառարանի սուղ էջերը գրաւած օտարազգի բառերը գործածական են մեր բանաւո՛ր խօսքի մէջ։ Եթէ նոյնիսկ կան նման բառեր օգտագործողներ, ապա ըըրանք այն մարդիկ են, որոնց բերանից լսում ենք. «Գնանք նախազու, միրավոյ պիվա կա··· Մեր տելեֆոնը դեֆեկտ ունի··· Զգաչին չտուեց··· Փախ կինօ էր··· Պլանի գլխի աստանովկան··· խօսք մեր ինստիտուտում բալնի պարեր կան··· Տուֆլիս տարա պաչինկի···»։

Իսկ եթէ չարունակենք «բանաւոր խօսքի» այս տրամաբանութիւնը (պիտի ասէի՝ լոգիկան), ապա բառարանից պիտի պահանջենք նաեւ այնպիսի բառեր, ինչպիսիք են պիվա, պավառոտ, պադիոմ, պադեզդ, սեմուշկա (ուղղագրութիւնը թող ձեզ չշփոթեցնի), վեդրօ, շին, փառ, փխիխ, ինչպէս նաեւ՝ բաճեառ, բազա, հէշ, սող, ղալմաղալ, գիւլլա, գիւլաշ, ղալաթ անել···

Ա՛յ, սրանք, որ իսկապէս գործածական են, ինչո՞ւ պիտի չլինեն բառարանում։

Գուցէ եւ կան, չգիտեմ։

Վերջացնելուց առաջ ուզում եմ կրկնել արդէն տուած հարցս.

— Այս բառարանը կազմելիս ի՞նչ բառագիրք էք ունեցել ձեր սեղանին։

Եւ աղաչում եմ՝ չասէ՛ք, թէ օգտուել էք «Համարաբրառ»ից, այն «Համարաբառ»ից, որի մասին թերթերում եղած հաղորդագրութիւնը (այսինքն՝ ինֆորմացիան) չափերիս ուրախացրեց։

Մի՛ արէք այնպէս, որ այս ուրախութիւնը համարուի վաղաժամ եւ աւելի քան անտեղի···

Ռուսերէնի իմացութիւնը պարտադիր է ամէն մի կուլտուրական Հայի համար։ Այս իմաստով էլ «Հայ–ռուսերէն» բառարանի անհրաժեշտութիւնը աւելի՛ քան մեծ է։ Այդ բառարանի կարիքն ունեն ոչ միայն հազարաւոր հայ երիտասարդներ արտասահմանում, այլ եւ բազմաթիւ այլազգի բարեկամներ, որոնք ուսումնասիրում են մեր լեզուն։

Երեւակայո՞ւմ էք այն Լեհի կամ Չեխի «ուրախութիւնը», երբ այս բառարանը ծայրէ ծայր թերթելուց յետոյ՝ տեսնի, որ «Հայոց լեզուի» բառամթերքի կէ՛սն արդէն գիտի՝ օտա՛ր լեզուներից (անտեղեակ, որ իրենք՝ Հայերը, այդ «կէսը» չե՛ն հասկանում)···

Զգիտեմ՝ այս բառարանը կազմողները կարդացե՞լ են վերջերս «Լիտերատուրնայա գազետա»ում տպագրուած շատ հետաքրքրական մի յօդուած։ Ցամենայն դէպս յիշեցնեմ.

— «Ի՞նչ նամակ է ձեզ յուզել, ստիպել մտորելու, պարզապէս ուրախացրել», — դիմել է խմբագրութիւնը մի խումբ գըրողների։ Հարցին պատասխանողների մէջ է նաեւ ռուս նշանաւոր գրող Կորնէյ Չուկովսկին։ Տարուայ մէջ ստացած բազմաթիւ նամակներից նա ընտրել է այն մէկը, որ ուղարկել են մի խումբ դպրոցականներ։ Սրանք իրենց դպրոցում կազմակերպել են Ռուսաց լեզուն ու գրականութիւնը սիրողների ակումբ եւ մշակել են այդ «հոյակապ ակումբի շատ լուրջ կանոնադրութիւնը»։ Ըստ այդ կանոնադրութեան.

«Ակումբի անդամ կարող է լինել ամէն ուսուցիչ եւ դպրոցական, ով սիրում է Ռուսաց լեզուն, ռուս դասական ու սովետական գրականութիւնը եւ ցանկանում է մայրենի լեզուով խօսել պարզ, յստակ, սահուն, ձգտում է կատարելապէս տիրապետել ռուս գրական լեզուին»։

Գրողի մէկ այլ նամակագիր առաջարկում է ստեղծել «Ռուս խօսքի կուլտուրայ» մասսայական ամսագիր, ըստ որում ցանկանալով, որ այդպիսի ամսագիր լրեւան գան «մեր երկրի նաեւ ուրիշ ռեսպուբլիկաներում»։ «Ահա թէ ինչպիսի խոհուն, լուրջ նամակներ ենք ստանում մեր ընթերցողներից», — ուրախանում է Կ. Չուկովսկին։

Եթէ հարկաւոր է՝ դպրոցականներից էլ պիտի սովորել···

Ց. Գ.— Կարող է այն տպաւորութիւն ստացուել, թէ «Հայ–ռուսերէն» բառարանում հայերէն բառեր ամենեւին չկան։

Կա՛ն, ի հարկէ ։

Ես գտայ նոյնիսկ «պատասխանատուութիւն» եւ «խիղճ» բառերը՝ ճիշդ թարգմանութեամբ։

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ

«Գրական Թերթ», Երեւան, 1961 թ. ...

(3 եւ վերջ)

Պապական զինեալ ուժերը բաղկացած են հինգ զօրախումբերէ, որոնցմէ երեքը առանց ստորագաս զինուորներու խումբեր են. (ազնուականներէ բաղկացած պահակախումբը, պալատինեան պահակախումբը եւ ոստիկանները): Զուիցերացի պահակներու թիւը երկու հարիւրէն նուաբերի գեղչուեցաւ` խնայողական պատճառներով, ինչպէս նաեւ Վատիկանի մէջ ալ ծայր տուած բնակարանի տագնապին պատճառով: Զուիցերացի պահակները կը ձանձրանան եւ կ'ուզեն ամուսնանալու իրաւունք ձեռք ձգել. բայց այս իրաւունքը առ այժմ վերապահուած է միայն սպաներուն :

Վատիկանի քաղաքացիները զերծ են զինուորական ծառայութենէ եւ տուրք վճարելէ : Սակայն, բացի ծիրանաւորներէն, Վատիկանի քաղաքացիները պէտք է որ իրենց հողամասին վրայ բնակին եւ 6 ամիսը անգամ մը` բնակավայրի ճշդման ենթարկուին :

Վատիկանի մէջ աշխատող աշխարհականներուն չորս հինգերորդը դուրսէն կու գայ ամէն առաւօտ եւ իրիկունները, աշխատանքը վերջացնելուն պէս, սուբէրներու եւ հեծելանիւներու խճողումի մը մէջ կը վերդառնայ իր բնակավայրը :

Ս. Աթոռը լաւ «գործատէր» մըն է: Վատիկանի մէջ աշխատողներուն ռոճիկները արդէն դուրսի աշխարհին ռոճիկներէն բարձր էին, երբ Յովհաննէս ԻԳ. ընդհանուր յաւելում շնորհեց :

Ծիրանաւորները, որոնք շատ ծանր ըզբաղումներ ունին, այժմ կը ստանան ամսական չորս հարիւր հազար լիր. Վատիկանէն դուրս բնակողները կը ստանան նաեւ վաթսուն հազար լիր. որպէս բնակարանի ծախքի հատուցում եւ երեսուն հազար լիր` որպէս ուրիշ կարգի հատուցումներ: Արքեպիսկոպոսները կը ստանան 240 հազար լիր, իսկ եպիսկոպոսները` 165 հազար լիր: Բարձրագոյն ռոճիկներու 12 առ հարիւր յաւելումին փոխարէն, նուազագոյն ռոճիկաւորներու ամսականը մէկ երրորդ յաւելում կրեց Յովհաննէս ԻԳ.ի որոշումով: Նուազագոյն ռոճիկաւորներու ամսականին վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ տասը հազարի յաւելում մը` կնոջ, եւ 13.000 լիր իւրաքանչիւր զաւկի համար :

Այս ամսավճարներէն դուրս, ոչ ոք կրնայ ճշգրիտ կերպով գիտնալ թէ ի՞նչ է Վատիկանի ընդհանուր պիւտճէն: Կը կարծուի թէ տարեկան ծախքերը կը հասնին հարիւր միլիոն տոլարի, բայց կարելի չէ ճշդել եկամուտներուն գումարը: Իւրաքանչիւր շրջանի առաջնորդ, Ս. Պետրոսի իր լուման կը բերէ եւ ուղղակի Պապին կը յանձնէ: Վատիկանի սահմաններէն ներս մտնող անհատներն ու բազմութիւնները կը հասնին ծանրաբեռնուած` դրամական կամ այլ նուէրներով, արուեստի գլուխ գործոցներով: Անգամ մը, Սալվատոր Տալի նկարիչը Պիոս ԺԲ. պապին պարզապէս ցոյց տալ կ'ուզէր տակաւին թերաւարտ իր մէկ խղանկարը, որ Աստուածածինը կը ներկայացնէր : Երկու հուժկու մարդիկ, ջերմ շնորհակալութեան խօսքերէ վերջ, Տալիի ձեռքէն քաշեցին նկարը եւ անհետացան: Տալի մեծ դժուարութիւններով կրցաւ ետ ձեռք ձգել իր թերաւարտ գործը :

Շատեր համոզուած են, թէ Վատիկան անսահման գանձեր ունի: Ասիկա հաւանաբար չափազանցութիւն է, սակայն իրողութիւնը այն է, որ Պիոս ԺԲ. իրատես եւ հաստատ հիմերու վրայ վերակազմեց Վատիկանի ելեմուտքը. իտալական, գերմանական, զուիցերական, հոլանտական եւ ամերիկեան կարգ մը դրամատուներ Ս. Աթոռի դրամական գործառնութիւններով կը զբաղին :

Յովհաննէս ԻԳ. 262րդ պապն է: Ընտրուեցաւ 1958ին, բացառիկ պայմաններու մէջ: Արդարեւ, առաջին անգամն էր, որ իտալացի կարտինալները փոքրամասնութիւն կը կազմէին (53ի վրայ` 18) պապընտիր ժողովի մը մէջ, որուն անդամներէն 17 հոգի ալ բացակայ էին մահուան կամ այլ պատճառներով :

Պահ մը այնպէս թուեցաւ, թէ պապ պիտի ընտրուի Գրիգոր Պետրոս ԺԵ. Աղաճանեան, Կիլիկիոյ Պատրիարք, արեւելածէս Հայ, մեծ իմաստութեան եւ գիտութեան տէր անձ մը: Աղաճանեան Պատրիարքի ընտրութիւնը մեծ հետեւանքներ պիտի ունենար Արեւելքի եւ մինչեւ Խ. Միութեան մէջ:

Եկեղեցիներու միութեան հարցը, որ 8 դարէ ի վեր ապարդիւն փորձերու առարկայ եղած է, վերջապէս պիտի կարենար վճռական քայլ մը առնել: Սակայն այսպիսի ընտրութիւն մը կատարելու համար անհրաժեշտ էր երեւան բերել խիզախութիւն եւ կորովի երեւակայութիւն, զոր դժուար գտնելի է տարիքնին առած ժողովականներու մօտ:

Անճէլօ Ռոնքալլի, ընտրեալներուն երիցագոյնը, ընտրուեցաւ Պապ, դառնալով աշխարհի ամէնէն մեծ թիւով հաւատացեալներու վրայ իշխող թագաւորը: Արդարեւ, Յովհաննէս ԻԳ. կ'իշխէ 2800 եպիսկոպոսներու, 350.000 վարդապետներու եւ հինգ հարիւր միլիոն հաւատացեալներու վրայ :

Տ. Մ.

Հայրը տղուն .

— Տղաս, առ շիշը առ եւ գնա մէկ քիլօ գինի բեր :

— Դրա՞մ, կը հարցնէ տղան :

— Տղա՛ս, դժուարը դրամով գինի առնելը չէ, այլ` առանց դրամի, կը պատասխանէ հայրը :

Տղան շիշը կ'առնէ եւ կ'երթայ: Տասը վայրկեան յետոյ կը վերադառնայ եւ պարապ շիշը սեղանին վրայ կը դնէ :

— Գինի չբերի՞ր, տղաս, կը հարցնէ հայրը :

— Հայրիկ, դժուարը` գինի եղած ատեն խմելը չէ, այլ` չեղած ատեն խմելն է, կը յարէ տղան :

ԶՐՈՅՑ՝ Վ. ԷՆԳԻԲԱՐԵԱՆԻ ՀԵՏ

ԽՄԲ.— Անուանի կոփամարտիկ Վ. Էնգիբարեանի հետ զրոյց մը ունեցած է Պուքրէշի «Նոր Կեանք»ի թղթակիցը : Ստորեւ զրոյցը, ուր կը խօսուի հայ մարզիկին արձանագրած վերջին չորս տարիներու յաջողութիւններու մասին :

— Մելպուրնից յետոյ,— կը սկսի իր զրոյցը Վ. Էնգիբարեան, — պատրաստւում էի Եւրոպայի 1957ի մրցախաղերին, որոնք տեղի էին ունենալու Փրակայում: Այդ առաջնութեան մրցումներին մասնակցիլը ինձ համար մեծ նշանակութիւն ունէր. Բանը նրանումն է, որ 1955ին Պերլինում ես «կորցրել էի» Վարշաւայի մէջ նուաճած Եւրոպայի ախոյեանի իմ կոչումը : Եւ ահա ես իմ առջեւ նպատակ էի դրել անպայման վերականգնել մարզիկի պատիւս ...

... Կ'աղմկէ Փրակայի ձմեռնային մարզադաշտը: Հանդիսականները կը ծափահարեն յաղթողը : Տասնեակ մը լուսանկարիչ լրագրողներ իրենց լուսանկարչական գործիքները ուղղած են դէպի Էնգիբարեանը, որ հպարտ կեցուածքով կեցած է պատուոյ պատուանդանին վրայ :

Էնգիբարեան իր առաջին կոփամարտը կատարեց Ռումանիոյ ախոյեան Տանիլի հետ: «Այս` մրցախաղերու առաջին օրուան ամենագեղեցիկ մենամարտն էր», գրեցին Փրակայի թերթերը: Հայաստանցի մարտիկը ցուցաբերեց բարձր թէքնիկ: Ինը վայրկեանի ընթացքին Տանիլի հարուածները միայն երկու երեք անգամ հասան իրենց նպատակին, մինչ Էնգիբարեան կ'իշխէր մրցաբեմին :

Երկրորդ օրը Էնգիբարեան հանդիպեցաւ իր հին մրցակիցին` Ֆրանսացի Քլոտ Սալեուտնի հետ: Դժուար է ընտելանալ Սալեուտնի կռուելու եղանակին հետ : Ձախլիկ ըլլալէ զատ, միաժամանակ շատ դիւրութեամբ կը հարուածէ զոյգ ձեռքերով: Վ. Էնգիբարեան կը յիշէր թէ որքան անախորժութիւններ պատճառած էր Քլոտը` Մելպուրնի մէջ տեղի ունեցած մրցումի ատեն: Թէեւ, այդ մրցումէն յաղթական ելաւ Էնգիբարեան, բայց մեծ դժուարութեամբ

Եւ ահա ազդանշանը կրկին «մերձեցուց» հին ախոյեանները: Կոփամարտը սկսաւ արագ թափով : Երկու կոփամարտիկներն ալ լաւ կը ճանչնային զիրար, ուստի հարկ չկար ժամանակ կորսնցնելու, ուժն ու հնարաւորութիւնները չափելու համար : Սալեուտն կը ձգտէր ընդհուպ մօտենալ հակառակորդին կարճ հարուածներու կարկուտով զայն ընկճելու համար :

Հակառակորդին անզուսպ թափը կը հարկադրէ Էնգիբարեանին դիմել պաշտպանողական մարտի իր իւրայատուկ ձեւին, մնալով անհրաժեշտ հեռաւորութեան վրայ: Առաջին երկու խաղամիջոցները կ'անցնին գրեթէ հաւասար արդիւնքով:— Եւ ահա վճռական երեք րոպէները — կը պատմէ Էնգիբարեան:

Դժուար է բառերով նկարագրել այդ խաղամիջոցը: Յիշում եմ միայն, որ երբ հնչեց աւարտի զանգը, Սալեուտն առաջինն ինքը մօտեցաւ ինձ եւ շնորհաւորեց յաղթանակս :— Մնացած հանդիպումները անցկացրի համեմատաբար հեշտութեամբ — կը շարունակէ պատմել Էնգիբարեան: Կիսավերջաւորութեան յաղթեցի Լեհաստանի ախոյեան Զիկմունտ Միլեւսկուն, իսկ վերջաւորութեան` չեխ Վալտոր Իվանուշին :

Եւրոպայի ախոյեանի ոսկէ գօտու հետ ինձ յանձնեցին Չեխոսլովաքիայի նախագահ` Վիլեամ Շիրոկիի գաւաթը, կոփամարտի լաւագոյն թէքնիկի համար : Դա ինձ վիճակուած ամենաթանկ նուէրն էր :

Մինչեւ հոգուս խորքը յուզուած էի այդ մեծ պատուից: Եւ եթէ չլինէին պատուոյ պատուանդանին կանգնած իմ մրցակիցները, ինձ շրջապատողները, հաւանաբար կ'արտասուէի ...

Ինչ կը վերաբերի 1958ի մրցումներուն, Էնգիբարեան ըսաւ, թէ միշտ յաղթական դուրս եկած է :Մասնակցելով այդ տարեշրջանի մրցումներուն, Էնգիբարեան երրորդ անգամ ըլլալով դասուեցաւ Խ. Միութեան ախոյեան :

— Ինձ համար աւելի նշանակալից էր 1959ը: Մտադիր էի սահմանել իւրօրինակ մրցանիշ` երրորդ անգամ ըլլալով շահիլ Եւրոպայի առաջնութիւնը, մի բան, որ մինչ այդ չէր յաջողուել մեր խմբի անդամներից ոչ մէկին:

... Կ'անցնին մրցութեան լարուած, յամառ պայքարով լի օրերը : Լիւցերնի (Զուիցերիա) մարզասէրները արդէն ծանօթ են իւրաքանչիւր կոփամարտիկի մարտական առանձնայատկութիւններուն եւ այժմ տաք-տաք կը վիճին, կը փորձեն գուշակել թէ որո՞նք պիտի արժանանան Եւրոպայի ախոյեանի ոսկէ շքանշաններուն :

Մրցաբեմին վրայ մրցակից զոյգերը կը յաջորդեն մէկը միւսին: Ահա տախտակամածի վրայ կ'ելլէ նաեւ Էնգիբարեան : Ան այսօր իր 160րդ կոփամարտն է, որ պիտի ունենայ իտալացի Փիէթրօ Փրանթիի հետ :

Մենամարտը սկսած է: Հանգիստ, թեթեւ մը խուսափելով, Էնգիբարեան կ'ուսումնասիրէ հակառակորդը : Վերջինս արագաշարժ է ու աչալուրջ: Փրանդին կը յարձակի: Սակայն Էնգիբարեան դիւրութեամբ ետ կը քաշուի եւ հակառակորդին հարուածները կը լողան օդին մէջ :

— Տարածութեան զգացողութիւն ունի — հաւանութիւն կու տան դիտողները— զարմանալի ճարպիկութիւն :

Երբ ազդանշանը հնչեց, դատաւորները միաձայն յաղթանակը հայ մարզիկին շնորհեցին :

Զրոյցի վերջաւորութեան Էնգիբարեան աւելցուց.

— Անցեալ տարի հանդէս եկայ նաեւ Վիէննայում եւ յաղթանակներ տարայ :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (138)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Շատերը գիտէին, որ նա դժգոհ է Արշակ թագաւորից եւ առհասարակ Արշակունիներից, որովհետեւ նրա տոհմակիցներից մի քանիսին ջնջել էր Արշակի հայրը` Տիրան թագաւորը: Եւ նա իր դժգոհութիւնը չէր թաքցնում, այն աստիճան, որ չգնաց անգամ Արշակի թագադրութեան հանդէսին, ուստի եւ թագաւորից դժգոհ որեւէ նախարար գալիս էր նրա մօտ իր վիշտը յայտնելու եւ խորհուրդ հարցնելու :

Մերուժանի հայրենի տունը թէեւ Արծրունեաց Հաղամակերտ քաղաքն էր, բայց նա տարուայ մեծ մասն ապրում էր Աղթամար կղզում. վերջերս մանաւանդ գարնան սկզբից քաղաքից տեղափոխւում էր կղզի եւ մնում մինչեւ ձմեռ :

Նա այդ բացատրում էր նրանով, թէ սիրում է ապրել խաղաղութեան մէջ. բայց իրօք, ինչպէս բացատրել էին կամսարականին, կամենում էր իր այցելուներին ընդունել ընտանիքից հեռու, որպէսզի թէ մայրը եւ թէ կինը շարունակ չհետաքրքրուեն, թէ ո՞վ էր եկողը եւ ինչո՞ւ :

Այդ հարցումներին մի անգամ կարող էր չպատասխանել, երկրորդ անգամ թաքցնել եկողի այցելութեան նպատակը, յօրինելով հասարակ մի բան. բայց այդպէս շարունակել համարում էր անկարելի: Մանաւանդ որ մայրը կրքոտ հետաքրքրւում էր որպէսզի իր տունն այցելեն միայն բարեմիտ մարդիկ ... Աւելին. մայրը կամենում էր, որ որդուն այցելողները գաղտնիք չունենան իրենից, որովհետեւ, իր ասելով, վախենում էր, որ այցելուները խաբեն իր Մերուժանին` վատ խորհուրդներ տան, մանաւանդ դարձնեն ինչ որ անցանկալի գործերի :

Պառաւ, շրջահայեաց իշխանուհուն վշտացնում էր մանաւանդ այն, որ Մերուժանին այցելում էին նաեւ պարսիկ իշխաններ: Նա ատելով ատում էր այդ պարսիկ իշխաններին :

— Ո՞վ են այդ Պարսիկները Մերուժան, կամ` ինքդ ի՞նչ ունես պարսից հետ, որ այցելում են քեզ, – անհանգստացնում էր մայրը:

— Յատուկ ոչինչ, մայր: Հարեւան են, ծանօթ, գալիս են հիւր: Կարելի՞ է մերժել, — ասում էր Մերուժանը, ասես ինչ որ բանից արդարանալով, բայց յետոյ տեսնելով, որ կնոջն եւս հաճելի չէ պարսիկների այցը, նա բարկացաւ.

— Միթէ՞ Վասպուրականի տէրը ես չեմ, մայր :

— Դու ես, անշուշտ,— ասաց մայրը : — Սակայն ես, որպէս Արծրունեաց մեծ իշխանուհի, որպէս մայր, անմասն պիտի չմնամ գործերիդ եւ խորհուրդներիդ: Ինձ եւս պէտք է յայտնի լինեն անելիքներդ :

Եւ Մերուժանն ահա, մօր, մասամբ եւ կնոջ դժգոհանքը չլսելու եւ չտեսնելու համար, տասը տարուց աւելի էր գարունը տեղափոխւում էր կղզի եւ այստեղ ընդունում այցելուներին, որովհետեւ դըրանք գալիս էին առանձնապէս գարնանից մինչեւ ձմեռ, եւ Մերուժանը երբեմն օրերով պահում էր նրանց, զբօսնում հետները, շրջելով կղզում կամ ընդարձակ իր ապարանքում, որ ժառանգութիւն էր մնացել հօրից :

Իսկ այդ ապարանքն ունէր շատ սենեակներ եւ շատ սպասաւորներ, այժմ նաեւ շատ այցելուներ ու հիւրեր :

Վաղուց ի վեր սովորութիւն էր, որ Մերուժանին այցելողները լճի ափին պարզում էին ճերմակ մի լաթ, ինչ նշան էր, թէ կամենում են գալ կղզին: Նշան տեսնելով` կղզու երեք նաւակներից մէկը չորս թիավարով գնում էր ընդառաջ :

Եկողները յաճախ լինում էին Մերուժանի կալուածների կառավարիչները կամ հեռու — մօտիկ հարազատներ, որ խօսում էին առտնին գործերից` ցանքերի, հարկերի, եկամուտների մասին: Իսկ հիւրերը լինում էին մեծ մասամբ նախարարներ ու սեպուհներ : Սրանք գալիս էին տարբեր վայրերից եւ ունենում էին տարբեր զրոյցներ . ոմանք գանգատւում էին հարեւանից, ոմանք խնդրում էին խորհուրդ կամ օգնութիւն, ըստ որում այդ զրոյցները լինում էին կամ ապարանքում կամ բացօթեայ` ծովափին, նայած եղանակին :

Մերուժանը սիրում էր զրուցել աւելի ծովափին, որ սպասաւորներից եւ ոչ մէկը չլսի իրենց, ինչ հնարաւոր չէր տանը: Մերուժանը չէր վստահում ծառաներին. նրան թւում էր, թէ ամէնքը լրտեսներ են մօրից կամ թագաւորից կաշառուած: Այդ էր պատճառը, որ նա գերադասում էր զրուցել դուրսը ... Իսկ երբ զրոյցը վերջանում էր` նա հիւրերին հրաւիրում էր ճաշի :

Բայց Մերուժանը բոլորին միատեսակ չէր ընդունում; մօտիկներին, աւելի շուտ` համախոհներին ընդունում էր սիրով, անծանօթներին վերապահութեամբ, երբեմն կասկածով, վասնզի նրան թւում էր, թէ Արշակ թագաւորը կամ թշնամի նախարարներից մէկը կարող է ուղարկած լինել մահափորձի համար: Պէտք էր զգոյշ լինել ...

(Շար.) ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Աղաւնի Խաչերեան քսան Ն. Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման, Արշալոյս Թիրեաքեանի մահուան առթիւ։

^

Տէր եւ Տիկին Թաժոյեան կը նուիրեն տասը Ն. Ֆ., ի նպաստ Ֆէսանվիլիէի օղափոխութեան կայանին, փոխան ծաղկեպսակի, ողբ. Եդուարդ Ճիզմէճեանի մահուան առթիւ։

Գ. Հայկ Գըրըքճեան (Վէրոլէօն) կը նուիրէ հարիւր Ն. Ֆ., ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի բարենպատակ ձեռնարկներուն, Նոր Տարուան առթիւ։

Հայ Կարմիր Խաչի Ֆէսանվիլիէի օդափոխութեան կայանին կը նուիրեն.— Տէր եւ Տիկին Խըտըրլեան տասը Ն. Ֆ., Գ. Սեբովբէ Գալֆաեան տասը, Գ. Վ. Մալեզեան (Նիս) հինգ, Գ. Գոճապաշեան (Մարսէյլ) հինգ Ն. Ֆ.։

Ողբ. Տիկին Սաթենիկ Խաչատուրեանի յուղարկաւորութեան առթիւ Հայ Կարմիր Խաչի Ֆէսանվիլիէի օդափ. կայանին կը նուիրեն.— Տէր եւ Տիկին Վ. Զիլինկիրեան հարիւր Ն. Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գ. Գէորգեան յիսուն, Տէր եւ Տիկին Ժ. Զիլինկիրեան յիսուն, Տէր եւ Տիկին Մ. Մալումեան (Գուլոնպը) 30 Ն. Ֆ.։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի
ԱՊՍՏԱՄԲԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէին, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. ենթակոմիտէներու եւ խումբերու եւ Նոր Սերունդի խումբերուն։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ

ԸՆԿ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ՝

ԸՆԿ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՁԷ

Ուղերձ՝ Հ. Յ. Դ. Շաւարշ Միսաքեան խումբի եւ Նոր Սերունդի կողմէ։

Ընկեր ԱՐՄԷՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ

ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ ՄԷՋ

340. BLD. CHAVE

Շաբաթ, Փետրուար 18, ժամը 21էն մինչեւ լոյս։

Գեղարուեստական խնամուած բաժին։

Գ. Սարգիս Ջէօրէճեան (*ջութակ*), Օր. Սեդա Թուքէլեան (*արտասանութիւն*), Օր. Ջէօրէճեան (*դաշնակ*), Օր. Անժէլ Կարապետեան (*Լիոնի երաժշտանոցէն, երգ*), Օր. Էլէօնօր Կարապետեան (*Թեհրանի Պետ. Երաժշ. դաշնակ*), Գ. Գ. Մօսոյեան եւ Զ. Գասեան (*արտասանութիւն եւ երգ*)։

Հայկ. գեղջկական պարեր Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Նոր Սերունդի պարախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ Քեմանչիստ Համոյի

Կենդանի պատկեր «Ցուցադրութիւն յեղափոխական դէմքերու» մոդական լապտերով։

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր. մինչեւ արշալոյս։ ԺԱՆ ՎԱՆՏՈՄ նուագախումբ։

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Փետրուար 25ին։

ՀԱՅԱԾԷՍ ՊԱՏԱՐԱԳ
ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Այս Կիրակի, ժամը 10·30ին, հայածէս պատարագ ու քարոզ պիտի ձայնասփռուին Վատիկանի ռատիոկայանէն։

Պատարագիչ՝ Գրիգոր Վ. Գեորգեան։

Քարոզիչ՝ Ներսէս Ծ. Վ. Սեթեան, (Մեծաւոր Հռոմի Լեւոնեան հայ կղերանոցի)։

Նիւթ՝ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ԴԱՒԱՆԱՆՔԸ»։

Կարճ ալիք՝ 31·10, 25·55 եւ 19·84։

Միջին ալիք՝ 196 *մ.*։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

Հերթական դասախօսութիւնը այս Ուրբաթ ժամը 20·30ին, Սողոմոն Թէհլիրեան սրահին մէջ, 17 Րիւ Գլէօ, Մէթրօ Քադէ։

Դասախօս՝ ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ։

Նիւթը՝ Յակոբ Օշական իբրեւ քննադատ։

Մուտքը ազատ է։

Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ Փետր. 19ին, Կիրակի ժամը 15·30ին, Րիւ Ժէլի սրահը։

Գեղարուեստական ճոխ ու խնամուած բաժին։ Դպրոցի աշակերտութեան կը ներկայացուի։

1.— ՅԻՍՈՒՍԻ ԾՆՈՒՆԴԸ՝, *կենդանի պատկեր, նոր երգերով։*

2.— ԾԱՂԻԿՆԵՐՈՒ ՄԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ՝ *երգախառն սիրուն պատկեր (մէկ արար)։*

3.— ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՆ ԿՈՒԳԱՅ (*տրամախօսութիւն, մէկ արար*)։

Խմբերգ, երգ եւ արտասանութիւն։

Կաղանդ Պապայէն նուէր պիտի ստանան սրահին մէջ ներկայ եղող բոլոր պզտիկները։

Սիրով կը հրաւիրուին, Վիզզօյի, Լանսէյի եւ Ռընաժի հայրենակիցները իրենց պզտիկներով։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱԳ. ԽԱՉԻ Գօմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը, թէյասեղանի եւ ընդհ. խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէ անխտիր իր բոլոր ընկերուհիները, այս Հինգշաբթի, կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Սահակ Մեսրոպ սրահին մէջ։ Օրակարգ ունենալով Ցամաքայ գործունէութեան տեղեկատուութիւնը։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն անպայման ներկայ գտնուիլ։

ԿԱԳ. ԽԱՉԻ ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 3·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Մէթրօ Քադէ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ
ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած
ԻՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
շրջանաւարտուհիներու եւ աշակերտուհիներու կողմէ

Մարտ 26, Կիրակի, կէսօրէ վերջ՝ ժամը 3ին,

Salle de la Chimie

28 bis, Rue Saint-Dominique
Métro Invalides

Պիտի ներկայացուի

ՄԱՅՐԸ

(Եւգինէ Պօղոսեանէ)

եւ

Ֆրանսերէն կատակերգութիւն մը, Լապիշէն

ԵՐԳ, ՊԱՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

6, 5, եւ 4 Ն. Ֆ.

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Նոր Սերունդի «Միամանթօ» խումբի կողմէ։

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Պէրիէ — Միյէ շէնք սրահներուն մէջ։

Գեղարուեստական բաժին, ընտիր նուագախումբ։

Ճոխ պիւֆէ եւ զանազան տեսակի խաղեր։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ.— Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Օպոզեան, զաւակները եւ բոլոր ազգականները կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Փետրուար 19ին, առաւօտեան ժամը 10ին Լիոնի Հայոց եկեղեցիին մէջ (Րիւ Գուալօ) հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց ողբացեալ մօր, մեծ մօր, եւ ազգականին

ՄԱՐԻՑԱ ՕՊՈԶԵԱՆԻ

(Ծնեալ Արսլանեան)

մահուան քառասունքին առթիւ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանի յաջորդ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այս Զարեքշաբթի ժամը 21—ին, Քադէի վերնայարկը։

Կը խօսի ՏԻԿ. ԱՆՆԱ ԲՈՒԴԱՂԵԱՆ։

Նիւթն է՝ բաղդատական մը շարժանկարի եւ թատրոնի արուեստներու։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

Հ. Յ. Դ.
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ընկերական ժողովը այս Հինգշաբթի, ժամը 21ին, Րէժանի սրճարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ, Լանսէյի, Րընաժի եւ Կրընոպլի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը ճիշդ 21ին, դպրոցի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի, ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին ընկ. Մանուկի բնակարանը։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ
ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՓԱՌԱՏՕՆ
ՅՈՒՆԻՍ 11ԻՆ

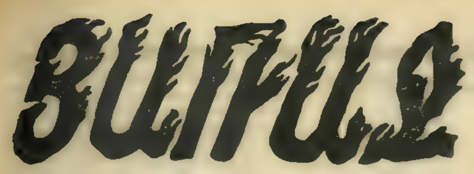

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ՓԵՏՐՈՒԱՐ

JEUDI 16 FEVRIER

1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9030 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4831

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՕՏԱՐ ՀԱՅԱԳԷՏՆԵՐ

Մինչեւ ԺԸ. դար օտարները — մանաւանդ Կաթողիկէ կրօնաւորներ — հայերէն կը սորվէին՝ իբրեւ միսիոնէր քարոզչութիւն ընելու համար Հայոց մէջ :

ԺԸ. դարէն սկսեալ, մանաւանդ ԺԹ. դարուն լեզուաբաններ ու պատմագէտներ սկսան հետաքրքրուիլ մեր լեզուով ու մատենագրութեամբ՝ բանասիրական գետնի վրայ :

Օտարները կանուխէն սկսան ճանչնալ Հայերը Եւրոպայի մէջ :

Տպագրութեան գիւտէն (1450) վաթսուներկու տարի վերջ, Մեղապարտ Յակոբ 1512ին Վենետիկի մէջ տպեց առաջին հայերէն գիրքը ,— Պարզատոմար :

ԺԷ. դարու երկրորդ կիսուն Ոսկան վարդապետ Երեւանցի Ամսթերտամի մէջ բացաւ հայկական տպարան մը, ուր ի մէջ այլոց տպեց՝ 1666ին՝ առաջին Աստուածաշունչը, մեծադիր ու պատկերազարդ :

Նոյն Ամսթերտամի մէջ 1711ին գերմանացի Եոհան Եոակիմ Շրոտէր (1686 – 1756) հայագէտը հրատարակեց իր նշանաւոր Գանձ Արամեան լեզուի գիրքը :

Լոնտոնի մէջ 1736ին Ուիլեըմ եւ Ճորճ Հուիսթըն (Վիստոն) եղբայրները լատիներէն թարգմանութեամբ հրատարակեցին Մովսէս Խորենացիի պատմութիւնն ու աշխարհագրութիւնը :

Ֆրանսացի Կիյեոմ տը Վիլֆրուա (1690–1777) թարգմանութիւններ կատարած է Նարեկացիէն եւ Շնորհալիէն եւ կազմած՝ Փարիզի Ազգ. Մատենադարանի հայերէն ձեռագիրներու ցուցակը, 1735–ին :

Իր աշակերտն էր Սիմէոն – Փիէր Լուռտէ Լիոնցի քահանան (1729 – 1799), որ 1785ին գնաց Վենետիկ, ուր մնաց մէկուկէս տարի, հայերէնը կատարելագործելու համար : Այնքան ոգեւորուած էր Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան վրայ, որ սկսաւ լատիներէնի թարգմանել զայն, յունարէնի եւ եբրայականի հետ բաղդատելով : Յօրինեց նաեւ հայկական բառգիրք մը : Իր երկերը անտիպ կը մնան, Մոնփելիէի եւ Փարիզի Ազգ. մատենադարաններուն մէջ :

ԺԷ. դարու վերջերը նոր հորիզոններ պիտի բացուէին հայկական ուսմանց համար :

Նափոլէոն կայսեր օրով՝ 1798ին՝ հայերէնը ընդունուեցաւ Փարիզի Արեւելեան Կենդանի Լեզուներու Ազգ. Վարժարանին մէջ : Փոքրիկ ընդհատումէ մը վերջ, 1811 Փետրուար 15էն մինչեւ այսօր կանգուն է հայերէնի ամպիոնը, որուն հիմը դրաւ Եգիպտացի Յակոբ Շահան Ջրպետեան : Ներկայիս ատենադպիրն է Փրոֆ. Ֆրէտէրիք Ֆէյտի :

Այս վարժարանէն ելած են կարգ մը հայագէտներ, որոնք մեծ նպաստ են բերած հայկական բանասիրութեան :

Ջրպետ 1823ին լոյս ընծայեց հայերէն ընդարձակ քերականութիւն մը ֆրանս. լեզուով : Ծնած Տաւրոսի՝ ուրիշ գրքեր :

Իր աշակերտներէն Պէլօ հրատարակեց «Փոքր հայկ. լեզուի» գրքոյկը 1812ին :

Աւելի նշանաւոր հանդիսացաւ Ժան Սէն Մարթէն (1791 – 1832), որ 1818 – 19ին հրատարակեց իր երկհատոր հոյակապ գործը՝ «Պատմական եւ աշխարհագրական յիշատակարանք Հայաստանի վրայ» :

Օտար պատմագէտներ մեծապէս օգտուեցան յետագային այս գրքէն՝ իրենց ուսումնասիրութեանց համար : Սէն – Մարթէն թարգմանեց նաեւ Յովհաննէս Կաթողիկոսի պատմութիւնը :

Ջրպետ մեկնեցաւ Թիֆլիս՝ իբրեւ ֆրանսերէնի ուսուցիչ Ներսիսեան վարժարանի : Փարիզի վարժարանին մէջ 1830ին իրեն յաջորդեց Փօլ – Էմիլ Լըվայեան տը Ֆլորիվալ, որ թարգմանեց Խորենացիի Պատմութիւնը, տպուած նախ Փարիզ, յետոյ Վենետիկ՝ 1841ին՝ հայերէն բնագրին հետ միասին : Թարգմանեց նաեւ Եզնիկ Կողբացիի «Եղծաղանդոց»ը:

Իր մահէն վերջ (1862), Արեւելեան լեզուներու դպրոցին մէջ հայերէնի ուսուցիչ կարգուեցաւ Խաչատուր Տիւլորիէ (1807 — 1881), որ հրատարակեց բազմաթիւ արժէքաւոր գրքեր, ինչպէս՝ Մատթէոս Ուռհայեցի, Սմբատեան Աստղիկ (Ա-մառ), Հայկ. ժամանակագրութիւն, ժամանակագ թագաւորներու պատմութիւն, մեծ հաւաքածոյին մէջ «Հայկ. վաւերագիրներու» Ա. Հատորը (1869):

Ֆրանսացի Մարի – Ֆելիսիթէ Բրոսէ (1802–1880) Ս. Պետերբուրգի մէջ հրատարակեց երկհատոր «Հաւաքածոյ հայ պատմիչներու», «Կիրակոս Գանձակեցի եւ Ուխտանէս Եդեսացի», «Ստեփաննոս Օրբէլեան», «Անի աւերակները» եւ այլ բազմաթիւ գրքեր ֆրանս. լեզուով :

ՎԻԿՏՈՐ ԼԱՆԿԼՈՒԱ (1829 – 1869) Կիլիկիա ղրկուեցաւ ֆրանսական կառավարութեան կողմէ 1852 – 53ին եւ հրատարակեց իր արժէքաւոր պատկերազարդ Ուղեգրութիւնը 1861ին : Հայ պատմիչներու երկերուն ֆրանս. թարգմանութիւնը երկու հատորներով լոյս ընծայեց 1869–ին՝ մեկենասութեամբ Նուպար փաշայի : Կիլիկիոյ Թագաւորութեան պատմութեան, օրէնքներուն, դրամներուն, արքայական հրովարտակներուն մասին հրատարակեց արժէքաւոր գործեր՝ Փարիզի ու Վենետիկի մէջ :

Յիշենք նաեւ ֆրանսացի հայագէտներ Օկիւսթ Քարիէրը (յաջորդ Փր. Տիւլօրիէ), Էտուէն Գոբէ (1809 – 1878), Էվարիսթ Փրիտոմ, Կաբէյիյեա, Փօլէն Մաքլէր, Էժէն Բաթըրմէր եւ Ֆրանսուա Թուռնըպիզ :

Աւելի նոր ժամանակներու մէջ հայագիտութեան թանկագին ծառայութիւն են մատուցած ֆրանսացի հայագէտներ Անթուան Մէյէ, աշխարհահռչակ լեզուաբանը, Ֆրէտէրիք Մաքլէր, Լուի Մարիէս եւ ուրիշներ, որոնց գործերը ծանօթ են ժամանակակից սերունդին ;

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

ՊԱՏԻԺ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԼՈՒՄՈՒՊԱՅԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

—o—

Բողոք, վախ, զայրոյթ, սպառնալիք, իրարու կը յաջորդեն, գրեթէ ամէն կողմ, Լումումպայի սպանութեան առթիւ : Ի բաց առեալ Քաթանկայի վարիչներէն եւ Զոմպէի օրկաններէն, որ «արդարութիւնը իրագործուեցաւ» խորագրով Լումումպայի սպանութիւնը կը յիշատակէ, ոչ մէկը կը համարձակի արդարացնել այս ոճիրը : Հակառակ անոր որ Պելժիոյ կառավարութիւնը իր կարգին քննադատեց գործուած ոճիրը եւ այս առթիւ յիշեցուց, թէ պատասխանատուութեան ոչ մէկ բաժին ունի այդ խնդրին մէջ, բազմաթիւ երկիրներ, յատկապէս Խ. Միութիւնը եւ Ափրիկէի ու Ասիոյ պետութիւնները հակառակ համոզում ունին ու րուն արդիւնք են այն ցոյցերը, որոնք տեղի կ'ունենան Պելկրատի, Մոսկուայի, Գահիրէի, Նոր Տելհիի, ինչպէս նաեւ Լոնտոնի, Հռոմի, Վիէննայի մէջ թէ այլուր, մանաւորաբար պելժ դեսպանատուններու առջեւ :

Յատկապէս բուռն եղած է, Մոսկուայի պելժ դեսպանատան առջեւ խորհրդային ուսանողներու կատարած ցոյցը : Հինգ հազար ուսանողներ, շատեր Ափրիկեցի եւ Ասիացի, ֆրանսերէն, ռուսերէն, արաբերէն եւ այլ լեզուներով գրուած ցուցատախտակներ բռնած հինգ ժամ անընդհատ պոռացած – կանչած են :

Մինչ ցոյցերը տեղի կ'ունենային, անդին Խորհրդային կառավարութիւնը կը հրապարակէր յայտարարութիւն մը, Լումումպայի սպանութեան առթիւ : Այս յայտարարութիւնը, որուն կցուած են հինգ «պահանջներ», «Իւ. 2» օդանաւի խնդրէն ի վեր ամէնէն բուռն եւ խիստն է : Ամբաստանելէ ետք յատկապէս ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղարը, որ «ամօթալի» դեր խաղացած է Քոնկոյի հարցին մէջ, Մոսկուա կը պահանջէ .— Ա) ՄԱԿը պէտք է դատապարտէ Պելժիոյ Քոնկոյի քաղաքականութիւնը, որուն արդիւնքն եղաւ Լումումպայի սպանութիւնը : Բ) Զոմպէ եւ Մոպութու պէտք է ձերբակալուին անմիջապէս ու պէտք է զինաթափ ընել իրենց ուժերը : Գ) Մէկ ամիսէն պէտք է վերջ գտնէ ՄԱԿի Քոնկոյի գործունէութիւնը : Դ) Համըրշոլտ պէտք է պաշտօնանկ ըլլայ ՄԱԿի ընդհ. քարտուղարութենէն, իբրեւ մեղսակից եւ կազմակերպիչ Քոնկոյի պետական անձերու դէմ կատարուած հետապնդումներուն : Արդէն, այսուհետեւ, Խ. Միութիւնը յարաբերութիւն պիտի չհաստատէ Համըրշոլտի հետ եւ պիտի չճանչնայ այս վերջինս ՄԱԿի պատասխանատու անդամի հանգամանքը :

Մինչեւ մէկ ամիս ՄԱԿը պէտք է իր գործունէութիւնը դադրեցնէ Քոնկոյի մէջ եւ օտար բոլոր ուժերը պէտք է քաշուին որպէսզի Քոնկոյի ժողովուրդը ինք լուծէ իր ներքին խնդիրները : Կրեմլինը ամէն յարաբերութիւն խզելով Համըրշոլտի հետ պիտի օգնէ Քոնկոյի «օրինաւոր կառավարութեան» որուն վարչապետն է, Մոսկուայի համար, Անթուան Կիզէնկա : Առաջինը նաեւ է որ կը հետեւի Խրուշչեւի անմիջապէս ճանչնալով Կիզէնկայի դահլիճը : Քոնկոյի մէջ, ճերմակները սարսափի մատնուած են եւ կը փախչին փոխ վրէժէ, բայց Զոմպէ բնաւ իրար անցած չէ եւ կը յայտարարէ .—

« Կարեւորութիւն չեմ տար ՄԱԿին, ան է որ քաղաքացիական պատերազմ ստեղծեց Քաթանկայի մէջ » :

Լումումպայի այրին, լուռ, գլուխը սափրած, բոպիկ եւ կէս մերկ վիճակի մէջ իբրեւ սուգի նշան, իրեն նման հարիւր կիներու գլուխը անցած ցոյց մը կատարած է Լէօփոլտվիլի մէջ :

"ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐԸ" ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 11 թիւով « Հայաստանի Կոմունիստը» կը հաղորդէ թէ կուսակցութեան երկու քարտուղարները՝ Մուշեղ Աղոնց եւ Բարգէն Սարգիսով պաշտօնանկ եղած են, Հայաստանի կեդրոնական կոմիտէի լիակատար նիստին մէջ :

Մուշեղ Աղոնց կեդրոնական կոմիտէի երկրորդ քարտուղարն էր, իսկ Բարգէն Սարգիսով պարզ քարտուղար : Պաշտօնանկներուն տեղ ընտրուած են Պաղտասարեան եւ Մելքոնեան : Լիակատար նիստը կեդրոնական կոմիտէի քարտուղար ընտրած է Գէորգ Թովմասեանը :

Թիւրքմէնիստանի մէջ եւս պարզ «կուլխոզ » մը փոխարինած է Տ. Կօյնենկովը, որ առաջին քարտուղարն էր : Պաշտօնանկ եղած է նաեւ նոյն շրջանի կուսակցութեան գործադիր կոմիտէի նախագահը, Ա. Աղաջանովը :

ԽՄԲ.— Տալով այս հեռագրական լուրը, շուտով կը հրատարակենք մեր իրազեկ աշխատակցին՝ Պ. Արշակ Խօնդկարեանի յօդուածը, լուսաբանելու համար կուսակցական այս պարբերական երկրաշարժը :

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑՉԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Գրած էինք թէ կազմուած է «Թրքահայ Ուսուցիչներու Իրերօգնութեան Միութիւն մը, Պոլսոյ մէջ :

Անցեալ Ուրբաթ, Հիմնադիրները թէյասեղան մը կազմակերպած էին Փարք Օթէլի մէջ, կարծիքի փոխանակութիւններ ունենալու համար ուսուցիչներու եւ ուսուցչուհիներու հետ : Կոչը նպատաւոր արձագանգ գտած ըլլալով՝ թէյասեղանին ներկայ էին աւելի քան երկու հարիւր ուսուցիչներ եւ ուսուցչուհիներ :

Պոլսոյ մէջ գոյութիւն ունին 32 հայ վարժարաններ,— չորս լիսէ, եօթը միջնակարգ, քսան նախակրթարան եւ մէկ մանկապարտէզ : Այս վարժարանները ունին մօտ երեք հարիւր ուսուցիչներ ու ուսուցչուհիներ :

Հրաւէրին պատասխանած էին Կեդրոնական, Եսայեան, Մխիթարեան, Դպրեվանք լիսէները, Պէզճեան (Գում – Գափու), Արամեան (Գատը – Քէօյ), Սահակեան (Սամաթիա), Տատեան (Գաքըր-Քէօյ), Մեսրոպեան (Կէտիկ – Փաշա), Վառվառեան (Գում – Գափու), Մաքրուհեան (Պէշիկթաշ), Թարգմանչաց (Օրթաքէօյ), Նոր դպրոց (Պէյօղլու), Պէզազեան (Պէյ – Օղլու), Լուսաւորչեան (Պէյ – Օղլու), Ներսէսեան – Երմոնեան (Սկիւտար), Խորէնեան (Գալաթ), Ներսէսեան (Խասգիւղ), Գափամաճեան (Եէ–տի – Քէօյ), Կալֆայեան (Խասգիւղ), Կարակէօզեան (Շիշլի), Մխիթարեան (Սաքըզ – Աղաճ), Աներամ Յղութեանց վարժարաններ (Բանկալթի, Սամաթիա, Գատը – Քէօյ), Բողոքականաց (Գում – Գափու), Սահակ – Մեսրոպ (Պիւյիւք – տէրէ) :

Հիմնադիրներէն Տոքթ. Գէորգեան բացատրեց Միութեան նպատակը.— « Երբ օր մը Թաղ. Խորհուրդը, տեսնելով ուսուցչին ծերութիւնը, «թող այլեւս վարժարան չգայ» ըսէ եւ ճամբէ, այս ընկերակցութիւնն է որ թեւ ու թիկունք պիտի հանդիսանայ ծեր ուսուցչին : Յետոյ Տոքթ. Գէորգեան երկու դասակարգի բաժնեց Պոլսոյ մէջ պաշտօնավարող ուսուցիչները , 1.— Ասպարէզով ուսուցիչներ, 2.— Պատուակալ ուսուցիչներ, (այսինքն անոնք որ ուսուցչութենէ տարբեր ասպարէզ մը եւս ունին) :

Խօսողները մատնանշեցին հայ ուսուցչին ներկայ անփառունակ վիճակը եւ իբրեւ դարման թելադրեցին ուժ տալ նորակազմ Միութեան : Այս առթիւ, ըսուեցաւ թէ կենսաթոշակներու հաստատման նպատակով կազմուած է քոյր Միութիւն մըն ալ : Հարկ դատուեցաւ հրաւիրել որ միանան «Թրքահայ Ուսուցիչներու Իրերօգնութեան Միութեան, որու անդամ գրուեցան բոլոր ներկաները, բաղձանք յայտնելով որ անյապաղ կազմուի Միութեան ծրագիր – կանոնագիրը, ենթարկուի կառավարութեան վաւերացման ու մօտ օրէն գումարելով ընդհ. ժողով մը ընտրուի վարչութիւնը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻ ՄՈՒԼԷ զեկուցում մը տուած է Ազգ. Ժողովի եւ ծերակոյտի ընկերվարական խմբակցութեանց առջեւ, վերջերս տը Կոլի հետ իր ունեցած տեսակցութեանց առթիւ : Կիմոլէ հերքեց այն լուրերը որոնց համաձայն տը Կոլ իրեն հետ խօսած է սահմանադրութեան բարեփոխման մասին : Ընկերվարական պարագլուխը յայտնած է թէ հանրապետութեան նախագահը կ'ուզէ Ֆերհաթ Աբբասի հետ տեսնուիլ ;

ՊՐԻՒՍԷԼԻ օդակայանին մօտ, Զօրեքշաբթի առաւօտ ճամբորդներէ Պօինկ 707 մը որ Նիւ Եորքէն կուգար : Վերջին լուրերու համաձայն 72 ճամբորդներէն ոչ մէկը ազատած է ;

ՀԱՅԵՐԷՆ ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՏԱՌԵՐԻ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

ԽՄԲ.— Կը շարունակենք կատարուած պրպտումներու եւ յայտնուած կարծիքներու պատմութիւնը, ամբողջական պատկեր մը տալու համար հարցին մասին, որ սեղանի վրայ պիտի գայ դեռ քանի մը անգամ, որովհետեւ միշտ կարեւոր։

Հայերէն տպագրական տառերի բարեփոխութեան կամ բարեձեւութեան խնդիրը նոր ծագած խնդիր չէ։ Մեր տպարանական տառերը առաւել կամ նուազ չափով, երբեմն դանդաղ, երբեմն արագ թափով, բարեփոխութիւնների ենթարկուել են շարունակ, սկսած ԺԷ. դարից։ Բաւական է ժամանակագրական կարգով աչքի անցընել գաղութահայ զանազան քաղաքներում ու տպարաններում լոյս տեսած գրքերը, եւ իսկոյն ակնյայտնի կը դառնայ տառերի կրած առաջադիմական փոփոխութիւնը։ Եւ հայ տպագրութեան տարեգրութեան մէջ յիշատակւում են այն անունները, որոնք նորաձեւ տառերի հնարիչ, գծագրիչ, փորագրիչ կամ ձուլիչ հանդիսանալով, հարստացրել են հայ գրքի տպագրութեան տեխնիքական – գեղարուեստական կողմը։ Մեծ սէր դէպի գործը, անձնական – անհատական ձեռներէցութիւն եւ ծանօթութիւն տպական – ձուլարանական գործի,— այդպիսի անուններից են Քիւրքճեան, Միւհենտիսեան, Արամեան, Գաբրիէլ Այվազովսկի, Մատթէոսեան, Արապեան, Այտընեան, եւայլն։

Սակայն մեր նիւթի պատմական *ժամանակը դուրս է իմ ծրագրից։ Այդ շրջանի մասին իր զեկուցումը տուեց Լէօն՝ յանձնաժողովի նիստում,* (ԽՄԲ.— *Հրատարակուած է* Ցառաջի *մէջ)։ Ես կանգ կ'առնեմ* նոր *շրջանի վրայ։*

Մինչեւ այժմ գոյութիւն ունեցող հայերէն տպագրական տառերը զանազան են մեծ մասամբ իրենց չափերով *եւ աւելի եւս* գլխագրերով, *բայց ոչ* տեսակներով *եւ հասարակ, բնագրային տառերի քանակութեամբ։ Այնպէս որ չեն կարողանում բաւարարել ներկայ բազմապիսի պահանջներին, մանաւանդ որ հնացած են թէ ոճի եւ բնոյթի, եւ անյարմար են նորագոյն գրական ու գեղարուեստական պահանջների համար։ Մինչ եւրոպական եւ, նրանից առնելով, ռուսական տպագրական տառերը շատ են հարստացել իրենց տեսակներով ու ձեւերով, եւ նրանցից իւրաքանչիւրը օգտագործւում է իր պահանջած տեղում, մեզանում բնագրի գործածական տառերը գրեթէ միատեսակ են եւ դեռ եւս չեն ազատուել կրելու իրենց վրայ հին, այսպէս ասած, «միջնադարեան» բնոյթը։ Ինչպիսի հրատարակութիւն էլ որ յանձնում ենք տպագրութեան, լրագիր թէ հանդէս, բանաստեղծութիւն թէ դասագիրք, գեղարուեստական ժողովածու թէ թռչնաբուծութիւն, այդ բոլորի համար գրաշարը կանգնում է նոյն արկղի առաջ եւ շարում է միեւնոյն տառերով։*

Ես ձեզ մի օրինակ բերեմ։

Կառավարական յանձնաժողովի հրատարակութեամբ տպագրւում է Հայաստանի խորհրդայնացման տարեդարձին նուիրուած մի հարուստ տեղեկագիր-ժողովածու։ Շարւում է թաղաշար մեքենայով։ Տառերը պատրաստուած են Ամերիկայում, երեւի Աստուածաշունչի տառերի օրինակով, այնպէս որ մեր ժողովածուն, մանաւանդ որ իր դիրքով եւ երկսիւնակ երեսներով համաչափ է Աստուածաշունչին, իր տպաւորութեամբ շատ է յիշեցնում հին եկեղեցական գրքերը։ Եւ այդ բանը նկատել են արդէն դեռ եւս գիրքը լոյս չտեսած, եւ այդ բանի համար կարծէք թէ ինձ են մեղադրում որ գրքի տպագրական տեխնիքական մասի հետեւողն եմ։

Ահա այսպիսի հանգամանքը չէր կարող ի նկատի չառնուել գրականութեան ու տպագրութեան մօտ կանգնած մարդկանց կողմից։ Սակայն այդպիսիները անցեալում յայտնել են իրենց ցանկութիւնը միայն նոր տեսակի տառեր ունենալու մասին, խորհրդակցութիւններ են ունեցել այս ու այն քաղաքներում, տառերի նախագիծ կաղապարներ են պատրաստել, բայց որպէս մասնաւոր անհատներ, առանց դրամի եւ իրաւունքի, անկարող են եղել գործնական որեւէ քայլ առնել։ Այդպիսի անձերից ինձ յայտնի են Ղ. Աղայեան, նկարիչներ Վ. Սուրէնեան եւ Ե. Թադէոսեան։

Նորագոյն շրջանը խորհրդային Հայաստանի շրջանն է։

1922 *Մարտ 4ին պաշտօնապէս պարտադիր է դառնում* նոր ուղղագրութիւն։

Երկու եւ կէս տարի անց, այն է 1924 *Դեկտեմբեր 12ին, լուսաւորութեան գործավար Մռաւեանի կարգադրութեամբ՝ Երեւանում կազմւում է «Հայկական տառերի վերամշակման յանձնաժողով», որին եւ յանձնւում է տառերի վերամշակման գործը։ Այդ յանձնաժողովի կազմին անդամակցում են Ստ. Լիսիցեան, Լ. Եսաղուբեան, Մ. Եփրիկեան, նկարիչ Ց. Կոջոյեան եւ Ար. Տէր – Ցարութիւնեան։*

Այդ յանձնաժողովը շուտով իրեն վերանուանում է «Հայերէն տառերի ձեւափոխման յանձնաժողով, հակառակ լուսաւորութեան գործավարութեան ընդունած «վերամշակութեան» բանաձեւին, Եւ իսկապէս չի վերամշակում, *այլ* ձեւափոխում *է Հայոց տառերը։ Իմ տրամադրութեան տակ է այդ յանձնաժողովի առաջին նիստի (Դեկտեմբեր 12) արձանագրութեան պատճէնը, որից երեւում է որ հէնց այդ առաջին նիստում էլ տրւում են հետեւեալ մի շարք որոշումները.*

1.— *Տառերի ձեւը ուղղահայեաց դարձնել։*

2.— *Տառերի միջին երկու գծերը մի փոքր լայնացնել։*

3.— *Տառն ազատել աւելորդ գծերից եւ խուսափել տառերի միանման ձեւ ունենալուց։*

4.— Զ, Զ. Զ, Յ, Ջ, Ց, *գլխատառերը նմանեցնել փոքրատառերին։ Գլխատառ Հ գրին ձեւը նմանեցնել հասարակ h գրին (լատինաձեւ), բայց գլուխը իջեցնել կարաձեւ գծով ու կէտով վերջացնել։ Իբրեւ մի տառ՝ միացնել* ու *եւ* իւ *երկբարբառները։ Նոյնը նրանց գլխատառերի վերաբերմամբ։ Կորաձեւ անել* ը *տառին երկրորդ ծայրը, մէջն առնելով այդ ծայրը, այսինքն դարձեալ պահել երկու գծի մէջ, սղելով երրորդ գիծը։*

5.— *Պոչեր ունեցող տառերի պոչերը կլորացնել եւ վերջացնել ոչ թէ մազիկով, այլ կէտանման գծով։*

6.— *Բոլոր գլխատառերը միանում են առաջին երեք գծով։*

7.— *Բարակացնել* Թ *տառին միջին գիծը։*

Ընդունուած ուղղումներով՝ յանձնարարել Ց. Կոջոյեանին նկարելու այբուբենը եւ ներկայացնել մէկ շաբաթ յետոյ, յանձնաժողովի վերջնական քննութեան եւ հաստատութեան։

Նկարիչ Կոջոյեանը իր ժամանակին ներկայացրել է տառերի օրինակները երկու թերթի վրայ գծագրուած։ Անշուշտ այդ տառերը «Յանձնաժողովի վերջնական քննութեան եւ հաստատութեան» արժանացել են, եւ յանձնուած լուսաւորութեան գործավարութեան։ Եւ այսքան։

Այժմ քննենք յանձնաժողովին աշխատանքը իր կէտերով մի առ մի, որոշումների կարգով։

Գ. ԼԵՒՈՆԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ Վ. ԲՐԻՒՍՈՎ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Վ. Բրիւսով համառօտակի բնութագրած է հայկ. բանաստեղծութեան տարբեր շրջանները։ Ուշագրաւ են այն էջերը, զորս նուիրած է արեւմտահայ բանաստեղծներուն։ Գնահատելով Մխիթարեաններու կատարած աշխատանքները (Մխիթար Սեբաստացի, Արսէն Բագրատունի, Ղեւոնդ Ալիշան) ան թրքահայ դպրոցի հայ արդի գրականութեան իսկական հիմնադիրները կը նկատէ բանաստեղծներ՝ Պէշիկթաշլեան եւ Դուրեան, որոնց ստեղծագործութիւնները արդէն ամբողջովին գրուած են նոր լեզուով (աշխարհաբար)։

«Պատանի Դուրեան,— կը գրէ Վ. Բրիւսով,— հայ գրականութեան մէջ կը մնայ իբրեւ մէկ վառ, հրաշող գիծ, միւս աւելի հանդարտ բանաստեղծներուն մէջ։ Եւ ան ցոյց տուաւ, թէ ինչ կը նշանակէ ստեղծագործութեան մէջ «խառնուածք ունենալը»՝ անմիջական տպաւորութիւններու ուժը, որոնք յաճախ ոչ միայն կը փոխարինեն «դպրոցը», «թէքնիքը», այլեւ այնքան բարձր կը մնան անոնցմէ։ Ասոր մէջ է Դուրեանի ստեղծագործութեան պատմական նշանակութիւնը...»։

Պէշիկթաշլեանի եւ Դուրեանի կողքին ռուս բանաստեղծը կը նշէ նաեւ «թրքահայ» դպրոցի միւս տաղանդաւոր ներկայացուցիչները, ինչպէս՝ Գալֆայեան, Մ... Աճէմեան, Ոսկանեան, Ռուսինեան, Ծերենց, Մամուրեան, Օտեան, Պարոնեան, Տէմիրճիպաշեան, որոնց երկերուն մէջ ամշակուեցաւ արդի հայերէնը, մաքրուեցաւ եւ հարստացաւ նոր բառերով եւ դարձուածքներով։ Բարձր գնահատելով հանդերձ արեւմտահայ բանաստեղծներու հատընտիր գործերը, Վ. Բրիւսով այն կարծիքը կը յայտնէ թէ արեւմտահայ բանաստեղծութիւնը չտուաւ այնպիսի մեծ դէմք մը, որ ժողովրդական կեանքի ընդգրկման խորութեամբ եւ ստեղծագործութեան հարստութեամբ կարենար իր տեղը գրաւել «ռուսահայ» դպրոցի փաղանգին մէջ։ Պէշիկթաշլեանը եւ Դուրեանը փոխարինելու չեկաւ նոյն տարերային ուժը ունեցող բանաստեղծ մը»։ Անշուշտ սխալ եւ վիճելի է այս տեսակէտը, որուն անդրադարձած է նաեւ գիրքին հեղինակը, Կամսար Գրիգորեան, քանի որ կը գրէ — «Սակայն այդպէս եղած է ռուս բանաստեղծին պատկերացումը, այդպէս մտածած ու տեսած է արեւմտահայ բանաստեղծութիւնը»։

Ժողովածուին մէջ կեդրոնական տեղ գրաւած են արեւելահայ բանաստեղծներ Յովհաննէս Յովհաննիսեան, Յովհաննէս Թումանեան եւ Աւետիք Իսահակեան։ Այս երեք բանաստեղծներուն ստեղծագործութիւնները կը համարի նոր շրջանի հայկական բանաստեղծութեան ծաղկումի շրջանը։

Վ. Բրիւսով մօտիկութիւն եւ հարազատութիւն կը տեսնէ Յ. Թումանեանի եւ Աւ. Իսահակեանի բանաստեղծութիւններուն եւ ժողովրդական քերթուածքներու միջեւ։

Ահա թէ ինչպէս կը նկարագրէ Յ. Թումանեանի բանաստեղծութեան ժողովրդականութեան խորութիւնը։

«Օտար ընթերցողը Թումանեանի բանաստեղծութիւնները կարդալով (օրինակ՝ «Անուշ»ը) շատ աւելի բան կը սորվի արդի Հայաստանի մասին, քան կրնար սորվիլ ընկերային յատուկ ուսումնասիրութիւններու հաստ հատորներէն։ Թումանեանի բանաստեղծութիւնը իր ամբողջութեան մէջ կը ներկայացնէ Հայաստանը, հնադարեան ու նոր յարութիւն առած՝ տպաւորուած բանաստեղծութիւններով եւ վարպետի ձեռքով»։

Իսկ, երկու մասի կը բաժնէ Աւետիք Իսահակեանի ստեղծագործութիւնը։— Առաջինը անոր այն երգերն են,— կը գրէ Վ. Բրիւսով,— ուր բանաստեղծը այնքան մտերմացած է ժողովրդական քնարերգութեան կառուցուածքին, որ որոշ տա[illegible] նաւորներ կը թուին անանուն երգիչներ[illegible]

ԱՆՏԻՊ ԷՋԵՐ

ՄԵԼՔՈՆ ՎԱՐԺԱՊԵՏԸ

ԽՄԲ.— Այս պատմուածքը՝ խաւանաբար գրուած 1920ի սկիզբները, մնացած էր Աւ. Իսահակեանի ձեռագիրներուն մէջ, անտիպ, եւ այսօր կը հրատարակուի առաջին անգամ Երեւանի «Գրական Թերթին» մէջ, 1960, Յունուար 27։

1.

Ձեռքովդ դրածի պէս միշտ կը դնէիր նրան սրճարանի իր յաւերժական անկիւնում, ակնոցը՝ քթին, ծուխը՝ բերնին, լրագիրը՝ ձեռքին. առջեւը փայտէ հասարակ սեղան, վրան սուրճի գաւաթներ, գիրք, գրիչ, թուղթ ու թանաք։

Մելքոն վարժապետը 55 *տարեկան էր, առողջ ու միջահասակ, ալեխառն մազմօրուքով, առանձին ժամանակ լուրջ ու խոհուն դէմքով, իսկ մարդկանց մէջ՝ ժըպիտը բարի աչքերում եւ անուշ ու խելացի խօսքը շրթունքի վրայ։*

Հասակն առնելուց յետոյ սկսեց պարարտանալ, այնպէս որ՝ յաճախ բարեկամները կատակով ասում էին նրան.

— Վարժապետ ջան, փորդ օր – օրի վրայ առաջ կ'երթայ։

— Է՜հ, ես էլ օրի – օրի վրայ ետ կ'երթամ։

×

Մինչեւ գրեթէ յիսուն տարեկան հասակը ծխական դպրոցում ուսուցիչ էր նա Հայոց լեզուի եւ դասամիջոցներին աշակերտների վրայ հսկիչ. բայց, երբ օրէնք դուրս եկաւ, որով դասատուներից պատշաճ վկայական էր պահանջւում, նա այդպիսին չունենալով, դարձաւ լոկ վերակացու։

Եւ երբ ցարական պետութիւնը գոցեց հայկական դպրոցները, նա էլ հազարաւորների հետ մնաց բացը։ Սակայն 25*ամեայ երկար պաշտօնավարումից մի փոքր գումար ունէր ետ ձգած, որ մի բարեկամի մօտ պահ էր տուել, որից ամսէ ամիս մի բան էր առնում եւ խնայողաբար ծախսում։*

Բաւական էր այդ գումարը իրեն, որովհետեւ չոր գլուխ մարդ էր եւ սակաւապետ, կեր ու խումի եւ ամէն բանի մէջ ժուժկալ։

Նա չէր ամուսնացել, եւ չէր ամուսնացել սկզբունքով. նրա ասելով — «կինը զարտուղի հոլովուող էակ է», եւ լուսաբանում էր աւելացնելով, որ եթէ մանր կեանքիդ մէջ, այնպէս կը խճճէ ուղեղդ, որ հօրդ տան դուռն իսկ չես ճանաչի, մինչդեռ խելքը նրա համար է, որ մարդ գտնի իրեն առուն եւ վճիտ սրտով երթայ մինչեւ վերջը։

Բայց այդ սկզբունքը նա չէր ուզում տիեզերականացնել. ընդհակառակն, ըստէպ ասում էր, թէ՝ «Աշխարհը կնկայ վրայ է շինած, ու կնիկն էլ՝ սուտի», թէեւ վերջին հատուածը միշտ քթի տակ մրմնջալով։

Երբ վերջին տարիները լուրջ, թէ կատակով իր տարեկիցները ասում էին նրան, թէ՝ «Էս չեղաւ, վարժապե՛տ, մենակ մնացիր, լաւ կը լինի՝ մի կնիկ ճարես, ջանի շատ ուշ չէ», նա էլ կատակով պատասխանում էր.

— Ես էլ հա՛–հա՛, էս է, կնիկ դառնալու վրայ եմ, էլ կնիկն ինչո՞ւ է պէտք։

×

Նա ապրում էր հօրենական հին պզտիկ տնակում, այսինքն՝ գիշերները միայն քնում էր այնտեղ, որովհետեւ վաղ առաւօտուց սրճարանումն էր արդէն մինչեւ ուշ երեկոյ։ Այնտեղ էր ուտում – խմում ու յետմիջօրէի հանգիստն առնում։ Այնտեղ էր կարդում ու գրում։ Այսպէս, ամբողջ օրը, չհաշուած այն պահերը, որ անց էր կացնում այս կամ այն բարեկամի արհեստանոցում կամ խանութում։

Անգրագէտների նամակ գրողն էր նա ու նամակներ կարդացողը, մուրհակներ ու պայմանաթղթեր գրողը, վէճեր մարողն էր ու խռովներին՝ հաշտեցնողը։ Եւ իր այս անհրաժեշտ, օգտակար գերի համար ամէնքը յարգում էին նրան, շատերը նաեւ հիւրասիրում, կարծես, այս կերպ վարձահատոյց լինելով նրան, որով համարեա թէ ծուխի եւ սուրճի համար դրամ չէր ծախսում, եւ բացառութիւն չէր նաեւ ճաշը, որ շատ յաճախ ծանօթ բարեկամ հրաւիրում էին նրան սեղանակցելու համար։

Եւ արդէն սովորական բան էր հայկական փոքրիկ քաղաքներում այն երեւոյթը, որ մարդիկ չէին կարող հացի ն[illegible] առանց հիւրի, ծխել կամ սուրճ խմել [illegible] առանց ուրիշին հրամցնելու. ուր մնաց [illegible] լորից յարգուած վարժապետի վերաբերմամբ, որին պատուելը պատիւ էր պատուողի համար։

Այլեւս ինչ էր մնում իրեն ծախսելու [illegible] հագուստ, լուացք եւ ուրիշ երկրորդական պէտքեր, որոնց համար իր խնայած դրամը լիուլի բաւարար էր։

ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

(1 Շար.)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՊԱԳԱՆ

Ստորեւ կը ներկայացնենք եզրակացութիւնը այն երկար յօդուածաշարքին, զոր «Նոր աշխարհը՝ Եւրոպան է» ընդհանուր խորագրով Ռէմոն Քարթիէ հրատարակած էր «Օռոր»ի մէջ: Այս գրութիւնը հրատարակուեցաւ նաեւ առանձին հատորով՝ «19 Եւրոպաները» խորագրին տակ:

Տասնըհինգ տարին բաւական եղաւ: 1945ի մեռեալ աշխարհամասը, Եւրոպան, 1960ին կենսունակութեան եւ վերակենդանացման երեւոյթ մը ստացած է: Նախապատերազմեան շրջանի տնտեսական իր վիճակը ոչ միայն վերագտած է, այլ նաեւ՝ բարելաւած: Ասոր զուգընթաց, բարելաւած է նաեւ ընկերային վիճակը՝ իր արտադրութեանց ու շահերուն աւելի արդար բաժանումով:

Ամերիկան պահ մը կարծեց, արտաքին երեւոյթներու վրայ հիմնուելով, թէ Եւրոպայի վախճանը հասած է:

Մարշալի ծրագրով, Ամերիկան օգնեց Եւրոպայի: Շատ մը Ամերիկացիներ կը վախնային, որ այս օգնութիւնը ոչ միայն ժամանակաւոր զոհողութիւն մը ըլլայ իրենց համար, այլ նաեւ տեւական բեռ մը. այս կարգի Ամերիկացիներուն նախասիրած յանկերգն էր՝ «տկարուկ Եւրոպա»: Այսօր, նախկին նպաստընկալ Եւրոպան դարձած է գործի ընկեր. եւ շատեր սկսած են վախնալ, որ շուտով մրցակից դառնայ:

Եւրոպան ալ, իր կողմէ, յաճախ ապերախտ գտնուեցաւ: Միտում ունի մոռնալու Մ. Նահանգներու հանդէպ ունեցած իր պարտքն ու երախտագիտութիւնը: Մ. Նահանգները ոչ միայն նիւթապէս օգնեցին, որ Եւրոպան 1945ի իր տագնապէն վերականգնի, ոչ միայն իրենց զինուորական ուժով ապահովեցին Եւրոպայի ազատութիւնը, այլ նաեւ Եւրոպայի տնտեսական յառաջդիմութեան ու կազմակերպման հիմքերը հաստատուած են Ամերիկայի օրինակին եւ գործելակերպին վրայ.

Տնտեսական մարզին մէջ, բաժան-բաժան եղած Եւրոպայի իրագործած յառաջդիմութիւնները չափազանց մեծ են: Այս յառաջդիմութիւնները շատ աւելի մեծ պիտի ըլլային եթէ Եւրոպան միանար, եւ ներքին մեծ շուկայի մը վրայ յենուած, կազմակերպէր իր արտադրումներն ու ներածումները: Եթէ Եւրոպան շարունակէ բաժնուած մնալ, իր կեանքի մակարդակը պիտի շարունակէ Մ. Նահանգներու մակարդակէն ցած մնալ: Այս վիճակը բարելաւելու համար, պէտք է որ կազմակերպուի:

Կազմակերպման այս ճիգը աւելի եւս անհրաժեշտ է ապահովութեան մարզին մէջ:

Ատլանտեան Ուխտը, որուն հիման վրայ ամերիկեան զինուորական ուժերը կը շարունակեն մնալ Եւրոպայի մէջ, որպէս գլխաւոր նպատակ ունի Արեւմտեան Եւրոպայի պաշտպանութիւնը, բայց իր բարձրագոյն հրամանատարութիւնն ու կենսական պաշտօնները յանձնուած են ոչ-եւրոպական պետութեան մը: Այս կացութեան հակասութիւնը շատ չենք զգար, որովհետեւ տարիներու ընթացքին մեր աչքերը վարժուեցան այս վիճակին, սակայն իրերը իրենց բնական վիճակը պիտի ստանան այն ժամանակ միայն, երբ եթէ ոչ ամբողջովին, բայց գոնէ կարեւոր չափանիշներով, Եւրոպան ինքը ստանձնէ իր պաշտպանութեան հոգը:

Արեւելքի դէմ՝ ապահովել գոյութեան իրաւունք: Արեւմուտքի դէմ՝ վերստին ձեռք ձգել անկախութեան իրաւունք. Եւրոպացիներու համար ուրիշ նպատակ չի կրնար գոյութիւն ունենալ: Ընդարձակ գերեզմանի մը վերածուելէ յետոյ, գործունէութեամբ թրթռացող այսօրուան Եւրոպային փայլուն պատկերը մասամբ պատրանք է: Միայն նիւթական փլատակներն են որ վերականգնուած են: Ներքին փլատակները, քաղաքական անապատը, միշտ կը մնան: Եւրոպան, կամայ անգիտակից, կ'ապրի միայն ներկայով. բայց այս ներկան սառոյցի բարակ խաւ մըն է՝ խորունկ լճի մը մակերեսին: Իրական վերաշինութիւններուն տակաւին ձեռնարկուած չէ: Տուներ, գործարաններ, պալատներ վերականգնելը ոչինչ է. դժուարութիւնը կը կայանայ գոյութեան տեւական խարխախներ տալու մէջ այս ուժեղ բայց փափուկ Եւրոպային, որ կ'ապրի շրջապատուած՝ ամերիկացի, ռուս եւ չինացի երեք հսկաներէն:

Այս նպատակին հասնելու միակ միջոցն է՝ հետզհետէ ստեղծել եւրոպական դաշնակցային պետութիւն մը, որ բաղկացուցիչ ազգերուն վրայէն պիտի վերցնէ հոգը իրենց ազգային ինքնավարութեան այն մասերուն, զորս անոնք անկարող են պահելու անջատաբար: Ծրագիրը դժուար իրագործելի է եւ երկար ժամանակ կը պահանջէ: Բայց եթէ մերժենք փրկութեան այս ձեւը, պէտք է բաւականանանք ներկայով, ու համակերպինք անհաստատ ապագային: Եւրոպան պէտք է ունենայ իր Միացեալ Նահանգները, որպէսզի կարենայ վստահութեամբ դիմագրաւել ապագան:

գործերը ըլլալ, ժողովրդական երգերու նոր շարք մը: Այս ձեւի բանաստեղծութիւններուն մէջ Իսահակեան կը մօտենայ Յովհաննիսեանի եւ Թումանեանի բանաստեղծութեանց, դառնալով այն «Թուասհայերուն» դպրոցին բնորոշ ներկայացուցիչը, հայ գրականութեան անցեալի սովորութիւնները լաւագոյնս շարունակողը ...

Գեղարուեստական բարձր արժէք կը ներկայացնէ Իսահակեանի ստեղծագործութեան միւս կէսը՝ անոր խոհերը եւ «Աբու Լալա Մահարի» քերթուածը: Այստեղ, Իսահակեան Եւրոպացի բանաստեղծի յատկանիշները ունի, քանի որ առաջ կը դնէ խնդիրներ եւ կ'աշխատի լուծել այն ձեւով ինչ ձեւով լուծած են Ֆրանսացի, գերմանացի, ռուս քնարերգու բանաստեղծները:

Հայ ժողովուրդի հերոսական պատմութեան եւ հարուստ գրականութեան վերաբերեալ այս ձեւի հիանալի շատ միտքեր ունի Վ. Բրիւսով: Սակայն այսքանն ալ բաւական է, որպէսզի ընթերցողը գաղափար կազմէ կատարած այն դժուար, բայց գնահատելի գործին մասին, որուն իր ամբողջ հոգիով եւ մտածումներով նըւիրուած էր ռուս արժանաւոր բանաստեղծը, Վալերի Բրիւսով:

Գեղեցիկ գործ մը կատարած է նաեւ Կամսար Գրիգորեան, փորձելով ծանօթացնել հայ ընթերցողին Վ. Բրիւսովի կողմէ հայ ժողովուրդին համար կատարած անգնահատելի ծառայութիւնը, այն Բրիւսովին, որ կը հաւատար, թէ «այս տեսակ բանաստեղծութիւն տուած է մեծ ապագայ ունեցող ժողովուրդին»:

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱՎԹԱՆԴԻԼԵԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔ ՄԸ

ԿԵՌԼԱ

—o—

Հայաքաղաք մը: ԺԷ. դարուն վերջերը, մոլտովական իշխանի մը հալածանքներէն փախուստ տուող Հայեր, անցնելով Թրանսիլվանիա, հիմնեցին այս քաղաքը, 1703ին: Քաղաքին կառուցումը ապահովեցին Աւստրիոյ կայսրերէն գնելով հողամաս մը, ուր, հայ ճարտարապետ Ալեքսայի պատրաստած յատակագիծին համաձայն շինուեցաւ քաղաքը: Ուղիղ եւ լայն փողոցներու վրայ շինեցին ընդարձակ բակերով հանգստաւէտ տուներ, հիմնեցին փառահեղ եւ կամարակապ եկեղեցի, երկյարկանի դպրոց, հիւանդանոց, ծերանոց եւ որբանոց, նաեւ վարչական շէնքեր, դատարան: Կազմակերպեցին արհեստակցական միութիւններ, զարգացուցին իրենց առեւտուրը եւ քաղաքը դարձուցին տնտեսական եւ մշակութային կեդրոն մը, զայն անուանելով՝ հայաքաղաք: Եւ այս միայն անուանական չըլլալու համար՝ դրամական մեծ զոհողութիւններով կայսերական հրովարտակներ ձեռք բերին, որոնց հիման վրայ քաղաքին մէջ բնակելու իրաւունք կ'ունենային միայն անոր հիմնադիրները եւ անոնց յաջորդող սերունդները:

Զանազան մշակութային հաստատութիւններու կողքին, 1905ին, Կեռլայի Հայերը թանգարան մը հիմնեցին, զոր անուանեցին «Հայկական թանգարան»: Թանգարանը իրականացաւ յատուկ ջանքերովը Բժ. Հերման Անթալի, Միրզա Ծինլայի, Սոնկոթ Քրիստոֆի եւ այն օրերու Կեռլահայ մտաւորականներուն, որոնք Կեռլայի մէջ, 1887 – 1907 տարիներուն հրատարակեցին նաեւ «Հայաստան» ամսաթերթը:

Հայկական թանգարանը ժողովրդականութիւն չգտաւ սակայն, որ դրեթէ փակ մնաց այցելուներու համար, ըլլալով միայն ազգագրական եւ հնագարեան առարկաներու շէնք մը:

1951ին, կազմուեցաւ Կեռլայի շրջանի թանգարանը, որուն հիմը կազմեց հայկական թանգարանը: Տարիներու ընթացքին, առանձնապէս թանգարանի տնօրէն՝ Նիքոլա Ալեքսանտրուի անվերապահ ջանքերուն շնորհիւ գիտական եղանակով դասաւորուեցան բոլոր առարկաները եւ ներկայիս, ան իր դուռները բացած է այցելուներու առջեւ, կատարելով իր դաստիարակիչ դերը:

Կեռլայի թանգարանը բաժնուած է կարգ մը սրահներու, որոնց մէջ դասաւորուած են բոլոր առարկաները, սկսած մարդոց նախնական շրջանէն մինչեւ մեր օրերը: Այցելուն անցնելով այդ սրահներէն, լրիւ գաղափար մը կը կազմէ մարդուն անցած պատմական շրջաններու մասին՝ տոհմական – նախապատմական, աւատական, եւայլն:

Սրահներէն մէկուն վրայ գրուած է «Հայկական սրահ», ուր այցելուն կը ծանօթանայ Կեռլայի Հայերու կենցաղին՝ ԺԸ. – ԺԹ. դարերուն: Մեծ խնամքով ներկայացուած են գիրքեր, նկարներ, եւ զանազան առարկաներ, որոնցմով ցոյց կը տրուի Հայերու մշակոյթը եւ մանաւորապէս Կեռլայի Հայերուն կրթական եւ տնտեսական գործունէութիւնը իրենց հիմնած այդ քաղաքին մէջ: Հոս ցուցադրուած են արհեստակցական միութիւններու կանոնագրութիւնները, դրօշակներ, կնիքներ, վկայականներ՝ տրուած Աւստրիոյ կայսրերու կողմէ, — Լէօփոլտ Ա. Մարիա Թերեզա, Եոսիֆ Բ., Ֆրանչիսք Ա., Քարոլ Դ.— Հայերուն տրուած յատուկ առանձնաշնորհումներու մասին: Դարակներու մէջ զետեղուած են առեւտրականներու վերաբերեալ կշիռներ, ծանրութիւններ, նուրբ մանրանկարչութիւններով զարդարուած մագաղաթէ թանկագին ձեռագիր աւետարաններ:

Ասոնցմէ մէկը գրուած է 1312ին Կիլիկիոյ մէջ: Ուրիշ մը, գրուած 1346ին, Սարկաւագ Կիրակոսի կողմէ, Խրիմի Սուրխաթ քաղաքին մէջ, նաեւ աւետարան մը՝ գրուած թուղթի վրայ 1654ին՝ Եաշի մէջ, Սիմոն քահանայի կողմէ: Հայկական սրահին մէջ ցուցադրուած են նաեւ ոսկի եւ արծաթ թելերով գեղեցիկ եւ նուրբ արուեստով ասեղնագործուած զգեստներ:

Հոս կը տեսնենք, նմանապէս, Կեռլայի եպիսկոպոսին՝ Վարդար Օքսենտեանի կապան, կարուած Լէօփոլտ Ա. կայսեր կնոջ՝ Էլէօնորայի կողմէ, ինչպէս նաեւ վերոյիշեալ եպիսկոպոսին թագն ու շարք մը կղերական զգեստներ, բանուած նուրբ արուեստով մը, կարգ մը եկեղեցական իրեր՝ սկիհ, աշտանակ եւայլն: Այս սրահին պատերուն վրայ կախուած են մեծադիր նկարները Կեռլայի կարգ մը Հայերու, իրենց պատուանշաններով: Այցելուն հոս կը գտնէ նաեւ հարսանեկան երկու աւանդական սնտուկներ, որոնց մէջ կը պահուէին հարսին բերած օժիտը եւ թանկարժէք զարդի առարկաներ:

ՍԻՐԱԿ ԳՈԳԱՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (139)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Զգուշութիւնն անհրաժեշտ էր մանաւանդ այժմ, որովհետեւ Մերուժանին թւում էր, թէ Արշակ թագաւորը արդէն իսկ տեղեակ պիտի լինի, որ ինքը, կանչուելով, մեկնել է Տիզբոն. իսկ թէ ինչի՞, ինքը ոչ ոքի չէր ասել հարկաւ, բայց թւում էր նրան, որ կասկածամիտ Արշակը չէր հանգստանայ մինչեւ չիմանար՝ ինչի է կանչուել, եթէ անգամ չիմանայ, կը դիմի վճռական միջոցի՝ կ'ուղարկի վրէժխնդիր ձեռք ... Այս զգուշութեան հետ միասին Մերուժանը մտածում էր, որ եթէ իրագործուի իր իղձը՝ նա կղզին կը դարձնի արքայական ոստան եւ այդ տեղից կը կառավարի Հայոց Աշխարհը: Երեք նաւակի փոխարէն կ'ունենայ շատ նաւակներ, դրանք կը սուրան ամէն ուղղութեամբ եւ ժողովրդեան կը տանեն իր արքայական հրամանները ...

Այդ օրն էլ, երբ Կամսարականը եկաւ մօտը, նա տարուած էր այս մտքերով: Ծովն առաւօտից վէտվէտում էր մանրակոհակ. ալիքները համաչափ շաչիւնով գալիս լիզում էին ափերի աւազները եւ ետ գնում հանդարտ, արեւի ցայտերը իրենց երեսին, որ թւում էր ժպտում են հազարաձեւ ժպիտներով, բայց կէսօրին մօտ կոհակները դարձան ալիքներ եւ հետզհետէ ուռչելով ու ճերմակ բաշեր առնելով, սկսեցին օրօրել ծովը, ծածկել նրա ամբողջ մակերեսը: Խոնաւ քամի բարձրացաւ եւ օդը լցրեց ջրերի շառաչով:

Մերուժանը, յետճաշեայ իր սովորութեամբ, ճեմում էր հարթ ափին: Հագել էր մուգ գոյն կապայ՝ թեւքերը կողքերից թողած: Ոտքերին սրաքիթ մոյկեր էին, գլխին՝ խոյրի նման գդակ, մէկն այն գդակներից, որ դնում էին պարսից աւագները. սրանց նման նրա մազերը նոյնպէս զանգրացուած էին, յատկապէս ծայրերը եւ մօրուքի վարի մասը:

Խօսում էին, որ Մերուժանն այդ անում է ոչ այնքան իր ճաշակի պահանջով, որքան Պարսիկներին հաճոյանալու համար, քանի որ, որպէս Իրանին սահմանակից նախարար, յաճախ հանդիպումներ էր ունենում այդ երկրի երեւելիների հետ, իսկ վերջերս երբեմն հրաւիրւում էր Տիզբոն, ուր նրան ընդունում էին պատիւով, խօսում սիրալիր, մանաւանդ անում էին գրաւիչ խոստումներ ...

Շրջում էր Մերուժանը հանդարտ եւ, չնայած քամին խաղում էր նրա զգեստների ու թեզանիքների հետ, նա չէր դադարեցնում երթեւեկը:

Այդ պահին նրա միտքն զբաղեցնում էին շատ խնդիրներ, հանդիպումի խօսքեր. բայց ամէնից շատ մի կարեւոր խնդիր, այն, թէ պէտք է հաշտ ու բարեկամ լինել պարսից, այլապէս նրանք մի յարձակումով կարող են գրաւել իր ողջ կալուածները ... Պէտք է մտերմանալ պարսից եւ նրանց խոստումները չհամարել անարժէք ու սին... Շապուհը ամենազօր է. եթէ կամենայ՝ կանի ամէն ինչ, անգամ կարող է թագ դնել ուզած մարդու գլխին ...

Այս մտքերի մէջ Մերուժանը նայեց ծովի հեռուն եւ նկատեց ճերմակ մի դրօշ:

«Նորից այցելու,— մտածեց,— եւ ո՞վ կարող է լինել»:

Նորից աւելի ուշադիր նայեց քամուց ծածանուող ճերմակին եւ, շրջելով տան կողմը, ձեռք բարձրացրեց:

Ծառաներից մէկ – երկուսը, որ հեռուանց միշտ հետեւում էին իրենց տիրոջը՝ նրա հրամանին ու ակնարկին պատրաստ, վազեցին դէպի Մերուժանը:

— Նաւակ ուղարկեցէք ափ,— կարգադրեց նա, երբ ծառաները, իրար առաջելով, մօտեցան նրան:

Կարգադրեց ու ինքը շարունակեց նոյն համաչափ քայլը ափի երկարութեամբ:

Մինչ նա ենթադրութիւններ էր անում. թէ ո՞վ կը լինի եկողը, նաւակներից մէկը չորս թիավարներով գնաց այցելուին կղզի բերելու: Ալեկոծութիւնը չէր խանգարում նաւակի ընթացքը. մարդիկ հումկու շարժումներով այնպէս էին վարում տաշտանման, կպրից սեւացած մակոյկը, որ նա ջրերի վրայով սահում – սլանում էր ձուկ հալածող մի խոշոր սեւ թռչնի նման:

Երբ նաւակը հասաւ միւս ափը եւ, եկողներին ընդունելով, բռնեց վերադարձի ճանապարհը՝ Մերուժանը կանգնեց ափին եւ ջանաց ճանաչել եկողին:

Նաւակի մէջ նստած էր դիք մէկը՝ սեւ գդակով եւ սեւ վերնազգեստով. նրա ետեւը տեղաւորուել էին ուրիշ երկուսը:

«Դրանք հաւանաբար աղջնում նրա տողի ծառաներն են»,— մտածում էր իշխանը, չկարողանալով ճանաչել եկողին:

Ծովը տատանում էր նաւակը, փրփրաբաշ ալիքները երբեմն գալիս թեքում էին նրան այս – այն կողմ, բայց թիավարները պահում էին ուղղութիւնը եւ առաջանում շարունակ: Իսկ Մերուժանը խոշոր աչքերը լարած նայում էր անվերջ եւ չէր կարողանում դէթ մօտաւորապէս կռահել եկողի ով լինելը:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

Հայրապետական Պատուիրակ Գերաշնորհ Տէր Սերովբէ Եպիսկոպոս Մանուկեան, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Եկեղեցւոյ վարչութիւնը եւ հոգաբարձութիւնը, Առնուվիլի Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը, քահանայից եւ դպրաց դասերը եւ պաշտօնէութիւնը սրտի անհուն ցաւով կը ծանուցանեն

ԱՐԺԱՆԱՇՆՈՐՀ ՏԷՐ ԱԴԴԷ ՔՀՆԹ. ՓԱՅԼԱԿԵԱՆԻ

վախճանումը, որ տեղի ունեցաւ 13 Փետրուար, 1961ին իր բնակարանին մէջ, երկարատեւ հիւանդութենէ մը ետք :

Օծման եւ թաղման արարողութիւնները պիտի կատարուին 18 Փետրուար, Շաբաթ առաւօտ ժամը 10ին, Առնուվիլի Ս. Խաչ եկեղեցւոյն մէջ :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Օր. Պէաթրիս եւ Պ. Նորայր Սահաթճեան (Նիս), Պ. Քաջայր Սահաթճեան եւ ընտանիքը (Նիւ Եորք) եւ ազգականները, կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին, Մարսէյլի Ս. Սահակ Մեսրոպ Մայր եկեղեցին (Փրատօ), հոգեհանգստի պաշտօն պիտի կատարուի, իրենց ողբացեալ անմոռանալի քրոջ

ԱՐՈՒՍԵԱԿ ՍԱՀԱԹՃԵԱՆԻ

մահուան երկրորդ տարելիցի առթիւ :

×

Պ. Հրանտ Գալֆայեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Ալթունեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Քեհեաեան, Գէորգեան, Զոպանեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի Փետրուար 19, ժամը 10.30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց կնոջ, քրոջ եւ ազգականին, ողբացեալ ԹԵՐԵԶ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆԻ (ծնեալ Ալթունեան) մահուան տարելիցին առթիւ :

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները :

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

Հերթական դասախօսութիւնը այս Ուրբաթ ժամը 20.30ին, Սողոմոն Թէհլիրեան սրահին մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ:

Դասախօս՝ ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ :

Նիւթը՝ Յակոբ Օշական իբրեւ քննադատ :

Մուտքը ազատ է ,

Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է:

ՀԱՅԱԾԷՍ ՊԱՏԱՐԱԳ
ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Այս Կիրակի, ժամը 10.30ին, հայածէս պատարագ ու քարոզ պիտի ձայնասփիւռուին Վատիկանի ռատիօկայանէն :

Պատարագիչ՝ Գրիգոր Վ. Պետրոսեան :

Քարոզիչ՝ Ներսէս Ծ. Վ. Սեթեան, (Մեծաւոր Հռոմի Լեւոնեան հայ կղերանոցի) :

Նիւթ՝ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ԴԱՒԱՆԱՆՔԸ» :

Կարճ ալիք՝ 31.10, 25.55 եւ 19.84 :

Միջին ալիք՝ 196 մ. :

Հ. Յ. Դ.
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ընկերական ժողովը այս Հինգշաբթի, ժամը 21ին, Րէժանի սրճարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հըրաւիրէ, Լանսէի, Րընածի եւ Կրընոպլի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը ճիշդ 21ին, դպրոցի սրահին մէջ: Կարեււոր օրակարգ :

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի, ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին :

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Թոստոմ» խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, ընկ. Մանուկի բնակարանը :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընկ. ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ.—

Վռամեան եւ Ընկ. Կարօ միասնաբար, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին:

Ակնունի ենթակոմիտէն այս Երեքշաբթի, ժամը ճիշդ 21ին:

Սոյն ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը :

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ՝ ժամը 20.30ին, 78 Ավընիւ տը Սաքսի սրճարանի ներքնասրահը: Կարեւոր օրակարգ :

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20.30ին, Ահարոնեան ակումբը : Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ Փետր. 19ին, Կիրակի ժամը 15.30ին, Բիւժէի սրահը :

Գեղարուեստական ճոխ ու խնամուած բաժին: Դպրոցի աշակերտութեան կը ներկայացուի :

1.— ՑԻՍՈՒՍԻ ԾՆՈՒՆԴԸ՝ կենդանի պատկեր, նոր երգերով :

2.— ԾԱՂԻԿՆԵՐՈՒ ՄԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ՝ երգախառն սիրուն պատկեր (մէկ արար) :

3.— ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՆ ԿՈՒԳԱՅ (տրամախօսութիւն, մէկ արար) :

Խմբերգ, երգ եւ արտասանութիւն :

Կաղանդ Պապուկէն նուէր պիտի ստանան սրահին մէջ ներկայ եղող բոլոր սղտիկները :

Սիրով կը հրաւիրուին, Վիզզօզի, Լանսէյի եւ Ռընածի հայրենակիցները իրենց պզտիկներով :

ԾԱԽՈՒ Է

Քարաշէն (մէօլիէռ) փավիյօն մը Արքէօյի մէջ: Միայարկ, երեք սենեակ, տէպառա, վերնայարկ, մառան, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, արեւոտ, փոքր պարտէզ մը: Մեթրոյին եւ հանրակառքի կայարանին մօտ: Դիւրամատչելի գին: Հեռաձայնել՝

POR. 27-55

Imprimerie Spéciale du Journal « Haratch »

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը, Թէյասեղանի եւ ընդհ. խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէ անխըտիր իր բոլոր ընկերուհիները, այս Հինգշաբթի, կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Սահակ Մեսրոպ սրահին մէջ: Օրակարգ ունենալով Եամսեայ գործունէութեան տեղեկատուութիւնը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն անպայման ներկայ գտնուիլ :

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 3.30ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Մէթրօ Քատէ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՏ 18ԻՆ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Օրը» Փարիզի 10 Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահը :

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Նոր Սերունդի «Սիամանթօ» խումբի կողմէ Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Պէրիէ – Միյէ շքեղ սրահներուն մէջ :

Գեղարուեստական բաժին, ընտիր նըւագախումբ :

Ճոխ պիւֆէ եւ զանազան տեսակի խաղեր :

ՄԵԾ ՊԱՀՔ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւո հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ Մեծ Պահքի Արեւագալի արարողութիւնները պիտի կատարուին այս Կիրակիէն սկսեալ, յաւարտ Ս. Պատարագի :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 17 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
VENDREDI 17 FEVRIER 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9031 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4832

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԲԱՐԴԱՆԱՅ

Աշխարհի՞ քաղաքական դիմագիծը խոր յեղաշրջում կրեց՝ երբ ափրիկեան գաղթավայրերու ժողովուրդները մէկը միւսի ետեւէն անկախութեան տիրացան ։

Զօր. տը Կոլ իշխանութեան գլուխ գալէ վերջ իմաստութիւնն ունեցաւ Նոր Սահմանադրութեամբ մը օժտելու Ֆրանսան, զայն ժողովրդական հանրաքուէով վաւերացնել տալէ վերջ։

Շնորհիւ Սահմանադրութեան բացորոշ տրամադրութեանց, Ափրիկէի Ֆրանսական գաղթավայրերը անկախ պետականութիւն ստեղծեցին եւ որոշ կապերով կապուեցան մայր-երկրին հետ ։

Ո՛չ մէկ լուրջ խլրտում ծագեցաւ ափրիկեան նորազատ երկիրներուն մէջ ։ Ֆրանսա փոխադարձ համաձայնութեանց միջոցաւ աջակցեցաւ նորակազմ պետութեանց, որոնց սահմաններուն մէջ կը տիրէ կատարեալ խաղաղութիւն ։

Նոյնը չպատահեցաւ դժբախտաբար Քոնկոյի մէջ, երբ անցեալ Յուլիսի ըսկիզբը պելճ կառավարութիւնը անկախութիւն շնորհեց իր նախկին գաղթավայրին։

Այս ընդարձակ եւ հարուստ հողամասին 14 միլիոն սեւամորթ բնակիչները կը բաղկանան բազմաթիւ ցեղախումբերէ, որոնք զանազան գաւառաբարբառներ կը խօսին ։

Ստուար մեծամասնութեամբ տգէտ ու աղքատ, Քոնկոցիները ցոյց տուին որ տակաւին պատրաստ չէին անկախութեան տիրանալու եւ իրենք զիրենք կառավարելու ։

Պելճ կառավարութիւնը Քոնկօն պարպելէ առաջ ազատ ընտրութիւններով կեանքի կոչած էր խորհրդարան մը, որ Հանրապետութեան նախագահ էր նշանակած Քազավուպուն եւ վարչապետ՝ Փաթրիս Լումումպան ։

Քոնկոյի քաղաքական վարիչները միատեսակ մտածում չունէին սակայն երկրին տրուելիք վարչաձեւին մասին։

Մինչ Լումումպա, Անթուան Կիզէնկա եւ ընկերները կողմնակից էին Քոնկօն վերածելու ամբողջական անկախ պետութեան մը, մայրաքաղաք ունենալով Լէոփոլտվիլը, Չոմպէ, Մուպութու եւ համախոհները կը ջատագովէին դաշնակցային հանրապետութիւն մը ։

Ու խօսքէն գործի անցնելով, անոնք ըմբոստացան Լէոփոլտվիլի դէմ եւ ինքնավարութիւն հռչակեցին Քաթանկայի մէջ, որ Քոնկոյի ամէնէն հարուստ շրջանն է՝ ուրանիումի թանկագին հանքերով։ Ունի երկու միլիոն բնակիչ ։

Կատարեալ խառնիճաղանճ ստեղծուեցաւ Քոնկոյի մէջ եօթը ամիսէ ի վեր եւ դեռ կը շարունակուի։ Քաղաքային կռիւը օրէ օր աստիճան մը աւելի կը հրահրուի՝ շնորհիւ արտաքին ազդեցութեանց։ Եղբայր եղբօր դէմ զինուած է ։

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը զինեալ ուժեր ղրկեց՝ խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար։ Սակայն ապարդիւն ։

Մոսկուա առիթէն օգտուեցաւ՝ պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսալու համար ։

Լումումպա, որ երկար ատեն Պելճիոյ բարեկամ էր նկատուած, մէկ օրէն միւսը դարձաւ «ձախակողմեան» եւ դիմեց Խորհրդային Միութեան աջակցութեան, երբ նեղը մնաց ։

Երկու հակամարտ ճակատներու մրցակցութիւնը Եւրոպայէն ու Ասիայէն վերջ փոխադրուած է Ափրիկէ ։

Լումումպայի եւ երկու ընկերներուն խորհրդաւոր պայմաններու մէջ սպանութիւնը ընդհանուր զայրոյթ առաջ բերած է քաղաքակիրթ աշխարհի մէջ ։

Նման սպանութիւններ սովորական են բոլշեւիկեան բարքերուն համար, սակայն Կրեմլինն է այժմ որ ամէնէն աւելի բարձրը կը պոռայ՝ այպանելու համար գործուած ոճիրը ։

Լումումպա ամիսներով իր վրայ խօսեցնել տալէ վերջ, այժմ դարձած է հերոս-նահատակ, որուն անունը կը շահագործէ Մոսկուա՝ իր մանածը ներկելու համար ։

Ո՞ւր պիտի յանգի ներկայ խառնակ կացութիւնը ։

ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ ՄԱԿ-Ի ՄԷՋ

ԳԱՀԻՐԷԻ ՊԵԼՃ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆԸ ԱՅՐԵՑԱՒ

Լումումպայի սպանութենէն ետք, մթնոլորտը խաղաղած չէ եւ բողոքի ցոյցերը կը շարունակուին, ամէն կողմ, իսկ Ապահովութեան Խորհուրդի վերջին նիստին, բուռն փոխասացութիւններ տեղի ունեցան ։

Ցոյցերուն ամէնէն կատաղին Գահիրէի մէջ տեղի ունեցած է եւ քաղաքական ու հակարեւմտեան բնոյթ ստացած ։ Քանի մը հազարի հասնող ամբոխը՝ յարձակեցաւ պելճ դեսպանատան վրայ եւ կրակի տուաւ, ինչպէս նաեւ ամերիկեան գրադարանը եւ կառքեր։ Փարիզի եւ Լիոնի մէջ ալ սեւամորթ ուսանողներ եւ համայնավարներ ցոյցեր կատարեցին։ Ձերբակալուեցան 200 հոգի։

Ապահովութեան Խորհուրդի վերջին նիստին ընթացքին խումբ մը Սեւամորթներ աղմկած եւ «ոճրագործներ» պոռացած են, երբ Մ. Նահանգներու պատուիրակը կը խօսէր. «Լումումպայի մահուան պատասխանատուն Ամերիկան է» կը շարունակէին պոռալ երբ ոստիկանութիւնը փորձեց դուրս հանել ժողովուրդը եւ միջադէպերու ընթացքին 21 հոգի (18ը ՄԱԿի պահակներ) վիրաւորուեցան։ Այս աննախընթաց կռիւներէն ետք, Սթիվընսըն կրկին խօսք առաւ եւ ձաղկեց Մոսկուայի յայտարարութիւնը եւ դրած պահանջները, որոնցմէ մէկը՝ Համըրշըլտի պաշտօնէ հեռացումը «պատերազմի յայտարարութիւն է ՄԱԿի դէմ»։

Սթիվընսըն յայտնեց թէ միշտ զօրավիգ պիտի կանգնին Համըրշըլտի ծրագրին, բայց իրականին մէջ իր ճառը հիմնական ոչ մէկ բան բերաւ եւ աւելի հոգեհաճ խօսքեր էին քան դրական առաջարկներ ։

Խորհրդային պատուիրակը՝ Զորին անմիջապէս պատասխանած է, երկար ամբաստանագիր մը կարդալով նախ Համըրշըլտի դէմ, ապա քննադատելով արեւմտեանները։ Այս առթիւ ներկայացուցած է խորհրդային առաջարկները զորս հրատարակեցինք երէկ ։

Հակառակ Խորհրդային պահանջին Համըրշըլտ չէ հրաժարած եւ պաշտօնի գլուխ պիտի մնայ, նոյնիսկ եթէ իրեն չտրուի անհրաժեշտ օժանդակութիւնը ։ «Տեղի չեմ տար Խորհրդային Միութեան պահանջներուն»։

Հռոմ, Լոնտոն եւ Ուաշինկթըն որոշած են զօրավիգ կանգնիլ ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղարին որ հինգ կէտերէ բաղկացած ծրագիր մը ներկայացուց՝ միջազգային քննութիւն Լումումպայի մահուան համար, քաղաքացիներու պաշտպանութիւն, բանակցութեան ամէն միջոցի օգտագործում բացի բռնի ուժէն, Քոնկոյի բանակի վերակազմութիւն եւ քաղաքական տարրերն հեռացում ։

Խորհրդային Միութենէն եւ Արաբ. Միացեալ Հանրապետութենէն ետք, Ղանա, Կինէ, Եուկոսլաւիա իրենց կարգին պաշտօնապէս ճանչցան Անթուան Կիզէնկայի կառավարութիւնը։ Անկարելի չէ որ Ամերիկա ալ հետեւի այս երկիրներուն ։

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐԸ

Արձագանգ տուած էինք մութ հրաւէրի մը, որ հրատարակուած էր Պոլսոյ հայերէն թերթերու մէջ՝ «ընտրութիւն կատարելու համար համայնքային հասարակաց հաստատութեանց վարիչ մարմիններու», ըստ պետական հրահանգի ։

Պոլսոյ Հայերուն կը մնայ համակերպիլ միայն,— չեն կրնար խօսիլ ։

Արտասահմանի Հայերուն համար միսիոն դարձած է զբաղիլ կաթողիկոսական եւ եկեղեցական գործերով,— կենսական հարց ։

Եւրոպայի եւ Ամերիկայի քաղաքակրթութեա՛ն ախոյեաններուն համար պարկեշտութիւն է լուռ մնալ, որպէսզի Թուրքերը, պատռելով Հայոց Սահմանադրական իրաւունքները, որոնք հիմնուած են մարդու եւ անհատի իրաւունքներու սկզբունքին վրայ, վերջացնեն գործ մը, զոր սկսած էին Նախորդները տարբեր ձեւով մը ։

Ինչ որ է ։ Արձանագրելն ալ մխիթարութիւն մըն է ։

Եւ ահա, ըստ պետական հրահանգի, Փետրուար եօթնին Թաղ. Խորհուրդներու ներկայացուցիչները նիստ մը գումարեցին Մատենադարանի սրահին մէջ ։

Եւ այժմ միասին կարդանք ինչ որ կը գրեն Պոլսոյ թերթերը —

Համայնքային հասարակաց հաստատութիւններու, Ս. Փ. Հիւանդանոցի, Ս. Խաչ Դպրեվանքի, ինչպէս նաեւ զոյգ Որբանոցներու եւ Լիսէներու խնամակալ մարմիններն ու հոգաբարձուները ընտրելու մասին կառավարութեան յանձնարարութեան եւ պաշտօնական հրահանգին իբրեւ հետեւանք կազմուած ընտրողական Կեդր. Յանձնաժողովը անցեալ Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 18ին Գէյօղլուի Մատենադարանին մէջ նիստի հրաւիրած էր քաղաքիս բոլոր Թաղային խորհուրդներու դիւանները, ընտրութեան եղանակին եւ անհրաժեշտ ցանկերու պատրաստութեան շուրջ խորհրդակցելու եւ նախապատրաստական աշխատութիւններուն ձեռնարկելու համար ։

Որոշեալ ժամուն սրահ հաւաքուեր էին գրեթէ բոլոր Թաղերու ներկայացուցիչները։

Սրահին մէջ սեղանի մը շուրջ դիրք գրաւած էին նախկին վարչութեան անդամները, գլխաւորութեամբ Պ. Կարապետ Աբրահամեանի, որ կը վարէր նիստը։

Իբրեւ ընտրողական յանձնաժողով՝ ներկայ էին նախկին վարչութեան անդամները Պ. Պ. Մաքսուտ Փափազեան, Յ. Տէրունի, Ն. Տիգրանեան, Կ. Թաթարեան եւ Ս. Ղազարոսեան ։

Յանձնաժողովի անունով խօսեցաւ Պ. Կ. Աբրահամեան, որ յայտնեց թէ Սեպտեմբեր մէկին եւ Սեկտեմբեր 28ին երկու դիմումներ կատարուած էին պատկան իշխանութեան՝ մեր վարչական ընտրութիւնները կատարելու արտօնութիւն խնդրելու համար ։ Կառավարութիւնը կը հրահանգէ ժողովրդային քուէարկութեամբ կատարել Գալֆայեանի, Կարակէօզեանի, Ս. Խաչ Դպրեվանքի, Ս. Փ. Հիւանդանոցի, Էսայեան եւ Կեդրոնական Լիսէներու խնամակալ մարմինները ։

Նոյնպէս կառավարական տեսակէտը այն էր թէ Թաղայիններու ընտրութիւններով գործի գլուխ գային նոյնպէս Թաղային մարմինները այն Թաղերուն, որոնք, եկեղեցի ունենալով հանդերձ, բնակչութեան թիւի սակաւութեան իբրեւ հետեւանք կը մատակարարուէին նշանակովի խնամակալութիւններով ։ (ԽՄԲ.— Գէշ խմբագրուած է այս պարբերութիւնը, որ գրեթէ անհասկնալի կը մնայ)։

Պ. Աբրահամեան յայտնեց թէ զանազան խոստումներ կատարուած էին իրենց՝ այդ մարմիններէն հակակշռող մարմնի մը ծնունդ տալու եւ համագործակցութիւնը ապահովելու համար ։ Եւ ժողովին կարդաց կուսակալութեան հետեւեալ պաշտօնագիրը ։

Իսթիքլալ ճատտէսի Խտիվեալ Խանի հասցէով Հայ Համայնքի հասարակաց վարչական մարմնի անդամներու կողմէ, Ներքին Նախարարութեան յղուելու նպատակաւ կուսակալութեան յանձնուած 26-12-1960 թուակիր եւ դարձեալ կուսակալութեան տրուած 28 Դեկտ. 1960 թըւակիր խնդրագիրը քննուած է ։

Նախարարութեան այդ հարցի առընչութեամբ վճռական հրամաններուն եւ 5404 թուակիր օրէնքի բացորոշ տրամադրութեան դիմաց, նկատելով որ կարելի չէր այդ խնդրագիրը նկատի ունենալ եւ նոր գործողութիւն կատարել, պէտք է անմիջապէս պատրաստութիւններու ձեռնարկել, նախապէս կատարուած զեկուցման համաձայն եւ առ առաւելն 15 օրուան ընթացքին աւարտելու համար ընտրութիւնները։ Հակառակ պարագային անոնց մասին պիտի կիրարկուի պատժական 4055 թուակիր օրէնքի տրամադրութիւնը եւ համազօր 526րդ յօդուածի համաձայն հետապնդում պիտի կատարուի ։

Կարեւորութեամբ կը խնդրեմ այս պարագան հաղորդել եւ արդիւնքը տեղեկացնել ։

ՁՈՐ. ՐԵՖԻՔ ԹՈՒԼԱ
(Իսթանպուլի կուսակալ)

Այս պաշտօնագիրը կը կրէր 20 Յունուար թուականը եւ յիշեալ անձնաւորութիւններուն զեկուցուած է Փետրուար 5ին ստորագրութիւն առնելով ։

Այս պաշտօնագրի ընթերցումէն ետք առաջարկուեցաւ կազմել Յանձնախումբ մը, որ զբաղի ընտրողական եռապատիկ ցանկերու պատրաստութեամբ ։

Դիւանը նախ առաջարկեց Փետրուար 19ին, Կիրակի, կատարել միայն Գալֆայեանի, Կարակէօզեանի եւ Ղալաթիոյ ընտրութիւնները եւ տարբեր առիթի յետաձգել միւսները, ապա որոշուեցաւ միաժամանակ կատարել նաեւ Դպրեվանքի եւ Ս. Փ. Հիւանդանոցի ընտրութիւններն ալ, եւ որպէսզի կարելի ըլլայ պատրաստութիւններ տեսնել՝ պայմանաժամ խնդրել պատկան իշխանութենէն ։

Ժողովը որոշեց նաեւ ընտրելիներու թիւը, Ղալաթիոյ, Կարակէօզեանին, Գալֆայեանին, Ս. Խաչ Դպրեվանքին համար՝ 9ական հոգի, իսկ 11 հոգի՝ Ս. Փ. Հիւանդանոցին համար։ Այդ մարմիններու գործունէութեան շրջանը պիտի ըլլայ չորս տարի ։

Որոշուեցաւ նաեւ կազմել 16 հոգինոց ընտրողական Յանձնախումբ մը, որ զբաղի եռապատիկ ցանկերու պատրաստութեամբ ։

Առաջարկուեցաւ եւ ընդունուեցաւ այդ մարմնին իբրեւ բնական անդամ ընդունիլ, նախկին վարչութեան անդամներն ու Պ. Արամ Խտրեանը, որոնց հետ, ձեռամբարձ քուէարկութեամբ, Պ. Պ. Յակոբ Տէյիրմէնճեան, Կարապետ Ղազարեան, Կարպիս Սեմերճեան, Վահան Գարայեան, Թորոս Փեհլիվանեան, Եդուարդ Գէնլեան, Վարդ. Շիկահեր եւ Թաթուլ Ալիքսանեան։

Կազմուեցաւ նաեւ խմբագրական մարմին մը, որուն կ՚անդամակցին Պ. Պ. Թորոս Փեհլիվանեան, Կարպիս Ղազարեան եւ Մինաս Տիարպէքիրլեան ։

Ընտրական յանձնաժողովը Փետրուար 11ին, Շաբաթ օր, պիտի գումարէ իր նիստը, զբաղելու համար ընտրական գործերով, միշտ համաձայն պաշտօնական հրահանգին ։

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Իբրեւ օրուան կարգախօս՝ յաճախ կը խօսուի երիտասարդութեան մասին, բայց… «հոգեշահ քարոզ», հոռետեսական մարգարէ, «թան – չասող» խօսքեր: Ահաւասիկ երիտասարդ մը, որ կը խօսի երիտասարդութեան մասին՝ իր նիւթին պահանջած հմտութեամբ: «Երիտասարդութիւն»ը դպրոցական շարադրութեան նիւթ չէ, նիւթ մըն է որու նուիրուած հատորներ,— այդ հատորները քամել ու ներկայացնել ծերի գործ չէ, երիտասարդի գործ է:

Հ. Յ. Դ. Երիտասարդաց Միութիւնը եռուն գործունէութիւն մը ցոյց կու տայ Եգիպտոսի մէջ: Ինչպէս արձագանգ տըւած էինք, փայլուն հանդէս մը տալէ ետք Աղեքսանդրիոյ մէջ՝ նոյն Միութիւնը նոյնման փայլուն հանդէս մը կազմակերպած էր Գահիրէի մէջ: Այս վերջին հանդէսին մէջ խօսած է երիտասարդ մը, Վրէժ – Արսէն Արթինեան իր նիւթին խորապէս ծանօթ: Ահաւասիկ.—

×

«Հայրս երբ մեզ տուն էր շինում,
Մեր օրհնուած պապերի պէս,
Իր գլխարկն էր ռիմքը դնում,
Որ պաշտպանէր իր պատուի պէս
Իր օջախը, իր տունը խեղճ՝
Աստծու հազար հոգսերի մէջ:

Թէ հարկ լինի, ո՛չ թէ գլխարկ,
Գլուխներս էլ վար կը դնենք,
Որ պաշտպանենք որպէս մի կեանք,
Սրբութիւններով յաւե՛րժ պահենք
Մեր օջախը, մեր տունն անվերջ՝
Փալիք բոլոր հողմերի մէջ»:

Կը գրէ ազնուական բանաստեղծը՝ Յովհ. Շիրազ, բացայայտ դարձնելով այն դերը, որ վերապահուած է հայ երիտասարդին: Արդարեւ, ըստ բանաստեղծին, հայ երիտասարդը իր օջախը պիտի շինէ— այսինքն՝ հայրենիքը պիտի կառուցանէ, եւ իր կեանքի գնով պիտի պաշտպանէ զայն բոլոր վտանգներուն դէմ, որոնց ենթակայ է եւ կրնայ ըլլալ այդ հայրենիքը:

Երէկ հող էր հայրենիքը, լեռնաշղթայ, դաշտ ու ձոր եւ պաղ աղբիւր, քար ու ժայռ, վերջապէս, սուրբ եւ պատմական բնակավայրը հայ ժողովուրդի: Երէկ ամբողջ սերունդ մը պայքարեցաւ այդ հայրենիքը վերստեղծելու համար:

Հայաստանի համար զոհուիլը դարձաւ հայ կեանքը յուզող ընդհանուր երեւոյթ, որուն «նահատակութեան հիւանդութիւն» բնորոշումը տուած է Թուրքն: Հայաստան երթալը մտասեւեռում դարձած էր ամբողջ հայ երիտասարդութեան:

Վարդան Գոլոլեան, շատերէն մէկը, հօր ուղարկած իր հետեւեալ նամակով ցոյց կու տար իրեն ժամանակակից երիտասարդ սերունդի մտայնութիւնն ու տրամադրութիւնները:

« Պատանեկութեան հասակում եւ մեր հասարակական ասպարէզում փայլում էր Րաֆֆին:

… Այդ հեղինակի ընթերցանութիւնը ներշնչեց մէջս մի վառ ու ազնիւ սէր դէպի ազգ ու հայրենիք, դէպի տառապեալ Հայութիւնը: Եւ վճռեցի մինչեւ մահս գործել հայրենիքի փրկութեան համար, նրա բարօրութիւնը իմ երջանկութիւնս համարել: Եւ այդ վճիռը չէր այն վաղանցուկ կրքերից մէկը, որ քամու պէս ծնւում ու կորչում է, ոչ, նա աւելի խոր արմատ ունէր: Ես զգում եմ, որ առանց հայրենիքի՝ ես ոչինչ եմ, որ անկարելի է ինձ մի այլ նպատակի ծառայել:

… Ես չգիտեմ, թէ ո՛րքան կը յաջողուի մեր նպատակը: Գուցէ մենք կ'ընկնենք շուտով եւ շատ շուտով: Բայց մեր անկումը պիտի այլոց գրգռէ, եւ մենք շատերին օրինակ կը լինենք մեր գործունէութեամբ:

« Համոզուած եղէք, հայր իմ, Թուրքիան պիտի ընկնի եւ տառապեալ Հայաստանը ոտքի պիտի կանգնի. դա մի ճակատագրական գաղափար է, մի իտէալ, որի անկասկածելի իրականանալը մօտիկ ապագայում տեսնելու է Հայութիւնը »:

Այս հաւատքն էր որ շարժեց հայ երիտասարդութիւնը, որ խումբ առ խումբ մեկնեցաւ դէպի Երկիր:

Հին եւ հաւատաւոր յեղափոխականը՝ Թեւանեանց Ալեքը ծերացեր էր եւ որդի չունէր, այլ միայն մէկ հատիկ աղջիկ ունէր: Օր մը երիտասարդ մը կը ներկայանայ խնդրելու անոր ձեռքը: Ալեքը երեկոյեան կը հարցնէ աղջկան, թէ ի՞նչ կ'ըսէ, արդեօք համաձա՞յն է որ այդ տղուն տան զինք: Աղջիկը սառնասիրտ՝ կը պատասխանէ.

— Հայրիկ, եթէ այդ տղան լաւ մարդ եւ լաւ Հայ ըլլար, խումբերուն հետ Հայաստան կ'երթար, այս օրերուն ամուսնութեան մասին չէր մտածեր:

Ահա, թէ ինչ աստիճանի հասած էր հայրենիքի հանդէպ պարտականութեան գիտակցութիւնը հայ երիտասարդութեան մէջ, 1890ական թուականներուն: Եւ համալսարանական երիտասարդներն էին, որ մեր ազգային գոյութեան մասին սկսան մտահոգութիւն ցոյց տալ: Հասկցան, թէ ամբողջ ժողովուրդ մը փրկելու ծանր առաքելութիւնը իրենց վերապահուած էր:

Քրիստափոր 22 տարեկան էր, երբ անդրադարձաւ, թէ Հայը պէտք չէ սպասէր համառուսական ընկերվարական հոսանքէն, եւ որոշեց ազգային դիմագիծ տալ հայ յեղափոխութեան: Երբ Դաշնակցութիւնը կը հիմնուէր, Սիմոն Զաւարեան 24 տարեկան էր: Իսկ Ռոստոմ գաղտնի տպարան մը կը պահէր 20 տարեկանին: Ուրեմն կը տեսնենք թէ ինչ մեծ դեր պիտի խաղային այդ շրջանի հայ երիտասարդները: Ու խաղացին:

Անոնք արձանագրեցին մեր պատմութեան մէջ մէկը միւսէն աւելի մեծ հերոսութիւններ: Հ. Ջանփոլատեան, երբ ինքնագլուխ կ'երթար սպաննելու ռուս հրամանատար Անդուէթ Բեկովը, հազիւ 17 — 18 տարեկան պատանի մըն էր: Տաճատը, երբ գետին կը փռէր դաւաճան Դաւօն, նոյնպէս պատանի մըն էր եւ մաս կը կազմէր Վանի մէջ գործող «Հատիկներ խումբին, 15 – 18 տարեկան պատանիներ, որոնք, Ահարոնեանի «Վազրիկ»ին պէս, արհամարհելով ծանր վտանգները՝ կը կատարէին պահակի, սուրհանդակի եւ այլ դժուար գործեր:

Այս այն սերունդն էր, որ կ'ապրէր Թրքական եւ ռուսական արհաւիրքներուն մէջ, ճնշումի եւ հալածանքի ենթակայ: Երեւակայեցէք, թէ մինչեւ իսկ ժողով ընելու համար՝ ստիպուած էին սուտ հարսանիք կազմակերպել, հարս ու փեսայ խաղալ, որպէսզի չնկատուին թշնամիին կողմէ:

Այդ սերունդը իր պարտականութիւնը լիովին կատարեց եւ բաց ճակատով ներկայացաւ մեր պատմութեան դատաստանին:

Հայրենիք չունէինք իրաւապէս, պետութիւն չունէինք, ազգ չէինք նկատուեր, կորսնցնելու վրայ էինք մեր լեզուն, մեր կրօնը, մեր պատիւը, մեր մշակոյթը, ամէն ինչ:

Միջազգային օրէնքով ճանչցուած հայրենիք ունեցանք, պետութիւն ունեցանք, ազգ դարձանք: Ցեղ մը եւ իր մշակոյթը, լեզուն եւ կրօնը փրկուեցան կորուստէ: Մաքրուեցաւ մեր պատիւը, շնորհիւ գաղափարապաշտ եւ նուիրեալ սերունդին հերոսական զոհաբերութեան:

Սակայն այդ բոլորը երէկ էին:

Այսօր հայրենի աշխարհը մեզի կը ներկայանայ ոչ միայն իբրեւ Մայր Հայրենիք, որ իր ժողովուրդով միասին կը կեղեքուի խորհրդային բռնապետութենէն, եւ որ ամայի ու աւերակ կը մնայ Թուրքին ձեռքը, այլեւ հայ Սփիւռքը ցիր ու ցան բեկորներով, այլեւ հայ լեզուն, այլեւ եկեղեցին, մշակոյթը, վերջապէս այն բոլորը, որ կը յատկանշեն մեր ցեղը ու մեզ կը զանազանեն աշխարհի միւս ժողովուրդներէն, բոլորը վտանգի տակ են: Այսօր հոգեկան մեր ամբողջականութեան պահպանման ի խնդիր է, որ կը պայքարինք:

Երէկ գաղափարներու համար կը մեռնէին: Այսօր այդ գաղափարներուն իրագործման համար պէտք է ապրիլ: Ապրիլը այսօր շատ աւելի ծանր փորձութիւն մըն է, քան մեռնիլը՝ անցեալին: Կամ պիտի ապրինք իբրեւ ազգ, մարդկութեան եւ Աստուծոյ առջեւ փրկելով մեր պատիւը եւ կամ անարգաբար պիտի կորսուինք, ի սպառ անհետանանք այս աշխարհի երեսէն:

(1 Շար.)

ՀԱՅԵՐԷՆ ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՏԱՌԵՐԻ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Բ.

Այժմ քննենք «Հայերէն տառերի ձեւափոխման յանձնաժողովի» աշխատանքը իր կէտերով մի առ մի, որոշումների կարգով.—

1.— Տառերի ձեւը ուղղահայեաց դարձնել.— *Սա նորութիւն չէ, հայ տպագրութեան մէջ ուղղահայեաց տառեր շատ են եղել անցեալում եւ այժմ էլ կան: Տե՛ս դեռ եւս 1772 թուին Մադրասում տպագրուած Յորդորակը, ինչպէս նաեւ անցեալ դարի կէսերին՝ Փարիզում եւ Թէոդոսիայում տպագրուած գրքերը:*

2.— Տառերի միջին երկու գծերը մի փոքր լայնացնել.— *Դա նպատակայարմար որոշում է սկզբունքով, տառերի բուն – մարմինն աւելի խոշոր ցոյց տալու համար: Բայց ի՞նչ է նշանակում «մի փոքր», ի՞նչքան՝ համեմատութեամբ դրսի գծերի հետ:*

3.— Զ, Ձ, Զ, Ց, Ջ, Ց, եւ Հ գլխատառերը նմանեցնել փոքրատառերին — *ինչո՞ւ, ի՞նչ նպատակով, յայտնի չէ. ինչո՞ւ լատինականացնել Հ տառը, նոյնպէս յայտնի չէ: Բանն այն է որ գծուած տառերի մէջ չէ պահպանուած Յանձնաժողովի այդ որոշումը:*

4.— Տառն ազատել աւելորդ գծերից եւ խուսափել միանման ձեւ ունենալուց.— *Առաջին մասում վարուել են հակառակը*

5.— Պոչեր ունեցող տառերի պոչերը կոլորացնել եւ վերջացնել ոչ թէ մազիկով, այլ կտրուկ գծով.— *Նկարի մէջ չի արուած ինչ որ այստեղ ասւում է:*

6.— Բոլոր գլխատառերը միանում են առաջին երեք գծով.— *Ուզում են ասել տեղաւորւում են առաջին երեք տողի միջեւ: Այս նորութիւն չէ: Միթէ՞ արդէն այդպէս չեն մեր գլխատառերը:*

7.— Բարակացնել Խ տառի միջի գիծը.— *Զարմանալի է, մի տառի միջին գիծը բարակացնելու համար առանձին որոշում կայ, բայց գծագրուած տառերի մէջ բազմաթիւ նոր ձեւափոխութիւններ կան, որոնց մասին արձանագրութեան մէջ ոչինչ չկայ:*

Այժմ ընդհանուր դիտողութիւններ այդ տառերի մասին:

Հայերէն տառերի կերպարանքը կորսուած է: Ոճի տեսակէտից տառերը ներդաշնակ չեն եւ խանգարում են միմեանց: Այդ առաջացել է նրանից, որ նկարչից պահանջել են «խուսափել տառերի միանման ձեւ ունենալուց»:

Տառերը միատեսակ կեցուածք չունեն՝ թեք, ուղիղ, բարակ, հաստ, անկիւնաւոր, կոր, ամէն տեսակ գծեր կան տառերի նոյնանման մասերում, որ չկայ ոչ մի ազգի տառերի մէջ:

Երկո՞ւ թէ երեք ստեղն: Թէեւ յանձնաժողովի որոշումների մէջ այդ մասին ո…

ԱՆՏԻՊ ԷՋԵՐ

ՄԵԼՔՈՆ ՎԱՐԺԱՊԵՏԸ

Այն սրճարանը, ուր բնակւում էր վարժապետը, վաղուց կորցրել էր իր ամբողջ անունը եւ կոչւում էր «Մելքոն վարժապետի սրճարանը»:

— Ո՞ւր կ'երթաս, ո՞ւր էիր:

— Մելքոն վարժապետի սրճարանը:

Եւ համբաւաւոր ժամադրավայրն էր նա քաղաքի արհեստաւոր դասի: Այնտեղ յաճախում էին արհեստաւորները, եւ գլխաւորապէս վարպետները, եւ նաեւ մանր խանութպանները:

Ամէն օր ճաշից յետոյ ու երեկոյին, իսկ կիրակի եւ տօներին՝ ողջ օրը բոլոր, հաւաքւում էին այդ անուանի յարկի տակ պատուաւոր վարպետները, խօսում էին քաղաքական եւ ազգային հարցերի մասին, իրենց համքարի եւ քաղաքի գործերի եւ դէպքերի մասին, հարցնում էին վարժապետի կարծիքը շօշափուող խնդրի մասին, եւ ուշի ուշով լսում էին նրան, իբրեւ հեղինակաւոր մի անձի:

Եւ արդէն վարժապետն էլ ամէն երեւոյթի մասին իր սեփական կարծիքն ունէր՝ խտացած մի – երկու բառի մէջ, որ նման ժողովրդի իմաստուն առածներին, ասում էր տեղին ու հարկին:

Բացի այդ, նա ամէն օր կարդում էր նրանց համար օրուայ լրագրերը եւ մեկնաբանում անցքերը, իսկ ձմրան երկար գիշերները կարդում էր կամ պատմում զանազան վէպերից կամ ազգերի պատմութիւններից: — Մելքոն վարժապետը հիմի մեծերիս վարժապետն է,— լրջօրէն ասում էին արհեստաւորները, եւ գոհ էին իրենց վարժապետից:

×

Երբ սրճարանը օրուայ որոշ ժամերին ամայի էր դառնում, վարժապետը լռութեան ու մենութեան մէջ՝ ամփոփուած իր տեղում, աչքերը՝ գոց, ծխամորճը շրթունքից կախ, կծկուած էր հոգու մէջ, խորհում էր. խորհում էր իր տեսածի ու լսածի վրայ, անձնական ապրումների եւ ուրիշների փորձերի վրայ, եւ խորհում էր ժամերով, որ ընդհատւում էր միայն հանգած ծխամորճը վառելու համար:

Եւ երբեմն յանկարծ աչքերը բաց էր անում, մի սուրճ էր ապսպրում, ապա սեղանի արկղից հանելով մի կաշեկազմ տետր, որի առաջին էջի վրայ խոշոր տառերով նշանակուած էր «Մտաց Մատեան» խորագիրը, եւ այնտեղ հաստատուն ձեռքով, կապոյտ թանաքով մարմնացնում էր իր խորհածի արդիւնքը — երկու խօսք, մի մտածում, մի կարճ ու կտրուկ միտք:

Այդ սովորութիւնը ունէր մօտ տասը տարուց ի վեր:

Եւ ապա նորից սուզւում էր իր ներաշխարհի մէջ, մինչեւ որ սրճարանը լցւում էր մարդկանցով եւ նրան արտ – աշխարհ հանում:

— Վարժապետ ջան, ի՞նչ ես մտքում, հերիք է: Թէյ, սուրճ, հրամանքդ ի՞նչ է ուզում,— դիմում էին յաճախորդները, միաժամանակ ծխատուփն սպասաւորի հետ ուղարկելով նրան:

×

Մելքոն վարժապետի կեանքը գրեթէ բոլորովին թափուր էր արտաքին դէպքերից եւ արկածներից: Նա չունէր կեանքի պատմութիւն. իր հայրենի գաւառից դուրս ոտք չէր դրել. ոգելից խմիչքների թշնամի լինելով՝ միշտ զգաստ, իր կշռուած բնաւորութեամբ միշտ անայլայլ, որով ոչ մի մարդու հետ վէճ ու կռիւ չէր ունեցել:

Միայն պարտաճանաչ վարժապետ էր եղել թէ ուրիշների, թէ նոյնիսկ իրեն հանդէպ, եւ ուրիշ ոչինչ:— «Աշխարհը շատերի համար,— ասում էր նա,— կռուի ու գլխացաւանքի տեղ է, ինձ համար նա պատուհան է, որտեղից նայում եմ աշխարհի բաների վրայ, մտածում եմ ու ծուխս քաշում»:

Եւ թէպէտ գիտակից կամքով հեռու էր պահում իրեն աշխարհի խաղերից, սակայն երեք անախորժ դէպք հանդիպեցին նրան, հակառակ իր գիտակից կամքին:

Մի անգամ, երեկոյեան դէմ, ամառը, գետը լողանալուց վերադարձին, քաղաքից դուրս, երկու սրիկայ յարձակուեցին վրան, կողոպտեցին ժամացոյցն ու քսակը:

Այդ դէպքի վրայ նա այլեւս ժամացոյց չառաւ, ասելով. «Մարդ ինչքան քիչ մտածէ ժամանակի, ինչպէս եւ մահի մասին, այնքան շատ ժամանակ կ'ունենայ»:

Իսկ լողանալու գնալիս, եթէ … էր, դրամ չէր առնում հետը՝ խորհելով, թէ «մարդ, որ բան չունենայ, գողից վախ չի ունենայ»:

Մի անգամ էլ Ռուսաց գաղտնի ոստիկանները բռնեցին նրան, մեղադրելով, թէ՝ ժողովրդի մէջ յեղափոխութիւն է քարոզում: Ոստիկանապետի մօտ նա անկեղծութեամբ խոստովանել էր, թէ ինքն թէեւ ազգասէր մարդ է եւ ազգի ազատութեան տենչացող, բայց յեղափոխական չէ, որովհետեւ իր կարծիքով, հայ ուժերից վեր բան է Թուրքի եւ ցարի բերնից Հայաստան ազատելը:

Չնայելով այս անկեղծ խոստովանանքին՝ նրան բանտ էին նետել, ուր մի ամիս մնալուց յետոյ միջնորդութեամբ արձակել էին:

ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

(2 Շար.)

մի կէտ չկայ, բայց նկարիչը երեք ատեղնի տառերը վերածել է երկու ատեղնի, ամփոփելու նպատակով: Բայց եթէ Թ տառը եւ Գ տառը կարելի էր թողնել երեքով, ինչո՞ւ չէր կարելի Ա տառը պահել իր կերպարանքով:

Անյաջող են կազմուած երկբարբառները ու, իւ, եա, մանաւանդ նրանց գլխագրերը:

Ընդհանրապէս այս գործը ես գտնում եմ անընդունելի:

Ուրիշ ի՞նչ առաջարկներ կան տառերի բարեփոխութեան մասին: Նկատելի է մի հանգամանք, որ հայերէն տպագրական տառերին նոր, գեղեցիկ, ոճային, սեղմ եւ գործնական ձեւ տալու, գեղեցկացնելու խնդիրը, մանաւանդ հասկացել են իբրեւ բոլորովին նոր ձեւի տառեր հնարելու, կամ այբուբենի մէջ նոր տառեր աւելացնելու խնդիր: Ես կարծում եմ որ Յանձնաժողովը հրապարակով պէտք է պարզէ այս խնդիրը եւ քննութեան չառնի այն տեսակի առաջարկները, որոնց հեղինակները որպէս նոր Մեսրոպներ, հայ տառեր են հնարում:

Մամուլի մէջ հայերէն տառերի բարեձեւութեան խնդրին վերաբերեալ յիշում են Ս. Լիսիցեանի յօդուածը կամ զեկուցումը, տպագրուած Նորք ամսագրի երեք համարում (1933), եւ Ստ. Մալխասեանի երեք յօդուածները Մարտակոչ լրագրի 252 համարում (1923), 216 համարում (1926) եւ 242 համարում (1926), վերջապէս Հ. Աճառեանի մի յօդուածը Խորհ. Հայաստանում: Այս առաջարկները ես քննութեան չեմ առնում: Յանձնաժողովի նիստերում, երբ ժամանակը գայ, կարող են հանդէս գալ հեղինակները իրենց առաջարկները պաշտպանելու:

Ես այստեղ յանձնաժողովին կը զեկուցեմ դրսից ստացուած մի քանի առաջարկների մասին ու ապա կ'անեմ իմ գործնական առաջարկը:

Առաջարկ Վահագն Դիմիրճօղլեանի (Երեւան) — Բոլոր առաջարկներից ամենառադիկալը, եթէ ոչ ուղղակի լատինական տառերին անցնելու, այլ լատինաձեւ հայերէն տառեր յօրինելու մէջ:

«Հարկաւ, ասում է հեղինակը իր զեկուցման մէջ, ամենակտրուկ միջոցը կը լինէր անցնել ուղղակի լատինական տառերին, իսկ եթէ ներկայիս մի այդպիսի բարեփոխութիւն, ինչ–ինչ պատճառներով համարւում է վաղաժամ, զուցէ եւ անյարմար, ապա մնում է դիմել մի կիսամիջոցի, այն է հայերէն տառերը, ըստ հնարաւորութեան, նմանեցնել լատինական տառերին եւ վերացնել նոցա անյարմարութիւնները»:

Քաղաքացի Դեմիրճօղլեանը չի մտածել որ եթէ եղել են մարդիկ, որ առաջարկել են ուղղակի լատինական տառերին անցնել, դա գոնէ եւս մի նպատակ ունի, որ իբր Եւրոպացիք կարողանան կարդալ հայերէնը, բայց ի՞նչ անի իր կիսամիջոցը, որ ոչ հայերէն է եւ ոչ էլ լատիներէն:

Առաջարկ Յակոբ Մարտիրի (Թիֆլիս). — Մարտիրը չի բաւականանում նոր տառերի առաջարկով, այլ եւ առաջարկում է մի քանի տառերի հնչիւնները փոխել: Ընդունելով որ հարցը իր «լիակատար լուծմանն է սպասում», ինքը որպէս «նախանձախնդիր» բերում է իր «լուծման», խնդիրը բաժանելով չորս գլխաւոր կէտերի.

Ա.— Գրերին տալ գեղեցիկ ձեւ, ձեւակերպումը կատարել այնպէս որ գրերը իրենց նախատիպը պահպանած լինեն:

Ընդունելի է լիովին:

Բ.— Ջանալ նրանց ամփոփել, որպէսզի հնար եղածին չափ քիչ տեղ գրաւեն:

Սկզբունքով ցանկալի է, բայց ոչ ստիպողական:

Գ.— Տառերը որոշ ու պարզ հնչիւն ունենան եւ ուր որ գրուելու լինեն, միեւնոյն հնչիւնը արտայայտեն:

Այս կէտը պատկանում է ուղղագրութեան, «մի հնչիւնին մի գիր» սկզբունքին:

Դ.— Համանման հնչիւն ունեցող տառերից աւելորդ համարուածները դուրս ձգել:

Նախ՝ որո՞նք են այդ համանման հընչիւն, ունեցողները եւ երկրորդ՝ այս հարցը ի՞նչ կապ ունի տառերի բարեձեւութեան խնդրի հետ:

Յակոբ Մարտիրը իր մտորումներով եւ տրամադրութիւններով գեգերում է միջնադարեան սքոլաստիկայի մէջ, նա միստիք է, կրօնական մարմանջի ազդեցութեան տակ: Գրերի նախատիպը համարում է մարդուն, նրա Ֆիզիքականին. «Ամէնը մարդն է, առանց մարդու չկայ գիր»: Գրերը ունեն «գաղտնի խորհուրդ»: Այբը, որպէս առաջին գիր, համարողական հաշուով նշանակում է մէկ, իսկ մէկ է Աստուած, եւ որովհետեւ ըստ քրիստոնէական հանգանակի՝ Աստուած երեք անձըն էր, դրա պատճառով էլ այբը ունի երեք ուղղահայեաց գիծ, ամէն մի գիծը յատկացուած է երրորդութեան մի մի անձին: Այս այսպէս ընդունելով հանդերձ, Յակոբ Մարտիրը այբը փոխում է մի ձեւի, որ նման է չորեքոտնի կամ դղալի:

Հայերէն տառերից բոլորովին այլանդակած է եօթը տառ, չափաւոր փոփոխած՝ հինգ տառ, մնացեալ տառերը մնացել են անվտանգ:

Առաջարկ Վահան Տէր–Առաքելեանի (Թիֆլիս) — «Առաջարկելով որոշ տառերի բարեփոխութեան իմ դիտողութիւնները, գրում է նա, ես միայն կամենում եմ յանձնաժողովիդ ուշադրութիւնը հըրաւիրել դրանց վրայ: Գուցէ որեւէ չահաւէտ բան գտնէք իմ առաջարկի մէջ: Ես տալիս եմ նշանագրերի փոփոխութեան լոկ սխեման, աշխատելով չխախտել մեր այբուբենի առանձնայատուկ պատկերը: Ձեռնհաս նկարիչը պէտք է դրանք վերածի սիստեմի եւ ստեղծի այբուբենի նոր ու ճաշակաւոր առանձնայատուկ պատկերը»:

Քաղաքացի Տէր–Առաքելեանը փոփոխութիւններ է առաջարկում 13 տառերի, որոնք են՝ ա, գ, դ, զ, թ, ժ, ծ, խ, ղ, մ, պ, վ եւ տ:

Ի՞նչ է այդ փոփոխութեան նպատակը, գեղեցկացնե՞լ, ոճաւորել — Ո՛չ: Դարձեալ տեղ խնայելու հարցը, երեք ստեղնից երկու շինել, կամ լայնութիւնից նեղացնել: Եթէ այդ տեսակէտից էլ մօտենալու լինենք, նրա փորձերը յաջողուած են մասամբ, երեք տառի նկատմամբ, զ, ղ, վ: Մնացած տառերից՝ դ, խ, պ այլակերպուած են, եւ գ, թ, ժ, ծ գրսի ծայրերը կրճատուած, իսկ ա եւ մ նմանեցրած՝ գլխատառերին, փոքր փոփոխութեամբ: Անյաջող են նաեւ ու, իւ եւ եա երկբարբառների համար առաջարկուած նոր տառերը:

Տէր–Առաքելեանի միւս առաջարկութիւնները վերաբերում են ուղղագրութեան: Վերջում նպատակայարմար է համարում տողից վերեւ ու ներքեւ գրելու ձեւը փոխել եւ գրել միայն տողից վերեւ, որի համար «հարկ կը լինի որոշ տառեր, ռ, ս, ու, օ, աւելի խոշորացնել, իսկ մընացած տառերը փոքրացնել»:

Գ. ԼԵՒՈՆԵԱՆ

(2 Շար.)

ԹՈՒՐՔԻԱ

—o—

«ՀՈՆ ՈՒՐ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ՄՏԱԾ»

—o—

Գրեցինք թէ Թուրք կառավարութիւնը սկսաւ զաւառ ղրկել պահեստի սպաները ուսուցչութիւն ընելու համար գիւղերու մէջ, — առիթ մը ծանօթանալու գիւղացիներուն հետ: Այս շարժումը երեւան բերաւ պատկերազարդ պատմութիւններ թրքական արդի գիւղէն:

Եւ ահա թրքական թերթերը կը գրեն թէ ժամանակէ մը ի վեր կրթական նախարարութիւնը նամակներ կը ստանայ գիւղերէն, զանգատներ ու կուիւ արձագանգներ:

Մուխթարները եւ պահեստի սպաները ճակատ կազմած են իրարու դէմ: Զաթալճայի Գելկրաթքէօյ գիւղին ուսուցիչները վերջերս ենթարկուած են երիտասարդներու յարձակման ու լաւ ծեծ կերած են իբրեւ վարձատրութիւն... Էլիֆ-պայի դասերուն:

«ԱՉՔԸԲԱՑՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍ»

Պոլսոյ մէջ պաշտօնավարող Ամերիկացիներուն համար, «աչքըբացութեան» դասեր տրուիլ սկսան, որպէսզի չխարուին առուծախի ընթացքին: Հարպիյէի մէջ տրուած առաջին դասին նիւթն էր «Նոր Շուկայի մէջ ինչպէս պէտք չէ խաբուիլ»:

Նոր Շուկայի խանութպաններէն Ապտուրրահիմ Ծէմիրայաքի եւ Տավուտ Մուսաֆէի կողմէ տրուած այս դասին ընթացքին պարզուեցան սակարկութեան եղանակներ եւ այն պարագաները, որոնց պէտք է ուշադրութիւն ընծայել առուծախի ընթացքին: Երկու վաճառորդները մասնաւորաբար Ուրիստոսի եւ Ս. Աստուածածնի նկարները պարփակող իքօններու, լիւլէ քարէ պատրաստուած զարդեղէններու, պաքանիյէներու եւ գորգերու մասին լայն տեղեկութիւն տուին: Յայտնուեցաւ որ Պոլսոյ մէջ ապրող ռուս նըկարիչի մը կողմէ կը շինուին իքօնները եւ իբրեւ հազուագիւտ իրեղէն կը ծախուին Շուկային մէջ:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՔԻՉ ԿԸ ԳՏՆԵՆ 100 ՄԻԼԻՈՆԸ

Գրեցինք թէ գերման կառավարութիւնը խոստացած է Թուրքիոյ ընծայել հարիւր միլիոն մարք օժանդակութիւն: Այս մասին բանակցելու համար Պոն ղրկուեցաւ թրքական պատուիրակութիւն մը: Պոլսէն կը հաղորդուի թէ տնտեսական բանակցութիւնները, որոնք տասը օրէ ի վեր կը շարունակուէին, ընդհատուեցան եւ որոշուեցաւ որ թրքական պատուիրակութիւնը կարգ մը «թեքնիք» խնդիրներու շուրջ ուսումնասիրելու համար վերադառնայ Անգարա:

Բանակցութիւնները ընդհատուած են, որպէսզի թրքական կառավարութիւնը վերստին աչքէ անցընէ մէկ մասը այն ծըրագիրներուն, որոնց հիման վրայ վարկ ուզուած էր Գերմանիայէն:

Թրքական կառավարութիւնը այս անգամ վեց հարիւր ծրագիր ներկայացուցած էր, եւ այդ ծրագիրներուն իրականացման համար բաւարար օժանդակութիւն ուզած, այսինքն՝ 300 միլիոն մարք: Արեւմտեան Գերմանիա ուշադրութեամբ կանգ առած է իւրաքանչիւր ծրագիրի վըրայ եւ չէ յօժարած այդքան դրամ տալ:

Գերմանները հակամէտ են միայն հարիւր միլիոն մարքի օժանդակութիւն մը ընել այս տարուան համար:

ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ժամանակէ մը ի վեր միջազգային քաղաքական մամուլը կը զբաղի այն ծանուցագիրով, զոր Ռուսերը տուին Թուրքիոյ՝ սահմանամերձ շրջաններու մէջ զետեղուած հիւլէական կայաններու մասին:

Մոսկուայի ձայնասփիւռը անցեալ օր մեկնաբանեց Անգարայի խորհրդային դեսպան Նիքիթա Ռիժովի կողմէ Թուրքիոյ արտաքին նախարար Սէլիմ Սարփէրի յանձնուած ծանուցագիրը Նաթոյի կողմէ Թուրքիոյ մէջ հրթիռի կայաններու հիմնումին առթիւ: Ռուս լեզուով մը կատարուած այս մեկնաբանութիւնը կ'ըսէ.—

«Թուրքիոյ մէջ Նաթոյի զօրավարներուն կողմէ ձեռնարկուած հիւլէական պատերազմի պատրաստութիւնները անմիջական վտանգ մը կը ստեղծեն Թուրքիոյ հարեւան երկիրներուն համար եւ Թուրքիան հիւլէական զէնքերով օժտելու մասին Նաթոյի բաղձանքը խորհրդ. կառավարութիւնը կը մղեն աչալուրջ ըլլալ, ինչ որ բնական է»:

Մոսկուայի ձայնասփիւռը յետոյ յիշեցուց թէ Խորհրդ. Միութիւնը բազմաթիւ անգամներ ուշադրութիւնը հրաւիրեց Մենտերէսի կառավարութեան՝ այս մասին թէեւ կարեւորութիւն չէ ընծայուած այս ազդարարութիւններուն: Ահա թէ ինչու ռուս կառավարութիւնը կարգ մը ձեռնարկներ ըրաւ Թուրք կառավարութեան մօտ բարեկամական յարաբերութիւնները վերահաստատելու մտօք: Իր իրաւունքն է յայտնել թէ երկու ազգերը պէտք է բարեկամաբար ապրին: Կը յուսայ որ Թուրքիա ոչ մէկ ձեռնարկ պիտի ընէ հակընդդէմ այս բաղձանքներուն: Խորհրդ. Միութիւնը կը հաւատայ թէ Թուրքիոյ վարիչները իրենց երկիրը պիտի չմղեն վտանգաւոր արկածախնդրութեանց մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (140)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԳԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Եւ այդպէս մինչեւ մակոյկը չհասաւ ափը՝ նոր միայն բացականչեց.— «Տէր Կամսարական».— ու ձեռքը մեկնեց նրան նաւակից դուրս քաշելու:

Ու երկու վայրկեան անց նրանք գնում էին դէպի կղզու ապարանքը:

— Էհ, սիրելիդ իմ իշխան, բարի լինի գալուստդ,— ասաց Մերուժանը հիւրին, երբ երկուսով տեղաւորուել էին ընդունարանի փափուկ գահաւորակի վրայ:— Սակայն ինչո՞ւ տխուր ես: Միթէ՞ հրաւիրածդ իշխանաժողովը չյաջողուեց:

— Յաջողուեց, տէր Արծրունի. սակայն...

— Սակա՞յն,— լարուեց Մերուժանը հետաքրքիր:— Արդիւնքը՞: Ինձ չհաղորդեցիր արդիւնքը:

— Արդիւնքը նոյնպէս բարեյաջող,— չեչտեց Կամսարականը:— Ամենքեան գայլրացած են եւ համամիտ՝ թողնել, որ Արշակը իր հրովարտակով հրապուրի եւ գողանայ մեր մարդոց:

— Այդ պարագային դու պէտք է լինես ուրախ, իշխան, եւ ոչ ընկճուած,— նկատեց Մերուժանը, շարունակելով զննել հիւրի դէմքը:

— Ընկճուած այո, վասնզի եղաւ սպասածիս հակառակը...

Եւ Կամսարականը, պատմելով ժողովի ընթացքի մասին, յիշեց այն յանձնարարութիւնը, որ արել էին իրեն նախարարները, այն է՝ խնդրել քահանայապետի միջնորդութիւնը, որ նա համոզի Արշակին՝ ետ վերցնելու իր հրովարտակը, այլապէս... Ինչպէս ժողովի մասնակիցները, այնպէս եւ ինքը վստահ էր, որ Արշակը պիտի երկնչի նախարարների դըժգոհութիւնից եւ ետ վերցնի իր հրովարտակը, սակայն...

Մերուժանը գլուխը տարուբերեց քմծիծաղով:

— Եւ Արշակը չէր կարող վարուել այլ կերպ, սիրելիդ իմ իշխան: Նա հարկաւ պիտի մերժէր, եւ նա եղել է իրաւացի: Դիմելով նրան՝ մատնել էք ձեր տկարութիւնը: Թշնամուդ դէգմհը չէ գիմում նրա գթասրտութեան, այլ հարուածում է: Թշնամու հետ բանակցել կարելի է ժամանակ շահելու համար, բայց երբեք նրան համոզելու... Անուղղելի սխալ: Արշակը ոչ միայն պիտի մերժէր, այլ պիտի արհամարհէր ձեզ աւելի, որ դուք...

Կամսարականը շառագունեց, ապա գունատուեց, նա զգաց իր սխալը. այո, պէտք չէ դիմէր Արշակին: Զգաց ու միաժամանակ մտածեց, եթէ Մերուժանն ինքը ներկայ լինէր իշխանաժողովին՝ այդ սըխալը չէին գործի...

— Ի՞նչ պէտք է արած ուրեմն, տէր Արծրունի,— հարցրեց նա:

— Այն, ինչ պէտք է անել ամէն թշնամու դէմ գտնել բարեկամներ ու դաշնակիցներ եւ...

— Նախարարաց մի մասն արդէն իսկ դէմ են Արշակին,— ասաց Կամսարականը,— եւ արդէն իսկ դաշնակից բնական:

— Դա յոյժ պակասաւոր է,— գլուխն օրօրեց Մերուժանը:— Արշակին ընկճելու համար պէտք է ունենալ զօրաւոր դաշնակից:

— Բայց որտեղի՞ց: Կ՞այ այդպիսին...

— Գիտենք... Շապուհը:

Կամսարականը շոկուեց, կարծես խայթուած եւ անթարթ նայեց Մերուժանին:

— Շապուհը՞... Ի՞նչպէս: Նա ինքը աւելի աղէտ չի՞ բերի մեզ ամէնիս, տէր Արծրունի: Նա չէ՞ որ...

Մերուժանը ժպտաց:

— Մի վախենար, իշխան: Ես այդ անունը յիշեցի այնպէս: Բայց մենք կարող ենք խնդրել Շապուհին մի այլ բան, որ նա Արշակի փոխարէն տայ մեզ մի այլ թագաւոր: Թող գայ մի ուրիշը, որ յարգի մեզ:

— Իսկ Շապուհ, արդեօք չի՞ բերի մի պարսիկ եւ դնի մեր գլխին:

— Կարող է թագաւորը կարգել եւ հայ իշխանի:

— Բայց կա՞յ արդեօք մի այդպիսի հայ իշխան:

— Եւ ինչո՞ւ ոչ,— ասաց Մերուժանը:

— Ահաւասիկ ինքդ, իշխան:

— Ե՞ս,— զարմացաւ եւ վախեցաւ Կամսարականը:— Կատակո՞ւմ ես, տէր Արծրունի:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

Հերթական դասախօսութիւնը այս Ուրբաթ ժամը 20·30ին, Սողոմոն Թէհլիրեան սրահին մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ:

Դասախօս՝ ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ :

Նիւթը՝ Յակոբ Օշական իբրեւ քննադատ :

Մուտքը ազատ է :

Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է:

ԼԻՈՆԻ «ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ» ՎԱՐԺԱՐԱՆ–ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի եւ Շրջ. Հայ Ազգ. Միութեան, ղեկավարութեամբ Յորընտիր Կրթ. Մարմնոյն :

Այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Սթիւտիօ Քրեզի սրահին մէջ, 24, Րիւ Տիւնօուար :

Դպրոցական եւ մանկական· Նորանոր պարեր ու հաճելի երգեր, արտասանութիւններ, տրամախօսութիւններ եւ զանազան անակնկալներ :

Կը ներկայացուի նաեւ աշակերտներու կողմէ դպրոցական եւ ընտանեկան թատերախաղեր, առաջնորդութեամբ Հայկազեան վարժարանի ուսուցչուհի Օր. Ընծայ Ստեփանեանի :

Պիտի ըլլայ նաեւ ծնունդը խորհրդանըշող կենդանի պատկեր մը:

Կաղանդ Պապան պիտի այցելէ փոքրիկներուն նուէրներ բաժնելու համար :

Մուտքը ազատ է :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հայ Սպայից Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի

ԶՕՐԱՎԱՐ Թ. ՆԱԶԱՐԲԷԿԵԱՆԻ

մահուան 30րդ տարեդարձին առթիւ:

Կը հրաւիրուին Սպարապետին յիշատակը յարգողները :

×

Պ. Հրանտ Գալֆայեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Ալթունեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Քեհեաեան, Գէորգեան, Զոպանեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի Փետրուար 19, ժամը 10·30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց կնոջ, քրոջ եւ ազգականին, ողբացեալ ԹԵՐԵԶ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆԻ (ծնեալ Ալթունեան) մահուան տարելիցին առթիւ :

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները :

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՊՍՏԱՄԲԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէին, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. ենթակոմիտէներու եւ խումբերու եւ Նոր Սերունդի խումբերուն :

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ

ԸՆԿ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ՝

ԸՆԿ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Ուղերձ՝ Հ. Յ. Դ. Շաւարշ Միսաքեան խումբի եւ Նոր Սերունդի կողմէ :

Ընկեր ԱՐՄԷՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ

ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ ՄԷՋ

340. BLD. CHAVE

Շաբաթ, Փետրուար 18, ժամը 21էն մինչեւ լոյս :

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Նոր Սերունդի «Սիամանթօ» խումբի կողմէ :

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Պէրիէ –՝ Միյէ չքեղ սրահներուն մէջ :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս Կիրակի, Պ. Նորայր եւ Օր. Պէաթրիս Սահաթճեանի փափաքով՝ հոգեհանգիստի պաշտօն կը կատարուի իրենց ողբացեալ ծնողքին՝ Խաչատուրի, Հերմոնէի, եղբօրը՝ Տիրայրի եւ նորոգ հանգուցեալ քրոջը Արուսեակի յիշատակին, վերջին սուգին երկրորդ տարելիցին առիթով :

× Երեւանէն Խաչատուր Պօղոսեան կը փնտռէ իր որդին՝ Կարապետ Խ. Պօղոսեանը: Դիմել եկեղեցի :

ՄԵԾ ՊԱՀՔԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Տէսինի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը տեղեկացնէ թէ Մեծ Պահքի եօթը չաբաթներու ընթացքին տեղի պիտի ունենան Հսկումի արարողութիւններ, ամէն Երեքշաբթի իրիկուններ, ժամը 7ին, տեղւոյն Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ: Նախագահութեամբ տեղւոյս հոգեւոր հովիւ Տ. Վարագ քհնյ. Աւագեանի, դպրապետութեամբ Պ. Գրիգոր Մարտիրոսեանի, երգեցողութեամբ տեղւոյս դըպիրներուն :

НКАТИ УНЕНАЛ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Բացառիկ ձեռնարկը, Մայիս 7ին :

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ Փետր. 19ին, Կիրակի ժամը 15·30ին, Րիւ Ժէյի սրահը :

Գեղարուեստական ճոխ ու խնամուած բաժին: Դպրոցի աշակերտութեան կը ներկայացուի :

1·— ՅԻՍՈՒՍԻ ԾՆՈՒՆԴԸ՝ կենդանի պատկեր, նոր երգերով :

2·— ԾԱՂԻԿՆԵՐՈՒ ՄԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ՝ երգախառն սիրուն պատկեր (մէկ արար):

3·— ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՆ ԿՈՒԳԱՅ (տրամախօսութիւն, մէկ արար):

Խմբերգ, երգ եւ արտասանութիւն :

Կաղանդ Պապայէն նուէր պիտի ստանան սրահին մէջ ներկայ եղող բոլոր պզտիկները :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 3·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Մէթրօ Քատէ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ԾԱԽՈՒԻ Է

Գանեէոյի մէջ, ծախու է ազատ փավիյօն մը, չորս սենեակ, խոհանոց, մուտք, տաչ, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, 250 քառակուսի մեթր հողով, աշխատանոց մը եւ պտղատու ծառեր: Կայ նաեւ անջատ բնակուած տուն մը : Դիւրամատչելի պայմաններ, գրել եւ ժամադրուիլ հետեւեալ հասցէին ·—

Պ. Կարապետեան, 25, Րիւ Հայկ Թըրպիրեան, Գանեէօ, (ՍԷՆ):

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

—o—

ԿՐԸՆՈՊԼԸ — Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ, Լանսէի, Րընաժի եւ Կրընոպլի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը ճիշդ 21ին, դպրոցի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ :

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին ընկ·Մանուկի բնակարանը :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընկ. ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ·—

Վռամեան եւ Ընկ. Կարօ միասնաբար այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին:

Ակնունի ենթակոմիտէն այս Երեքշաբթի, ժամը ճիշդ 21ին:

Սոյն ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը :

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ՝ ժամը 20·30ին, 78 Ավընիւ տը Սաքսի սրճարանի ներքնասրահը: Կարեւոր օրակարգ :

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ ժամը 20·30ին, Ահարոնեան ակումբը Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Վալպառէլի Արամ խումբի ժողովը, այս Կիրակի ժամը 10ին, սովորական հաւաքատեղին :

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անդրանիկ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի, ժամը 20·30ին, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ակումբին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 18 ՓԵՏՐՈՒԱՐ — SAMEDI 18 FEVRIER 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9032 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4833

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՌՈՒՍԻԱ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

(ՓԵՏՐ. 18Ի ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

18 Փետրուար 1921 :

Քառասուն տարի է անցած այս պատմական Թուականէն ի վեր, որ հայ ժողովուրդի ազատագրական շարժումներու երկար շղթային ամբողջին մէկ օղակը կը կազմէ :

Որքան անսահման էր եղած մեր բազմաչարչար ազգին ուրախութիւնը, երբ դարերու ստրկութենէն վերջ յաւիտենական Արարատի հովանիին տակ իր աճիւններէն վերածնած էր անկախ Հայաստանը, այնքան անչափելի եղաւ անոր դառնութիւնն ու յուսախաբութիւնը, երբ 1920 Դեկտեմբեր 2ին հարաւի եւ հիւսիսի թշնամիները ձեռք ձեռքի տուած խեղդեցին զայն :

Մեր հայրերու պատմական հողամասերը դարերով կը տառապէին այլազգիներու տիրապետութեան տակ :

Հայ քրիստոնեայ ժողովուրդը աչքերն ուղղած էր դէպի հիւսիս, «խաչապաշտ» Ռուսէն սպասելով իր փրկութիւնը :

Մեծն Պետրոսի եւ Եկատերինա կայսրուհիին վրայ գրուած յոյսերը ԺԸ. դարուն՝ ի դերեւ ելան : Դաւիթ Բէկ եւ իր Ղարաբաղցի կտրիճները Գանձակի առջեւ ի զուր սպասեցին ազատարար ռուս բանակին :

Ռուս մեծ ինքնակալը մինչեւ Տէրպէնտ հասնելէ եւ Կասպից ծովու եզերքի կարգ մը քաղաքները գրաւելէ վերջ, խոհեմութիւն համարեց վերադառնալ իր մայրաքաղաքը, անպաշտպան հայ գիւղերը ենթարկելով պարսիկ խաներու արիւնալի վրիժառութեան :

Մէկ դար վերջ, 1826ին Պարսիկներու, 1829ին Թուրքերու դէմ մղուած պատերազմներուն մէջ Հայերը առաւելագոյն օժանդակութիւնը ընծայեցին Երմոլովի եւ Պասկեւիչի բանակներուն, յուսալով ստեղծել անկախ Հայաստան :

Երեւան, Էջմիածին եւ հայկական ընդարձակ հողամասեր անցան ռուսական տիրապետութեան տակ : Հայերը տէր փոխեցին պարզապէս : Իսկ կամաւորական շարժման ղեկավար Ներսէս Աշտարակեցի, իբրեւ վարձատրութիւն, աքսորուեցաւ Քիշնեւ, նշանակուելով առաջնորդ Պեսարաբիոյ :

Ղրիմի պատերազմը 1854 – 55ին, ռուսթուրք պատերազմը 1877–78ին նոյնպէս մեծ յոյսեր ներշնչեցին Հայերուն : Կրկին յուսախաբութիւն :

Սան – Ստեֆանոյի 16րդ եւ Պերլինի 61րդ յօդուածները միայն եղան Հայոց բաժինը 1878ին, աղբիւր դառնալով մեր յետագայ դժբախտութեանց :

Ռուսն ու Թուրքը պատասխանատու են հայ ժողովուրդի ճակատագրին :

Երկուքն ալ կը սպառնային մեր գոյութեան : Մէկը սպիտակ, միւսը կարմիր ջարդով :

Ցարական Ռուսիան իր ձուլման քաղաքականութեամբ կը սպառնար մեր եկեղեցին ու մշակոյթին :

Կովկասի հայկական դպրոցները կը փակէր 1885ին : Էջմիածնի կալուածները կը գրաւէր 1903ին : Աւելի առաջ երթալով, Ազրպէյճանի Թուրք – Թաթարները կը հանէր Հայերուն դէմ՝ 1905ին : Հ. Յ. Դաշնակցութեան վարիչ դէմքերը կը ձերբակալէր 1910ին եւ հայ ժողովուրդի մեծագոյն կուսակցութիւնը ցուցադրաբարական ձեւով դատի կը քաշէր Ս. Պետերբուրգի ծերակոյտին առջեւ :

Առաջին աշխարհամարտին, մինչ մէկ կողմէ կ'օգտագործէր հայ վրիժառու բազուկը Թուրքին դէմ, միւս կողմէ 1916ին Զօր. Եուտենիչ կը ծրագրէր Քոզաքներ տեղաւորել հայկական նահանգներուն մէջ, որոնք դատարկուած էին ռուս բանակներուն կողմէ եւ ուր Հայեր չկային՝ տեղահանութեանց հետեւանքով :

Աւելի առաջ, ազատագրուած Վանը յանկարծակի կը պարպէր, պատճառ դառնալով Վասպուրականի տասնեակ հազարաւոր Հայերու ողբալի բնագաղթին :

1917ի բոլշեւիկեան յեղափոխութեան օրերուն, ռուս զինուորները կը լքէին կովկասեան ճակատը, Հայերը առանձին ձգելով Թուրք բանակին դէմ :

1917 Դեկտ. 31ին Լենին ու Ստալին ծանօթ հրամանագրով իբրեւ թէ ինքնորոշման իրաւունք կու տային Հայերուն : Իրականին մէջ ռուսական բանակը քաշելով Հայաստանէն, ճամբայ կը բանային Թուրք զինուորներուն՝ դէպի Կովկաս :

1918 Մարտ 3ին Պրէսթ – Լիթովսքի մէջ Թուրքին նուէր կու տային Պաթումը, Կարսն ու Արտահանը :

Պատմական այս քանի մը դառն ճշմարտութիւնները վերյիշեցինք Փետրուարեան ապստամբութեան քառասնամեակին առթիւ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀՈԳԵՐԸ

—o—

ՄԱՍՄՈՒՍԻ ՑԻՒՐԻԽ ՄԵԿՆԵՑԱՒ

Թունուզի տեղեկատուութեան նախարարը Մասմուսի տեսնուելէ ետք Ալժ. Ազատ. Ճակատի պարագլուխներուն հետ Ցիւրիխ մեկնեցաւ ուր պիտի հանդիպի Նախագահ Պուրկիպայի : Մասմուսի յայտարարած է թէ բոլորովին համաձայնած է Ֆերհաթ Ապպասի հետ, յայտնի չէ սակայն թէ ի՞նչ բանի շուրջ :

Մասմուսի խօսելէ ետք տը Կոլի եւ Ապպասի հետ կ'երթայ Պուրկիպային որ հաւանաբար Փարիզ գայ գալ շաբաթ տը Կոլի հետ տեսնուելու համար : Այս ամբողջը ցոյց կու տայ թէ բանակցութեանց ճամբան կը բացուի :

× Հինգշաբթի գիշեր Ալժէի մէջ չորս ռումբեր պայթեցան որոնց մէկը փաստաբանի մը դուռին առջեւ որ նոյն օրը մերժած էր պաշտպանել փաստաբան Փոփին սպանողը : Ուրիշ մը պատճառ դարձաւ որ 21 մահմետականներ վիրաւորուին :

Նոյն ժամուն Փարիզի Լը Մոնտի խմբագրատան առջեւ կը պայթէր ուրիշ ռումբ մը, միայն նիւթական վնասներ պատճառելով :

× Ընկերվարական պարագլուխ Կի Մոլէ, ճաշի մը ընթացքին զոր կազմակերպած էր առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի Հանրապետական Կոմիտէն յայտնեց, թէ ոչ մէկ հաւանականութիւն կայ որ ընկերվարականները կառավարութեան մասնակցին «Թերթօն է այդ պատմութիւնը» շեշտեց Կի Մոլէ որ կը նկատէ թէ ընկերվարականներու չմասնակցիլը արժանապատուութեան հարց չէ այլ՝ սկզբունքի :

« Ժողովրդավար ենք, կ'ըսէ Կի Մոլէ, երբ կ'ընդունինք որ օրէնքը մեծամասնութեան կողմէ որոշուի, բայց մեծամասնութիւն մը իրաւունք չունի օրէնք մը մըշակելու, երբ ան կը վնասէ մարդուն տարրական իրաւունքներուն, որոնք վեր են օրէնքէն » :

—o—

ԽՈՐՀՐԴ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ միջեւ կնքուած առեւտրական համաձայնագրի հիման վրայ Թուրքիա ելեկտրական կազմածներ, մեքենաներ եւ ինքնաշարժներ պիտի ներածէ՝ Խ. Միութենէն : Եւ անոր պիտի ծախէ բուրդ, բամպակ, ծխախոտ, պտուղ եւ կաշի :

ԸՍՈՂԸ ՄԵՆՔ ՉԵՆՔ

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

—o—

Բ.

Վրացի տարագիր մը կը զարմանայ որ չենք մատնանշած իր նախկին հայրենիքը, Խ. Միութեան կողմէ գաղթավայրի վերածուած երկիրներու ցանկին մէջ : Անշուշտ, իրաւունք ունի, բայց մեր առաջադրութիւնն էր ցոյց տալ, թէ ինչ միջոցներով Խ. Միութիւնը, միշտ կրկնելով հանդերձ Խրուշչեւի բերնով, թէ ինք, գաղթատիրութեան դէմ եղող աշխարհի մեծագոյն կայսրութիւնն է, իրեն կ'ենթարկէ անկախ մկրտուած, բազմաթիւ երկիրներ : Խորհրդային Միութիւնը ունի դաշնակցային սահմանադրութիւն մը, բայց իր կառավարութիւնը, ըլլայ ան Ռուսաստանի հանրապետութիւնը, թէ «ընկեր» պետութիւնները ենթարկուած են համայնավար կուսակցութեանց որոնց կանոնագիրը կեդրոնաձիգ, միաւորական եւ ոչ դաշնակցային է : Ուրիշ խօսքով, Միութեան Հանրապետութիւնները անջատուելու իրաւունք ունին, բայց արգիլուած է, ամէնէն խիստ պատիժներու ըսպառնալիքով, օգտագործել այդ իրաւունքը, նոյնիսկ օգտագործելու մասին մտածել :

Վրաստանի պարագան տարբեր, բայց աւելի գէշ է : «Մոսկուայի ստրկացուցած ժողովուրդներու կարգին, կը գրէ այս վրացի տարագիրը, Վրաստան կարմիր բանակի յարձակման ենթարկուեցաւ, հակառակ անոր որ ոչ – յարձակողական դաշնագիր մը կար, բռնաբարելով միջազգային իրաւունքը » եւ կ'աւելցնէ .— « Հին մշակոյթի տէր ազգերու վրայ կատարուած յարձակումը, գաղթատիրութեան ամէնէն գէշ ոճիրն է » :

Բայց ո՞վ կը յիշէ այսօր, Վրաստանի ողբերգութիւնը : Այս փոքրիկ երկիրը, որ Միջին Դարուն այն առենուան Ֆրանսայի կրկին բնակչութիւնը ունէր, քրիստոնէական մարդկայնութեան եւ ազատութեան հին աւանդութիւն մը կը պահէ : Ապրած էր Թուրք – Մոնկոլեան մեծ ներխուժումները եւ պաշտպանած՝ Եւրոպան : 1799ին, հարկադրաբար ընդունեցաւ Ռուսաստանի հովանաւորութիւնը, սակայն, 1801ին, Աղեքսանդր Ցարը պարզապէս կը կցէ : 1918 Մայիս 20ին, Վրաստան կը հռչակէ իր անկախութիւնը եւ կը դառնայ ժողովրդավար հանրապետութիւն ու իբրեւ այդ՝ կը ճանչցուի Եւրոպական զանազան պետութիւններու եւ Ռուսիոյ կողմէ : Արդ, 1921 Փետրուարին, առանց դոյզն պատրուակի, կ'ենթարկուի ներխուժման, կարմիր բանակի կողմէ եւ կը դառնայ ինքնավար միաւորութիւն մը՝ Անդրկովկասի խորհրդային հանրապետութիւններու Միութեան մէջ, որ իր կարգին կապուած էր Խորհրդային Հանրապետութեանց Միութեան :

Բազմաթիւ այլ ըմբոստութիւններու շարքին ընդհանուր յեղափոխութիւն մը ծայր կու տայ 1924ին, որ կը ճզմուի, վեց հազար վրացի հայրենասէրներու արեան գինով : Եւրոպան կը յուզուի : Ֆրանսայի մէջ, Փիէր Ռընոտէլ եւ ընկերվարական կուսակցութիւնը կը բողոքեն Մոսկուայի գաղթատիրական այս ոճիրին դէմ : Բայց ի զուր : Ազգերու Դաշնակցութիւնը ինչպէս ՄԱԿը 1956ին Հունգարիոյ դէպքերուն առթիւ, ոչ մէկ բան ձեռք կը ձգէ :

Յիշենք նաեւ խորհրդային գաղթատիրութեան ամէնէն յատկանշական նենգամտութիւններէն մէկը, Միութեան Հանրապետութիւնները որոշ պարագաներու տակ կրնան կորսնցնել ինքնավար հանրապետութեան իրենց դիմագիծը՝ անջատուելու երեւակայական իրաւունքին առընթեր : Կը բաւէ որ բնիկ ժողովուրդը փոքրամասնութիւն դառնայ, շնորհիւ հոն տեղաւորուած Ռուսերու եւ Եւրոպացիներու թիւին եւ խնդրոյ առարկայ երկիրը պարզապէս կը կցուի, առանց անջատումի իրաւունքի, Խորհրդային Միութեան :

Հակառակն է Ֆրանսայի կողմէ Ալժերիոյ, Հիւսիսային Ափրիկէի եւ սեւ Ափրիկէի մէջ ի գործ դրած քաղաքականութեան : Այսպէս է որ Խազախստանի հանրապետութիւնը ենթարկուելու վրայ է այդ յետադարձութեան : Արդարեւ, Խազախները այլեւս 29,6 առ հարիւրը կը կազմեն տեղական բնակչութեան :

Ի վերջոյ, ռուսական կայսրութիւնը, որ իր լայնատարած սահմաններուն մէջ պահեց ցարական նախկին կայսրութեան բոլոր հողամասերը, եւ աւելցուց նոր երկիրներ, միշտ անջատուելու իրաւունքով, բայց զայն օգտագործելու արգելքով :

— Եթէ լաւ հասկցայ, կ'ըսէ բարեկամ մը, որպէսզի Ֆրանսա վերականգնէ իր նախկին կայսրութիւնը, պէտք է եւ կը բաւէ որ զօրավար տը Կոլ իր տեղը տայ Մորիս Թորէզի : Ի՞նչ պիտի պատահի այդ պարագային, Ալժերիոյ մէջ :

— Ալժերիա անմիջապէս հանրապետութիւն մը պիտի դառնայ Ֆրանսական Խ. Միութեան մէջ : Բայց իրաւունք պիտի չունենար օգտագործելու իրեն շնորհուած անջատումի եւ «անկախութեան» իրաւունքը : «Ազգայնական» որեւէ ցոյց, մահմետական, արաբ կամ Քապիլ պիտի որակուէր «յետադիմական գաղափարական շեղում» ու պիտի զսպուէր իբրեւ « Պետական ոճիր » :

Այդ պայմաններուն տակ Մարոքի թագաւորին եւ Պուրկիպայի կը մնայ իրենց տեղը ծանր նստիլ, քանի որ Մաղրէպի համայնավար կուսակցութիւնները՝ մասնաճիւղերը Փարիզի տէր – տիրական Ֆրանսական համայնավար մեծ կուսակցութեան, իրենց կարգին տէր – տիրական կ'ըլլային Ռապաթ, Ալժէ եւ Թունուզ : Ի՞նչ ըսէք ասոր :

— Արդարեւ լուծում մը պիտի ըլլար : Սակայն առարկութիւն մը կայ : Ան թէ՝ Ֆրանսայի համայնավար մեծ կուսակցութիւնը ըլլալով իր կարգին, Խ. Միութեան համայնավար աւելի մեծ կուսակցութեան մէկ մասնաճիւղը եւ, ընդունած ըլլալով իր անվիճելի ենթարկումը, Ֆրանսա պիտի դառնայ խորհրդային հանրապետութիւն մը, անջատուելու իրաւունքով, բայց գործադրելու արգելքով :

— Այս հակառութեան բարոյականը այն է, կ'եզրակացնէ բարեկամս, որ որոշ թիւով ջրածին կամ «գերջրածին» ռումբեր եւ միջերկրային հրթիռներ, սպուտնիկներ եւ զօրաբաժիններ ունենալէ ետք, երկիր մը իրաւունք ունի գաղթատէր ըլլալու իրեն համար եւ հակագաղթատէր՝ ուրիշներուն համար, առանց պատիժի : Տխուր երեւոյթ ...

Ֆիկառօ — ՌԵՄԻ ՌՈՒՌ

(Ա. մաս, «Յառաջ», 11–2–61)

ՃՇԴՈՒՄ

Էօրոփ պարբերաթերթի տնօրէնը Պ. Փիէր Ապրահամ, Փետրուար 10ի Յառաջի գրութեան առթիւ կը խնդրէ մեզմէ ճշդել թէ 1959 Մարտ 5ին, Հայաստան գրած իր նամակին պատասխանը առաքուած է 1959 Յունիս 29, այսինքն միայն չորս ամիս ետքը, եւ ոչ թէ տարի մը, ինչպէս գրած էինք : Իր պատասխանով Տիկին Գրիգորեան կը յայտնէր Պ. Փիէր Ապրահամի թէ « Հայաստանի գրողները գործի ձեռնարկած են արձակի եւ չափածոյի հաւաքածոն պատրաստելու համար » :

Բոլորովին համաձայն ենք Պ. Փիէր Ապրահամի հետ երբ մեզի գրել կու տայ թէ չորս ամսուան ժամանակամիջոցը շատ բնական է ապահովելու համար բազմաթիւ գրողներու եւ բանաստեղծներու աշխատակցութիւնը :

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Բ.

Ո՞ր ուղիէն պիտի հետեւի այսօր հայ երիտասարդութիւնը: Անկասկած, առաջին ուղիէն: Պիտի ապրինք անշուշտ, Հայ մնալու համար: Իսկ եթէ ոմանց համար յստակ չէ, թէ ի՞նչ ըսել է Հայ ապրիլ, ի՞նչ նախապէծ կամ ծրագիր ունինք հայ ապրելու համար, ի՞նչ է դերը այսօրուան հայ երիտասարդին,՝ ահա մեր պատասխանը,ահա հաւատոյ մեր հանգանակը.—

Հայ երիտասարդը հեռուն փայլուն լոյս մը՛ն է տեսած — Ազատ, Անկախ եւ Միացեալ Հայաստան, ամբողջական եւ երջանիկ Հայութեամբ: Կը քալենք դէպի հոն եւ ոչ մէկ դժուարութիւն կրնայ արգիլել՝ հասնելու աղբիւրը լոյսին: Կրնայ ըլլալ, որ տակաւին կարողութիւն չունինք հասնելու, բայց ունինք հաւատքը, որ աւելի ուժեղ է քան ամէն ուժ, որ արգելք պիտի ըլլար մեր երազը իրականացած տեսնելու:

Ի՞նչ պիտի ընենք, ուրեմն:

Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը կ'ըսէ իր երիտասարդներուն:

— Նախ եւ առաջ մարդ ըլլալ, ապա՝ Հայ, հուսկ ուրեմն՝ Դաշնակցական: Այս երեք ստորոգելիները — մարդ, Հայ, Դաշնակցական,— գիրար կը լրացնեն ու նկարագիր եւ անհատականութիւն կու տան երիտասարդին:

Տիպար մարդ ըլլալ, մարդ կոչուելու արժանի ըլլալ կը նշանակէ ունենալ անբասիր, առաքինի եւ առողջ կեանք եւ դաւանիլ բարոյական վսեմ սկզբունքներ: Երիտասարդը նախանձախնդիր պիտի ըլլայ որ որեւէ տեղ եւ որեւէ ատեն իր գործած արարքը ուղղակի կամ անուղղակի ամօթ չբերէ իր հարազատներուն, այլ, ընդհակառակն, հպարտութիւն պատճառէ իր ծնողքին եւ ազգին:

Ան կեանքի պայքարը պիտի մղէ առաւելագոյն կորովով եւ նուազագոյն նիւթապաշտութեամբ: Պիտի ձգտի դաստիարակուած եւ ոգեկան գեղեցկութիւններու, նպատակ մը պիտի տայ կեանքին, բեռ մը պիտի չըլլայ մարդկութեան, այլ քաղաքակրթութեան յարատեւօրէն բարձրացող շէնքին վրայ քար մըն ալ ինք պիտի աւելցնէ:

Եւ այս բոլորը պիտի ընէ Հայութեան, հայկականութեան խողովակով, քանի որ ինք Հայ ծնած է:

Յեղափոխական երիտասարդներ ենք, այո, սակայն պահպանողական ենք, երբ հարցը կը վերաբերի մեր ազգ. աւանդութեանց եւ հարստութեանց զորս ժառանգեր ենք մեր պապերէն: Մեր պարտականութիւնն է տէր կանգնիլ այդ ժառանգութեան, մեր պարտքն է նաեւ վրան բան մը աւելցնել եւ այնպէս յանձնել մեր յաջորդ սերունդին: Ոչ միայն յանձնել, այլեւ ապահովել յաջորդ սերունդին ալ պարտականութեան գիտակցութիւնը ու գոյատեւելու կամքը: Ըլլալ ամուր օղակ մը անցեալ ու գալիք սերունդներուն միջեւ, որպէսզի յաջողութեամբ պսակուի մեր գոյամարտը:

Մենք հպարտ ենք մեր հայկականութեամբ: Երբեք պիտի չուզէինք Հայ ծնած չըլլալ: Ուստի պիտի ըլլանք իրաւ Հայեր:

Հայ երիտասարդը Հայց. Եկեղեցւոյ մէջ կը վառէ իր խունկը, հայ վարժարանի մէջ կ'առնէ ուսումը, հայ շրջանակներու մէջ կը փնտռէ իր գրօսանքն ու հաճոյքը:

Օտար գրականութենէն աւելի հայ գրականութիւնն է, որ կը հետաքրքրէ մեզ: Օտար երկիրներու պատմութենէն առաջ, Հայաստանի պատմութիւնն է, որ կը սորվինք: Օտար արժէքներու մեր յարգանքի տուրքը տալէ առաջ, մեր նախնեաց արուեստի գործերն են, զոր կը մեծարենք, մեր հանճարներն են, որոնց կը ծանօթանանք, մեր հերոսներուն գործերով կը ներշնչուինք: Օտար երգերը չեն լիացներ մեր հոգիները, այլ հայ երգն է, որ կը խայտայ մեր շրթներուն վրայ:

Դաշնակցական երիտասարդին նշանաբանն է՝ Հայաստան ամէն բանէ վեր: Եւ ցոյց կուտայ հայրենասիրութեան բարձրագոյն աստիճանը, որուն կը ձգտի հասնիլ ամէն հայ երիտասարդ: Մենք կը սիրենք հայրենիքը անկախ իր վարչաձեւէն, հակառակ հոն տիրող վարչակարգին, եւ ամէն ինչ որ Հայաստան կը բուրէ, սուրբ է մեզի համար:

Հայ երիտասարդին առաջին եւ սրբազան պարտականութիւնն է սորվիլ եւ լաւ սորվիլ հայ լեզուն: Միշտ զայն գործածել եւ անով արտայայտել իր ապրումները, իր փափաքներն ու պահանջները: Սիրել, կարդալ եւ տարածել հայ գիրն ու գրականութիւնը եւ մշակոյթը: Օտարներու ծանօթացնել մեր պատմութիւնը եւ մեր արժէքները:

Սակայն, ամէն բանէ առաջ եւ ամէն բանէ աւելի, պէտք է միշտ յիշել, թէ հայ երիտասարդը ընտանիք պիտի կազմէ — ամուր եւ ամբողջապէս հայ ընտանիք մը եւ Հայ անունով պիտի մկրտէ իր զաւակները: Թերեւս հայերէն կիսկատար գիտնալ այնքան ծանր հետեւանքներ չունենայ, որքան կիսկատար հայ ընտանիք մը կազմելը: Որովհետեւ կատարեալ հայ ընտանիքին մէջ է, որ կը ծաղկին ու կը զարգանան հայ լեզուն, հայ գիրը, գրականութիւնը եւ հայեցի ամէն ինչ: Խնձորը՝ խնձորի ծառին վրայ կը բուսնի: Հայ երիտասարդն ալ հայ ընտանիքին մէջ կը հասնի:

Հայ երիտասարդը կը գիտակցի, թէ ընտանիքը այն բջիջն է, որմէ կը կազմուի հաւաքականութիւնը — իմա՛ հայրենիքը եւ Հայութիւնը: Որքան զօրաւոր ըլլան զայն կազմող բջիջները, այնքան դիմացկուն ու յաւերժական կը դառնայ նաեւ Հայութիւնը: Ընտանիքին միջոցով է — մանաւանդ վարժարանի բացակայութեան —, որ հայ երիտասարդը իր յաջորդ սերունդին պիտի յանձնէ հայրենի աւանդը: Հայ ընտանիքը ամրակուռ եւ աննուաճելի բերդն է մեր ազգային գոյամարտին:

Եւ անհրաժեշտ է այդ գոյամարտը, քանի որ երազ մը ունինք իրականացնելիք: Համոզուած ենք, որ իւրաքանչիւր ժողովուրդ պատմական իր հայրենիքին մէջ ապրելու անկապտելի իրաւունքն ունի: Համոզուած ենք նոյնպէս, թէ ամէն ազգ պիտի ապրի իբրեւ ինքնուրոյն եւ ստեղծագործ ամբողջութիւն եւ ոչ թէ պիտի խառնուի եւ ձուլուի մէկ ընդհանուր մարդկութեան մէջ: Գեղեցիկ է այն պարտէզը, ուր կը ծաղկին տեսակ-տեսակ եւ գոյնզգոյն ծաղիկներ: Ինչ ձանձրացուցիչ պիտի ըլլար, եթէ գոյութիւն ունենար միայն մէկ տեսակ ծաղիկ, ինչպէս կ'ուզեն, որ ըլլայ մարդկութիւնը կարգ մը մենատէրեր եւ մենատիրութիւններ:

Անցեալին սուլթանական Թուրքիան եւ ցարական Ռուսիան կ'ուզէին իրենց մէջ ձուլել մեզ: Այսօր համայնավար Ռուսն ու անիշխանական Թուրքն են, որ օգտուելով մեր ժողովուրդի աննպաստ պայմաններէն՝ կ'ուզեն միանգամ ընդ միշտ զգետնել մեզ: Եւ իրենց նպատակին հասնելու համար, գործ կը դնեն ամէն միջոց, նոյնիսկ Հայը Հայու դէմ հանելով:

Թող լաւ գիտնան սակայն, թէ մեր տըկարութիւնները յուսալքում պիտի չառաջացնեն մեր մէջ: Ընդհակառակն, այլեւս աւելի պիտի չպառակտուի Հայը, աւելի պիտի չոկարանայ եւ պիտի չձուլուի: Պիտի չհանդուրժէ դաւաճաններու ներկայութեան: Ներկայ երիտասարդութեան շարքերէն դաւաճաններ պիտի չծնին:

ՎՐԷԺ-ԱՐՄԷՆ ԱՐԹԻՆԵԱՆ

(2 Շար.)

ՀԱՅԵՐԷՆ ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՏԱՌԵՐԻ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Գ.

Առաջարկ Տիգրան Ջիթունի (Ֆրանսա):

«Պատիւ ունիմ ձեր ուշադրութեան ներկայացնելու հայերէնի տառերուն սեղմ ձեւերը խտացնող նախադրակ մը, յուսալով թէ պիտի նպաստած ըլլամ արդիական սեղմ տառերու ձեւաւորման ձեր ճիգերուն»:

Եւ քաղաքացի Ջիթունին մի առանձին օրինակի մէջ գծագրելով իր առաջարկած այբուբենը, այսպէս է նպաստում մեր ճիգերուն:

Գտնելով որ «սեղմ գրութեան համար հիմնովին փոփոխելի են» ա, գ, դ, բ, ծ, խ, մ, պ, ռ, տ, փ, փ տառերը, նա այս ամէնի համար նոր ձեւեր է առաջարկում: Երեք ձեւ ունի Ա տառի համար, 1.— Կանգնեցրած այբ (ուղղահայեաց գրուած՝ փոխանակ հորիզոնական պառկած ձեւին), 2.— Գլխատառի նման, միայն պոչը ներս տարած, 3.— Գլխատառի նման, տակը մի կէտ: Յետոյ գ, դ, բ, ծ տառերի աջ (հիմնական) գծից դուրս եկած ծայրերը ջնջում է, իսկ պ տառը իր առաջարկած այբն է՝ հիմնական գիծը երկարացրած, վերջապէս ռ տառին գծիկը ներս է քաշել, եւ տ տառին տուել է գլխատառի կամ ֆրանսական էսի ձեւ, եւ այլն:

Սեղմելու պատժից չեն ազատուած եւ միւս տառերը, որոնք, բացի ց, դ, վ տառերից, պէտք է ասել «հիմնովին» փոփոխութեան չեն ենթարկուել հեղինակի կողմից, այլ բարակել ու նիհարել են:

Հայերէն տառերի նահատակութիւնը դրանով չի վերջացնում Ջիթունին: Նա իր սեղմելու եռանդն աւելի զարգացնելով անում է ուրիշ առաջարկներ.

1.— «Թէ լայնքէն եւ թէ երկայնքէն շահելու համար», ներս է քաշում կարճացնում տառերի բոլոր ծայրերը:

2.— Կամ «գրել բոլոր ձեւերն ալ միջին տողամէջ, առանց վեր վար ձեւելու» սկզբունքով իր հիւծուած բոլոր տառերը միաշար տեղաւորում է երկտողի մէջ:

Եւ իր գործը համարելով վերջացած, առաջարկի հեղինակն անում է այսպիսի եզրակացութիւն:

«Առաջարկուած ձեւերը համեմատականի երբ դրուին գործածութեան մէջ եղած տպագրական տառերու ձեւերուն հետ, կը տեսնուի որ՝

1.— Միաճիւղ եւ երկճիւղ ձեւի կը վերածենք ա, բ, խ, պ, տ, փ, փ եռաճիւղեան տառերը:

2.— Իսկ մէկ չափի վրայ (միջին տողամէջ) տպագրելու եւ գրելուն ձեւերը չմնասելու չափով կարճ, սեղմ եւ նոյն տառերու ձեւեր ձուլելու պարագային կը շահինք թէ լայնքէն եւ թէ երկայնքէն»:

Վերջացնելով իր ասելիքը եւ իր առաջարկած տառերն անուանելով Ջիթունեան տառեր, հեղինակը հաւատում է որ նրանց, «տպագրականէն ձեռագրի եւ գրչագրի դարձնելը նոյնքան հեշտ է՝ որքան հին ձեւերը, հմուտ գեղագիրներու ձեռքով»:

Առաջարկ Սարգիս Սողոմոնեան (Թիֆլիս).—

Այս առաջարկութիւնը բաղկանում է [...] ինը կէտից, երկուսը՝ ուղղագրական (ընդունել է Է եւ Օ), մնացածը վերաբերում է տառերի փոփոխութեան:

1.— Այբն ընդունում է փոխանակ գրելու երեք սանդղի, գրել մէկ սանդղով (մէկ Թումանեանին ձեւով՝ առանց քթի փոքր Ղիֆ), իսկ գլխատառ այբը ուղղակի միջից երկու կէս է անում ուղղահայեաց գծով եւ ընդունում երկրորդ կէսը:

Ընդունում է Ե տառին գլխատառը, իսկ հասարակը առաջարկում է դարձնել ձեռագիր կրճատուած Ասւի պէս, նման ֆրանսական Է տառին:

Իսկ տ տառին համար, թէ մեծատառ եւ թէ հասարակ, առաջարկում է գործածել ֆրանսական էսը, այսինքն Արամեան տառը:

Գլխատառ Ի ձեւին վերջ է տալիս առաջարկում է միշտ գրել փոքրատառ ձեւով:

Ք գլխատառը պարզում է աւելի, ֆրանսական էֆ, իսկ հասարակի համար առաջարկում է պարզ ձեռագիր f տառի գործածութիւն:

Ֆէ տառին փոխարէն առաջարկում է [...] կրճատուած ձեւը, որ դէպի ձախ [...] դէպի աջ թեքուած մի կեռ է:

Վերջին կէտը վերաբերում է երկբարբառներին,— եա եւ իւ երկբարբառների համար առաջարկում է այն նշանները ինչ Մալխասեանը: Իսկ ու երկբարբառի միացման համար նա առաջարկում է ընդունել ռ տառը, եւ բուն ռ տառին համար ձեռագիր ռ, այսինքն ս տառին նման՝ բացուածքը վերեւից:

Առաջարկ Էնաս (Թիֆլիս).

Հեղինակն առաջնորդուել է հետեւեալ սկզբունքներով.—

1.— Բոլոր տառերը իրանց ուղղահայեաց դիրքով լինեն երկագիծ, մի գծաչափ էլ միջանցքները հաշուած, այնպէս որ մի գիրը երեք գծաչափ տեղ գրաւէ:

2.— Բոլոր պոչաւոր տառերը, [...] վերից, վարից կամ կենդրոնից աջ ձգուած գիծ ունեն, այդ գծերն էլ դարձնել դէպի ձախ, տառի կենդրոնի վրայ [...]ցած դատարկ տարածութեան վրայ:

Այս հիմունքներով քաղաքացի [...] տառերը բաժանում է երկու կարգի.—

Առաջին կարգ՝ 19 տառ, որ երկագիծ են, համարում է անփոփոխելի, (բ, ծ, [...]

ԱՆՏԻՊ ԷՋԵՐ

ՄԵԼՔՈՆ ՎԱՐԺԱՊԵՏԸ

Երբ սրճարանում բոլորը ուրախ սրտով շնորհաւորել էին նրա ազատումը, նա անտարբեր կերպով պատասխանել էր — «Ծուխս ու սուրճս անպակաս լինէր, ինչքան կ'ուզէին, թող պահէին, բանտն էլ աշխարհ է, աշխարհն էլ մի բանտ»: Երբորդ դէպքն էլ այսպէս է պատահել: Վարժապետը գպրոցական ամառուայ արձակուրդին երեք ամսով գնացել էր գաւառի ջերմուկները լողանալու, ռեւմատիցմից բուժուելու համար, եւ իր տունը երեք ամսով վարձու էր տուել մի այրի կնոջ: Վերադարձին խնդրել էր կնոջը, որ թէ վարձը տայ եւ թէ ազատէ բնակարանը. կինը հրաժարուել էր կատարել նրա պահանջը, պատճառաբանելով, թէ՝ հիմա փող չունի եւ թէ ուրիշ տուն դեռ չի գտել: Վարժապետը մի շաբաթ պայմանաժամ էր տուել, ինքը այդ միջոցին սեփականը լինելով պանդոկում գիշերել:

Շաբաթը լրացած, նորից եկել էր: Կինը այս անգամ մի ամբողջ ամիս միջոց էր պահանջել: Վարժապետը սկզբում չէր համաձայնել, ապա համաձայնել էր այն պայմանով, որ կինը գոնէ վճարէ վարձը, որպէսզի ինքն էլ կարողանայ պանդոկում ապրել: Կինը դրան էլ չէր համաձայնել: Վարժապետը՝ ճարահատ, սպառնացել էր նրան օրէնքի անունով:

Այնինչ՝ կինը վայրկեան չփախցրած՝ դուրս էր թռել փողոց, աղմուկ-աղաղակով գլխին էր հաւաքել ողջ թաղը եւ լալով ասել էր, թէ վարժապետը պատուին դիպել է. այրի, անտէր կնոջ անպարկեշտ առաջարկներ է արել, եւ իր մերժման վրայ սպառնացել է անմիջապէս իրեն պղտիկ որբի հետ փողոց նետել. միթէ՞ հայութիւն է՝ խեղճ՝ աղքատ կնոջ հետ այդպէս վարուել ...

Քիչ մարդիկ հաւատացել էին այս զրպարտութեանը. լաւ մարդիկ չէին հաւատացել: Եւ վարժապետի բախտից, հաւատացողների թիւը աւելի էր եղել:

Մինչ այդ՝ միջնորդներ էին մէջտեղ եկել եւ համոզել էին կնոջը, որ մի օրուայ մէջ հեռանայ եւ բերանը գոցէ, իսկ դրա փոխարէն՝ վարժապետը հրաժարուի դրամական պահանջից, հակառակ դէպքում ոչ ոք պատասխանատու չէ, որ խայտառակութիւնը քաղաքի չորս ծայրը ձայն տայ. «Անուշի կապել բանը, ուրիշ ճար չկայ», — այդ էին պնդել սրտացաւ միջնորդները շարունակ:

Վարժապետը՝ յանկարծակիի եկած՝ համաձայնել էր յանկեան. մի կողմից էլ բնազդական վախ ունենալով թէ՝ կնոջական խորամանկութիւնից եւ թէ՝ դատարանից ու փաստարանից:

Սակայն, այս դէպքը այնպէս էր [...] ցրել վարժապետին, եւ միմիայն դէպքի վերաբերմամբ այնպէս էր [...] պուել նրա դատողութիւնը, որ [...] վերջն էլ անկարող եղաւ իր այդ [...] միտքի մէջ ձեւել եւ յաւերժացնել [...] մատեանի մէջ:

Այս դէպքերից յետոյ ուրիշ [...] բան չի պատահել նրան: Եւ [...] ի վեր ապրում էր նա հանդիստ ու [...] տենչ, սրանցից հիւսուած մի տեսակ [...] ւարթութեան մէջ՝ սակայն յայտնելով [...] գոհունակութիւնը բարեկամներին. «Հոգու խաղաղութիւնն է գլխաւոր [...] ու աշխարհս էլ մեր սրտի հայելին [...] տխուր ես՝ արեւը աչքդ կը սեւնայ, [...] րախ ես՝ պարտքերդ աննելիք կը գա[...] նան»:

Սակայն, այս խաղաղ հոգով [...] կեանքը նորից իր մշտական [...] հոգսը ունէր, մի բաղձանք — Աստուած [...] հեռո՛ւ պահէ կնոջից ու կռուից, [...] ձանքից ու բժիշկից, դատարանից ու [...] ռավարութեան դռնից: Եւ հնա՞ր էր [...] եօք, երբ նրանք չորս կողմդ կրակ [...] ձգել:

Եւ ամէն օր, առաւօտ-երեկոյ, [...] քի պէս կրկնում էր այս բաղձանքը:

ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵ[ԱՆ]

(3 եւ վերջ)

ԼՈՐՏԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

Լորտերու Ժողովը Անգլիոյ ամէնէն հին խորհրդարանն է, կազմուած ըլլալով 1322-ին, Էտուըրտ Բ. Թագաւորին կողմէ: Անկէ 94 տարի ետք, այսինքն 1416ին, կազմուեցաւ երեսփոխանական ժողով (Հաուզ օֆ Քոնկրես):

Լորտերու Ժողովը կը բաղկանայ 908 անդամներէ, որոնց մէջ կան մէկ քանի անչափահասներ ալ, ինչպէս Կալէսի իշխանը, որ ինը տարու է ներկայիս: Կալէսի իշխանէն զատ՝ Լորտերու Ժողովի նիստերուն մասնակցելու իրաւունք ունին նաեւ՝ արքայական երեք իշխանները (Ուինտզըրի, Կլոսթըրի եւ Քենթի դուքսերը) եւ անոնցմէ ետք, Ելիզապէթ Թագուհիին ամուսինը՝ իշխան Ֆիլիփը, 26 մարքիզներ, 32 կոմսեր, 111 դերկոմսեր, 564 պարոններ, վեց պարոնուհիներ, Սկովտիոյ 16 լորտերը, Իրլանտայի լորտը, Եորքի եւ Քենթըրպըրիի Արքեպիսկոպոսները, 24 եպիսկոպոսներ, եւայլն: Ժողովին միւս անդամները զինուորականներ են, ծովայիններ, քաղաքագէտներ, հրապարակագիրներ, փաստաբաններ, բժիշկներ, գրագէտներ, կալուածատէրեր, երկրախոյզներ, հնագէտներ, դրամատէրեր, աշխարհիկ դէմքեր եւն.:

Հասկնալի է անշուշտ, թէ այս բոլորէն քիչեր միայն կը մասնակցին նիստերուն. Ժողովները վարող «լորտ վարչապետը» (որ աւանդութեան պահանջին համաձայն կը նստի բուրդով լեցուն պարկի մը վրայ) ինքզինքը երջանիկ կը զգայ՝ երբ հարիւր հոգի կարենայ համախմբել: Ալ լաւ ալ արդէն, Լորտերու Ժողովի նիստերը կը նմանին պարոններու աշխարհիկ հաւաքոյթներու, ուր կը խօսին զանազան բաներու մասին, կանխաւ գիտնալով որ, իրենց բռնելիքները ոչ մէկ ազդեցութիւն պիտի ունենան երկրի կեանքին վրայ.

Օրէնքին համաձայն, Լորտերու Ժողովի իրաւասութիւնը երեւակայական է, այսինքն, կրնայ Երեսփոխանական Ժողովին կողմէ իրեն ներկայացուած օրինագիծ մը մերժել: Այդ օրինագիծը մէկ տարի ետք միայն կրնայ նորէն ներկայացուիլ: Բայց, այդ պարագային, Լորտերու Ժողովը բռնադատուած է վաւերացնել օրինագիծը:

Միւս կողմէ, Լորտերու Ժողովը միայն բաղձանքներ կրնայ ներկայացնել եւ ոչ թէ օրինագիծեր: Արով՝ իր իշխանութիւնը անգոյ է: Այսուհանդերձ, երբեմն, Լորտերու Ժողովին վճռաբանութիւնները բարոյական ազդեցութիւն ունին: Օրինակի համար այդպէս եղաւ մահապատիժը ջնջող օրինագիծի պարագային: Լորտերու Ժողովը մերժեց ընդունիլ: Տարի մը ետք, օրհինագիծը, ինքնաբերաբար օրէնք դարձաւ: Այսուհանդերձ, Լորտերու Ժողովին մերժումը պատճառ եղաւ որ կառավարութիւնը կրկին մտածէ այդ խնդրի մասին: Եւ նոր օրէնքին մէջ գանց առաւ զանազան ոճիրներ, որոնց համար պահեց մահապատիժը:

Ինչպէս ըսինք, Լորտերու Ժողովին նիստերուն կը մասնակցին նաեւ վեց պարոնուհիներ: Անոնց մուտքը ողջունուեցաւ որպէս այս աւեւոր կազմակերպութիւնը վերանորոգելու սկզբնաւորութիւն: Սակայն, զուր յոյս: Վերջերս, լորտ Քինըր ըսաւ. «Միակ բարեփոխութիւնը՝ զոր կիները մտցուցին, այն է որ ստիպեցին գրասղրանի կողքին հաստատել նաեւ զարդախուց մը, որպէսզի ժողովասրահ գալէ առաջ շտկեն իրենց դէմքերը»:

Անգլիոյ մէջ, շատ մը մարդիկ լորտի տիտղոսին տիրանալու տենչով կը տոչորին եւ կան ուրիշներ ալ՝ չեն գիտեր թէ ինչ ձեւով կրնան ազատիլ անկէ: Առաջին դասակարգին կը պատկանի իշխանուհի Մարկարեթի ամուսինը՝ Թոնի Արմըսթրոնկը, որ շատ պիտի փափաքէր Լորտերու Ժողովի նիստերուն մասնակցիլ. Բայց, այնպէս կը թուի թէ՝ անոր այդ բաղձանքը պիտի չիրագործուի:

Թոնիի Լորտերու Ժողով մուտքին դէմ եղողները կ'ըսեն. «Մարդ երբ Լորտերու Ժողովը մտնէ՝ այլեւս ընելիք բան չունի: Բայց Լորտերու Ժողովը մտնելու համար, մարդ պէտք է որ կեանքին մէջ բան մը ըրած ըլլայ: Եւ Թոնի Արմսթրոնկ լուսանկար քաշելէ զատ բան չէ ըրած»:

Երկրորդ դասակարգին կը պատկանի Սթանսկէյթի դերկոմսը: Հայրը Աշխատաւորական կուսակցութեան երեսփոխան էր եւ կը կոչուէր Ուէճվուտ Պէն: Սակայն, զայն դերկոմս ըրին եւ Լորտերու Ժողովը ղրկեցին: Տղան ալ Աշխատաւորական կուսակցութեան երեսփոխան էր, բայց հօրը մահէն ետք, պարտադրաբար ժառանգեց անոր տիտղոսը եւ ինքնաբերաբար կորսնցուց երեսփոխանի հանգամանքը: Սթանսկէյթի նոր դերկոմսը սակայն փութաց հրաժարիլ լորտի տիտղոսէն: Բայց իրեն պատասխանեցին թէ՝ հրաժարականը անընդունելի է: Այն ատեն ուզեց իր շրջանի լրացուցիչ ընտրութեանց թեկնածու ներկայանալ՝ երեսփոխան վերընտրուելու համար: Պատասխանեցին թէ՝ կրնայ երեսփոխան ընտրուիլ, բայց, երեսփոխանական Ժողովի դռնապանները երբեք թոյլ պիտի չտան որ լորտ մը Ժողովասրահ մտնէ:

Թարգմ. ՎԱԶՐԻԿ

ը, ժ, ի, լ, ծ, կ, հ, ձ, ճ, յ, ո, ս, ր, ց, ւ, օ): Իսկ «մնացեալ քանը՝ փոփոխութեան ենթակայ որոնք կամ իրենց կենդրոնի վրայ կամ վարում, վերում ձգուած կտուցով կամ պոչով եռագիծ են»:

Եւ հեղինակն իր խորհրդածութիւնները սկսում է ա տառից: Հաւաստալով որ ա տառը «կազմուած է կրօնական խորհրդով, որ է նշանակ երեք անձնաւորութեան եւ մի աստուածութեան», առաջարկում է որ եթէ այդ տառն անպատճառ պէտք է փոփոխութեան ենթարկուի, գոնէ նրա տեղ ընդունել նոյն չերեփուկի կամ դդալի պատկերը, «որ է մարդ արարածի սկզբնական սաղմնիկի կենդանի գոյութիւնը»: Եթէ այդ էլ չի ընդունուի, այն ժամանակ «գոնէ տալ նրան Ձոյ համաստեղութեան նշանը, որ է այս» (գըլխագիր Ֆրանսական վէ տառը):

Ես այսչափը բաւական եմ համարում խօսել այս առաջարկի հեղինակի մասին, մի հեղինակ՝ որ տառերը աստուածութեան եւ համաստեղութեան շնորհներով օժտելուց յետոյ գրում է այսպէս.—

«Պէտք է շատ զգուշութեամբ մօտենալ գրերի խնդրին եւ անխօսուն գրերով չըբազմացնել մեր գրոց թուերը, որոնք տիեզերական հոսման մէջ հայ լեզուի համար ալիք չունին»:

Առաջարկ Լեւոն Բունիաթեան (Լենինական):

Տառերի նմոյշներ չի առաջարկում, այլ յայտնում է իր ցանկութիւնները սկըզբունքի վերաբերեալ խնդիրների մասին.—

«Գերադասելի են բարակ տառերը, հաստ տառերը մարդու աչք են յոգնեցնում: Մօտիկ տառերը ուղղակի փչացնում են աչքերը: «Զարիա Վոստոկայի» ընթերցումը կատարեալ նահատակութիւն է: Թող թուղթ շատ գնայ, միայն թէ մեր աչքերը չվնասուեն: Տառերի ուղղահայեացութեանն էլ պէտք է մեծ նշանակութիւն տալ. մարդիկ աւելի շատ եւ աւելի հեշտութեամբ թեք շարժումներ են անում քան ուղղահայեաց կամ հորիզոնական»:

Գ. ԼԵՒՈՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ Նիւ Եորք Թայմզ թերթը կը հաղորդէ Փետրուար մէկի իր թիւով թէ Շարժանկարի մեծագոյն արտադրող Մեթրօ – Կոլտուին – Մայըրը պայմանագիր ստորագրած է Կարլ Ֆորմէնի հետ որպէսզի այս վերջինը շարժանկարի համար պատրաստէ «Մուսա Տաղի 40 օրերը»: Ֆրանց Վերֆէլի նշանաւոր վէպին շարժանկարի վերածման համար Ֆորմէն պիտի ստանայ 225.000 տոլար: Ծանօթ է որ Մեթրօ – Կոլտուին – Մայըրը, երկար ատեն է գնած է հեղինակի իրաւունքները, բայց զանազան նկատումներով հրաժարեցաւ այս գործը ժապաւէնի վերածելէ: Կը թուի թէ այս անգամ տրուած որոշումը վերջնական է:

ՊԷՑՐՈՒԹԻ Փալանճեան ճեմարանին Վասպուրական սրահին մէջ, Փետրուար 5ին, մեծարանքի երեկոյ մը տեղի ունեցած է Նշան Պէշիկթաշլեանի ի պատիւ: Բացումը կատարած է ընկեր Ե. Բամպուքեան, խօսած են Մ. Իշխան եւ Ե. Գոյաճեան, հուսկ՝ Նշան Պէշիկթաշլեան:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ Փետրուար երեքին կատարուած է ընկեր Եղիշէ Պահլաւունիի յուղարկաւորութիւնը եւ թաղումը: Յանուն Հ. Յ. Դ. Գերագոյն Մարմնի, Թեհրանի եւ շրջանի ընկերներուն եւ «Ալիք» օրաթերթի խօսած է ընկեր Անուշ Գրիգորեան:

ԹԵՀՐԱՆԻ Արարատ սրահին մէջ յաջող երգահանդէս մը տուած է Սեդա Բալուլեան, որ իր ուսումը կատարած է Պէյրութ եւ Վիեննա, ուր վերջերս կ'երգէր Ֆենիչէ թատրոնին մէջ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՎԱԼԱՆՍ, (Ցառաջ).— Եզանակի փռոմոսիոն – լիկի 12րդ ախոյենական մրցումը տեղի ունեցաւ Վալս լէ Պէնի զօրաւոր խումբին դէմ, Յունուար 29ին, հակառակորդին մարզադաշտին վրայ:

Մեր երեք լաւ խաղացողներու բացակայութեան, հայ վարիչները թելադրեցին խաղացողներուն աւելի եռանդով խաղալ: Պէտք է յաղթել, ըսին, ցոյց տալու համար հասարակութեան հայ մարզիկին կամքը եւ ուժը մարզադաշտին վրայ:

Ֆրանսացիները ինքնավստահութեամբ դաշտ իջան, բայց Հայ – Մարզականի խումբը տարաւ փայլուն եւ անսպասելի յաղթանակ մը Վալս լէ Պէնի դէմ, շնորհիւ մեր տղոց ճարպիկութեան, արագութեան եւ ներդաշնակ խաղարկութեան, 0ի դէմ 2 նշանակէտով:

Իսկ եղանակի 13րդ ախոյենական մրցումը տեղի ունեցաւ, Ռոմանի խումբին դէմ, Փետրուար հինգին, մեր մարզադաշտին վրայ:

Խուռներամ բազմութիւն մը լեցուած էր մարզադաշտը, երբ սկսաւ խաղարկութիւնը, Ռոմանի Ֆրանսացի մարզիկները իրենց ուժէն օգտուելով անընդհատ գնդակի երկայն անցքերով կը ջանային շահիլ, բայց Հայ – Մարզականի պաշտպանողականը ոչ մէկ առիթ կուտար եւ մեր «փոքրիկ» բերդապահը, Ռիփոէջ, շատ դիւրութեամբ կ'ազատէր ամենադժուարին գնդակները, զարմանք պատճառելով բոլորին: Մարզադաշտը կը թնդար ծափերու մէջ, բայց մեր մարզիկները անմիջապէս ուժգին յարձակողականով մը, շնորհիւ մեր ծանօթ խաղացող Աւագի, կը նշանակէ յաջորդական երեք նշանակէտեր, Ֆրանսացիները յանկարծակի յարձակումով կը շահին իրենց առաջին նշանակէտը:

Մեր տղաքը կը շահին 4րդ եւ վերջին կէտը, ժարէյի գեղեցիկ մէկ հարուածով:

Խաղը վերջ գտաւ Հայ Մարզականի փայլուն յաղթանակով՝ 1ի դէմ 4:

Մեր անպարտելի պահեստի խումբը Տրոմ – Արտէշի երկրորդ շարքի ախոյենական խաղը կատարեց ընդդէմ Փորթ լէ Վալանսի Բ. խումբին, հակառակորդին դաշտին վրայ եւ հաւասար մնաց (1–1):

Մեր կրտսերները, պարտուեցան համանուն միութեան խումբին դէմ4ի դէմ 1ով:

Անցեալ Կիրակի օր, մեր կրտսերները տարին փայլուն յաղթանակ մը Վէյրնույի դէմ չորսի դէմ ութով, հակառակորդին դաշտին վրայ:

Այս պատուաբեր յաղթանակները, բարոյական մեծ յաջողութիւն մը կազմեցին Հայ Մարզական Միութեան համար եւ համակրութեան շարժում մը ստեղծեցին գաղութին մէջ մեր մարզիկներուն հանդէպ:

ԱԶԱՏ – ՄԱՐԶԻԿ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (141)

ՀԱՑՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

— Բնաւ, տէր Կամսարական: Արշակի փոխարէն կարող է մեր երկրում թագաւորել մեծատոհմիկ մի հայ իշխան: Մի՞թէ չկայ այդպիսին:

Կամսարականը մտածեց մի վայրկեան եւ զգաց, որ Մերուժանը անշուշտ նկատի ունի ինքն իրեն եւ ցանկանում է հաւանութեամբ, որպէսզի Կամսարականը իր բերանով ասի այդ: Բայց Կամսարականը շատ ուշինչ, այլ միայն կրկնեց.

— Ոչ, տէր Արծրունի, ես անձնք չեմ վերցնի վրաս. Թող թագաւորի Արշակը, բայց եւ հանգիստ թողնի նախարարաց:

Արծրունին շուրթերը ծամեց տառամներով:

— Հանգիստ թողնի... Պատրանքներ... — տաս կարծես ինքն իրեն, ապա, խօսելով հին իրաւունքների մասին, յիշեց, որ անցեալում ոչ մի թագաւոր չի ոտնահարել նախարարների այդ իրաւունքը, պատիւը, եւ ապա աւելացրեց, որպէս եզրակացութիւն.

— Բայց, իմացիր, իշխան, քանի կառուցւում է այդ Արշակաւան կոչուածը՝ նախարարներիս չի լինելու հանգստութիւն.մեր ծառաները պիտի փախչէին այնտեղ... —Ի դէպ, իշխան, — յանկարծ խօսքը փոխեց Մերուժանը:— Կարո՞ղ ես ասել՝ Արշակը միայն քաղա՞ք է կառուցում, թէ բերդ:

Որքան էլ հարցը զարմացրեց Կամսարականին, բայց պատասխանեց հանգիստ:

— Միեւնոյն է, տէր Արծրունի: Ի՞նչ կ'ուզէ կառուցի, միայն թէ՝ թողնի մեզ հանգիստ եւ չզրաւի մեր մարդոց:

Բայց Արծրունին շարունակեց իր միտքը.

— Իսկ այդ Արշակաւանը դու համարում ես լոկ քաղա՞ք:

— Հարկաւ:

— Եւ սակայն, իշխան, լուրեր են հասնում, թէ Արշակը մտադիր է այդ քաղաքը դարձնել բերդ: Միթէ՞ այդպէս չէ...

— Գիտի խոստովանեմ՝ երբեք չեմ լսած, — խօսեց Կամսարականը մտածումների մէջ:— Գիտեմ այսքան. Արշակը ինձնից պահանջեց իմ բերդերս՝ ես մերժեցի (դու այդ գիտես): Որից յետոյ նա ձեռնարկեց այդ աւանի շինութեան: Եթէ դա լինելու է բերդ՝ թող լինի, որպէսզի Արշակը աչք չդնի ուրիշի բերդերին:

Մերուժանը գլուխը տարուբերեց կըրկին:

— Կառուցելով իր բերդը, իշխան, կարծո՞ւմ ես, Արշակը քո բերդերը կը թողնի՞ քո ձեռքը:

— Եւ ինչո՞ւ ոչ:

— Այնպէս, ինչպէս այժմ գրաւում է իմ, քո եւ միւս նախարարաց ծառաներին, ազնուհետեւ, ամրանալով ու հզօրանալով, այդպէս կը գրաւի բոլորիս բերդերը, որպէսզի ամէնքիս դարձնի իր ծառաները: Թւում է ինձ, որ նա քաղաք չի շինում, այլ բերդ՝ մեզ ամէնքիս իրաւազուրկ անելու եւ իրեն ենթարկելու:

Այսօր գրաւում է մեր ծառաներին, որպէսզի վաղը յարձակուի մեզ վրայ: Լինենք զգաստ եւ հեռատես, իշխան: Կանխենք աղէտը, քանի չէ պայթել մեր գլխին:

— Իրա՞ւ Արշակը մտատում է այդօրինակ չարութեան:

— Միթէ՞ տարակուսում ես, իշխան:

— Կարծում էի՝ մեր մարդոց գրաւում է լոկ մեզ տկարացնելու համար:

— Ոչ միայն տկարացնելու այլ իսպառ բնաջնջելու, իշխան, բնաջնջելու: Կամենում է նախ վերացնել մեծերին, որ փոքրերը մնան հնազանդ: Արշակն ինքը ունի բաղդում չէնել: Թող որքան կուզի խաչար հանի եւ պարտակ պահանջի: Չի կամենում, վասնզի նպատակադրել է հողին հաւասարել մեզ: Իսկ քո ծառաներից շա՞տ են փախել, տէր Կամսարական:

— Հարկաւ: Չէ՞ որ ես աւելի մօտ եմ Արշակաւանին: Իսկ քո ծառաների՞ց, տէր Արծրունի:

— Նոյնպէս: Բայց չեմ թողնի այսպէս: Թոյլ չեմ տայ:

Այսպէս Կամսարականը յայտնեց Համունու ապնութիւնը՝ իր մանրամասնեբով:

Մերուժանը տնքաց.

— Անհաւասիկ, իշխան: Եթէ թոյլ տանք Արշակին անել ինչ կամենում է՝ դա կը լինի ամէնքիս վախճանը: Նա խորամանկութեամբ ծառաներին գրգռում է մեր դէմ, որ ոչնչացնի մեզ: Նոյնն անում է քահանայապետ Ներսէսը, եթէ կամենաս: Երկուսն էլ մի նպատակ ունին՝ խլել ժողովրդեան միմեանց ձեռքից եւ նուաճել մեզ...

Կամսարականը զարմացած էր– նա վըտանգն այդքան մեծ չէր պատկերացրել, չէր կարծել, թէ Թագաւորը, ինչպէս Մերուժանն էր ասում, այդպիսի հեռաւոր նպատակներ ունի, եւ այժմ լսելով այդ՝ կարծում էր, որ եթէ կարողանան իրենց փախած ծառաներին ետ բերեն եւ կամ մնացածներին չթողնեն փախչել՝ դրանով իսկ կը խանգարեն Արշակի ծրագիրները:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

Երէցկին Փայլակեան, Տէր եւ Տիկին Մովսէս Փայլակեան (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Եղուարդ Ճիւհէրեան, ինչպէս նաեւ Փայլակեան, Մեսէլէճեան, Նարլեան, Գարոնվարդեան, Ունճեան, Հարեան, Տատեան, Մարտիրոսեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր եւ ազգականին՝

ԱԴԴԻ ՔՀՆՑ. ՓԱՅԼԱԿԵԱՆԻ

կսկծալի վախճանումը, որ տեղի ունեցաւ Փետրուար 13ին:

Յուղարկաւորութիւնը այսօր Շաբաթ, ժամը 10ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

Տէր եւ Տիկին Գէորգ Խաչխաչեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Ղուկանեան, Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Կէօպէքճեան եւ զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Խորէն Կէօպէքճեան եւ զաւակները (Պուլկարիա), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Էլիզէեան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Գրալեան, Այրի Տիկին Ոդինէ Փալայեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Վերժին Կարապետեան եւ զաւակները (Քանատա), Պ. Կարապետ Մուրատեան (Քանատա), Տէր եւ Տիկին Գէորգ Տարուանեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Սեթանճեան, Ունճեան, Շահինեան, Վուազէն, ընտանիքները կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, քեռկինին եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ԱՂԱՒՆԻ ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ
(Ծնեալ Կէօպէքչեան)

մահը որ տեղի ունեցաւ Փետրուար 13ին, Թրնօն հիւանդանոցը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 9ին, Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Օլնէ սու Պուայի գերեզմանը :

ԼԻՈՆԻ «ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ»
ՎԱՐԺԱՐԱՆ–ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի եւ Շրջ. Հայ Ազգ. Միութեան, ղեկավարութեամբ նորընտիր Կրթ. Մարմնոյն :

Այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Սթիւտիօ Քրեքի սրահին մէջ, 24, Րիւ Տիւնուառ :

Դպրոցական եւ մանկական նորանոր պարեր ու հաճելի երգեր, արտասանութիւններ, տրամախօսութիւններ եւ զանազան անակնկալներ :

Կը ներկայացուի նաեւ աշակերտներու կողմէ դպրոցական եւ ընտանեկան թատերախաղեր, առաջնորդութեամբ Հայկազեան վարժարանի ուսուցչուհի Օր. Ընծայ Ստեփանեանի :

Պիտի ըլլայ նաեւ ծնունդը խորհրդանըշող կենդանի պատկեր մը:

Կաղանդ Պապան պիտի այցելէ փոքրիկներուն նուէրներ բաժնելու համար :

Մուտքը ազատ է :

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի
ԱՊՍՏԱՄԲԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէին, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. ենթակոմիտէներու եւ խումբերու եւ Նոր Սերունդի խումբերուն :

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ

ԸՆԿ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԳՒՈՅԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ՝

ԸՆԿ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ

Ուղերձ՝ Հ. Յ. Դ. Շաւարշ Միսաքեան խումբի եւ Նոր Սերունդի կողմէ :

Ընկեր ԱՐՄԷՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ
ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ ՄԷՋ

340. BLD. CHAVE

Շաբաթ, Փետրուար 18, ժամը 21էն մինչեւ լոյս :

Գեղարուեստական խնամուած բաժին :

Պ. Սարգիս Ջէօրէճեան (*ջութակ*), Օր. Սեդա Թուրքէլեան (*արտասանութիւն*), Օր. Ջէօրէճեան (*դաշնակ*), Օր. Անժէլ Կարապետեան (*Լիոնի երաժշտանոցէն, երգ*), Օր. Էլէօնօր Կարապետեան (*Թեհրանի Պետ. Երաժշ. դաշնակ*), Պ. Պ. Մօսոյեան եւ Զ. Գասեան (*արտասանութիւն եւ երգ*):

Հայկ. գեղջկական պարեր Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Նոր Սերունդի պարախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ Քեմանչիստ Համոյի

Կենդանի պատկեր «Յուցադրութիւն յեղափոխական դէմքերու» մոգական լապտերով :

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր. մինչեւ արշալոյս : ԺԱՆ ՎԱՆՏՈՄ նուագախումբ :

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Փետրուար 25ին :

ՋԵԿՈՅՑ ԱՂՔ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Գոհունակութեամբ կը յայտարարենք որ Գ. Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան կողմէ նոր մէկ միլիոն հին ֆրանքի գումար մը Աղքատախնամ Ընկերակցութեան տրամադրութեան տակ դրուած է :

Այս վեհանձն նուէրը թոյլ պիտի տայ շարունակել մեր անտուկին կողմէ բացառիկ օգնութեանց յատկացումները: Ինչպէս ծանօթ է, այս յատկացումները կը տրուին անոնց, որոնք պատահական, անակնկալ եւ դժբախտ դէպքի մը հետեւանքով կը գտնուին տնտեսական դժուարին կացութեան մը առջեւ եւ կրնան նըման օգնութեամբ մը վերագտնել իրենց սովորական կենցաղը :

Խնդրանքները կ'ընդունուին Աղքատախնամի գրասենեակը, ուր մասնաւոր յանձնախումբի մը կողմէ մանրակրկիտ կերպով կը քննուին խնդրարկուին տընտեսական կացութիւնը եւ ուղած օգնութեան պարագան ուսումնասիրելէ վերջ միայն հետեւանք կը տրուի :

Պէտք է ջերմօրէն շնորհակալ ըլլալ Գ. Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան, իր հաւակացողութեան, այն վեհանձն ու զօրեղ նուիրատուութեան համար զոր կը բերէ մեր գործունէութեան :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 3·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Մէթրօ Քատէ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ Փետր. 19ին, Կիրակի ժամը 15·30ին, Րիւ *ԺԷփ սրահը :*

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Նոր Սերունդի «Միամանթօ» խումբի կողմէ :

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Պէրիէ – Միյէ շքեղ սրահներուն մէջ :

ՀԱՅԱԾԷՍ ՊԱՏԱՐԱԳ
ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Այս Կիրակի, ժամը 10·30ին, հայածէս պատարագ ու քարոզ պիտի ձայնասփռուին Վատիկանի ռատիոկայանէն:

Պատարագիչ՝ Գրիգոր Վ. Պետրոսեան:

Քարոզիչ՝ Ներսէս Ծ. Վ. Սեթեան, (Մեծաւոր Հռոմի Լեւոնեան հայ կղերանոցի):

Նիւթ՝ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ԴԱՒԱՆԱՆՔԸ» :

Կարճ ալիք՝ 31·10, 25·55 եւ 19·84 :

Միջին ալիք՝ 196 *մ.:*

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Ազգ. Միութեան, ղեկավարութեամբ նորակազմ Կրթ. Մարմնոյ, առաջնորդութեամբ ծանօթ վարիչ մանկապարտիզպանուհի Օր. Ընծայ Ստեփանեանի, Լիոնի Հայկազեան վարժարանի դպրոցական հանդէսը, տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Փետրուար 19ին, Ռիւ Տիւնուարի 24 թիւ սրահին մէջ, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին:

Կը հրաւիրուի անխտիր լիոնահայութիւնը :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ
ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
Բացառիկ ձեռնարկը, Մայիս 7ին :

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ, Լանսէի, Րընաժի եւ Կրընօպլի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը ճիշդ 21ին, դպրոցի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ :

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, ընկ. Մանուկի բնակարանը :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընկ. ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ.—

Վոամեան եւ Ընկ. Կարօ *միասնաբար, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին:*

Ակնունի *ենթակոմիտէն այս Երեքշաբթի, ժամը ճիշդ 21ին:*

Սոյն ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը :

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Ահարոնեան ակումբը Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Վալպառէլի Արամ խումբի ժողովը, այս Կիրակի ժամը 10ին, սովորական հաւաքատեղին :

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անդրանիկ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի, ժամը 20·30ին, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ակումբին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի եւ Շ. Միսաքեան *խումբի վարչութիւնները ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրեն իրենց ընկերները, այս Կիրակի ժամը 15ին:*

Սոյն ժողովին ներկայ պիտի ըլլայ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պ. Պետրոս Պալթայեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Գէորգ Պալթայեան (բնիկ Մերմենճիկցի), դեղագործ (եղած է Պոլիս եւ Եգիպտոս): Եգիպտոսէն Ֆրանսա անցած է, տեղեկացնել՝ Պետրոս Պալթայեանի.

189, BD DE LA MADELEINE, NICE

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՒ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ
ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ԽԱՆԱՍՈՐ խումբին կողմէ

Փետրուար 18, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

Salle des Fêtes d'Issy-les-Moulineaux

25. AVE. VICTOR CRESSON — METRO MAIRIE D'ISSY

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.—

ԵՐԳՈՎ՝ Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան, Լ. Մոմճեան *եւ* Նահապետեան Քոյրեր :

ՊԱՐՈՎ՝ Պ. Վ. Թորոսեան, Օր. Ժ. Պէտոյեան, Նարեկ պարախումբը :

ՆՈՒԱԳՈՎ՝ Պ. Լ. Պօյաճեան *եւ* Փ. Գուլակզեան (*կիթառ*) Վ. Ժամպազեան (*ջութակ*), Հ. Մեհլէմճեան (*դաշնակ*):

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ Պ. Ա. Գրիգորեան, Ժ. Սերոբեան, Օր. Ա. Կարապետեան, Օր. Ա. Աթմաճեան :

Պիտի ներկայացուի «ԵՐԵՔ ՔՍԱԿԱՀԱՏՆԵՐԸ» Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կամավորենց խումբի կողմէ :

de 24 h. à l'aube GRAND BAL DE NUIT

avec le sensationnel orchestre typique

ROBERTO SETO

et ses 12 rumberos

Buffet - Bar - Tombola — **Concours de danse**

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Փետրուար 19

HOTEL GEORGE V

Հովանաւորութեամբ

ԶԱՐԵՀ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐԻ

Ժամը 17էն մինչեւ կէս գիշեր, Պարի երկու նուագախումբ, պիւֆէ

OLYMPEI ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ
Կ'ԵՐԳԷ ԺԱՆ ՎԱՍԻԼԻՍ

Créateur en France des Enfants du Pirée

Attractions - Cotillons - Tombola

Այժմէն ապահովեցէք ձեր տոմսերը եւ սեղանները դիմելով՝

U.G.A.B. 14, Square Alboni, Paris (16e). Tél. TRO. 03-18, C.C.P. Paris 8019-72

Մուտքի տոմս, 7·50 Ն. Ֆ.

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄՈՒՏՔ ԿԻՍ ԳԻՆ

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731
Téléph. : PRO. 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 19 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
DIMANCHE 19 FEVRIER 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9033 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4834

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԻՏԻ ԾԱԳԻ ԱՐՇԱԼՈՅՍԸ

Երեսուն ամիս միայն շնչեց վերածնած Հայաստանի ժողովրդավար, ազատ ու անկախ Հանրապետութիւնը, որ աչքի փուշ էր դարձած իր երկու հարեւաններուն, — Թուրքին ու Ռուսին:

Մէկը չփացած բոլշեւիկեան յեղափոխութեան ընծայած անակնկալ ու բացառիկ առիթէն, աչքերն ուղղած էր դէպի Թուրան:

Միւսը՝ կարմիր շապիկ հագած՝ կ'օրօրուէր համաշխարհային յեղափոխութեան բոցավառ երազներով, մեծ յոյսեր դրած մահմետական Թուրքիոյ վրայ:

Երկուքն ալ թշնամի էին Սեւրի դաշնագրին, որ հանդիսաւորապէս կը նուիրագործէր Անկախ եւ Միացեալ Հայաստանը: Երկուքն ալ դաշնակցած «իմպերիալիստ» պետութեանց դէմ իրենց պայքարին մէջ, դիւրին որս մըն էին գտած իրենց սահմաններուն վրայ, յանձին նորաբաց Հայաստանի:

1920ի աշնան դաւադրաբար քանդեցին մեր անկախութիւնը եւ իրարու միջեւ բաժնեցին մեր փոքրիկ հողամասը: Թուրքը յարձակեցաւ իր բանակով եւ գրաւեց մեր երկիրը: Բոլշեւիկ Ռուսն առաւ իր բաժինը՝ երբ դադրած էր պատերազմը:

Ճիշդ այս ձեւով պիտի շարժէր Սթալին տասնեւինը տարի վերջ, 1939ին: Մինչ գերման բանակը Սեպտեմբեր 1ին յանկարծակի կը յարձակէր Լեհաստանի վրայ եւ 18 օր վերջ կռիւը կը դադրէր, բոլշեւիկները — առանց մէկ գնդակ արձակելու — կը գրաւէին մեծ բախտակից այդ երկրէն իրենց բաժինը:

Ծպտուած բոլշեւիկեան մուրճին եւ թրքական սալին մէջտեղ, Հայաստան անձնատուր կ'ըլլար: Մոսկուայի լիազօր Լեգրան գրաւոր յանձնառութիւն կը ստորագրէր ոչ մէկ հալածանքի ենթարկելու նախկին վարչաձեւի քաղաքային պաշտօնեաներն ու զինուորականները:

Միացեալ դահլիճ կը կազմուէր՝ Զօր. Դրոյի եւ Ս. Վրացեանի մասնակցութեամբ:

Համաձայնագրի մելանը չչորցած, բոլշեւիկները կը պատռէին զայն: Ցեղկոմը ձեռք կ'առնէր իշխանութիւնը: Շատ չանցած կը ձերբակալուէին դաշնակցական կառավարութեան վարիչները: Երեւանի, Էջմիածնի, Ախտայի, Աշտարակի, Նոր Բայազիտի եւ Ղամարլուի բանտերը կը լեցուէին զինուորականներով եւ հանրային գործիչներով, Յովհ. Քաջազնունիի եւ Համօ Օհանջանեանի պէս նախկին վարչապետներով, նախարարներով, խորհրդարանի անդամներով եւ խմբապետներով:

Կարմիր սուիններու կռթնած՝ հայ բոլշեւիկները կը կեղեքէին մայրաքաղաքի ու գիւղերու բնակիչները: Կը բռնագրաւէին տուները, կը կողոպտէին խանութները, կը յափշտակէին ամբարները, ժողովուրդը սովամահ ըլլալու դատապարտելով:

Կը ձերբակալէին հայկական բանակի հարիւրաւոր սպաները, գլխաւորութեամբ սպարապետ Թովմաս Նազարբէկեանի եւ ձիւն - ձմեռով, սառնամանիքներու մէջէն կը քշէին զանոնք դէպի աքսորավայր:

Ահ ու սարսափ կը տիրէր ամէն կողմ:

Հայ ազատատենչ ժողովուրդը անկախութեան բարիքները լիովին վայելելէ վերջ, կ'իյնար ամենաբիրտ բռնակալութեան ճանկերուն մէջ:

Բաժակը յորդեցաւ, երբ Փետրուար 17ի գիշերը անխիղճ բոլշեւիկները սկսան Երեւանի բանտին մէջ կացիններով սպանել բանտարկեալ զինուորականներն ու խմբապետները:

Ժողովրդական պոռթկումը եղաւ ինքնաբուխ ու տարերային: Քաջարի Սասունցիները զէնքի փարեցան, Կազմուեցաւ Հայրենիքի Փրկութեան Կոմիտէն, որ ձեռք առաւ իշխանութիւնը:

Եկւոր բոլշեւիկ զինուորներն ու անարժան հայ համայնավարները լեղապատառ բռնեցին փախուստի ճամբան: Բանտարկեալները արձակուեցան: Ժողովուրդը սկսաւ շունչ առնել:

Փետրուար 18էն մինչեւ Ապրիլ 2 ազատ օրեր ապրեցաւ Հայաստան: Ի վերջոյ բոլշեւիկները գերազանց ուժերով, — թնդանօթներով ու գնդացիրներով վերադարձան:

Եւ ահա՛ քառասուն տարիէ ի վեր նստած են հայ ժողովուրդի վզին:

Կարմիր բռնակալութեան դէմ ըմբոստութեան յեղափոխական դրօշը առաջին անգամ բարձրացնելու պատիւը կը պատկանի Հայուն:

Մեզմէ վերջ ուրիշ ազգեր ալ ապստամբեցան: Բայց մեզի պէս ճզմուեցան: Բազմաթիւ ուրիշներ անզօր կատաղութեամբ եւ լուռ համակերպութեամբ, մանաւանդ հայրենասիրութեամբ կը հանդուրժեն բռնակալի լուծին:

Սակայն կը հաւատանք, մեզի պէս, որ ուշ կամ կանուխ պիտի կործանի բռնակալութիւնը եւ պիտի ծագի ազատութեան արշալոյսը:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐ ԲԱՆԱՁԵՒ ՔՈՆԿՕՅԻ ՀԱՄԱՐ

ԱՓՐԻԿԵԱՍԻԱՑԻՆԵՐԸ ՄԻՋԻՆ ՃԱՄԲԱՅ ՄԸ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԵՆ

Մասամբ խաղաղ է Քոնկոյի կացութիւնը: Լումումպայի սպանութիւնը թէեւ չղագրգռած է իր կողմնակիցները, բայց եւ այնպէս ոստիկանութիւն եւ բանակ կը հսկեն եւ ոչ մէկ արտակարգ միջադէպ պատահած է: Նոյնը կարելի չէ ըսել Քիվու նահանգին համար, ուր Լումումպայի մոլեռանդ խմբակներ ահ ու սարսափ կը տարածեն կոտրելով, հրկիզելով եւ սպաննելով, յատկապէս տեղւոյն Եւրոպացիները: Պելժ քահանայ մը սպաննուած եւ մարմինն ալ խոշտանգուած է: Միւս կողմէ, վերջին լուրերուն համաձայն Քաթանկայի բանակը կը շարունակէ իր յառաջխաղացումը Լուբնայի եւ Գուքամայի շրջաններուն մէջ: Առջի օր, առաջին անգամ ըլլալով լուրջ դիմադրութեան հանդիպած են Քաթօթոյի մէջ:

Նիւ Եորքի մէջ, Ապահովութեան Խորհուրդը կը շարունակէ զբաղիլ Քոնկոյի հարցով: Վերջին նիստին, նոր առաջարկ մը ներկայացուեցաւ Ա. Միացեալ Հանրապետութեան, Սէյլանի եւ Լիպերիայի կողմէ: Ըստ այդ առաջարկին ՄԱԿը միջոցներ պէտք է առնէ արգիլելու համար քաղաքացիական կռիւները եւ յատկապէս Զօրավար Մոպութիւ ծրագիրը՝ արեւելեան նահանգին վրայ յարձակիլ:

Ափրոասիացիներու բանաձեւը հինգ գլխաւոր կէտեր ունի.— Ա) Միջազգային քննութիւն Լումումպայի սպանութեան համար: Բ) Բոլոր միջոցները ի գործ դնել, նոյնիսկ բռնի ուժը, քաղաքացիական պատերազմի մը դէմ դնելու համար: Գ) Ազգ. միասնականութեան դահլիճի մը ստեղծում, որուն վարչապետն ըլլայ Իլէօ, Կիզենկայի մասնակցութեամբ եւ Քազավուպուի աջակցութեամբ: Դ) Քոնկօն վերածել դաշնակցային պետութեան մը որուն միանայ Քաթանկան: Ե) Հեռացում բոլոր օտար ուժերու բացի ՄԱԿի հրամանատարութենէն, եւ հեռացում նաեւ պելժ զինուորական եւ այլ խորհրդատուներու:

Ինչպէս կ'երեւի յաւիտենական հաշտարար «միջնորդը»՝ Հնդկաստան այս անգամ ալ Ափրոասիացիներու անունով կը փորձէ միջին ճամբայ մը գտնել եւ փրկել Քոնկոյի կացութիւնը: Կը թուի թէ նոյնիսկ իր բարեկամները վախցած են խորհրդային սպառնալիքներէն եւ ուզած են որեւէ ձեւով փրկել ՄԱԿը որ դէպ ի աղէտ պէտք է մնայ իբրեւ նուազագոյն չարիք: Կիզենկայի ամէնէն ջերմ կողմնակիցները, ինչպէս Նասըր, շուտ հասկցան որ Կիզենկան այն մարդը չէ որուն վրայ կրնան յոյս դնել Քոնկօն իրենց ուզածին պէս կառավարելու համար: Կը մնայ անշուշտ գիտնալ թէ Խորհ. Միութիւնը վեթոյի իր իրաւունքը պիտի գործածէ՞: Ընդհանուր կարծիքն այն է որ պիտի խուսափի որովհետեւ խորքին մէջ ինք ալ չուզեր ծայրայեղութեանց երթալ:

× Լումումպայի սպանութիւնը կը շարունակէ աղմուկ հանել ամէն կողմ: Լէոփոլտվիլի մէջ պելժ կաթոլիկ քահանայ մը ծանր վիճակի մէջ հիւանդանոց փոխադրուած է: Լումումպայի կողմնակից մը քահանային օձիքէն բռնելով պահանջած էր որ հոգւոյ մը ըսէ Լումումպայի համար, քահանային մերժումին վրայ, Քոնկոցին խոշոր դանակ մը կը խոթէ անոր սիրտը: Լումումպայի բազմաթիւ կողմնակիցներ ձերբակալուած են:

× Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը հրապարակային յայտարարութեամբ մը դատապարտելէ ետք Լումումպայի սպանութիւնը եւ տը Կոլի վարչաձեւը որ պատասխանատու կը նկատէ այդ «ոճիրին», ուրբաթ օր հանրաժողով մը կազմակերպած էր Փարիզի Միւթիւալիթէի սրահը:

× Հետեւելով Խորհ. Միութեան Լեհաստան, Ռումանիա եւ Պուլկարիա խզեցին իրենց յարաբերութիւնները Համըրշոլտի հետ:

× Բողոքի ցոյցերը կը շարունակուին կարգ մը քաղաքներու մէջ, ինչպէս Ամսթերտամ, Պրիւքսէլ, Քարաքաս, Աթէնք, Հավանա, Նայրոպի, Թոքիօ, Պորտօ եւ Լիլ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼԺԻՈՅ կառավարութեան ազատական բոլոր նախարարները իրենց հրաժարականը տուին: Հակառակ այս հաւաքական հրաժարականին, դահլիճը գործի գլուխ կը մնայ մինչեւ որ վարչապետն ալ տայ իր հրաժարականը: Պելժ դահլիճը 15 կաթոլիկէ նախարար եւ 9 ազատական ունէր: Յառաջիկայ ընտրութեանց ընկերվարական ցանկին գլուխն է Ատլանտեան Ուխտի նախկին քարտուղար՝ Փոլ – Անրի Սփաք:

ԱԼՊԱՆԻՈՅ համայնավար կուսակցութեան 4րդ համագումարը, յատուկ բանաձեւով մը վաւերացուց Կեդրոնական Կոմիտէի քաղաքականութիւնը: Պաշտպանութեան նախարարը քննադատած է «Թիթօն եւ իր խմբակը» եւ այդ առթիւ դիտել տուած՝ «Վտանգը մեծ է, բայց պատերազմը անխուսափելի չէ»:

ՖՈՆ ՊՐԵՆԹԱՆՕ, Դաշնակցային Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Պոն վերադարձաւ, Ուաշինկթընի մէջ տեսակցելէ ետք Քենըտիի հետ:

ՄԱԱՄՈՒՏԻ Թունուզի տեղեկատուութեան նախարարը Ցիւրիխ գնաց ուրկէ Փարիզ պիտի հասնի Կիրակի իրիկուն: Պուրկիպայի տղուն հետ պիտի տեսնուի տը Կոլի հետ, ապա Հապիպ Պուրկիպա որդի Ուաշինկթըն պիտի երթայ, ուր Թունուզի դեսպան նշանակուած է, իսկ հայրը՝ Փարիզ պիտի գայ:

ԿԻՊՐՈՍԻ ներկայացուցչական ժողովը 9ի դէմ 41 ձայնով որոշեց անգլիական հասարակապետութեան մէջ մնալ հինգ տարի եւս:

« ԷԼԻԶԱՊԷԹ ՏՈՒՆԴ ԳՆԱ՛» գրուած էր բազմաթիւ թռուցիկներու վրայ զորս Անգլիոյ թագուհիին գլխուն նետեցին Կալկաթայի ցուցարարները: Թռուցիկը «ընկերվարական կուսակցութիւն» ստորագրուած էր:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻ ՁԱՅՆԸ

Ես բանաստեղծ եմ՝ յաւերժի որդի ,
Երկրները մայրս է, երկիրը հայրս,
Ես գիտեմ լուսէ լեզուն աստղերի ,
Եւ արտոյտների դայլայլ է ձայնս :—

Բայց ես, որ գրկել, շոյել ուզեցի
Որպէս մանկանս՝ աշխարհը դալար ,
Ես, որ սրտիս մէջ ծովից խոր լացի
Ուրիշի մի շիթ արցունքի համար ,
Ես, որ մրջիւնը չարի ոտնատակ ,

Ես, որ սիրոյ հետ մահուան դէմ ելայ՝
Անմահութիւնը տենչալով կեանքի,
Ես, հողագնդի կտուրից ահա
Կանչում եմ երչով մայր ծիծեռնակի ,

Որի ձագերին ցինն է մօտենում ,
Կանչում եմ, գոչում՝ սո՛ւր մերկացրէք ,
Ելել է մարդու ոսոխն ամենի , —
Դուք նրա մահո՛վ կեանք խնկարկեցէք :—

Ես կը համբուրեմ շրթունքը մահի՝
Բայց նրան ներել՝ չեմ կարող երբեք :
Ո՛հ, նա ուզում էր տիեզերքն անհուն
Խեղդել խաւարով այնքան ամենի ,

Որ արեւն անգամ խարխափէր մթնում ,
Եւ Լս մի լուսէ խորշ չգտնէի ···
Բայց սիրտս զանգ է դառել տագնապի ,
Ու խիղճս նրա լեզուակը ոսկի :

Եւ ես կանչում եմ, գոչում եմ՝ ելէ՛ք ,
Հէյ, ոտքի ելէ՛ք, ելէ՛ք ամենի,
Հիւսիս, Արեւելք ,
Սրարշաւ ելէ՛ք ,—
Ես կը համբուրեմ ոտքերն իսկ մահի՝
Բայց չարին ներել՝ չեմ կարող երբեք :—

Ես, որ տխրեցի մահով մի ծաղկի,
Ես, որ մրջիւնը չարի ոտնատակ ,—
Ես մռնչում եմ՝ նա մեռնի՛ պիտի
Եւ յաւերժ մնայ մահուան ոտքի տակ ···

Որ ազատ քայլէ խաղաղութիւնը
Դէպի մարդկութեան գալիք գարունը :

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԻՐԱԶ

Անգլիոյ թագուհիին գլխուն նետեցին Կալկաթայի ցուցարարները : Թռուցիկը «ընկերվարական կուսակցութիւն» ստորագրուած էր :

ՃԱՓՈՆԻ մէկ գիւղը՝ Նականօ հուսինի մը զոհ գացած է առջի օր: 11 հոգի մեռած են եւ շատեր թաղուած կը մնան փլատակներուն տակ:

«ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԼԺԵՐԻՈՑ» կազմակերպութեան մը կորիզ ստեղծուած է Ալժէրի մէջ, մէկ հարիւրապետի եւ չորս ենթասպայի գլխաւորութեամբ:

ՄԱՔՄԻԼԸՆ Քանատա պիտի երթայ տեսակցելու համար վարչապետ՝ Տիֆընպէյքըրի հետ: Նախապէս պիտի հանդիպի Ուաշինկթըն, եւ տեսնուի Քենըտիի հետ:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ «Տէյլի Նիուզ» թերթը կը գրէ թէ նախկին նախագահը՝ Այզընհաուըր իրեն հետ տարած է կարեւոր փաստաթուղթեր՝ համաշխարհային երկրորդ պատերազմի վերջին ժողովներու կապակցութեամբ:

ՑԻՒՐԻԽԻ մէջ շրջան ընող կարգ մը զրոյցներու համաձայն «ԱՀԱԿ»ը հետեւեալ պայմանները դրած է բանակցութեան համար.— Ա) Խօսակցութիւններէ առաջ, փափաքելի է որ պաշտօնական զեկոյցով մը «ԱՀԱԿ»ը (Ալժ. Հանրապետութեան Առժամեայ Կառավարութիւն) ճանչցուի «ԱՀԱԿ»ը պատրաստ է տը Կոլի առաջարկած «դադար»ին համաձայնիլ եւ կրակը առժամապէս դադրեցնել, բայց չընդունիր որ կրակը դադրեցնելու որոշումը պայմանական ըլլայ եւ յետ խորհրդակցութեան:

ՆՈՐ ՁԱՅՆԵՐ

ՄԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴԵՐՔԷՆ

Ի՞նչ ուսում է կամ իմաստութիւն, զոր Գերմանացիք կը կոչեն ծէօփօլիթիք :

Հարկ չկայ գրագէլու տեսաբանութեամբ, երկար յօդուածաշարքի մը նիւթ, — պատմութիւնը, որ մեզի ժառանգ կը մնայ մեր անունը կրող երկրէն կամ հողամասէն, շատ բան կը խօսի այդ մասին : Եւ յաճախ կը յիշեցնէ այն դժբախտութիւնները, նոյն պատճառին ծնունդ, որոնք տրուած են Եբրայեցւոց՝ իբրեւ... «դաս» ըստ մարգարէական լեզուի :

Երկու հզօր եւ ահարկու կայսրութիւններ, բաբելական եւ եգիպտական, իրարու կը բախին այնպիսի ուժգնութեամբ, որ ճեղք մը կը ստեղծուի եբրայական մտքին վրայ, — այս երեւոյթը, իր կարգին, ծէօփօլիթիք պիտի կոչէին Գերմանացիք: Կը կազմուի երկու կուսակցութիւն, — բառը առէք քրօփիսմ նշանակութեամբ: Զարմանալին այն է որ, երբ կը քննէք եբրայական մատենագրութիւնը, կը նկատէք որ Աստուած եւս ցոյց կուտայ նոյն... երկուութիւնը, — երբեմն Եգիպտացիներուն բարեկամ, երբեմն Բաբելացիներուն, ու ծեծը ... Երեմիան է որ կ'ուտէ : Վասնզի այս դժբախտ մարգարէն, ախոյեան արեւելեան կուսակցութեան՝ երբ երկիրը կը հակէր դէպի արեւմուտք (Եգիպտոս), կը հաւատար թէ Աստուծոյ ծառան Նաբուքոդոնոսորն է, որու պէտք է հպատակիլ՝ ընդդէմ Փարաւոնին : Ի՞նչպէս չարդարացնել Հրեային ընդվզումը, — որով պիտի ուզէի պատկերազարդել այս յօդուածին վախճանական միտքը, — երբ «Դաշինք Աստուծոյ հետ» համարուած ծանօթ գիրքին մէջ կը ստիպուի կրկնել, մերթ բարեկամ Բաբելոնի ընդդէմ Եգիպտոսի, մերթ բարեկամ Եգիպտոսի՝ ընդդէմ Բաբելոնի, այնպիսի անօրինակ հայհոյութիւններ, մարգարէներու բերնով արտասանուած, զորս ես պիտի չկարենամ գրել հոս՝ չգայթակղեցնելու համար ձեզ :

Հզօր երկու հակամարտ կայսրութիւններ, պարթեւական եւ հռովմէական, — այս ճակատները անուն փոխած են յետագային, — ըսենք՝ Արեւելքն ու Արեւմուտքը, քանիցս կը բախին իրարու, ասպատակելով մեր երկրէն ներս, — նոյն ճեղքը կը բացուի հայ մտքին վրայ: Այսպէս, գիտենք, եւ պատմութիւնը եւս կը վկայէ, թէ գոյութիւն ունէր արեւելեան կուսակցութիւն մը, — միշտ հասկցէք քրօփիսմ, — բայց մեր ծանօթութիւնները կուգան արեւմտեան կուսակցութեան տրուած վկայութիւններէն, միշտ կողմնակալ եւ պղտոր :

Ապահովաբար այս երեւոյթն է պատճառը՝ եթէ Ն. Ադոնց կը կարծէ թէ «Հայութիւնը, որպէս ազգ, միաձոյլ զանգուած չէ, եւ հասարակական տեսակէտից միօրինակ զէնք չէ»:

Միաձոյլ զանգուա՛ծ, — միտք բերէք կրօնական, քաղաքական, մշակութային գոյներու խաղը Հայկազեան աւազանին մէջ: Դեռ կանուխ է խօսիլ ժամանակակից պատմութեան մասին :

Հեռանա՛նք, հեռանա՛նք :

«Դրովի» թագաւոր էր Տրդատ, — արդի Հայաստանի մէջ «դրովի» կը կոչուին այն թագաւորները, որոնք գահ կը բարձրանան ոչ թէ ժառանգական իրաւունքով եւ ժողովուրդին ընդհանուր ցանկութեամբ, այլ օտար ուժերու ճնշումին տակ: Այդպէս է որ «առիւծարքայն» Տրդատէս տիրացաւ հայկական գահին՝ Հռովմի կամքով եւ հայ արեւմտեան կուսակցութեան փափաքով :

Որքան քաջ, նոյնքան ուշիմ, Տրդատ նկատեց որ «միաձոյլ զանգուած մը չէ Հայութիւնը», եւ արքայական գահէն անկախ, երկրին ղեկը կը գտնուի քրմապետութեան ձեռքը: Հզօր, ահարկու ուժ մըն էր քրմապետութիւնը, — հողային աւանդութիւններով ու ձգտումներով «արեւելահայեաց», ժողովուրդին հոգիին մէջ խոր արմատ արձակած, կալուածատիրական իրաւունքներով՝ ապառաժ շինած :

Տրդատ աւագ պարտականութիւն համարեցաւ սիրաշահիլ քրմապետութիւնը, որ երկրորդ պետութիւն մը դարձած էր երկրին մէջ: Եւ հռովմէական ձեւով՝ Հայաստանը վերածեց հսկայ կրկէսի մը, որու մէջ նետեց քրիստոնեաները, թողլով որ քուրմերը կատարեն առիւծի դեր :

Ոչ ոք կրնար երեւակայել թէ Տրդատ պիտի սիրաշահէր քրմապետութիւնը այդքան արագ, կա՛րճ ժամանակի մը մէջ: Ամրացնելէ ետք իր դիրքը, քննելէ ետք երկրին ամէնէն զօրաւոր կամ տկար անկիւնները, գրաւելէ ետք բոլոր ռազմագիտական կէտերը, այս անգամ յարձակեցաւ քրմապետութեան վրայ, քանդեց, կոտորեց, մոխիրի վերածեց ահաւոր կազմակերպութիւնը, քուրմերը յանձնելով քրիստոնեաներու վրէժխնդրութեան :

Այս ձեւով կը փճացնէր երկու թշնամի, երկու մակարոյծ կազմակերպութիւն, երկու հակապետական շարժում: Տրդատ կ'ուզէր հիմնել պետութիւն, — մէկ պետութիւն, միաձոյլ պետութիւն, գերիշխան պետութիւն, ինչպէս դարաշրջանի մեծ պետութիւնները, որոնք կը մերժէին ճանչնալ երկու գահով պետութիւն :

Քրիստոնէութեան տրուած իրաւունքը չէր հակասեր իր տեսակէտին, — մատաղատի, ազազուն, առանց որեւէ յաւակնութեան՝ այս աշխարհի վրայ, վտանգ չէր ներկայացներ քրիստոնէութիւնը, ընդհակառակն կը զօրացնէր ժողովուրդին միսթիք հետաքրքրութիւնը : Հանճարեղ թագաւորը Հայաստան եկած չէր քրիստոնէութիւն հիմնելու համար, ինչպէս կը գրեն, կ'աւանդեն, կը վկայեն, կը պնդեն, կ'երդուըննան մեր խեղճուկբուկ պատմագիրները: Տրդատ զարկաւ նախ քրիստոնեաներուն՝ սիրաշահելու համար քուրմերը եւ ամրացնելու համար իր դիրքը, յետոյ զարկաւ քրմապետութեան՝ հիմնելու համար պետութիւն, պետութիւն, պետութիւն, արդիական իմաստով :

Ժողովուրդները առաջնորդ կ'ուզեն, եւ ոչ թէ պալըշըգ: Տրդատ առաջնորդ մըն էր համարձակ, կարիճ, քաջ, — նման առաջնորդ քիչ անգամ կ'ունենան ազգերը: Ա՜հ, պէտք է կարդալ պատմութիւնը ուր կը նկարագրուի թէ ինչպէս քաջերու մէջ քաջ, ախոյեանց այս երիտասարդը, լիբաւորուելէ ետք Եփրատէն անդին՝ պատերազմի մը ընթացքին, նոյնպէս ձին, իր կռնակը կը կապէ զէնքերն ու ձիուն սարքը, ձին ալ առած իր կողքին, լողալով կ'անցնի Եփրատը :

Մեր պատմագիրները շատ նսեմացուցած են, սակայն, այս վեհ մարդը, պանծացնելու համար իրենց մարդը, Գրիգոր:

Երբ հսկայ ապառաժ մը կ'իյնայ ջուրի աւազանի մը մէջ՝ դուրս թափելով ամբողջ ջուրը, ձուկ բռնողներ շատ կ'ըլլան: Այդ կարգի ձկնորսութիւն մըն էր որ կատարեց քրիստոնէութիւնը Հայաստանի մէջ, օգտուելով Տրդատի ռազմավարութենէն: Բայց, միամի՛տ մարդիկ, մեր մատենագիրները, նախ խոզի կերպարանափոխելէ ետք Տրդատը (Աստուածաշունչ Մատեանի ընթերցումներէն բոցավառած երեւակայութեամբ, — կարդալ Նաբուքոդոնոսորի վախճանը), յետոյ բարձրացնելով սրբութեան, չեն գիտեր ուրկէ՝ բերին մութ մարդ մը, կոչեցին «Լուսաւորիչ» առանց մոռնալու տալ ազնուական ծագում եւ մուտք տալ արքայական պալատներու : Ագաթանգեղոսի ռամիկ երեւակայութիւնը, այստեղ, կը հասնի գռեհկութեան՝ մեզի պատմելու համար բաներ, զորս մենք չենք համարձակիր գրել այս էջերուն մէջ: Բոլոր այդ նկարագրութիւնները պէտք է ըսել թէ բանագողութիւն են, «վարք սրբոց» կոչուած ածիօկրաֆիք գիրքերու մէջ յաճախակի գործածութեամբ մաշած, ցամքած, երիթացեալ պատառիկներու նման:

Դժուար չէր, նման հզօր թագաւորի մը համար, քրմապետութեան աւերակներուն վրայ բարձրացնել համեստ եւ անվնաս անձնաւորութիւն մը, «կարապետ քրիստոնէութեան ի Հայս» լուսապսակը թողլով իրական պատմութեան վկայութեան: Բայց ժողովուրդը կը սիրէ ոսկեզօծել ծագումները, — ահա թէ ինչո՛ւ նոյնիսկ Յիսուսի տրուած է ... արքայական ծագում՝ Դաւիթի ցեղէն, քիչ գտնելով աստուածային ծագումը :

Եւ հիմա ժամանակն է ըսելու թէ Տրդատ, իր կարգին, չէր կրնար երեւակայել, — ի՜նչ փոյթ թէ չտեսաւ, — որ քրիստոնէութիւնը, զարմանալի արագութեամբ մը եւ կարճ ժամանակի մը ըն... թացքին, պիտի աճէր, ամրանար, զօրանար, ու դառնար նոյնքան սպառնալի կազմակերպութիւն մը, երկրորդ պետութիւն մը, հարուստ իր կալուածներով (կրօնական աւատապետութեան շրջան) վտանգաւոր՝ իր էնթրիկներով: Արդարեւ, տեսնուեցաւ որ նոր կրօնքը եւս, անկախ իր յաւակնութիւններէն՝ արքայական գահէն բարձր կանգնելու ասպա... ճան, հետզհետէ կը նուազեցնէր ժողովուրդին ռազմունակութիւնը եւ ազգային զգացումը, վտանգելով պետութեան ապահովութիւնը :

Նիւթը կը պահանջէ շարունակել, ... քննութեան նոյն ոգիով, պեղել ... պատմութիւնը, — ի՜նչ գանձեր կ... թաղուած :

Ահա Մեսրոպը, հայկական ճանճ... այս բացառիկ մարմնացումը, որ ... դարձնէ Հայոց պատմութեան մեծագ... եւ յաւիտենական զէնքը, — գիրը ... զէնքն է որ գալլ (պայլոն) դրուեցաւ ... քրիստոնէութեան բերանը, յանուն պե... տութեան ապահովութեան : Գաղ... յանդուգն փորձ մը կատարեց, — պա... քաշեց երկրին շուրջ:

Բոլոր այս ձեռնարկները չտուին վե... նական ապահովութիւն: Զէին կրնա... տալ: Եւ երբեք չպակսեցաւ վտանգը Վասնզի.

— Հողը կը դաւաճանէր:

Ահա այս հարցն է որ կը կազմէ ծէօ... փօլիթիք կոչուած գիտութեան մէկ գլուխը: Այդ գլուխին մէջ է, նոյնպէս, ... կ'ուսումնասիրուի մեր պատմութեան ... մէնէն անգութ, ամէնէն անողոք պատ... գամը, որու մասին կարելի չէ խօսիլ հրապարակաւ, այլ միայն պատրաստուած մտաւորականներու առջեւ, հեղինակութեանց առջեւ, պատասխանատու առաջնորդներու առջեւ, որոնց հետ ... խորհրդակցութիւն մը պահանջ մըն է այսօրուան :

Ժողովուրդին ներկայացուելիք ... չէ այդ հարցը, ի՜նչ փոյթ թէ Րաֆֆի ... Սամուէլ Արլէն, դառնութեան պահերու մէջ, անդրադարձած ըլլան անարտասանելի ճշմարտութեան :

Եւ սակայն ժողովուրդը գտած է ... պահովութեան նոր ճամբայ մը, ինչպէս նոր ճամբայ կը բանայ ջուրը զոր հողը ... մերժէ ընդունիլ՝ երբ չի ծծեր այլեւս.

Ուրեմն պիտի գրեմ այդ մասին, վա... գի այժմէական :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՍԿ պաշտօնական ամսագիր, Կաթողիկոսութեան Հայոց Կիլիկիոյ, կրօնական, կրթական, գրական եւ բանասիրական, Թիւ 11 – 12, Նոյեմբեր – Դեկտեմբեր, 1960 :

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԼՈՒՍԱՑԱՐԱՐՈՒՀԻՆ

Նաւակայքին դիմացը, տանիքը՝ փողոցի պատին ուղղութեամբը վերջացող խցիկի մը մէջ կը լուար Սուրբիկ աղտոտ, սեւցած լաթերը զորս շաբաթը երկու անգամ կը ժողվէր՝ ընտանեզուրկ նաւավարներէ, ձկնորսներէ, մօտակայ փուռին գործաւորներէն, գիշերները անկիւնի խահվէն պառկող գաւառացի պաղավաճառներէն ու նաւակայքին վրայի նեղ խուցերուն մէջ բնակող նաւավարներէն: Զարաչար կ'աշխատէր խեղճ աղջիկը մինչեւ իրիկուն թակոյկին վրայ կորաքամակ, թեւերը մինչեւ արմուկները սոթտած, թնճուկ մազերը, որք թերեւս սանտր բնաւ տեսած չէին, ճակտէն մինչեւ ուսերուն վրայ խուիւ, խուիւ, ցիրուցան, շապիկին ճեղքէն ցուցնելով նիհար կրակին տաքութենէն պղնձագոյն դարձած լանջը, որ տխուր հեւքով մը շարունակ կ'ելնէր կ'իջնէր: Ձեռքի անընդատ շարժումներով կը ծեծէր, կ'աճռէր լաթերը, անոնց աղտը հանելու մոլեգնութեամբ մը համակուած: Միս մինակը կ'ապրէր Սուրբիկ, հայրը մեռած ըլլալուն եւ մայրն ալ, հակառակ աղջկանը կամքին, նորէն ամուսնացած ըլլալուն՝ նաւամատոյցին վրայ բիլաւ ձախողի մը հետ :

Սուրբիկ առեր քալեր էր մօրը տունէն ու երկու երեք օր ասդին անդին անօթի պտըտելէն ետքը այդ խցիկին մէջ մտած էր եւ քիչ ատենէն բաւական յաճախորդ ձեռք էր ձգած :

Աղտոտութեան յաղթելու այդ գործողութեան մէջ սփոփանքի եւ զբօսանքի պէս բան մը կը գտնէր մանկամարդ լուացարարուհին, թակոյկին մէջ լեցուող օճառին սպիտակ փրփուրները հաճոյական տեսք մը կ'ընծայէին իր սեւուկ աղուոր աչուըներուն, զորս յօնական ակնարկով կը դիտէին իր կոշտ յաճախորդները : Սուրբիկ մինչեւ մութը կը լուար, եւ յետոյ, պարտէզին մէջ լարած հին փըտտուկ չուաններուն վրայ կը փռէր շապիկներն ու թաշկինակները: Գործը բոլորովին աւարտելէ ետքը շտապով կ'ուտէր կը լմնցնէր ունեցած ուտելիքը, անկողինը կը փռէր մահճակալի ձեւով շինուած տախտի մը վրայ ու կը պառկէր՝ շատ անգամ իր լաթերը երազելով, որք ճեղ ճերմակ կ'ըլլային եւ յաճախորդները կը գովէին իր լուացարարական ճարտարութիւնը :

Յաջորդ օրը աւելի եռանդով կ'աշխատէր, լաթերը աւելի սաստկութեամբ կը ճզմէր կը ճմռթկէր իր փրփրցուցած կարմիր մատներուն մէջ, եւ զմայլումի ու գոհունակութեան եզական հառաչանք մը կ'արձակէր, երբ զանոնք քով քովի փռելէն ետքը՝ անճառ ակնարկ մը կը նետէր անոնց վրայ :

Առանձնութիւնն ու թշուառութիւնը բընաւ տաղտուկ եւ յուսահատութիւն չէին պատճառած Սուրբիկին, ընդհակառակն չափազանց գոհ էր իր վիճակէն, իր թակոյկէն, հնոցէն ու եփացել զատ ամէն բանի կասկածելի աչքով կը նայէր եւ բընաւ մէկուն հետ բարեկամութեամբ չէր տեսնուէր :

Բայց օր մը, երբ, նաւակայքին վրայի խուցը բնակող ծեր նաւավարի ճերմակեղէնները տարաւ, երիտասարդ մը նշմարեց, որ կարճ փաքուռ մը հագած, ոտուըները բոպիկ, հուժկու կուրծքը գետինը փռած կը քնանար: Սուրբիկ անտարբեր աչքով մը դիտեց այդ կայտառ մարմինը ու հարցուց նաւավարին թէ ով էր անիկա :

— Թորոսին խայլքխօղը պալըխճութիւն՝ կ'ընէ կոր, պատասխանեց ծերունին, տահա նոր է, ամա... Աստուած հեռու ընէ :

— Անունը ի՞նչ է :

— Յուսէփ :

— Լաթերը որի՞ կուտայ կոր :

— Նայինք, ըսեմ տէ քեզի տայ :

Սուրբիկ տնակը դարձաւ, թակոյկին առջեւն անցաւ, սկսաւ բիրտ շարժումներով շարշրկել լաթերը եւ օճառն այնքան ուժգին քսել որ փրփուրի ահագին կոյտով լեցաւ ամանը :

Գիշերը, պառկած ատենը, ակնա... բուն մէջէն Սուրբիկ կամացուկ մը փսփ... տաց.

— Յուսէփին լաթերն ալ ես պիտի լուամ :

Այն գիշերը երազեց թէ Յուսէփին լաթերը կը լուար եւ անանկ կը ճերմկցնէր որուն նման մինչեւ այն ատեն ոչ մէկուն լաթը ճերմկցուցած չէր :

Առտուն կանուխ արթնցաւ եւ լուացքի կարգադրութիւնները ընելէ ետք նաւակայքը վազեց: Յուսէփ նոր ելած էր, ծովին ջուրովը երեսն ու կուրծքը կը լուար: Լուացարարուհին երկչոտ քայլերով ներս մտաւ եւ աչք ըրաւ ծերունի նաւավարին որ լուացքի մասին խօսի երիտասարդ ձկնորսին հետ :

Ծերունին ըսաւ.

— Տօ՛, Յուսէփ, աղտոտներդ ... ետքը առոր տուր, հէմ աղէկ հէմ ... կը լուայ :

Երիտասարդը իր շապիկին ծայրովը սրբուելով հանդերձ, Սուրբիկը դիտեց անոր թուխ աչուըներուն մէջ մխրճեց ... կրակոտ նայուածքը, ու թեթեւ ժպիտ մը ցուցնելով իր ճերմակ ակռաները, ըսաւ.

— Բէք աղէկ, վաղը առտու էկու առ :

ԵՐՈՒԽԱՆ

(1 Շար.)

ՀԱՅԵՐԷՆ ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՏԱՌԵՐԻ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Առաջարկ Մուշեղ Իփէքճեանի (Նոր–Նախիջեւան) :

« Առաջարկում եմ գրերի նոր ձեւեր, հայ ձեռագիրը գեղեցկացնելու նպատակով: Այդ ձեւերը ի հարկէ ես հնարած չեմ, այլ միայն հէնց մեր գրերից ձեւափոխել եմ »:

Ինչպէս տեսնում էք, քաղաքացի Իփէքճեան ոչ թէ տպագրական տառերն է ուզում գեղեցկացնել, այլ ձեռագիրը : Ի՞նչ, ձեռագրից կարելի է տպագիր տառերը շինել :

Ի՞նչպէս է գեղեցկացնում տառերը եւ ի՞նչ սկզբունքով .—

« Գեղեցիկ գրի գլխաւոր պայմանն է, ասում է նա, միջնագրի (փոքր գրերի) շատութիւնը, որ մեզանում ամէն – ամէնը հինգ – վեց հատ են, ա, ռ, ռ, ս, ւ, եւ օ, մինչ Ֆրանսերէնում 13 հատ: Ահա այս հիմքի վրայ մեր գրերից ոմանք վարից, ոմանք վերից կրճատելով, կարճացնելով փոքրացրել եմ»: Եւ Իփէքճեան վարից – վերից կրճատել է բ, կ, թ, խ, ծ, ճ, վ, փ, փ տառերը: Երեք տողի միջեւ գրուող տառերը տեղաւորել է երկու տողի, եւ չորս տողի մինչեւ գրուողները երեք տողի մէջ: Բացի սրանից իր սկզբունքից դուրս մի քանի տառերի էլ նոր ձեւեր է տուել, — Է տառին տուել է Բ տառի գլխի կերպարանք, Շ տառին՝ Ֆրանսերէն Էռ տառի տեսք, Զ տառին՝ ձեռագիր Յ տառի եւ Ն տառին ռուսական ձեռագիր Էռի ձեւ:

« Այս ձեւի գրերով ոչ միայն գեղեցիկ, այլ եւ շուտ կարելի է գրել եւ ժամանակը խնայել» հաւատացնում է մեզ առաջարկի հեղինակը :

Ես կասկածում եմ որ քաղաքացի Իփէքճեանի առաջարկած տառերը գեղեցիկ կարելի է համարել: Կասկածում եմ նոյնպէս որ նա այդ տառերը շուտ է գրել եւ խնայել ժամանակը, ինչպէս պնդում է: Բայց որ նրա փոփոխութեան ենթարկուած տառերը հայերէն չեն՝ այդ մասին չեմ կասկածում :

×

Ահա սրանք են այն բոլոր առաջարկները, որ արուած են մինչեւ այժմ հայերէն տառերի բարեփոխման վերաբերեալ: Բացի Լիսիցեանի եւ Դեմիրճօղլեանի առաջարկներից, որոնք ներկայացնում եմ Ցանձնաժողովի քննութեան, միւսները ինչպէս տեսնում էք պատահական գործեր են ու չեն կարող մեր քննութեան առարկայ լինել :

Ինձ թւում է թէ Ցանձնաժողովը պէտք է մի քանի սկզբունքի վերաբերեալ հարցեր պարզէ, որոշումներ անի, եւ այդ որոշումները յայտարարէ, որպէսզի մասնագէտ – արուեստագէտ գծագրիչներ ու նկարիչներ յանձն առնեն կազմել նոր ձեւի այնպիսի այբուբեն, որ կարողանայ դիմանալ քննադատութեան :

Որո՞նք են այդ սկզբունքները :

1.— Ամէնից առաջ այն, որ նոր տառերը պէտք է լինեն հայերէն, անպայման հայ գրերի պատկերը պահպանած լինեն եւ ոչ թէ նորաստեղծ նշաններ լինեն հայ տառերի անուններով :

2.— Որ պէտք է հայերէն նոր տառերը պահեն իրենց արեւելեան բնոյթը, պէտք չէ եւրոպականացած լինեն :

3.— Ունենան որոշ ոճ եւ գեղեցկութիւն և իրենց խմբաւորման եւ շարուածքի մէջ լինեն ներդաշնակ, կշռութաւոր (ռիթմիկ):

4.— Որ տպարանական տեքնիկայի տեսակէտից լինեն գործնական, ամփոփ, եւ թէ տեսութեան հաճելի, թէ ընթերցման դիւրութիւններ ընծայող :

5.— Որ առաջարկուելիք տառերը պէտք է ունենան իրենց համապատասխան գըլխատառերը եւ նօտր գիրը (կուրսիվ, կ'ըսուի նաեւ անգլիական գիր, ընթացիկ գիր):

Ինչ վերաբերում է տառերի ուղիղ կամ շեղ դրութեան, սա երկրորդական խնդիր է: Նոյն տառերը կարելի է պատրաստել եւ ուղիղ, եւ շեղ, ինչպէս ուրիշ ազգերի տառերն են: Թեքութիւնը չպէտք է ութսուն աստիճանից պակաս լինի, ինչպէս Փարիզի նոր տառերը՝ որ հասնում են 70 աստիճանի: Խնայողութիւնը պատճառ բռնելով չպէտք է տառերն այլանդակել երեք առեղնին անպատճառ երկուսի վերածելով: Բոլոր ազգերի տառերի մէջ այդ բանը կայ եւ նրանցից ոչ մէկը չի մտածում այդպիսի խնայողութեան մասին, մի՞թէ երեք առեղնի չեն ռուսերէնի մէջ ժէ, շչա, խա, իէրի, չա էմ տառերը:

Գալով գրութեան չորս տողի մէջ տեղաւորուած լինելուն՝ որ ուզում են վերածել երեք տողի մէջ տեղաւորել, կամ միջին երկու մէջ միայն, ինչպէս մեր երկաթագրերն են, դա նոյնպէս անկարելի բան է հասարակ տառերի համար: Եւրոպական եւ ռուսական բոլոր տառերը չորս գծի դրութիւն ունեն, միայն պէտք է տառերի բուն մարմինը, իրանը, մեծացնել եւ վերեւի ու ներքեւի ծայրերը կարճացնել 2 – 3 – 2 յարաբերականով :

Այժմ երկբարբառների միացման մասին: Ես առանձնապէս դէմ եմ նոր տառեր հնարելուն եւ Հայոց այբուբենը 39 տառից հասցնել 42 – 43ի: Եթէ Ֆրանսացիք ու գրելու համար երկուստառ են գործածում, շ գրելու համար՝ երկու, չ գրելու համար՝ երեք, Գերմանացիք շ գրելու համար՝ երեք, խ գրելու համար՝ երկու, եւայլն, ի՞նչ կայ որ մենք էլ ու կամ եա կամ իւ գրենք երկու տառով: Ինչո՞ւ պէտք է անպատճառ ռուս այբուբենից օրինակ վերցնենք: Մի լեզու որ հեշտութեամբ կարող էր լատինականից h տառը վերցնել որ կ չգրի (Կամլետ = Համլետ), կամ չ տառը երկու տառով չգրէր (բիւջէ): Ժամանակը ոսկի է առող Անգլիացիք յայտնի է թէ որքան տառեր են գրում «ի դուր տեղը» եւ չեն կարդում, երբեք չմտրհելով խնայել իրենց ժամանակը կամ թանաքն ու թուղթը :

Զարմանալին այն է որ մի կողմից դըրնում են երկբարբառների միացման խընդիր, միւս կողմից միացած տառեր, եթէ ունենք, բաց են անում, եւ գրում եւ, ու գրում են վո, ե գրում են յե, ահա ձեզ խնայողութիւն :

Իմ զեկուցման վերջում ես անում եմ հետեւեալ առաջարկը .—

Ցանձնաժողովը վերեւ յիշուած սկզբունքներն ընդունելով՝ պէտք է նշանակէ հրապարակային մրցութիւն հայերէն նոր ձեւի տառերի համար: Մրցութեան կարող են մասնակցել բոլոր երկրներում գտնուող մասնագէտ արուեստագէտները, նկարիչ, փորագրիչ, գծագրիչ, գրաձուլիչ: Նշանակել Ա. Բ. եւ Գ. մրցանակ, տարբեր պարգեւներով :

Եթէ ներկայացրած նախագծերից ոչ մէկը չընդունուի, կանգ առնել մեր այժմեան լաւագոյն տառերի վրայ: Կան այնպիսի տառեր, որոնք եւ սեղմ են եւ գեղեցիկ եւ տպարանական տեսակէտից գործնական: Այդ տառերը գործածութիւնից դուրս եկան այն օրից, երբ գրաշարներն սկսեցին կտորով աշխատել:

Մի նոր տեսակի տառեր ընդունելով չի վերանում հին, այժմեան տառերով գըրքեր տպագրելը, մինչեւ որ ժամանակին աստիճանաբար նոր տառերը հներին դուրս վանեն գործածութիւնից, ինչպէս գործածութիւնից դուրս են եկել մեր տըպագրական տառերի հին ձեւերից շատերը :

Գ. ԼԵՒՈՆԵԱՆ

ԿԱՏԱՐԻՆԷ Բ. ՑԱՐՈՒՀԻՒՆ ԱԴԱՄԱՆԴԸ

Շատերուն ծանօթ ու Եւրոպացիներուն մէջ շատ անուանի է Կատարինէ Բ. կայսրուհիին գաւազանին ծայրի ադամանդը : Կ'ըսեն թէ այս ադամանդը Թահմազ Կուլի Խանին է եղեր, որ Նատր շահ ալ կ'ըսուի: Պարսից թագաւորութեան յեղափոխութեան ատենները, Նատր շահին հարստութեան ցրուելէն ետքը, Շաֆրազ անունով հայ վաճառականը պարսիկ զինուորէ մը կը գնէ այս ադամանդը, ու տասը կամ 15 տարի ետք Աժտէրխան կը բերէ : Ռուս վաճառականներուն մէջ գնող կը փնտռէ, չի գտներ. թագաւորական գանձին ծախել կ'ուզէ, ժտիկ ընող չըլլար. ուստի միտքը կը դնէ որ Եւրոպայի ուրիշ տէրութիւններուն տանի: Բայց Եղիազարեան հայազգի իշխանին միջնորդութեամբ, վերջապէս Սոլով կոմսը այս ադամանդը գընելու կ'ըլլայ թագաւորական գանձին համար 400.000 րուպլիով, որ հիմա գրեթէ 12.000.0000 ղուրուշ կ'ընէ :

Շաֆրազ այս չափաւոր ստակին կը զիջանի, յանձն կ'առնէ, բայց կը խնդրէ որ կայսրուհին ալ իրեն մէկ շնորհք մը ընէ: Սոլով կ'առնէ ադամանդը, աղուոր տուփի մը մէջ դրած՝ Զատկին առաջին օրը Կատարինէին կ'ընծայէ: Կայսրուհին ալ այն չորս հարիւր հազար րուպլին Շաֆրազին տալէն ետք, ազնուականութեան աստիճան ալ կուտայ անոր :

Այս ադամանդը ճանչցողները մինչեւ հարիւր միլիոն ֆրանքի կ'արժեցնեն, որ հինգ հարիւր միլիոն ղուրուշ ըսել է:

ԾԱՆ.— Նատր շահի Փղոսկրէ գահն ալ, Հնդկաստանի Տէլիի մայրաքաղաքէն կողոպտուած, կը գտնուի Ս. Ղազար, Վենետիկ, Լորտ Պայրընի սենեակին մէջ, նուէր Գրիգոր Սէտէֆճեանի :

×

Թիֆլիսցի թագաւորազուններէն Արամելիք անունով հայ իշխանն ալ մէկ ուրիշ ադամանդ մը ընծայ բրած է Պօղոս կայսեր: Ասիկա թէեւ Սաֆրազինէն պզտիկ է, բայց ջուրը սքանչելի ըլլալուն՝ շատ արժէքաւոր բան է: Կայսրը այս ընծային փոխարէն՝ Կամենիցի կողմերը ընդարձակ երկիրներ կուտայ Արամելիքին. անկէ զատ անոր որդիներուն զօրավարութեան պաշտօններ կուտայ, որ մինչեւ հիմա մեծ պատիւ ունին տէրութեան մէջ :

ՑԱՐԵՐՈՒ ԳԱՀԸ

Ռուսերու Ալեքս ցարին ատեն, Սպահանի հայ վաճառականներէն՝ Զաքար Սարհատեան, որ Պարսից փոխարքային ալ գործակալն էր, թագաւորական հրամանով, 1660ին Մոսկուա կը հասնի իր ընկերներով: Վաճառականը ցարին ընծայ կը բերէր, բացի զանազան յարգի նուէրներէ, թագաւորական աթոռ մը, որ գործն էր Զաքարին հօրը :

Այս գահին մեծ մասը ոսկի է. վրան մեծ ու պզտիկ՝ 876 ադամանդ, մէկ՝ էալ, կարկեհան Ռուպի, 1223 յակինթ, երեք կարգ մարգարիտ, եւ երկու հրեշտակներ ամբողջովին մարգարիտներով ձեւացած :

Ցարը ոչ միայն լիովին կը հատուցանէ գինը, այլ նաեւ Սարհատին եւ ընկերներուն թագաւորական ռոճիկ կը կապէ, այն հինգ ամսուան ընթացքին որ Մոսկուա մնացեր են: Եօթը տարի վերջ նոյն Ալեքս ցարը դաշնադրութիւն կ'ընէ գրով Ջուղայեցիներու հետ. եւ անկէ ետք Պարսկաստանի Հայերը կը սկսին շատ աւելի առէպ երթալ գալ Ռուսաստան :

Սարհատին աթոռը, հին ատեն, կը գործածէին ցարերու թագադրութեան օրը. մեծ տօներուն. օտար տէրութիւններու դեսպանները ընդունելու ատեն. եկեղեցական մեծ հանդէսներուն: Իսկ հիմա միայն թագաւոր օծելու ատեն կը գործածեն Վերափոխման տաճարին մէջ:

Սովորաբար Զաքար Սարհատեանի աթոռը կը պահուի Կրանովիթայա Փալաթա ըսուած թանգարանին մէջ :

«Բազմավէպ» 1843

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (142)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Այնուհետեւ նրանք իրենց զրոյցը շարունակեցին կամացուկ, ու խօսեցին մինչեւ ուշ գիշեր, երբ դուրսը լռում էր արդէն յուզուած ծովի մեծաշառաչ ճողփիւնը ափերին :

Միւս օրը Կամսարականը կղզուց հեռացաւ պայծառացած :

Թէ ի՞նչ էին խօսել Մերուժանն ու Նա– մնաց անյայտ :

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Արշակաւան... Ամառնային զով առաւօտ էր:

Քաղաքը զարթնել էր վաղուց. երդիկներից, բակերից անվերջ ծխեր էին բարձրանում եւ երեր սիւներով ձգւում վեր, դէպի ջինջ կապոյտը, ու ամէն կողմ արդէն սկսուել էր առտնին շարժում. մի տեղ մէկը կովը տանում էր դաշտը, մի այլ տեղ տանտիկինները այծերը քշում էին բանջարանոցից, մի ուրիշը վազում էր խրտնած ձիու յետեւից: Տղամարդիկ մենակ կամ խմբերով շտապում էին այս – այն կողմ, կանայք եւ աղջիկներ մաքրում էին բակերը, կաւէ կժերն ուսած գնում էին ջրի կամ արդէն վերադառնում էին աղբիւրից... Եւ օդը, գնալով, լցւում էր տարբեր կանչերով, ձայներով ու միօրինակ տեւական մի դընգոցով, որ գալիս էր դարբնոցից, աւելի շուտ՝ դարբնոցի առջեւից, ուր քաղաքում յայտնի դարբին Յաբէթը ուղղակի փողոցում ինչպէս ամէն օր, իր աշակերտների հետ շիկացած երկաթ էր ծեծում .— Դինգ – դըրանգ, գինգ – դրանգ... Մետաղեայ հուժկու հարուածներ, որ յաճախ խլացնում էին քաղաքի միւս բոլոր ձայները, անգամ քարտաշների քարակոփը :

Գնալով օրը բացւում եւ ժամ առ ժամ աւելանում էր թէ մարդկային շարժումը եւ թէ ժխորը, կառուցուող տների վրայ երեւացին մարդիկ, փողոցներում ճռնչացին սայլեր, սայլերի յետեւը՝ գաղտագողի շարժուող մանուկներ: Դրանք այն սայլերն էին, որ ամէն առաւօտ գնում էին գերաններ, քար եւ եղէգ կրելու, եւ երեխաները, նրանց գնալու ժամն իմանալով, խմբերով թափուել էին փողոց՝ նրանց վրայ բազմելու եւ որոշ մի տարածութիւն գնալու: Բայց սայլապանները, ինչպէս միշտ, կատակով մատ կամ ճիպոտ էին թափ տալիս նրանց վրայ եւ ապա խրախուսում եզներին — հէ, հէ ...

Իսկ փոքր անց, երբ քաղաքի շարժումը հանդարտել էր մի քիչ, գլխաւոր փողոցում երեւաց Շահապ Վարազ իշխանը՝ իր սեւաթոյր նժոյգը նստած, երկու թիկնապահ հետը: Նա դանդաղ շարժւում էր փողոցով, որ ծածկուած էր եղէգնի փնջերով ու փշուրներով: Իշխանի ձին, որ դրանք կոխոտելով առաջանում էր հըպարտ քայլքով, փոքրիկ գլուխ ունէր ու բարակ ոտներ, զարդարուած էր դեղնաւուն սապճակով եւ փափուկ թամբով, որի կեխերն արծաթած էին, ինչպէս եւ պախուրցի հանգոյցները: Նժոյգը գեղեցիկ էր, իսկ զարդերն աւելի էին գեղեցկացնում նրան: Թերեւս այդ էր պատճառը, որ Վարազ իշխանը, անգամ վատտրամադրութեան մէջ, երբ հեծնում էր նրան, իրեն զգում էր ուրախ ու թեթեւ :

Հանդարտ գնում էր իշխանը եւ ձիու բարձունքից զննաբար նայում առաջը փռուած քաղաքին, ուր, ինչպէս միշտ, տեսնում էր նախ այն բլրանման բարձունքը, որի վրայ շինւում էին պալատն ու եկեղեցին, երկու մեծ շէնք, որ տակաւին անաւարտ, իշխում էին քաղաքի վըրայ, նրա մի յարկանի տների վրայ, որոնց գորշութիւնը մեղմացնում էին տեղ–տեղ երեւացող ծառախմբերը, պարզապէս փոքրիկ պարտէզները: Իշխանի հայեացքը հանում էր թաղից – թաղ, դիտում մօտ կամ հեռու կառուցուող տները, նկատում էր նրանց վրայ աշխատողներին եւ, մօտենալիս, բարեւում միեւնոյն խօսքերով:

— Բարեւողջոյն վարպետաց ...

Ասում էր, ձին կանգնեցնում մի երկու վայրկեան՝ աշխատանքները դիտելու, ապա ճանապարհը շարունակում էր զոյգ թիկնապահների հետ: Նա հագել էր մուգ կանաչ կապայ, դրա երկար թեւքերը, ըստ սովորութեան, գցել ուսերին. գլխին դրել էր բարակ գդակ, որի տակից գանգրածայր մազերն իջնում էին մինչեւ օձիքը, իսկ մօրուքը իր սեւ ու ճերմակ թելերով երերում էր կրծքին՝ նժոյգի քայլերին համաչափ: Եւ որովհետեւ ձիու սանձը բռնել էր աջով՝ բութ մատին աչքի էր ընկնում ոսկէ լայն մատանին, որի տափակ գլխին փորագրուած էր նրա տոհմանիշը՝ Գնունիների «վարազը», ինչ ծառայում էր որպէս կնիք :

Դա Վարազ իշխանի ամենօրեայ երթն էր քաղաքում՝ շինարարութիւնը դիտելու եւ շինարար վարպետներին խրախուսելու համար :

Ձնայած երկրում շատ նախարարներ եւ այլ կարգի մարդիկ դժգոհում էին Աւանի դէմ, ոմանք նաեւ նզովում, ինչպէս եկեղեցականները, բայց քաղաքը կառուցւում էր անխափան :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի
ԱՊՍՏԱՄԲԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ
40ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան շէնք սրահին մէջ, ընկերահամակրական խնջոյքով։

Շաբաթ, (25 Փետր.) կէսօրէ վերջ ժամը 17 – 23։

ԿԸ ԽՕՍԻ՝

ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին։

Առատ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։

Մուտքը ազատ է։

17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Մէթրօ Քատէ։

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Փետրուար 25ին։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Մարիամ Մութաֆեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն, ողբացեալ Սարգիս Մութաֆեանի մահուան առթիւ, եւ փոխան ծաղկեպսակի երեսուն Ն. Ֆ. կը նուիրէ տեղւոյն չքաւորներուն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գ. Պետրոս Գալթայեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Գէորգ Գալթայեան (ընիկ Մարմաճիկցի), դեղագործ (եղած է Պոլիս եւ Եգիպտոս)։ Եգիպտոսէն Ֆրանսա անցած է, տեղեկացնել՝ Պետրոս Գալթայեանի,

189, BD DE LA MADELEINE, NICE

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ

Նիւէն Գ. Նորայր եւ Օր. Գէաթրիս Սահաթճեանէ հարիւր Ն. Ֆ.։ (Իրենց քրոջ Արուսեակի մահուան Բ. տարելիցին առթիւ)։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱԳ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները, այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, ընկերուհի Սիրանոյշ Անդրէասեանի բնակարանը, 13 Բիւ Էմիլ Զոլա։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն անպայման ներկայ ըլլալ։

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկ. ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ.— Ակնունի ենթակոմիտէն այս Երեքշաբթի, ժամը ճիշդ 21ին։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕՆԴ. ՄԱՐՄՆԻ
Կազմակերպած

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

Մարտ 2, ժամը 16էն 19, Փավիյօն Տօֆին (Փորթ Տօֆին)։

Հաճելի անակնկալներ։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին
Կիրակի, Մարտ 5, ժամը 18էն 24

Salons Lutetia
43, Bd. Raspail

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ.—

ՊԵՌՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆԻ

Ծանօթ նուագախումբը
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐ ԵՒ ԵՐԳ
ՊԻՒՖԷ, ՃՈԽ ԵՒ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ

ՅՕՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի, Մարտ 5, կէս օրէ վերջ ժամը 2·30ին

Salle de la Chimie

28 bis, Rue St.-Dominique, Métro Invalides

Մասնակցութեամբ Փարիզի շրջանի ֆրանսական եւ օտար սկաուտներուն, նախկին հայ արիներուն, եւ Փարիզի շրջանի սկաուտներու եւ գայլիկներուն

Թատերական ներկայացումներ, հայկական պարեր եւ երգեր, սկաուտական ներկայացումներ, արտասանութիւն, եւ խաղեր, հայ Արիներու եւ գայլիկներու կողմէ։

Պիւֆէ, ցուցադրութիւն Մուտք 5 եւ 3 Ն. Ֆ.

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ 1500ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ի նպաստ Առնուվիլի եկեղեցիին

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ ԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ

(5 արար – 4 պատկեր)

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
եւ հովանաւորութեամբ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, Փետրուար 26, ժամը 15ին

SALLE DE LA CHIMIE

28 BIS, RUE ST· DOMINIQUE MÉTRO : INVALIDES

Կը մասնակցի Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝

ԿԱՐԳԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0·25 Ն. Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՓԵՏՐՈՒԱՐ — MARDI 21 FEVRIER 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9034 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4835

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԱԹՈՌԸ

Վեհ. Զարեհ Ա. Կաթողիկոսի ընտրութեան հինգերորդ տարեդարձն է այսօր:

Վեհ. Գարեգին Ա. Յովսէփեան վախճանած էր 21 Յունիս 1952ին: Ըստ Կիլիկեան Աթոռի կանոնագրին, նոր կաթողիկոսին ընտրութիւնը պէտք է տեղի ունենար վեց ամիս վերջ:

Տեղապահ ընտրուած էր միաբանութեան երիցագոյն անդամը, Ծերունի Խադ Արք. Աջապահեան, որ ենթակայ ռամկավար – բարեգործական – հնչակեան հոսանքներու ազդեցութեան, քանիցս ձգձգեց ընտրութիւնը:

Զուտ կրօնական – եկեղեցական հարցի մը քաղաքական գոյն էին տուած այդ տարրերը, որոնք չէին յուսար յաջողցնել իրենց ուզած թեկնածուին ընտրութիւնը: Ձգձգումը լաւագոյն ձեւն էր: Մինչ այդ, անոնք կը շարունակէին պղտորել մթնոլորտը եւ լարուած վիճակ ստեղծել Լիբանանի եւ Սուրիոյ Հայութեան մէջ:

Ի վերջոյ միաբանութիւնը ստիպեց Խադ Արք.ը հրաժարելու եւ Տեղապահ ընտրեց Խորէն Արք. Բարոյեանը:

Ամբողջ 44 ամիս թափուր էր մնացած Աթոռը, որուն վրայէն սեւ քօղը վերցուեցաւ, վերջապէ՛ս, 1956 Փետրուար 20ին: Մեծի Տանն Կիլիկիոյ երեք թեմերու, Լիբանանի, Սուրիոյ եւ Կիպրոսի օրինաւոր պատգամաւորները ջախջախիչ մեծամասնութեամբ ընտրեցին նոր կաթողիկոսը:

Այս ընտրութիւնը հաճելի չթուեցաւ վերեւ յիշուած խայտաբղէտ տարրերուն, որոնց հացին իւղ քսեցին, դժբախտաբար, երկու բարձրաստիճան եկեղեցականներ:

Պատմութիւնը հանրածանօթ է: Հարկ չկայ կրկնելու:

Ընդդիմադիրները փոխանակ իբրեւ սփորթմէն ընդունելու իրենց պարտութիւնը եւ ազգասիրաբար ու հայրենասիրաբար բոլորուելու ազգընտիր կաթողիկոսին շուրջ, ի փառս եւ ի պայծառութիւն Կիլիկեան դարաւոր Աթոռին, հինգ տարիէ ի վեր կը շարժին ոխակալ ու քինախնդիր ոգիով: Մարդ կը կասկածի այդ մարդոց քրիստոնեայ ըլլալուն...:

Դժբախտաբար իրենց համար, «անկախ համայնք» ստեղծելու, Սուրիոյ մէջ «հակաթոռ կաթողիկոս» մը նստեցնելու, Լիբանանի եւ Սուրիոյ եկեղեցիները Անթիլիասի դէմ ըմբոստացնելու իրենց բոլոր ձեռնարկները ծառայեցին միայն իրենք զիրենք վարկաբեկելու, ոչ միայն յաչս Հայութեան, այլեւ Լիբանանի ու Սուրիոյ պետական իշխանութեանց:

Հինգ տարի վերջ կիրքերը մեղմացած են որոշ չափով: «Երկփեղկումը»ի հերոսները առենէ մը ի վեր սկսած են յոգնութեան նշաններ ցոյց տալ. Յոյսի ոչ մէկ շող այլեւս իրենց համար՝ հորիզոնին վրայ: Ընդհակառակն ամէն օր նոր պատահարներ՝ դէպի յուսահատութիւն:

Վեհ. Զարեհ Ա. Կաթողիկոսի դիրքը օրէ օր աստիճան մը աւելի ամրապնդուեցաւ: Կիլիկեան Աթոռը զօրացաւ Ամերիկայի, Յունաստանի եւ Իրանի թեմերուն միացումով:

Կաթողիկոսարանի եւ Դպրեվանքի նիւթական կացութիւնը ապահովուած է առաջին օրէն իսկ, ի հեճուկս Բարեգործականի, որ մոռնալով իր բուն առաքելութիւնը, քաղաքականութիւն կը խաղայ, լծուելով ռամկավար – հնչակեան համայնավար եռանիւ սայլին, կազմելու համար չորրորդ անիւը:

Բարեգործականը հինգ տարիէ ի վեր կը մերժէ Կիլիկիոյ Աթոռին վճարել Մելգոնեան կտակի տարեկան հազար անգլ. ոսկիի յատկացումը: Ինչպէս բացատրել այս ապօրէն քայլը: Բարերարը կաթողիկոսի անձի՞ն կտակած է այդ գումարը թէ կաթողիկոսական աթոռին: Ի՞նչ քմահաճ մեկնաբանութիւն կտակի:

Բարեգործականը քաղաքական կուսակցութի՞ւն է թէ բարեսիրական միութիւն:

Անցեալ Դեկտ. 4ի յոբելենական հանդիսութիւններն ալ եկան շեշտելու թէ Կիլիկեան Աթոռը ոչ թէ «աւազի», այլ ապառաժի վրայ կառուցուած է ամրօրէն: Եւ օրէ օր կ՚աճի ու կը բարգաւաճի:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈՒՐԿԻՊԱ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒԳԱՅ ՇԱԲԱԹ

ՄԱԱՄՈՒՏԻ ԼԱՒԱՏԵՍ Է

Թունուզի տեղեկատուութեան նախարարը՝ Մաամուտի Ծիւրիխի մէջ տեսնուելէ ետք Պուրկիպայի հետ, Փարիզ հասաւ, Կիրակի: Կը կարծուի թէ Պուրկիպայի բանագնացին վերջին հանդիպումն է տը Կոլի հետ, վերջնական ձեւ տալու համար Պուրկիպայի եւ տը Կոլի տեսակցութեան:

Սոլիի օդակայանին մէջ, Մաամուտի բացատրած է Թունուզի դերը«որ կը ձգտի հնարաւոր դարձնել եւ դիւրացնել խօսակցութիւնները Ֆրանսայի եւ Ալժերիոյ միջեւ»: Եւ աւելցուցած.— «Ճշմարտութեան ժամը հասած է, այլեւս յայտնի պիտի ըլլան Թունուզի դերն ու նպատակները, Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը եւ նպատակները եւ վերջապէս ալժերացի ապստամբներու ուղածը:

Սրբել գնով պէտք է խուսափիլ նոր «Մըլէօնէ» մը որ այս անգամ աղէտալի հետեւանքներ կրնայ ունենալ: Թունուզի գլխաւոր մտահոգութիւնն է արգելք հանդիսանալ անոնց որոնք չահ ունին որ պատերազմը շարունակուի եւ չեն ուզեր որ Ֆրանսա եւ Ալժերիա հաշտեցողութեան կէտին մը գտնեն:

Ծիւրիխի մէջ երբ Մաամուտի ճաշի նստած էր, սպասեակը եկած եւ բարձրաձայն յայտարարած է «Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան Պեռնի դեսպանատունէն ձեզի հետ խօսիլ կ՚ուզեն»: Երբ նկատի առնուի թէ Թունուզի եւ Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան յարաբերութիւնները շատ բարեկամական չեն աւելի եւս կը բացատրուի թէ ինչու ամէն ոք մեծ հետաքրքրութեամբ լսած է այս լուրը:

Մաամուտի պատասխանելով իրեն եղած հարցումի մը այս խօսակցութեան շուրջ, ըսած է՝ «ասիկա ցոյց կուտայ թէ արաբական աշխարհը կը մոռնայ իր վէճերը եւ կ՚աղօթէ որպէսզի Ալժերիոյ խաղաղութեան համար եղած ճիգերը յաջողին:

Միջազգային դէտերու կարծիքով, «ԱՀԱԿ»ի մէջ երեք հակումներ կան՝ համայնավար, եգիպտական եւ թունուզական: Կարելի է ենթադրել թէ այս վերջին երկուքը իրարու բաւական մօտեցած են արգելք հանդիսանալու համար առաջիններուն նպատակին այն է՝ ձախողեցնել բանակցութիւնները:

Ծիւրիխի խօսակցութիւններուն մասնակցած է Պուրկիպայի զաւակը, որ Ուաշինկթընի դեսպան է: Շատերու կարծիքով այս կը նշանակէ, թէ Պուրկիպա կ՚ուզէ տեղեակ պահել Մ. Նահանգները, Փարիզի անցուդարձէն:

Ամէն բան կարծել կուտայ թէ բանակցութիւններու թուականը կը մօտենայ: Ցարդ յայտնի չէ թէ Պուրկիպա ե՞րբ Փարիզ պիտի գայ բայց շատ հաւանական է որ շաբաթ օր հասնի եւ տը Կոլ զինք ընդունի Ռամպուլյէ:

Երբ յիշենք նաեւ թէ Թունուզի նախարարը՝ Մաամուտի Ծիւրիխի վիճակահանութենէն շահող տոմս մը ունէր եւ մեծ պարգեւ մը ստացած է, ժպիտով, կարելի է ըսել թէ ամէն լաւատեսութիւն արտօնուած է:

ԻՆԷՕՆԻԻ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Եասը Ատայի դատավարութեանց ընթացքին, կարդացուած են Ապտուլլահ Աքիրի նօթագրութիւնները նախկին Ազգ. Ժողովի վիճաբանութեանց մասին: Այդ նօթերուն մէջ գրուած է թէ նախկին արտաքին նախարար Զօրլու յայտարարած է.— Ըսմէթ փաշան ալ Հայերը ջարդեց:

Զօրլու պնդեց թէ «ճիշդ նօթագրուած չեն իր խօսքերը: Ինք ըսած է թէ սխալ տեղեկութիւններ կը հաղորդուին արտասահման, թէ օրինակի համար՝ ֆրանսական թերթ մը կը վարկաբեկէ իշխանութիւնը եւ Ըսմէթի համար կ՚ըսէ թէ ջարդած է Հայերը»:

×

ԻՐԵՆՔ ԻՐԵՆՑ ԲԵՐՆՈՎ

«ԹՈՒՐՔԷՆ ԶԱՏ ՈՒՐԻՇ ՄԱՐԴ ՉԿԱՑ ԱՇԽԱՐՀԻ ՎՐԱՑ, ԿԸՍԷԻՆՔ ԵՐԷԿ: ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ՀԻՉ ՄԱՐԴ ՉԿԱՅ, ԿԸՍԵՆՔ ԱՅՍՕՐ»

«Միլլիյէթ»ի մէջ Ջեթին Ալթան կը գրէ.—

Տարիներով — առանց հաւատալու — յոխորտացինք թէ «երկրագունտին ամենամեծ ազգը մենք ենք եւ առաջին մարդն ալ Թուրք էր»: Առով ալ չգոհացանք, «բոլոր մարդիկ ծագումով Թուրք են» ըսինք: Ալթայի մէջ նետ արձակել տուինք մեր պապերուն, նետերը ձգել տուինք Ովկիանոսին մէջ: Վերջապէս բաներ մը ըսինք: Չեմ գիտեր թէ ի՞նչ լուծում բերին այս յոխորտանքները: Տակաւին աշխարհի ամենատգէտ տասը երկիրներէն մէկն ենք: Այդ շրջանին, չատեր անհրաժեշտ մեծխօսիկութիւններ ընելով շահ ապահովեցին, երեսփոխան եղան, քաղաքական մարդ եղան: Այդ շրջանին, եթէ պատահէր որ մէկը ըսէր.

— Եթէ մենք չըլլայինք, պատմութիւնը թափուր պիտի մնար...

Ըսէր եւ տասը ձեռնձիր (պախշիշ) ըստանար, եւ եթէ դուք ալ ելլէիք իրեն պատասխանէիք.

— Մի նետեր, ծօ, յիմար, հաւաքականութիւն մը՝ որ Ֆութպոլի կէս խումբի մը անունը անգամ չէ կրցած ներմուծել համայնագիտարանի մը մէջ, ինչպէ՞ս կրնայ թափուր ձգել պատմութիւնը:

Այո, եթէ այս պատասխանը տայիք, Աստուած վկայ բանտէն չէիք կրնար ելլել:

Այսօր այդ ինքնագովութեան մակընթացութեան տեղատուութիւնը կը տեսնենք: Երէկ կ՚ըսէինք՝ «Աշխարհի վրայ մեզմէ ուրիշ մարդ չկայ», այսօր կ՚ըսենք՝ «Մեր մօտ մարդ չկայ»: Կը նետենք, կը բռնենք մեր աննկարագրութեան, եսամոլութեան, շահախնդրութեան, անգթութեան մասին: Ինքնագովութեան պապակը յագեցած է, հիմա ինքնադատութեան ծարաւի ըլլալու մազոխիզմը սկսաւ: Ինքնագովութիւնը զաւեշտական էր, ինքնապարսաւումը ողբերգական է: Եւ երկուքն ալ նոյն չափով սխալ են:

Մենք մեր գլուխը աշխատցնել չենք գիտեր, հետեւաբար զգացումով կը դատենք, երկրին կացութիւնները փոխանակ իրաւակարգին բուզնելու, անհատներուն կը վերագրենք: Ասիկա աւելի դիւրին է քան նոր իրաւակարգ մը երեւան բերել:

Անհատները մէկ կողմ ձգենք եւ սա խաթարուած գոյակարգով զբաղինք: Ջանանք այնպիսի իրաւակարգ մը հիմնել, որ ոչ ոք հանդիստ կեանք մը ապահովէ սուտի, անպատուութեան, կաշառքի շնորհիւ: Մարդիկ իրենց շահուն համար ամէն կարելիութիւն կ՚օգտագործեն: Խնդիրը այդ կարելիութիւնը չստեղծելն է: Մենք փոխանակ ձեռք առնելու սա խանդարուած իրաւակարգը, որ անսահման ազատութիւն կ՚ընծայէ այդ կարելիութիւններուն, անհատներուն բարոյականի դաս տալու կը հետամտինք: Եւ չենք յաջողիր անշուշտ:

Այսօր պարկեշտ մարդը կը մեծնայ մեր աչքին, որովհետեւ անպարկեշտութիւնը աւելի չահաբեր է, եւ մենք կը զարմանանք թէ այդ մարդը ի՞նչպէս պարկեշտ մնացեր է հակառակ ասոր: Բոլորէն չենք կրնար սպասել այս անձնուրացութիւնը այս անձնուրացութեան չենք կրնար կապել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ օրէ օր աւելի հաւանական կը թուի ՄԱԿի արտակարգ ընդհանուր ժողովի մը գումարումը: Արդարեւ խորհրդային վեթօն անել մը պիտի ստեղծէ Քոնկոյի խնդրին համար եւ ուրիշ ելք չկայ եթէ ոչ արտակարգ նիստի հրաւիրել ՄԱԿի ընդհանուր ժողովը: Համըրշըլտ հեռագիր մը ստացած է Ղանայի նախագահ՝ Ն՚Քրումայէն որ հինգ կէտերէ բաղկացած ծրագիր մը կ՚առաջարկէ Քոնկոյի համար: Ն՚Քրումա կը յայտնէ նաեւ թէ մտադիր է Նիւ Եորք երթալու իր առաջարկները ներկայացնելու համար: Քոնկոյի մէջ, Կիզէնկայի դիրքը երթալով կը խախտի, հաւանական է որ Լումումպայի վերջին կողմնակիցին յանձնումը չուշանայ: Մոպութուի ուժերը կացութեան տէրն են: Ցոյցերը կը շարունակուին Եւրոպայի կարգ մը երկիրներու մէջ: Լոնտոնի պելժ դեսպանատան առջեւ ութ հազար երիտասարդներ ցոյց մը ըրին, ոմանք «Թրուշչեւը կ՚ուզենք» կը պոռային: Մայն, «ԱՀԱԿ»ը, ճանչցան Կիզէնկայի զաւհլիճը երբ այս վերջինը կը պատրաստուի անդի տալ: Զոմպէ միշտ կը մերժէ Լումումպայի մարմինը յանձնել:

ԼԻՈՆԻ Սելեսթէնեան թատրոնին բաժանորդ հասարակութիւնը շատ չէ սիրած Ժան – Փօլ Սարթրի «Ալթոնայի արգելափակեալները»: Ի վերջոյ տնօրէնը որոշած է «այո»ի եւ «ոչ»ի հանրաքուէ մը կազմակերպել որոշելու համար թէ պէ՞տք է շարունակել թէ դադրեցնել Սարթրի թատերգութիւնը:

ԵԱՍԸ – ԱՏԱՅԻ դատավարութեան ատեն ամբաստանեալ մը յանկարծամահ եղած է: Տոքթ. Լութֆի Քիրտար, առողջապահութեան նախկին նախարար էր: 71 տարեկան, Քիրտար 5րդ ամբաստանեալն է որ կը մեռնի Եասը – Ատայի մէջ:

ՔԵՆԸՏԻ երրորդ անգամ ըլլալով տեսակցեցաւ Մոսկուայի ամերիկեան դեսպանին հետ: Այս վերջինը՝ Թոմսըն Մոսկուա կը վերադառնայ յատուկ հրահանգներով:

ՊՐԱԶԻԼԻ նոր նախագահը՝ Քուատրոս «աւելի առաջին հարուածը» տուաւ առջի օր: Ծանօթ է որ աւելը Քուատրոսի խորհրդանշանն էր: Նախագահը որոշեց աշխատանքի լծել պետական պաշտօնեաները որոնք վարժուած էին միայն կէսօրէ վերջ աշխատիլ: Այսուհետեւ ժամը 8·30էն 11·30 եւ 14էն 18 պիտի աշխատին:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ Ապահովութեան՝ փլաֆոնը նոր յաւելումներ պիտի ունենայ: Վերջին ամիսներուն բարձրացած էր արդէն 550 Ն. Ֆ.էն մինչեւ 600ի (Յունուար 1ին); Ապրիլ 1էն պիտի բարձրանայ 700ի, ապա կ՚ըլլայ 840ի: Ամէն պարագայի նախքան վերջնական որոշումը, այս հարցը բաւական պիտի ծեծուի եւ վիճաբանութեանց նիւթ դառնայ որովհետեւ կրնայ շատ ծանր հետեւանքներ ունենալ եւ անգործութեան դուռ բանալ, ծանր կացութիւն մը ստեղծելով գործատէրերուն համար: Ընտանեկան նպաստները հարիւրէն 3 յաւելում մը պիտի կրեն:

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ժամանակէ մը ի վեր Երեւ. Հայաստանի մէջ կը հրատարակուի «Հայ Ժողովուրդի Պատմութիւնը», հատորներով։ Եօթներորդը կը բովանդակէ 1800էն 1850ի շրջանը, գործ Վարդան Պարսամեանի։

Իշխանաւորներու պատմութենէն աւելի կը ներկայացնեն ժողովուրդին պատմութիւնը պարզ ոճով, պատմութեան վերջին տուեալներով, զերծ բանասիրական նրբութիւններէ։ Իսկապէս ժողովուրդի պատմութիւն, ժողովուրդի համար խմբագրուած։

Անցնող դարուն սկիզբը Հայաստան բաժնուած է Պարսկաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ։ Վարչական բաժանումները փոփոխական են, կը տիրէ ռազմա–աւատապետական բռնակալութիւն։ Թուրք բաժնին մէջ փաշաներ, Պարսիկ բաժնին մէջ խաներ կը կեղեքեն խեղճ ժողովուրդը։ Փաշաներէն եւ խաներէն վեր կը գտնուին սուլթանն ու շահը, որոնք անսահման իրաւունքներ ունին, տէրերն են երկիրներուն, հպատակներու կեանքերուն եւ ինչքերուն։ Փաշաներու եւ խաներու տրամադրութեան տակ են բանակներ եւ պարտաւոր պաշտօնեաներ։ Հպատակները քաղաքացիական տարրական իրաւունքներէ զուրկ են։

Փաշաներ, խաներ, վանքեր մեծ հողատէրեր են, գիւղեր ամբողջ կը պատկանին խաներու, պէկերու։ Տուրքերը ծանր կը ճնշէին գիւղացի դասակարգին վրայ։ Խաներ կը միջամտէին Հայերու եկեղեցական գործերուն։ Դարուն սկիզբը Դաւիթ–Դանիէլ կաթողիկոսներու խայտառակ կռիւներուն ընթացքին, Ռուսը իր մարդը կը պաշտպանէր, Խանը իր մարդը։

Թուրքեւպարսիկ լուծերէն ազատագրութիւնը պատմական առաջնակարգ հարց էր երկու կողմի Հայութեան համար։ Ուստի ամէն անգամ որ ռուս–Թուրք, ռուս–պարսիկ պատերազմ կը ծագի, հայ կամաւորներ կը զինուորագրուին ռուս բանակներու մէջ։ Ռուս–պարսիկ պատերազմին, 1804ին, Ռուսերը կը հասնին Երեւան, Հայերը կը խանդավառուին։ Յետոյ Ռուսերը կը վերադառնան, Հայերը կը բռնադրկուին Երեւանի խանին կողմէ եւ կը գլխատուին։

Ռուս–Թուրք պատերազմը 1806–12։ Անգլեւֆրանսական «Ննդ. քաղաքականութիւնը» կը պաշտպանէ Օսմ. կայսրութիւնը։ Նափոլէոն կ'առաջարկէ Թուրք–պարսիկ–Ֆրանսական զինակցութիւն՝ Ռուսիոյ դէմ։ 1807ին կը կնքուի Ֆրանսական–պարսկական դաշինք՝ Ռուսիոյ եւ Անգլիոյ դէմ։ 1813ին կը կնքուի Կիւլիստանի դաշնագիրը Ռուսիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ։ Քաղաքականութիւնը փոփոխական է, որովհետեւ միջազգային բարոյական չկայ եւ կախում ունի փոխադարձ շահերէ։ Պարսամեան մոռցած է յիշելու թէ 1814 Նոյեմբեր 25ին անգլիական կառավարութիւնն ալ Շահին հետ կը կնքէր համաձայնութիւն մը Ռուսիոյ դէմ, թէեւ զինակիցներ էին Նափոլէոնի դէմ։

Դեկտեմբերեան հակացարական շարժումէն օգտուելով՝ Աբբաս Միրզա 16 Յուլիս 1826ին կը յարձակի Կովկասի վրայ։ Հայերը դարձեալ կը մասնակցին կռիւին եւ գովեստի կ'արժանանան հրամանատար Երմոլովի կողմէ։ Ներսէս Աշտարակեցի կոչ կ'ուղղէ հաւատացեալներուն—«Հասել է ժամը՝ երբ կը տեսնենք Արարատեան աշխարհի Հայոց ազգի ազատութիւնը»։ Ոմանք պիտի գրեն թէ Ներսէս հիմնադիրն է ներկայ Խորհրդային Հայաստանի։

Յաղթութիւնը Ռուսերուն կողմն է, կը գրաւուի Երեւան, Էջմիածին պարսկահըպատակութենէ կ'անցնի Ռուսիոյ հպատակութեան։ Պատմական կարեւոր դէպք Ռուսիոյ եւ Հայերուն համար։ Քառասունէն յիսուն հազար Հայեր Պարսկաստանէն կը գաղթեն Կովկաս՝ Երեւանի կոմս Պասկեւիչի բարեացակամութեամբ։ Պարսիկներ եւ անգլիական գործակալներ կը ջանան արգիլել արտագաղթը, բայց ի զուր, Հայերը կը նախընտրեն «Ռուսին խոտը Պարսիկին հացէն»։

1828 Ապրիլին կը սկսի ռուս–Թուրք պատերազմը։ Այս անգամ ալ Հայերը կ'օգնեն Ռուսերուն։ Պարսամեան կը յիշէ ռուս պատմաբան Պոտտոյի գովեստը, մինչ փաշաներ եւ պէյեր կը թալեն հայ գիւղերը վրիժառութեան համար։ Եւրոպա կը միջամտէ, կը կնքուի Ադրիանուպոլսոյ դաշնագիրը 1829 Սեպտեմբեր 2ին։ Ռուս բանակը գրաւած էր մինչեւ Կարին։ Կարս, Արտահան, Պայազիտ կը վերադարձուին Թուրքիոյ։ Պասկեւիչ կը մնայ դժգոհ։ Նոր արտագաղթ Կարինէն, Վանէն։ Կը փորձեն համոզել որ չգաղթեն, բայց ի զուր, իննսուն հազար հողի կ'անցնին սահմանէն անդին։ «Եթէ հրեշտակ ալ գայ, դարձեալ պիտի գաղթենք» կը կրկնեն մեկնողները։

Հոս Պարսամեան կը ներկայացնէ երեք կարծիք,— պահպանողականները ցարերու կը վերագրեն ազատագրական միտք մը, ազատականները, ինչպէս Լէօ, Հայաստանի միացումը կը նկատեն «բացարձակ չարիք», մարքսիստները կը դնահատեն ռուս ժողովուրդին յառաջդիմական դերը Հայաստանի համար եւ կը քընադատեն ցարիզմի գաղութարար քաղաքականութիւնը։ Եւ Պարսամեան, ուղղափառ մարքսիստ, կը յարի վերջին գաղափարին։ Փաստելու համար գաղափարը՝ կը թուէ եօթը իրողութիւններ, որոնք կարելի է ամփոփել,— 140·000 Հայեր համախմբուեցան ռուս տիրապետութեան տակ եւ ստեղծուեցաւ հիմնական ճնախ մը։ Գաղթողները ազատեցան փաշաներու եւ խաներու ճնշումներէն, սկըսան աճիլ, մինչդեռ Պարսկաստանի մէջ նուազիլ սկսած էին։ Կապուեցան տնտեսապէս եւ կուլտուրապէս շատ աւելի զարգացած երկրի հետ։ Ցարիզմի տակ ալ զուրկ էին ազատութենէ, բայց կարեւորն այն է թէ իրենց բախտը կապեցին ռուս մեծ ժողովուրդի հետ։

Խումբ մը գործիչներ ինքնավարութեան ծրագիր կը ներկայացնեն ընկերային բարենորոգումներով՝ յուսալով թէ Նիքոլա Ա. հետեւանք կուտայ ծրագրին։

Աշտարակեցի եւ ինքնավար Հայաստանի մը կազմութեան բաղձացողները յուսախաբ կ'ըլլան։ Ինքնավարութեան յոյսով ամէն զոհողութիւն կատարեցին, մեծ ծառայութիւն մատուցին ռուս բանակներուն՝ խոստովանութեամբ գովեստներու մէջ ժլատ զօրավարներու կողմէ։ Հետեւաբար Պարսամեանի թուած արդարացուցիչ կէտերը չեն համապատասխաներ Հայերու ակնկալութեան։ Քանի մը տող անդին կը հաստատէ արդէն,— «Ցարիզմի օրէնքներով ամրապնդուեցան աւատապետներու իրաւունքները ի վնաս գիւղացիներու, Արղութեան, Քալանթարեան եւ ուրիշներ տղրուկի նման կը ծծէին աշխատաւոր գիւղացիներու արիւնը»։ Ռուսիա կ'օրինականացնէր Պարսկաստանի եւ Թուրքիոյ մէջ առանց օրէնքի կատարուած կեղեքումները։ Միլիոնաւոր ըստրուկներ ունեցող պետութիւն մը տարբեր օրէնք մը չէր կրնար հրատարակել ոչ ռուս գիւղացիներու համար։

Պարսամեան կը գրէ թէ «Ռուս կառավարութիւնը, Պոլոժենիան հաստատելով,— նպատակ ունէր էջմիածնի եւ կղերականութեան ազդեցութիւնը օգտագործել Թուրքիոյ Հայութեան վրայ»։ Աւելցնելու էր թէ բնականօրէն Թուրքիա եւ այլ պետութիւններ պիտի հակազդէին այդ ազդեցութեան։ Ուստի ոչ մէկ բարիք սահմանէն անդին, մեծագործ չարիք Օսմանեան Հայութեան համար։ Կը մոռնայ Արեւմտեան Հայաստանի դատարկումը եւ Թուրքին ու Քիւրտին սեփականութիւն դառնալը, մնացող հայ բնակչութեան փոքրամասնութիւն մը կազմելը։ Պասկեւիչ Կովկասեան իր քաղաքականութեան համար էր որ փոխադրեց Օսմ. Հայերն որ Վարշաւիան վառելու [...] ըրաւ 1833ի լեհական շարժման [...] եւ 1848ին Հունգարիա արշաւեց, [...] նասէրները կոտորեց, կախեց, [...] բռնեց պաշտպանելու համար [...] միապետութիւնը։ Նիքոլա կ'ըսէր [...] պատերազմին. «Ես չեմ կրնար [...] որ Թուրքիան բաժնուի մանր [...] պետութիւններու, որոնք փախուստի [...] յարմար վայր պիտի դառնային [...] ներու եւ Մածծինիներու, [...] այլ յեղափոխականներու համար»։ [...] աէ, Ղրիմի Պատերազմը, Փարիզ, 18[...]

Միայն անգլեւֆրանսական [...] բարութիւնը չէր որ կը պաշտպանէր [...] կայսրութիւնը։ 1833ին կը կնք[...] Հիւնքեար Իսկելէսիի դաշնագիրը [...] կալ Օրլոֆի հետ։ Ռուսիա պաշտպան[...] հանդիսանար Թուրքիոյ ընդդէմ Եգի[...] տոսի եւ Ֆրանսայի [...]

Պարսամեան շատ ամփոփ յիշատակ[...] թիւն մը ըրած է Պոտտոյէն, [...] Կովկասեան Պատերազմ գործէն։ Մեզ[...] մնայ արտագրել Ռուսին պատմութիւն[...]

«Իշխան Ցիցիանովի օրով, [...] որ այս իշխանը մեծ ատելութիւն կը [...] դէպի Հայերը, շատեր Վրաստան եկա[...] ռուս հպատակ եղան։ 1804էն 18[...] ցուրտէն, սովէն, ժանտախտէն հարիւ[...] ներով մեռան եւ խեղճերուն քառորդ [...] ալն իսկ չմնաց։ Հայերը միշտ յառա[...] պահ գունդի մէջ էին։ Ռուսերը Հայ[...] մէջ գտան վստահելի բարեկամներ։ Սեպտեմբեր 1813ին Աղեքսանդր [...] գնահատական գրութիւն մը ղրկեց Հայ[...] րու անձնուէր ծառայութեան համար[...] Հայերու գաղթով պարսիկ կառավարութիւնը 32 միլիոն մանէթ վնասեց, [...] կառավարութիւնը ծախսեց 14·000 [...] լանտական ոսկի, բայց չահեցաւ տէր[...] թեան համար հարստութեան մեծ [...] բիւր»։

Ապագային ռուս մամուլը «Հայկական վտանգ» մը պիտի մատնանշէր Կովկ[...] մէջ։ Հայերուն աճումն ու տնտեսակ[...] բարգաւաճումը նախանձելի էր Ռուսե[...] րուն։ Ուրեմն միայն ցարիզմի քաղաք[...] կանութիւնը չէր որ հակառակ էր արեւ[...] եան Հայութեան։ Ջուլումի քաղաքա[...] նութիւնը մամուլի պայքարին հետեւա[...] քըն էր։ Դէպի Կովկաս ներգաղթ կազմ[...] կերպելով՝ Ռուսին նպատակն էր [...] տարկել արեւմտեան Հայաստանը։ [...] կասի մէջ կռուան մը ունենալ արեւմ[...] եան Փոքր Ասիոյ Հայութեան վրայ [...] դելու։ Միշտ պիտի հակառակէր [...] Ասիոյ մէջ հայ օճախի մը կազմութեան [...] հայ ազգութեան մը վերածնունդին։

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱ[...]

ՀՐՆ ԷՋԵՐ

ԼՈՒՍԱՅԱՐԱՐՈՒՀԻՆ

Սուրբիկ լուսայարանը դարձաւ ուրախ զուարթ, այն օրը մինչեւ իրիկուն երգ մը մրմռալով լուաց լաթերը, սովորականէն աւելի աշխոյժով ու հոգածութեամբ մաքրեց զանոնք, փրփուրը աւելի շատ եւ աւելի թանձր հանելով։

Յաջորդ առտուն մութնուլուսուն նաւակայքին խուցը վազեց Սուրբիկ, ճակտին վրայի խառնիխուռն մազերը կըցածին չափ շտկած, շապիկին կուրծքը ամօթխածութեամբ գոցած։

Յուսեփ հին ուռկաններ կարկտելու զբաղած էր, երբ աղջկան ներս մտնելը տեսաւ, ուրախութեան շողիւն մը փայլեցաւ աչուըներուն մէջ։

— Նա, էկա՞ր, ըսաւ ուռկանները մէկդի ընելով եւ ծրար մը առնելով զոր կարկառեց Սուրբիկին։

— Երկու շապիկ, չորս չորապ կայ մէջը, աւելցուց, աման աղէկ վլայ, աղուոր քուրիկս։

— Հոգդ մ'ընէր, ախպարիկս, ամէն նա կիտեն քի էս մէկ հատիկ վլացող եմ. հէմ քուկիններդ տաճա աղուոր ...

— Իրա՞ւ, հարցուց երիտասարդ ձըկնորսը՝ անուշ նայուածք մը սեւեռելով լուսայարարուհիին դէմքին վրայ։

Եւ, իրաւ, Սուրբիկ, Յուսեփին լաթերը մասնաւոր խնամքով լուաց, նախ եփոցին մէջ աղէկ մը եփեց, յետոյ երեք անգամ լուաց, այն տարիճան հոգածութեամբ որ ձիւնի ճերմակութիւն առացան շապիկները։ Ցերեկուան արեւին փռեց զանոնք, չորնալէն ետքը ծալլեց ու գուրգուրանքով առաւ ձկնորսին տարաւ։

Բերնին ջուրերը վազելով դիտեց Յուսեփ՝ երկար ատենէ ի վեր լուացք չտեսած իր շապիկները, եւ սա գովասանական արձակեց.

— Էյ աֆէրիմ Սուրբիկ, խըյախ վլացեր ես, քանի՞ փարա պիտի տամ։

Մանկամարդ լուսայարարուհին ձկնորսին մօտեցեր էր եւ չլսուելու համար ծեր նաւավարէն որ քիչ մը անդին անկողնին մէջ մրափելով կը քրուքտէր, ըսաւ ցած ձայնով.

— Ամէնուն քառասուն փարայէն վար չըլլար ամա, քենէ քսան փարա կ'առնեմ։

Ձկնորսը թեթեւ մը կարմրեցաւ, ձեռքը գրպանը խոթեց եւ երկու տասնոց դըրնելէն ետք Սուրբիկին ձեռքը, երրորդ մըն ալ տուաւ ըսելով.

— Ասով ալ հէմիշ առ տէ կեր։

Սուրբիկ դրեթէ ցատկռտելով մտաւ իր խցիկէն ներս. կրակը կը ճարճատէր, ջուրը կ'եռար թիթեղէ ամանին մէջ, աղտոտ լաթերը դիզուած կը կենային թախոյկին մէկ կողմը։

Սակայն, այդ օրը, Սուրբիկ փոխանակ ուրախ ըլլալու, լուրջ եւ տխուր կերպարանք մը ունեցաւ, ծանր ծանր, խոր մտածութեամբ համակ՝ լուաց լաթերը բայց ցերեկին, միտքն իյնալով Յուսեփին տուած տասնոցը, դուրս ելաւ, խառնուղ գնեց այն սառակով եւ անանկ անհամբերութեամբ կերաւ որ, յաւերժ ճաշին, իր նախկին զուարթութիւնն առացած էր։

Զորս օր ետքը նորէն նաւակայք գնաց մանկամարդ լուսայարարուհին, ուղեց ձկնորսին աղտոտներն, ու այս անգամ անկէց զատուեցաւ աւելի մտերմացած անոր հետ։

Իր սովորական այցը տուաւ Սուրբիկ, ձկնորսը սաւրեց գայն որ քիչ մը աւելի նստի եւ խօսակցին։ Խօսակցեցան, մէկը իր լուսայարարութիւնը գովեց, միւսն իր ծովային կեանքին վայելքները պարզեց։ Երկուքն ալ իրարու արհեստին հաճեցան, եւ այս անգամ իրարմէ բաժնուեցան ձեռքի ուժեղ սեղմումով մը եւ անուշ նայուածքներու զօրովալի գիրկընդխառնումով։

Սուրբիկին վրիպ այտերը լեցունութիւն մը կը ստանային, կենդանութիւն մը կը փթթէր անոր ամբողջ մարմինին մէջ. յորմէ հետէ կը տեսնուէր Յուսեփին հետ։

Առտու մը, Սուրբիկ, լաթերը առնելէ ետք, կամաց մը ըսաւ Յուսեփին.

— Ախպարիկ, քու լաթերուդ համար ալ ստակ մի տար, ամա իրիճա մը ունիմ, դուն ալ ինծի Ջատկին Փիստան մը կը չինե՞ս։

Ջատկին շրջազգեստը շինուեցաւ, եւ Սուրբիկ անօրինակ պերճութեամբ հագաւ զայն ու պտըտեցաւ։ Կեանքին մէջ հէք թշուառ աղջիկն այդքան ուրախ, այդքան երջանիկ չէր եղած։

Իրենց առաւօտեան տեսակցութիւններն հետզհետէ այնքան երկարեցան եւ իրենց ձայնն այնքան մեղմացաւ որ՝ հոն պառկող ծերունի նաւավարը քիթը բերանը սկսաւ ծռմռել ու մռլտալ։

Վերջապէս օր մը Յուսեփ փսփսաց Սուրբիկին ականջին.

— Ինծի կ'առնե՞ս, Սուրբիկ։

— Կ'առնեմ, ըսաւ լուսայարարուհին կարմրելով։

×

Առտու մը, Սուրբիկ նաւակայք գնաց Յուսեփին աղտոտ լաթերը առնելու համար. ծեր նաւավարը անդին կը խռկար. խեղճ աղջիկը զարմանքով տեսաւ թէ ձկնորսը իր ծիծաղկոտ դէմքով չէր երեւնար իրեն. միայն ուշադրութիւն ըն[...] դիտեց որ անկողինը ուռեցած էր. կա[...] մը մօտեցաւ, վեր առաւ վերմակը, եւ [...] հազին կոծ մը արձակեց. ծեր նաւավ[...] վեր ցատկեց։ Սուրբիկ անկողնին մ[...] վերեւը, Յուսեփին անշարժ մարմ[...] մօտ կեցած կուլար։

Նաւավարը ըսաւ երեժտակալով.— [...] վալը Յուսեփը, հըմ, էրէկ գիշեր նետած ատեն ծովը ինկեր է, մինչեւ ազատեր են նէ, խղդուեր է, [...] զենաաթին սօնը առ է, հատէ, մէ[...] դուն ալ մեխկ էս։

Ու վերմակը գլխուն քաշելով [...] սկսաւ քնանալ։

Հէք Սուրբիկ, կէս ժամ անըն[...] լացաւ ծովամոյնին սնարին վերեւը, [...] հեծկլտուքներով։

Յետոյ ծռեցաւ, կամաց մը համբու[...] Յուսեփին սառ շուրթերը, որոնք [...] նած էին, առաւ սենեակին անկիւնէ[...] բար մը, ուր կը գտնուէին խեղճ ձկ[...] սին առջի օրը պատռած աղտոտնե[...] դուրս ելաւ, խցիկը գնաց, ջրալից [...] կոյկին առջեւ անցաւ եւ սկսաւ [...] կատաղի շարժումներով, մատներով [...] լեզնօրէն պատռտելով շապիկը, ծրիկ[...] ւիկ ընելով, կտորներ քաշելով [...] երբեմն, օճառի փրփուրներուն [...] ցայտերուն մէջ, որք դուրս կը թափ[...] փէին թակոյկէն։

Յետոյ ժողվեց այդ բզկտուած լաթե[...] պարտէզ տարաւ, չուաններուն վրայ [...] ռեց, արեւին մէջ, եւ ինքն ալ անոնց [...] մացը նստաւ։

Հէք լուսայարարուհին, մերթ խնդ[...] մերթ լացաւ, մերթ հեծեծեց, քրքջաց։

ԵՐԲԻ[...]

(2 եւ վերջ)

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ԹԻՖԼԻԶՈՒՄ

Փոքրիկ ուշացումով «Պրաւտայի» մէջ լոյս տեսաւ Խրուշչեւի Անդրկովկասեան գիւղատնտեսութեան պատասխանատուների համագումարում արտասանած ճառը. Ուղիղ քսան օր առաջ, Յունուար 17ին, Միութենական Համայնավար կուսակցութեան կենտրոնի լիակատար նիստում, Պարոն վարչապետը թուելով անհամար փաստեր ցորենի, մսի եւ կաթի արտադրութեան մէջ տիրող յետամնացութեան, անփութութեան, անտէրութեան ու արդիւնքների կեղծուած հաղորդագրութիւններին, սպառնում էր հիմնական մաքրագործում կատարել անկարողների ու զեղծարարների: Սպառնում էր, որ առաջիկայ իր համախորհրդային շրջապտոյտին, տուեալ ճիւղի բարձր պաշտօնեաների առնուազն մէկ քառորդը ոչ միայն աթոռազուրկ կը լինի, այլեւ ծանր պատիժների կ'ենթարկուի։

Բայց ոչ կենդրոնական Ռուսաստանում (Վորոնէժ), ոչ Ուկրայինայում (Կիեւ) եւ մանաւանդ ոչ էլ Անդրկովկասում (Թիֆլիզ), Խրուշչեւ ոչ միայն յագուրդ չտուեց իր Մոսկուայի զայրոյթին, այլեւ հրապարակ եկաւ իբրեւ խորհրդատու, առաւել ընկեր ու մասնագէտ՝ յատկապէս սիրած եգիպտացորենի մշակման հարցում։ Բուռն հետաքրքրութեամբ կարդացւում է մեծածաւալ թերթի երեք երես բռնող Փետրուար 7ի ճառը Վրաստանի, Հայաստանի եւ Ադրբէյջանի հողագործութեան ընտրանիի առջեւ։ Դժուար է դրան նոյնիսկ ճառ անուանել, այնքան նա լի է առակներով, սրախօսութիւններով եւ անձնական յիշողութիւններով։ Օրինակներ։

« Վրացին ճաշասեղանն առատութիւնից զուրկ կը համարի, եթէ նրա վրայ չլինի զախոխբիլի, Հայը՝ խորոված, Ադրբէյջանցին՝ լուլա քէաբաբ, (Զուարթութիւն դահլիճում)։ Ամէն երկրի ժողովուրդ ունի իր իւրայատուկ նախասիրութիւնները սնունդի վերաբերմամբ։ Միջին եւ հիւսիսային Ռուսաստանի Ռուսը ճերմակ հաց չի սիրում։ Իմ հայրս միշտ սեւ հաց էր ուտում։ Ասում էր.— Ես չեմ կարող 12 ժամ աշխատել, եթէ ճերմակ հաց ուտեմ։ Ինքս ճերմակ հացի ընտելացայ Դոնի շրջանը փոխադրուելուց յետոյ։ Կան երկրագործութեան ճիւղեր, որոնց մէջ ես որեւէ ցուցմունք չեմ կարող տալ, — խաղողամշակութեան մէջ բան չեմ հասկանում ու նաեւ գինեգործութեան։ Աբխազիայում ծեր գիւղացիներ ինձ հիւր տարան։ Գինի առաջարկեցին,— քաղցր, թեթեւ, որ թւում է թոյլ գինի, բայց ես երիտասարդս չկարողացայ նրան խմելու մէջ հաւասար մնալ ծերերի հետ »։

Անշուշտ Խրուշչեւը չէր կարող լռութեամբ անցնել Միացեալ Նահանգների ժողովրդի բարեկեցութեան հասնելու ու նրանից անցնելու տարիներից ի վեր անվերջ կրկնուող նշանաբանի վրայից։ Պահանջում է ունկնդիրներից թեւնոցները վեր քաշել ու ամբողջ եռանդով գործի կպչել։

« Դրամատիրութիւնը ճգնաժամի մէջ է. պաշտօնական տուեալներով Մ. Նահանգներն ունին 5,4 միլիոն լրիւ եւ 1,7 միլիոն մասնակի անգործներ, իսկ մենք ոչ մի հատ եւ մօտիկ ապագայում բանուորական օրը կը հասցնենք վեց ժամի՝ ապրուստի բարձր մակարդակով։ Ասում են՝ իբր թէ մենք վատ ենք հագնուած։ Սխալ է, կլիմայական պայմանները մեզ թոյլ չեն տալիս գունեղ հագնուել, բայց որակով մեր հագուստեղէնը Եւրոպականից յետ չի մնում։ Եթէ մի Եւրոպացի գայ Իրկուտսկում ապրելու, կլիման կը ստիպէ նրան մեզ նման հագնուել »։

Պարոն վարչապետը նշում է Անդրկովկասի երկրագործութեան բացերը, թելադրում լուրջ ուշադրութիւն դարձնել ոռոգուող հողերի ընդարձակման, մերձհասարակածային պտուղների, թէյի, բամպակի եւ կրկին նոյն Եգիպտացորենի մշակման վրայ։ Անասնաբուծութեան թերիները խռովում են նրան եւ յիշեցնում է Յունուար 17ին Մոսկուայի ճառում նշուած կորուստները Վրաստանի, Հայաստանի եւ Ադրբէյջանի։

Բաւարար համարելով այսքանը Թիֆլիսեան ելոյթի ընդհանուր բնաւորութեան պատկերացումի մասին, հետաքրքիր եմ համարում միայն մեզ վերաբերեալ հատուածներն ու թիւերը նրա մէջ։

« Խորհրդային երկրի եղբայրական ժողովուրդների միջեւ, սերտօրէն միացած անխախտ բարեկամութեամբ, Անդրկովկասի ընկերվարական հանրապետութիւնները — Վրաստան, Հայաստան, Ադրբէյջան — գրաւած են պատուաւոր տեղ։ Մօտիկ ապագայում Խորհրդ. Վրաստան եւ Խորհրդ. Հայաստան կը տօնեն իրենց քառասնամեակը։ Անցեալ տարի այդ փառաւոր տարեդարձը տօնեց Ադրբէյջան»։

Ուրեմն Խ. Հայաստանի քառասնամեակի հանդիսութիւնները, ըստ Խրուշչեւի, մեր առաջն են եւ ոչ թէ անուշադրութեան մատնուեց այդ յոբելեանն։ Բուն օրը, Նոյեմբերի վերջին (1960) վարչապետը Մոսկուայում մխրճուած էր աննախընթաց Բաբելոնի մէջ, 81 համայնավար կուսակցութիւնների համաժողովում։ Նա վերջացաւ միայն Դեկտեմբեր 7ին, որից յետոյ մի քանի օր էլ զբաղուեց Չինաստանի նախագահ եւ Մաօ Ցէ Թունգի անմիջական գործակից Լի Շաօ Շիով։ Ուրեմն դեռ կարող է պատահել, որ Նիկիտա Սերգէեւիչը այցելէ Արարատեան աշխարհը,— Երեւան։

×

Առ 1 Յունուար, 1961, Խ. Հայաստանի բնակչութեան թիւն է 1.893.000 Մի տարի առաջ 1.763.000 էր։ Նախակրթարանի աշակերտն էլ կարող է հաշուել եւ գտնել, որ ներկայ տարուայ վերջը Խ. Հայաստան կ'ունենայ երկու միլիոն բնակիչ։

« Խորհրդ. Հայաստանում ստեղծուած է հզօր արդիւնաբերութեան — մօտաւորապէս հինգ հարիւր գործարաններ, հանքեր եւ ելեկտրակայաններ.

Նա արտադրում է տարեկան երկու միլիառ 700 միլիոն կիլովատ-ժամ ելեկտրում։ Մարդագլուխ աւելի քան Իտալիայում կամ Ճափոնում, 15 աւելի քան Թուրքիայում, 41 անգամ աւելի քան Իրանում »։

Վրաստան ունի այսօր 4.227.000, Ադրբէյջան — չորս միլիոն բնակիչ։

1960 թ. Վրաստան գործ է ածել 44 հազար թօն միս, Ադրբէյջան 49 հազար, Հայաստան 25 հազար։ Կաթ՝ Վրաստան 402 հազար թօն, Ադրբէյջան 390 հազար, Հայաստան 274 հազար։ Նոյն թուին Հայաստանում փչացել է 218 հազար ոչխար (11 տոկոսը մօտ երկու միլիոն ոչխարի), Վրաստանում 201 հազար, (10 տոկոսը), Ադրբէյջանում 224 հազար (5 տոկոսը)։

« Ես պատանեկութեանս հովիւ եմ եղել »։

« Ես արածացրել եմ Պոմէշչիկի ոչխարները եւ չեմ յիշում մէկ հատ ոչխարի կորուստ »։

Իբր թէ Թիֆլիսում Խրուշչեւը գովեստըն է արել Սթալինի։ Սխալ է։ Նա միայն թուել է այն անուանի մեծամասնականներին, որոնք գործել են Անդրկովկասում, առանց կանգ առնելու առանձնապէս նրանցից որեւէ մէկի վրայ։ Հայերից յիշում է Ս. Շահումեանին եւ Ա. Միկոյեանին, Վրացիներից՝ Սթալին, Օրջոնիկիձէ, Ցխակայա, Ջափարիձէ, Ադրբէյջանցիներից՝ Նարիմանով եւ Ազիզբէկով։

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՊԵՐԼԻՆԻ ԿԱՆԱՉ ՇԱԲԱԹԸ

Յունուար 27ին, Ուրբաթ, «Կանաչ Շաբաթ»ի բացումը կատարեց Արեւմտեան Գերմանիոյ Դաշնակցային Հանրապետութեան Նախագահ Հայնրիխ Լիւպքէ, Պերլինի ցուցադրութեանց սրահներուն մէջ։ Վիլի Պրանդ Արեւմտեան Պերլինի քաղաքապետը ողջոյնի խօսքին մէջ ըսաւ թէ Պերլինցիները նախագահը կը համարին նաեւ իրենց հովանաւորը։ Նախագահը իր կարգին, թէեւ շատ զգոյշ, զանազան առիթներով զգացուց որ Արեւմտեան Գերմանիա անքակտելի կը համարի իր կապակցութիւնը Պերլինի հետ։

Հողատնտեսութեան այս ցուցահանդէսը քսանեւհինգերորդն է Պերլինի մէջ, որոնց համար յաճախ քաղաքս եկած էր Տոքթ. Լիւպքէ, երբ դեռ հողատնտեսութեան նախարար էր։ Ներկայիս նախարարն է Վէռնէր Շվարց, որ «Կանաչ Ծրագրին» համար նիւթական օժանդակութեան ջատագով մըն է՝ գերման հողագործութեան դիրքը բարձրացնելու առաջադրութեամբ։ Պետութիւնը 1956էն ի վեր «Կանաչ Ծրագրին» յաջողութեան համար 19 միլիառ մարքի հասողութեամբ փոխատուութիւն եւ հիմնական օժանդակութիւն ըրած է եւ կը խօսուի որ այս տարի վեց հարիւր միլիոնի նոր վարկ մը պիտի բացուի, որպէսզի հողատնտեսութիւնը դժգոհութեան պատճառ մը չունենայ ի տես այն վերելքին որ ցոյց կուտայ գերման ճարտարարուեստը։

Արեւմտեան Գերմանիոյ եւ Արեւմտեան Պերլինի մէջ այս ուղղութեամբ ջանքեր կը թափուին եւ մեքենաներու միջոցով հողագործութիւն եւ ընդհանուր գիւղատնտեսութեան արտադրական ուժը կը բարձրացուի, որպէսզի հողագործը աշխատի իր տնտեսութեան մէջ եւ հոն արդիւնաբերէ եւ չմղուի դէպի ճարտարարուեստական ճիւղը։

Արեւելեան Գերմանիոյ մէջ հողը համայնական դարձաւ 1960ի գարնան, եւ դժգոհ գիւղացիներու երիտասարդութիւնն է մանաւանդ, որ կ'անցնի դէպի արեւմտեան Գերմանիա, ուր կը գտնէ աշխատանք եւ պետական օժանդակութիւն թէ իբրեւ բանուոր եւ թէ իբրեւ գիւղատնտեսական աշխատաւոր։

« Կանաչ Շաբաթ»ը Պերլինի մէջ իր ճոխութեամբ եւ գիւղատնտեսական գիտելիքներու, մեքենայացման նորութիւններու ցուցադրութեամբ որքան հետաքրքրական, նոյնքան քաղաքական ծուռ նայուածքի առիթ ընծայեց արեւելեան Գերմանիոյ մամուլին, որ քննադատեց գերման Դաշն. Հանրապետութեան Նախագահ Լիւպքէի ներկայութիւնը եւ այլ ելոյթներ, պնդելով որ արեւմտեան Պերլինը մաս կը կազմէ արեւելեան պետութեան։

Ահա այս թնճուկն է որ ամէն առթիւ կը ցցուի, երբ արեւմտեան Պերլինի մէջ ցուցահանդէսներ եւ հանդիպումներ տեղի կ'ունենան։

Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՏԻԳՐԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Մեր սիրելի եւ տաղանդաւոր հայրենակիցը, Տիգրան Պետրոսեան, Փետրուար 10ին, ճատրակի 28րդ համախորհրդային մրցումներին, տարաւ վերջին յաղթանակը եւ յայտարարուեց Խորհրդային Միութեան ախոյեան։ 19 խաղերից մէկը միայն տարուել է, իր դէմ ունենալով խորհրդային վարպետ խաղացողներին, որոնց թւում համաշխարհային ախոյեաններ Սմիսլով, Թայմանով, եւ համախորհրդային՝ Կորչնոյ, Շտէյն, Աւերբախ եւ այլն։

Պետրոսեան 31 տարեկան է եւ իր ուժերի կատարելութեան մէջ։

Եւս մի աշխարհն ի վեր տեսանելի առկայծումն հայ տաղանդի։

Հ. Ս.

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (113)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Վարազ իշխանի ցուցումներով շինում էին մի քանի խոշոր շէնքեր, հարթում – բանում էին նոր ճանապարհներ, որոնք պիտի տանէին դէպի հարեւան գիւղերը. շինում էին նոր աղբիւրներ, որոնց ջուրը կաւէ խողովակներով բերում էին հեռու լեռներում գտնուող ակունքներից։ Դրսից դիտողը եւ թէ քաղաքի մէջ շրջողը տեսնում, լսում էր շարունակ շինարարական իրարանցում ու աղմուկ, եւ դա ոչ թէ մի թաղում, այլ ամէն կողմ. քար էին տաշում, շաղախ էին անում, պատ էին շարում, գերան էին յղկում, կամ՝ դուռ ամրացնում... Շատ փողոցներում թափուած էին շինանիւթեր, եւ երեխաները խաղում էին դրանց մէջ. բազմաթիւ սայլեր քար, եղէգ, գերան էին կրում միակտուր, չիւղած անիւների սուր, երբեմն ամէն ինչ խլացնող ճռինչով։ Դրանց աւելանում էին սայլորների կանչերը եւ որմնադիրների ձայնը, որ կառուցուող տների վրայից պահանջում էին քար, աղիւս կամ շաղախ ...

Մեծ թուով վարպետներ ու գործաւորներ աշխատում էին եկեղեցու վրայ, որ պալատի հետ միասին շինւում էր քաղաքի կենդրոնում, իշխող բլուրի վրայ։ Այս երկու շէնքերի պատերը այժմ իսկ, իրենց անաւարտ վիճակում, աւելի բարձր էին, քան բոլոր տները։ Արքունի գործաւորների հետ միասին աշխատում էին տարբեր նախարարութիւններից եկած մարդիկ, որոնց մի բառով կոչում էին «տիրափախ», այսինքն՝ տիրոջից փախած, որ վիրաւորական չէր թւում բնաւ, այլ ընդհակառակն. խօսքը կարծես քաջութիւն կատարած մարդու մասին էր։

Արքունի շինականները բացառապէս ապրում էին կացարաններում, նոյն տեղերում ապրում էին եւ նորեկ տիրափախները։

Ընտանիքաւորները կացարաններում ունէին մի-մի խուց, իսկ մենակները ապրում էին ընդհանուր խցերում, հինգ-վեց, երբեմն մինչեւ տասը հոգի մի տեղ։ Այդ կացարանները Վարազ իշխանը կառուցել էր քաղաքի շինարարութեան սկզբից՝ այդ իսկ նպատակով։ Դրանք շատ հասարակ, ցածրիկ շէնքեր էին՝ ծանր օդով յագեցած, որ իրենց լոյսն ու օդը ստանում էին դռնից, երդիքից կամ փոքրիկ, երկու թզաչափ պատուհաններից։ Մարդիկ այդտեղ արթնանում էին շատ վաղ, մէկը միւսի ձայնից կամ հրումից եւ գնում այս-այն թաղը, վերակացուների հսկողութեամբ, մեծ շէնքերի վրայ աշխատելու, կամ՝ քաղաքից դուրս քար, շինափայտ ու եղէգն կրելու, բերուող աղբիւրների կաւէ խողովակները շարելու։

Ընդունուած կարգի համաձայն, վարպետներն ու գործաւորները բաժանւում էին խմբերի, եւ իւրաքանչիւր խումբ աշխատում էր որոշ տեղում, մի որոշ տան վրայ եւ իւրաքանչիւրը գիտէր իր անելիքը։

Այդպիսի կարգ էր սահմանել կառավարիչ իշխանը քաղաքի շինարարութեան դեռ սկզբից, եւ դա, նրա կարծիքով, նպատակայարմար էր եւ արդիւնաւէտ։ Միեւնոյն ժամանակ Վարազ իշխանը, հաւատարիմ իր սկզբունքին, թէ գովեստով ու խրախուսանքով մարդուն կարելի է աշխատեցնել առաւել լաւ, խօսք չէր խնայում վարպետներին ու գործաւորներին եւ ամէն խրախուսանքի վերջում կրկնում էր միշտ.

— Չմոռանաք, աւարտումից յետոյ լինելու են արքունի պարգեւներ ամէնքին, ամէնքին ...

Խոստումը հարկաւ, լինելով գրաւիչ, ոգեւորում էր գործաւորների մեծ մասին, մանաւանդ որ մի երկու անգամ պարգեւներ տուել էր մի քանի մարդու։ — Արքունական պարգեւներ ... Ու լարւում էին աւելի։

Քաղաքում աշխատում էին եւ կանայք։ Սրանք կատարում էին համեմատաբար թեթեւ գործեր՝ կաւահող էին կրում մաղում, շաղախ անում՝ կաւին աւազ ու դարման խառնելով։ Այդ կաւից նրանք թափում էին նաեւ աղիւս, եւ կաղապարած այդ աղիւսները շարում հարթ տեղեր՝ չորացնելու... Այդ շաղախների համար կժերով ջուր էին կրում աղբիւրներից կամ Զկնգետից։ Ոմանք սայլերով բերուած եղէգները իջեցնում էին դէրդ-դէրդ եւ փռում գետնին, որ չորանան, իսկ չորերը բարձրանում էին կտուրները եւ փռում նորաւարտ տան գերանների վրայ։

Եղէգը... քաղաքը լիքն էր դրանով, որովհետեւ եղէգնը համարւում կարեւոր շինանիւթ փայտին գրեթէ հաւասար. բացի այն, որ դրանով ծածկում էին տանիքները, այլ եւ շինում էին հոլիկներ՝ ամառուայ ժամանակաւոր օթեւաններ նորեկների համար։ Երբեմն դրանցով պատեր էին հիւսում եւ, դրսից ու ներսից ծեփելով, բնակւում մէջը։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ

	Ն. Ֆ.
Նախկին գումար	16.224,20
Տիկ. Ազապի Մուրատեան	30,00
Հայր Աթանաս Վ. Քէօչեճեան	10,00
Տէր եւ Տիկ. Անդրէաս Գազտասարեան	20,00
Այրի Տիկ. Մաննիկ Մինասեան	10,00
Լիոնի Ցիշատակի երեկոյեան առթիւ	220,00
Տէր եւ Տիկին Տօքթ. Գօղոսեան	10,00
Լոնտոնի հայրենակիցներէն, Դաշնակցութեան օրուան հանդէսին	495,00
Յակոբ Նիկողոսեան	50,00
Մ. Սարգիսեան	10,00
Ալֆորվիլի հանգանակութեան արդիւնքը	4378,00
Սողոմոն Թիլպիեան	15,00
Գէորգ Կոփոյեան	10,00
Ազատ Գալեան	10,00
Ընդհ. գումար	21.492,20

Հ.Յ.Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Այս Չորեքշաբթի :
ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Այս Հինգշաբթի :
ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Այս Հինգշաբթի :
ԻՍԻ.— Երեքշաբթի (Փետր. 28ին) :
ՊԱՆԵՕ.— Երեքշաբթի (Մարտ 7ին) :
Շավիլ.— Հինգշաբթի (Մարտ 9) :
Սոյն ժողովներուն ներկայ կ'ըլլան Կեդրոնական Վարչութեան ներկայացուցիչները : Կարեւոր օրակարգ եւ պարտաւորիչ ներկայութիւն :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Մ. Մանուկեանէ հարիւր Ն. Ֆ., իրենց որդւոյն Կ. Մանուկեանի ամուսնութեան առթիւ :

Տէր եւ Տիկին Ա. Օպօզեանէ 150 Ն. Ֆ. իրենց մօր մահուան առթիւ :

×

ՊԱՆԵՕ – ՔԱՇԱՆԻ Կապ. Խաչի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է տասը Ն. Ֆ. Տիկին Նուարդ Մաղազաճեանէ Այրի Տիկին Հոռոմ Տէր Սիմոնեանի մահուան տարեդարձին առթիւ :

×

Լիոնի Եկեղեցաշէն յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացաւ Փարիզէն Գ. Վահէ Զիլինկիրեանէ հանգուցեալ վոքանչ մօր հոգւոյն ի յիշատակ հազար Ն. Ֆ. :

Եկեղեցաշէն Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ գումարները, ի նպաստ շինութեան.— Տէր եւ Տիկ. Թուֆայեան քսան Ն. Ֆ., Ոմն վաթսուն, Ոմն հարիւր Ն. Ֆ. : Տէր եւ Տիկին Մանուկ Մանուկեան իրենց զաւկին ամուսնութեան առթիւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները ըրած են.— Եկեղեցաշէն յանձնախումբի հարիւր Ն. Ֆ., Աղքատախնամի մարմնի հարիւր, Կապոյտ Խաչի հարիւր, Կարմիր Խաչի հարիւր :

Կը խնդրուի սոյն գումարները եկեղեցւոյ դիւանէն ստանալ :

Լիոն Շարբէնէն Տէր եւ Տիկին Մուրատեան, հանգուցեալ Մաննիկ Մաքսաեան (Մարսիլիա մեռած), մահուան տարելիցին առթիւ 25 Ն. Ֆ. կը նուիրեն եւ 25 Ն. . ալ կը նուիրեն նոյնպէս Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան հանգուցեալ Նարգուհի Հաճի Գօղոսեանի ծննդ. Մուրատեան, (Երեւան մեռած) մահուան քառասունքին առթիւ :

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕՆԴ. ՄԱՐՄՆԻ
Կազմակերպած

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

Մարտ 2, ժամը 16էն 19, Փավիյօն Սօֆին (Փորթ Սօֆին) :
Հաճելի անակնկալներ :

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի
ԱՊՍՏԱՄԲԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ 40ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան շքեղ սրահին մէջ, ընկերահամակրական խնջոյքով :

Շաբաթ, (25 Փետր.) կէսօրէ վերջ ժամը 17 – 23 :

ԿԸ ԽՕՍԻ՝

ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին :
Առատ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով :
Մուտքը ազատ է :

17, Rue Bleue, PARIS (9e)
Մէթրօ Քատէ :

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Փետրուար 25ին :

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տիկին Ռոզ Հանըմեան քսան Ն. Ֆ. կը նուիրէ Ֆ. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին, իր ամուսնոյն Արտաւազդ Հանըմեանի յիշատակին :

Տիկին Տիգրանուհի տասը Ն. Ֆ. կը նուիրէ 1915ին նահատակուած իր հարազատներուն յիշատակին, Ֆ. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին :

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ԴԻՒՑԱԶՆԱՄԱՐՏԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սալ Մազընոյի մէջ, 88, Րիւ տ'Օպաներ
Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հայ Արենոյշներու եւ գայլիկներու :

Հովանաւորութեամբ Գ. Տ. ԹԷՔԷՃԱՆԻ (Միութեան պատուոյ նախագահ) :

Կը խօսի Գ. Ց. ՀԱՑԱԳՈՐԾԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին :

Առուր պատշաճի երգեր եւ արտասանութիւններ, հայկական պարեր, գեղջկական տարազներով :

Պիտի ներկայացուի Սմբատ Բիւրատի՝ ԱՒԱՐԱՅՐԻ ԱՐՇԻՒԸ (Ողբերգութիւն 4 արար)

Նոյն հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Նիսի մէջ, այս Կիրակի ժամը 16ին, Արքիսթիք սրահին մէջ : Միեւնոյն յայտագրով :

Պիտի խօսի Գ. ԱՐՄԷՆ ԹԱԹՈՅԵԱՆ :

ԾԱԽՈՒ Է

Քարաշէն (մէօլիէռ) փավիյօն մը Արքէօյի մէջ : Միայարկ, երեք սենեակ, տէպառա, վերնայարկ, մառան, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, արեւոտ, փոքր պարտէզ մը : Մեթրոյին եւ հանրակառքի կայարանին մօտ : Դիւրամատչելի գին : Հեռաձայնել՝

POR. 27-55

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գ. Գեորգ Գալթայեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Գէորգ Գալթայեան (բնիկ Մարմաճիկցի), դեղագործ (եղած է Պոլիս եւ Եգիպտոս) : Եգիպտոսէն Ֆրանսա անցած է, տեղեկացնել՝ Գեորգ Գալթայեանի,

189, BD. DE LA MADELEINE, NICE

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները, այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, ընկերուհի Միրանոյշ Անդրէասեանի բնակարանը, 13 Րիւ Էմիլ Զոլա : Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն անպայման ներկայ ըլլալ :

Հ. Յ. Դ.
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ.— Ակցունի ենթակոմիտէէն այս Երեքշաբթի, ժամը ճիշդ 21ին :

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանի յաջորդ հաւաքոյթը այս Չորեքշաբթի ժամը 21ին, Քատէի վերնայարկը : Պիտի ներկայացուի՝ Գրիգոր Մէլիքեանի կողմէ ձայնագրուած՝ Դանիէլ Վարուժանի յուշատախտակի զետեղման հանդիսութիւնը :

Պիտի լսուին՝ Հրանտ-Սամուէլի, Բիւզանդ Թօփալեանի, Փրոֆ. Ֆէյտիի, Սերովբէ Վրդ. Ազըլեանի եւ Շաւարշ Նարդունիի ճառերը :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին
Կիրակի, Մարտ 5, ժամը 18էն 24

Salons Lutetia
43, Bd. Raspail

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ.—

ՊԵՌՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆԻ
Ծանօթ նուագախումբը
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐ ԵՒ ԵՐԳ
ՊԻՒՖԷ, ՃՈԽ ԵՒ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
22
ՓԵՏՐՈՒԱՐ

MERCREDI
22 FEVRIER
1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9025 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4836

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՇՈՒՐՋ

Ամիսներէ ի վեր կը շարունակուի Եասը Ատայի կատակերգութիւնը ։ Ցոյց ալ չկայ, որ շուտով վերջանայ ։

Դատավարութեան սկիզբէն ի վեր ամբաստանեալներէն հինգ հոգի մեռան բանտին մէջ։ Ոմանք անձնասպան եղան, ուրիշներ՝ յանկարծամահ։ Խորհրդաւոր պայմաններու մէջ մեռաւ նաեւ բժիշկ Զաքար Դարվէր, նախկին դեմոկրատ երեսփոխան։ Տակաւին բանտն է միւս հայ երեսփոխանը՝ Մկրտիչ Շէլլէֆեան, — նախկին ատենապետ Պոլսոյ Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան—, որ ցարդ դատական ատեանին առջեւ չէ կանչուած ։

Դատավարութեան նպատակն էր ամէն գնով խայտառակել դեմոկրատ կուսակցութիւնը, հրապարակելով անոր վարիչներուն բոլոր աղտոտութիւնները, —զեղծում, կաշառակերութիւն, անբարոյականութիւն, զեղխութիւն, չուայտութիւն եւ այլն, իր սարօքն ։

Մեր ընթերցողները զզուանքով կարդացին սիրային ժամադրավայրի տիրուհի Լիւքս Նէրմինի եւ Քըլը Ֆաթմայի վկայութիւնները՝ պետութեան պարագլուխներուն, բարձրաստիճան օտար հիւրերուն, թագաւորներուն հայթայթուած կիններուն մասին (Յառաջ, 14 Փետր.)։

Փիէր Լոթիի եւ Քլօտ Ֆարէրի նման յայտնի գրագէտներն ու օտար զինուորական ու քաղաքական դէմքերը — Էրզրումէն մինչեւ Պոլիս — Թուրք գեղեցկուհիներու միջոցաւ սիրաշահելու աւանդական հին սովորութիւնը շարունակուած է ուրեմն նաեւ դեմոկրատ կառավարութեան օրով ։ Տարակոյս չկայ որ այսուհետեւ ալ պիտի շարունակուի ։

Միջազգային մամուլը օրը օրին կը հետեւի այս պատկերազարդ խայտառակութեան, որուն շնորհիւ հանրային կարծիքը յստակ գաղափար մը կազմէ Նոր Թուրքիոյ մասին ։

Իսկ Թուրք թերթերը երկար սիւնակներ կը տրամադրեն դատավարութեան մանրամասնութեանց, ժողովուրդին ուշադրութենէն ծածկելու համար երկրի տնտեսական — ելմտական ծանր վիճակը ։

Դեմոկրատներու իշխանութեան տասնամեայ շրջանին Թուրքիա 891 միլիոն տոլարի նուէր եւ 851 միլիոն տոլարի փոխառութիւն ստացած է օտար պետութիւններէ, մասնաւորաբար Ամերիկացիներէ. 1950ի սկիզբը պետական գանձին մէջ կար երկու հարիւր միլիոն տոլար արժէքով ոսկիի եւ օտար դրամներու մթերք մը ։ Իսկ արտաքին պարտքի գումարն էր 250 միլիոն տոլար։

Ներկայիս ոչ միայն հալած է պահեստի ոսկիի մթերքը, այլ նոր պարտքերը հատուցանելու համար տարեկան 110 միլիոն տոլար պէտք է վճարել յառաջիկայ հինգ տարիներու ընթացքին ։

Աւելի քան սկսուած եւ կէս ձգուած 1965 շինարարական ձեռնարկներ կան, որոնք 15 միլիառ 200 միլիոն թրքական ոսկիի բեռ մը կը ծանրացնեն պետութեան վզին։ Յետոյ նաեւ 1960ի ելմտացոյցը 900 միլիոն ոսկիի, պետական տնտեսական հաստատութիւններն ալ մէկ միլիառ չորս հարիւր միլիոնի բաց ձգած են ։

Այսքան ծանր պարտքի տակ կը գտնուի այժմ Կիւրսէլի կառավարութիւնը, որ կը գանգատի թէ տուրքերէն եկած եկամուտներն ալ պակսած են։

Վերջին հաշուով, Թուրքիոյ արտաքին պարտքին գումարն է տասներեք միլիառ 682 միլիոն ոսկի, վճարելի 48 տարուան մէջ, մինչեւ 2008 թուականը, տարեկան 674.976.655 տոլար (Մարմարա, 6 Փետրուար)։

Մեկնութիւնները աւելորդ են ։

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՄԱԿ-ԻՆ

Կ'ՈՐՈՇԷ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Ինչպէս կը սպասուէր Խորհրդ. Միութիւնը չօգտագործեց վեթօյի իր իրաւունքը եւ Քոնկոյի խնդիրը կրցաւ առժամեայ նոր լուծում մը գտնել։ Ինչպէս ծանօթ է ատեանին վրայ կային երկու բանաձեւեր, առաջինը՝ խորհրդային, կը ձգտէր վերջ տալ ՄԱԿի գործունէութեան Քոնկոյի մէջ եւ մանաւանդ Համըրշոլտի պաշտօնին։ Մոսկուա կ'առաջարկէր. — ՄԱԿը պէտք է դատապարտէ Պելժիոյ Քոնկոյի քաղաքականութիւնը, Չոմպէ եւ Մոպութու պէտք է ձերբակալուին, ՄԱԿը մինչեւ մէկ ամիս պէտք է քաշուի Քոնկոյէն, Համըրշոլտ պէտք է պաշտօնանկ ըլլայ ։

Այս բանաձեւը մերժուեցաւ 1ի դէմ (Խորհրդ. Միութիւն) 8 ձայնով ձեռնպահ մնացին Եգիպտոս եւ Սէյլան։ Անմիջապէս քուէարկութեան դրուեցաւ ափրօասիական բանաձեւը (Սէյլան, Լիպերիա, Հնդկաստան) որ ստացաւ 9 ձայն, երկու հոգի ձեռնպահ մնացին՝ Խորհ. Միութեան պատուիրակը՝ Զորին եւ Պերար (Ֆրանսա)։ Կը թուի թէ Խորհ. Միութիւնը չուզեց անել կացութիւն մը ստեղծել իր վեթոյով ։ Իսկ Ֆրանսա ձեռնպահ մնաց որովհետեւ գաղթավայրերու մէջ ՄԱԿի կարելի իրաւասութեանց հանդէպ իր առանձնայատուկ տեսակէտը ունի ։

Նիստը բացուած էր փոթորկալից մթնոլորտի մը մէջ ։ Համըրշոլտ հաղորդած էր Ապահովութեան Խորհուրդի անդամներուն թէ Լումումպայի վեց կողմնակիցներ որոնք Պաքվանկա փոխադրուած էին, հրացանի բռնուած են ։

Այս լուրը մեծ յուզում պատճառած է եւ Սէյլան, Լիպերիա եւ Հնդկաստան երկրորդ բանաձեւ մը առաջարկած են ուր կը դատապարտեն այս «ոճիրները» եւ կ'առաջարկեն որ ի հարկին ՄԱԿը զէնքի դիմէ միջամտութեան համար։ Այս երկրորդ բանաձեւը որ քուէարկութեան կը դրուէր նախորդէն ետք դուռ բացաւ երկար վիճաբանութեանց։ Ամերիկա առաջարկեց որ բարեփոխեալ յօդուած մը մտնէ, ուր կը դատապարտուին նաեւ Սթանլէյվիլի և այլ քաղաքներու մէջ պատահած «ոճիրները»։ Այս բարեփոխումը արժանացաւ խորհրդային վեթոյին, սակայն բանաձեւը իր նախնական ձեւին մէջ ստացաւ վեց ձայն՝ թեր եւ հինգ դէմ։ Ըստ կանոնագրի բանաձեւ մը կը քուէարկուի երբ առնուազն եօթը ձայն ստանայ, ուրեմն այս երկրորդ բանաձեւը մերժուեցաւ ։ Դէմ քուէարկած էին՝ Չինաստան, Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա եւ Թուրքիա ։

(Լուրերու շարքը կարդալ Դ. էջ)

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄԸ

ՈՐ ՉՈՒԶԵՐ ՄԵՌՆԻԼ

Մեր վաղուան թիւով կը սկսինք հրատարակել պատմաբան Ժագ Մատօլի յօդուածը՝ *Ժողովուրդ մը որ չուզեր մեռնիլ*, զոր հրատարակած է *Էօրոփ* պարբերաթերթը՝ *Հայ Գրականութեան* նուիրուած իր բացառիկ թիւին մէջ (Փետր.–Մարտ 1961)։

Այս յօդուածը կը հրատարակենք բացառաբար բնագրին լեզուով, ֆրանսերէն, որպէսզի աւելի մատչելի ըլլայ նոր սերունդէն ոմանց եւ տարածուի մեր ֆրանսացի բարեկամներուն մօտ ։

«LITTÉRATURE ARMÉNIENNE»

Paris, capitale universelle des « patries portatives », celles de l'esprit, vient de découvrir le monde arménien des Arts et des Lettres.

Voici trois mois, un éditeur éclectique offrait aux amateurs d'art, un passionnant album de « Miniatures Arméniennes », véritable feu d'artifice de dessin et de couleurs. Pour l'initié au langage sans paroles de l'image, il n'est pas d'autre expression première entre les hommes, avant et depuis la littérature.

Mais au commencement était le Verbe. Et la revue *Europe* vient de le rappeler au public de langue française, par sa double anthologie — poésie et prose — de *Littérature Arménienne*.

Fondée en 1923 par un groupe d'écrivains en collaboration avec Romain Rolland, ayant ce caractère commun d'être composé d'hommes de gauche, voire d'auteurs qui se veulent à la pointe de la recherche des temps à venir et de l'osmose des mondes par les lettres, la revue « Europe » a le très grand mérite de rester fidèle à son appartenance à l'Internationale Littéraire qui, elle, est éternelle.

M. Pierre Abraham, le directeur actuel de la revue a su, à juste titre, de deux prénoms se faire un nom brillant dans la vie littéraire de Paris.

Paraphrasant le mot de Renan, on pourrait dire qu'une littérature non traduite n'est qu'à demi universalisée.

Traduttore, traditore. Certes, mais personne ne contestera que la traduction ne soit aujourd'hui l'un des éléments essentiels de la connaissance, de la compréhension des mondes entre eux, par la voie des lettres.

La traduction, est-il besoin de l'ajouter, est le « médiateur » indispensable entre le public et l'écrivain étranger. C'est surtout grâce à elle que l'œuvre écrite se fait connaître hors des frontières nationales et s'inscrit, si elle est vraiment de valeur, au sommaire international des œuvres de l'esprit.

Ne fut-ce que pour ce rôle précieux d'humanisme, la double anthologie de la revue « Europe » mérite d'emblée la considération et l'intérêt que l'on doit à toute « médiation » littéraire.

Tel était notre sentiment à l'égard des essais antérieurs parus dans les « Cahiers du Sud », grand lauréat des revues littéraires de France, dirigés avec tant de dynamisme par M. Jean Ballard. Telle est notre pensée intime aujourd'hui, pour le numéro spécial de la revue « Europe » paru le 11 Février : ouvrage de 300 pages dont 200 réservées à la littérature arménienne, couverture illustrée, 16 hors texte.

Dans l'ensemble, la qualité de la traduction est bonne. On y remarque une forte application des traducteurs français à « comprendre » la lettre et l'esprit des œuvres traitées, et un souci louable à faire passer cette lettre et cet esprit par une véritable « recréation » littéraire, dans leur propre langue.

Le choix des auteurs et de leurs œuvres laissent beaucoup à desirer. Il ne pouvait en être autrement, puisqu'il semble que les matériaux aient été fournis par un organisme « vivant en vase clos », pour le moins peu au courant des goûts et des couleurs littéraires de l'Occident ; le choix des matières étant, par ailleurs, l'œuvre d'une rédaction qui, elle, devant le monde arménien des lettres qui lui était présenté, s'est trouvée à ignorer l'existence du grand « au-delà ».

Nous n'avons pas entre nos mains l'anthologie rêvée. Plus que l'absence de bon nombre d'écrivains confirmés, c'est la présence de certains auteurs infirmés, d'auteurs morts-nés, qui nous fait dire cela. Moins flagrant, l'on aurait pu nous opposer, peut-être, le proverbe des scolastiques du moyen âge : des goûts et des couleurs...

« La politique de l'humanité » envers « un peuple qui ne veut pas mourir », le « coup d'œil rétrospectif » sur « la langue arménienne et son histoire » sont des pages signées, et bien signées, que l'on doit lire. D'autres, extra-anthologie, peuvent ne pas être lues, tant elles ne valent pas leur poids d'encre.

Il est normal qu'une anthologie littéraire ne puisse éviter des pages de fausse joie. Rien ne saurait d'obliger à aggraver son cas, avec des pages historiques de mauvaise foi. Il est à regretter que la revue « Europe » n'ait pas su ou n'ait pas pu éviter cet écueil. Qu'il nous soit permis d'être catégorique et intraitable sur ce point capital.

Après l'historien, l'histrion n'a pas droit à la parole. Après l'historique de M. Jacques Madaule, la « chronologie » grotesque en plus d'un point, anonyme par surcroît, n'avait pas sa place dans une revue dont le fondateur se voulait «au-dessus de la mêlée».

Passons pour les dates imposées, dites historiques. Arrêtons-nous à celles, et non des moindres, qui n'y figurent pas, et entre autres : 24 *Avril* 1915, jour de deuil national pour tous les Arméniens et pour tous les temps, date anniversaire du premier génocide ; 28 *Mai* 1918, date que des héros ont écrite et que des hommes ne sauraient effacer, jour de l'Indépendance retrouvée de l'Arménie pour tous ses fils et pour tous les temps.

L'histoire arménienne a été souvent malmenée. L'Europe est coutumière du fait, dommage que la revue «Europe» ait suivi le mauvais exemple.

Nous savons ne pas donner à César ce qui ne lui appartient pas. La preuve en est que nous saurons ne pas donner tous les torts à la rédaction de la revue « Europe », bien qu'une page anonyme ne puisse toujours être retenue pour « libre opinion ».

Ce n'est pas diminuer le mérite de cet ouvrage, par ailleurs assez grand, de reconnaître qu'il ne réussit pas à tenir toutes ses promesses.

Les Arméniens fiers descendants de seigneurs terriens, rompus à séparer le bon grain de l'ivraie, se doivent tous de lire cet ouvrage.

Le public de langue française le lira également sans risque d'être égaré définitivement, quant à la littérature et l'histoire des Arméniens. Car, et il nous plaît de rendre cette justice à la rédaction de la revue, « *il est entendu qu'il s'agit d'un début et, en quelque sorte, d'une première édition destinée, dans l'avenir, à être complétée par d'autres textes* ».

Des textes qu'il nous plaira d'approuver sans réserves.

G. M. ALEMSHAH.

EUROPE, Revue Mensuelle, Paris.
Littérature Arménienne, Fév.-Mars, 1961.

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՀԵՏ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԱԾ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

« Արմինեըն Րիվիու»ի վերջին թիւին մէջ, Նոյեմբեր 1960, թիւ 51, հրատարակուած են երկու նամակներ, փոխանակուած Ուաշինկթընի Թուրք դեսպանին հետ, հետեւեալ խմբագրական ծանօթութեամբ —

« Ամբողջ աշխարհ գիտէ, թէ ինչո՞ւ Հայերուն դիրքը հանդէպ Թուրքերուն բարեկամական չէ եւ չի կրնար ըլլալ, որքան ալ փափաքելի ըլլար այդ :

« Դժբախտաբար միայն Թուրքերն են որ չեն վիտեր կամ կը մերժեն գիտնալ այդ իրողութիւնը :

« Այդ տեսակէտով շատ յատկանշական է Ուաշինկթընի Թուրք դեսպանին նամակը, զորան ուղղած է այս պարբերաթերթին՝ «Արմինեըն Րիվիու»ի խմբագրապետին : Նամակը ուրիշ տեսակէտով մըն ալ շահեկան է : Որչափ գիտենք, վերջին քառասուն տարիներու ընթացքին, առաջին անգամն է, որ Թուրք կառավարութեան պատասխանատու ներկայացուցիչ մը ինքզինքին թոյլատրած է ուղղակի հաղորդակցիլ հայ Ազգային քաղաքական կուսակցութեան մը պաշտօնական օրկանի խմբագրին հետ » :

Հետեւեալը բնագիրն է Թուրք դեսպանին եւ «Արմինեըն Րիվիու»ի խմբագրապետին միջեւ փոխանակուած նամակներուն :

Պատճէն այն անգլերէն նամակին, զոր Ուաշինկթընի թուրք դեսպանը ուղղած է «Արմինեըն Րիվիու»ի խմբագրապետ Գ. Ռուբէն Դարբինեանին.

7 Դեկտեմբեր, 1959

Թրքական դեսպանատուն
Ուաշինկթըն

Սիրելի Գ. Դարբինեան,

Այս նամակը կը գրեմ ձեզ, նկատի ունենալով որ «Արմինեըն Րիվիու»ի բոլոր թիւերը Թուրքիոյ մասին վարկաբեկիչ ակնարկութիւններ կը բովանդակեն :

Ինծի համար չափազանց դժուար է հասկնալ թէ ինչպէս Ամերիկայի մէջ ենթադրաբար, պատասխանատու ամերիկեան քաղաքացիներու կողմէ կը հրատարակուի անգլերէն լեզուով թերթ մը, որ կը բովանդակէ նման վատ ակնարկներ Թուրք ժողովուրդին դէմ եւ ցոյց կուտայ նման խեղճ ճաշակ մը :

Ես պիտի չփորձեմ հերքել բոլոր այդ սուտ ամբաստանութիւնները, որ եղած են Թուրք ազգին դէմ : Ոչ թէ այն պատճառով, որ այդ ամբաստանութիւնները կարելի չէ հերքել, քանի որ ծուռ, պակասաւոր, չափազանցուած կամ բոլորովին անհիմն են անոնք, այլ այն պատճառով, որ օգտակար նպատակի մը չեն ծառայեր վէճի մտնել այն դէպքերու մասին, որոնք պատահած են աւելի քան կէս դար կամ աւելի առաջ : Առկէ զատ ես վստահ եմ, որ Դուք լաւ գիտէք այդ պատահարներուն իրական պատճառները :

Բայց եւ այնպէս, ես կ'ուզեմ ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրել սա իրողութեան վրայ, որ «Արմինեըն Րիվիու»ի յօդուածներէն շատերը կը ցոլացնեն մտայնութիւն մը, որ թէ ծիծաղելի եւ թէ վտանգաւոր կերպով ազգայնամոլական է, անչնորհք կերպով նախապաշարեալ է, որ դիտումնաւոր կերպով սխալ կը ներկայացնէ իրողութիւնները՝ տալով պատկերը մէկ կողմին միայն եւ որուն միակ նպատակն է ատելութեան սերմեր ցանել :

Ես առիկա աներդարանալի կը գտնեմ, որովհետեւ այդ յօդուածներուն մէջ պարզուած գաղափարները հինցած են եւ ցոյց կուտան դիրք մը հանդէպ ազգայնականութեան խնդիրներուն, որոնք աւելի կը վերաբերին անցեալ դարուն, քան ներկայ դարու երկրորդ կիսուն :

Վնասակար են, որովհետեւ կը ձգտին նախապաշարել Թուրք – ամերիկեան բարեկամութեան օրինակելի վիճակը, զոր կը նկատեմ կենսական ազատ աշխարհին համար՝ համայնավարական ծաւալումի պայքարին մէջ :

Զարմանալի չէ որ անոնք անուղղակի կերպով կը վնասեն նաեւ հայ ծագումով Ամերիկացիներու շահերուն՝ ստեղծելով կասկածներ ուրիշներու մտքին մէջ ձեր կասկածելի մտադրութիւններու բնոյթի մասին :

Այդ պատճառով կ'ուզէի ձեզի թելադրել, որ, ապագային, ձեր հրատարակած պարբերաթերթին մէջ դրուելիք յօդուածները, մանրակրկիտ ուշադրութեամբ ընտրէիք, եւ մերժէիք այն բոլոր յօդուածները, որոնք կը պարունակեն Թուրքիոյ դէմ ատելութեան նիւթ : Այդպէսով՝ դուք օժանդակած կ'ըլլաք ոչ միայն Թուրք – ամերիկեան բարեկամութեան, այլեւ Թուրք – հայ բարեկամութեան եւ հասկացողութեան : Այս վերջինը մասնաւոր կարեւորութիւն մը ունի ձեզի համար, որուն պատճառները բացատրելու հարկ չկայ :

Թուրքերը եւ Հայերը միասին ապրած են երկար ատեն եւ իրենց ճակատագիրները սերտօրէն իրարու հետ կապուած են այնպէս, որ պէտք չկայ նպատակաւոր կերպով փորձեր ընել՝ յոռի զգացումներ ստեղծելու երկու ժողովուրդներու միջեւ, կատարելով անուանարկութեան եւ անարգանքի արշաւ՝ անոնցմէ մէկուն դէմ :

Իմ կարծիքով՝ ոեւէ մէկը, որ կը փորձէ ընել այդ, մեծ ոճիր մը գործած կ'ըլլայ : Ես վստահ եմ թէ դուք, ինչպէս եւ բոլոր հայ ծագումով պատասխանատու Ամերիկացիները, կը բաժնէք իմ տեսակէտները :

Ձերդ անկեղծօրէն,
ԱԼԻ Ս. Հ. ԻՐԳԻՒՊԼԻՒ
Դեսպան

Գ. Ռուբէն Դարբինեանին
Խմբագրապետ
« Արմինեըն Րիվիու»ի
«Հայրենիք» Ընկերակցութիւն,
Ուոթըրթոուն ?

212 Սթիւըրթ Սթրիթ
Պոսթըն, Մէս.
Մա/Լհ.

×

Թարգմանութիւնը անգլերէն այն նամակին, զոր «Արմինեըն Րիվիու»ի խմբագրապետ Գ. Ռուբէն Դարբինեան ուղղած է Միացեալ Նահանգներու թուրք դեսպանին.

15 Դեկտեմբեր, 1959

Նորին Վսեմութեան,
Ալի Ս. Հ. Իւրկիւպլիւ, դեսպան
Թրքական դեսպանատուն,
Ուաշինկթըն,

Սիրելի Գ. Դեսպան,

Ակնարկելով ձեր այս տարուան Դեկտեմբեր 7 թիւ նամակին՝

Կը ցաւիմ ըսելու, թէ դուք գտած էք սուտ ամբաստանութիւններ Թուրք ազգին դէմ « Արմինեըն Րիվիու»ի էջերուն մէջ :

Դժբախտաբար, այդ ամբաստանութիւնները հիմնուած են անհերքելի պատմական իրողութիւններու վրայ եւ հաստատուած են ականատես եւ պատասխանատու օտար դիտողներու կողմէ : Դուք կը խորհիք թէ յառաջ բերուած այդ իրողութիւնները, ծուռ, անկատար, չափազանցուած կամ բոլորովին չինծու են կամ թէ մենք նախապաշարուած կերպով կը ներկայացնենք անցեալը : Սակայն, մենք պատրաստ ենք ձեզի պատեհութիւն տալու, որ դուք ալ ձեր կողմը ներկայացնէք :

Ընդհանուր առմամբ՝ ձեզի համաձայն եմ, որ Հայերը եւ Թուրքերը ապրած են երկար ատեն քով քովի ու իրենց ճակատագիրները սերտօրէն կապուած են իրարու հետ եւ որ ոչինչ կարելի է շահիլ իրարու դէմ պայքարելով :

Սակայն, ձեզի հետ համաձայն չեմ, որ «Արմինեըն Րիվիու»ին մէջ Հայերը անուանարկութիւն, անարգանք կամ սուտ ամբաստանութիւններ ըրած են Թուրքերուն դէմ :

Իրականութեան մէջ, մենք պատմական անժխտելի իրողութիւնները ներկայացուցած ենք : Թերեւս քիչ մը խիստ լեզու գործածուած ըլլայ, ինչ որ հասկնալի է, բայց բնաւ երբեք թոյլ տուած չենք մեզի դէպքերու նպատակաւոր խեղաթիւրում կամ կեղծիք :

Եթէ հայ ժողովուրդը ատելութեամբ լեցուած է Թուրքերու հանդէպ, պատճառը Հայերը չեն եւ չեն ալ կրնար ըլլալ :

Հայերը Թուրքիոյ մէջ հպատակ ցեղ մըն էին : Եթէ Թուրքերը լաւ վարուէին անոնց հետ, անոնք որեւէ պատճառ պիտի չունենային ատելու զիրենք մասնաւորապէս այն պատճառով, որ նման ատելութիւնով մը ոչինչ պիտի շահէին :

Հայերը Թուրքիոյ մէջ մշտապէս ճնշումներու եւ պարբերական ջարդերու ենթարկուած են մինչեւ 1915ը, երբ Թուրք կառավարութիւնը, Հայկական խնդրոյն միանգամ ընդմիշտ վերջ տալու համար զանգուածային տարագրութիւններով եւ ջարդերով փորձեց Հայերու դէմ ցեղասպանութիւն գործել :

Թուրքերը իրենց գործած ոճիրը կ'արդարացնեն ըսելով, թէ՝ հայկական յեղափոխութիւն կար : Բայց, նախ, ըսենք, որ պատմութեան մէջ չէ եղած ազգ մը, որ յեղափոխութեան դիմած ըլլայ, եթէ կեանքի պայմանները անտանելի դարձած չեն : Երկրորդ՝ ոչ մէկ յեղափոխութիւն կ'արդարացնէ ազգի մը դէմ ցեղասպանութիւն գործելը ուրիշ ազգի մը կողմէ :

Կ'ուզէք որ մոռնանք անցեալը : Մենք ալ կ'ուզենք մոռնալ : Բայց Թուրքերուն համար անցեալը մոռնալ աւելի դիւրին է, քանի որ անոնք գրաւած են Հայերու պատմական հողերը, իրենց հպատակ հայ ժողովուրդին կէսը ջարդած են եւ միւս կէսն ալ ցրուած են աշխարհի չորս անկիւնները՝ զրկելով զանոնք իրենց նախնիքներու տուներէն եւ սեփականութիւններէն :

Հրէշային «Վարլըգ Վէրկիսի»ն, որ 1943ին Հայերու վրայ ծանրացաւ, եւ 1955 Սեպտեմբեր 6 – 7, բարբարոսական այն պոռթկումը որ տեղի ունեցաւ Իսթանպուլի, Իզմիրի եւ այլ վայրերու փողոցներուն մէջ, տակաւին մտքերու մէջ կենդանի են :

Ի՞նչպէս կ'ակնկալէք, որ Հայերը այդքան դիւրութեամբ մոռնան Թրքական վայրագութիւնները :

Ճշմարիտ չէ՞, որ անոնցմէ իւրաքանչիւրը կորսնցուցած է երկվեցեակ մը ազգականներ կամ սիրելիներ, որոնք զոհ եղած են այդ վայրագութեանց, իսկ իրենք զրկուած են կարելիութենէն վերստանալու իրենց նախնեաց տունը եւ սեփականութիւնը, որոնք այժմ Թուրքերու կողմէ գրաւուած են :

Դժբախտաբար, Հայոց դէմ ցեղասպանութեան հեղինակները, ըլլայ Թուրք կառավարութիւնը, ըլլայ որեւէ կազմակերպութիւն կամ անհատ, հակառակ այն իրողութեան, որ 44 տարիներ անցած են այդ եղերական դէպքերէն, որեւէ ատեն որեւէ ցաւ կամ որեւէ զղջում յայտնած չեն գործուած այդ ոճիրի մասին, եւ ոչ ալ որեւէ տրամադրութիւն ցոյց տուած են որեւէ բարոյական, նիւթական [կամ] քաղաքական հատուցում ընելու վերապրող Հայերուն, գէթ ինչպէս որ գեր[մանական] կառավարութիւնը ըրաւ Հրեաներուն, [ո]րոնք վերապրած էին Հիթլերի կեդրոն[ա]ձեւ ճամբարներէն եւ անոր դիւային մա[հ]ուան նկուղներէն :

Ընդհակառակն, վերապրող Հայ[ե]րը տեսան Թրքական մամուլին, պաշտ[օն]ական անձերուն չնական մտայնութիւնը մ[...] այն եւ ձգտումը՝ ցեղասպանութեան [...] բողջ պատասխանատուութիւնը ձգել [...] զոհերուն վրայ :

Կատարելապէս կը հասկնամ թէ ին[չու] համար չափազանց անհաճոյ է ձեզ կար[դ]ալ «Արմինեըն Րիվիու»ներուն [մէջ] Թուրք բարբարոսութեանց պատմութի[ւն]ները, որոնք ձեզ համար անհանգստա[ցուց]իչ են, մինչ դուք կ'ուզէիք մոռնալ զ[ա]նոնք : Դժբախտաբար, դուք, որ ըսել[...] Թուրք կառավարութիւնը, ոչինչ կ'ը[նէ] որ Հայերը մոռնան Թուրքերու այդ [ո]ճիրները, որոնք գործուած են Հայեր[ու] դէմ :

Հայ – Թրքական բարեկամութիւնը [...] մէնէն կենսական բաղձանքներէն մէկն [է] Հայերու համար : Բայց նման բարեկա[մ]ութեան մը հաստատումը մեզմէ կա[...] խում չունի, այլ՝ ձեզմէ՝ Թուրքերէն, որովհետեւ, առանց որեւէ բարոյական նիւթական եւ քաղաքական հատուցու[մի] ձեր կողմէն, հոգեբանօրէն անկարելի Հայերուն համար որեւէ մերձեցո[ւմ] Թուրքերուն հետ :

Այդ պատճառով, Գ. Դեսպան, [եթէ] Հայ – Թուրք բարեկամութիւնը կարե[ւոր] է ձեզ համար ալ, դուք պարտաւոր [էք] նախաձեռնարկ ըլլալ, եւ դուք պարտա[ւ]որ էք գործել այդ ուղղութեամբ :

Յարգանքներով,
ՌՈՒԲԷՆ ԴԱՐԲԻՆԵ[ԱՆ]
Խմբագրապետ
«Արմինեըն Րիվիու»

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Կրաւորական պաշտպանութենէն պիտի անցնինք ներգործական ինքնապաշտպանութեան : Եւ հանգիստ պիտի չընէ թշնամին ցորչափ կայ ու գոյութիւն ունի կազմակերպուած հայ երիտասարդութիւնը — այսինքն՝ Դաշնակցական երիտասարդութիւնը :

Կը գիտակցինք, թէ մեր համախմբուած ուժին մէջն է մեր միակ փրկութիւնը : Հետեւաբար, կը ջանանք միութեան եզր մը գտնել ամբողջ հայ երիտասարդութեան համար, որ հաւաքուի մէկ դրօշի տակ եւ գործէ յանուն միեւնոյն գաղափարականին :

Երիտասարդութիւն մը, որ ախոյեանը ըլլայ Հայ Դատին : Երբեք պիտի չմոռցուի Հայ Դատը եւ զայն աշխարհի ծանօթացնելու գործը հայ երիտասարդը պիտի շարունակէ : Ժողովուրդը պիտի շարժի երիտասարդութեան շնորհիւ եւ, եթէ այսօր կան տակաւին թմրածներ եւ անտարբերներ, վաղը անոնք եւս պիտի արթննան, պիտի գործակցին եւ մասնակից պիտի դառնան մեր ազգային եռուզեռին :

Այդ եռուզեռին մէջ մեծ է դերը երիտասարդութեան : Ոչ, հայ կեանքի մէջ ձեռնածալ ականատես մը չէ Դաշնակցական երիտասարդը : Ուր գործ կայ, հոն է Դաշնակցական երիտասարդութիւնը : Ուրիշ խօսքով՝ հոն, ուր Դաշնակցական երիտասարդութիւն կայ, կեանք կայ :

Մենք կը պատրաստուինք իբրեւ զոհաբերող քաղաքացիները ապագայ Անկախ եւ Միացեալ Հայաստանի, բայց ասիկա ոչ միայն արգելք չէ, այլեւ, ընդհակառակն, խթան է մեր քաղաքացիական պարտականութիւնները լաւագոյնս կատարելու նաեւ մեր հիւրընկալ երկիրներուն հանդէպ :

Ուստի, այսօրուան դաշնակցական երիտասարդը, հետեւելով իր նախնեաց դիւցազնական օրինակին, ուխտած է ամէն զոհաբերութիւն յանձն առնել եւ ծառայել հաւատքով եւ անշահախնդիր ոգիով :

Մենք մեր կարելին պիտի ընենք՝ լեցնելու համար այն պարապը, զոր կը թողուն մեր ազգային գործիչները իրենց ե-տին, երբ կը բաժնուին այս աշխարհէն :

Հայ երիտասարդը չի կրնար իր ժողովուրդը յուսախաբ ընել : Եթէ ուսուցիչ պիտի ըլլանք, կ'ուզենք լաւ ուսուցիչ ըլլալ, եթէ կրօնական կոչում ունինք, կ'ուզենք արժանաւոր եկեղեցականներ ըլլալ, եթէ գրականութեան պիտի հետեւինք կ'ուզենք որակաւոր գրող ըլլալ, իսկ եթէ քաղաքական ասպարէզը պիտի ընտրենք, կ'ուզենք իմաստուն քաղաքագէտներ ըլլալ :

Հռոմի հրապարակին վրայ, օր մը յանկարծ խորխորատ մը բացուեցաւ : Կարելի չեղաւ լեցնել այդ խորխորատը : Աստուածները սաստիկ բարկացած էին : Խորխորատին խորէն ձայն մը կը պահանջէր երիտասարդի մը կեանքը : Եւ Հռոմի ամէնէն քաջ երիտասարդներէն մին իր ձիով նետուեցաւ խորխորատին մէջ, [որ] լեցուեցաւ անմիջապէս, կը գրէ տեղ[...] Շաւարշ Նարդունի :

Ի վերջոյ, երբ հարկը պահանջէ, [...] երիտասարդը հայ կեանքին մէջ բացուած խորխորատին մէջ նետուելու պատրաստ այդ կամաւոր զոհը պիտի ըլլայ :

Այսպէս կը դաստիարակէ մեզ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը :

ՎՐԷԺ-ԱՐՄԷՆ ԱՐԹԻՆԵ[ԱՆ]

Տես Յառաջ 17 եւ 18 Փետր. :

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆՕ, (Յառաջ) — Իտալահայ Մշակութային Միութիւնը Փետրուար 2ին երեկոյեան, Ազգային Տան երդիքին տակ տուաւ 1960 – 1961 տարեշրջանի իր երկրորդ գրական համերգ – հանդիպումը : Նախ, Միութեան նախագահը, ամփոփ ներածականով մը, անդրադարձաւ արժէ[...] եւ տաղաչափեալ գրականութեան [...] ստորոգելիներուն՝ որսնք ստեղծագործական գրականութիւնը կը տեւականացն[են] ժամանակին մէջ, զայն օժտելով գրին անփոփոխելիութեան կնիքով : Ապա պատճառաբանեց թէ ինչու նման գրական հանդիպումներ անհրաժեշտ ձեռնարկներ են, որոնք հնարաւորութեան ընձեռն[...] մէջ յաճախադէպ կրկնութիւնը հետզհետէ կը ստեղծէ ընթացիկ մտայնութիւն սովորութիւն մը, բարձրօրէն օգտակար որովհետեւ ինչպէս որեւէ ազգի՝ նմանապէս մեր ազգին բարոյական նկարագր[...]

եւ մտաւորական փնտռտուքներու մայր երակը առաւելապէս կը բաբախէ իր մշակոյթին մէջ, այլազանուելով եւ ճոխանալով սերունդէ սերունդ, այրուած կեանքի եւ երազուած գեղեցկութեանց արձագանգներով բեռնաւոր: Խարքերու, սովորութեանց, պատմական, քաղաքական եւ տեսաբանական ընդհանրացումներ յաճախադէպ կը ժամադրուին ժողովուրդի մը գրականութեան մէջ, որով՝ վերջինս կը ներկայանայ անփոխարինելի ուսուցիչ – դաստիարակ մը բոլորիս, մանաւանդ երիտասարդ սերունդին, զոր, նկատի առած ժամանակները, որքան ալ ըմպաստելու ըլլանք ազգապահպանման ազդակներով՝ զանոնք նկատելու ենք անբաւարար ու շարունակելով անոր ընծեռել միշտ աւելի առաւելը, ուրիշ ճար չկայ: Ասոր համար՝ նուիրում պէտք է, հաւատք, կորով եւ զօրով:

Սկսան ընթերցումները: Երիտասարդ տիկիններ, օրիորդներ եւ պարոններ, ընդամէնը 14 անձեր, սկսան յաջորդաբար ընթեռնուլ Դ. Վարուժանէն, Սիամանթոյէն, Ա. Իսահակեանէն, Յ. Թումանեանէն, Ե. Չարենցէն, Մ. Զարիֆեանէն, Մ. Մեծարենցէն, Ա. Չօպանեանէն, Ս. Շահազիզէն, Լ. Բաշալեանէն, Պ. Դուրեանէն, Շ. Կուրղինեանէն, Վ. Տէրեանէն, Գ. Պէշկէօթիւրեանէն, Մ. Նալպանտեանէն եւ Ն. Ռուսինեանէն հատընտիր, արձակներ եւ բանաստեղծութիւններ, ստեղծելով կախարդիչ մթնոլորտ մը, ոչ անշուշտ առաւելապէս ընթերցողներուն վարպետութեան պատճառաւ, որոնք, բոլորն ալ համեստ այլ հաւատաւոր նուիրեալներ են, այլ՝ գրութեանց, որոնք ներկաներէն շատ շատերուն մտքերուն մէջ անթեղուած մնացած էին աւելի քան քառասուն երկար տարիներ, ու հիմա կը վերադառնային իրենց յուզեալ յիշողութեան, նոյնհետայն խօսելով իրենց ամենահարազատ մարդկայնութեան:

Հայկ. Տան մայր սրահը կարելի է ըսել թէ լի էր ծայրէ ծայր: Սրտապնդիչ երեւոյթ է այս, նկատի առած ձեռնարկին նկարագիրը, — արձագանգ՝ հարազատ գրականութեան:

Շատեր փափաք յայտնեցին որ նմանօրինակ գրական հանդիպումներ ալ աւելի սոյեպ կրկնուին: Լաւ,— պայմանաւ որ բոլորս ալ, մեր կարգին, ապագային եւս կրկնենք մեր այսօրուան խանդավառութեան թափն ու թիւին քանակը, միանգամընդմիշտ մոռացութեան տալու համար այն անհաճելի յանկերգը՝ որ կ'ըսէ. — Գործ մը սկսիլ Հայու պէս եւ վերջացնել զայն Անգլիացիի պէս: Ոչ, սկսիլ եւ վերջացնել Հայու պէս: Պէտք չունենալ Անգլիացիին:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱԶՄԱՎԷՊ ամսագիր, հանդիսարան, բանասիրական, գրական, գիտական, բարոյական Յուլիս – Օգոստոս, 1960, Ս. Ղազար, Վենետիկ, (Իտալիա):

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ

—o—

Ընդհանուր պատերազմէն բաւական առաջ Հրաչեայ Տէր – Ներսէսեան Բանբեր անունով օրաթերթ մը կը հանէր: «Կավռօշ»ի խմբագիր Եր. Թօլայեան ամէն օր հոն իր քրոնիկի սիւնակը ունէր: Նիւթերն ալ «Ազատամարտ» օրաթերթի էջերուն մէջ կը փնտռէր: Երկուշաբթի օրերը «Ազատամարտ» չէր հրատարակուեր, հետեւաբար Երեքշաբթի օրուան «Բանբեր»ին մէջ «Երէկ «Ազատամարտ»ը լոյս տեսած չըլլալով՝ այս օրուան քրոնիկ գրելու նիւթ չկրցայ գտնել» ըսելով կը վերջացնէր: Քանի մը ամիս «Բանբեր»ը հրատարակելէ ետք, երբ տեսաւ թէ թիրաժը կը պակսի եւ բացը երթալով կ'աւելնայ, «վնասին ուրտեղէն ալ եա դառնաս խելացութիւն է» ըսելով թերթին հրատարակութիւնը դադրեցուց:

Ամիսներ անցան: Օր մը յանկարծ Սարայեւոյի մահափորձը տեղի ունեցաւ եւ քանի մը օրէն ալ Ա. Ընդհ. պատերազմը ծագեցաւ: Թուրքիա զինեալ չէզոքութիւն յայտարարեց: Զինուորական տարիքի մէջ գտնուողները իրենց պարտականութեան գլուխը գացին: Դրամատուները տասը առ հարիւր վճարում ընելով՝ վճարումները գեղչի ենթարկեցին: Հրապարակին վրայ կայունութիւն մը յառաջ եկաւ: Ամէն մարդ ձեռքի դրամին վրայ սկսաւ դողալ: Բոլոր առեւտրականները իրենց առնելիքէն միայն տասը առ հարիւրը առնելու իրաւունք ունէին, պոռօ, մուրհակ իրենց նշանակութիւնը կորսնցուցած էին: Ի՞նչ ընել, ահա կարեւոր հարցը: Պզտիկ ծաւալով թերթ մը հանել եւ օրը օրին վերջին հեռագիրները թերթին հասցնելով ընթերցող հասարակութիւնը լուրերով գոհացնել: Այս գործը գլուխ հանելու համար նախաձեռնարկ ոգի պէտք էր ունենալ: «Կիւթէնպերկ Մատենաշարի» գրաշար հրատարակիչները Երուանդ Մըրլեան (հիմա Գահիրէ «Ոսկետառ» տպարանին տէրը) եւ Գաբրիէլ Յովհաննէսեան (մեռած) կը սկսին խմբագիր, տպարան, ցրուիչ գտնել: Թերթի մը արտօնութիւնն ալ պէտք էր: Բայց օրուան պայմաններուն մէջ արտօնութիւն առնել անկարելի էր: Հրաչեայ Տէր–Ներսէսեանի «Բանբեր»ը կը յիշեն եւ կ'երթան հրատարակելու համար հրաման կ'ուզեն:

Արտօնատէրը Պ. Հրաչեայ Տէր – Ներսէսեան, իսկ հրատարակիչները Կիւթէնպերկ Մատենաշարի գրաշար հրատարակիչները «Բանբեր»ի «Վերջին Լուր» անունին վրայ կը համաձայնին: Իբր խմբագիր հանդուցեալ Վահան Թօշիկեանին եւ Ցակոբ Տէր Ցակոբեանին հետ ալ կը համաձայնին:— Տպարան Արաքս (Ատոմ Շահէն) տպելու հոգը կը ստանձնէ: Ցրուելու եւ վճարելու հոգն ալ Եփրատ գործակալութեան տէր գրավաճառ եւ թերթին գործակալ հանդուցեալ Ստեփան Քիւրքճեան:

Հաշիւի տետրակները դեռ քովս են: Օրը տասը ղրուշ կը ստանար Վ. Թօշիկեան, տասը ղրուշ Ցակոբ Տէր – Ցակոբեան, երեսուն ղրուշ երկու գրաշարներուն, երեսուն ղրուշ տպարանին: 19 ղըրուշով մէկ ծրար թուղթ առինք Թահմիս փողոց թղթավաճառ Օժալվոյէն եւ առաջին թիւը հրապարակ ելաւ:

Երկրորդ օրը թղթավաճառ Հրեան 20 ղրուշ ըրաւ եւ շարունակաբար թերթին տպաքանակին բարձրացումին հետ գինը բարձրացուց: Հայ ցրուիչները, որոնք տարիներով «Բիւզանդիոն» ծախած էին, թերթին ծաւալը եւ իրենց հրապարակէն քիչ մը հեռու ըլլալը պատրուակելով, Պապը Ալի գալ թերթ առնել չուզեցին: «Վերջին Լուր»ին մէջ ծանուցում մը զըրուեցաւ: Նեցուկ չունեցող զինուորի ընտանիքներ իրենց անչափահաս զաւակներուն օրուան հացին դրամը ճարելու համար թերթին վաճառման դիմելու հրաւիրուեցան: Հետեւեալ օրը 40 – 50 հայ կիներ իրենց 10 – 12 – 14 տարեկան մանչ զաւակներով «Վերջին Լուր»ին տպարանին առջեւ պոռչ բռնեցին: Անունով մականունով արձանագրուեցան եւ հարիւրաւոր թերթ առնելով իրենց տարիքին շնորհած թեթեւութեամբ քանի մը վայրկեանի մէջ Ղալաթիան, Պէյօղլուն, Փանկալթին, Շիշլին, Մեծ Շուկան, Մահմուտ Փաշան, Կետիկ Փաշան, Գում Գափուն եւ Սամաթիան ողողեցին: Ցաջողութիւնը կատարեալ էր: Փանկալթիի լրագրավաճառ Յովսէփ եւ Վարշամ եղբայրները, եւ Եշիլգիւղէն Արթինը այս խումբին մնացորդներն են: Այս փոքրիկ ցրուիչներու հրապարակին վրայ երեւումը Ցակոբ Տէր Ցակոբեանի ներշնչեց Մեր ջոկատը վերնագրով գրութիւն մը, նշանակալից եւ կուռ գրութիւն մը ուր հայ ընտանիքին նոր նեցուկները կը գովէր իրենց արհեստի եւ պարտականութեան ըմբռնումով եւ ցեղային բնազդով:

«Վերջին Լուր» իր պարզ եւ օրուան լուրերով հրապարակի ամենէն մեծ միջին դասակարգի թերթը եղաւ: Այն ատեն լրագրավաճառները մինչեւ Պապը Ալի եկան իրենց յաճախորդներուն գոհացում տալու համար: Ցետոյ առ յաւէտ բաժնուեցան տպագրիչ Ատոմ Շահէն եւ ընդհ. ցրուիչ Ստեփան Քիւրքճեան: Քանի մը ամիս ետք ընտանիք չունեցող պանդուխտներու հեռացումով բաւական պակսեցաւ ընթերցողներու թիւը: Գրաշարական կազմն ալ փոխուեցաւ: Եր. Մըրլեան Եգիպտոս գընաց, միւսներն ալ զինուոր եղան:

Օր մըն ալ երբ շարուած էջին փորձերը սանսիւրին տարի՝ որպէսզի աչքէ անցընէ, հայ գրաքննիչ մը հարցուց թէ Ցակոբ Տէր – Ցակոբեանը խմբագրատո՞ւն է: Հաստատական պատասխանիս վրայ, քովը կեցող մարդու մը հետ սկսաւ խօսիլ: Վերադարձիս ըսին թէ Ցակոբ Տէր – Ցակոբեանը ոստիկանատուն տարուած է: Մինչեւ Դոնիա կ'երթայ եւ հոն ինչ միջոցաւ չեմ գիտեր՝ կը յաջողի մնալ նորոգուող մզկիթի մը ներքին զարդերը իբր նախշ գծելու համար: Զինադադարին վերադարձաւ եւ «Վերջին Լուր»ին մէջ իր գործին գլուխը անցաւ:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿՐՆԱ՞Ն ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՇԻՆԵԼ

Պոլսոյ թրքերէն թերթերը կը գրեն.

— «Վերջերս խնդրոյ առարկայ եղաւ ինքնաշարժի ճարտարարուեստ մը հիմնելու հարցը: Այս մասին, ինքնաշարժի ներածողները հետեւեալ գաղափարները կը յայտնեն.

— «Ո՞վ պիտի շինէ ինքնաշարժի մը անհրաժեշտ բոլոր մասերը կտորները, լամբարները, լասթիքները: Ինքնաշարժի գործարանը քանի՞ ինքնաշարժ պիտի շինէ եւ քանի՞ պիտի ծախէ: Եթէ արտադրում չըլլայ, եւ չի կրնար ըլլալ անշուշտ, կարելի չէ որ մեր սահմանափակ հրապարակը ապրեցնէ զայն: Եթէ բոլոր կտորները օտար երկիրներէ բերուին, ի՞նչ շահ կ'ընէ երկիրը: Մենք մեզ խաբած կ'ըլլանք: Պելժիոյ, Զուիցերիոյ նման յառաջադէմ երկիրները անգամ չեն փափաքիր ինքնաշարժ արտադրել: Մենք ակռայ խառնելու համար փայտիկ մը անգամ չենք յաջողիր շինել: Մենք աւելի լաւ կ'ընենք եթէ թիթեղ արտադրենք եւ պահածոյի վերածենք մեր ձուկերը, զանոնք արտածելու համար»:

Բիւզանդիոն, (Դաւիթ եւ Գողիաթի պէս) զաւած «Վերջին Լուր»էն յաղթըւած, թերթը առաւօտեան թերթի վերածեց, Տիրոջը Պուլկարիա երթալէն ետքը զաւակները չկրցան շարունակել եւ Քէչեանի կողմէ ամուր հիմերու վրայ հաստատուած «Բիւզանդիոն»ի թուղթերը, գիրերը, մեքենան զանազան թուականներով ծախուեցան եւ թերթը առ յաւէտ խափանուեցաւ: Քէչեան, զինադադարին, երբ վերադարձաւ Պուլկարիայէն, յուսահատ, տպարան բանալու կամ թերթ հրատարակելու որեւէ փորձ չըրաւ, այլ «Վերջին Լուր»ին մէջ իր գրութիւններով երեւցաւ մինչեւ իր մահը:

Երբ հայ ընթերցողներու թիւը պակսեցաւ, Հրաչեայ թերթը իր տպարանը տարաւ, ուր մեծ փետալի մը վրայ, ցրուիչին ուզածին չափ՝ նախ մէկ կողմը, ետքը միւս կողմը տպելով կուտար, եւ տըպուած թուղթն ալ սիկարի թուղթ էր, որուն մէկ երեսը միշտ ճերմակ էր:

«Վերջին Լուր» տպուեցաւ շատ տեսակ, գոյնզգոյն եւ նպարավաճառի թուղթերու վրայ: Բայց շարունակուեցաւ: Զինադադարին Իսթանպուլի առաջնակարգ թերթը եղաւ:

Հրաչեայի արտասահման մեկնումով, օրինական միջամտութեամբ շատ մը փոփոխութիւններ ըրին սեփականատիրոջ եւ խմբագրութեան մէջ: Արտօնատիրոջ բացակայութիւնը թերթին դադարումին պատճառ եղաւ: Վ. Թօշիկեան մինակ մընալով հրապարակին վրայ, հանդուցեալ Վարդան Թովմասեանի արտօնատիրութեամբ «Նոր Լուր» անուն թերթի մը հրատարակութեան սկսաւ, որ թէպէտեւ փայլուն շրջաններ ունեցաւ, բայց անհեռատես վարիչներու ձեռքը ցաւալի վերջ մը ունեցաւ:

ՑԱԿՈԲ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (144)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

—o—

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

—o—

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Իսկ օջախների եւ թոնիրների մշտական վառվռնութիւնը եղէգն էր արդէն՝ դիւրավառելի եւ դիւրավառ:

Արխատանքների մէջ ուրախ էր տնտեսում առանձնապէս գերանները կտուր բարձրացնելը: Զգիտես ուրենն աւարտելու ուրախութիւնից էր այդ, թէ աշխատանքի բնոյթից ... մարդիկ պատերի վրայ կանգնած, պարաններով ձգում էին գերանները եւ կանչում.

— Տուր քաշիր... Տուր, քաշիր ...

Բառերը կրկնուելով՝ դառնում էին երգի պէս բան, խլացնում շրջապատի բոլոր, անգամ դարբնոցի ձայները եւ գըրաւում մարդկանց հեռու – մօտիկ տներից. բակերից դուրս էին թափւում մարդ, կին երեխայ, տեսնելու, թէ ինչ է կատարւում. շատերը վազում էին մօտիկից դիտելու, իսկ երեխաները խանդավառւում էին եւ իրենց զուարթ կանչերով, քաշողների հետ կրկնում նոյնը.

— Տուր, քաշիր... Տուր, քաշիր ...

Երեխաներն աւելի զուարճանում էին այն պահերին, երբ լծուած եզները փողոցներով գետնաքարշ գերան էին տանում որեւէ կողմ. խմբերով, թռչունների պէս, շարւում էին այդ գերանների վրայ եւ ... գնում: Դա նրանց պատճառում էր անասելի հաճոյք:

Պակաս չէին գրաւում նրանց նաեւ եղեգնակիր սայլերը, որոնց նկատելուն պէս վազում էին ամէն կողմից, կառչում սայլի յետեւից կախուած աւելանման եղեգնափնջերը եւ տանում խաղում բակերում. իսկ ոմանք եղէգնի փողերից շվիներ էին շինում եւ սուլում անվերջ: Պատահում էր նաեւ, որ տղաները, յաճախ խմբերի բաժանուելով, այդ փնջերով միմեանց զարկում էին այնքան, որ նրանք ջարդւում, անպէտքանում էին, որպէս կոտի գէնք ու խաղալիք... Ահա ինչու շատ փողոցներում թափուած-տարածուած էին եղէգնի տերեւներ ու փըշուրներ:

Քաղաքի այն մասը, որ շինուած էր տարիներ առաջ, այսինքն՝ նրա կառուցման առաջին տարիները, ունէր արդէն խիտ շարքերով տներ, որոնք իրենց հերթին ունէին ծառեր եւ բանջարանոցներ, ախոռներ եւ այլ յարակից մանր շէնքեր: Այդ թաղում գրեթէ ամէնքը, որպէս հին բնակիչներ, ունէին կովեր, այծեր եւ հաւեր: Այդ մասումն էր գլխաւոր փողոցը՝ երկու քարաշէն ազբիւրով, որոնց յորդ ջրերը գիշեր – ցերեկ շաչում, զընգում էին եւ կենդանացնում շրջապատը, մանաւանդ որ իւրաքանչիւրի առջեւ կար մի մեծ քարէ դուռ, ուր ջրւում էին քաղաքի անասունները՝ եզները կտոշներբը իրար շխկացնելով, ձիերը երբեմնակի փռնգտոցով, իսկ այծերն ասես միայն համտես էին անում ջուրը՝ սուր – կախ մօրուքները շարժելով:

Այս փողոցի վրայ էր եւ մեծ իջեւանատունը՝ երկու մասի բաժանուած: Մի մասում նեղ պատուհաններով փոքրիկ, խցեր էին՝ ուղեւոր առեւտրականների համար, որոնք իրենց ծառաներով եւ բեռնամբարձ ուղտերի կարաւաններով Հնդու երկրից Իրանով գալիս գնում էին Բիւզանդիա կամ Բիւզանդիայից, դէպի Իրան ու Հնդու: Իջեւանատան միւս մասը ախոռն էր, ընդարձակ ախոռը, ուր միանգամից կապւում էին երեսուն – քառասուն ուղտ ու ձի: Այդ միայն ձմեռը, իսկ ամառը ուղտերը նստում էին բակում կամ փողոցում եւ առասպելական փետրաթափ թռչուննների նման վիզները պարզած որոճում էին գիշերն աստղերի տակ, ցերեկն՝ արեւի, գրաւելով միշտ հետաքրքրասէրների բազմութեան, առանձնապէս երեխաների:

Հեռաւոր վայրեր գնացող այդ մեծ կարաւաններից զատ՝ քաղաք մտնում էր նաեւ շաբաթը մէկ – երկու փոքր կարաւան՝ զանգուլակների տեւական ու ծորուն զնգոցով, որը միաժամանակ թւում էր քաղաքացիներին արթնացնելու, թէ հրաւիրելու աղաղակ...

Այդ կարաւանները բերում էին բազմատեսակ ապրանքներ եւ վաճառում իջեւանատան բակում կամ փողոցում: Կարաւանի գալը տօնի պէս բան էր լինում, երբ լսւում էր նրա բոժոժների ծանօթ կարկաչը՝ շատերը վազում էին ընդառաջ. «գալիս է, գալիս»... «Եկաւ, եկաւ»... եւ ուղեկցում էին մինչեւ իջեւան: Իսկ երբ հազիւ իջեցնում էին բեռները՝ իջեւանատան բակն ու փողոցը դառնում էր շուկայ.— բոլորն անհամբեր սպասում էին հակերի բացուելուն.. Իսկ երբ բացւում էին դրանք՝ սկսւում էր անասելի իրարանցում. կին, մարդ, մեծ, փոքր, հրհրում էին միմեանց, աղմկում. իւրաքանչիւրը ձգւում էր, որ առաջին ինքը տեսնի դրսից բերուած նորութիւնը... Հակերից դուրս էին գալիս գունազեղ՝ կարմիր, կապոյտ, ճերմակ... ամէն գոյնի կտորներ՝ շալ, կերպաս, մետաքս, քաթան. նաեւ պղինձի, թուղթ, երկաթի իրեր...

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼԺԻՈՅ Թագաւորը լուծեց խորհրդարանը բայց մերժեց իր ազատական նախարարներու հրաժարումը: Ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան Մարտ 29ին: Դաւլիճը չէ հրաժարած եւ գործի գլուխ կը մնայ մինչեւ ընտրութեանց Թուականը:

ՎԱՏՆԷՇՆԵՐՈՒ դատավարութիւնը իր վերջնական փուլին մէջ մտաւ: Ընդհանուր դատախազը մահուան պատիժ պահանջեց Օրթիզի դէմ, քսան տարի բանտարկութիւն՝ Լակայառտի, հինգ տարի զնդապետ Կարտի եւ չորս տարի Տեմարքէի: Ամբաստանեալներէն առաջին երկուքը արտասահման կը գտնուին: Գնդապետ Կարտ կը մեղադրուի որ ամէն բան գիտէր բայց չըսաւ:

ԵԱՄԸ ԱՏԱՑԻ դատավարութեան ընթացքին յանկարծամահ եղած նախկին նախարար՝ Լութֆի Քիրտարի Թաղման, միջադէպեր պատահած եւ 18 հոգի ձերբակալուած են: Գոլսոյ կառավարիչը՝ զօրավար Ռեֆիք Թուլկա յայտարարեց, Թէ ձերբակալուածները «կրօնամոլներ» են եւ պիտի դատապարտուին՝ «կրօնքը ցոյցերու համար շահագործած ըլլալու յանցանքով»:

ԼԻՒՔՍԱՆՊՈՒՐԻ ձայնասփիւռի կայանը երկուշաբթի իրիկուն իր երաժշտական յայտագրին մէջ ներկայացուց Արամ Խաչատուրեանը որ անձամբ ղեկավարեց Լիւքսանպուրի «Համանուագային նուագախումբը»: Խօսնակը՝ Ժան-Քլոտ Փասքալ երկար գրուատեց խորհրդահայ մեծ երաժիշտը որպէս մեծագոյն դէմքերէն մէկը արդի երաժշտութեան, ապա մեծ վարպետը ղեկավարեց իր «Բ. Համանուագը»:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի երիտասարդուհիներու «Զաւօ Շանթ» խումբին դասախօսութիւնը այս Ուրբաթ, ժամը 20ին, Կապ. Խաչի գրասենեակին մէջ (17 Րիւ Պլէօ): Դասախօս՝ ՏԻԿԻՆ ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ - ՊՈՒՏԱՔԵԱՆ:

ԺՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վալպառէլի, Սէն - Մարսէլի, Լա - Փօմի եւ շրջակայ Թաղերու մէջ բնակող բոլոր Դաշնակցականները, Դաշնակցութեան համակիրները եւ հայ ազգային արժէքներու պահպանման նախանձախնդիր ազգայինները սախպողաբար կը հրաւիրուին խորհրդակցական շատ կարեւոր հաւաքոյթի մը, այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 3ին, 2 Ավընիւ տը Վիէն, Սիթէ Միշըլիս, Գ. Սուփրէյի մօտ, Լա Փօմ, հեռաձայն 42-97-82, Պառ տէ գ'Ավընիւ սրճարանին ներքնասրահը:

Մասնաւոր հրաւէր չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ այս նկատել:

ԿԱՐԳԱԴԻՐ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Նիքոթեան եւ Եազըճեան ընտանիքը երեսունական Ն. Ֆ. կը նուիրեն Առնուվիլի Նոր Սերունդի հայերէնի դասընթացքին, Աղէք քհնյ. Փայլակեանի մահուան առթիւ: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Այրի Տիկին Ովինէ Փալայեան իր հօրեղբօր զաւկին՝ Աղաւնի Փանոսեանի մահուան առթիւ յիսուն Ն. Ֆ. կը նուիրէ Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ԴԻՒՑԱԶՆԱՄԱՐՏԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սալ Մազընոյի մէջ, 88, Րիւ տ'Օպանեը
Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին
Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հայ Արենոյշներու եւ գայլիկներու:
Հովանաւորութեամբ Գ. Տ. ԹԷՔԷՅԵԱՆԻ
(Միութեան պատուոյ նախագահ):
Կը խօսի Գ. Յ. ՀԱՑԱԳՈՐԾԵԱՆ
Գեղարուեստական խնամուած բաժին:
Աւուր պատշաճի երգեր եւ արտասանութիւններ, հայկական պարեր, գեղջկական տարազներով:
Պիտի ներկայացուի Սմբատ Բիւրատի՝
ԱԻԱՐԱՑՐԻ ԱՐՇԻՒԸ
(Ողբերգութիւն 4 արար)
Նոյն հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Նիսի մէջ, այս Կիրակի ժամը 16ին, Արթիւթիւ սրահին մէջ: Միեւնոյն յայտագրով: Պիտի խօսի Գ. ԱՐՄԷՆ ԹԱԹՈՅԵԱՆ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՊՍՏԱՄԲԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ 40ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան շքեղ սրահին մէջ, ընկերահամակրական խնջոյքով:

Շաբաթ, (25 Փետր.) կէսօրէ վերջ ժամը 17 - 23:

ԿԸ ԽՕՍԻ՝

ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին:
Առատ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:
Մուտքը ազատ է:
17, Rue Bleue, PARIS (9e)
Մէթրօ Քատէ:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին Ահարոնեան ակումբը նախաձեռնութեամբ Վալանսի Հ. Յ. Դ. Շրջանային կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդին:
Կը նախագահէ Ընկ. Յ. ԿՕՇԿԱԿԱՐԵԱՆ
Կը խօսի Ընկ. Յ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ (Մարսէյլէն):
Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, պար, խմբապար եւն.:
Առատ կերուխում մինչեւ կէս գիշեր:
Մուտքը ազատ է:

×

ԽՆՁՈՅՔ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի:
Այս Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 3ին, դպրոցի սրահին մէջ:
Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանի յաջորդ հաւաքոյթը այս Չորեքշաբթի ժամը 21ին, Քատէի վերնայարկը: Պիտի ներկայացուի՝ Պրիւսէլի մէջ Գ. Գրիգոր Մէլիքեանի կողմէ ձայնագրուած՝ Դանիէլ Վարուժանի յուշատախտակի զետեղման հանդիսութիւնը:
Պիտի լսուին՝ Հրանտ-Սամուէլի, Բիւզանդ Թօփալեանի, Փրօֆ. Ֆէյտիի, Հ. Սերովբէ Վրդ. Ակըլեանի եւ Շաւարշ Նարդունիի ճառերը:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Աննիկ Քէնեան (Գուրսացի) կը փնտռէ իր ծնողքը, հօրը անունը՝ Նազար Նազարեան, մօր անունը՝ Կիւլֆիտան, քոյրերը՝ Մարիամ եւ Հայկուհի, եղբայրները Յարութիւն, Հայկ եւ Զատիկ: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին:
Madame ONNIG KENNIAN
35, Willis Avenue
Medford Mass. - U. S. A.

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՏԽՐՈՒՆԻ

Ցաւով կ'իմանանք Թէ Փետրուար 10ին, Մարսէյլի մէջ մեռած է Այրի Տիկին Արշալոյս Եավէր, 74 տարեկանին:

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ. — Այս Չորեքշաբթի:
ԱԼՖՈՐՎԻԼ. — Այս Հինգշաբթի:
ԱՌՆՈՒՎԻԼ. — Այս Հինգշաբթի:
ԻՍԻ. — Երեքշաբթի (Փետր. 28ին):
ՎԱՆԵՕ. — Երեքշաբթի (Մարտ 7ին):
Շավիլ. — Հինգշաբթի (Մարտ 9):
Սոյն ժողովներուն ներկայ կ'ըլլան կեդրոնական Վարչութեան ներկայացուցիչները: Կարեւոր օրակարգ եւ պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕՆԴ. ՄԱՐՄՆԻ

կազմակերպած

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

Մարտ 2, ժամը 16էն 19, Փավիյօն Սօֆին (Փոքր Սօֆին):
Հաճելի անակնկալներ:

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ. — Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբին ժողովը, այս Չորեքշաբթի, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները, այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, ընկերուհի Սիրանոյշ Անդրէասեանի բնակարանը, 13 Րիւ Էմիլ Զոլա: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն անպայման ներկայ ըլլալ:

ԿԸ ՈՒԶՈՒԻ

coupeuse-patronnière
կարուհի մը,
Robe - Fillette ի մասնագէտ:
եւ լաւ մեքենաբանէն մը:
ԼԱՒ ՎՃԱՐՈՒՄ
Կէս օրուան աշխատանք (ցերեկէ վերջ).
Հեռաձայնել՝ CEN. 20-86

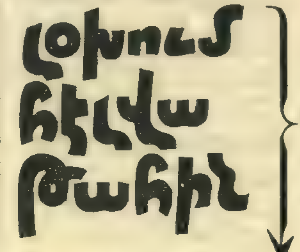

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°
Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
JEUDI 23 FEVRIER 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9036 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4837

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆՔ ՊԱՅՔԱՐԸ

Ուաշինկթընի Թուրք դեսպան Ալի Իւրկիւպլիւ գոհ չէ, որ Հայերը Ամերիկայի մէջ անգլերէն լեզուով յօդուածներ կը հրատարակեն Թուրքերու դէմ։ (Տե՛ս Յառաջ, 22 Փետր.)։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի Կեդրոնական Կոմիտէն տարիներէ ի վեր Պոսթընի մէջ կը հրատարակէ ստուար ծաւալով եւ ներկայանալի տպագրութեամբ եռամսեայ պարբերաթերթ մը՝ Արմինըն Րըվիու՝ նուիրուած հայկական մշակոյթին, գրականութեան, պատմութեան եւ մանաւանդ հայ քաղաքական դատին ծանօթացման եւ հետապնդումին։

Այս պարբերաթերթը կը դրկուի Մ. Նահանգներու նախագահէն սկսեալ բոլոր պետական դէմքերուն, ծերակուտականներու, երեսփոխաններու եւ ծանօթ մտաւորականներու։

Էր ժամանակ, երբ հայկական եղեռնի յիշատակը թարմ էր եւ Ամերիկայի — ինչպէս նաեւ Եւրոպայի — հանրային կարծիքը մեծապէս յուզուած էր ի լուր թրքական անլուր բարբարոսութեանց։ Հայկական Դատը օրակարգի գլխաւոր խնդիրներէն մէկն էր։ Թուրքիոյ վարիչները անարգութեան սիւնին կը գամուէին աշխարհի ճակատագիրը տնօրինող մեծերուն կողմէ։ Քլէմանսօ՝ յանուն մեծ դաշնակիցներուն՝ իր ծանօթ երեմիականը կը կարդար Սեւրի դաշնագրի նախագիծը տանելու եկող Թուրք պատուիրակներու գլխուն։

Քառասուն տարի անցած է այդ օրերէն ի վեր։ Ոչ եւս են բարեմիտ նախագահ Ուիլսըն եւ իր քաղաքականութեան ջատագով պետական դէմքերը։ Չկան ծերակուտական Քինկ եւ իրեն համախոհ [illegible]ները, որոնք պայքար մղեցին Լօզանի անարդար դաշնագրին դէմ եւ յաջողեցան արգիլել անոր վաւերացումը ամերիկեան խորհրդարանին կողմը։

Փոխուած են ժամանակները։ Փոխուած են նաեւ մտայնութիւնները։ Շրջուած են դերերը։ Անցեալը եղած է մոռցուկ։ Ոճրէկի վայրենի եւ ջարդարար Թուրքը դարձած է «ազնուական ազգ»։

Ուիլսընին յաջորդած են Թրումըն եւ Այզընհաուըր, որոնք իրենց «վարդապետութիւններով» ցեխի եւ աղտեղութեան մէջ թաթխուած Թուրքը ջուրի երեսն են հանած, մաքրած են անոր արիւնոտ ձեռքերը եւ բոլորովին սրբացուցած։

1947էն ի վեր Ամերիկա իր տոլարներով կ'ողողէ թրքական գանձը, առանց հաշիւ պահանջելու։ Հարիւրաւոր Թուրք ուսանողներ մասնագիտական ճիւղերու կը հետեւին՝ ամերիկեան համալսարաններուն մէջ Ուաշինկթընի կառավարութեան հաշւոյն։ Թրքական բանակը արդիական զէնքերով կ'օժտուի շնորհիւ Միացեալ Նահանգներուն։ Ատլանտեան Ուխտին մէջ պատուաւոր աթոռ մը տրուած է Թուրքիոյ ներկայացուցիչին։

Միւս դաշնակիցներն ալ իրարու հետ մրցումի են ելած՝ սիրաշահելու համար առաջին աշխարհամարտի թշնամին, ետ չմնալու համար բոլշեւիկներէն, որոնք 1918էն ի վեր ամէնէն անկեղծ բարեկամները ու պաշտպաններն էին եղած Թուրքերուն։

Այլեւս ո՛չ ոք կը խօսի հայկական ջարդերուն եւ մեր ազգային Դատին մասին, չվշտացնելու համար բարեկամ Թուրքը, որ, ո՛վ հեգնանք, «ազատ աշխարհի» արթուն պահակն է դարձեր՝ արեւելեան ճակատին վրայ։

Այս պայմաններուն տակ ի՞նչպէս կարելի է դատապարտէ ըլլալ եւ գլուխ ծռել «կատարուած իրողութեանց» առջեւ։

Հայ ժողովուրդը դատ ունի։ Բոլոր դատերու մէջ ամէնէն արդար դատը։ Թուրքէն կը պահանջէ իր մէկ միլիոն նահատակներու արեան գինը։ Իր պապերու պատմական հայրենիքը, որուն ամէն մէկ թիզը ոռոգուած է Հայու արդար քրտինքով եւ կարմիր արիւնով։

Պիտի շարունակենք պայքարը բոլոր միջոցներով, մինչեւ վերջնական հատուցում։

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԳԼԵՒԳԵՐՄԱՆ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«ԱՌԱՆՑ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒՐՈՊԱ ՉԿԱՅ» Կ'ԸՍԷ ՔՈՆՐԱՏ ԱՏԷՆԱՈՒԸՐ

Գերման պատուիրակութիւն մը գլխաւորութեամբ վարչապետ Ատէնաուըրի Լոնտոնի մէջ կարճ բայց կարեւոր խօսակցութիւններ պիտի ունենայ, Եւրոպան շահագրգռող հրատապ հարցերու շուրջ։

Ատէնաուըր եւ իր պատուիրակութիւնը անգամ մը եւս պիտի հաստատեն Դաշնակցային Գերմանիոյ եւրոպական քաղաքականութիւնը՝ առանց Անգլիոյ գործակցութեան կարելի չէ կառուցանել քաղաքական եւ տնտեսական Եւրոպա մը։ «Եւրոպա մը առանց Անգլիոյ ուշ կամ կանուխ բաժնուած Եւրոպա մը պիտի ըլլայ եւ վտանգաւոր է այդքան կաղ գործի մը ձեռնարկել»։

Գերմանացիներուն համար Անգլիացիներուն դիրքը տարօրինակ կը թուի։ Հաւանաբար անգլիական կառավարութիւնը դիտել տուած է թէ գոհ պիտի ըլլար մասնակցելու Վեցերու խօսակցութեանց, եթէ անշուշտ հրաւիրուէր։ Սակայն, Պոնի համար նման յայտարարութիւն մը շատ բան ըսել չէ։ Արդարեւ, Գերմանացիները դիտել կուտան թէ Անգլիա կը նմանի այն անձին, որ կ'ուզէ մաս կազմել ակումբի մը, առանց սակայն ընդունելու անոր կանոնագիրը եւ պարտաւորութիւնները։ Գերմանները նոր առաջարկներ ընելու տրամադրութիւն չունին, անոնք կ'ուզեն հասկնալ թէ Անգլիա ի՞նչ կ'ուզէ։

Գերմանացիները պատրաստ են օգնելու Անգլիոյ նաեւ նիւթապէս, որովհետեւ չեն ուզեր որ Անգլիացիները Գերմանիայէն քաշեն իրենց զօրքը։

Մաքմիլըն եւ Ատէնաուըր կարծիքներու փոխանակութիւն մըն ալ կ'ունենան միջազգային այլ հարցերու շուրջ։

Ատէնաուըր լաւատես չէ միջազգային կացութեան նկատմամբ։ Իր կարծիքով ներկայ հանդարտ մթնոլորտը Արեւմուտքի եւ Արեւելքի միջեւ անցողական է եւ ճգնաժամը կրնայ շուտով վերածնիլ։

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ընդունած ափրօ-ասիական բանաձեւը առիթ եղաւ բողոքելու Քաթանկայի վարիչները, որոնք, Նախարարաց Խորհուրդի նիստ գումարելով որոշեցին ընդհանուր զօրակոչ յայտարարել Քաթանկայի մէջ։ Զօրակոչին ենթակայ պիտի ըլլան սեւերը եւ ճերմակները հաւասարապէս։ Ապահովութեան Խորհուրդի բանաձեւին առթիւ Չոմպէ ձայնասփիւռի կոչի մը մէջ յայտարարած է. — «ՄԱԿի քուէարկած բանաձեւը իսկական պատերազմի յայտարարութիւն մըն է Քաթանկայի եւ նախկին պելժիական Քոնկոյի դէմ։ Կը մնայ մեր ապահովութեան»։ Չոմպէ մամուլի ասուլիս մըն ալ տուած է ուր յայտնած է թէ ՄԱԿի միջամտութիւնը անհանդուրժելի հոգատարութիւն մըն է ափրիկեան ինքնիշխանութեան համար»։ Քաթանկայի վարչապետը կը հրաւիրէ նախկին Քոնկոյի բոլոր կառավարիչները որ Ժընեւ հաւաքուին Մոպուտ վեցին»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

« ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ մէջ գրաքննութիւն չկայ » յայտարարեց Ալեքսէյ Աճուպէյ, Լոնտոնի մէջ։ Աճուպէյ որ Խրուշչեւի փեսան է եւ Իզվեստիայի խմբագրապետը Լոնտոն հասած է 12 ուրիշ անձնաւորութեանց հետ մասնակցելու համար անգլօ-խորհրդային ժողովի մը խաղաղ համակեցութեան շուրջ։ «Ինչ որ ուզենք կը հրատարակենք, աւելցուցած է Աճուպէյ, բայց մեր ժողովուրդը իրաւունք չունի լսելու յայտարարութիւնները այն լրագրողներուն որոնք կը թունաւորեն մեր երկու երկիրներու յարաբերութիւնները։ Լը Մոնտ այս լուրը հաղորդելով կ'աւելցնէ. — «Ըստ խորհրդային իշխանութեանց գրաքննութիւն չկայ Միութեան մէջ բայց Կլավլիթը (հրատարակչական գործերու տեսչութիւն) կը ջանայ օգնել օտար թղթակիցները որպէսզի «սըխալներ գործելէ խուսափին», այսպէս է որ Մոսկուայի մեր աշխատակցին թղթակցութիւնները յաճախ «ճերմակներով» լոյս կը տեսնեն»։

ԹԱՍ գործակալութիւնը հաղորդեց թէ հիմնուած է խորհրդային մամուլի նոր գործակալութիւն մը՝ «Նովոսթի», որ ճշգրիտ տեղեկութիւններ պիտի հաղորդէ արտասահման, Խորհրդային Միութեան շուրջ եւ պիտի ընտելացնէ խորհրդային հասարակութիւնը, օտար երկիրներու կեանքին հետ։ «Ֆիկարօ»՝ այս լուրը հաղորդելէ ետք կ'աւելցնէ. — «Եթէ լաւ հասկցանք ցարդ Թասի հաղորդած լուրերը ճշգրիտ չէին»։

ՃԱՓՈՆԻ ազգայնական ամէնէն մեծ կուսակցութեան նախագահը՝ Պին Աքաօ, 62 տարեկան ձերբակալուեցաւ։ Ամբաստանուած է իբրեւ գրգռիչ տարր մը որ ուրիշները ոճիրներու կը մղէ։

ՉՕՐ. ՏԸ ԿՈԼ անձնական նամակ մը գրած է Պոտուէն Թագաւորին ըստ Եօւնայթըտ Փրէսի։ Այդ նամակին մէջ տը Կոլ անդրադառնալով Քոնկոյի կացութեան կ'ըսէ թէ աւելի քան երբեք Արեւմուտքի միասնականութիւնը անհրաժեշտ է։

ՊԱՏՆԷՇՆԵՐՈՒ դատավարութիւնը ցարդ 100.000 Ն. Ֆ. արժած է։

ՄԱՐՈՔԻ թերթերը բուռն քննադատութիւններու կ'ենթարկեն զօրավար Քեթանին, որ Քոնկոյի Մարոքի ուժերու հրամանատարն է եւ Փարիզի մէջ ջատագովն էր ՄԱԿի դերը եւ գործունէութիւնը՝ Քոնկոյի մէջ։ Յատկապէս վրդոված են որ զօրավարը պաշտպանած է Մոպութուն։ «Պաշտօնէն հեռացուցէք» կը գրեն բայց Թագաւորը չլսելու կուտայ։

ՓԱՐԻԶԻ Լատին Ամերիկայի շէնքին մէջ, դեսպաններու առջեւ տը Կոլ յանպատրաստից ճառ մը խօսեցաւ եւ յիշեց ԺԹ. դարու այն մեծ դէմքերը որոնք յառաջդիմութեան տարին մարդկութիւնը ինչպէս՝ Պոլիվար, Յովհաննէս Զ., Լամարթին, Վիքթոր Հիւկօ, Օկիւսթ Քոնթ, Փասթէօր։ Նախագահը շեշտեց Ֆրանսայի մարդասիրական դերը եւ դիտել տուաւ թէ ինչ որ Ֆրանսա կուտայ Ափրիկէի մէջ կը գերազանցէ ուրիշ որեւէ պետութեան տուածը եւ եզրակացուց. — «Կը մաղթեմ ազատ, միացած եւ վերանորոգուած աշխարհ մը, իմաստութեան ազազան, այսինքն՝ աշխարհի խաղաղութիւնը»։

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ յաջողութեամբ արձակեցին «Մերքիւր» ձեւի անօթ մը՝ սահմանուած մարդոց անջրպետ ճամբորդութեան։

ՄԱՄՄՈՒՏԻ կրկին տեսնուեցաւ տը Կոլի հետ եւ յայտնեց թէ ամէն բան լաւ կ'ընթանայ։ Կը հաստատուի թէ Պուրկիպա Փարիզ կուգայ Շաբաթ։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ Շահը նախագահեց Մաճլիսի (Խորհրդարան) բացման նիստին։ Նոյն օրը երեկոյեան, ուսանողներ ցոյցեր կատարեցին։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Արձագանգ տուած էինք հեռագրական գործակալութեանց այն լուրին թէ նոր փոփոխութիւններ կատարուած են Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան գերագոյն մարմնին մէջ, փոփոխութիւններ՝ որոնք պարբերական դարձած են եւ տեղ ու դիրք կը փոխեն հայ կոմունիստ ղեկավարները։

«Սով. Հայաստան» թերթը, զոր դեռ նոր ստացանք (11 Փետր.), կը գրէ այս շարժումներուն մասին.—

Փետրուար 10ին տեղի ունեցաւ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի նիստը, եւ զբաղեցաւ կազմակերպչական հարցերով։

Այս նիստին մէջ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի երկրորդ քարտուղար ընտրուեցաւ Յովհաննէս Մնացական Բաղդասարեան։ Իսկ Մուշեղ Համբարձում Աղոնցը եւ Քարէն Եսայի Սարկիսովը, «այլ աշխատանքի անցնելու կապակցութեամբ՝ ազատեցան» Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի քարտուղարի իրենց պաշտօններէն եւ Կեդր. Կոմիտէի Բիւրոյի անդամակցութենէն։ Միւս կողմէ, Գէորգ Արտաշէս Տէր-Ղազարեան անուանուեցաւ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի կազմի մէջ եւ ընտրուեցաւ Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար եւ Կեդր. Կոմիտէի Բիւրոյի անդամ։ Նոյնպէս Մհեր Սիմոն Մելքոնեան ընտրուեցաւ Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար եւ Կեդր. Կոմիտէի Բիւրոյի անդամ։

Հայաստանի Հանրապետութեան սահմաններէն դուրս աշխատանքի մեկնելու պատճառով, Սերգէյ Ստեփանովիչ Մաքարիխինին «ազատեցաւ» Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի Բիւրոյի անդամակցութենէն, փոխարէն Դաւիդ Աբրամովիչ Դրագունսկին անուանուեցաւ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի կազմին մէջ եւ ընտրուեցաւ Կեդր. Կոմիտէի Բիւրոյի անդամ։

Դարձեալ, ամբողջացնելու համար կազմը, Կեդր. Կոմիտէի Բիւրոյի անդամ ընտրուեցաւ Բադալ Հմայեակ Մուրադեան։

× Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի նորընտիր երկրորդ քարտուղարը, Յովհաննէս Բաղդասարեան, նախապէս առաջին քարտուղար էր կուսակցութեան Երեւանի քաղաքային կոմիտէի։ Իր այս թողած պաշտօնին կոչուեցաւ Բադալ Մուրադեան։

ԹՈՒՐՔԻ... ԿԱՏԱԿ

Նոր «խաղ» մը մեծ յաջողութիւն գտած է Թուրքիոյ մէջ։ Ներշնչուած օրուան անցուդարձերէն «քաղաքական դատավարութեան խաղը» արդէն երկու զոհ ըրած է։

Արդարեւ խաղին սկզբունքն է «դատել» Եասը Ատայի ամբաստանեալները եւ վճիռները գործադրել ...։ Այսպէս հովիւներ վերջերս իրենցմէ մէկը կախաղան բարձրացուցած են որովհետեւ խեղճին վիճակուած էր Մենտերէսի դերը խաղալ...։ Ուրիշ անգամ մը հարսնիքի մը 42 հիւրերը ուզած են կախել Մենտերէսը եւ Պայարը որոնց դերերը առանձնած էին հարսին ու փեսային ծնողքը — «Մենտերէս» յաջողած է կծիկը դնել ... բայց «Պայար» նուազ բախտաւոր մնացած է չուանը վիզը։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալած է հարսնիքին 42 հիւրերը ...

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

Հայոց պատմութեամբ, լեզուով եւ բանասիրական այլ հարցերով զբաղած են եւրոպացի գիտնականներ, որոնց գործերը մեծապէս նպաստած են հայագիտութեան զարգացումին։

Խօսելով եւրոպական ժամանակակից(*) հայագիտութեան մասին, պէտք է դիտել տալ թէ բաւական կը տարբերի անցեալի եւրոպական հայագիտութենէն։

Հայագիտութիւնը բառին իսկական ըմբռնումով ձեւաւորուած է ԺԹ. դարուն եւ մեծ դեր կատարած է այս իմաստով եւրոպական հայագիտութիւնը։ Վերջինս ծաղկած է եւրոպական այլ եւ այլ երկիրներու մէջ, բայց յատկապէս Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ մէջ։ Իբրեւ բանասիրական առարկայ, հայագիտութիւնը կը մտնէ նաեւ աւելի լայն բաժիններու մէջ, ինչպէս, օրինակ, հայ-վրացական բանասիրութեան, կովկասագիտութեան, քրիստոնեայ Արեւելքի կամ ալ ընդհանրապէս արեւելագիտութեան մէջ։ Այս բոլորին ընդհանուր զարգացումովն էր պայմանաւորուած նաեւ բուն հայագիտութեան զարգացումը։ Այսպէս, օրինակ, արեւելագիտութեան եւ մանաւանդ իրանագիտութեան ուսումնասիրութիւնը մեծ չափով նպաստած է հայագիտութեան մէջ քննական մտքի թափանցումին, բան մը, որ մղում տուաւ պատմա-համեմատական գրութեան հիման վրայ հայ լեզուաբանութեան զարգացումին, օգնեց աւելի լաւ գնահատելու հայ մատենագիրները եւ վերջապէս քննական հիմերով շարադրելու Հայոց պատմութիւնը։

Անցեալի եւրոպական հայագիտութիւնը փորձած է լուծել բարդ հարցեր, ինչ որ նպաստած է հայագիտութեան զարգացումին։ Յիշենք լեզուաբանութեան մէջ Հիւբշմանի աշխատութիւնները, ինչպէս, օրինակ, իր «Հայերէնի դիրքը հնդեւրոպական լեզուներու շրջանակին մէջ» (1875), որ որոշեց հայերէնի տեղը հնդեւրոպական լեզուներու շարքին մէջ՝ իբրեւ անկախ խումբի պատկանող լեզու մը եւ ոչ թէ իրանական խումբին մաս կազմող լեզուներէն մին, ինչպէս նախապէս կը կարծէին։ Մեծ նշանակութիւն ունին նաեւ Հիւբշմանի հայագիտական միւս աշխատութիւնները, որոնց մէջ քննութեան կ՚ենթարկուի հայերէնին՝ այլ լեզուներէ կատարած փոխառութիւններու հարցը։ Մեծ է վաստակը նաեւ Ա. Մէյէի, որուն արժէքաւոր գործերուն մէջ քննութեան առնուած են գրաբարի քերականութիւնը՝ հնդեւրոպական լեզուներու պատմական համեմատական ուսումնասիրութեան լոյսին տակ։

Պատմագիտութեան բնագաւառին մէջ առանձնապէս կարեւոր է յիշել բազմավաստակ Յ. Մարկվարթը։ Պատմական հարցերը վեր առած է լայն ընդգրկումով եւ երբ կը լուծէ երկիր մը հարցերը կը խորանայ նաեւ այլեւայլ երկիրներու պատմութեան մէջ, իսկ աղբիւրները օգտագործելու իր եղանակը ուղղակի օրինակելի է։ Այսպէս, օրինակ՝ «Հարաւային Հայաստանը եւ Տիգրիսի ակերակունքը» գիրքին մէջ կ՚օգտագործէ հայկական, յունական, արաբական, ասորական եւ այլ աղբիւրներու բնագիրները պարզելու համար Հարաւային Հայաստանի պատմութեան վերաբերեալ բազմաթիւ կէտեր։

Մեծ եղած է նոյնպէս եւրոպացի հայագէտներուն ծառայութիւնը հայ մատենագրութեան ուսումնասիրութեան մէջ։ Է. Տիւլորիէ եւ Վ. Լանկլուա ոչ միայն ֆրանսերէնի թարգմանած են հայ մատենագիրներէն շատերը, այլեւ տուած են հայագիտական լուրջ ուսումնասիրութիւններ, յատկապէս հայկական Կիլիկիոյ պատմութեան վերաբերեալ։

Եւրոպացի ժամանակակից հայագէտները քննութեան առարկայ կը դարձնեն առհմանափակ խնդիրներ, մեծ մասամբ զբաղելով բանասիրական ճշդումներով կամ թարգմանութիւններով։ Ի հարկէ, կը կատարուին անցեալին պէս գիտական բարեխղճութեամբ, ուստի մեր հայագէտները ուշադրութեամբ պէտք է հետեւին այս վերջիններուն աշխատութիւններուն։

Եւրոպական հայագիտութեան մասին խօսելու ժամանակ պէտք չէ անտեսել Վիէննայի եւ Վենետիկի հայագէտները։ Գտնուելով եւրոպական հողի վրայ եւ իւրացնելով արդի բանասիրական նուաճումները, իրենց գործունէութեամբ մէկ կողմէն խրախուսած են եւրոպացի բանասէրները՝ հրատարակելով անոնց որոշ աշխատասիրութիւնները, իսկ միւս կողմէն թարգմանած են լաւագոյն գործերը։ Վիէննայի մէջ դեռ կը շարունակուի «Հանդէս Ամսօրեայ», առաջին հայագիտական հանդէսը, շնորհիւ մէկ քանի բանասէրներու ջանքերուն։

Ա. ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

(Շար. 1)

(*) Ժամանակակից ըսելով նկատի ունինք վերջին 20 կամ 30 տարիներու շրջանը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՀԻՆ ԴԷՄՔԵՐ

ՇԱՒԱՐՇ ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ

(ԳԱՐԱԳԱՇ)

Գարագաշեան անունը Թրքահայ Թատրոնի պատմութեան մէջ շատ մեծ տեղ գրաւած է, շնորհիւ այն հանգամանքին որ մէկէ աւելի Գարագաշեաններ լայնօրէն վճարած են իրենց տուրքը Արեւմտահայ Թատրոնին, սկսած անոր ծաղման շրջանէն մինչեւ աստիճանական ծաղկումը։

1864ին, Պոլսոյ մէջ Սրապիոն Հէքիմեանի ղեկավարութեան տակ գործող «Արեւելեան Թատրոնի» «Մեծն Տրդատ» ողբերգութեան մէջ երեւցած է դեռատի դերասանուհի մը՝ Երանուհի Գարագաշեան, որ յետագային, շնորհիւ իր բնատուր տաղանդին, պիտի դառնար Պոլսահայ Թատերական շարժման կարեւոր դէմքերէն մին։ Երանուհի Գարագաշեան Սերովբէ Պէնկլեանի դուսանրգական խումբին հետ շրջագայած է օտար երկիրներ, ապա, մասնակցելով Պետրոս Ադամեանի, Մնակեանի, Սիրանոյշի, Աստղիկի Թատերական շրջապտոյտներուն, մեկնած է Կովկաս, ուր իր համբաւը շուտով հասած է լաւագոյն բարձրութիւններու։

Երանուհիի կրտսեր քոյրը՝ Վերգինէ Գարագաշեան, իր քրոջ նման օժտուած բնատուր ձիրքերով, եղած է հագուադէպ դերասանուհի մը, մասնաւորաբար կատակերգութեանց մէջ, ուր, ըստ ժամանակակից քննադատներու կարծիքին, դասուած է եւրոպական բեմերու նշանաւոր սուպրէթներու կարգին։ (Այս երկու դերասանուհիներու կեանքին ու գործին անդրադարձած ենք արդէն այս սիւնակներուն մէջ)։

Զոյգ մը այս շնորհալի քոյրերու սերունդէն էր Շաւարշ Գարագաշեան, ծնած Պոլիս. Բերա արուարձանը։

Բարեկեցիկ ընտանիքի զաւակ, Շաւարշ Գարագաշեան ունեցած է բախտաւոր մանկութիւն մը, որուն յաջորդած է նոյնքան բախտաւոր պատանեկութիւն մը։

Շաւարշ Գարագաշեանի ծնողքը, իրենց զաւկին ուսման կիսաւարտ շրջանէն ետք, խորհած են զայն ուղղել դէպի շուկայի ասպարէզը, եւ սակայն, երիտասարդ Շաւարշը ինքզինքը խորթ է զգացած այդ միջավայրին մէջ եւ շուտով յուսախաբ ըրած իր ծնողքը։

Անոր բովանդակ էութիւնը կլանուած էր ուրիշ աշխարհով մը։

Խորհրդաւոր էր այդ աշխարհը։ Հոն, մարդիկ կ՚ապրէին կեանք մը՝ որ վեր էր հասարակէն։ Հոն, այդ աշխարհին մէջ մարդիկ կը զգային ու շնչէին բոլորովին տարբեր՝ հասարակ մահկանացուներէն։

Այդ աշխարհը Թատրոնն էր։

Առաջին անգամ Շաւարշ Գարագաշեան ոտք կոխեց այդ խորհրդաւոր աշխարհէն ներս երբ ներկայ եղաւ մեծանուն վարպետին՝ Մարտիրոս Մնակեանի մէկ ներկայացման։

Ալ անկէ ետք երիտասարդ Շաւարշը «վարակուեցաւ» այդ «ախտով»։

Այդ աշխարհէն դուրս անոր համար այլ եւս անշնչելի էր դարձած մթնոլորտը։ Կը զգար որ իր ճանչցած նոր աշխարհէն հեռու իրեն համար չկար կեանք, չկար ապրում, չկար հաւատք ու հաւատամք։

Ու գլխովին նետուեցաւ յորձանքին մէջ, յանձնելով ինքզինքը նոր «խենթութեան» հեշտօրօր ալիքներուն…

Վարպետին՝ Մնակեանի թափանցող աչքերը չուշացան Երիտասարդ Շաւարշ[…] մէջ տեսնելու Թատերական արուես[…] ակնյայտ ձիրքեր։ Առաւ զայն իր հովա[նաւորու]թեան տակ, մարզեց, կոկեց ու [...]կեց, առաջնորդեց անոր ղողդոջ քայլ[երը] եւ շուտով սկսաւ անոր վստահիլ կար[ե]ւոր դերեր։

Շաւարշ Գարագաշեան յուսախաբ [չը]րաւ իր վարպետը։ Ընդհակառակն, Մ[ն]ակեանի աշխատանքը տուաւ իր լաւ[ա]գոյն արդիւնքը եւ շուտով Շաւարշ դա[ր]ձաւ Մնակեան Թատերախումբին սիր[ուած] ու փնտռուած դերասանը։

Մարտիրոս Մնակեանի բովանդակ գո[ր]ծունէութեան ընթացքին, Շաւարշ Գարա[գա]շեան աշխատակցած է անոր, մինչ[եւ] վարպետին մահը։

Անկէ ետք, շարունակած է իր թեմակ[ան] գործունէութիւնը հայ եւ Թուրք Թատ[ե]րոններուն մէջ, միշտ ալ պահելով իր [...] առաջնակարգ դերասանի դիրքը։

Ա. Համաշխարհային պատերազմի [...]ջանին, մինչեւ Զինադադար, եւ [...]ուշ, Շաւարշ Գարագաշեան, որ միաժ[ա]մանակ օժտուած էր բամբ ձայնով մ[ը], աշխատակցած է Պէնլեանի դուսանրգա[]կան ներկայացումներուն, «Էլպէյի [...]ծի»ի, «Քէօսէ Քէհեայի», «Արիֆ»ի [եւ] բազմաթիւ այլ գուսանրգութիւններ[ու] մէջ կատարելով կարեւոր դերեր։

Զինադադարի շրջանին, Շաւարշ Գա[]րագաշեան հաւատարիմ գործակիցը եղ[աւ] անզուգական դերասանուհի Վարդիթ[եր] Ֆէլէկեանի, որուն կազմակերպած ներ[]կայացումներուն մասնակցեցաւ դարձ[եալ] առաջնակարգ դերերով։ Ասոնցմէ կարե[լի] է յիշատակել «Գամելիապարդ Տիկին» (Արման Տիւվալ), «Ծարբնոցապետը», «Կոյր Թերեզա» եւայլն։

Այստեղ, միջանկեալ կերպով [...] թէ, Զինադադարի շրջանին Պոլսոյ [...] գործող Պոլսահայ Տրամաթիքը խորթ[ով] քով կը դիտէր Տիկին Վարդիթեր Ֆէլ[էկ]եանի գործունէութիւնը, անզուգակ[ան] դերասանուհիին անձին մէջ տեսնել[ով] վտանգաւոր մրցակից մը։ Ցաւով կը [...] շատակենք այսօր Տրամաթիքի այն օ[...]րու վարիչներուն Տիկին Ֆէլէկեանի [...]ձին ու գործին հանդէպ ձեռք առած [...]փանարար գործունէութիւնը, որուն մի[...] նպատակն էր չէզոքացնել Ֆէլէկեաննե[րը] (երկու քոյրեր՝ Վարդիթեր եւ Հրան[...] ու բոլորովին մինակ ձգել զանոնք։

Բարեբախտաբար, սակայն, գտնուեց[աւ] խումբ մը նուիրեալներ, որոնք ի գին [...] մէն զոհողութեան, թեւ ու թիկունք [...] դիսացան Ֆէլէկեաններուն, աշխատակ[]ցեցան անոնց հետ, թեթեւցնելով եր[...] արուեստագէտ քոյրերուն առանց այդ[...] ծանր բեռը։ Այդ նուիրեալներէն մէկ[ն] եղած է Շաւարշ Գարագաշեան։

Այդ շրջանին էր դարձեալ որ Պոլ[սոյ] մէջ, Տիկին Վարդիթեր Ֆէլէկեանի նա[...] խաձեռնութեամբ կազմուեցաւ «Հայ [...]րասանական Միութիւն»ը, որուն մաս [...]կազմէին Արամ Մնակեան (Մարտի[րոս] Մնակեանի որդին), Տիկին Լիւսի Ցե[...] կորեան, Էլիզ Շահինեան, Վա[...]

UN PEUPLE
qui ne veut pas mourir

N.D.L.R.— Nous remercions vivement la Rédaction de la revue « Europe » et M. Jacques Madaule d'avoir bien voulu nous donner l'autorisation de reproduire cet article, qui a paru dans le numéro spécial de la revue « Europe » (Février-Mars 1961) consacré à la Littérature Arménienne.

Il n'y a pas beaucoup de peuples au monde qui aient une histoire aussi ancienne et aussi fertile en péripéties que les Arméniens. C'est à la fin du VIIe siècle avant notre ère que nous les rencontrons pour la première fois sur les ruines de l'empire assyrien, qui succombait alors à la double offensive des Mèdes et des Babyloniens. Il y avait eu auparavant, là où se trouve l'Arménie actuelle, un royaume d'Ourartou, qui avait été conquis par les Assyriens. La chute de l'empire de Ninive provoqua un vide dans les montagnes arméniennes et c'est alors que le pays fut occupé par des hommes originaires de Phrygie, qui parlaient une langue indo-européenne, et de qui descendent, en grande partie tout au moins, les Arméniens actuels.

L'ARMENIE ANTIQUE

Certes l'Arménie a fait successivement partie ensuite de l'empire perse (la fameuse inscription de Béhistoun donne à une satrapie le nom d'Arménie) et de l'empire d'Alexandre ; elle fut traversée par les Dix Mille qui s'en allaient vers la mer. Mais il semble bien qu'elle ait manifesté, dès cette lointaine époque, une véritable originalité ; les satrapes d'Arménie étaient des princes indigènes. Toutefois c'est au moment où se disloque l'empire d'Alexandre, à la fin du IVe siècle avant notre ère, que l'Arménie connaît pour la première fois une véritable indépendance. Antiochus le Grand, un siècle plus tard, ne réussit que pour peu de temps à la subjuguer et, désormais, entre les deux mondes hostiles qui se font face, de part et d'autre de l'Euphrate : les Romains, successeurs des Grecs, d'une part et les Parthes de l'autre, le royaume montagneux d'Arménie forme une espèce d'Etat-tampon, tantôt vassal des Arsacides de Ctésiphon ; tantôt de l'empire romain. Dans cette situation dangereuse et sans cesse menacée, l'originalité arménienne s'affirme. Ni les Partes, ni plus tard les Perses Sassanides ; ni les Romains, ni leurs successeurs byzantins ne purent jamais exercer sur l'Arménie une domination stable.

C'est ainsi qu'à l'heure même où les Sassanides imposaient à tout leur empire le mazdéisme et dix ans avant que Constantin n'optât pour le Christianisme, saint Grégoire l'Illuminateur convertit en 303 le roi d'Arménie Tiridate III au Christianisme. Mais ce Christianisme arménien ne devait pas tarder à prendre une coloration propre. En effet l'Eglise d'Arménie avait bien accepté les canons du concile d'Ephèse, en 431, mais elle refusa le *Credo* de Chalcédoine en 451, ce qui l'a fait classer, à tort, parmi les Eglises monophysites. En réalité, c'est une Eglise nationale, qui combat âprement le mazdéisme perse, mais non moins la domination religieuse de Constantinople. Il faut noter enfin que la langue arménienne, dialecte indo-européen qui n'avait été jusqu'alors qu'une langue parlée, fut pour la première fois écrite dans son propre alphabet, inventé par Mesrop vers 400.

Considérons maintenant la situation de ce pays d'Arménie, de ce haut plateau tourmenté dominé par les 5.000 mètres de l'Ararat, creusé de lacs, accessible seulement par d'étroites vallées qui lassèrent les légions de Lucullus, celles de Pompée et celles de Marc Antoine. Il domine tout ensemble la côte de la Mer Noire, le plateau beaucoup plus bas d'Anatolie et la plaine de Mésopotamie. C'est une forteresse naturelle où les vaincus peuvent trouver refuge, mais dont les possesseurs tiennent les clefs de la mer, des plateaux et des plaines voisines. Son malheur est de se trouver à la frontière des grands empires ; à la charnière des civilisations rivales. Il ne fallut aux Arméniens rien moins qu'une Eglise nationale et une [...] propre pour résister aux pressions contra[ires] et emprunter à ces trop puissants vois[ins ce] qu'ils avaient de meilleur.

LA NATION ARMENIENNE

La conversion des Arméniens au C[hris]tianisme les coupait, en effet, de la P[erse] mazdéenne, tandis que leur refus des can[ons] de Chalcédoine leur valait l'hostilité [des] Byzantins. Mais ce Ve siècle, plein de [dan]gers, est aussi celui où se forge la na[tion] arménienne. C'est alors que, en 451, [...] même où se tenait le concile de Chalcé[doine,] le prince arménien Vardan II Mam[ikonian] engagea contre les Perses une véritable g[uerre] sainte. Dans ces combats achève de se [for]ger la personnalité arménienne. L'Arm[énie] finit par être soumise aux Sassanides [...] en fait les princes arméniens (*nakha[rars]*) conservèrent une relative autonomie [jusqu'à] l'heure où l'empire sassanide s'écroula [au] VIIe siècle, sous les coups des Arabes [mu]sulmans. En 653 les princes arméniens [con]clurent une traité avec le calife Mo[awia] reconnaissait leur autorité sur le pays e[t], en échange, acceptaient de se [...] comme les vassaux de Damas.

JACQUES MADAU[LE]

(1 — *à suivre*)

«Europe», Février-Mars 1961.

ԿԵԱՆՔԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԳԻՒՂԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Յայտնութիւն մը եղաւ, թուրք ղեկավարներուն՝ համար, թրքական գիւղերու մէջ տիրող … թշուառութիւնը : Ճիշդ է թէ ժամանակին երիտասարդ թուրք ուսուցիչ մը վերցուց քօղը թրքական գիւղին միջնադարեան պատկերին վրայէն, ու քիչ մնաց որ բանտարկուէր : Հիմա պահեստի սպաներն են որ գիւղ կը ղրկուին իբրեւ ուսուցիչ, տխուր պատկերներ բերելով Անատոլուէն :

Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ «Միլլիյէթ»ի մէջ Ջեւիտ Ալթան .—

Պահեստի սպայ ուսուցիչներէն մաս մը քաղաքս եկած է արձակուրդով : Անոնք կը պատմեն .—

— Գոնէ համազգեստ մը տուէք մեզի, որպէսզի կարենանք հեղինակութիւն հաստատել գիւղին մէջ եւ կարենանք գործադրել պարտաւորիչ նախակրթութեան օրէնքը, որ ցարդ մնացած տառ մեռած է : Մեզի ալ ճանչցէք այն իրաւունքները, զորս կը վայելեն բանակայինները : Պարէնի փոխարժէք վճարեցէք : Շրջակայքի գին. միութիւնները թող զօրավիգ ըլլան մեզի :

Կացութիւնը յայտնի կը դառնայ մօտաւորապէս : Պահեստի Սպայ ուսուցիչները տակաւին մնացած են Կրթական եւ Պաշտպանութեան նախարարութիւններուն միջեւ, որովհետեւ անոնց համար վճռական կանոնագիր մը չէ ճշդուած : Յայտնի է որ մեր համբաւաւոր պիւրոքրասին «ցանկեցուր, պարապ տուրքի սկզբունքով տասը հազար երիտասարդի կապը խզեր է կեդրոնին հետ : Հիմա երիտասարդները կը պատմեն իրենց տեսածները :

— Գիւղեր՝ որոնք Թուրքերէն չեն գիտեր, գիւղեր՝ ուր թրքական դրօշը առաջին անգամ ըլլալով կը պարզուի, գիւղեր՝ որոնք անտեղեակ են թէ ո՞վ կը ղեկավարէ մեզ, գիւղեր … գիւղեր …

10 – 15 տարին անգամ մը, գիւղացիին կ'երթաս, այս երկրին էֆէնտին դուն ես կ'ըսես, գիւղացին գլուխը կը շարժէ կը ժպտի. դրպանը երկուքուկէս ոսկի չկայ : Ասիկա կը կրկնուի անվերջ :

Ունինք քառասուն հազար գիւղ, որոնց մէջ 10 – 15 տնուորներ ալ կան : Այսպէսով ոչ կրթական խնդիրը կրնանք լուծել, ոչ առողջապահական խնդիրը, ոչ արդարութեան հարցը : Մեզի պէտք են հինգվեց հազար գիւղեր, որոնք համախմբուած ըլլան արդիւնաբերութեան մեծ կեդրոններու շուրջ : Գիւղերն ալ, արդիւնաբերութեան կեդրոններն ալ, հողն ալ պետութեան պատկանելու են : Այս վերակառուցումին առաջադրութիւնն ալ բանակը պէտք է կատարէ :

« Այս երկրին էֆէնտին դուն ես ասկէ ետք» ըսելով բան մը չի լուծուիր : Եթէ լուծուէր, մինչեւ հիմա կը լուծուէր : Վստահ եղէք, այսպէս չենք կրնար փրկել երկիրը :

ԴԱՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Ծիշդ կամ սուտ, արդի Թուրք կառավարութիւնը շարունակ նոր դաւադրութիւններ երեւան կը հանէ, աւելի եւս ճզմելու համար ընդդիմադիրները : Ապացոյց որ զօրաւոր չէ կառավարութիւնը : Այսպէս Իզմիրէն կը հեռագրեն թէ Թիրէի եւ Տէյիրմէնտէրէի մէջ ազգ. յեղաշրջութեան դէմ ստորերկրեայ գործունէութիւն ցոյց տուող 13 նախկին դեմոկրատներ ձերբակալուելով քաղաքս բերուեցան : Ասոնց միջեւ կը գտնուին Թիրէի նախկին քաղաքապետ Իսմայիլ Թայլըօղլու, դեմոկրատ նախկին շրջանային նախագահ Թուրկուտ Ասլան, վաճառական մը եւ իմամ մը : Ամբաստանեալները «ձէթ առնելու եկայ» կարգախօսով կը գործէին : Թուցիկներ ալ ձեռք անցուած են :

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՆՔԻՆ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան յայտարարութիւնը, որ հրատարակուեցաւ Յառաջի մէջ (Փետրուար 4), անշուշտ մեծ հետաքրքրութիւն յառաջացուց հայ ժողովուրդին եւ մասնաւորաբար հայ մտաւորականութեան մէջ : Հայկ. վանքի մը եւ լուսաւորութեան վառարանի մը 150ամեակը առիթ պիտի ըլլայ բազմաթիւ հայրենակիցներու համար այցի երթալու Վիէննայի վանքին եւ մատենադարանին,— «Դէպի աղբիւրը լոյսին » , ուրկէ 150 տարիէ ի վեր հայկական գրականութեան եւ այլ. ոգիի վերծանման ճառագայթներ արձակուած են Հայութեան ցանուցիր խլեակներուն մէջ :

Բայց ցանկալի էր որ հայ մտաւորականութիւնը ինքն իր կողմէ հանդիպում մը սարքէր լոկ մշակութային առաջադրութեամբ : Նախ յարգանքի տուրք մատուցանէր հաստատութեան, յիշատակի նիւթ ընելով անցեալին մէջ իրենց մշակութային ծառայութիւնը Հայութեան բերած Մխիթարեան Հայրերու ջանքն ու գործը, երկրորդ՝ խրախուսէր զանոնք եւ հաղորդակցէր ներկայիս գործող համեստ վարդապետներուն հետ , որոնք իրենք զիրենք նուիրած են հայ մշակոյթին իբր ուսուցիչ, գրագէտ կամ բանասէր :

Ու դեռ կարելի էր խորհրդակցական կամ «ակադեմական» ժողով մը կազմակերպել Վիէննայի մէջ, օրինակի համար, « տառադարձութեան» կամ լեզուական այլ կարեւոր հարց մը նիւթ ունենալով :

Ըստ ամենայնի հարկ է որ հայ մտաւորականութիւնը գործի լծուի եւ ծրագրէ մշակութային «համախմբութիւն » մը, որուն անկասկած պիտի օժանդակեն այն բոլոր ազգային հաստատութիւններն ու ընկերակցութիւնները, որոնք ազգային բարեկարգութեան յօդուածներ ունին իրենց կանոնադրութիւններուն մէջ : Թերեւս Վիէննայի Մխիթարեան վանքին 150ամեակը առիթ ընծայէ նոր դարաշրջան մը բանալու հայկական մշակոյթի զարգացման, նորոգման եւ տարածման տեսակէտով :

× 1911ի հարիւրամեակին առթիւ Մխիթարեան Միաբանութիւնը «Յուշարձան » մը հրատարակած էր քառասուն գիտական յօդուածներով : Ասիկա հիմնական եւ մնայուն կոթող մըն էր եւ է դեռ հայագիտական տեսակէտով : Մեզի ծանօթ չէ թէ ի՞նչու 150ամեակին համար նմանօրինակ « Յուշարձան » մը հրապարակ հանելու խօսք չկայ Միաբանութեան հաղորդագրութեան մէջ : Ամէն պարագայի տակ անհրաժեշտ էր որ ամէն միջոց ի գործ դրուէր 150ամեակին առթիւ Հայագիտական յիշատակարան մը կանգնելու հայերէն եւ օտար լեզուներով, ինչպէս 1911–ին, մանաւանդ որ ներկայիս կը պակսին նման հրատարակութիւններ եւ արտասահմանի հայագիտութիւնը պէտք է հրապարակ գայ հետեւողականօրէն վերջին յիսուն տարիներու նուաճումներով :

Նոյն «Յուշարձանին» մէջ յիշատակուած էր «Հանդէս Ամսօրեայ»ի 25ամեակը : Հիմա պէտք է արժանաւորապէս իր տեղը ունենայ նոր յուշարձանին մէջ «Հանդէս Ամսօրեայի 75ամեակը» Հ. Ն. Ակինեանի եւ աշխատակիցներուն գրական եւ բանասիրական վաստակին ամփոփումով :

Շնորհաւորելով արբահօր Մեսրոպ Արք. Հապոզեանի քահանայութեան յիսնամեակը, կը յուսամ որ շնորհիւ իր վարչագիտական մեծ կարողութեան, որուն ապացոյցը տուած է երեսուն տարիներու ընթացքին, նկատի կ'ունենայ առաջարկս եւ կ'իրականացնէ զայն յօգուտ հայ գրականութեան եւ բանասիրութեան :

Գ. ՖՐՈՒՆՁԵԱՆ

ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ԱՌԱՏԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆ

Լիլի Փէվէյ անունով 43ամեայ այրի Անգլուհի մը յաջողած է պատրաստել տաքթիլոյի գործիք մը, որ ձայնանիշեր կ'արձանագրէ թուղթի վրայ : Երկար տարիներէ ի վեր մեքենայի ճարտարապետներ այս ուղղութեամբ աշխատանք են տարած , առանց բաւարար ելքի մը կարենալ յանգելու : Կիւլպէնկեան Հիմնարկի վարիչները 25.000 ոսկիի յատկացում մը ըրած են Տիկին Փէվէյի, նախատիպար մեքենայի մը ծախքերուն դիմագրաւման համար : Այս մեքենան կրնայ 5700 երաժշտական նշաններ արձանագրել վեց օքթավի վրայ՝ առանց շարժելու թուղթը, որուն վրայ տեղի կ'ունենան արձանագրութիւնները :

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՇԱՀԷՆ ՀԱՃԵԱՆԻ ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Մեքսիկոյի կիսապաշտօնական «Էլ Նասիոնալ» օրաթերթը սկսած է պարբերաբար հրատարակել 13ամեայ Շահէն Հաճեանի կողմէ գծուած ծաղրանկարներ :

Յունուար 25ին մարզական էջին մէջ 4 սիւնակի վրայ տպուած է «Թօքիոյի Ոլիմպիականներուն համար» վերնագրով ծաղրանկար մը, իսկ Փետրուար 12ին ալ քաղաքական էջին մէջ երեք սիւնակի վրայ տպուած է «քաղաքական համայնապատկեր » մը :

Փոքրիկ ծաղրանկարիչին կարգ մը գործերը ասկէ առաջ հրատարակուած էին Պոլսոյ թերթերուն մէջ :

հինեան, Պալթազար, վաղեմի դերասան Վ. Պապայեան, երիտասարդ սիրողներ Գ. Բարիկոյեան, Ե. Պօղոսեան եւ տողերս ստորագրողը :

Դժբախտաբար այս գործը, ինչպէս ամէն հայ թատերական ձեռնարկ, դրեթէ իր ծնած օրն իսկ մեռաւ, տալով միայն մէկ ներկայացում՝ «Շամիրամ եւ Արա Գեղեցիկ»ը :

Շաւարշ Գարապաշեան վերոյիշեալ խումբին մաս կը կազմէր, եւ ինքն էր որ առաջին եւ վերջին ներկայացման մէջ մարմնաւորեց Արա Գեղեցիկի տիպարը , անմոռանալի արուեստով մը :

×

Բնութիւնը ժլատ չէր եղած Շաւարշին հանդէպ :

Բարեձեւ, գեղադէմ, սեւ աչքերով եւ թաւ յօնքերով, բամբ ու քաղցրահունչ ձայնով, անիկա նախասահմանուած էր մեծ ապագայի մը, եթէ …

Այդ «եթէ»ն դժբախտաբար չարաբաստիկ է եղած Շաւարշ Գարապաշեանի արուեստին համար :

Մեծ ձիրքերով օժտուած այս արուեստագէտը դժբախտաբար ունեցած է դիւրահաւան ու թոյլ նկարագիր մը :

Ցոփ ընկերակցութիւններ չեղած են իր համրան : Կորած ու կոտրած են իր աշխատանքի թափը :

Եղած է առեն մը, ուր Շաւարշը դարձած է կապելաներու գերին, ամէն օր հետզհետէ մխրճուելով արբեցուցիչ ալքոլին հաշիշային թմրութեանը մէջ :

Սիրային յուսախաբութիւն մը, նոյնպէս, մեծապէս խթանած է դժբախտ արուեստագէտին դէպի վերջնական քայքայում գնացքին խոլարշաւ վազքը :

Ես որ զինքը ճանչցած եմ իր երանելի օրերուն, վերջին անգամ մը տեսայ զինքը 1935ին, երբ քանի մը կոլահայ դերասաններով եկած էր Փարիզ, ներկայացնելու համար Զուխաճեանի «Լէպլէպիճի»ն :

Այդ ներկայացումը տեղի ունեցաւ իմ ալ մասնակցութեամբս, եւ սակայն, աւաղ, Շաւարշ Գարապաշեանէն մնացած էր գրեթէ ուրուական մը, հին օրերու փառքի խլեակ մը միայն …

Վերադարձաւ Պոլիս, ու քանի մը տարի ետք լսեցինք իր մահուան գոյժը :

Ու հիմա վստահ եմ որ եթէ ճակատագրական այդ «եթէ»ն մտած չըլլար դըժբախտ արուեստագէտին կեանքին մէջ , անպայման հայ բեմը ունեցած պիտի ըլլար իր երկրորդ Վահրամ Փափազեանը՝ յանձին Շաւարշ Գարապաշեանի :

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (145)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԳԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Նաեւ պէս – պէս հուլունքներ, կոճակներ, կեղծ փայլուն ոսկէ դրամներ , որոնցմով կանայք զարդարում էին թէ հագուստները եւ թէ շարում ճակատներին, կամ՝ շարած գցում իրանց վիզը . երբեմն կապում եւ բազուկներին կամ կարում վերնազգեստի թեւքերին :

Կարաւանի եկած օրը եւ միւս օրերը իշխանի առաջ եւ նրա բակում հաւաքւում էին նաեւ շատ շներ՝ ընկած կամ նետած կերի մնացորդներն առնելու : Այդ առեւտուրն այնքան մարդ էր հաւաքում , թըւում էր քաղաքը կեանք էր առնում այդտեղից , թւում էր դա է քաղաքի զարկերակը…

Կարաւանի այս առեւտրից բացի՝ քաղաքն ունէր եւ ձեռքի առեւտուր եւ արհեստներ : Թէեւ մաշիկներ եւ շատ երկաթէ իրեր բերում էին կարաւանները բայց քաղաքում էլ կային մաշկակարներ, որ տարբեր ձեւի մաշիկներ էին կարում թէ կանանց եւ թէ տղամարդկանց համար , կային հիւսներ եւ երկաթագործներ : Երբ քաղաքում լռում էին ձայները՝ ամէնից բարձր լսւում էր երկաթագործների մուրճերի ուժգին, բայց համաչափ հարուածները, որոնցից ամենաուժգինը, ինչպէս ասել ենք, գալիս էր միշտ դարբին Դաւիթի դարբնոցից, որ շատ հեռու չէր իջեւանից :

Գլխաւոր այս փողոցի վրայ էին նաեւ այն մթերանոցները, որտեղից պարէն էին ստանում ընտանիք չունեցող վարպետները, գործաւորները եւ վերջին նորեկները : Պահեստներին կից էին թոնրատները, ուր ամէն օր հաց էին թխում պառաւները, եւ նորաթուխ հացի հոտը առաւօտից բըռնում էր ոչ միայն փողոցը այլեւ տարածւում էր քաղաքի վրայ, մանաւանդ քամի օրերը, գրգռելով դուրսն աշխատողների ախորժակը … Թոնրատներից հեռու չէին եւ ճաշի ակութները : Մի խումբ կանայք, պառաւների հսկողութեամբ, կերակուր էին եփում վիթխարի սաների մէջ եւ, պարէնի ու հացի նման, բաժանում անընտանիք գործաւորներին, որոնք, ասենք ի դէպ, բացի հացից եւ այդ հասարակ ճաշից, ուրիշ վարձ չէին ստանում :

Եկած օրից, առաջին ամիսներին, այդտեղից էին առնում իրենց ճաշը նաեւ Թորգոմը եւ նրա ընկերներ Վարդանն ու Ցոլակը :

Քաղաքի կառավարիչ Վարազ իշխանը նոյնպէս ապրում էր այս փողոցի վրայ , իր սեփական տանը, որ միակ երկյարկանի շէնքն էր, շրջապատուած բարձր պարիսպով, ինչպէս մի միջնաբերդ : Պարսպի ներսը կային պէս – պէս շէնքեր՝ պահեստներ ,ախոռներ, մառաններ : Իսկ տունն ունէր քարէ պատշգամ, որտեղից երեւում էր քաղաքն իր շրջապատի լեռներով եւ Կոգովիտի լեռնահովիտի մի մասը :Իշխանի ընտանիքը մեծ չէր, կին էր, երկու որդին. բայց ունէր շատ սպասաւորներ , որ ծառայում էին թէ տանը, թէ դուրսը : Ամառները, երեք օրը մէկ , դրանք ձիերով ու ջորիներով գնում էին մայրաքաղաք կամ Տուրմարի՝ մթերք , պարէն, միրգ բերելու,որովհետեւ իշխանը սիրում էր լաւ ուտել : Նրա տան առջեւից անցնողը միշտ առնում էր տարբեր համեմունքների, կերակուրների հոտ : Բացի այդ, նա ունենում էր եւ շատ հիւրեր, որ գալիս էին մայրաքաղաքից կամ այլ ոստաններից՝ նոր քաղաքը տեսնելու : Մի անգամ եկաւ նոյնիսկ իր ծերունի հօրեղբայրը՝ հազարապետ Դաւիթ Գնունին :

Կառավարիչը սովորաբար հիւրերին պտտում էր փողոցներում եւ կառուցուող շէնքերը ցոյց տալով, բացատրում էր , թէ որը երբ է շինուած կամ երբ կ'աւարտուի : Իսկ հիւրեր չեղած օրերը, նա , իր նժոյգը նստած, ինչպէս այսօր, մի կամ երկու թիկնապահի ուղեկցութեամբ, գընում էր աշխատանքները դիտելու, եւ ամէնից առաջ պալատն ու եկեղեցին, ուր բանում էին առաւել հմուտ վարպետները :

Այս երկու շէնքին Վարազ իշխանը նըւիրում էր յատուկ ուշադրութիւն : Նժոյգից իջնելով՝ մանրազնին դիտում էր ամէն բան. օրուայ կառուցածը. սրբատաշ քարերը. զանգակները : Աւելի կանգ էր առնում սակայն պալատի մօտ : Եթէ մի որեւէ բան նրան թւում էր ոչ պարզ կամ տարակուսելի՝ հարցնում էր վարպետների աւագին, եւ եթէ բանաւոր բացատրութիւնը չէր գոհացնում իշխանին կամ դժուար էր պատկերացնում՝ աւազը փռած – հարթած աւազի վրայ գծում էր անելիքը :

— Բարի է,— ասում էր վերջապէս կառավարիչը եւ, նորից հեծնելով նժոյգը , գնում էր եկեղեցու շինութեան աշխատանքները դիտելու :

Այսօր էլ ահա Վարազ իշխանը երկու թիկնապահով (որոք նրան պէտք էին ոչ թէ իր անձը պահելու, այլ կարգադրութիւններով այս — այն կողմ ուղարկելու համար) հանդարտ գնում էր կառուցուող շէնքերը դիտելու :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի

ԱՊՍՏԱՄԲԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ 40ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան շէնք սրահին մէջ, ընկերախմբակցութեան խնջոյքով։

Շաբաթ, (25 Փետր.) կէսօրէ վերջ ժամը 17 – 23։

ԿԸ ԽՕՍԻ՝

ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԽՍԱՀԱԿԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին։

Առատ պիւֆէ ղիւրամատչելի գիներով։

Մուտքը ազատ է։

17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Մէթրօ Քատէ։

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 20·30ին Ա-հարոնեան ակումբը նախաձեռնութեամբ Վալանսի Հ. Յ. Դ. Շրջանային կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդին։

Կը նախագահէ Ընկ. Յ. ԿՕՇԿԱՐԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. Յ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ (Մարսէյլէն)։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, պար, խմբապար եւն.։

Առատ կերուխում մինչեւ կէս գիշեր։

Մուտքը ազատ է։

×

ԱՆՋԸԷՓ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի։

Այս Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 3ին, դպրոցի սրահին մէջ։

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Հայ Աղք. Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ այս Հինգշաբթի, ժամը 20·30ին, 32 Րիւ տը Թրէվիզ։

Կանոնագրի թիւ հինգ յօդուածին համաձայն վարչութեան մէկ երրորդը (հինգ անդամ) նորոգելի ըլլալով, ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան։

Թեկնածութիւնները պարտին Աղքատախնամին գրասենեակը հասնիլ ամէնէն ուշը Մարտ 9ին։

Առ այդ, փափաքողները պէտք է ընթեռնլի կերպով գրեն, տալով իրենց անունը, մականունը եւ հասցէն։

Թեկնածու կրնան ըլլալ միայն այն անդամները որոնք իրենց անդամավճարները կանոնաւորապէս վճարած են երեք տարիէ ի վեր։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Արեւապալի հոգեհանգիստ երգեցողութիւնները կը կատարուին ամէն կիրակի, ժամը 11ին, դպրախումբին մասնակցութեամբ։

× *Եկեղեցիին հայերէնի դասընթացքին տարեվերջի հանդէսը կախուած թուականով տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 29ին։ Կը խնդրուի չխաչաձեւել։*

× *Երեւանէն Անոյշ կ. Կարապետեան կը փնտռէ Գասպար Կարապետեանի աղջիկները՝ գիմել եկեղեցի։*

ԺՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վալպառէյի, Սէն – Մարսէլի, Լա – Փօմի եւ շրջակայ թաղերու մէջ բնակող բոլոր Դաշնակցականները, Դաշնակցութեան համակիրները եւ հայ ազգային արժէքներու պաշտպանած նաւ – խանձախնդիր ազգայիններ ստիպողաբար կը հրաւիրուին ժողովակցական լայն կարեւոր հաւաքոյթի մը, այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 3ին, 2 Ամբրիլ տը Վիէն, Սիթէ Միշըլիս, Գ. Սափըէյի մօտ, Լա Փօմ, հեռաձայն 42–97–82, Պառ տէ գ'Ավընիւ *սրճարանին ներքնասրահը։*

Մասնաւոր հրաւէր չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ այս նկատել։

ԿԱՐԳԱԴԻՐ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանի յաջորդ հաւաքոյթը այս Չորեքշաբթի ժամը 21ին, Ֆառէյի փերմայարկը։ Պիտի ներկայացուի՝ Պրիւելյի մէջ։ Դրիգոր Մէլիքեանի կողմէ ձայնագրուած՝ Դանիէլ Վարուժանի յուշատախտակի զետեղման հանդիսութիւնը։

Պիտի լսուին՝ Հրանտ-Սամուէլի, Բիւզանդ Թօփալեանի, Փրոֆ. Ֆէյտէի, Հ. Սեդրակ Վրդ. Ադըլեանի եւ Շաւարշ Նարդունիի ճառերը։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի ժամը 10·30ին Հանգստեան ժամերգութիւն պատարագ Տէր Անտոն Վ. Իսքէնտէրեանի հոգւոյն համար։

Կը խնդրուի արդիւնաբար վարդապետին յիշատակը յարգողներէն ներկայ գտնուիլ ու այս ազդը իբր հրաւէր նկատել։

ՇԱՒԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Շաւիլի Կրօն. Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, դպրոցին սրահը։

ՕՐԱԿԱՐԳ.— Վարչութեան հրաժարում, բարոյական եւ նիւթական համատուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Ստիպողաբար կը հրաւիրուին բոլոր անդամները։

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

ԴԻՒՑԱԶՆԱՄԱՐՏԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սալ Մագընայի մէջ, 88, Րիւ տ'Օպանեը Այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 21ին

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հայ Աբրիշներու եւ զալլիկներու։

Հովանաւորութեամբ Գ. Տ. ԹԷՔԷՅԵԱՆի (Միութեան պատուոյ նախագահ)

Կը խօսի Գ. Յ. ՀԱՅԱԳԻՐՄԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին։

Առուր պատշաճ երգեր եւ արտասանութիւններ, հայկական պարեր, գեղջուկական տարազներով։

Պիտի ներկայացուի Սմբատ Բիւրատի՝

ԱԽԱՐԱՑԻՐԻ ԱՐԾԻՒԸ

(Ողբերգութիւն 4 արար)

Նոյն հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Նիսի մէջ, այս Կիրակի ժամը 16ին, Արթիսթիք սրահին մէջ։ Միեւնոյն յայտագրով։ Պիտի խօսի Գ. ԱՐՄԷՆ ԹԱՔՈՒՅԵԱՆ։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչէ երիտասարդուհիներու « Զաւօ Շանթ » խումբին դասախօսութիւնը այս Ուրբաթ, ժամը 20ին, Կաալ. Խաչի գրասենեակին մէջ (17 Րիւ Պէօ)։ Դասախօս՝ ՏԻԿԻՆ ՀՕՐԻՐ ԻՓԷԿԵԱՆ – ՊՈՒ – ՏԱՔԵԱՆ։

ԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱՆ

ԵՐԵԿՈՅ

ՄԻՀՐԱՆ ՀԵՐԱՐՏԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նախաձեռնութեամբ Ուրֆայի Հայրենակցական Միութեան, Մարտ 11ին։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Աննիկ Քէննեան (Գուրսայէ) կը փնտռէ իր ծնողքը, հօրը անունը՝ Նազար Նազարեան, մօր անունը՝ Կիւլթիւան, քոյրերը՝ Մարիամ եւ Հոյկանոյշ, եղբայրները Ցարութիւն, Հայկ եւ Զաւէն։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին։

Madame ONNIG KENNIAN
35, Willis Avenue
Medford Mass. – U. S. A.

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Այս Չորեքշաբթի։

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Այս Հինգշաբթի։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Այս Հինգշաբթի։

ԻՍԻ.— Երեքշաբթի (Փետր. 28ին)։

ՊԱՆԵՕ.— Երեքշաբթի (Մարտ 7ին)։

Շավիլ.— Հինգշաբթի (Մարտ 9)։

Սոյն ժողովներուն ներկայ կ'ըլլան Կեդրոնական վարչութեան ներկայացուցիչներ։ Կարեւոր օրակարգ եւ պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕՆԴ. ՄԱՐՄՆԻ

կազմակերպած

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

Մարտ 2, ժամը 16էն 19, Փավիյօն Սօֆին (Փորթ Սօֆին)։

Հաճելի անակնկալներ։

Պուկլիոն կրկեսի հռավլոններու մասնակցութեամբ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները, այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, ընկերուհի Սիրանոյշ Անդրէասեանի բնակարանը, 13 Րիւ էմիլ Զոլա։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն անպայման ներկայ ըլլալ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ միջմասնաճիւղային ժողովը այս Երկուշաբթի ժամը 3ին, Մշակոյթի Տան սրահին մէջ։ Կը հրաւիրուին բոլոր շրջանի մասնաճիւղերը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Կարեւոր օրակարգ։

ԿՈՒԶՈՒԻ

coupeuse-patronnière

կարուհի մը,

Robe - Fillette *ի մասնագէտ։*

Եւ լաւ մեքենիսիէն մը։

ԼԱՒ ՎՃԱՐՈՒՄ

Կէս օրուան աշխատանք (ցերեկէ վերջ) հեռաձայնել՝ CEN. 20-86

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 24 ՓԵՏՐՈՒԱՐ

VENDREDI 24 FEVRIER 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9037 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ,, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4838

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊՈՒՐԿԻՊԱ ՓԱՐԻԶ ԿԸ ՀԱՍՆԻ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ.— ՔԵՆԸՏԻ ՆԱՄԱԿ ԿԸ ԳՐԷ ԽԸ-ՐՈՒՇՉԵՒԻ.— ՄԱԼԻՆՈՎՍՔԻ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ.— ՋՈՄՊԷ ԿԸ ՀԱՄԱՁԱՅՆԻ ՄԱԿԻ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱ

ՊՈՒՐԿԻՊԱ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒԳԱՅ

Նախարարաց Խորհուրդին առջեւ, Ջօքսվար տը Կոլ անդրադարձաւ Մառոքի հետ ունեցած խօսակցութիւններուն եւ յայտնեց թէ՝ Պուրկիպա Փարիզ կը հասնի Երկուշաբթի օր եւ իրենց հանդիպումը տեղի կ'ունենայ Ռամպուէյ :

Այս առթիւ զեկոյց մը հրապարակուեցաւ Փարիզի եւ Թունուզի մէջ, միաժամանակ, ուր կ'ըսուի թէ Հանրապետութեան նախագահը Ֆրանսա հրաւիրած է Թունուզի նախագահը եւ այս վերջինը ընդունած է հրաւէրը :

Ծիրքին մէջ, Պուրկիպա տեսակցած է Թունուզի Մոսկուայի դեսպանին հետ, որպէսզի գիտնայ Խորհրդային Միութեան տրամադրութիւնները՝ տը Կոլի հետ իր տեսակցումին եւ Ալժերիոյ հարցին հաշտական լուծման առթիւ: Թունուզի շրջանակները մեծ կարեւորութիւն կու տան Պուրկիպայի եւ տը Կոլի տեսակցութեան, որ իրենց կարծիքով, «պիտի արագացնէ պատերազմի վերջաւորութիւնը» : Նոյն կարծիքն ունին Փարիզի քաղաքական շրջանակները :

Միւս կողմէ ըմբոստները կը շարունակեն զինուորական գործողութիւնները. Վերջին օրերուն զանազան փորձեր կատարեցին, Մարոքի սահմանին վրայ, ծեծքելու համար ֆրանսական պաշտպանութեան գիծերը : Ցարձակումները՝ թէեւ բուռն, սակայն ետ մղուած են, կարեւոր վնաս պատճառելով ըմբոստ ուժերուն: Դիտողներու կարծիքով այս յարձակումներուն նպատակն էր, անկախ իր զինուորական նշանակութենէն, նոր ուժեր հասցնել Ալժերիա եւ ճնշում բանեցնել Փարիզի վրայ, որպէսզի բանակցութիւններ տեղի ունենան՝ «ԱՀԱԿ»ի եւ ֆրանսական կառավարութեան միջեւ :

Մառոքցիի Փարիզ գտնուած միջոցին խօսակցութեանց նիւթ եղած են նաեւ Ֆրանսայի եւ Թունուզի միջեւ գոյութիւն ունեցող տարակարծութիւնները կարգ մը տակաւին մնացած հարցերու շուրջ Տարակարծութեանց մէկ մասը տնտեսական է եւ գոյութիւն ունի 1957էն ի վեր, երբ Ֆրանսա դադրեցուց իր օգնութիւնը Թունուզի: Կայ նաեւ Ֆրանսացիներու պատկանող հողերու գնման խնդիրը : Թունուզ կը պահանջէ մօտ հարիւր հազար հեկտար, մինչ Փարիզ տրամադիր է 79 հազար միայն տալու: Կը կարծուի թէ ուշ կամ կանուխ պիտի կարգադրուին այս հարցերն ալ :

Փարիզի մէջ, Նախարարաց խորհուրդը լսելէ ետք տը Կոլի յայտարարութիւնը Պուրկիպայի ժամանման առթիւ, զբաղեցաւ նաեւ կարգ մը ուրիշ հարցերով : Որոշուեցաւ Ալժերիոյ վարչական ժեքենան [illegible] փոխադրել, Ալժէէն քիչ անդին. Որոշուեցան նաեւ 1962ի ելմտացոյցի պատրաստութեան պայմանները :

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

ՔԵՆԸՏԻԻ ՆԱՄԱԿԸ

Միացեալ Նահանգներու նախագահը անձնական նամակ մը ղրկեց Խրուշչեւի Մոսկուայի իր դեսպանին միջոցով : Քենըտի ծանրացած է մասնաւորաբար ապազինման վրայ որ Արեւելք — Արեւմուտք համաձայնութեան համար հիմնական հարցն է: Հաւանական չէ որ Քենըտի փափաքի Խրուշչեւի հետ տեսնուիլ երբ այս վերջինը Նիւ Եորք հասնի քանի մը շաբաթէն, մասնակցելու համար ՄԱԿի ընդհանուր ժողովին:

Քենըտի կ'ուզէ որ Խորհրդ. Միութիւնը աւելի ճկուն քաղաքականութեան մը հետեւի ապազինման հոկողութեան համար եւ կը փափաքի նաեւ որ անշրպետի մարզին մէջ Ամերիկա եւ Խորհ. Միութիւնը սերտ համագործակցութիւն մը վարեն : Եթէ Խորհրդ. Միութիւնը ցոյց տայ իր բարեկամեցողութիւնը այս նախնական բանակցութեանց առթիւ, այն ատեն միայն կարելի է մտածել վեհաժողովին մասին :

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՄԱԼԻՆՈՎՍՔԻԻ ՃԱՌԸ

Կարմիր Բանակի 43րդ տարեդարձին առթիւ, բարձրաստիճան զինուորականներ սպառնական ոճով պարզած են Խ. Միութեան զինուորական գերազանցութիւնը: Պատերազմական նախարար՝ Մարաջախտ Մալինովսքի ծանօթ է Արեւմուտքի, մանաւանդ Ֆրանսայի, տրուած ըլլալով որ Խրուշչեւի կ'ընկերանար երբ Խորհրդ. վարչապետը Փարիզ եկաւ Ջուրը ձգելու համար վեհաժողովը :

Իր ճառին մէջ, Մալինովսքի յայտարարած է.— «Խորհրդային բանակը եւ նաւատորմը զինուորական այնպիսի միջոցներ ունին, որոնք իրենց կրակի ուժով կը գլեն կ'անցնին աշխարհի բոլոր բանակներու ցարդ ունեցած ուժը »:

Նոյն առթիւ Մարաջախտ Ջուիքով յայտարարած է.— «Խորհրդ. Միութիւնը նոր տեսակի զինեալ ուժեր ստեղծած է, որոնք հիմնովին կը տարբերին անցեալ պատերազմի ուժերէն եւ որոնք կրնան յաջողութեամբ դէմ դնել արդիական պատերազմի մը բոլոր պահանջներուն :

ՔՈՆԿՕ

ՋՈՄՊԷ ԿԸ ՀԱՄԱՁԱՅՆԻ

Ջոմպէ նոր կոչ մը ըրաւ Քաթանկայի ժողովուրդին այս անգամ հանդարտութեան հրաւէր կարդալով: Վարչապետը յայտնեց նաեւ թէ ՄԱԿը եւ իր կառավարութիւնը որոշած են կեցնել զօրքի բոլոր շարժումները, որոնք կրնան միջադէպերու դուռ բանալ :

Ջոմպէ անգամ մը եւս մերժեց Լումումպայի մարմինը ՄԱԿի յանձնել ինչպէս նաեւ միջազգային յանձնախումբի մը քննութիւնը Քոնկոյի նախկին վարչապետին սպանութեան պարագաներուն վրայ :

Լոնտոնի քաղաքական շրջանակները հիմնուելով Լէոփոլտվիլի իրենց դեսպաններին ղրկած տեղեկագրին վրայ, կը հաստատեն թէ քոնկոցի 15 անձնաւորութիւններ զէնքի քաշուած են Սթանլէվիլի «Լումումպականներուն» կողմէ :

Պրիւսէլի մէջ բաւական մտահոգ են պելժ ութ զինուորներու մասին որոնք բանտարկուած են Սթանլէվիլի մէջ եւ կրնան մէկ վայրկեանէն միւսը հրացանի քաշուիլ « լումումպականներու» կողմէ :

× Պելժիոյ կառավարութիւնը անգամ մը եւս բողոքեց Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան Պրիւսէլի դեսպանին, Գահիրէի իր դեսպանատան հասած վնասներուն համար, յարձակման ժամանակ: Պելժիա նախ կ'ուզէ որ Արաբ Միացեալ Հանրապետութիւնը ցաւ յայտնէ, յանցաւորները պատժէ եւ վնասուց հատուցում վճարէ : Պրիւսէլի լաւատեղեակ շրջանակներուն համաձայն, եթէ Արաբ Միացեալ Հանրապետութիւնը պատասխան չտայ, ինչպէս նախորդ բողոքին ատեն, Պելժերը պատրաստ են իրենց դիւանագիտական յարաբերութիւնները խզելու :

ՊՐԱԶԻԼ ԻՐ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀՈՎ

Պրազիլի նոր նախագահը՝ Եանիօ Քուատրոս հաւատարիմ մնաց այն խոստումին զոր տուած էր ընտրութեան ատեն՝ «աւելով յեղափոխութիւն» մը կատարել երկրին մէջ:

Ամիս մըն է գործի գլուխ անցած է եւ արդէն խօսքը իրականութիւն դարձած է:

Ներքին ճակատի վրայ խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են բարուոքելու համար վարչական գործիքը եւ զեղչելու համար աւելորդ ծախքերը: « Իմ կառավարութիւնս խիստ եւ ժուժկալ պիտի ըլլայ » յայտարարած էր իր ընտրութեան վաւերացման օրն իսկ :

Ձեռք առնուած միջոցները թոյլ տուին որ լոյսը վերածնի ժողովուրդին մէջ, այն ժողովուրդին զոր նախագահը կ'ուզէ ունենալ իբրեւ միակ առաջնորդ եւ գերագոյն դատաւոր :

Եանիօ Քուատրոս կիսամիջոցներու մարդը չէ եւ խնդրոյ առարկայ դարձուց իր ժողովրդականութիւնը, պետական պաշտօնեաներու նկատմամբ իր տուած որոշումներով: Ասոնք իր գլխաւոր ընտրողներն էին, այսուհանդերձ անոնք եղան «ժուժկալութեան» քաղաքականութեան առաջին զոհերը :

Այսօր պետական պաշտօնեաները պարտին աշխատիլ ամէն օր, օրական եօթը ժամ, մինչ ցարդ միայն կէսօրէ վերջ կ'աշխատէին եւ այդ ձեւով կրնային իրենց անբաւարար աշխատավարձքը «կըլորցնել» երկրորդ գործ մը կատարելով այլուր:

Պետական պաշտօնեաները անակնկալի եկած են եւ որոշած՝ քալել դէպի Պրազիլիա Նախագահին ներկայացնելու համար իրենց կացութիւնը որպէսզի դարման մը գտնէ իրենց դժուարութեանց : Ճիշդ է որ գլխաւոր զոհերը Ռիօ — Տէ — Եաներոյի պաշտօնեաներն են ուր փոխադրական միջոցները եւ ապրելակերպը անլուծելի հարցեր են: Ամէն պարագայի մէջ, անոնց համար որոնք կը ճանչնան նախագահը, ան յետ — քայլ ընող մարդ չէ :

Ճիշդ է նաեւ որ զոհերը միայն պետական պաշտօնեաները չեն : Զինուորական, դիւանագէտ եւ բարձր դասակարգի անձնաւորութիւնները հաւասարապէս պիտի զգան նոր նախագահին երկաթեայ ձեռքը: Աւելորդ բոլոր պաշտօնները կը ջնջէ առանց այլեւայլի : Ներկայացուցչական պաշտօնով արտասահման գտնուող դիւանագէտներ ետ կանչուած են: Ջնջուած է նաեւ օդային բանակի մասնակցութիւնը Փանամայի միջամերիկեան ռազմափորձերուն, որովհետեւ վարկ չկայ : Բայց ամէնէն զգայացունց որոշումը վերջինն է՝ նախագահը որոշած է այսուհետեւ Մառէշալի աստիճանը ջնջել: Իր կառավարութեան օրով ոչ մէկ զինուորական այդ աստիճանը պիտի ստանայ : Եօթանասուն մառէշալ կը բաւէ բանակի մը համար, խաղաղ ժամանակ :

Քուատրոս լրջօրէն յայտարարած է « Պրազիլ մինչեւ վերջին սանթիմը պիտի վճարէ իր բոլոր պարտքերը: Բայց այդ վճարման բեռը պիտի բարդուի բոլոր քաղաքացիներուն վրայ »:

Արտաքին ճակատի վրայ, նորընտիր նախագահին նախաձեռնութիւնները նոյնքան զգայացունց են: Մտայրութեանց կուլքին կան նաեւ դէպքերը: Կը խօսուի Հարաւ. Ատլանտեանի նոր քաղաքականութեան մը մասին որուն պարագլուխը կրնայ դառնալ՝ Պրազիլը : Կը խօսուի « համամերիկանացման » մը մասին որուն գլխաւոր օղակները Եանիօ Քուատրոսի ձեռքն են:... Ֆիտէլ Քասթրոյի հետ: Կը խօսուի նաեւ նոր «չէզոքականութեան» մը մասին որ խնդրոյ առարկայ չդարձնելով հանդերձ աւանդական դաշնակցութիւնները կրնայ նոր ձեւեր փնտռել :

Քուատրոս կ'ուզէ ինքնատիպ եւ աչխոյժ քաղաքականութիւն մը վարել Ափրիկէի հանդէպ : Այս ուղղութեամբ առաջին քայլ մը առած է թոշակներ ստեղծելով ափրիկեցի ուսանողներուն համար պրազիլական համալսարաններու մէջ : Միւս կողմէ ամէն բան պատրաստ է որպէսզի դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերահաստատուին Պրազիլի, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ: Հաւաստի աղբիւրէ կ'ըսեն նաեւ թէ Մոսկուայի հետ յարաբերութիւնները պիտի վերահաստատուին եւ Փեքինի հետ ալ դիւանագիտական կապեր պիտի հաստատուին ի մօտոյ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ «Վէրոնիք» հրթիռ մը արձակեցին մեծ յաջողութեամբ: Բարձրացած է 150 քիլոմեթր, իսկ անօթը՝ որուն մէջ զետեղուած էր Հէկթոր մկրտուած մեծ մուկ մը, հրթիռէն անջատուելով ինկած է արձակման վայրէն 45 քմ. հեռու: Մուկը ողջ-առողջ է :

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ կեդրոնական կոմիտէն մասնաւոր զեկոյցով մը յայտնեց թէ երկրին երկրագործութեան մշակելի հողերուն 90 առ հարիւրը համայնացած է : Անցեալ Հոկտեմբերին, կուսակցութեան ղեկավարութիւնը «համոզումի» պայքար մը սկսած էր որ իր վախճանին կը հասնի այս ձեւով :

ԾՈՎԱԿԱԼ ՕՊՈՒԱՆՕ մեռաւ առջի օր 62 տարեկանին: Հանգստեան կոչուած էր երեք ամիս առաջ: Ընդհանուր հրամանատարն էր Միջերկրականի Ֆրանսական նաւատորմին :

ՄԱՐՔԻԶ ՏԷ ՔՈՒԵՎԱՍ բեմադարի նըշանաւոր մեկենասը մեռաւ առջի օր, Քաննի իր ապարանքին մէջ: Քանի մը օր վերջ հակառակ իր ծանր հիւանդութեան պատգարակով Քանի քազինոն պիտի երթար, ներկայ ըլլալու համար իր պարախումբին մէկ պալէին առաջին ներկայացման: Պարի սիրահար, տէ Քուեվաս ամուսնացած էր հարուստ Ամերիկուհիի մը հետ եւ հիմնած իր անունը կրող պարախումբ մը որ մեծ համբաւ շահած էր աշխարհի մէջ: Նիւթական ոչ մէկ ակնկալութիւն ունէր, պարզ հաճոյք էր իրեն համար որ խնդրի պէս սիրած է պարարուեստը :

ՎԱՐԶԱՊԵՏ ՏԸՊՐԷ Ալժերիա մեկնեցաւ: Ցաջորդաբար պիտի այցելէ Ղարտայա Ուարկլա, Էճիլէ, Թամանրասէթ եւ Քոլոմպ — Պեշար: Փարիզ կը վերադառնայ, Շաբաթ երեկոյ :

ԻՇԽԱՆ ՍՈՒՎԱՆՆԱ ՖՈՒՄԱ խորհրդային Իլիուշինով ժարէսի հարթավայրը մեկնած է եւ տեսակցած՝ փաթէթ — լաօի (համայնավար) ղեկավարներուն հետ: Ճառով մը քննադատած է Մ. Նահանգները :

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ճառ մը խօսելով քննադատած է կոլխոզները, որոնց արտադրութիւնը անբաւարար է բոլոր ճակատներուն վրայ : Մասնաւորաբար ծանրացած է ճակնդեղի վրայ եւ ըսած «պիտի չկարենանք պորչ ուտել» (ռուսական աւանդական կերակուր մը): Ունկնդիրները սկսած են ժպտիլ որովհետեւ Խրուշչեւ շփոթած էր կարմիր ճակընդեղը եւ նաշքարի ճակընդեղը: Արտադրութեան անբաւարարութիւնը երկրորդին կը վերաբերէր մինչ պորչը կարմիր ճակընդեղով կ'եփուի :

ԿԻՊՐՈՍ պաշտօնապէս դիմում կատարեց Անգլիական հասարակապետութեան անդամակցելու համար :

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպայի հայագիտութեան հնագոյն օջախը նկատուած Ֆրանսայի մէջ դեռ ոքոչ հետաքրքրութիւն մը նշմարելի է հայկական բանասիրութեան նկատմամբ, սակայն հայագիտութեան անկումը ակնեբեւ է։ Ուշագրաւ է Ռ. Կրուսէի 1947ին լոյս ընծայած «Հայոց պատմութիւնը», որ կ'ընդգրկէ մեր ժողովուրդին պատմութիւնը սկիզբէն մինչեւ 1071 թուականը (Մանազկերտի ճակատամարտը)։ Այլապէս արժէքաւոր է այս գիրքին՝ Բագրատունեաց թագաւորութեան նուիրուած գլուխը, որու համար հեղինակը օգտագործած է հայկական, արաբական եւ մանաւանդ բիւզանդական աղբիւրները։

Ներկայիս Փարիզի մէջ կ'աշխատի հայագէտ Ֆէյտի, որ կը զբաղի Հայոց լեզուի հարցերով։ Իր գոյութիւնը դեռ կը շարունակէ Փարիզի Արեւելեան կենդանի լեզուներու դպրոցը, ուր, 1812էն սկսեալ գոյութիւն ունի հայագիտական ամպիոն մը։ Ֆրանսերէն գրող հայ հեղինակներէն կարելի է նշել Հ. Թորոսեանի անունը, որ արդէն ֆրանսերէնով լոյս ընծայած է հայերէն գրականութեան պատմութիւնը, Հայոց պատմութիւնը եւ այժմ կը պատրաստուի հրատարակել Ց. Մանանդեանի «Տիգրան Բ. եւ Հռոմը» ծանօթ աշխատութեան ֆրանսերէն թարգմանութիւնը։

Լոնտոնի համալսարանին առընթեր՝ Արեւելեան եւ Աֆրիկեան հետազօտութիւններու դպրոցին մէջ եւս հայագիտութեան ճիւղ մը գոյութիւն ունի, ուր կը դասախօսէ հայագէտ Փրոֆ. Տովսէթ։ Համալսարանի Հանդէսին մէջ ստորագրած հայագիտական իր յօդուածներէն զատ, պատրաստած է ի մօտոյ հրատարակելիք Մովսէս Կաղանկայտուացիի Աղուաններու պատմութեան անգլերէն թարգմանութիւնը, ինչպէս նաեւ պատրաստելու վրայ է ԺԲ. դարու հայկական օրէնագիրքի՝ Դաւիթ Ալաւկայ որդիի կանոններուն եւ Սասունցի Դաւիթ դիւցազնավէպին անգլերէն թարգմանութիւնները։

Անգլիոյ մէջ կ'աշխատի նաեւ ծանօթ իրանագէտ Վ. Մինորսկի, որուն աշխատութիւններուն մէջ կարեւոր տեղ կը գըրաւեն հայագիտական հարցերը։ Այսպէս, դեռ 1930ին հրատարակած իր կովկասագիտական նօթերուն մէջ կուտայ «Խուին» տեղանունին ստուգաբանութիւնը, հաստատելով Խորենացիի յայտնի ստուգաբանութիւնը՝ «բլուր» իմաստով, եւ կը յանգի այն եզրակացութեան թէ այդ անունը իսկապէս իրանական միջավայրէ կուգայ։ Համաշխարհային Բ. պատերազմէն ետք Մինորսկի աւելի եւս կը մերձենայ հայագիտութեան։ «Կովկասեանք Նփրկերտի պատմութեան մէջ» յօդուածը ուշագրաւ գործ մըն է, ուր ամփոփ կերպով շարադրուած են ԺԲ. դարու արաբ պատմիչ Էլ. Ֆարիկիի տեղեկութիւնները Վրաստանի եւ Հայաստանի վերաբերեալ։ Նոյն պատմագիրին, ինչպէս նաեւ արաբ, հայ եւ այլ մատենագիրներու այլեւայլ տեղեկութիւնները առատօրէն օգտագործած է իր նոր մէկ աշխատութեան մէջ «Ուսումնասիրութիւններ Կովկասի պատմութեան մասին», որ Շադդադեաններու պատմութեան նուիրուած մենագրութիւն մըն է։

Հայաստանի եւ այլ երկիրներու պատմութիւնը ուսումնասիրելու համար Մինորսկի կ'օգտագործէ ոչ միայն արաբական եւ պարսկական միջնադարեան աղբիւրներ, այլ եւ յաճախ կը կռթնի հայ պատմիչներու հաղորդածներուն վրայ։ Իր նորագոյն յօդուածներէն մէկուն մէջ կ'օգտագործէ Թովմա Մեծոփեցիի աշխատութիւնը, պարզելու համար ԺԵ. դարու Կարա – Կոյունլուներու ժամանակաշրջանին վերաբերող կարգ մը խնդիրներ։

Իսլամական հանրագիտարանի առաջին հրատարակութեան մէջ լոյս տեսած են իր գրիչին պատկանող յօդուածներ՝ նըւիրուած հայագիտութեան հետ առնչութիւն ունեցող հարցերու, (օրինակ «Վան» յօդուածը), իսկ նոյն հանրագիտարանի նոր հրատարակութեան մէջ Մինորսկի վերածած է հանգուցեալ արեւելագէտ՝ Վ. Բարթոլդի «Անի» յօդուածը։

Ֆրանսական հայագիտութեան հետ կապ ունեցած են Պելժիոյ հայագէտները։ Պրիւքսէլի համալսարանի բիւզանդագիտութեան եւ հայագիտութեան ամպիոնի վարիչն էր ականաւոր գիտնական Նիկողայոս Ադոնց։ Ներկայիս Լուվէնի մէջ հրատարակուող «Լը Միւզէոն» բանասիրական հանդէսը լայն տեղ կուտայ հայագիտական յօդուածներու։ Հանդէսին կ'աշխատակցին հին սերունդի հայագէտներէն՝ Ժ. Միւլլերման։ Բայց ամէնէն աւելի աչքի կը զարնէ Ժ. Գարիթ, Ագաթանգեղոսի մասին հրատարակած իր ուսումնասիրութիւններով։ Քննութեան ենթարկած է Ագաթանգեղոսի թարգմանութիւնները՝ յունարէն, արաբերէն եւ վրացերէն եւ հրատարակած է Ագաթանգեղոսի յունարէն մէկ նոր օրինակը, որ կը կոչուի Մատրիտեան։ Այս վերջինս, ըստ Կարիթի, հիմք ծառայած է արաբական թարգմանութեան։ Այս բնագիրին հրատարակութենէն քանի մը տարիներ ետք, Գարիթ Սինայի Ս. Կատարինէ վանքին մէջ կը գտնէ Ագաթանգեղոսի արաբերէն ամփոփ թարգմանութիւնը, ուր ներկայացուած է Հայոց դարձի պատմութիւնը։ Ցայտնաբերած է նաեւ ուրիշ ձեռագիր մը, Ագաթանգեղոսի արաբերէն թարգմանութիւնը, որ իր կարծիքով թարգմանուած է յունարէնէ։

Ա. ՏԷՐ – ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆՆ ՈՒ ԽՈՀԱՐԱՐԱՊԵՏԸ

Պատմութեան մէջ ծանօթ են արքունիքներու կազմակերպած խնճոյքներու եւ սատրապական խրախճանքներու նկարագրութիւնները։ Ուր ի պատուի էր որկրամոլութիւնը, այլազան եւ զարմանազան կերակուրներու պէսպիսութեամբ։ Կոչունք՝ որ կը տեւէր ժամեր, երբ կոչնականներ կը մրցէին իրարու հետ, որկորային անհատնում ախորժակով։

Ֆրանսա կը գրաւէ առաջնակարգ դիրք մը այդ մարզին մէջ։ Արդարեւ Ֆրանսացին նկատուած է շատ եւ լաւ ուտող։ Եղած են խոհարարներ, որոնք այնքան նշանաւոր հանդիսացած են ֆրանսական պատմութեան մէջ, որքան համբաւաւոր արուեստագէտներ, գիտուններ, պետական դէմքեր, եւն.։ 19րդ դարու մասնագէտ որկրամոլը՝ Պրիյա – Սավարէն կը յայտարարէր. «Նոր տեսակի կերակուր մը աւելի կը նպաստէ մարդոց երջանկութեան, քան թէ նոր աստղի մը գիւտը»։ Խոհարարներէն ոմանք, այդ ասպարէզին մէջ իրենց հմտութեամբ եւ ըմբռնողութեամբ, խոհարարութիւնը վերածած են հիւանդագին անձնական արժանապատուութեան։ Ուրիշներու կարգին՝ նշանաւոր է մանաւանդ մեծն Վաթէլ, Լուդովիկոս ԺԴ.ի խոհարարապետը, որ տեսնելով թէ ճաշի միջոցին ձուկը քիչ մը ուշ հրամցուած է, անպատուութիւն կը համարի զայն, կը խլէ սուրը անձնասպան ըլլալու համար։

Մեր օրերու աշխարհահռչակ խոհարարապետն է Ռէյմոն Օլիվիէ։ Ծնած Լանկօն, Պորտոյի մօտ, 51 տարեկան, սեւամորուս, վառվռուն, ամրակազմ մարդ մը, սեփականատէր եւ բացառիկ պարագաներու մէջ խոհարար՝ Փարիզի հինաւուրց ճաշարան «Կռան Վէֆուռ»ի։ Ծիծեր ունին անոր չափ համբաւ եւ հարստութիւն։ Արժանացած է քանի՜ աւելի շքանշաններու, որոնց մէջ պատուոյ լեգէոնի, երկրագործական արժանիքի, արուեստի, գիտութեան եւ գրականութեան։ Ֆրանս. Ակադեմիան անոր շնորհեց սպայութեան աստիճան (անշուշտ ոչ իրական իմաստով)։ Կրթ. Նախարարութիւնը՝ հրամանատար կրթական արժանիքի։ Իբրեւ «դեսպան ֆրանսական խոհանոցին», պատուակալ տիտղոս մը՝ շըղնորհուած Զբօսաշրջիկներու գրասենեակին կողմէ, Օլիվիէ երկրէ երկիր կը ճամբորդէ պաշտօնական վիզայով, նման դիւանագիտական անցագիրներուն։ Գերմանական գրաւման շրջանին, Ալպեաններուն մէջ կը կազմակերպէ ստորերկրեայ բջիջ մը, խնամելու համար դիմադրական ճակատի վիրաւորները։ Ապաստան կուտայ Ամերիկացի տասնըմէկ օդաչուներու, որոնց օդանաւը վար առնուած էր գերման թնդանօթաձիգներու կողմէ, եւ զանոնք կ'առաջնորդէ ապահով վայրեր։ Զօր Ս... գընդապետը զինքը կը վարձատրէ «Ազատութեան շքանշան»ով։

Վեց տարի է, Օլիվիէ, հագած սպիտակ գոգնոց, խոհարարի գլխանոց ի գլուխ, տասնըհինգ օրն անգամ մը, երկուշաբթի իրիկունները, ժամը 7·30էն 8, Ֆրանսացի միլիոնաւոր ընտանիքներու առջեւ հեռատեսիլէն կը բացատրէ, թէ ինչպէս պէտք է պատրաստել մասնագիտական կերակուրներ ու խմորեղէն։ Իր... ոճով, զուարճալից պատմուածքներով... ջերմութեամբ։ Միաժամանակ տեղւոյն վրայ կը կատարէ գործողութիւնը։ Ա... դասընթացքները երբեմն կը կրեն «Աշ... ուեստն ու մոգութիւնը խոհանոցին», երբեմն ալ «Խոհանոց այրերու համար» խորագիրները։

Բացատրական այս ցուցադրութիւններուն համար Ֆրանսական հեռատեսիլ վարչութիւնը անոր կը վճարէ տարեկան երկուքուկէս միլիոն ֆրանք։ Իր ճաշարանը «Լը Կռան Վէֆուռ», տարին կ'ապահովէ աւելի քան հարիւր միլիոն ֆրանք եկամուտ։ Աւելին, սեփականատէրն է սրճարանի մը, ճիշդ իր ճաշարանին դիմաց։ Ունի երկու պանդոկ, իր ծննդավայրին մէջ։ Հեղինակած է երեք հատոր խոհարարութեան մասին։ Այդ մէջ «Քիւյիզինօրամա» եւ շարք մը մասնագիտական յօդուածներ։

Օլիվիէ տարուան երեք ամիսը կ'անցնէ արտասահմանի մէջ։ Կը շրջագայի աշխարհի զանազան կողմերը, իբրեւ գրօշակիրը Ֆրանսական խոհանոցին։ Կինեմա... որկրամոլներու, պանդոկ-ճաշարանի ըն... կերակցութիւններու հրաւէրներով այցելած է Հոնկ – Քոնկ, Քարաչի, Սիտնի, Հոնոլուլու, Սան Ֆրանսիսքօ, Եոհանէսպուրկ, Մելպուրն, կատարելով ցուցադրական դասախօսութիւններ։ Ամէնուրեք յայտնած է իր դիտողութիւններն ու գնահատանքը խոհանոցի արուեստի մասին։ Ըստ իրեն՝ այս մարզին մէջ Ֆրանսայէն ետքը կուգայ չինական խոհանոցը։ «Նոր Զելանտայի եւ Աւստրալիոյ խոհանոցները աշխարհի ամենավատ կերակուրները ունին» կ'ըսէ։

Իր բացատրած եւ անձամբ պատրաստած իւրաքանչիւր պնակին համար ... գանձէ երկու հարիւր յիսուն հազար ֆր... Հեռատեսիլէն կատարած դասախօսութ... ցուցադրութիւնները հազիւ վերջացած՝ Ֆրանսայի միլիոնաւոր տանտիկիններ կը դիմեն իրենց խոհանոցները... փորձելու համար Օլիվիէի բացատրած համաձայն կերակուրները։

Անոր ճաշարանը «Լը Կռան Վէֆուռ» ժամադրավայրն է Ֆրանսայի եւ այլ աշխարհահռչակ մտաւորականներու, ... ծահարուստներու։ Հոն կրնան գտնել իրենց ճաշակին եւ ախորժակին յարմար որ եւ է կերակուր, որ եւ է ատեն։ Երեքշաբթի իրիկուն մը, մէջտեղացի գրա... տիրութեան կրեսուններէն՝ Գառն Բ... չիւս զարմացաւ, երբ գլխաւոր ... յայտարարեց թէ՝ հօրթի երեկ...

UN PEUPLE
qui ne veut pas mourir

2.

Alors commence une nouvelle et brillante période dans l'histoire d'Arménie : l'empire byzantin et l'empire arabe se sont mutuellement affaiblis par un combat incessant, si bien que l'Arménie jouit d'une indépendance de fait totale. Elle s'est également unifiée. Longtemps divisée entre des princes rivaux, elle reconnaît maintenant la suprématie des Bagratides. Ashot V reçoit du calife, en 862, le titre de prince des princes ; il rétablit la royauté en 886 et il est reconnu à la fois par Bagdad, nouveau siège du califat, et par Constantinople. Sa capitale, Ani, devient une ville magnifique et c'est alors que le pays se couvre de ces admirables églises, qui font de l'Arménie une des patries privilégiées de l'art chrétien. Il est intéressant d'observer que ce 9e et ce 10e siècles, qui sont, en Occident, probablement les plus sombres du Moyen Age, sont ceux où, au contraire, dans tous les domaines, l'Arménie, entre l'orthodoxie byzantine et l'Islam abbasside, a brillé du plus vif éclat. Les croisés bientôt vont s'inspirer de modèles arméniens et l'Arménie n'est pas étrangère à l'épanouissement de l'art roman aux 11e et 12e siècles.

Les voisins de l'Arménie n'en demeurent pas moins dangereux. C'est ainsi que les empereurs byzantins ne renoncent pas à l'ambition de remettre la main sur le royaume et, tandis que celui-ci subit les premières attaques des cavaliers Seldjoukides, qui montent à l'assaut de la forteresse naturelle à partir des steppes de la Caspienne, les Byzantins s'efforcent de diviser l'Arménie pour mieux la subjuger. Ceci n'empêcha point les rois d'Arménie, à partir de 1020, et pendant quarante ans, de repousser, vague après vague, les assauts des barbares. Mais le roi Kakik Ier s'étant rendu à Constantinople pour négocier, on l'y retint traîtreusement et les Byzantins en profitèrent pour attaquer Ani et détruire le royaume d'Arménie. Ils ne jouirent pas longtemps, du reste, des fruits de leur trahison, car les Seldjoukides ne tardèrent pas à submerger le royaume démantelé et l'empereur romain Diogène fut vaincu et fait prisonnier à Manazgerd, le 19 août 1071.

LA PETITE ARMENIE

De ce désastre va naître une nouvelle Arménie. L'ancienne est désormais occupée par les Turcs, qui étendent leur domination sur tout le Nord de l'Asie Mineure jusqu'à la mer de Marmara. C'est en grande partie pour écarter cette menace que fut prêchée la première Croisade (1095). Mais, au temps où les empereurs byzantins s'étaient emparés de la Grande Armenie, ils avaient pourvu de fiefs en Cappadoce les princes arméniens dépossédés de Vaspourakan, d'Ani et de Kars. Lorsque la Cappadoce a son tour eut été occupée par les Turcs, les Arméniens emigrèrent plus au Sud, dans la région montagneuse du Taurus, qui domine le golfe d'Alexandrette et cette forteresse naturelle devint une seconde Arménie, la Petite Arménie, par opposition à la Grande, qui était l'Arménie proprement dite. Des principautés arméniennes se fondèrent et se maintinrent dans cette Cilicie, qui avait été dans l'antiquité un repaire fameux de pirates. Les croisés les y trouvèrent et s'appuyèrent sur elles. C'est de là qu'est sorti, à partir de 1080, le royaume roupénide, fondé par Roupen, ancien officier du dernier roi d'Arménie, Kakik II.

Ce n'est pas ici le lieu de raconter dans le détail les relations compliquées des nouveaux princes arméniens avec les Croisés établis à Antioche et à Edesse sur l'Euphrate, deux villes où l'élément arménien était fort nombreux. A Edesse ils étaient même la majorité et Beaudouin de Boulogne, fondateur du comté d'Edesse avant de succéder à Godefroi de Bouillon comme roi de Jérusalem, ne devint comte d'Edesse que parce qu'il avait été adopté par le prince arménien Thoros. On sait que l'existence de ce comté franco-arménien d'Edesse fut éphémère et qu'il devait pas tarder à retomber entre les mains des Musulmans. La chute d'Edesse provoqua la seconde Croisade. Mais les relations entre les Etats chrétiens d'Orient et les principautés arméniennes de Cilicie ne s'interrompirent pas pour autant et le dernier roi de la Petite-Arménie ne fut autre que Léon de Lusignan, descendant du dernier roi de Jérusalem. Il mourut à Paris en 1375 et enterré à Saint-Denis, parmi les rois de France.

On voit donc que les relations entre la France et l'Arménie sont fort anciennes. Mais la situation géographique des Arméniens, que ce soit en Grande ou en Petite Arménie, est trop menacée pour qu'ils puissent échapper longtemps aux vicissitudes de l'histoire. Comme, autrefois, les Arméniens avaient été disputés entre les Romains et les Parthes, entre les Byzantins et les Perses, ils vont encore servir d'enjeu à la rivalité qui maintenant oppose les Turcs ottomans, successeurs des Seldjoukides, conquérants de l'Asie Mineure et de Constantinople, Musulmans sunnites, aux Safavides de Perse, qui sont shiites. En 1514-1516, le sultan Selim Ier battit les Safavides et, dans les quarante années qui suivent, la domination turque s'établit pour des siècles sur l'Arménie.

JACQUES MADAULE

(2 — *à suivre*)

...չունէին այդ միջոցին։ Բոշէլտ իր դարմանքը յայտնեց Օլիվիէին։ Օլիվիէ խոքն ալ այլայլեցաւ, սակայն տրուած բացատրութիւնը մեծապէս ուրախացուց զինքը։ Արդարեւ, նախորդ երկուշաբթի երեկոյեան Օլիվիէ հեռատեսիլին առջեւ պատրաստած էր «Թօնեօն պօժէօ Թռուա Մութառտ» երիկամունք՝ եփուած երեք տեսակ մանանեխով)։ Այդ ցուցադրութիւնը պատճառ եղած էր որ Փարիզի շուկան սպառուէր երիկամունքներէ ։

Հանգուցեալ Ալա Թան, համբաւաւոր ուտող եւ մնայուն յաճախորդ «Վեֆուռօյ», այս անցաւոր աշխարհէն չուելէն քանի մը օր առաջ, երբ այլեւս ի վիճակի չէր որ եւ է բան ուտելու, հեռախօսել տուաւ Օլիվիէի, որպէս զի իրեն համար պատրաստէ քանի մը օբթըլան, պարուէզի ստորին թռչուն, ինչ որ Օլիվիէ կատարեց անձամբ եւ ղրկեց ապարանք, հանդիսաւոր արարողութեամբ, ի մեծ գոհունակութիւն հանգուցեալին ։

Գրագիտուհի Քոլէթ, այժմ մեռած, որուն յարկաբաժինը քանի մը տուն միայն հեռու է «Վէֆուռօ»էն, իր հիւանդութեան օրերուն, երբ կը տառապէր երակներու խցումով եւ անկարող քալելու, Օլիվիէ զայն գրկած կը տանէր իր ճաշարանը, անոր անգամ մըն ալ վայելել տալու համար սիրելի «Գոնումէ Մատրիլէն»ը։ Սաչա Կիթրի, մինչ մահամերձ՝ վերջին անգամ ճաշակեց Օլիվիէի պատրաստած «վարունգով պորճ»ը։ Անոր տեւական յաճախորդներն էին եւ են, ի միջի այլոց, ակադեմական Ժան Քոքթօ, Ալպէր Քամիւ, Լուի Ժուվէ, դերասաններ, եւն.։ Հոն կը ճաշեն, Չըրչիլ, իշխանուհի Մարկարէթ, իշխան Ռենիէ եւ իշխանուհին, մեծահարուստ Ամերիկացիներ, Ռոքֆէլլըր, Ֆորտ եւ ուրիշներ ։

«Վեֆուռ» ունի պատմական հարուստ անցեալ։ Իր տեխրը, յարդարանքը, կը յիշեցնէ Տիրէկթուարի (1795 – 99) շրջանը։ Շքեղ, հարուստ, շլացուցիչ։ Ունի փոքր ճաշարան մը, տասնեհինգ սեղանով, առաւելագոյն յիսուն անձի համար ։ Արծաթ տախտակիկներու վրայ փորագրուած են անունները անոնց որ այնտեղ նստած են,— Նափոլէոն եւ Ժոզէֆին, Վոլթէր, Ժորժ Սանտ եւ իր սիրահարները, Շոփէն, Ալֆրէտ տը Միւսէ, Պալզաք, Ալեք. Տիւմա, Հիւկօ, Ֆռակօնառ, պալատական նկարիչը, որ «Վեֆուռօ»ի մէջ յանկարծամահ եղաւ, պաղպաղակ կերած միջոցին ։

Վեֆուռ կը ծառայէր Օռլէանի դուքսին՝ Ֆիլիփ Ժողէֆի արքունիքին մէջ ։ Յեղափոխութեան շրջանին դուքսը զայն կ'արձակէ իր պաշտօնէն եւ իբրեւ վարձատրութիւն անոր անցեալ ծառայութեանց, կուտայ գումար մը, այդ դրամով գնելու համար սրճարան մը Փալէ Ռուայեալի կամարներուն տակ։ Բաւական ժամանակ բարգաւաճ շրջան մը կ'անցընէ մինչեւ նափոլէոնական պատերազմները ։ 1870ի Փարիզի պաշարումին ատեն, «Վէֆուռ» ճաշարանը կը կորսնցնէ իր համբը, վանդալներու ձեռքերու տակ կը գլորի անկումէ անկում։ Փարիզի ազատագրումի նախօրեակին, 1944ին, օրուան սեփականատէրը զայն կը ծախէ դեռ նոր Փարիզ հաստատուած երիտասարդ Օլիվիէի, վեց միլիոն ֆրանքի փոխարէն ։ Գումար մը զոր վճարելու համար Օլիվիէ կը ստիպուի ծախել իր պանդոկն ու ամբողջ ստացուածքը։ Տարիներ առանձին կ'աշխատի ճաշարանին մէջ, որ ունէր հազիւ տասնեակ մը յաճախորդ ։

Ծանօթացնելու համար «Յառաջ»ի ընթերցողներուն՝ այս խոնարհ, հայրենասէր, ձեռներէց, զարգացած, ինքնաբոյս և այժմ միլիառատէր խոհարարը, ուզեցի ամփոփել եւ տալ ամերիկեան թերթի մը փարիզեան թղթակցին անոր նուիրած երկար յօդուածը ։

Ա. ՀԱԲԻԼԵԱՆ

ԽՄԲ.— Օլիվիէ անունը կարդալ՝ Օլիվիր ։

ԳԵՐՄԱՆ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ՊԵՐԼԻՆ.— Երկու մասի բաժնուած Գերմանիոյ եկեղեցական վարչութիւնը անբաժան պահած է իր դիրքը հակառակ շարք մը խոչընդոտներու, որոնք յառաջ եկած են քաղաքական բաժանումէն եւ երկու Գերմանիաներու վարչական եւ ընկերային երկուութենէն ։

Պատանեկութիւնը կրօնական կրթութենէ հեռացնելու ջանքերը արեւելեան Գերմանիոյ մէջ կը յայտնուին «Քոնֆիրմասիոն»է ետ կեցնելու փորձերով եւ կը շարունակուին զանազան ձեւերով եւ առիթներով։ Եւ սակայն օրէնքով եկեղեցին ազատ է գործելու իր հաւատացեալներուն եւ համայնքին շրջափակին մէջ։ Դժուարութիւններ կը ծագին՝ երբ ամբողջ Գերմանիոյ եկեղեցական վարչութեան հետ առընչութիւն նկատուի կամ Սինոդը ընդհանուր գերման եկեղեցիներու մասին որոշում մը տայ ։

Ցարդ նախագահութիւնը կը վարէր Դիբելիուս Եպիսկոպոսը, որ անուանի քօջ հովիւն էր եւ հիմա ութսունամեայ հասակին չուզեց վերընտրուիլ։ Դիբելիուս կը հրատարակէ եկեղեցական վարչութեան կրօնական շաբաթաթերթը եւ հեղինակն է «Աղաղութիւն աշխարհի վրայ» Գրքին, որուն պատճառով ալ իբր հակահիթլերական դատարան տարուած էր ատենին եւ ազատ արձակուած ։ Իր «վերին իշխանութեան» հպատակելու կամ չհպատակելու սահմանումը այն ատեն եւ հիմա ալ արեւելեան Գերմանիոյ պետութեան հաճելի չէ եկած։ Հարցը կապ ունի Պօղոս Առաքեալի հրահանգին (Հռովմ, Գլ. ԺԳ.), ուր կ'ըսուի. «Ամէն մարդ իր վրայ եղած իշխանութիւններուն թող հնազանդի. վասնզի չկայ իշխանութիւն մը որ Աստուծմէ չըլլայ. եւ անոնք որ կան՝ Աստուծմէ կարգուած են։ Ուրեմն ով որ իշխանութեան դէմ կը կենայ, Աստուծոյ հրամանին դէմ կը կենայ. եւն. եւն.»։ Դիբելիուս Պօղոս Առաքեալի այն ատեն ուրիշ պայմաններու տակ գրած այս խրատը չընդունիր առանց պայմանի՝ ամէն իշխանութեան վերաբերմամբ ։ Այսուհանդերձ կը քարոզէր արեւելեան Պերլինի հնագոյն եկեղեցիին «Մարիէնքիրշէ»ի մէջ եւ վերջին սինոդական աղօթքին ներկայ էր նոյն եկեղեցիին մէջ, ուր մուտքը անկարելի եղաւ քառասուն սինոդականներու, որովհետեւ արեւելեան քաղաքամասը մտնելու արգիլուեցան անոնք։

Սինոդը իր ժողովը գումարեց Պերլինի մեծ արուարձանին Շպանդաուի մէջ, ուր Դիբելիուս իր ժամանակի գործունէութեան տեղեկատուութիւնը ըրաւ եւ հրաժարեցաւ։ Նոր նախագահին ընտրութիւնը կատարուեցաւ դանդաղ եւ քանի մը օրուան մէջ։ Փետրուար 17ին ընտրուեցաւ Արեւելեան Պերլինի հոգեւորական պետրէն Տօքթոր Կուրտ Շարֆ։ Նորընտիր նախագահը Գերմանիոյ Աւետարանական եկեղեցիին, 58 տարեկան է եւ վարած է շարք մը պաշտօններ եկեղ. վարչութեանց մէջ, բայց ինքն իսկ խոստովանեցաւ իր յայտարարութեան մէջ թէ «քաղաքական կացութիւնը նկատի առնուած է» իր ընտրութեան համար։ Այսինքն ինք արեւելեան Պերլինէն ըլլալով, յոյս դրուած է այս կերպով եկեղեցական վարչ. խորհուրդին միասնականութիւնը պահպանելու եւ լուծելու կարգ մը արեւելեան պետութեան եւ եկեղ. վարչութեան միջեւ գոյութիւն ունեցած խնդիրներ ։

Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԵՐԲԵՄՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆԱՏՈԼՈՒՆ

ԽՄԲ.— Պոլսոյ Ժամանակ թերթը սկսած է հրատարակել երկար յօդուածաշարք մը, ճանապարհորդական տպաւորութիւններ Անատոլուի մէջ,— մեզ շատ կը հետաքրքրէ այս նկարագրութիւնը, թէեւ միսը շատ եւ ոսկորը քիչ, այնպէս որ պիտի տանք կարեւոր հատուածները ։

Կէյվէն գաւառակ մըն է Ատափազարի հարաւակողմը, Սաքարիա գետին հոսանքին հակառակ ուղղութեամբ ։

Իր համանուն ընդարձակ եւ արգաւաբեր դաշտը շրջապատուած է լեռնաշղթաներով, որոնք «տաշտ»ի մը երեւոյթը կուտան իրեն ։

Սաքարիան կը պատռէ այս հարթութիւնը մէջտեղէն եւ օձապտոյտ գալարումներով կ'ոռնայ դէպի ծով, պատռելով Կէօք լերան դէպի Կասթամոնու երկարող պարիսպը, որ կը բաժնէ Ատափազարի դաշտը Կէյվէի դաշտէն։ Այս դաշտին երկու գլխաւոր կողմերուն վրայ ատենօք թառած են եղեր (ԽՄԲ.— Ի՞նչ կ'ըսես, պէխապէր աղբէր) հայ եւ հայահոծ բազմամարդ գիւղեր, որոնց բնակիչները գաղթած են Ակնայ գիւղերէն 350 տարի առաջ, խոյս տալով հարստահարիչներու հետապնդումներէն։ (ԽՄԲ.— Իսկ հիմա՞)։

Կէյվէի կայարանէն վեր ելէք կէս ժամ, ու հոն ձեր առջեւ պիտի փռուի ուրիշ խոշոր գիւղ մը, Գուրթպէլէն, որ կոչուեր է նաեւ Գայլաբլուր։ Այս գիւղը ունի ընդարձակ մայրաստան մը մօտ տասը հազար ծառ պարունակող ։ Այս գեղեցիկ, խորհրդաւոր անտառը ամառնային զբօսանքներու հրաշալի ժամադրավայր մըն է, կազդուրիչ, կենսանորոգիչ, եւ եզական թերեւս ամբողջ արեւմտեան Փոքր Ասիոյ մէջ ։

Գուրթպէլէն՝ տարբեր ցեղերէ եւ տարբեր ժամանակներ կարեւոր գաղթականութիւններ ընդունած է իր ծոցը։ Առաջին գաղթականները, ինչպէս կը պատմուի, էշով մը եկան տեղաւորուեցան վերը, անտառախիտ, աքանչելի վայրերու մէջ։ Առաջին ջուրը, զոր գտան, անհամ եւ պաղ, «Դարա Չէշմէ» կը կոչուի այսօր։ Տասը վայրկեան հեռու, նորէն հանդիպեցան առուակի մը, նոյնպէս անհամ եւ պաղ, որ կը կոչուի «Աչարը Չէշմէ»։ Հոս կապեցին էշը, անցած ամէն ծառի վրայ ալ կացինի հետքեր ձգեցին՝ ճամբան չկորսնցնելու համար։ Երկար թափառելէ ետք վերադարձան իրենց էշը գտնելու, բայց կմախքն ու համետը գտան խեղճ կենդանիին, որ մատաղ եղած էր սովալլուկ գայլերուն։ Ահա այս դէպքը այնքան տպաւորիչ եղաւ, որ երբ փոխադրութիւնը կատարուեցաւ, գիւղին անունը մնաց Գուրթպէլէն(*) կամ թարգմանաբար՝ Գայլաբլուր ։

Այս անուանակոչութեան ոչ նուազ թելադրող է եղած, կը կարծենք, գիւղին ձմեռնային սաստկութիւնը՝ երբ սովալլուկ, մոլեգնած գայլերու խումբեր կ'երեւէին բնակութիւններու մօտ։ Գիւղացիք ամբողջովին այս տեղը չփոխադրուեցան սակայն, երեւի պատճառներ ունէին, այսպէս գործելու, այլ մէկ մասը, առանց անցնելու ձորը, գացին հաստատուելու հիւսիս – արեւելեան կողմը՝ որ ապա կոչուեցաւ Գրնճըլար։ Գուրթպէլէնցիք կը կարծեն թէ Տիվրիկցի են, բայց հաւանաբար թիւրիմացութիւն մը կայ, որ առաջ եկած է Գրնճըլարի աւետարանին մէջ տեսնուած «Կարնոյ Դիվրիկ» գիւղի յիշատակութենէն։ Դիվրիկը մեզի կը թուի թէ շփոթուած է Տիվրիկի հետ։ Կը պատմեն նաեւ թէ երբ խումբ մը Գուրթպէլէնցիներ, որոնց մէջ եւ Ս. Ստեփանոս քահանայ Մկրեան, Երուսաղէմ կ'երթան եւ կ'այցելեն աքսորական Օրմեան կաթողիկոսին (այն ատեն եպիսկոպոս)։ Այս վերջինը կը յայտնէ .— Ձեր գիւղացիները Տիվրիկցիներ են, մաս մըն ալ երկրագործ Չէյթունցիներ »։

Գիւղը ապա ունեցած է Գարսկաստանէն, Վանէն, Էրզրումէն, Սվազէն եւ Ատանայէն գաղթօղներ։ Ներկայիս միխթարական վիճակ ունի այս գիւղը (ԽՄԲ.—Ի՞նչ բնակչութեամբ), ուր կան յառաջդիմութեան չերտուած ձգտումներ։ Բայց հողի սակաւութիւնը եւ ամլութիւնը, ինչպէս եւ ձմրան սաստկութիւնը մէկ կողմէ, բնակիչներու աճումը միւս կողմէ, տնտեսական տագնապներու կ'ենթարկէ բնակչութիւնը պարբերաբար, այնպէս որ ճամբորդը ամենուրեք, գիւղերուն մէջ, կը հանդիպի Գուրթպէլէնցիներու, որոնք այս պատճառներով թողած իրենց տունն ու տեղը հաստատուած են համեմատաբար ապահով գիւղերու կամ քաղաքներու մէջ։

×

Գեղեցկադիր, հաճելի եւ համակրելի գիւղ մըն է Չէնկիլէր։ Համաձայն աւանդութեան՝ գիւղին հիմնադիրները գաղթած են 360 տարի առաջ Ակնայ, Արաբկիրի եւ Բալուի կողմերէն։ Գիւղին ամէնէն հին ցեղը «Տուման Օղլու»ներն են ։

Գիւղին Չէնկիլէր յորջորջումը քանի մը բացատրութիւններու տեղի տուած է։ Այսպէս, գիւղացիներէն ոմանք, «Տէլիպաշներու» ատեն, փաշայի մը դէմ գիւղին մղած կատաղի դիմադրութեան կը վերագրեն Չէնկիլէր անունը, որ ճէնկճիլէր (կռուողներ) բառին աղաւաղումն է կ'ըսեն։ Այս կռուին առաջնորդն ու հերոսը, Ուզուն Թորոս, ընդհարումին մէջ սպաննուեցաւ։ Ուրիշներ «չիլինկիր» (երկաթագործ) արհեստաւորներու գոյութեան արդիւնք կը սեպեն, ըսելով որ «Չիլինկիրլէր»ը ետքէն Չէնկիլէրի փոխուեր է ։

Կ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

(*) Ասիկա բառին նորագոյն ձևն է, նախապէս կը կոչուէր Ղուրդպալանճ կամ Ղուրդ – Պլէնք։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (146)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԹԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Վերջերս նա շարունակ յիշում էր Թագաւորի պատուէրը, թէ պէտք է աւարտել գէթ եկեղեցին, ուստի եւ ինչպէս միշտ, այնպէս էլ այսօր գնում էր տեսնելու նախ աւարտուող եկեղեցին։ Փողոցը, գնում էր թիկնապահների հետ, անհարթ էր, անիւներով ակօսուած, եղէգնի կտորներով ու տերեւներով ցանցնուած ։ Պատահող անցորդները — կին թէ մարդ — կանգնում էին եւ, ձեռքերը սրտերին դնելով, ողջունում նրան։ Իսկ իշխանը, կապայի մի թեւքը ուսը գցած, աջը բարձրացնում էր թեթեւակի, ինչ նշանակում էր, թէ պատասխանում էր բարեւներին։

Փոքր – ինչ առաջ գնալով նա ընդունեց մի տարեց մարդու բարեւ ու ձին կանգնեցրեց ։

— Ո՞ւր վարպետ, — հարցրեց ։

Մարդը կանգ առաւ՝ ձեռքը սրտին դնելով ։

— Ընտանեաց գործով, տէր իշխան ։

— Բարի, — ասաց Վարազը ։ — Գալիս եմ ձեր վերջին աշխատանքը դիտելու ։ Իսկ կինդ ապաքինե՞լ է,— հարցրեց նա եւ, դրական պատասխան ստանալով, խթանեց ձին ու առաջ անցաւ ։

Վարազը ճանաչում էր քաղաքի վարպետներից ու գործաւորներից շատերին. երբեմն, շինարարութեանը վերաբերող խնդիրներից յետոյ, հարցափորձում էր նրանց, թէ ով քանի՞ երեխայ ունի, անունները ի՞նչպէս են, նորածինի կնքահայրն ո՞վ պիտի լինի.... Եւ յաճախ պատրաստակամութիւն էր յայտնում՝ ինքը լինել կնքահայր։ Ինչպէս խոստումները, այնպէս էլ այս մտերմութիւնը մարդկանց ոգեւորելու մի ձեւ էր նրա համար, եւ դա տալիս էր իր արդիւնքը. աշխատանքը կատարւում էր աւելի, քան կ'ընէին օրուայ ընթացքում ։

Վերջապէս, երբ նա, թիկնապահները յետեւից, բարձրացաւ քաղաքամիջի այն բլուրը, ուր եկեղեցին էր, ձին քշեց դէպի աղօթատան մուտքը ։ Այդտեղ խմբուած վարպետներն ու գործաւորները գլուխ տուին եւ ետ – ետ գնացին, որպէսզի իշխանը մտնի ներս, որովհետեւ աւարտման աշխատանքները այժմ կատարւում էին ներսում ։

— Բարեւ ձեզ վարպետաց եւ գործաւորաց,— ասաց նա փորձելով իջնել, բայց թիկնապահներն իսկոյն ձիերից թռչելով, օգնեցին նրան ոտքը ասպանդակից հանելու։ Իջնելով՝ Վարազը սանձը տուեց դրանցից մէկին եւ մտաւ եկեղեցուն, որ մի երկարաւուն շէնք էր՝ նեղ պատուհաններով (այնքան նեղ, որ թեւաբաց աղաւնին չէր կարող մտնել ներս) եւ կամարակապ մի մեծ մուտքով, որի ուղիղ գլխին եւ երկու կողմը, միակտուր խոշոր քարերի վրայ քանդակուած էին քառաթեւ խաչեր՝ իւրաքանչիւր մի կանգուն երկարութեամբ ։

— Համարենք աւարտա՞ծ, — հարցրեց նա խաչերը դիտելով ։

— Հրամանդ, տէր. դուրսը աւարտեցինք, — ասաց վարպետներից աւագը՝ ճերմակող մօրուսով հաստաբազուկ մի մարդ, դուրն ու մուրճը ձեռքին առաջ գալով ։

Գնունին զննարար, առանձին – առանձին դիտեց երեք խաչն էլ եւ ասաց .

— Թւում են լաւ ։ Ցանկանք, որ արքային նոյնպէս հաճելի լինի։ Վստա՞հ էք ...

— Յուսով ենք։ Արել ենք կարելին ։

— Իսկ սեղա՞նը, աւագ վարպետ ։

— Այնտեղ պիտի աշխատենք տակաւին, տէր շահապ ։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Էջս ան Փրովանսէն Պ. Սարգիս Քէն-տոյեան քսան Ն. Ֆ. կը նուիրէ Յառաջի։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի
ԱՊՍՏԱՄԲԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ
40ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան շքեղ սրահին մէջ, ընկերահամակրական խնջոյքով։

Շաբաթ, (25 Փետր.) կէսօրէ վերջ ժամը 17 – 23։

ԿԸ ԽՕՍԻ՝

ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԽՍԱՀԱԿԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին։
Առատ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։
Մուտքը ազատ է։

17, Rue Bleue, PARIS (9e)
Մէթրօ Քատէ։

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 20.30ին Ահարոնեան ակումբը նախաձեռնութեամբ Վալանսի Հ. Յ. Դ. Շրջանային կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդին։

Կը նախագահէ Ընկ. Յ. ԿՕՇԿԱԿԱՐԵԱՆ
Կը խօսի Ընկ. Յ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ (Մարսէյլէն)։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, պար, խմբապար եւն.։

Առատ կերուխում մինչեւ կէս գիշեր։
Մուտքը ազատ է։

×

ԽՆՋՈՅՔ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի։

Այս Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 3ին, դպրոցի սրահին մէջ։

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։

Պ. Յարութիւն Արսէնեան եւ զաւակը Անի, ինչպէս նաեւ Արսէնեան, Աթմաճեան ընտանիքները (Պոլիս) եւ բոլոր ազգականները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՎԱՀՐԱՄ ԱՐՍԷՆԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ Փետրուար 20ին, Սէն Լուի հիւանդանոցը, 64 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ (Փետրուար 25), առաւօտեան ժամը 10.30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը Պ. Ժ. Արապեանի եւ Օր. Մարի-Ռօզ Անեաղեանի նշանախօսութեան ուրախ առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է 30 Ն. Ֆ. Պ. Ժ. Արապեանէ եւ տասը Ն. Ֆ. Տէր եւ Տիկին Կարմիրեանէ, ի նպաստ իր դպրոցին։

×

Նոյն նպատակին համար, Տիկին Վ. Նազարեանի (ծնեալ Օնպաշեան) մահուան տարելիցին տխուր առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Ն. Նազարեանէ եւ Տիկին Օնպաշեանէ քսանական Ն. Ֆ.։

ԽՆՋՈՅՔ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը կազմակերպած է ընտանեկան խնջոյք մը Վարդանանցի առթիւ, այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը երեքին, Օհանջանեան սրահը։ Ներկայ պիտի ըլլայ նաեւ Քէչէճեան վարդապետը։

Սիրով կը հրաւիրուի Վիէնի Հայութիւնը անխտիր։ Մուտքը ազատ է։

ՇԱՒԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Շաւիլի Կրօն. Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20.30ին, դպրոցին սրահը։

ՕՐԱԿԱՐԳ.— Վարչութեան հրաժարում, բարոյական եւ նիւթական համարատուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Ստիպողաբար կը հրաւիրուին բոլոր անդամները։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ
ԼՈՒՍԵՂԷՆ ՇԻՐԻՄՆԵՐ
ԳՐԱԿԱՆ ԴԻՄԱՍՏՈՒԵՐՆԵՐ
ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ
Գին 10 Ն. Ֆ.

Կը ներկայացուին Ա. Ահարոնեան, Ռուբէն, Լեւոն Շանթ, Ն. Աղբալեան, Յ. Օշական, Շ. Միսաքեան, Թորգոմ Պատրիարք, Բաբգէն Կաթողիկոս, Յակոբ Մալաքեան, Արշակ Չօպանեան, Ե. Տէր-Անդրէասեան, Ա. Խաչատրեան, Գուրգէն Ալէմշահ, Հրանդ Ալեանաք։ Պատկերազարդուած 16 նկարներով։

×

ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ

ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ
Կը ներկայացնէ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԵՐԱԺՇՏԱՊԵՏ
ՅԱԿՈԲՈՍ ԱՅՎԱԶԵԱՆ
Կը ներկայացնէ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Վերջին այս երկուքը մէկ հատորով, պատկերազարդ։

Շքեղ տպագրութիւն 7.50 Ն. Ֆ.
Պարզ տպագրութիւն 5 Ն. Ֆ.

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ
ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Հայ Աղք. Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի 23 ՄԱՐՏ ժամը 20.30ին, 32 Րիւ տը Թրէվիզ։

Կանոնագրի թիւ հինգ յօդուածին համաձայն վարչութեան մէկ երրորդը (հինգ անդամ) նորոգելի ըլլալով, ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան։

Թեկնածութիւնները պարտին Աղքատախնամին գրասենեակը հասնիլ ամէնէն ուշը Մարտ 9ին։

Առ այդ, փափաքողները պէտք է ընթեռնլի կերպով գրեն, տալով իրենց անունը, մականունը եւ հասցէն։

Թեկնածու կրնան ըլլալ միայն այն անդամները որոնք իրենց անդամավճարները կանոնաւորապէս վճարած են երեք տարիէ ի վեր։

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ
ԴԻՒՑԱԶՆԱՄԱՐՏԻ
ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սալ Մազընոյի մէջ, 88, Րիւ տ'Օպանեը
Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հայ Արենոյշներու եւ գայլիկներու։

Հովանաւորութեամբ Պ. Տ. ԹԷՔԷՃԵԱՆԻ (Միութեան պատուոյ նախագահ)։

Կը խօսի Պ. Յ. ՀԱՅԱԴՈՐԾԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին։

Աւուր պատշաճի երգեր եւ արտասանութիւններ, հայկական պարեր, գեղջկական տարազներով։

Պիտի ներկայացուի Սմբատ Բիւրատի՝
ԱՒԱՐԱՅՐԻ ԱՐՇԻՒԸ
(Ողբերգութիւն 4 արար)

Նոյն հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Նիսի մէջ, այս Կիրակի ժամը 16ին, Արթիւթիֆ *սրահին մէջ։ Միեւնոյն յայտագրով։*
Պիտի խօսի Պ. ԱՐՄԷՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի երիտասարդուհիներու « Ջաւօ Շանթ» խումբին դասախօսութիւնը այս Ուրբաթ, ժամը 20ին, Կապ. Խաչի գրասենեակին մէջ (17 Րիւ Պլէօ)։ Դասախօս՝ ՏԻԿԻՆ ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ – ՊՈՒՏԱՔԵԱՆ։

ԺՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վալպառէլի, Սէն-Մարսէլի, Լա-Փօմի եւ շրջակայ թաղերու մէջ բնակող բոլոր Դաշնակցականները, Դաշնակցութեան համակիրները եւ հայ ազգային արժէքներու պահպանման նախանձախնդիր ազգայինները ստիպողաբար կը հրաւիրուին խորհրդակցական շատ կարեւոր հաւաքոյթի մը, այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 3ին, 2 Ավընիւ տը Վիէն, Սիթէ Միշըլիս, Պ. Սուֆրէյի մօտ, Լա Փոմ, հեռաձայն 42-97-82, Պառ տէ գ'Ավընիւ *սրճարանին ներքնասրահը։*

Մասնաւոր հրաւէր չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ԿԱՐԳԱԴԻՐ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԻՍԻ.— Երեքշաբթի (Փետր. 28ին)։
ՎԱՆՍԷՕ.— Երեքշաբթի (Մարտ 7ին)։
Շավիլ.— Հինգշաբթի (Մարտ 9)։

Սոյն ժողովներուն ներկայ կ'ըլլան Կեդրոնական Վարչութեան ներկայացուցիչները։ Կարեւոր օրակարգ եւ պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԺԴ. ՄԱՐՄՆԻ
կազմակերպած

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

Մարտ 2, ժամը 16էն 19, Փավիյօն Սօֆիա (Փօրթ Սօֆիա)։

Հաճելի անակնկալներ։

Պուկլիոն *կրկեսի հռպիտներու մասնակցութեամբ։*

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի ժամը 10.30ին Հանգստեան ձայնաւոր պատարագ Տէր Անտոն Վ. Խաչէնտէրեանի հոգւոյն համար։

Կը խնդրուի արդիւնաշատ վարդապետին յիշատակը յարգողներէն ներկայ գտնուիլ ու այս ազդը իբր հրաւէր նկատել։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ռուբէն Սեւ. Միութեան ժողովը այս Ուրբաթ, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները, այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, ընկերուհի Սիրանոյշ Անդրէասեանի բնակարանը, 13 Րիւ Էմիլ Զոլա *Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն անպայման ներկայ ըլլալ։*

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ միջմասնաճիւղային ժողովը այս Երկուշաբթի ժամը 3ին, Մշակոյթի Տան սրահին մէջ։ Կը հրաւիրուին Փարիզի շրջանի մասնաճիւղերը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Կարեւոր օրակարգ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ
coupeuse-patronnière
կարուհի մը,

Robe-Fillette *ի մասնագէտ*
եւ լաւ մեքենիսթէն *մը։*

ԼԱՒ ՎՃԱՐՈՒՄ

Կէս օրուան աշխատանք (ցերեկէ վերջ) Հեռաձայնել՝ CEN. 20-86

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ 1500ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ի նպաստ Առնուվիլի եկեղեցիին

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ ԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ
(5 արար – 4 պատկեր)

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
եւ հովանաւորութեամբ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, Փետրուար 26, ժամը 15ին

SALLE DE LA CHIMIE
28 BIS, RUE ST. DOMINIQUE — MÉTRO : INVALIDES

Կը մասնակցի Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝
ԿԱՐԳԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 25 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
SAMEDI 25 FEVRIER 1961

37րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9038 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17րդ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4839

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Կեանքի կոչուած երկրորդ աշխարհամարտի վաղորդայնին՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը տասնեւվեց տարեկան է այսօր:

Պատերազմը կը փոխէր աշխարհի դիմագիծը.

Հայ ժողովուրդը անգամ մը եւս կ'օրօրուէր յոյսերով: Յաղթական դաշնակիցներէն կը սպասէր Հայկական Դատին լուծումը, եթէ ոչ «Անկախ»ին՝ գոնէ «Միացեալ»ին իրականացումը: Յուսախաբութիւնը պիտի չուշանար:

Սերունդ մը փոխուած էր:

Նախորդ սերունդը տարիներու բեռան տակ կքած՝ կը սկսէր յոգնութեան նշաններ ցոյց տալ:

Նոր սերունդի ուսերուն վրայ կը ծանրանար նուիրական պարտականութիւն մը,— հինին ձեռքէն առնել ջահը եւ շարունակել այն ճամբան, զոր գծած են մեր նախնիքները, հասնելու համար բաղձալի հանգրուանին:

Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան երէց ընկերները նախաձեռնարկ եղան երիտասարդական կազմակերպութեան մը մէջ համախմբելու այս հիւրընկալ ափերուն վրայ ծնած ու մեծցած մեր տղաքն ու աղջիկները:

Նպատա՞կ: Դաստիարակել զանոնք ազգային ոգիով: Տալ անոնց գաղափարական մը: Սիրցնել Հայութիւնը: Ներշնչել անոնց Հայ ծնած ըլլալու հպարտութիւնը. Զոհողութեան ու նուիրումի վարժեցնել զանոնք. Սորվեցնել անոնց մայրենի լեզուն եւ Հայոց պատմութիւնը: Որպէսզի վառ մնայ ջահը:

Մէկուկէս տասնեակ տարիներու ընթացքին քանի մը հազար երկսեռ հայ պատանիներ ու երիտասարդներ մտան Նոր Սերունդի շարքերուն մէջ: Հաղորդուեցան հայկականութեան շունչով: Վարժուեցան կարգապահութեան: Ու դարձան լաւ Հայեր:

Իրենց պաշտօնաթերթը Հայաստանը արդէն թեւակոխեց 15րդ տարին եւ յունուարէն ի վեր կը հրատարակուի աւելի մեծ ծաւալով:

Տարեկան բանակումներն ու փառատօները առիթ կ'ընծայեն գործի մղելու Նոր Սերնդականները՝ Փարիզէն մինչեւ գաւառ:

Հակառակ բոլոր աննպաստ պայմաններուն, մասնաճիւղերը կը պահեն իրենց կենսունակութիւնը եւ ամէն օր ականատես կ'ըլլանք վերակազմութեան ճիգերու:

Մասնաւոր գնահատութեան արժանի է Առնուվիլ լէ Կոնէսի Կաավարենց խումբը, որ տարիներէ ի վեր կանգուն կը պահէ թատերախումբ մը:

Կազմուած 1948ին, Առնուվիլի մասնաճիւղը ներկայիս ունի երեք տասնեակ անդամ – անդամուհիներ, որոնք կանոնաւորաբար կը հետեւին հայերէնի դասընթացքին, իբրեւ ուսուցիչ ունենալով Հ. Աթանաս վրդ. Քէօշէեանը: Պարբերական դասախօսութիւններ կը սարքեն այժմէական նիւթերու շուրջ:

Թատերախումբը արդէն ճանչցուած է գաղութին մէջ, մասնաւորապէս Վարդանանցի ներկայացումով, ղեկավարութեամբ Գ. Միհրան Շիշմանեանի: Սարսէլէն եւ Իսի լէ Մուլինոյէն վերջ, անցեալ տարի թատերախումբը գնաց մինչեւ Լիոն, ամէն տեղ արձանագրելով մեծ յաջողութիւն:

Այս անգամ Փարիզահայերն ալ առիթ պիտի ունենան ծափահարելու Առնուվիլի թատերախումբը, որ վաղը՝ Կիրակի՝ Սալ տը Շիմիի մէջ կը ներկայացնէ Վարդանանցը: Հանդէսին իր մասնակցութիւնը կը բերէ Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը, Կ. Աճէմեանի ղեկավարութեամբ:

Առնուվիլի խումբէն բարի օրինակ պէտք է առնեն ուրիշ շրջաններու Նոր Սերունդի մասնաճիւղերը, որոնց մէջ կարող տարրեր չեն պակսիր:

Նախաձեռնութեան ոգի եւ յարատեւելու կամք: Ահա՛ ինչ որ պէտք է Նոր Սերնդականներուն՝ յաջողելու համար:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈՒՐԿԻՊԱՅԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՕԼ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ՎԻՆՕԿՐԱՏՈՎԸ

Թունուզի ձայնասփիւռի կայանը արձագանգ հանդիսացած է տեսակցութեան մը, զոր Պուրկիպա շնորհած է անդրծովեան Ֆրանսական մամուլին:

Պուրկիպա վստահ է որ Ֆրանսա եւ Ալժերիա պիտի հաշտուին, ըսած է թէ Ալժ. Ազատ. ճակատը ոչ մէկ պայման կը դնէ բանակցութեանց համար «Ֆրանսացիներուն հետ բարեկամ ենք, Ալժերացիներուն հետ եղբայր ենք»:

Պուրկիպայի կարծիքով յաղթահարուած են անցեալի խոչընդոտները եւ այսօր, «հասունցած» է Ալժերիոյ հարցին կարգադրութիւնը. «Տպաւորութիւնս է թէ Դեկտեմբերի դէպքերէն եւ հանրաքուէէն ի վեր կացութիւնը բարեշրջուած է, եւ այսօր, Ֆրանսացիներուն մէջ մեծամասնութիւն կը կազմեն խաղաղութեան եւ Ալժերիոյ անկախութեան կողմնակիցները»: Ինչ կը վերաբերի Թունուզի եւ Ֆրանսայի միջեւ գոյութիւն ունեցող խնդիրներուն, Պուրկիպայի կարծիքով երկրորդական են բաղդատմամբ Ալժերիոյ հարցին, որ լուծուելու պարագային արդէն իսկ լուծած կ'ըլլայ նաեւ Թունուզի եւ Ֆրանսայի միջեւ գոյութիւն ունեցող տարակարծութիւնները:

Միւս կողմէ Հապիպ Պուրկիպայի զաւակը, որ Ուաշինկթընի դեսպան է, իր կարգին յայտարարեց, թէ հօրը պիտի ընկերանայ, Երկուշաբթի:

×

Զօր. տը Կօլ տեսակցութիւն մը ունեցած է խորհրդային դեսպանին հետ: Տեսակցութեանց բնոյթը յայտնի չէ: Ոմանց կարծիքով տը Կօլ եւ Վինօկրատով խօսած են Իլիւշինի օդանաւին մասին որ յարձակումի ենթարկուեցաւ Միջերկրականի ֆրանսական գօտիին մէջ: Ամէն պարագայի մէջ, Վինօկրատով ինք է որ ունկնդրութիւն ուզած է Նախագահ տը Կօլէն, ուրեմն ինք ըսելիք մը ունէր: Հաւանական է նաեւ որ այս «ըսածը» կապ ունէր տը Կօլ – Պուրկիպա տեսակցութեան հետ:

Պուրկիպա, Երկուշաբթի օր, առաջին պետական ղեկավարը պիտի ըլլայ որ ոտք կը դնէ Օռլիի նոր օդակայանին հողին վրայ, կուգայ տը Կոլի անձնական օդանաւով «Էս Օ 30 Պրըթանը» զոր Նախագահը Ցիւրիխ ղրկած է Պուրկիպան բերելու համար:

× «ԱՀԱԿ»ը ժողով մը գումարած է Ֆերհաթ Ապպասի բնակարանը: Օրակարգի գլխաւոր նիւթն է տը Կօլ – Պուրկիպա տեսակցութիւնը:

×

ՍԵՆԻ ՆԱՍԿԻՆ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏ Հաակ, հրաժարեցաւ Պետական Խորհուրդէն որպէսզի Արդարութեան Նախարարութիւնը կարենայ ազատօրէն քննել եւ հետապնդել Քոնքուար Նասիոնալ տիւ Լոժըմանի գայթակղութեան պատասխանատուները: Հաակ նախագահն է այս ընկերութեան որ 600 միլիոնի ֆրանք մը երեւան հանեց:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է

ՑՈՅՑԵՐ ԵՒ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐ ԴԱԳԱՂԻ ՄԸ ՇՈՒՐՋ

Գրած էինք թէ Եասը Ադայի դատավարութեանց ընթացքին, ամբաստանեալ նախկին նախարար Լութֆի Քըրտար յանկարծամահ եղաւ, խօսքը բերնին մէջ, ինքզինք արդարացնելու ժամանակ:

Բարձրախօսին առջեւ կանգնած էր, երբ սրտի տագնապ մը ունեցաւ եւ փայտի պէս ինկաւ աթոռին վրայ: Ատեանի ցատկեց Մէնտերէս եւ յուզումով հետեւեցաւ իր երբեմնի նախարարին հոգեվարքին, մինչ կիները վախի աղաղակներ արձակեցին ու շատեր նուաղեցան:

Քըրտարի թաղումը տեղի տուաւ մեծ ցոյցերու:

Դագաղը Քասըմփաշայի Ծովուժի հիւանդանոցէն փոխադրուած էր Շիշլիի մզկիթը եւ նամազէն ետք ճամբայ հանուած էր դէպի Զինճիրլիքույուի գերեզմանատունը: Յետոյ դագաղը ուսամբարձ տարուեցաւ մինչեւ օթոպիւսի կառատունը, ուր մեռելակիր կառք պիտի դրուէր: Բայց ցուցարարներ տէր դարձան դագաղին ու բողոքեցին պոռալով. «Զտանք, չտանք»: Եւ աղօթքներ, թէքպիրներ արտասանելով ուզեցին ուսամբարձ տանիլ դագաղը: Քըրտարի տղան ուզեց միջամտել եւ ինքնաշարժ դնել դագաղը, բայց ամբոխը ընդդիմացաւ եւ ձեռամբարձ տարաւ մինչեւ Զինճիրլիքույու, հակառակ դագաղը ինքնաշարժ դնելու զանազան փորձերու:

Քըրտարի մարմինը գերեզման իջնելէ ետք, ցուցարարներէն մին ճառախօսեց եւ ըսաւ.

— Դուք երկինքէն իջած հրեշտակ էք: Ով հերոս, որ հող մտար այս հողերուն համար, վրէժդ պիտի լուծուի:

Այս ճառին յաջորդեցին սպառնալից ճառեր եւ աղօթքներ: Ոստիկանութիւնը չէ միջամտած որպէսզի միջադէպ չծագի:

Այդ պահուն Կուսակալ Թուլկա գերեզման ժամանելով Քըրտարին տղան գտաւ եւ զայն իր ինքնաշարժը հրաւիրեց ըսելով.— Ժողովուրդը թէքպիր արտասանելու մղելու յանցանքով կը ձերբակալեմ ձեզ:

Ցուցարարները աղօթքը ընդհատելով պաշարեցին Կուսակալին ինքնաշարժը եւ սկսան պոռալ կանչել, որպէսզի ազատ արձակէ Քըրտարի տղան: Զօր. Թուլկա դուրս ելլելով ըսաւ —

« Ես Իսթանպուլի Կուսակալն եմ, չէք կրնար այսպէս շարժիլ», եւ պահանջեց որ ամբոխը ցրուի: Բայց ցուցարարները պոռացին.

— Ետ առէք ձեր տուած ազատութիւնը: Քեզ չենք ուզեր, հրաժարէ ...

Կուսակալը զայրոյթով փոխադարձեց.

— Չէք կրնար դիմադրել: Այս երկրին մէջ օրէնքը կը տիրապետէ ամէն բանի: Օրէնքին անսաստողը կը պատժուի: Որպէս Թրքական բանակի սպայ մը, որպէս Իսթանպուլի Կուսակալ, կը պահանջեմ որ ցրուիք:

Ցուցարարները ուզեցին տապալել Թուլկայի ինքնաշարժը: Շարժավարը յարմար պահ մը գտնելով հեռացաւ գերեզմանատունէն: Ոստիկանութիւնը 17 հոգի ձերբակալեց:

Կուսակալը Քըրտարի տղուն հետ ուղղակի Ապահովութեան Տնօրէնութիւն գնաց: Խորհրդակցեցաւ Ապահովութեան Տնօրէնին եւ Պաշարման Վիճակի ներկայացուցիչներուն հետ: Լրագրողներուն թախանձանքին վրայ, հետեւեալը յայտարարեց.

— Կրօնքը փողոց իջեցուցին: Ասիկա պարզապէս կրօնքի շահագործումն է: Յետադիմականներու գործն է: Յետ քննութեան՝ յայտնի պիտի ըլլայ թէ Դեմոկրատ Կուսակցութեան «պոչ»երը դեր ունեցա՞ծ են այս խնդրին մէջ: Քըրտարի տղան հոս բերինք, որպէսզի մեզի օգնէ ճշդելու համար միջադէպին հեղինակները:

Էքրեմ Քըրտար ալ, որ մէկուկէս ժամ Ապահովութեան պաշտօնատունը մնալէ ետք տուն վերադարձաւ, հետեւեալը յայտարարեց.

— Մենք ոչ մէկ հոճա հրաւիրեցինք յուղարկաւորութեան համար, իրենք եկեր էին: Հիմա կը հասկնամ թէ ինչու եկեր են: Կարգ մը անձեր, զորս չեմ ճանչնար, մեր ձեռքէն խլեցին հօրս դագաղը: Ոչ մէկը ճանչցայ: Կարգ մը նախկին դեմոկրատներ «հօրս Աստուծոյ համար եկանք» ըսին:

Յուղարկաւորութեան ներկայ էին Փրոֆ. Օնար, Համալսարանի դասախօսներ՝ Ֆ. Աթայ, Ա. Եալման, Պ. Ֆելեք եւ բազմաթիւ հալքեաններ, Քաղաքապետութեան նախկին աւագ Իմամ դեմոկրատ Ն. Եշիլշայ, եւ անկեալներու ազգականներ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ արտաքին նախարարը սահմանադրական ժողովին առջեւ յայտարարեց թէ «ոչ մէկ լուրջ պատճառ կայ որ բարի դրացնութիւնը խախտի Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ միջեւ»: Սելիմ Սարփէր աւելցուց թէ վարչապետը տեղեկացուցած է խորհրդ. կառավարութիւնը թէ Թուրքիա անկեղծօրէն կը բաղձայ բարի դրացնութեան կապեր ստեղծել Թուրքիոյ եւ Խորհ. Միութեան միջեւ, խաղաղութեան եւ վստահութեան մթնոլորտի մը մէջ: Ոչ մէկ լուրջ արգելք կայ մեր փափաքին իրականացման համար»: Անդրադառնալով Ափրիկէի, Սարփէր կը շեշտէ թէ «Թուրքիա զուրգուրոտ զգացումներ ունի բոլոր այն երկիրներուն հանդէպ որոնք կը պայքարին իրենց ազատութեան եւ անկախութեան համար»: Սարփէր կ'ուզէ որ Ամերիկայի հետ գոյութիւն ունեցող «սիրալիր յարաբերութիւնները յարատեւօրէն զարգանան», իսկ արաբական երկիրներու մասին խօսելով, կը յայտարարէ — «Թուրքիա վճռած է բարեկամական կապեր հաստատել բոլոր արաբական քոյր երկիրներու հետ, մանաւանդ՝ Իրաքի, Յորդանանի եւ Հիւսիսային Ափրիկէի երկիրներու»:

« ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ եւ Խ. Միութեան միջեւ բոլոր խնդիրները լուծուած են: Երկու պետութիւններու յարաբերութիւնները նոր դարագլուխ մը կը բանան» յայտարարեց խորհրդային դեսպանը Թեհրան վերադառնալով: Պարսկաստանի եւ Խ. Միութեան սահմանային եւ դրամական տարակարծութիւնները կարգադրուած էին 1955ին եւ 1956ին: Սակայն, քաղաքական յարաբերութիւնները վատթարացած էին 2 տարիէ ի վեր երբ ոչ – յարձակողական դաշնագրի մը նախապատրաստական բանակցութիւնները ձախողած էին: 1959 Փետրուարէն ի վեր, Խ. Միութիւնը եւ արբանեակ երկիրները բուռն յարձակումներ կը գործէին Պարսկաստանի վրայ, զոր կ'ամբաստանէին իբրեւ երկիր մը որ իր հողամասը Միացեալ Նահանգներու տրամադրութեան տակ դրած է:

ԱՏԼԸՆԱՈՒԸՐ Պոն վերադարձաւ եւ յայտարարեց թէ շատ գոհ է Մաքմիլընի հետ ունեցած խօսակցութիւններէն: Կը թուի թէ Անգլիա եւ դաշնակցային Գերմանիա համաձայնած են գլխաւոր հարցերու շուրջ, մանաւանդ Արեւելք – Արեւմուտք յարաբերութեանց:

ԽՐՈՒՇՉԵՒ Կրեմլինի մէջ, քննադատելով երկրագործական տագնապին պատասխանատուները ըսած է. «Ձեզի խարազաններով պէտք է ծեծել եւ որպէսզի խարազանները չկոտրին, նախապէս շոգիէ պէտք է անցընել»:

ԱՓՐԻԿԷ ՄԱՐՋԱԴԱՇՏ

Ո՞Վ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՎԵՐՋԻՆ ՇԱՀՈՂԸ

Տարին մը ի վեր է, Ափրիկէի նորազատ ժողովուրդներուն կը խոստանան տոլար, ֆրանք, ռուբլի, սթերլինկ եւ մարք : Դըրամը կը հոսի հեղեղի պէս : Տեղացիներն անգամ անակնկալի եկած՝ կը հարցնեն իրարու — Ի՞նչ հրաշք է որ տեղի կ'ունենայ :

Ափրիկէի բազմամարդ քաղաքներու նօրակառոյց շքեղ պանդոկներուն լայնածաւալ սրահները դարձած են մէկ մէկ մանրանկար «Ազգերու Դաշնակցութիւն» :

Ռուս, Եւկոսլաւ, Անգլիացի, Հոլանտացի, Ամերիկացի, Չինացի, արեւմտեան եւ արեւելեան Գերմանիոյ տնտեսական եւ քաղաքական ամենազգի գործակալները իրար կը հրմշտկեն : Կը խմեն, կ'ուտեն ու կը պարեն, բայց աչքի տակէ իրար կը զննեն ու կը լրտեսեն, գաղտնի նօթեր կ'առնեն : Ափրիկէի ամենահեռաւոր անկիւնն անգամ կը նշմարուին այս կարգի զբօսաշրջիկներ : Կողք կողքի, քայլ առ քայլ իրար կը հետապնդեն : Երեւութապէս բարեկամներ, բայց ներքնապէս կը դաւեն իրարու դէմ, ստորերկրեայ անողորմ պայքար կը մղեն իրարու դէմ : Ներսէն սատանայ՝ դուրսէն քահանայ, ինչպէս կ'ըսէ հայ շինականը :

Վերջին ծայր հաճոյակատարութեամբ կը վարուին տեղացիներուն հետ, առեւտրական պայմանագրութիւններու կնքում, դրամագլուխի տուչութիւն, գիտական եւ ճարտարարուեստական մեքենաներու բաշխում, ուսանողներու յատուկ մասնաւոր հիմնադրամի յատկացում, մէկ խօսքով մրցակցութիւն ամէն ճակատի վրայ :

Ղանա - Կինէ ճամբորդող օդանաւի վարիչը մոնկոլեան դիմագիծով խորհրդային քաղաքացի մըն է : Քոնաքրի օդակայանի ընկերութեան հակիչներուն ու պաշտօնեաներուն միօրինակ հագուստներէն մինչեւ կօշիկներն ու զէնքերը չեխական են, կապոյտ հանրակառքերը՝ հունգարական, ինքնաշարժերը՝ սլովական Թաթրաս, գերմանական Մէրցէտէս եւ չինական արդիական տեսակներ :

Աշխարհի չորս ծագերու դրամատուներն ու ճարտարարուեստի հսկայ ընկերութիւնները անհաշիւ վարկեր կը բանան, յայտնի չէ թէ այս խաղերէն ով շահաւոր դուրս պիտի գայ : Իրար զգետնելու համար ամէն միջոցի կը դիմեն : Տեսակ մը փոքէր է որ կը խաղան : Տասնեւվեց տարի առաջ մարդ մը նախատեսած էր այս խաչակրութիւնը :

1944ին Նիհար, երկարահասակ ու կարճատես, սեւ ակնոցներով Սիմոնովիչ Տանիէլ Սոլոտ անունով մարդ մը, առանց նշմարուելու, ստուերի մը պէս դուրս կ'ելլէր, Պէյրութի օդակայանէն : Այս ներկայանալի եւ պաղարիւն Ուկրայնացին եւրոպական լեզուներէն զատ կը խօսի արաբերէն, պարսկերէն, թրքերէն, հրէերէն : Այս սովետական գործակալը, առաջին անգամ տեսնուեցաւ Պոլսոյ ամերիկեան հիւպատոսարանին մէջ տեղի ունեցած ընդունելութեան մը առթիւ : Երեւութապէս վտանգաւոր չէ, բայց, ամերիկեան գաղտնի կազմակերպութեան տուած տեղեկատուութեան համաձայն՝ Փարիզի եւ Մոսկուայի մէջ թրծուելէ ետք, բազմաթիւ տեսակցութիւններ ունեցած է Ասիոյ եւ Ափրիկէի ազատագրութեան համար պայքարող ղեկավար Խալէտ Պէքտաշի հետ :

Միջին Արեւելքը եռացող կաթսայ մըն է : Սոլոտ խորամանկութեամբ յաջողած է տէր տիրական դառնալ հոն : Պէյրութ հաստատուած Հայեր յանկարծ Խորհրդ. Հայաստան ղրկեց, որպէսզի կազմալուծէ տեղական առեւտուրը, բայց աւելի վըտանգաւոր տարրերը օրթոտոքս եւ անդրապէլի Քիւրտեր են որ անգլիական եւ ֆրանսական ազդեցութեան չեն ենթարկուիր :

Սոլոտ Մոսկուայի մէջ վարչական ու քաղաքական ասպարէզի պատրաստուելէ ետք երկրորդ անգամ կրկին նետուեցաւ համաշխարհային կրկէսը : 1953ին Նասրը հմայեց եւ երկու տարուան ընթացքին Եգիպտոսի դիմագիծը փոխեց : Իր գործունէութեան շրջանը աւելի ընդլայնեց, հասաւ Եմէն, Աֆղանիստան եւ Մարոք : 1956ին՝ նկատելով որ իր սերմանած միտքերը սպասուած արդիւնքը տուած են, վերադարձաւ Մոսկուա, խորհրդային Միութեան այս Լօրընսը (այսպէս կ'անուանեն զինքը) :

1958ին Սեքու Թուրէ Խորհրդ. Միութեան կը ներկայացնէ Կինէի սարահարթը : Տանիէլ Սիմոնովիչ Սոլոտ, տասնըեօթուկէս միլիառ հին ֆրանք նուիրելով Սեքու Թուրէի, կ'աւելցնէ — Ձեզի կը պակսին ժողովուրդին միտքերը յեղաշրջող գաղափարական գործիչներ, կեղեքիչ, շահագործող մասնաւորներու դէմ՝ օրէնքներ եւ տրակոնեան միջոցառումներ : Խօսքէն գործի անցնելով, 1960ին, քսանեւհինգ հազար բնակիչ ունեցող Քենտիա քաղաքին մէջ, Խորհրդ. Միութեան խանութներու տիպարով տասնեակ մը պետական համագործակցական խանութներ կը բացուին :

— Ձեր հաղորդակցութեան միջոցները պէտք է արդիականացնել, հինցած են : Վերջին նորաձեւութեամբ պիտի շինենք ձեր երկաթուղիի գիծերը :

Քանի մը օր ետքը վաթսուն երկրաչափեր կը հրաւիրէ Կինէ — Ձեզի օդային գիծ մը պէտք է, կը հրամայեն Ռուսերը : Երկու ամիս ետքը տասնեակ մը զոյգ պտուտակաւոր օդանաւեր կը հասնին : Օդանաւորդները թէեւ Ռուս, բայց մինչեւ դարուն՝ Խորհրդ. Միութեան մէջ թուխս նստած սեւերը կը հասնին : Կինէի օդակայանը ընդարձակուած է, կրնայ ընդունիլ Խորհրդ. Միութեան ամենամեծ պատերազմական ռմբաձիգ օդանաւերն անգամ :

Սոլոտ կ'ըսէ — Մի տնկէք այդ մանեոք կոչուած տունկը, կը փճացնէ ձեր արդէն աղքատ հողը, եւ ձեր առողջութեան համար ալ օգտակար չէ, հիւանդութիւններ յառաջ կը բերէ : Բրինձ ցանեցէք, հողն ալ կ'առողջացնէ ու կը պարարտացնէ, երբ գործածէք՝ անմիջապէս կեղեւազերծ կ'ըլլայ :

1960ի Նոյեմբերին, խորհրդային մասնագէտներ կ'որոշեն Նիկէրի Ֆրեստի հովիտին մէջ 7000 հեքթար հողի վրայ բըրինձ մշակել որ տարեկան 23.000 թոն բերք պիտի արտադրէ : Ռուսական երկրագործական գործիքներ, հնձող մեքենաներ եւ արօրներ, ամիջապէս կը հասնին, 150 բրինձի մասնագէտներ կը շրջապատեն Կինէի բանուորները :

Առաջ խորհրդային գործակալները կ'անցնէին Զուիցերիայի եւ Հոլանտայի ճամբով, բայց 1960էն ի վեր օդային ուղիղ գիծով կուգան Չեխոսլովաքիայէն :

Ռուսերը Ափրիկէ կը ղրկեն խորհրդականներ, ելեկտրագէտներ, օդային եւ ծովային մասնագէտներ : Լեհերը ծովային մասնագէտներ, ձկնորսութեան վերաբերեալ գիտելիքներ : Հունգարացիները՝ գործածելի մեքենաներ : Չեխերը կը զինեն Սեքու Թուրէի նորակազմ յիսուն հազարնոց երիտասարդ բանակը եւ կ'ուղարկեն բժիշկներ ու հիւանդապահուհիներ : Արեւելեան Գերմանիոյ փոքրաթիւ առեւտրական խմբակցութիւնը, հիւպատոսը ժամանելէն ի վեր, վերածուեցաւ հիւպատոսարանի, եւ շատ կարեւոր դեր կը կատարէ Կինէի մէջ : Արեւելեան Գերմանիոյ մէջ է որ կը մարզուին սեւերու ապագայ բանուորական միութեան վարիչները, ղեկավարները : Տասը տարի առաջ երեք բանուորական միութիւններ կային 33.000 անդամներով : Իսկ այսօր 1961ին 21 կեդրոններ մէկուկէս միլիոն անդամներով :

Արեւելեան Գերմանացիները, Քոնաքրիի ճիշդ կեդրոնը, բարձրացուցած են վերջին նորաձեւութեամբ հսկայ տպարան մը. սեւերու նուիրուած ամբողջ գրականութիւնը այս տպարանէն դուրս պիտի գայ. Նմանապէս շատ կարեւորութիւն կու տան Ափրիկէի նուիրուած ժապաւէններուն : 1960ին երեք հարիւր գունաւոր ժապաւէններ ուղարկեցին փոքրերուն համար : Չինացիներն ալ ետ չեն մնար : Սեքու Թուրէին կը խոստանան 13 միլիառ դրամ, առանց տոկոսի, իբր առաջին կանխավճար, բազմաթիւ մասնագէտներ եւ 10,000 թոն բրինձ :

Չին հողագէտները կ'ըսեն — Մեր 11 քառակուսի մեթր հողին արտադրած բանջարեղէնով չորս անձ կ'ապրի : Հողը արգասաւորելու, պարարտացնելու եւ ոռոգելու, մեր գործադրած դրութեամբ տարին երկու անգամ բերք կ'ունենանք : Հողագիտութիւնը ծնած է Չինաստանի մէջ քրիստոնէութենէն շատ առաջ :

Արեւմտեան Գերմանացիները աւելի գործնական մարդիկ, արեւել. Գերմանիան զգետնելու եւ այս պայքարին մէջ յաջողելու համար, Նժարին մէջ նետած են իրենց մարքը : Հարիւրաւոր կաղմակերպութիւններ լծուած են գործի, թերաճ երկիրներու տնտեսական դրութիւնը բարելաւելու համար : Արեւմտեան Գերմանիոյ կառավարութիւնը վերջերս որոշած է հինգ հարիւր միլիառ հին ֆրանքով օժանդակութեան հասնիլ թերաճ երկիրներուն : Անանուն ընկերութիւն մը 250 միլիառ ֆրանք տրամադրած է միեւնոյն նպատակին :

Արեւմտեան Գերմանացիները մեծ պատիւներով ու տաք սրտով կ'ընդունին ամէն կողմէ, կը շինեն տարրալուծարաններ, զտարաններ, ձկնորսարաններ, պատրաստի գործարաններ, կը տրամադրեն կազմածներ ու կը ղեկավարեն : Ափրիկեցիները այսքանով չեն գոհանար, կ'ուզեն աւելին, — ախորժակը ուտելով կը բացուի : Կ'ըսեն — Մեր երկրագործական վարժարանները բարելաւեցէք, ելեկտրակայաններ, արհեստագիտական տուներ, նաւամատոյցներ շինեցէք, մեր խոպան հողերը մշակեցէք որ կարենանք պտղատու ծառեր տնկել :

Այս չափազանցեալ անյագութիւնը, օ[illegible] րիշներուն տուած նպաստներով կառավարուիլը դիտակից ազգայնամոլ սեւերուն մտահոգութիւն կը պատճառէ : Կ'ըսեն — Թերեւս քանի մը տարիէն Ափրիկացիները, Եւրոպացիները ինչու չէ նաեւ Ռուսերը իրենց դրամական յատկացումները դադրեցնեն : Պէտք է հիմա[illegible] ուրնէ մեր մասին մտածենք, մեր տուն[illegible] կարգի դնենք մեր միջոցներով : Պէտք[illegible] համայն Ափրիկէն մէկ միաւորի վերածենք : Ոչ մէկ սահմանագլուխ :

Ափրիկեցի ծայրայեղները համայն աշ[illegible] խարհի երեսէն կը պոռան — 2044ին Ափրիկէն պիտի քանդէ Եւրոպան : Ամերիկա ալ կործանելու ճամբուն մէջ պիտի ըլլայ. Ու կ'աւելցնեն — Եթէ Չինացիները մեզի օգնեն ու հասնինք մեր նպատակակէտին որ է միացեալ եւ հզօր Ափրիկէ մը, վերջը կը մտածենք Չինաստանի մասին :

Նայինք այս կրկէսէն ո՞վ շահաւոր դուրս պիտի գայ :

Թ. ՏԻԳՐԱԿԵՐՏՑԻ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Ալժէի մէջ կ'աշխատի Ֆրանսացի արեւելագէտ Մ. Կանար : Անի զանազան աշխատութիւններ՝ նուիրուած Հայոց պատմութեան եւ Ֆաթիմեան շրջանի Եգիպտոսի հայ վէզիրներուն : Հայագիտութեան հարցերուն կը մօտենայ արաբագիտութեան տեսանկիւնէն : Իր ընդարձակ մէկ աշխատութեան մէջ, «Ասորիքի [illegible] Ճեզիրէի Համդանեան հարստութեան պատմութիւնը», ցոյց տուած է Բագրատունեաց շրջանին գոյութիւն ունեցող արաբական փոքր ամիրայութիւնները [illegible] անոնց պատմութիւնը, ինչպէս եւ հայկական որոշ գաւառներու մասին Համդան[illegible]

UN PEUPLE

qui ne veut pas mourir

3.

L'ARMENIE OTTOMANE

Une nouvelle période commence alors dans l'histoire de l'Arménie. Les Ottomans ne cherchaient pas à convertir leurs sujets chrétiens et ils organisèrent leur empire en une sorte d'Etat multinational où les diverses nationalités s'administraient elles-mêmes sous l'autorité de leurs chefs religieux respectifs. Cette organisation, qui nous paraît bizarre, avait sa raison d'être en Orient. Je viens, en effet de parler d'Etat *multinational* et de *nationalités*, mais de telles expressions sont anachroniques. C'est en Occident que se sont formés, au Moyen Age, les premiers Etats nationaux, la France, l'Angleterre, puis l'Espagne. L'unité religieuse qui était celle de l'Occident, sous l'autorité de l'Eglise romaine, n'a pas réussi à se transformer en unité politique et la Chrétienté, ou République chrétienne, a fini par se morceler en monarchies nationales.

L'évolution de l'Orient a été tout autre. Soumis à l'empire byzantin le patriarcat de Constantinople n'a jamais été reconnu par tous ceux qui n'entendaient pas subir l'hégémonie politique de l'empire, si bien que les natonalités ont fondé leur autonomie sur le terrain religieux. Nous l'avons vu pour l'Arménie. L'empire ottoman avait donc moins affaire à des nationalités proprement dites qu'à des groupements religieux qui avaient chacun sa langue liturgique et sa propre organisation ecclésiastique. Du moment que les sultans ne se souciaient pas de convertir et encore moins d'assimiler ces populations diverses, car, si les Musulmans fournissaient l'élément militaire, les Chrétiens payaient l'impôt et l'Etat turc n'avait aucun intérêt à se priver de contribuables en convertissant les Chrétiens, il fallait bien trouver un moyen de les intégrer à l'Empire. Ce moyen, ce fut de déléguer l'autorité civile à l'autorité religieuse, et c'est ainsi que les Arméniens eurent pour chef temporel aussi bien que spirituel leur propre *catholicos*.

Mais on n'en vint pas tout de suite à cette organisation. Le sultan Sélim avait, en effet, accordé de grands avantages matériels aux Kurdes, très ancienne population de montagnards qui habitent au Sud de la Grande-Arménie : il les avait convertis à l'Islam sunnite pour s'en faire un rempart contre les Iraniens shiites. Mais les Kurdes conservèrent jusqu'au 19e siècle d'amicales relations avec leurs voisins d'Arménie et les uns et les autres éprouvaient plus de sympathie pour les Iraniens que pour les Osmanlis. En 1605, Shah Abbas ayant vaincu les Turcs, fixa des milliers d'Arméniens au centre de la Perse, d'où ils se répandirent en colonies prospères dans l'Inde et en Extrême-Orient, bien avant que les Européens n'eussent établi de contacts suivis avec ces régions lointaines.

C'est là un des aspects, et pour ainsi dire, l'aile orientale de la dispersion arménienne. Dans le même temps, en effet, les Arméniens se répandaient dans tout le reste de l'empire ottoman, où ils jouèrent un rôle considérable, puisqu'un dicton courant chez les Turcs affirmait : « Aux Albanais l'épée ; aux Arméniens la plume. » Les Albanais s'étaient, en effet, partiellement convertis à l'Islam et pouvaient, de ce fait, porter l'épée. Mais rien ne s'opposait à ce que des Arméniens chrétiens occupassent des emplois importants dans les bureaux du Sérail ou dans ceux des pachas. Telle fut la situation des Arméniens dans l'empire ottoman aux 17e et 18e siècles. A leur tête était le patriarche arménien de Constantinople, grand officier du gouvernement impérial. Assisté par un conseil ecclésiastique, il avait autorité sur tous les Arméniens de l'Empire et il était représenté dans chaque province par un évêque et son conseil. Ceci assurait aux Arméniens une position reconnue devant la loi, le libre exercice de leur religion, le maintien de leurs traditions propres, le droit d'éduquer leurs enfants comme ils l'entendaient et de régler euxmêmes leurs propres affaires. C'est dans ce creuset que va se constituer peu à peu une nation arménienne consciente d'elle-même : qui ne tardera pas à ressembler, par ses aspirations, aux nations occidentales dont elle prend modèle.

LES ARMENIENS ET LA RUSSIE

Ce fut la Russie qui, par le traité de Kaïnardji, en 1774, porta un coup décisif à cet édifice ottoman en se faisant reconnaître par la Porte la protection de tous les orthodoxes de l'empire turc. Il est vrai que la France lui avait montré le chemin en se faisant accorder par le traité des capitulations en 1[illegible] la protection des Latins c'est-à-dire des populations de rite romain d'Orient. Mais la France était loin, tandis que la Russie était proche. D'autre part le siècle avançait. Nous sommes à la veille de la Révolution française et de l'Insurrection des Etat-Unis, qui affirmeront chacune à sa manière, le droit des peuples à disposer d'eux-mêmes. A l'instigation d'Alexandre de Russie les Grecs et les Serbes se soulèvent ; les uns obtiennent leur indépendance ; les autres leur autonomie, mais cette fois sous une forme territoriale, civile, et non plus sous l'autorité ecclésiastique. Les Arméniens ne pouvaient pas ne pas être touchés par ces mouvements qui désorganisaient le vieil empire et en contestaient les principes mêmes.

JACQUES MADAULE

(3 — *à suivre*)

ւեաններու ունեցած յաւակնութիւնները , եւայլն :

Ի. Կանաչ եւրոպական արեւելագիտութեան մէջ որոշ հեղինակութիւն ունի Հայոց պատմութեան վերաբերեալ հարցերու մէջ: Հեղինակն է ներկայիս վերհրատարակուող «Իսլամական Հանրագիտարանի» «Արմենիա» ծաւալուն յօդուածին, որուն մէջ փոքր հատուածներ ունին միայն Կ. Թոսէն եւ Ժ. Դընի :

Ուշադրութեան արժանի է չեխ գիտնականներու ուսումնասիրութիւնը հայագիտութեան նկատմամբ : Փրակայի համալսարանը, որ յայտնի է իբրեւ արեւելագիտութեան լուրջ կեդրոն, գոյութիւն ունի հայագիտութեան դասընթացք :

Ռումանիոյ իր ուսումնասիրութիւններով յայտնի է հայագէտ Վ. Գընըցեանու:

Հայագիտութեան մասին հետաքրքրութիւն կայ նաեւ Լեհաստանի եւ Հունգարիոյ մէջ: Վերջերս հունգարական արեւելագիտական պարբերաթերթի էջերուն մէջ յօդուածներ գրած է Շուց, նուիրուած հայագիտական փոքր հարցերու : Հետաքրքրական է իր գրած յօդուածը Ամսթերտամի մէջ հայկական տպագրութեան գործին որոշ նպաստ բերած Հունգարացիի մը վրայ : Ինչպէս յայտնի է , Ամսթերտամի մէջ տպագրուած Շարակնոցին համար, Մատթէոս Վանանդեցին գիրեր ապսպրած էր Նիկոլայուս անունով վարպետի մը : Շուց կ'ապացուցանէ, որ այս վերջինը հունգարացի նշանաւոր Նիկոլաս Միշտոտֆալուսի Կիսն է (1620 - 1702), որ Ամսթերտամի մէջ ձուլած է լատիներէն եւ հայերէն գիրեր :

Պէյրութի Ֆրանսական Սէն Ժոզէֆ համալսարանի հայագիտութեան դասախօս Ցոլ. Մըրբեան նոյն համալսարանի բանասիրական պարբերաթերթին առընթեր կը հրատարակէ հայագիտական Տեղեկագիր (ֆրանսերէն) :Արդէն լոյս տեսած են անոր առաջին եւ երկրորդ հատորները: Մըրբեանի գրիչին կը պատկանին Հայաստանի վերաբերող յօդուածները, արաբական հանրագիտարանին մէջ (Պէյրութ) :

Հայագիտութեամբ կը հետաքրքրուին նաեւ հեռաւոր երկիրներու մէջ: Վերջերս, Թոքիոյի համալսարանի դասախօս էրոլ Ոոյա հինգ հայկական ձեռագիրներու ժապաւէնները խնդրած է Երեւանի Մատենադարանէն :

Որոշ արժէք կը սկսին ներկայացնել անգլիացի եւ ամերիկացի հայագէտները : Ի հարկէ, դեռ շատ երիտասարդ են Ամերիկայի հայագիտական կեդրոնները : Միայն վերջերս Հարուըրտի համալսարանին մէջ բացուեցաւ հայագիտական ամպիոն մը, որու օրինակին այժմ կը հետեւին նաեւ ուրիշ ամերիկեան համալսարաններ. Ամերիկայի մէջ աշխատող հայագէտներէն պէտք է յիշել Փրոֆ. Սիրարփի Տէր - Ներսէսեան, որ ծանօթ է գիտական հասարակութեան, հայկական մանրանկարչութեան եւ մատենագրութեան մասին իր գրած ֆրանսերէն եւ անգլերէն բազմաթիւ յօդուածներով :

Մեծ չափով տկարացած է լեզուաբանական հարցերու ուսումնասիրութիւնը , ժամանակակից եւրոպական հայագիտութեան մէջ: Ի հարկէ, հնդեւրոպական լեզուներու ուսումնասիրութիւնը այսօր ալ նուաճումներ կը կատարէ , բայց հայերէնի հետաքրքրութիւնը շատ փոքր տեղ կը գրաւէ : Դեռ աւելին, ժամանակակից եւրոպական հայագիտութիւնը շատ հեռու է հնագիտական պեղումներէն յայտնաբերուած յուշարձաններով հետաքրքրուելէ :

Անցեալին հայագիտութիւնը զարգացած է իրարմէ անջատ վայրերու մէջ, ինչպէս, օրինակ՝ Հայաստան (Էջմիածին) , Ռուսաստան (Փեթերպուրկ, Մոսկուա) , Եւրոպա (Վիէննա, Վենետիկ, Փարիզ , գերմանական քաղաքներ) եւ ուրիշ երկիրներ: Այսօր համարձակ կերպով կարելի է ըսել թէ համաշխարհային հայագիտութեան կեդրոնը կը հանդիսանայ՝ Երեւան, իր գիտական բազմաթիւ հաստատութիւններով :

Ա. ՏԷՐ - ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

ԵՐԲԵՄՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆԱՏՈԼՈՒՆ

ԽՄԲ.— Կը շարունակենք ճանապարհորդական տպաւորութիւնները, եւ այս անգամ կուտանք Արմաշի պատմութիւնը, որ... մասամբ է, վաւերականութիւն չունի :

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՀԻՄՆՈՒԵՑԱՒ ԱՐՄԱՇԻ ՎԱՆՔԸ

Գաղթավայրի Հայը, իբրեւ մէկ բեկորը կրօնասէր ժողովուրդի մը, իր բնագաւառին մէջ ունեցեր էր անթիւ ու անհամար վանքեր, ուխտատեղիներ, տոհմային պատմական անհաշիւ յիշատակարաններ , որոնցմով անիկա կարողացեր է նեղ օրերուն մխիթարուիլ, յուսալ, քաջալերուիլ: Ինչպէս ուրիշ տեղ, նոյնպէս եւ այս գաղթավայրին մէջ անիկա պէտք ունեցաւ անհրաժեշտօրէն նոր սրբավայրերու , որոնց ստեղծումին համար բնաւ նեղութիւն չքաշեց :

Համայն Փոքր Ասիոյ տարածութեան վրայ՝ քրիստոնէական - բիւզանդական սրբատեղիներու աւերակները մեծ թիւ մը կը կազմեն նախկին հայաբնակ վայրերու շրջակայքը : Անցեալին մէջ, այդ գաղթավայրերուն մէջ չէ եղած վայր մը ուր չունենայ իր սուրբերը, ուխտերը, կաթնաղբիւրները, լուսաղբիւրները, «դեղնութեան աղբիւրները» եւն.: Շահ Աբպաս —Օսմանեան պատերազմներէն նոք, որոնց ընթացքին գրեթէ ամբողջ երկիրը հիմնայատակ եղաւ ու ժողովուրդը գաղթեց բարբարական, այս հողին յամառօրէն կապուած ժողովուրդին բեկորները սկսան վերաշինութեան դժուարին գործը եւ փոխանակ սկսելու նոր ուղղութեամբ մը, կրկնեցին այն հին սխալները, որոնց երեսէն ցեղը կորսնցուցեր էր իր ներգործականութիւնը: Հայերը խկոյն սկսան վանքերու վերաշինութեան, մինձներու թիւը՝ հսկայական համեմատութիւններու հասաւ, ու գրեթէ ամէն տեղ՝ վանքերը սկսան դարձեալ նորոգուիլ :

Այսպիսի միջավայրէ մը, վանքերու վերաշինութեան գաղափարներով սնած, կրաւորական պաշտպանութեան մտքերով առաջնորդուած միջավայրէ մըն էր՝ որ Բիւթանիոյ հայ գաղութներու այցելութեան եկաւ ոմն Թադէոս Եպիսկոպոս : Էջմիածնի նուիրակ էր այս մարդը , որ գաւառին զանազան հայաբնակ վայրերը շրջելէ ետք՝ կանգ առաւ Արմաշան - Շահ կամ Արմաշ, ուր հիմնեց ուխտատեղի մը, որ ապա հռչակաւոր պիտի դառնար «Արմաշու վանք» անունով : Ժողովուրդին հոգեւորական այս առաջնորդները ըմբռներ էին, ինչպէս եւ ինքը ժողովուրդը, այն ճշմարտութիւնը թէ Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի պէս աստուածպետական ու անսահման միապետական երկիրներու մէջ սեփական գոյութիւն պահպանելու համար՝ կրօնքը ամենամեծ ազդակներէն մէկն էր: Թէ այս միակ միջոցով անոնք կրցան ազգին ամբողջութիւնը պահպանել, այդ տարբեր հարց է, ու պատասխանը ժխտական: Սակայն կարելի չէ չխոստովանիլ որ ան ինչպէս ընկալուած է, ունեցած է որոշ եւ տեղ տեղ մեծ դեր: Ուրեմն Արմաշի ուխտատեղին, վանքին հիմնարկութիւնը, մեր հայեացքով, չիրագործուեցաւ լոկ կրօնական տեսակէտէ, ընդհակառակն անիկա ուժեղ փորձ մըն էր Արեւմտեան Փոքր Ասիոյ եւ մասնաւորապէս Բիւթանիոյ Հայութիւնը կապելու սրբավայրին հետ, շքեղելու անոր հաւատքը, զայն չզրկելու մխիթարութենէ, որոնց անտեսումը, քանի գոյութիւն չունէր ազգային դաստիարակութիւն, պիտի առաջնորդէր զայն հաւանօրէն ապազգայնացումի :

Թէ ինչու ուխտատեղին կամ վանքը հիմնուեցաւ Արմաշի մօտ եւ ոչ ուրիշ տեղ, դժուար է պատասխանել: Սակայն եթէ գոյութիւն ունեցան, այս պարագային, կրօնական նկատումները պէտք է ազդած ըլլան Թադէոս եպիսկոպոսի վրայ, ինչպէս կը պատմէ Արմաշցիներու աւանդութիւնը :

Ասկէ զատ, Թադէոս անշուշտ նկատի ունեցաւ նաեւ վայրին մերձաւորութիւնը Իսթանպուլի եւ Անատոլուի ցամաքային մեծ ճանապարհին: Ահա այս միտքերով առաջադրուած՝ հիմը դրաւ Արմաշի ապագայ վանքին եւ, զայն պատկառելի ու խորհրդաւոր դարձնելու համար, միանգամայն դիմեց կրօնական ծանօթ միջոցին,— տեսիլքներուն, եւ քիչ արդելքներու չհանդիպեցաւ՝ մինչեւ որ յաջողեցաւ աւարտել ուխտատեղին շինութիւնը: Այսպիսի դարու մը մէջ Թադէոս եպիսկոպոս ստիպուած է տեսիլքի միջոցներու դիմել մօտաւոր ու հեռաւոր Հայութեան ուշադրութիւնը դարձնելու համար իր հիմնած նոր ուխտատեղիին վրայ :

Արմաշի հիմնարկութեան մասին որպէս ուխտատեղի, կայ միայն մէկ գրաւոր փաստ, զոր գրած է անծանօթ ծերունի մը, ապա ընդօրինակուած է Նիկոմիդիացի Աստուածատուր Ասադ քահանայի կողմէ :

«Թադէոս ոմն եպիսկոպոս Նուիրակ եկեալ յԷջմիածնէ ի գաւառս Նիկոմիդիա , որ կոչի Իզմիթ, ուր Հայք յիսուն կամ վաթսուն տամբ ճապաղեալ անդ անոր գիւղս շինեալ հողագործութեամբ ապրէին, որոց հարք եւ ծերք ի ձեռլայց էին վախուց, (եկ)եալք ի գաւառս յայսոսիկ եւ ի ծովեզերեայս յայլս, կամ յԸստամպօլ եւ յուխումէլի. իսկ Թադէոս Եպ. բաշխեալ զսուրբ միւռոնն, կամաւորապէս առեալ զընծայս նոցուն, մինչ եկանել կամեցաւ ի գիւղն որ կոչի Արմաշ եւ տանճարաբաստ Արմաշան - Շահ, տեսեալ յերազումն զսուրբ Աստուածածին, որ հրամայէ նմա, «Կայ հանդէպ գիւղիս յաբեւմտակողմն եկեղեցի մը, շինեսցիս դուծ: Եւ զարհուրեալ եպիսկոպոսն յառաւօտն պատմէ ծերունեաց գտեսիլն, զոր առեալ տանին ի տեղի զոր խոտն ծածկեալ եւ հիմունքն երեւէին հաւասար զգետնով երիւք խորանօք առ ի Յունաց մնացեալ, որպէս եւ ի բազում տեղիս տեսաք եւ տեսանեմք քայքայեալ եւ հիմնայատակեալ ի ձեռնարկութիւն ծախսած շինութեան եւ ծանր համարեալ ի Ստամպօլ գնալ ի գըրունս ի Կաֆայ (*) ուր եւ կրկին երեւեալ Սուրբ Աստուածածին պատուիրելով յուսադրէ , եւ ողորմեայ եւս, եւ նոյն յամայն փութանակի գայ եւ շինէ երեք խորանօք , հաստահիմն շինուածովք ի վայելուչ տեղին, եւ Աստուածասէր գիւղացիքն օգնեն ի գործավարութիւն : Եւ հրաման առին ի վէզիրէ ումեմնէ հանդիպելոյ յԸզնիմիտ, որ գնայր յարեւելս ի վերայ Պարսից, եւ կայ վանքն սոյն ի մխիթարութիւն բնակչաց նահանգին: Եւ յաւուր Նոր Կիրակիին հարիւր քան զառն մատաղ ընծայեցին ուխտաւորք ի դուռն նորա զոր տեսաք եւ մեք եւն» :

Շահեկան է Արմաշցիներու աւանդութիւնը վանքի հիմնադրութեան մասին : Անոնք կը պատմեն աւանդաբար թէ երբ Թադէոս Եպիսկոպոս Նուիրակ Էջմիածնայ, եկաւ Քըշլա , տեսնելով որ ապագայնացման վտանգ կայ, առանց մէկուն յայտնելու՝ բնակութեան նոր տեղ մը փնտռեց Քըշլացիները Փիր - Ահմէտի ազդեցութենէն ազատելու համար (Արմաշի մօտիկ Յասկալ հայագիւղը կը կոչուի Փիր—Ահէտ), սկսաւ գիշերները տեսիլքներ տեսնել: Նահատակ մը կուգայ եղեր՝ խնդրելով որ բանայ գերեզմանը ու ոսկորները հանգչեցնէ : Թադէոս Եպ. այս տեսիլքը գիւղացիներուն պատմելով կանչեց զանոնք ու նախկին վանքին բակին տեղը, որ փշոտ անտառ մըն էր, փորել տուաւ եւ ոսկերոտիք գտնելով տարաւ իր ննջասենեակը եւ տեղաւորեց սեղանի մը վրայ: Գիշերը աչքին լոյս երեւաց սեղանէն, սպասաւորը կանչեց, որ գայ լոյսը մարէ, սպասաւորը սակայն հաստատեց թէ լոյս չկայ :

— Նայէ սեղանին վրայ է , ըսաւ Եպիսկոպոսը :

Սպասաւորը նայելով սեղանին վրայ՝ ոսկորները գտաւ, բացադանչելով որ երէկի գտնուած ոսկերոտիքն են :

— Ուրեմն սուրբ մասունք մըն է ասիկա, տեղը դիր, ըսելով ճամբեց զայն : Եպիսկոպոսը իբրեւ թէ նորէն քնացաւ ու դարձեալ տեսիլք, Աստուածածինը ահռելի դէմքով («հէյպէթլի» ըստ աւանդութեան) երեւցաւ ու ըսաւ.

— Ձեր գտած ոսկորներուն տեղը իմ անունովս եկեղեցի մը շինէ :

Եպիսկոպոսը յաջորդ օրը պատմեց իր տեսիլքները գիւղացիներուն եւ տեղէն կտրելով պիտանի ատաղձը՝ ընդհուպ կանգնեց փայտաշէն մատուռ մը եւ Քըշլացիներէն մաս մը հոն գաղթեցուց, իսկ տեսիլքի պատմութիւնը տարածուելով գաւառին մէջ, մատուռը ուխտատեղիի վերածուեցաւ :

Գրաւոր աւանդութեան անծանօթ ծերունին, Թադէոս Եպիսկոպոսի Նիկոմիդիոյ գաւառը այցելութեան թուականը չի դներ թէեւ, բայց տեղ տեղ Քէօփրիւլիւ վէզիրին հետ պտըտիլը ու Կրետէ կղզին Թուրքերու կողմէ գրաւուիլը կը յիշէ իբրեւ ականատես, դնելով 1661 եւ 1666 թըւականները :

Արմաշը իբրեւ անուանի վանք ցոյց տըւող յիշատակարան մըն ալ կայ ձեռագիր Մաշտոցի մը մէջ, գրուած « Երեմիա » գրիչին կողմէ, որուն Երեմիա Չէլէպի Քէօմիւրճեանը ըլլալը կը հաստատէ Մալեան քահանայ :

Աստուածածնայ վանքին «Զարխափան» կոչումը առաջ եկած է ուխտաւորներու գտած բժշկութեան պարագայէն , իսկ « Զարխափան»ի պատկերը, հակառակ իրեն վերագրուած հնութեան եւ խորհրդաւորութեան՝ Քըշլա գիւղի Աստուածածին եկեղեցիին պատկերը եղած է , որուն պաստառին ետեւը գրուած է նկարումի թուականը :

Վանքը Զարխափան է կոչած այս նկարը :

Թադէոս Եպիսկոպոսի ամբողջ կեանքն ու գործունէութիւնը անծանօթ կը մնայ: Նոյնպէս չի գիտցուիր թէ յաջորդներ ունեցա՞ծ է : Միայն յայտնի է որ Արմաշի վանքը 1660էն կը յիշուի իբրեւ առաջնորդարան եւ 1687էն՝ առաջնորդ մը :

Կ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

(*) Կաֆայ քաղաք մըն է Խրիմի թերակղզիին մէջ, ուր բարգաւաճ հայ գաղութ մը կար :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (147)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

— Բայց շտապենք, շտապենք: Ես արքային խոստացել եմ աւարտել մինչեւ ամառ եւ օծումը կատարել շուտով :

Այս ասելով՝ նա մտաւ ներս, նրա հետ եւ աւագը: Մի խումբ վարպետներ յղկած սալաքարեր էին շարում եկեղեցու մի ծայրին: Դա լինելու էր սեղանը, որ մի կանգուն բարձր էր քարած յատակից :

— Շտապենք, շտապենք,—կրկնեց Վարագը մի առժամ ներսը դիտելուց յետոյ : Իսկ երբ պատրաստւում էր դուրս գալ՝ նորից հարցրեց.— Ցուսամ՝ եօթը - ութ օրից պիտի աւարտենք. այնպէ՞ս է :

Թէ աշխատանքները եւ թէ ստացած պատասխանը գոհացրին արքային, որովհետեւ նա իրօք Արշակ Թագաւորին խոստացել էր շուտով կատարել եկեղեցու օծումը, որին ներկայ պիտի լինէր Թագաւորն ինքը՝ Թագուհու հետ միասին :

Յաջող աշխատանքը բարձրացրեց նրա տրամադրութիւնը: Ուրեմն ժամանակին կը կատարի օծումը եւ Թագաւորը գոհ կը մնայ իրենից : Այդ օծումը շտապեցնում էին, որովհետեւ քաղաքը չունէր տակաւին եկեղեցի. թէ ժամերգութիւնը եւ թէ բոլոր ծիսական կարգերը — կնունք, պսակ — կատարւում էին հասարակ տան մէջ, երկու քահանայի ձեռքով :

— Ժամանակին աւարտեցէք՝ արքունի պարգեւ, — ասաց նա փորձելով հեծնել ձին: Այս անգամ էլ թիկնապահները օգնութեան հասան նրան:

Իշխանն այնքան գոհ էր, որ ըստ սովորութեան չգնաց պալատի աշխատանքները դիտելու ,այլ ձին քշեց քաղաքի արեւելեան կողմը, ուր չէր եղել արդէն քանի օր: Մի փոքր գնալով՝ նա հասաւ մի մեծ շէնքի. դա նոր կացարանն էր՝ երկրորդ կացարանը տիրափախների համար: Նոյնպէս մեծ թուով վարպետներ ու գործաւորներ էին աշխատում. ոմանք քար էին տաշում, ոմանք պատ շարում ցեխոտ ձեռքերով, ոմանք կաւ ու դարման էին շաղախում. երբեմն մի վարպետ կանչում էր «քար», միւսը «կաւ», եւ ոչ մէկը գլուխը չէր բարձրացնում աշխատանքից : Իշխանին նկատելով՝ աւելի լարուեցին. Իսկ մի երիտասարդ մօտեցաւ եւ գլուխ իջեցրեց: Դա տիրափախ Թորգոմն էր, որին իշխանը մի տարի առաջ ասել էր . « Զանազիր եղար՝ կը կարգեմ վերակացու » եւ կարգել էր :

— Օ, գանդաղ են բարձրանում պատերը.— ասաց Վարագը առանց ձիուց իջնելու :

— Ջանում ենք, տէր, լրիւ կատարել օրուայ գործը :

— Ջանացէք , ջանացէք: Աւարտեցիք՝ արքունի պարգեւ,—ասաց նա կամենալով թթանել ձին, բայց կանգ առաւ : — Իսկ ինքդ, տղաս, տունդ աւարտեցի՞ր :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի
ԱՊՍՏԱՄԲԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ
40ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան շքեղ սրահին մէջ, ընկերահամակրական խնջոյքով :

Շաբաթ, (25 Փետր.) կէսօրէ վերջ ժամը 17 – 23 :

ԿԸ ԽՕՍԻ՝

ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին :

Առատ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով :

Մուտքը ազատ է :

17, Rue Bleue, PARIS (9e)
Մէթրօ Քատէ :

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին Ահարոնեան ակումբը նախաձեռնութեամբ Վալանսի Հ. Յ. Դ. Շրջանային կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդին :

Կը նախագահէ Ընկ. Յ. ԿՕՇԿԱԿԱՐԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. Յ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ (Մարսէյլէն) :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, պար, խմբապար եւն. :

Առատ կերուխում *մինչեւ կէս գիշեր :*

Մուտքը ազատ է :

×

ԽՆՋՈՅՔ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի :

Այս Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 3ին, զպրոցի սրահին մէջ :

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները :

Ա Զ Դ

Առ ի գիտութիւն Փարիզի բոլոր կազմակերպութիւններու, Ֆր. Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կը հաղորդէ թէ իր հասցէն է՝

Croix-Bleue des Arméniens de France
17, Rue Bleue, Paris (9e)

ԽՆՋՈՅՔ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը կազմակերպած է ընտանեկան խնջոյք մը Վարդանանցի առթիւ, այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը երեքին, Օհանջանեան սրահը : Ներկայ պիտի ըլլայ նաեւ Քէչէճեան վարդապետը :

Սիրով կը հրաւիրուի Վիէնի Հայութիւնը անխտիր : Մուտքը ազատ է :

ՇԱՒԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Շաւիլի Կրօն. Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, զպրոցին սրահը :

ՕՐԱԿԱՐԳ.— Վարչութեան հրաժարում, բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն : Ստիպողաբար կը հրաւիրուին բոլոր անդամները :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ողբ. Յակոբ Սահակեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, Հայ Կարմիր Խաչի Ֆէօանվիլէի օգնութ. կայանին կը նուիրեն.— Գ. Գ. Կէօվճեան յիսուն Ն. Ֆ., Արսէնեան (Թուար) երեսուն Ն. Ֆ. :

Ողբ. Գէորգ Գասպարեանի մահուան առթիւ Հայ Կարմիր Խաչի Ֆէօանվիլէի օգնութ. կայանին կը նուիրեն .— Տէր եւ Տիկին Սահակ Խաչատուրեան 10 Ն. Ֆ. :

Տէր եւ Տիկին Յ. Մալճեան (Ալֆորվիլ) կը նուիրեն տասը Ն. Ֆ. Հայ Կարմիր Խաչի Ֆէօանվիլէի օգնութ. կայանին :

ՆՈՒԷՐ

Փարիզի եկեղեցւոյ դիւանը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Կարապետ Յակոբեանէ հարիւր Ն. Ֆ. իր կրթական ձեռնարկներուն համար, փոխան ծաղկեպսակի Տէր Ազդէ քհնյ. Փայլակեանի մահուան առթիւ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴԸ (ՁՈՄ), *այս տարի, կը տօնէ* Ապրիլ Տասնըմէկի *համազգային ոգահանդէսը Ապրիլ 23ին, Կիրակի երեկոյ, Փըթի ժուռնալի սրահին մէջ :*

Մայրերու Օրը կը տօնէ Յունիս 11ին, Կիրակի :

FOIRE INTERNATIONALE DE LYON
Et ses Manifestations Spécialisées

Du 4 au 12 Mars 1961.
Importantes facilités de voyages accordées par la S. N. C. F.

Catalogues des Exposants

Prix : 8,10 NF. contre remboursement
PALAIS DE LA FOIRE
LYON (6e) — Tél. : 28.55.05
Services parisiens : 136, Bd. Haussmann
PARIS (8e) — Tél : WAG. 68-50

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Եավէրի, Օր. Մատլէն Եավէրի եւ բոլոր պարագաներուն իրենց սիրեցեալ մօր եւ ազգականին՝ ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԿՈՒՀԻ ԵԱՎԷՐԻ կսկծալի մահուան առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Մարսէյլի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Գ. Նուբար եւ Օր. Գէաթրին Սահաթճեանէ 100 Ն. Ֆ., իրենց սիրեցեալ քրոջ մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ :

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ
ԴԻՒՑԱԶՆԱՄԱՐՏԻ
ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սալ Մազընոյի մէջ, 88, Րիւ տ'Օպանեը
Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հայ Արենոյշներու եւ գայլիկներու :

Հովանաւորութեամբ Գ. Տ. ԹԷՔԷՃԵԱՆԻ (Միութեան պատուոյ նախագահ) :

Կը խօսի Գ. Յ. ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին :

Ածուր պատշաճի երգեր եւ արտասանութիւններ, հայկական պարեր, գեղջկական տարազներով :

Պիտի ներկայացուի Սմբատ Բիւրատի՝ *ԱԻԱՐԱՅՐԻ ԱՐՇԻՒԸ*

(Ողբերգութիւն 4 արար)

Նոյն հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Նիսի մէջ, այս Կիրակի ժամը 16ին, Աբբիսթիէ *սրահին մէջ : Միեւնոյն յայտագրով :*

Պիտի խօսի Գ. ԱՐՄԷՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ :

ԺՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վալպառէլի, Սէն – Մարսէլի, Լա – Փոմի եւ շրջակայ թաղերու մէջ բնակող բոլոր Դաշնակցականները, Դաշնակցութեան համակիրները եւ հայ ազգային արժէքներու պահպանման նախանձախնդիր ազգայինները ստիպողաբար կը հրաւիրուին խորհրդակցական չատ կարեւոր հաւաքոյթի մը, այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 3ին, 2 Ավընիւ տը Վիէն, Սիթէ Միշըլիս, Գ. Սուֆրէյի մօտ, Լա Փոմ, հեռաձայն 42-97-82, Պառ տէ գ'Ավընիւ *սրճարանին ներքնասրահը :*

Մասնաւոր հրաւէր չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել :

ԿԱՐԳԱԴԻՐ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Միջին տարիքի կին մը, տնական գործերու համար, բնակութեամբ կամ առանց բնակութեան :

Հեռաձայնել ժամը18·30էն ետք 966–12–78

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայաստանէն Րաֆֆի Սարգիսեան կը փնտռէ իր հօրեղբայրները Գարեգին եւ Գրիգոր Սարգիսեան, իրենց հօր անունը Տիգրան է : 1945ին նամակ ստացած է Գրիգորէն, ու այդ թուականէն ի վեր որեւէ տեղեկութիւն չունի իրենցմէ : Յիշեալ անձերու մասին տեղեկութիւն ունեցողներէ կը խնդրուի տեղեակ պահել Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ (8) :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕՆԳ. ՄԱՐՄՆԻ

Կազմակերպած

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

Մարտ 2, ժամը 16էն 19, Փավիյօն Սոփին (Փոթթ Սոֆին) :

Հաճելի անակնկալներ :

Պուկլիոն *կրկեսի հոպիտներու մասնակցութեամբ :*

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի ժամը 10·30ին Հանգստեան ճայնաւոր պատարագ Տէր Անտոն Վ. Իսքէնտէրեանի հոգւոյն համար :

Կը խնդրուի արդիւնաշատ վարդապետին յիշատակը յարգողներէն ներկայ գտնուիլ ու այս ազդը իբր հրաւէր նկատել :

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի երիտասարդուհիներու « Ջաւօ Շանթ» խումբին դասախօսութիւնը այս Ուրբաթ, ժամը 20ին, Կապ. Խաչի գրասենեակին մէջ (17 Րիւ Պլէօ) : *Դասախօս՝ ՏԻԿԻՆ ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ – ՊՈՒՏԱՔԵԱՆ :*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ միջմասնաճիւղային ժողովը այս Երկուշաբթի ժամը 3ին, Մշակոյթի Տան սրահին մէջ : Կը հրաւիրուին Փարիզի շրջանի մասնաճիւղերը : Պարտաւորիչ ներկայութիւն : Կարեւոր օրակարգ :

— Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ —

ՁԵՌՆԱՐԿՈՒՆԵՐ
Ժիւփոնի եւ Լէնժըրիի

ARLUX
22, Rue Palestro
— PARIS —

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Տունը աշխատող գործաւորուհիներ, Թայէօրի և վերարկուի համար ։Լաւ վճարում : Ներկայանալ նմոյշով :

ԴԻՄԵԼ՝

ROSE COUTURE
284, Rue de Vaugirard, Paris (15e)
Métro : Vaugirard

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ 1500ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
Ի նպաստ Առնուվիլի եկեղեցիին
Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ ԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔԸ

(5 արար – 4 պատկեր)

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
եւ հովանաւորութեամբ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
Կիրակի, Փետրուար 26, ժամը 15ին

SALLE DE LA CHIMIE

28 BIS, RUE ST. DOMINIQUE MÉTRO : INVALIDES

Կը մասնակցի Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝
ԿԱՐԳԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

ՃԱՇԱՐԱՆ ԵԱՐ

Ֆրանսական – հայկական եւ կովկասեան ընտիր կերակուրներ

4, RUE ROBERT-ETIENNE
(Rue Marbeuf) PARIS - 8e
TÉL. : BAL. 31 21
ՇԱՆ ԶԷԼԻԶԷԻ ՍՐՏԻՆ ՎՐԱՅ
Métro : F. D. Roosevelt

Հաճելի մթնոլորտ

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ, «շաշլիք», «քարսքի»

Bar Américain

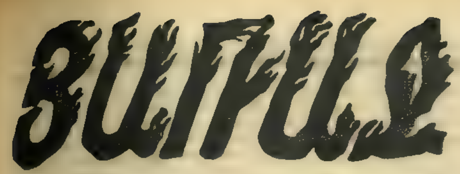

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 26 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
DIMANCHE 26 FEVRIER 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 9039 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, Թիւ 4840

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԵՐՆ ՈՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Սփիւռքի հայ ազատ մամուլը աւելի քան քառասուն տարիէ ի վեր ամէն առիթ կ'օգտագործէ՝ քօղազերծելու համար Թուրքերու գործած վայրագութիւններն ու չարիքները հայ ժողովուրդին դէմ եւ արդարութիւն կը պահանջէ աշխարհի մեծերէն :

Գիտենք, որ Անգարայի կառավարութիւնը ուշի ուշով կը հետեւի հայ մամուլին, մանաւանդ դաշնակցական թերթերուն, որոնց մուտքը Թուրքիա արգիլուած է

Երբ. մամուլի դիւանը ունի հայկական բաժին մը եւս : Քանի մը տարի առաջ այս դիւանը Պոլսոյ հայերէն թերթերուն մէջ հրատարակել տուաւ Գահիրէի մեր պաշտօնակից Յուսաբերի կարգ մը խմբագրականները, մութ նպատակներով : Փորձը չշարունակուեցաւ :

Պատահած չէ բնաւ, որ Թուրք պաշտօնական շրջանակները պատասխանեն հայերէն թերթերու արդար քննադատութեանց եւ իրաւացի յարձակումներուն : Օտարները հայերէն չեն կարդար, այնպէս որ մեր թերթերու գրածները անծանօթ կը մնան միջազգային հանրային կարծիքին. Թուրքերուն հոգը չէր :

Այժմ սակայն կը թուի թէ դանակը ոսկորին հասած է : Արմինիըն Ռըվիւի պէս լուրջ թերթ մը, որ Միացեալ Նահանգներուն մէջ, անգլերէն լեզուով, փաստերու վրայ հիմնուած յօդուածներ կը հրատարակէ Թուրքերու մասին, մերկացնելով անոնց չարագործութիւնները անցեալ եւ ներկայ դարերուն առհասարակ քրիստոնեայ ազգերու, մանաւանդ Հայերու դէմ, հաճելի չէ անշուշտ դեսպան Ալի Իւրկիւպլիւներու :

Իրենց յատուկ կեղծապարիշտ քաղաքավարութեամբ Թուրքերը յաջողեր էին արեւմուտքի քաղաքակիրթ ժողովուրդներուն, մանաւանդ Ամերիկացիներուն համակրութիւնը շահիլ վերջին տարիներուն. Հիմա չեն հանդուրժեր բնականաբար, որ Հայերը դիմակազերծ ընեն զիրենք օտար քաղաքական դէմքերուն եւ մտաւորականներուն առջեւ :

Նոր միտք է ինկեր Ուաշինկթընի դեսպանին, որ «Թուրքերն ու Հայերը միասին ապրած են երկար ատեն եւ իրենց ճակատագիրները սերտօրէն իրարու հետ կապուած են ...» :

Ցետոյ նաեւ Հայերը սիրաշահելու լա բուրէա փորձ մը : Իւրկիւպլիւ խորհուրդ կուտայ չհրատարակել «այն բոլոր յօդուածները, որոնք կը պարունակեն Թուրքիոյ դէմ ատելութեան նիւթ», օժանդակելու համար «ոչ միայն Թուրք-ամերիկեան բարեկամութեան, այլեւ Թուրք-Հայ բարեկամութեան եւ համակրութեան», որ «մասնաւոր կարեւորութիւն ունի» եղեր Հայերուս համար :

Ո՛չ մէկ զղջում, ո՛չ մէկ ցաւ՝ Սուլթան Համիտի, Իթթիհատի եւ Քեմալի օրով տեղի ունեցած միլիոնաւոր Հայերու ջարդերուն, տեղահանութեանց, առեւանգումներու եւ կողոպուտներուն մասին :

Ընդհակառակն «տգէտ, ծուռ, պակասաւոր, չափազանցուած կամ բոլորովին անհիմն ամբաստանութիւններ» կ'որակէ Արմինիըն Ռըվիւի գրութիւնները, որոնց միակ նպատակն է եղեր «ատելութեան սերմեր ցանել» :

Մինչեւ այսօր չտեսանք Թուրք մը, որ պարկեշտութիւնն ունենար հրապարակաւ խոստովանելու գործուած ոճիրները եւ այպանէր ջարդերու հեղինակները :

Կը ճանչնանք Եւրոպայի եւ Ամերիկայի համալսարաններուն մէջ ուսած Թուրքեր, որոնք Փարիզի պողոտաներուն վրայ հպարտութեամբ կը պարծենան թէ շատ լաւ ըրին կեավուրները մաքրագործելով...

Իսմէթ Ինէօնիւ իր փառքի ամէնէն փայլուն օրերուն Պերլինէն հանդիսաւորապէս Պոլիս փոխադրել տուաւ ջարդարար Թալէաթի դիակը եւ Ազատութեան բլուրին վրայ յուշարձան մը կանգնեց Թուրքիոյ «ազգային նահատակ հերոսին» համար : Մենտերէս ու իր նախարարները ամէն տարի Մարտ 15ին ուխտի կ'երթային անոր գերեզմանին :

Հալք ու դեմոկրատ տարակարծութիւն չունէին այս կէտին մէջ : Երկուքն ալ արժանաւոր յաջորդներն են արիւնարբու Իթթիհատին : Մէկը 1943ի Վարլըք վէրկիսիով, միւսը 1955 Սեպտ. 6-7ի նախճիրով առատ ցայտուն ապացոյցը տուին :

Եթէ կ'ուզեն «Թուրք – Հայ» բարեկամութեան եւ հաշտեցողութեան» հաստատել, ինչպէս կը թելադրէ դեսպան Իւրկիւպլիւ, թո՛ղ վերադարձնեն մեր հողերը, զորս բռնագրաւած են անիրաւաբար :

ՀՐԱՆԴ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՕՌԼԻ
ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՕԴԱԿԱՅԱՆԸ

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՈԼ ԿԱՏԱՐԵՑ
ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Ուրբաթ առաւօտ ժամը 11ին, նախագահ տը Կոլ երկու հազար հիւրերու առջեւ, պաշտօնական բացումը կատարեց Օռլիի օդակայանին որ աշխարհի ամէնէն արդիականը կը նկատուի, այսօր :

Նախագահէն առաջ խօսք առած են Գ. Գ. Պուրխսօ եւ Պիւրօն, որոնք շնորհաւորած են նոր օդակայանին շինարար ձեռքերը, «ձեռքեր որոնք հաւատքի գործ մը կատարած են եւ հաստատած մեր երկրին ճակատագիրը» :

Ապա խօսք առաւ Զօր. տը Կոլ «այսօրուան հանդիսութիւնը կը նուիրագործէ Օռլիի օդակայանը իբրեւ ֆրանսական իրագործութեանց ամէնէն աչքի զարնողը : Եւ այս մեծ յաջողութեան առջեւ, ազգային գոհունակութիւնը կ'արտայայտենք : Եթէ կայ գործ մը որ կ'արդարացնէ զայն կառուցանողներուն հպարտութիւնը, իրենց ուղեղին, իրենց ձեռքերուն ինչպէս նաեւ վկայութիւնը այն երկրին որուն ծառայեցին, խակապէս այս գործն է, երկնքին եւ հողին հանդիպման ճամբուն վրայ : Բայց Օռլիի հանդիսութիւնը նաեւ հաստատում մըն է.— Այս պատկառելի աշխատանքը մէջտեղ դնելով, ցոյց կուտանք թէ ի վիճակի ենք, ոչ միայն մեր դարը ապրելու, այլ նաեւ որոշ չափով, անոր տալու մեր դրոշմը եւ զայն առաջնորդելու :

«Եւ սպասարկութեան յանձնելով այս գործը, օրինակելի բան մը կ'աւելցնենք ներկայի եւ ապագայի մարդկային համագործակցութեանց վրայ : Առանց մենք մեզի շփացնելու եւ յանձնապաստանութեան ձգելու, նկատի կ'առնենք մեր արժէքը այնպէս ինչպէս երեւան կուգայ այսօր : Թող հոս զօրանայ ազգային փաստարկութիւնը, ինչ որ ալ մտածեն անոնք որ միշտ կը կասկածին, կ'ուրանան կամ, ինչպէս կ'ըսէր Նիցշէ «կը քթքթան» : Որովհետեւ, ժողովուրդներու մրցակցութեան մէջ, առանց որուն մարդկութիւնը փտելու եւ մեռնելու պիտի սահմանուէր, կ'ուզենք մեր տեղը ունենալ եւ երբ պատեհութիւնն ըլլայ, շահիլ : Հակադրելով ուրիշ շրջանի մը երբ կը թուէր թէ Ֆրանսական ներքին գործունէութիւնը օրօրուն սահմանի մը վրայ կեցած է, ահա, ճարտարարուեստական դարաշրջանին, մեր երկիրը կ'անդրադառնայ որ բոլոր սահմանները կը հեռանան, որ իր մէջ ունի ուժի եւ ճառագայթման բոլոր աղբիւրները եւ կրնայ բարեփոխուիլ դառնալու համար, անգամ մը եւս, ամէնէն երիտասարդներէն եւ ամէնէն մեծերը մէկը :

«Այսօր, Օռլի հաստատեց մեր այս վստահութիւնը» :

Ներկայ հիւրերուն մէջ էր, Տահոմէի հանրապետութեան նախագահը՝ Հիւպեր Մակա : Տը Կոլի խօսած ատեն, օդանաւեր կը «տողանցէին» գրեթէ լռութեամբ :

Տօնական մթնոլորտը տեւած է մինչեւ ուշ գիշեր եւ այսպէս ծնած է նոր ՕՌԼԻ մը, աշխարհի ամէնէն արդիական օդակայանը :

× Այսուհետեւ մեկնումի բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին Օռլի եւ տոմսերուն վրայ «հրաւէրի ժամը» Օռլիի ժամն է ու ոչ թէ Էնվալիտի : Այս վերջինը պարզ կայարան մըն է ուրկէ կարելի է հանրակառք առնել Օռլի երթալու համար, եթէ ճամբորդները ուրիշ միջոց չունին :

Էնվալիտէն մեկնող հանրակառքերը կապ չունին օդանաւերու ժամերուն հետ, պարզ սպասարկութիւն մըն է :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ կեդրոնական կոմիտէի նստաշրջանը վերջացաւ առջի օր : Սերվէն եւ Քազանովա պաշտօնանկ եղան : Առաջինը քաղաքական Բիւրոյի անդամ էր եւ կեդր. կոմիտէի քարտուղար, իսկ երկրորդը միայն Քաղաքական Բիւրոյի անդամ : Ինչպէս ծանօթ է Սերվէն եւ Քազանովա տարակարծիք էին Թորէզի հետ : Կեդրոնական Կոմիտէի բանաձեւը կը շեշտէ այս առթիւ թէ «ընկերներ Մարսէլ Սերվէնի եւ Լօրան Քազանովայի տարակարծութիւնները կոլեան վարչաձեւի բնոյթին, պանդուխտային աշխատանքի տեսակէտին, համայնավարներու աշխատանքին պանդուխտային կազմակերպութեանց եւ շարժումներու մասին ցոյց կուտան թէ քաղաքական տարբեր գծի մը կը հետեւէին» :

ԹՈՒՐՔԻԱ յուշագրով մը պատասխանեց Խ. Միութեան Ատլանտեան հրթիռներու արձակման կայաններու հաստատման առիթ ըրած ազդարարութեան ; «Մոսկուա կրնայ ապահով ըլլալ, թէ մեր երկրին ճակատագիրը կը գտնուի ղեկավարներու ձեռքը, որոնք նուիրուած են յառաջդիմութեան եւ բարօրութեան, խաղաղութեան եւ ապահովութեան մէջ» :

ՆԱՍԸ ճարտարարուեստականացնել կ'ուզէ Սուրիան : Երկաթի, պողպատի, քարիւղի եւ քիմիական արտադրութիւններու ճարտարարուեստներ պիտի ստեղծէ : Ըստ լիբանանեան «Ալ Գիֆա» թերթին Նասըր կը վախնայ որ իր հեղինակութիւնը խախտի Սուրիոյ մէջ : Անդրադառնալով Պաղեստինի, ըսաւ. «Պաղեստինի ազատագրումը ուժի կը կարօտի» :

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐԻ եւ Մաքմիլընի խօսակցութիւնները յուսախաբութիւն պատճառած են Անգլիացիներուն : Անգլիական թերթերէն ոմանք դիտել կուտան թէ յարաբերութիւնները Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ պիտի չբարելաւուին : Անգլիացիները դժգոհ են որ Դաշնակցային Գերմանիոյ վարչապետը համակարծիք է Զօր. տը Կոլի տեսակէտներուն՝ եթէ Անգլիա չմիանայ Հասարակաց Շուկային դժուար թէ ապրելակերպ մը (modus vivendi) գտնուի Վեցերու եւ Անգլիոյ միջեւ : Այսուհանդերձ Անգլիացիները կը շեշտեն թէ իրենց երկրին ապագան կապուած է Եւրոպայի ապագային եւ Անգլիա պէտք չէ անգիտանայ «Վեցերու» ակումբին կանոնադիրը :

ՔԱԹԱՆԿԱՅԻ հիւսիսային շրջանը՝ Լիւլուապուրկ անջատուելով ինքնիշխանութիւն հռչակեց, առջի օր : Համբըշոլտ կոչ ուղղեց ափրիկեան պետութիւններուն որ զօրավիգ կանգնին Ապահովութեան Խորհուրդի որոշումներուն, 5000 զինուոր ղրկելով Քոնկօ :

ԺԱՆՍՈՆԻ ցանցին պատկանող երեք դատապարտեալ կիներ, երկու մահմեդական Ալժերուհիներ եւ մէկ Եգիպտուհի մը փախան Փարիզի Ռոքեթ կանանց բանտէն : Վեցն ալ ձերբակալուած էին որովհետեւ Ալժ. Ազատ. ճակատի հաշւոյն կ'աշխատէին :

«ՀՈՂԱՄԱՍԻՆ ամբողջականութեան պաշտպանութեան ազգային կոմիտէն» զեկոյց մը հրապարակեց որուն մէջ կը յայտարարէ թէ «Պուրկիպայի Փարիզ ժամանումը անհանդուրժելի վիրաւորանք մըն է» եւ կը հրաւիրէ բոլոր Ֆրանսացիները որ «հաւաքուին եւ ամփոփուին յուշարձաններու եւ Յաղթութեան Կամարին առջեւ Երկուշաբթի ժամը 18ին» : Կարգ մը ուրիշ կազմակերպութիւններ (Ազգ. համախմբում եւն.) նոյնիմաստ կոչեր հրատարակած են : Հաւանական է որ Ներքին նախարարութիւնը այս հաւաքոյթները արգիլէ :

ԵԼԻԶԱԲԵԹ Թագուհին եւ իշխան Ֆիլիփ Իտալիոյ հիւրերը պիտի ըլլան Մայիս 2էն 5 : Այս այցելութեան առթիւ պապը պիտի ընդունի Անգլիոյ Թագուհին : Պաշտօնական այցելութենէն ետք որ պիտի վերջանայ Մայիս 5ին, Թագուհին եւ իր ամուսինը Իտալիա պիտի պտըտին մինչեւ Մայիս 9ը, առանց պաշտօնական հանգամանքի : Պիտի երթան Վենետիկ, Ֆիրենցէ, Միլանօ եւ Թորինօ :

×

Երբ լուսափթիթ գարունն է գալիս,
Երբ հողն արեւին իր կուրծքն է բացում,
Երբ բողբոջում են վարդեր ու նարգիզ,
Երբ խնձորենիք ծաղկում են, ցնծում,
Երբ խենթ ջրերն են ընկնում իրար գիրկ,
Երբ խենթանում են ծաղիկ ու մեղու
Երբ համբուրւում են երկիր ու երկինք,—
Ես էլ նրանց հետ, չգիտեմ ինչու,
Ուզում եմ մէկին ծաղիկներ նետել,
Ու խիստ եմ զգում բոյրը կանացի,
Ասես ողջ գարունն իմ մէջ էր զարթել,
Ու խինդով, որ դեռ նման է լացի,
Ուզում եմ զգալ անցորդ աղջկան
Հայեացքը խռով պատահած կնոջ,—
Զննող է թւում աչքիս ամէն բան,
Ու կ'ուզեմ կրծքիս սեղմել կեանքը ողջ,—
— Օ՛, սիրտ իմ, այս է խորհուրդը գարնան,
Այս է աշխարհը միշտ պահում բողբոջ...

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԻՐԱԶ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՅ երիտասարդ մը, Զաքար Փօլատեան, Պէյօղլուի Ս. Երրորդութեան եկեղեցիին դպիրներէն, զինուորագրուած ըլլալով՝ ղրկուած էր Անգարա, ուր կը մեռնի ինքնաշարժի արկածի մը հետեւանքով :

ՕՐ. ՀԵՐՄԻՆԷ Գալուստեան, որ Թուրքիոյ սահմանադիր ժողովին անդամ նշանակուած էր Զօր. Կիւրսէլի կողմէ, մտաւ Հալք կուսակցութեան մէջ,—«Հիւրրիէթ» թերթը կը գրէ թէ Օրիորդը հայ համայնքին համաձայնութիւնը առած է նախապէս :

ՊՈԼՍՈՅ Թրքական գերեզմանատան մէջ կատարուած ցոյցերուն առթիւ կառավարութիւնը կը շարունակէ իր քննութիւնները ձերբակալելով կասկածելի մարդիկ : Այս առթիւ որոշուած է ածիլել «յետադիմականներու կլոր մօրուքները» եւ արգիլել պէրէ դնել իրենց գլուխը :

ԿՈՒՍԱԿԱԼ Զօր. Թուլկա պիտի վերադառնայ բանակ եւ իրեն փոխարէն՝ Պոլսոյ կուսակալ պիտի նշանակուի ուրիշ զինուորական մը :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԱՄ ՍԻՍ ՈՒ ՄԱՍԻՍ

Բառերու ակադեմական արժէքին մասին ծանօթութիւնը կը պակսի մեր մէջ: Միտքս բացատրեմ օրինակով մը.— Սիացեալ Հայաստան տարազը, որ հիմա է դարձած մեր բերնին մէջ, ռամկական է, ժանտամիտ խօսք, վասնզի կը մատնէ լէզ – նասրանի երանգ մը: Հայաստան ոչ էրա գ'ունի , ոչ նասրան գ'ունի, ոչ ալ ներքին պառակտումի մը գոյացութիւնը՝ իր բաժանումներով: Հայոց պատմութիւնը կը մերժէ ընդունիլ նման տարազ մը, օտարներու կողմէ պարտադրուած կացութեան մը վկայութիւն միայն, ու կը զարմանամ որ մեր նախորդ սերունդը, իրաւագէտներով հարուստ, քաղաքացիական ու պատմական իրաւունք շնորհած է այս տխուր բառին:

Եւ հիմա բաղդատեցէք սա տարազին հետ,— Ամբողջական Հայաստան, վայելուչ եւ արտայայտիչ, մեր պատմութեան, մեր մշակոյթին, մեր պայքարներուն ներշնչումով նուիրագործուած:

Սխալ՝ ըստ էութեան, այսուհանդերձ հարկ է ընդունիլ թէ թշնամին ճեղքեց այդ Հայաստանը, գիծով մը որ կ'անցնի Հայաստանի սրտին վրայէն՝ բաժնեց երկուքի, հռովմէական եւ պարթեւական կայսրութեանց հակամարտութեան օրերէն ի վեր:

Եւ հայ ժողովուրդը դարձաւ եղբակայ:

Գաղափարներու պատմութեան մէջ գոյութիւն ունին «սահմանագլուխ – մարդիկ», ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսացիք,— ասոնք շօշափուկներ են (թանթաքիլ), զորս ժողովուրդները կ'երկարեն իրենց ժամակէն դուրս, ոչ թէ պատ հիւսելու համար արտաքին ազդեցութեանց դէմ, այլ ընդհակառակն նպաստելու համար գաղափարներու թրանզիթին՝ առանց մաքսի:

Այդպէս էր Կէօթէ,— եղբական, սահմանագլուխ:

Բառը, եղբական, առաջին անգամ գործածած է Արսէն Տէրտէրեան՝ խօսելով Շանթի եւ ընկերներուն մասին, որոնք հայրենիքին սահմաններուն վրայ վառեցին իրենց ստեղծագործութեան խարոյկը:

Եղբակայ կը դառնայ նաեւ հայ ժողովուրդը անօրինակ պայմաններու մէջ, — կռնակը՝ օտարին, ճակատը՝ եղբօր: Երկու հզօր կայսրութեանց սահմաններուն վրայ՝ եղբայր եղբօր դէմ կանգնած: Այլ ժողովուրդներու մօտ եղբականը կը նպաստաւորուի օտար ուժերով, օտն–զօվ: Բայց եւ վասն ունի զահավէժի:

Արդ, հայ ժողովուրդը, ապրելով երկու հակամարտ կայսրութեանց սահմաններուն վրայ եղբակայ, ինքնապաշտպանութեան զարմանահրաշ զէնքի մը վերածեց իր ողբերգական կացութիւնը, երկուքի ճեղքուիլը, այնպէս մը որ մէկը միւսին համար կը դառնար տեսակ մը արտացոլման: Երբ կ'ընկճուէր արեւելեան Հայաստանը, միւսը կը կանգնէր ոտքի, նոյնիսկ ապստամբ իրաւունք կ'ընծայէր ազգակիցին, եւ այսպէս փոխադարձաբար:

Հայոց գոյութիւնը պահպանելու կոչուած այս զէնքը, կամ գործիական դրութիւնը, (կամ ապարատը՝ արդի Երեւանցիներուն բարբառով), շատ կը յիշեցնէ ... « աւազի ժամացոյցը », — մէկ յարկին պարպումով կը լեցուի միւսը ... Կը յիշեցնէ ... տանտանիկը (պալան – սուար),— երբ հեծանին մէկ ծայրը կ'իջնէ, կը բարձրանայ միւսը:

Փոքր ժողովուրդ, կայսրութեանց դէմ տանտան խաղացինք՝ պահպանելու համար մեր գոյութիւնը: Իսկ մեր գոյութիւնը, յաճախ, սպառնալիք մը կը դառնար ոսոխին, որ սակայն կը զգուշանար բնաջնջելէ մեզ՝ վախնալով որ դրացին կ'օգտագործէր առիթը, իր հովանաւորութիւնն ընծայելով մեր միւս կէսին:

Պէտք էր որ մեզ երկուքի ճեղքող ոսոխները դաշնակցէին նոյն նպատակին շուրջ, հասնելու համար իրենց նպատակին: Սեբէոս վկայութիւն մը կը բերէ նման ձախող փորձէ մը:

Մօրիկ կայսրը կը գրէ Խոսրով արքայից արքային.—

« Ազգ մի խոտոր եւ անհնազանդ են · կան ի միջի մերում եւ պղտորեն: Բայց եկ, ես զիմս ժողովեմ եւ ի Թրակէ գումարեմ, եւ դու զքոյդ ժողովէ եւ հրամայէ յԱրեւելս տանել: Զի եթէ մեռանին՝ թշնամիք մեռանին, եւ եթէ սպանանեն՝ զթշնամիս սպանանեն, եւ մեք կեցցուք խաղաղութեամբ: Զի եթէ դոքա յերկրի իւրեանց լինիցին, մեզ հանգչել ոչ լինի» (Սեբէոս, տպ. Թիֆլիզ 1913, էջ 75):

Թարգմանի՝

Հայաստան բաժնուած է երկու մասերու, յունական եւ պարսկական: Հայերը փռուչ էին դարձած երկու կայսրութեանց սահմաններուն վրայ: Բիւզանդիոնի կայսրը, Մօրիկ, որ, ափսո՛ս, Հայ էր ազգաւ, կը գրէ Պարսից արքայից արքային թէ ըմբոստ ժողովուրդ մը կը կազմեն այս Հայերը: Բաժնեցինք, օգուտ չըրաւ: Քանի կ'ապրին մեր կայսրութեանց սահմաններուն վրայ, հանգիստ պիտի չթողուն մեզ: Եկուր պարպենք Հայաստանը, — ես յունական Հայաստանի բնակչութիւնը տեղահան ընելով պիտի փոխադրեմ Թրակիա, դուն ալ պարսկական Հայաստանի բնակչութիւնը տեղահան ընելով տար Արեւելք: Թող այնտեղ կռուին բարբարոսներուն դէմ, — բարբարոսներն են ջարդուողը թէ Հայերը՝ մեզի է որ կը պակսի եւ կը խաղաղին մեր երկրին սահմանները»:

Նպատակ չունիմ զբաղելու Մօրիկ կայսեր անձով, գործով ու նամակին քննութեամբ: Ուզեցի պատկերացնել տեսութիւնը՝ երկուքի ճեղքուած Հայաստանի գոյութեան պատճառաբանութեան մասին:

Մեր պատմութեան մէջ ի՜նչ դաժան, ի՜նչ անողորմ դեր են խաղացած մեծերու հակամարտութիւնները: Հողամասեր կան որ կը քաշեն կայծակը, կ'ըսեն,— եթէ ճիշդ է այդ կարծիքը, հասկնալի է թէ ինչո՞ւ կայծակ կ'իյնայ մեր երկինքէն, մեր գլխուն վրայ, մերթ արեւելքէն՝ մերթ արեւմուտքէն, մերթ հարաւէն՝ մերթ հիւսիսէն, դարերէ՛ ի վեր:

Աւելի քան 130 տարի առաջ, Ռուսը իջաւ Կովկաս: Հայաստան՝ ճեղքուած, ինչպէս նուռ մը: Ռուսիոյ առաջին մտահոգութիւնը՝ ճիշդ Մօրիկի հակառակը, — օգտագործել մեր եղբակայութիւնը, առաջին առթիւ էջմիածինը, իրեն միացնելու համար ճեղքուած նուռին միւս կտորները եւս:

Ահա ռուսական մեկնակէտը.—

Թիֆլիզ նստած, Պասկեւիչ կը գրէ «օտարադաւան հպատակաց հոգեւոր գործերի» նախարար Բլուդովի (16 Յունիս, 1828).— «էջմիածնի մէջ բնակուող ընդհանուր Հայաստանի պատրիարքը (կաթողիկոս), ըստ հնագոյն սովորութեանց եւ աւանդութեանց, է պետ Հայոց հոգեւորականութեան եւ հոգեւոր հովիւ Հայոց, որք սփռուած են ընդհանուր տիեզերքում եւ որոնք համարում են նորան մի կերպ պետ կամ գլուխ ազգի նաեւ աշխարհական գործերում: Եթէ այդ պաշտօնը ստանձնէ մի ընդունակ եւ ձեռներէց անձն, որ հակամէտ լինի խորամանկութեան եւ ըմբոստութեան, այն ժամանակ, երբ միայն տէրութիւնը ձեռնամուխ լինի Հայոց հոգեւոր գործերի վարչութիւնը լաւացնելու, նա կարող է դիմել Տաճկաստանի եւ Պարսկաստանի Հայոց եւ դիմադրել նոցա այստեղի քաղաքական իշխանութեան բարի դիտաւորութեանց»:

Յանուն Ռուսիոյ ցարին՝ Բլուդով կը գրէ Պասկեւիչի (15 Մարտ 1829).—

1.— «Բազմաթիւ երեւելի քաղաքական պատճառներով կարեւոր է որ Հայոց պատրիարքը (կաթողիկոս) սիրելի եւ յարգելի լինի ոչ միայն ռուսահպատակների կողմից, այլ եւ միւս Հայերից,— այնպիսի մի անձնաւորութիւն՝ որ կարողանար գոնէ մի ժամանակից յետոյ համոզել Տաճկաստանի Հայերին՝ միանալ էջմիածնի աթոռի հետ»:

2.— « Ձեզ է թողնում նկարագրել թէ էջմիածնի սինոդը եւ առհասարակ Հայոց հոգեւորականութիւնը այժմ ի՞նչ կարգերի է հետեւում (կաթողիկոսական ընտրութեան գործում) եւ թէ կամ ասում ի՞նչ ձեւ է գործել: Հարկ է նմանապէս նշանակել թէ այդ կանոններից ո՛րը աւելի է յարգելի ժողովուրդի աչքում, եւ որը համապատասխանելով Հայոց աշխարհի ներկայ կացութեան պայմաններին եւ մեր քաղաքականութեան նպատակներին՝ պէտք է, ըստ ձեր կարծեաց, մտցնել Լուսաւորչական եկեղեցւոյ համար նախապատրաստուող կանոնադրութեան մէջ(*): Ի թիւս այլոց պէտք է նմանապէս քննել եւ իմանալ թէ արդեօք պահւո՞ւմ է մինչեւ այսօր ... աւանդութեան վրայ հիմնուած այն ... վորութիւնը, որ նոր պատրիարք (կաթողիկոս) ձեռնադրելիս՝ դրւում է նորա ... խին Սրբոյն Գրիգորի անապական աջ... որի մասունքները գտնւում են էջմիածնում, եւ չէ՞ կարելի արդեօք օգտուել այդ հանգամանքից՝ էջմիածնի ... հաճայապետների ազդեցութիւնը ... կաստանի Հայոց վրայ տարածելու համար: Նմանապէս չէ՞ կարելի արդեօք ... բադարձնել էջմիածնին նորա–նախկին ... ցառական իրաւունքը մեռոն օրհնելու մասին,— մի իրաւունք որ այժմ ... պատրիարքը (կաթողիկոս) իւրեան է ... փականացրել »:

1830 Հոկտեմբեր 8 Թուակիր ուրիշ փաստաթուղթի մը մէջ՝ մեծ մտահոգութեամբ կը Թելադրուի փութացնել էջմիածնի կաթողիկոսին ընտրութիւնը, որպէսզի «չլինի թէ Սսոյ պատրիարքի (կաթողիկոսի) ձեռքերով Տաճկաստանի Հայոց վիճակները բաժանուեն էջմիածնի վանքից, որով սա բոլորովին կը զրկուի իւր նոցա վրայ ունեցած ազդեցութիւնից, վասն զի Սսոյ պատրիարքը (կաթողիկոսը) սկսելով եպիսկոպոսներ ձեռնադրել էջմիածնին ստորադրեալ վիճակների համար եւ նոցա թեմեր բաժանելով՝ կը տարածի իւր իշխանութիւնը նոյն թեմերի վրայ»:

Ընթերցողը ուշադրութիւն ըրաւ, հարկաւ, որ 130 տարի առաջուան պատմութիւն է այս ամէնը: Դեռ ուրիշ դրդապատճառներ եւս պիտի տամ, ռուսական ... քունական դիւանէ քաղուած,— հաստատելու համար թէ մեր այս բաժան–բաժան վիճակը կամ «երկու Հայաստան...դրութիւնը» եւս ունի եղեր իր շահագործական կողմերը: Բայց գիտէի՞ք թէ Ռուսերը այսքան կը սիրեն եղեր մեզ, ներսն ալ, դուրսն ալ, մինչեւ Սիս:

Զէ՞ որ եղբայրներ են Սիս ու Մասիս:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Խօսքը կը վերաբերի Պոլոժենիայի առաջին նախագծին, զոր մշակած է Պասկեւիչի դրամով, մէկ Հայ (Զրպետ...), մէկ կէս – Հայ (Բեհբութով), մէկ գո... Հայ (Սերոբէ վարդապետ) եւ մէկ...

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ ԵՒ ԱՐՁԱԿ ԷՋԵՐ, գրեց Եղիշէ Այվազեան, հրատարակութիւն Արամեան Մանուկ Միութեան ..., 1960:

ԱՆԴՐՇԻՐԻՄԵԱՆ ՁԱՅՆԵՐ, (...խան Գուրգէն Մահարի): Գրեց ... Սեպուհեան, տպարան Մշակ, Պէյ... 1960:

UN PEUPLE
qui ne veut pas mourir

4.

C'est ainsi qu'en 1839, à la suite du Hatti-shérif de Gulaneh, les artisans et les commerçants arméniens obtinrent le droit de prendre part à l'administration de leurs affaires nationales aux côtés du clergé. L'idée de nation se laïcise. En 1863, le sultan accorda aux Arméniens de Turquie le statut d'une nation se gouvernant elle-même sous la souveraineté de l'empire ottoman. L'Assemblée nationale de Constantinople se composerait désormais de 140 membres représentant les 2 millions 500.000 Arméniens de Turquie. L'éducation du peuple dans sa propre langue en reçut une impulsion nouvelle.

Mais déjà les progrès de la Russie posaient la question arménienne sur un plan tout autre. Les Russes avaient occupé la Géorgie, voisine immédiate de l'Arménie au Nord dès 1801 ; la guerre de 1828 contre la Perse leur avait permis d'annexer toute la plaine d'Erévan, où se trouve Etchmiadzine, siège traditionnel du *catholicos* d'Arménie. Ils aidèrent l'Eglise arménienne à se réorganiser elle-même et les Arméniens de l'empire russe purent, entre 1829 et 1877, exercer une grande activité sur tout le territoire russe : ils participèrent en particulier à la première mise en valeur de la Transcaucasie. L'un d'entre eux, Loris-Melikov, fut même un des principaux personnages de l'armée et du gouvernement d'Alexandre II.

La situation des Arméniens était donc aussi bonne que possible, en Russie comme en Turquie lorsque éclata la guerre russo-turque de 1877. La Russie victorieuse avait occupé en 1878 la plus grande partie de l'Arménie, avec Kars, antique capitale du royaume, qui avait autrefois succédé à Ani, Batoum, Erzeroum et la haute vallée de l'Euphrate. La Turquie lui avait cédé ces territoires par le traité de San Stefano, aux portes de Constantinople, le 3 Mars 1878. C'est alors que se produisit, pour le malheur des Arméniens, l'intervention de l'Angleterre. Elle exigea des Russes, sous menace de guerre, l'évacuation d'Erzeroum et de la haute vallée de l'Euphrate, d'où la Russie aurait pu, paraît-il, menacer la sacro-sainte route des Indes. La Russie exigea, de son côté, que le Sultan s'engageât à faire des réformes en Arménie et à protéger éventuellement les Arméniens contre leurs voisins Circassiens et Kurdes. Au traité de Berlin (13 Juillet 1878), qui fut finalement substitué à celui de San Stefano, l'Angleterre obtint que cet engagement de la Turquie, dont la Russie était primitivement la seule garante, fût garanti par les six grandes puissances de l'époque. Cette multiple garantie la rendait, en fait, inopérante. L'Angleterre et la Turquie le savaient fort bien et la Grande-Bretagne reçut Chypre pour prix de ses services.

LES MASSACRES D'ARMENIE

Mais c'étaient les Arméniens qui allaient payer de leur sang. En effet l'Angleterre s'oppose, pour des motifs égoïstes, à ce que l'Arménie turque soit protégée par la Russie, qui est seule en mesure, par sa situation géographique, d'exercer une action efficace. La garantie de l'Angleterre et des autres grandes puissances est illusoire,car elles n'ont que peu de moyens de faire pression sur la Turquie et, au surplus, ne s'en soucient nullement. L'avenir va dépendre de la sagesse des Arméniens et des fantaisies sanguinaires du sultan Abd-ul-Hamid II. La majorité des Arméniens conservèrent une attitude loyale à l'égard de la Turquie, qu'ils considéraient volontiers comme leur mère-patrie. Mais un certain nombre de professeurs et de poètes qui croyaient à l'esprit chrétien et humain de l'Europe fondèrent en 1885 un parti clandestin, le Clairon et, en 1890, une Fédération socialiste révolutionnaire arménienne fut créée à Tiflis (Tibilissi, en Géorgie russe). En Russie, Alexandre II était mort, Loris-Melikov avait perdu toute influence et l'empire tournait désormais son attention vers l'Asie centrale et orientale. D'autre part les Russes considéraient que, désormais, les Arméniens étaient devenus un instrument de la politique britannique en Turquie et ils leur devinrent hostiles. La langue arménienne fut interdite dans les écoles de Transcaucasie ; un peu plus tard les écoles et institutions arméniennes furent fermées et, en 1903, les biens de l'Eglise arménienne furent confisqués.

Cependant l'Angleterre a occupé l'Egypte en 1882 et, à partir de ce moment, a tiré suffisamment de bénéfices de son intervention dans les affaires turques, et se désintéresse à son tour de l'Arménie et Salisbury prodigue, en 1887-1888, les déclarations équivoques sur les engagements britanniques à l'égard du peuple arménien. Arméniens, encouragés par l'exemple des Bulgares, qui avaient obtenu leur indépendance en 1886, se persuadèrent que, plus ils feraient de bruit, plus ils attireraient sur eux l'attention du monde, tandis que le sultan Abd-ul-Hamid se mettait à douter de la loyauté d'un peuple qu'il avait considéré jusqu'alors comme fidèlement attaché à l'empire ottoman.

JACQUES MADAULE

(*à suivre*)

ՕՐՄԱՆԵԱՆԻ ՊԱՏԳԱՄԸ

ԽՄԲ.— Ս. Նարդունի վերահրատարակեց Մաղաքիա արք. Օրմանեանի մէկ գործը.— հազուագիւտ հրատարակութիւն: Այս գործով երիտասարդ Օրմանեան կը ներկայանայ յեղափոխական գաղափարախօս մը, Վարժապետեան պատրիարքի արժանաւոր աշակերտ: Այս գործը. այսօր իսկ դեռ թարմ, մեծ արժէք մը կը ներկայացնէ իր մտքերով եւ տեսակէտերով: Այս գործով կը մեծնայ Օրմանեան. եւ կը սրբէ արատները զոր ժամանակը դրաւ իր դիմագծին վրայ: Կու տանք հատուած մը, գաղափար մը տալու համար գործին մասին՝ յանձնարարելով որ ամէն Հայ կարդայ այս գիրքը, այսօր ալ արդիական: Գիրք մը որ կը խօսի պատմագիտականին, յեղափոխականին, կուսակցականին, եկեղեցականին, երիտասարդին, տարիքոտին,— Հայութեան:

Հայոց թիւը

Չորս միլիոն կը հաշուիմք այսօր Հայքս. եւ այս թիւը՝ ալ հակառակութիւն չի կրեր նաեւ ամէնէն մոլի հակահայերէն: Այս չորս միլիոնէն առոյգ երկու եւ կէսը կը գտնուի այն պարունակին մէջ զոր յառաջագոյն գծեցի, եւ թերեւս ալ գրեթէ երեքը, եթէ ընդ մօտաւոր, որով եւ ոչ բազմօք հեռացեալ եւ օտարացեալ, ընդունիմք սահմանագլխոց վրայ բնակողները. որով շատ կը նուազի իմ ըմբռնմանս մէջ մեր տեղեաւ բաժանմանց չափազանց արգասիքը: Բայց եւ այնպէս մեծ դժբախտութիւններ կը հետեւին այդ բաժանումէն զորս դարմանել հարկ է, եւ ստիպողական հարկ:

Ինքնապաշտպանութիւն… զինու զօրութեամբ

Հայաստանի Հայերուն սակաւաթիւ երեւնալուն պատճառը քիչ ապահովութիւն ունենալնին է նաեւ իրենց երկրին մէջ. որովհետեւ կը պակսի իրենց չափաւոր ուսում մը՝ որով ճանչնան թէ ինչ են, եւ ինչ վախճանի պիտի ծառայեն: Կը պակսի իրենց չափաւոր աշխոյժ մը որով ճանչնան թէ վատութիւն է անօրէն յուղկահարին եւ ամբարիշտ հրոսակին գերի ըլլալ. եւ մինչ պետական հովանաւորութենէ եւ արտաքին պաշտպանութիւններէ կը սպասեն երջանիկ հանգստութիւն մը, գիտնան եւս զայն պաշտպանել իրենց բազկին զօրութեամբ եւ իրենց վրիժուն երկիւղիւ: Կը պակսի իրենց չափաւոր միջոց մը որով կարենան հանգիստ կերպով իրենց բնատնեկան յարկին մէջ մնալ, գերդաստաննին խնամել, ցեղերնին աճեցնել, զաւակնին կրթել, յաջորդութիւննին տեղաւորել, եւ ոչ թէ անկոչ եւ անօգնական լքանել մանկահասակ հարսեր, տհաս զաւակներ, եւ անկար ծերուններ, պանդխտութեամբ օտար քաղաքներ յաճախել, եւ հոն գլխատաբար տալ զթիկունս իւրեանց ի համեստ. որպէս զի դոյզն ինչ գումար հաւաքեն, եւ զայն յետոյ բաժնեն կաշառակուրծ հարկապահանջին եւ յափշտակող յուղկահարին մէջ: Մեր Օգոստափառ Կայսրը որ ամէն գաւառաց անմիջական երջանկութիւնը կ'ուզէ եւ բոլոր իւր հպատակները անխտրաբար ի գործակցութիւն կը հրաւիրէ, կը սպասէ նաեւ Հայերէն որ իրենց գործունեայ ձեռնտուութեամբ գաւառաց խաղաղութեան եւ բարեկարգութեան նպաստեն, եւ ոչ թէ ձեռն զգուռով ամէն բան ի պետութենէ սպասեն, եւ անհոգաբար գաւառները թողուն եւ փախչին: Ցաւալի տեսարան մըն է, եղբարք, տեսանել նոյնիսկ մայրաքաղաքիս մէջ երկու երեք բիւր առոյգ անձն Հայեր, որք մէկ մէկ գործունեայ անձինք կրնան ըլլալ, իսկ այժմ մաքսատանց եւ գործարանաց եւ կրպակաց մէջ կը հիւծին հեռի իրենց հայրենի հողէն. Իցէ թէ այդ չարիքը օրէ օր քիչնալու վրայ ըլլար. մինչ լսեցի թէ վերջին օրերուս մէջ շոգենաւ մը երկու հարիւր եւ շոգենաւ մըն ալ հինգ հարիւր պանդուխտ բերին Հայաստանէն. Հարկաւ միւս շոգենաւերն ալ բոլորովին պարապ չէին այդ տարաբախտ ճամբորդներէն, որով երեսուն քառասուն օրուան մէջ հազար մըն ալ աւելցած պիտի ըլլան հոս մեր նեղեհակեց եղբայրները:

Արգիլել գաղթը Հայաստանէն դուրս

Պէտք է ուրեմն հոգ տանիլ, եւ հոգ տանիլ ամենայն փութով եւ ամենայն խնամքով, որ պանդխտութիւնը եթէ չդադրի, գոնէ նուազի, եւ մեր Հայաստանի եղբարք համոզուին թէ Կոստանդնուպոլիս գալով գանձեր չեն գտնար, այլ գանձեր կը կորսնցնեն՝ թէ նիւթական եւ թէ բարոյական, զորս իրենց բնիկ քաղաքին եւ գիւղին մէջ քիչ մը աշխատութեամբ եւ քիչ մըն ալ արիութեամբ ձեռք կրնան ձգել: Եւ որպէս զի այդ համոզումը իրենց մտաց մէջ հաստատուի, պէտք է գոնէ նախակրթական ուսում մը տալ Հայաստանի բնակչաց, որ իրենց միտքը լուսաւորէ եւ զիրենք իրաց ընդհանուր գնացից՝ հրատարակութեանց՝ եղելութեանց եւ խորհրդոց հետ յարաբերութեան մէջ դնէ, իրեն անձնական եւ ազգայնական պատիւը իրենց յայտնէ: Վասնզի եթէ Հայաստանի հանդարտութիւնը եւ հարստահարութեանց բարձումը Հայաստանցիները պիտի ապահովէ եւ զիրենք գաղթելէ եւ պանդխտութեամբ շրջելէ պիտի խորշեցնէ, գիտեմք նաեւ թէ Հայաստան հանդարտութիւն պիտի չգտնէ, եւ հարստահարութիւնք պիտի չդադրին առանց Հայաստանի բնիկ բնակիչներուն ձեռնտուութեան, եւ առանց անոնց գործունեայ եւ արիական մասնակցութեան:

Մեծ ծախքեր մի՛ ընէք
Հայաստանէն դուրս

Այս սկզբան համեմատ կ'ուզէի որ մեծագործ պատրաստութիւնք եւ մեծածախ միջոցք՝ որք Հայը Հայաստանէ կամ հայրենակ երկիրներէ դուրս հաստատուելու կը ծառայեն, խոհականութեամբ արգիլուէին եւ փոյթ տարուէր այն ամէնը փոխադրել Հայաստանի մէջ, որպէսզի տեղեաւ բաժանման վնասներուն առջեւը առնելու դարմաններ հնարուին: Բնական է որ խօսքերս չեն կրնար ընդարձակուիլ երբեք այն միջոցաց եւ այն ձեռնարկութեանց՝ որ Հայաստանէ դուրս գտնուող Հայոց կրթութեան եւ յառաջդիմութեան, եւ օտար երկրի մէջ Հայոց պատուով ներկայացուելուն պիտի ծառայեն. միայն կը յանձնարարեմ առաջնորդաց եւ վարչութեանց, ժողովոց եւ խորհրդոց, ընկերութեանց եւ անհատից, որ արթուն եւ խոհեմ նախատեսութեամբ մը կշռեն նպատակը եւ միջոցը, եւ միջոցները չռայլեն. վասն զի այն աւելորդն ալ ընդ միոյ վաթսուն եւ ընդ միոյ հարիւր պտղաբերութեամբ եւ առաւելագոյն իրաւամբ կրնայ Հայաստանի պարունակին մէջ գործածուիլ:

Պիտի գայ օրը՝
« դէպի երկի՛ր » կոչելու

Ձեզ յորդորեր այժմ կարաւաններ կազմելով Հայաստան վերադառնալ. բայց կը յուսամ յԱստուած,— որ յամենայն չարեաց փրկեաց զմեզ եւ փրկեսցէ— թէ այն օրն ալ ինծի եւ ձեզի պիտի ցուցնէ: Այժմէն գոնէ սրտի նախապատրաստութիւնը եւ հեռաւոր տրամադրութիւնը սկսիմք ունենալ:

ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ

ՖՐԱՆՍ. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՏԱԿԻ ԼՈՌԵՐԸ
LES ALGUES DU FOND (1)

Ժան – Փիէռ Մօնիէի երրորդ վէպն է այս: Հեղինակը իր առաջին գործով իսկ «Լ'Ամուռ Տիֆիսիլ» (դժուարին սէրը) մեծ ուշադրութիւն գրաւեց եւ արժանացաւ գնահատանքի: Նրբին, անսեթեւեթ ոճով մը եւ ամէնէն հպանցիկ զգայնութիւններըն իսկ գրական շնորհով վերլուծելու ճարտարութեամբ մը պատմուած է «Յատակի Լոռերը»:

Դաշնակահար երիտասարդ կին մը իր նկարիչ ամուսնին հետ կ'ապրի պատերազմի շրջանը: Ցղի է եւ ինքզինքին կ'ուղղէ հազարումէկ հարցումներ կեանքի նշանակութեան ու երջանկութեան մասին: Երաժշտութիւնը իբրեւ միջոց եւ նպատակ իր երջանկութեան բաւական չէ այս կնոջ համար, որ կեանքէն կը սպասէ տարբեր ու իրական երջանկութիւն մը: Այս անձկութեան պահերուն, որոնք աւելի սաստկացած են յղութեամբ, կը խորհի անձնասպանութեան մասին, «լճին յատակի լոռերը» զինք կը կանչեն: Լիճը գոյութիւն ունի իր մօտ, բայց կը զգայ որ կեանքն է ան եւ գերագոյն ճիգով մը, երբ երեխան կը ծնի, կը յաջողի փրկուիլ ընկլուզումէն եւ յաղթահարել յատակի լոռերուն կանչին:

Մարդուն զգացական ու իմացական աշխարհը փոթորկող յաւիտենական հարցն է այս, «լինել թէ չլինել» ու հարցը կամ կեանքին իմաստը փնտռելու յուսահատական ճիգը:

Սեղմ ու յստակօրէն նկարուած պատկերներով կազմուած է այս կեանքի պատառը: Հիւլէական պատերազմի մը հաւանականութիւնն է որ հերոսուհիին հոգին կը խռովէ անձկութեամբ: Ծնունդ տալ նոր էակի մը որ պիտի ապրի արհաւիրքի մը սպառնալիքին տակ, ինչպէս ինք ու իր նմանները կ'ապրին այսօր, կը փոթորկէ իր էութիւնը, բայց ապրելու բնազդը, միջոցին ու ժամանակին մէջ զաւակով մը յաւերժանալու բնազդը կը փրկէ իր հոգին:

Մեր օրերու խռովքներն ու հոգեկան փոթորկումները արուեստով երգող վիպասան մըն է Ժան – Փիէռ Մօնիէ:

ԵՐԳ ՄԸ ՊԻՂԱՏՈՍԻ ՀԱՄԱՐ
LA SAETA POUR PONCE PILATE (2)

Սաէթա կը նշանակէ պարսատիկ՝ սպաներէն: Սպանիոյ մէջ ժողովրդական երգիչներ ամէն հանդիսութեան առիթով յանպատրաստից երգեր կը յօրինեն ու կ'երգեն: Այսպէս՝ երբ Աստուածամօր արձանը փողոցներուն մէջ կը պտտցնեն մեծ թափօրով, յանկարծ պատշգամէ մը երգ մը կը բարձրանայ, որ ողբի աղաղակ մըն է յաճախ: Սովորութիւն է սաէթա կոչել այն երգերը, որոնք պարսատիկի քարին պէս ուժգնօրէն կը նետուին ու կը մխրճուին սրտերու մէջ:

Քրիսթիան Միւրսիօ, որ անցեալ տարի Ֆրանս. Ակադեմիի վէպի մեծ մրցանակին արժանացաւ Նօթռ – Դամ տէ Տէզամբառէ (Խռովեալ Հոգիներու Աստուածամայրը) վէպով, սպանական կեանքէ չորս սիրուն պատմուածքներ կուտայ իր այս վերջին գրքով: (Առաջին պատմուածքին անունը տրուած է գրքին):

Համեստ տիպարներ կ'ընտրէ հեղինակը: Սաէթա երգողը սպասուհի մըն է: Երկրորդ պատմուածքին հերոսը նախկին ցլամարտիկ մըն է որ աղքատ ու անգործ ամէն դուռ կը զարնէ աշխատանք փնտռելու համար: Երրորդին հերոսը երիտասարդ կրօնաւոր մըն է, իսկ չորրորդինը՝ անուս, խեղճ սեւամորթ մը:

Պարզուկ, սրտագրաւ ոճով մը գրուած այս պատմուածքները իրենց մարդկային ու բնական խորքով դիւրաւ կը յուզեն ընթերցողը: Անշուք հերոսները խղճոյն համակրելի տիպարներու կը վերածուին Ք. Միւրսիոյի գրչին տակ: Հաղորդական ու տաք շունչ մը կը բաբախէ այս գրքին մէջ: Ապրող ու շնչող արուեստի նմոյշ մը տուած է հեղինակը:

Ֆլօպէռի, Թոլսթոյի եւ Չեխովի անունները յիշած են միշտ խօսելով Քրիսթիան Միւրսիոյի մասին: Նախընտրելի է ըսել որ մարդկային, անկեղծ ու կեանքոտ հեղինակ մըն է իսկական վիպասանի տաղանդով:

ԱՇԽԱՐՀԻ ԵՐԳԸ
LE CHANT DU MONDE (3)

Երիտասարդ Հայուհիի մը՝ Ալիս Խաչատուրեանի բանաստեղծութեանց երրորդ հատորն է այս: «Վերջալոյսի կըրակներ» եւ «Գիշերային նուագահանդէս» հատորները որոշ կերպով ապացուցած էին արդէն հեղինակին բանաստեղծական խառնուածքին, Ֆրանսերէնի հըմտութեան եւ ուժեղ անհատականութեան:

Թախծոտ, անձկագին ու մռայլ հոգեվիճակներու վերլուծական փորձեր են իր քերթուածները, որոնք առաջին հատորէն մինչեւ երրորդը հետզհետէ աւելի կը բարդանան ու յաճախ անըմբռնելի մթութեան կը յանգին:

Ցնցող, զօրաւոր խօսքեր կը փնտռէ Խաչատուրեան եւ յաճախ անգործածական բառեր կը դամէ ամէն նախադասութեան մէջ նման այն արդի նկարներուն, որոնց վրայ վառ բիծեր զետեղուած են դժուար ըմբռնելի բայց տպաւորիչ արդիւնք մը ձեռք բերելու համար:

Առաջին երկու հատորները նուազ կը չարչարեն ընթերցողը, որ յաճախ բանաստեղծական խռովքի կը մատնուի ընթերցումով, բայց այս երրորդը մթացեալ կրկնութիւնն է Խաչատուրեանի «թէմ»երուն: Հակառակ յանգի ու չափի գիտուն գործածութեան՝ այս վերջին քերթուածները կորատուած տողերով ու իրարու վրայ խճողուած զօրաւոր պատկերներով երաժշտական չեն ու կը մատնեն հեղինակին հոգեկան շփոթութիւնը: Նոր վէպ մը եւ քերթուածներու նոր հատոր մը պիտի հրատարակէ Ալիս Խաչատուրեան, որուն գրական տաղանդը ապահովաբար անուն մը պիտի ապահովէ իրեն:

Մ. ՀԱՃԵԱՆ

1) Plon, Paris 1960, Jean-Pierre Monnier.
2) Plon, Paris 1960, Christian Murciaux.
3) Debresse, Paris 1960, Alice Khatchadourian.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (148)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

— Ոչ, տէր իշխան:

— Եւ ինչու «ոչ»: Չէ՞, տուել եմ քեզ եւ հող եւ ամէն նիւթեղէն:

— Ուշանում է, քանզի նրա վրայ գործում եմ սակաւ:

— Գործիր աւելի եւ աւարտիր: Գալիս են նոր մարդիկ եւ ամէնքն ունեն կացարանի կարիք,— ասաց իշխանը եւ ձին քշեց առաջ:

Թորգոմը նայեց նրա յետեւից եւ տխրեց մտածմունքի մէջ:

×

Բայց ինչո՞ւ տխրեց Թորգոմը: Չէ՞ որ նա արդէն Արշակաւանումն էր, Շահապ իշխանը նրան հող էր տուել տուն կառուցելու եւ նոյնիսկ կարգել է վերակացու:

Քաղաք հասնելուց յետոյ մենք ոչինչ չասացինք Թորգոմի մասին: Բայց այժմ գոնէ պէտք է մի քանի խօսք ասել, թէ ինչ էր անում նա եւ ինչպէս էր ապրում:

Օ, Թորգոմը … Ամէնից առաջ նա շատ զգայուն ու պատուախնդիր երիտասարդ էր: Իշխանի դիտողութիւնն այսօր շատ ծանր եկաւ նրան, ուստի եւ տխրեց:

Թորգոմը, ի հարկէ, ցանկանալով ցանկանում էր՝ շուտ աւարտել տունը, դուրս գալ աղմկոտ ու նեղ կացարանից, մանաւանդ որ տան աւարտի հետ էր կապուած իր պսակը Մինայի հետ: Բայց տուն կառուցելը այնքան դիւրին գործ չէր, ինչպէս թւում էր առաջ:

Կառավարիչ իշխանը ինչպէս բոլոր տըրափախիների, այնպէս էլ Թորգոմին ու ընկերներին յատկացրել էր հողամաս ու քար, մնացեալ աշխատանքը թողնելով իրենց: Սակայն Թորգոմը, լինելով շինարար, գործաւորների մի խմբի վերակացու, իր տան կառուցումով զբաղւում էր միայն երեկոյեան ժամերին, երբ դադարում էր շատ կառուցւող նոր կացարանի աշխատանքը:

Մինչեւ գալիս էր ճաշում մօր հետ՝ արեւը մայր էր մտնում, այդ իսկ պատճառով իր տան վրայ աշխատում էր շատ քիչ այն էլ օրերի ընդմիջումով աշխատանքը խանգարւում էր մանաւանդ անձրեւ օրերին:

Եւ ընդհանրապէս Թորգոմի կեանքն անցնում էր միօրինակ եւ հոգսերով լի: Քաղաքում ամէնից շուտ զարթնում էին նրա կացարանի մարդիկ եւ, չենքի առջեւ լուացուելով, խմբերով կամ մենակ շտապում աշխատանքի: Իսկ Թորգոմի մայրը զարթնում էր աւելի վաղ՝ առաջին թէ երկրորդ հաւախօսին:

Մօրից քիչ յետոյ զարթնում էր ինքը Թորգոմը: Երբ նա մի քիչ հաց ուտելով դուրս էր գալիս խցից՝ իր գործաւորներին հաւաքելու, մայրը գնում էր նրա յետեւից եւ հարցնում.

« Ե՞րբ պի գաս, տղաս »… «Երբ ապառեմ »… «Այսօր պի բանե՞ս տան վրայ»… Գի…»—հետեւում էր պատասխանը, ապա կամացուկ մի խորհուրդ:— Դու Մինային լաւ նայէ, մարէ »… Իսկ երբ մայրը ներս էր մտնում՝ Թորգոմը թեքւում էր նոյն կացարանի ծանօթ խուցի կողմը եւ կանգնում նրա պատուհանի առաջ:

« — Մինա, ինչո՞ր է պապդ »,— հարցնում էր նա հարսնացուի հօր առողջութիւնը: Երբ Մինան պատասխանում էր «լաւ»՝ Թորգոմն այնժամ աւելացնում էր. «էհ, ես գնացի: Դու մարէին լաւ նայէ »…

Ու գնում էր, իսկ Մինան անխօս, բայց հպարտ նայում էր նրա յետեւից՝ մինչեւ նա թաքնւում էր աչքից:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տիկին Միրանոյշ Զաքրեան կը նուիրէ քսան Ն. Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար իր ամուսնոյն Գէորգ Զաքրեանի յիշատակին :

ՊԱՏԿԵՐԱՍՓԻՒՌ

Ցայտագիր

« MUSIQUE POUR VOUS »

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ՝ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 28
Երեկոյեան ժամը 10

ՇՈՒՇԱՆ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

Քանանմեայ Քաջատաղանդը
Տաւիզի Միջազգային Ա. Պսակաւոր

Փարիզի պատկերասփիւռ կայանի հրաւէրով կը նուագէ՝ Սքարլաթթի, Փրոքո-Ֆիէվ, Վիրճիլիօ Մորթառի :

Տէր եւ Տիկին Արզար Հայկազեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Օննիկ Հայկազեան (Մարսէյլ), սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ կեսուր մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԵՐԱՆՈՒՀԻ ՀԱՅԿԱԶԵԱՆԻ
(Ծնեալ Սէմէրճեան)

Գարտիզակցի , 101 տարեկան, մահը :

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի Երկուշաբթի՝ Փետրուար 27, ժամը 14ին, հաւաքուելով իր բնակարանը՝ 297 Շըմէն Սէն Ժիւլիէն , Պոմոն :

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ :

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի , ներկայ իբրեւ այդ նկատել :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԾԱԽՈՒ Է

Պանեէօյի մէջ, ծախու է ազատ փավիյօն *մը, չորս սենեակ, խոհանոց,* *մառաք,* տուշ, *ջուր , կազ, ելեկտրականութիւն, 250 քառակուսի մեթր հողով , աշխատանոց մը եւ պտղատու ծառեր: Կայ նաեւ անջատ բնակուած տուն մը : Դիւրամատչելի պայմաններ, գրել եւ ժամադրուիլ հետեւեալ հասցէին .—*

Գ. Կարապետեան, 25, Րիւ Հայկ Թըպիրեան, Պանեօ, (Սէն):

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Միջին տարիքի կին մը, տնական գործերու համար, բնակութեամբ կամ առանց բնակութեան :

*Հեռաձայնել ժամը*18·30*էն ետք* 966–12–78

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0·25 Ն. Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՓԵՏՐՈՒԱՐ

MARDI 28 FEVRIER 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9040 — 37EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4841

ՄԱՐՈՔԻ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՄԱՀԸ

ԾԱՆՐ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐ ԿՐՆԱՅ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԳԱՀԱԺԱՌԱՆԳԸ ԹԱԳԱՒՈՐ ՀՌՉԱԿՈՒԵՑԱՒ ՀԱՍԱՆ Բ. ԱՆՈՒՆՈՎ

ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԸ ՄՏԱՀՈԳ Է

Կիրակի օր ժամը 16·20ին, իշխան Մուլէյ Հասան, Ռապաթի ձայնասփիւռի կայանէն, յուզուած շեշտով, կը հաղորդէր թէ հայրը՝ Սիտի Մոհամէտ Պէն Եուսէֆ մեռած էր :

Լուրը, անսպասելի, շշմեցուց ամբողջ ժողովուրդը, քանի վայրկեան առաջ միայն, կը բացատրուէր թէ թագաւորը նոյն առտուն հիւանդանոց մտած էր ուր քիթի գործողութեան մը պիտի ենթարկուէր: Այս գործողութիւնը շատոնց որոշուած էր բայց յետաձգուած կարգ մը հանդիպութիւններու պատճառով, մասնաւորաբար խորհրդային նախագահին այցելութեան առթիւ:

Կիրակի առաւօտ, Մոհամէտ Ե. հիւանդանոց կը մտնէր, կը թմրեցնէին եւ 11·30ին Լոզանի համալսարանի փրոֆէսէօր մը՝ վիրաբոյժ՝ Թայանս կը սկսէր գործողութիւնը: Գիշերը միայն կը պարզուէր թէ գործողութիւնը վերջանալէն ետք, յայտնուած էր թէ թագաւորին սիրտը կը տկարանայ եւ վերջապէս կը կենայ: Անմիջապէս լանջքը կը բանան եւ կը սկսին մարձել սիրտը որ կը վերսկսի զարնել, բայց քիչ ետք կրկին կը կենայ եւ այսպէս կը սկսի մահուան դէմ պայքար մը որ կը տեւէ չորս ժամ, բայց ժամը 15·45 թագաւորին սիրտը վերջնականապէս կը կենայ : Այսպէս կը նկարագրուի Մոհամէտ Ե.ի գործողութիւնն ու մահը, մինչ բժշկական չոր տեղեկագիր մը կը հաղորդէ, լակոնական ոճով, թէ թագաւորը մեռած է: Կարգ մը շրջանակներու համաձայն թագաւորը ենթարկուած է ոչ թէ քիթի այլ՝ ալիքի գործողութեան, խլիրդի հետեւանքով: Գործողութիւնը տեւած է երկու ժամ եւ թագաւորը մեռած է վերջանալէն առաջ :

Ամէն պարագայի մէջ, անսպասելի մահ մըն է որ կրնայ ծանր հետեւանքներ ունենալ :

Սիտի Մոհամէտ Պէն Եուսէֆ ծնած էր 1909, Օգոստոս 10ին, Ֆէզ: Ամչկոտ եւ լուրջ երիտասարդ մը եղած է, իր թագաւորութեան տեւողութեան գրեթէ միշտ բարեկամական լաւ յարաբերութիւններ ունեցած է Ֆրանսայի հետ: Չէ մոռցած որ մառեշալ Լիոթէն էր որ 1912ին գահազուրկ ըրած է Սուլթան Մուլէյ Հաֆիտը իր հօրը՝ ի նպաստ: 1939ին երբ պատերազմը կը ծագի, Մոհամէտ Ե. անձնազոհութեան եւ հաւատարմութեան յայտարարութիւն մը կ'ընէ Ֆրանսայի հանդէպ:

1947ին սակայն Մոհամէտ կը յայտարարէ թէ կ'ուզէ Ֆրանսայէն բաժնուիլ, բայց մառեշալ Ժուէն, տեղակալ նշանակուած, կացութիւնը կը վերահաստատէ: 1950ի կը սկսի Գլաուիի հետ պայքարը, 1953ին արիւն կը հոսի Մարոքի մէջ: Օգոստոս 20ին, երկու մանչ զաւակներուն եւ հարճերէն քանի կիներուն հետ, գահազուրկ կ'ըլլայ, ապա կ'աքսորուի, նախ Քորսիքա յետոյ Մատակասքար :

1955ին, Քաթրու կը տեսնուի գահազուրկ թագաւորին հետ եւ համաձայնութեան կուգան որ գահին վրայ վերահաստատուի : Գլաուին ծունկի կուգայ իր նախկին մրցակիցին առջեւ : 1957ին Սուլթանի իր տիտղոսը կը փոխէ եւ թագաւոր կը հռչակուի :

Մոհամէտ Ե.ի մահը կը պատահի շատ փափուկ ժամանակ մը երբ Մարոքը ներքին քաղաքական տագնապ մը կ'ապրի եւ պէտք ունի իմաստուն եւ խոհեմ պատասխանատուի մը: Մեռնող թագաւորը կըրցած էր միաձայնութիւն մը ստեղծել իր շուրջ, իր անձը ամէն բանէ վեր էր եւ գիտէր միջին ճամբայ մը գտնել երբ ծայրայեղութեանց դուռը կը հասնէր: Իր տղան կրնայ նոյն իմաստութիւնը չունենալ, մանաւանդ սերտ յարաբերութիւններ ունի ձախ եւ ընդդիմադիր շրջանակներու հետ : Այս պատճառով ցաւակցական հեռագիրներու կարգին մասնաւոր ուշադրութեամբ կը յիշուի Պուրկիպայի գիրը ուր Թունուզի նախագահը կը շեշտէ. «Կը մաղթեմ որ ձեր ուժերը համապատասխանեն այն ծանր պատասխանատուութեանց որոնց առջեւ կը գտնուիք»:

Արդարեւ Հասան Բ., 31 տարեկան է բաւական անփորձ եւ կը գտնուի ծանր կացութեան մը առջեւ: Մարոքի մէջ, հանրապետութիւն հռչակելու ձգտողները կը բազմանան, Մաւրիտանիոյ հարցը հեռացուցած է Մարոքը կարգ մը արաբական երկիրներէ, որոնց մէջ Թունուզը մինչ ընդդիմադիր տարրերը կը զօրանան :

Երիտասարդ թագաւորը դժուար պայմաններու տակ, կը սկսի իր շրջանը :

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր Երեքշաբթի ժամը 16ին, պալատին մէջ, ինչպէս սովորութիւնն է, ժողովուրդը չի կրնար մասնակցիլ: Ներկայ պիտի ըլլան բազմաթիւ պետական ղեկավարներ ինչպէս խորհրդային նախագահը՝ Պրեժնեւ: Պուրկիպա իր արտաքին նախարարը պիտի ղրկէր բայց վերջին պահուն կրնայ անձամբ մասնակցիլ յուղարկաւորութեան, տը Կոլ ցաւակցական հեռագիր մը կը ղրկէ, ուր կը յիշէ թէ Մոհամէտ իր ընկերը եւ բարեկամը եղած է: Գահիրէի ձայնասփիւռը կ'ողբայ «արաբականութեան մէկ հերոսը», հռոմէական շրջանակները կը յուսան որ Հասան Բ. կացութեան տէր պիտի ըլլայ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ նամակ մը ղրկած է Նեհրուի եւ պատճէն մըն ալ՝ 66 երկիրներու որոնց կարգին՝ Արաբ Միացեալ Հանրապետութիւն, Յորդանան, Թունուզ, Սէուտական Արաբիա, Ղանա, Կինէ եւն. եւն.: Խրուշչեւի այս գրութիւնը կը վերաբերի Քոնկոյի — Պէտք է ձգել որ Ափրիկեցիները իրենք կարգադրեն Քոնկոյի ներքին հարցերը, կ'ըսէ Խրուշչեւ : Կը կրկնէ թէ Խորհրդ. Միութիւնը անխնայ պիտի պայքարի Համըրշոլտի դէմ :

ՄԱԿ-ի ամերիկեան պատուիրակը՝ Սթիվընսըն անդրադառնալով Խրուշչեւի այս վերջին գրութեան դիտել տուաւ թէ՝ Մոսկուա կը փափաքի «քանդել ՄԱԿի գործութիւնը, որովհետեւ միջազգային այս կազմակերպութիւնը արգելք մըն է խորհրդային թափանցումին Ափրիկէի մէջ »:

ՊԵԼԺԻԱ խզեց իր դիւանագիտական յարաբերութիւնները Արաբ. Միացեալ Հանրապետութեան հետ, որովհետեւ, Գահիրէ մերժած է ընդունիլ Պրիւսէլի բողոքը եւ վնասուց հատուցումի պահանջը՝ Գահիրէի դեսպանատան հըրկիզումին առթիւ: Պրիւսէլ դիտել կուտայ թէ ցոյցի նախօրեակին դեսպանատունը պաշտպանելու պատուոյ խօսք տուած էր արտաքին փոխ-նախարարը՝ Իսմայիլ Հաֆէզ, սակայն, հրկիզումէն չորս ժամ ետքն է միայն, որ ոստիկանութիւնը եկած է: Միւս կողմէ: Արաբ Միաց. Հանրապետութիւնը գրաւեց Պելժերու ունեցածը եւ արտաքսեց 407 Պելժերը որ Գահիրէ կը բնակէին :

«ՍԱՀԱՐԱՆ մերն է» յայտարարեց Ֆերաթ Ապպասի «կառավարութիւնը» ի պատասխան՝ Տըպրէի :

ՀԻՆ ՓԱՐԻԶՑԻ ՄԸ

ՀԱՊԻՊ ՊՈՒՐԿԻՊԱ

ՓԱՐԻԶ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

1924, Նոյեմբեր 23ին Ժան Ժորէսի աճիւնները կը փոխադրուին Պանթէոն : Ժողովուրդին մէջ՝ երիտասարդ Թունուզցի մը, նոր հասած, կարճահասակ, կապոյտ նայուածքով մը թուխ յօնքերու տակ, Հապիպ Պուրկիպա, 21 տարեկան ուսանող մըն է :

Արձանագրուած է իրաւագիտական համալսարանը եւ կ'ապրի Սէն-Սեվըրէն փողոցի մէկ փոքր պանդոկը: Եկած է «ամբողջական» ուսում մը ստանալու, համալսարանի ուսումը, բայց նաեւ կ'ուզէ ստանալ մեծ մայրաքաղաքին ուսումը այն հանրային դէմքին համար զոր կ'ուզէ ըլլալ :

Երիտասարդը չի գոհանար իրաւագիտական դասերէն: Աչալուրջ ունկնդիր մըն է Ուիլըմ Մարսէի արաբական գրականութեան դասերուն, կը հետեւի Ֆելիսիէն Շալէի փիլիսոփայութեան դասախօսութեանց : Սէնթ-Ան հիւանդանոցի մէջ, կ'ունկնդրէ հոգեբուժութեան դասերը, երբեմն ներկայ կ'ըլլայ նաեւ խորհրդարանի նիստերուն, շնորհիւ համայնավար երեսփոխան՝ փաստաբան Գերթուէնի որ մուտքի տոմսեր կուտայ Թունուզցի երիտասարդներուն: Յաջորդ տարին, կ'արձանագրուի քաղաքական գիտութեանց վարժարանը, սակայն դիւանագիտական ճիւղին մէջ չէ այլ՝ հանրային գանձին : Ինչո՞ւ: «Ձախերու Քարթէլին ժամանակն էր, կը նշէ, կը խօսուէր «դրամի պատին» մասին: Կ'ուզէի հասկնալ թէ ի՞նչ էր: Կը զգայի թէ գաղթավայրի վերածուած մեր կացութիւնը մեծ մասով հարստութեանց փոխադրութեան մեքենայութեամբ կապուած էր, ի վնաս մեզի: Պէտք է հասկնայի որպէս զի ցոյց տայի ...»:

Հապիպ Պուրկիպա աշակերտը, իբրեւ դասընկեր ունեցած է, ի մէջ այլոց, Տիտիէ Կրէկ, Ժագ Լիւսիուս եւ էրվէ Ալֆան: 1927ին 17րդ է 190 աշակերտի վըրայ: Իբրեւ ուսանող արթուն ուշիմութեան տէր մէկու մը յիշատակը ձգած է, արդէն կազմուած բայց ուշադրութիւն չգրաւող... («կը քաշուէի» կ'ըսէ այսօր խնդալով): Նոյն ատեն ամուսնացած է Ֆրանսուհիի մը հետ, իրմէ 14 տարու մեծ, պատերազմի այրի մը որ իրեն մանչ զաւակ մը կուտայ : Եւ երբ 1927ին, Թունուզի ճամբան կը բռնէ, իր գիրկը ունի նորածին մը :

Ինը տարի ետք, 1936ին, քաղաքական պարագլուխ մըն է որ Փարիզ կուգայ : Թունուզ վերադարձին արձանագրուած է իբրեւ փաստաբան, անդամակցած է Տեսթուրին որ ազգայնական կուսակցութիւն մըն է, հիմնուած 1920ին: Կ'անդրադառնայ սակայն թէ անզօր եւ անդամալոյծ կազմակերպութիւն մըն է: 1934ին, երիտասարդ փաստաբան անջատողական շարժում մը կը ստեղծէ եւ կը հիմնէ ինչ որ յետագային Նոր-Տեսթուր պիտի կոչուէր, ուժեղօրէն կազմաւորուած կուսակցութիւն մը, արդիական ըմբռնումով, լաւ ղեկավարուած եւ այնքան եռանդուն որ ընդհանուր կառավարիչը՝ Փերութոն աքսորել կուտայ ղեկավարները դէպի Հարաւ, 1934 Սեպտեմբերին: 21 ամիս ետքն է միայն որ նոր կառավարիչ մը Արման Կիյոն, որ նշանակուած է Ժողովրդական ճակատի կառավարութենէն քիչ առաջ, ազատ պիտի արձակէ Պուրկիպան եւ իր ընկերները:

Հազիւ արձակուած, կուսակցութեան ապայակոյտը զինքը Փարիզ կը ղրկէ որպէսզի փորձէ գործակցութեան գետին մը գտնել նոր կառավարութեան հետ — իրենց (Տեսթուրին) հետանկարը՝ անկախութիւնը, չանտեսեր հաւաքական աշխատանքի մը երկար հանգրուանները:

Փարիզի մէջ, 1936 Յուլիսին, զինքը կ'ընդունի Միջերկրական Բարձր Կոմիտէին ընդհանուր քարտուղարը՝ Շարլ-Անտրէ Ժիւլիէն եւ կ'առաջնորդէ արտաքին նախարարին՝ Փիէր Վիէնօ: Պուրկիպա պիտի չմոռնար այս սիրալիր ընդունելութիւնը եւ այն համակրանքը զոր Ֆրանսայի ղեկավարները ցոյց տուած էին իրեն :

Պլումի դահլիճին տապալումէն եւ Վիէնոյի մեկնումէն ետք, կացութիւնը կը փոխուի եւ կը յանգի 1938 Ապրիլի դէպքերուն: Թունուզի խռովութիւնները իբրեւ հետեւանք կ'ունենան Տեսթուրի ջախջախումը եւ ղեկավարներուն արգելափակումը :

Երկու տարի անցընելէ ետք Թունուզի եւ Թեպուրսուքի բանտերուն մէջ, Պուրկիպա եւ Նոր Տեսթուրի վեց ուրիշ ղեկավարներ (որոնց մէջ Պէն Եուսէֆ եւ Մոնճի Սլիմ), 1940 Մայիսին Ֆրանսա կը փոխադրուին (Մարսէյլի Սէն Նիքոլա արգելափակման կայանը): Հոնկէ է որ Պուրկիպա կը գրէ Թունուզի Տեսթուրի գաղտնի կազմակերպութեան ղեկավար՝ Տոքթ. Թամէրի յանձնարարելով որ շարքերը առանց վերապահութեան պաշտպանեն Դաշնակիցներու դատը :

1942ին կը փոխադրուի Լիոն, ապա Վանսիա (Էնի նահանգը), գերմանական յանձնախումբ մը կը ճանչնայ Թունուզցի բանտարկեալները եւ 1942 Դեկտեմբեր 12ին, արձակուած են եւ Իտալիա կը ղըրկուին: Մուսոլինի կը յուսայ օգտագործել այս ազգայնականները Հիւսիսային Ափրիկէի Ֆրանսական զինքերու դէմ : Կարճ ժամանակ մը կը մնայ Իտալիա ուր Ֆաշիստներու պնդումները կը յաջողին միայն քաղաքավար ճառ արտասանել տալ իրեն, Պարիի ձայնասփիւռի կայանէն, 1943 Ապրիլ վերջին: Կը հասնի Թունուզ, ուր կոլիստ իշխանութիւնը աւելի լաւ չի վարուիր հետը քան նախորդ իշխանութիւնը, որքան որ ոստիկանական քննութիւնը հաստատած է որ չէ գործակցած: Երկու տարի ետք կը մեկնի արեւելք, ուրկէ Թունուզ կը վերադառնայ միայն 1949 Սեպտեմբերին:

1950 Մարտին, կրկին Փարիզ է, հոն հոս կը գտնէ, միջավայր մը, մարդիկ որոնք իրեն ծանօթ են: Կը փայլի, կը մըտահոգէ, յուսախաբ կ'ընէ, կը հրապուրէ: Կը փայփայէ եւ կը սպառնայ : Կը թուի թէ այսքան դիմումներ, ճառեր, պնդումներ իրենց արդիւնքը կ'ունենան ու Յունիս 11ին, Ռոպեր Շումանը որ արտաքին նախարար է Թունուզի տեղակալ կը նշանակէ իր վստահութիւնը վայելող մարդ մը՝ նահանգապետ Լուի Փերիյէ եւ Թիոնվիլի մէջ կը յայտարարէ — «Նոր տեղակալը իբրեւ պաշտօն ունի առաջնորդել Թունուզը դէպի իր հարստութեանց ամբողջական զարգացումը եւ դէպի անկախութիւն, ինչ որ վերջին նպատակակէտն է Ֆրանսական Միութեան բոլոր հողամասերուն համար »:

Անկախութի՞ւնը : Կարգ մը ճշդումներ եւ մեկնութիւններ երեւան կը հանեն որ բառը աւելի առաջ անցած է քան նախարարին միտքը, բայց Պուրկիպա իր վըստահութիւնը կը յայտնէ: Առանց կենալու Շումանի խնդրոյ առարկայ դարձած անկախութիւն բառին վրայ, կ'ըսէ թէ Ֆրանսական քաղաքականութեան ազատական ուղղութիւնը, Թունուզի մէջ, պիտի իրագործէ «սիրտերու նուաճումը որ շատ աւելի օգտաշատ է քան՝ հողերու նուաճումը »:

Երբ Թունուզ կը վերադառնայ, «գերագոյն ռազմիկը» ինչպէս կ'անուանեն զինքը իր կուսակցութեան շարքայինները, Նոր Տեսթուրի մասնակցութիւնը կ'ապահովէ նոր կազմուած բանակցութեան դահլիճին: Բայց շուտ երեւան կուգայ որ ինչ որ Ֆրանսացիներուն համար զիջումներու սահմանը կը կազմէր, Թունուզցիներուն համար մեկնակէտ է միայն:

(Մնացեալը յաջորդով)

" ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ "

Ա.

«Բոլշեւիկների գաղտնիքները ոչ դու՛ն գիտես եւ ոչ ալ ես», կրկնում էր երբեմն Թայամի քառեակներից մէկի իր խմ կողմից «վերամշակուած» այս տողը «Յառաջ»ի հանգուցեալ խմբագիրը: Թերթի այժմեան խմբագրութիւնը մոռացել է ըստ երեւոյթին այս որքան սրամիտ, նոյնքան եւ ճշմարիտ խօսքը եւ, տպագրելով Հայաստանում վերջերս տեղի ունեցած մաքրագործումների լուրը, մի քիչ անխոհեմաբար խոստում է տուել իր ընթերցողներին, որ իր «իրազեկ աշխատակիցը» պիտի լուսաբանի «կուսակցական այս պարբերական երկրաշարժը»:

Այդ «իրազեկ» աշխատակիցը այս տողերը ստորագրողն է, որ առանց կեղծ համեստութեան յայտարարում է թէ ըստիպուած է հրաժարուել այդ վերագրումից այն պարզ պատճառով, որ բոլշեւիկների գաղտնիքները գիտնալ չէ տրուած ոչ ոքի:

Առնենք ամենաթարմ եւ ցցուն օրինակը: Ինչպէս յայտնի է, 1960ին լրանում էր Հայաստանի խորհրդայնացման, ինչպէս նաեւ Հայկոմկուսի կազմաւորման 40ամեակը: Դեռ նոյն տարուայ յունուարից նախապատրաստական աշխատանքներ սկսան կատարուել մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնելու այդ յոբելեանը: 1960 թուականը եկաւ ու անցաւ, բայց այն հարցին թէ՝ տօնուեցա՞ւ այդ յոբելեանը, «Յառաջ»ի «իրազեկ» աշխատակիցը որոշ պատասխան տալ չի կարող: Երեւանի թերթերը եւ մասնաւորապէս «Ս. Հ.»ը եւ «Կոմունիստ»ը սկսած անցեալ տարուայ Սեպտեմբերից լեցուն են նկարագրութիւններով 40ամեակի առթիւ կազմակերպուած հանդէսների, որոնք կատարուել են ոչ միայն Հայաստանում, այլ նաեւ «եղբայրական հանրապետութիւններում»՝ Վրաստանում եւ Ադրբէջանում: Միւս կողմից Հայաստանում ուր տեղի ունեցած տօնակատարութիւնը կրել է համաժողովրդական բնոյթ: Երեւանում դումարուել են երեք հանրապետութիւնների ակադեմիաների, համալսարանների, մանկավարժական եւ գիւղատնտեսական ինստիտուտների եւ գիտական այլ հիմնարկութիւնների միացեալ նստաշրջանները՝ նուիրուած Հայաստանի խորհրդայնացման 40ամեակին: Այդ կոնֆերանսներին մասնակցել են նաեւ Մոսկուայի, Լենինգրադի, Օտեսայի, Ռոստովի եւ Խոր. Միութեան միւս քաղաքների ականաւոր գիտնականներ: Հայաստանում կատարուած տօնակատարութեան մաս են կազմել խորհրդային հասարակական համար զոհուածների յուշարձանների կանգնումը, որոնցից ամենամեծը կանգնեցուել է Երեւանում, որտեղ վառւում է «անմահութեան խորհրդանշան յաւերժական անմար կրակը»: Մեծ հանդիսութեամբ բացուել է նաեւ «ռեվոլյուցիայի Թանգարանը»: Այդ առթիւ տեղի ունեցած միտինգին ներկայ է եղել մարշալ Բաղրամեանը, որ Հայաստան է եկել 40ամեակի հանդիսութեանց մասնակցելու համար: 40ամեակի տօնը կատարուել է նաեւ Հայաստանի քաղաքներում եւ շրջանային կեդրոններում, որոնցից մի քանիսին մասնակցօլ են «եղբայրական հանրապետութիւնների» քաղաքների եւ նոյնիսկ Խերսոնի (Ուկրայինա) եւ Ռոստովի մարզերի ներկայացուցիչները:

Ս. Հ.ի Հոկտեմբերի եւ մանաւանդ Նոյեմբերի թիւերի էջերի մեծ մասը բռնող այս հանդիսութիւնների նկարագրութեանց կողքին յիշատակւում է յետաձըգումը միայն Գերագոյն Խորհուրդի եւ Կուս. Կենտկոմի միացեալ նիստի, որ տեղի պիտի ունենայ յետագային:

Արդ, այս բոլորի հիման վրայ կարո՞ղ է «Յառաջ»ի «իրազեկ» աշխատակիցը ասել, որ Հայաստանի խորհրդայնացման 40ամեակ յոբելեանը կատարուել է Հայաստանում եւ կատարուել է մեծ ու բազմաթիւ հանդիսութիւններով: Թւում է թէ կարող է:

Բայց ահա նոյնինքն Խրուշչեւը Թիֆլիզում այս տարուայ Փետրուարի 10ին տեղի ունեցած եւ Վրաստանի յայտարարում է, որ անցեալ տարի Ադրբէջանը տօնեց խորհրդայնացման 40ամեակը եւ շուտով խորհրդային կարգերի հաստատման 40-ամեայ յոբելեանը կը տօնէ Հայաստանն ու Վրաստանը:

Ուրեմն Հայաստանում չի՞ տօնուել խորհրդայնացման 40ամեակը: Ապա ին-չո՞ւ համար էր այն բոլոր «ղալմաղալը», որ կազմակերպեցին հայ բոլշեւիկները անցեալ տարուայ Նոյեմբերին: Թիւրիմացութեան արդի՞ւնք էր:

Ի՞նչ կարող է ասել ընթերցողներին «Յառաջ»ի «իրազեկ» աշխատակիցը:

Միայն մի բան՝ «բոլշեւիկի գաղտնիքները ոչ դուք գիտէք եւ ոչ էլ ես»: Եւ թերեւս կարող է աւելացնել նաեւ, որ ... ոչ էլ Ս. Թովմասեանը, Մ. Ադոնցն ու Բ. Սարգիսովը, որոնք Հայաստանում խորհրդային կարգերի հաստատման 40ամեայ յոբելեանը համարելով « Հայ ժողովրդի ազգային մեծ տօնը» եւ յայտարարելով, որ « մեր պատմութեան ամենամեծ եւ ամենափառաւոր էջերը պարունակում են այն հերոսական պայքարը, որ մղեց է Հայաստանում սովետական իշխանութեան հաստատման համար», տօնում էին այդ յոբելեանը, առանց գիտնալու որ մանը, բէկէր, փաթէսը յուզման ձեռքը գրել է արդէն իրենց համար:

Այդ մասին յաջորդ անգամ:

Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

(1 Շար.)

ԵՐԲԵՄՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆԱՏՈԼՈՒՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀ. ԹԻՒՐ ԱՅՍՕՐ

—o—

ՀԱՅԵՐԸ ՍՎԱԶԻ ՄԷՋ

—o—

ՍՎԱՍ ԵՒ ԻՐ «ԱՅԳԻՆԵՐԸ»

Երկրորդ անգամն է որ կ'այցելեմ տափաստանային այս քաղաքը, ուր ամէն ճիշդ տասը տարի առաջ կատարեցի զինուորական պարտականութիւնս: Այդ առթիւ վեց ամիս մնացի Սվասի մէջ: Այս քաղաքին Հայութիւնը զրկուած է ամէն հաղորդակցութենէ: Կ'ուզէ գաղթել Պոլիս, բայց զուրկ է միջոցներէ, չի վստահիր ինքն իրեն: Ներկայիս Սվասի մէջ ապրող Հայերու թիւը հազիւ կը հաշուուի 200 – 250: Ասոնք առաւելապէս կը զբաղին ոսկերչութեամբ, սափրիչութեամբ, երկաթագործութեամբ: Կան նաեւ դերձակներ, դարբիններ, ժամագործներ, քանի մը մանր առեւտրականներ եւ մաս մըն ալ օրավարձով աշխատողներ: Գիւղական շրջանակներու մէջ ցրուած Հայերու մէկ մասը դեռատի պատանիներ են, երկու սեռէ:

Դժբախտաբար ցարդ ոչ մէկ վիճակագրութիւն կատարուած է ստուգելու համար Հայութեան թիւը Սվասի եւ առհասարակ Անատոլուի հեռաւոր եւ մօտաւոր գաւառներուն մէջ:

Գաւառաքաղաքները կողմէ երբեմն գաւառ զրկուած հոգեւորականներու տուած թիւերն ու տեղեկութիւնները չեն համապատասխաներ իրականութեան: Թուրքիոյ ներկայ Հայութեան շուրջ եղած ենթադրութիւններն ալ անճիշդ են: Անատոլուի բոլոր անկիւններուն մէջ, հեռաւոր թէ մօտաւոր, հազարաւոր Հայեր մնացած են, որոնք բոլորովին մեկուսացեալ կեանք մը ունին՝ գրեթէ անտեղեակ Պոլսոյ Հայութեան կեանքէն ու վիճակէն:

Աւելի քան քառասուն տարի՝ դերմարդկային պայքար մղած են անոնք, կորսնցուցած են շատ անգամ իրենց լեզուն եւ կրօնքը: Սվասի, Մալաթիոյ, Մարաշի, Անթէպի, Ուրֆայի եւ Թոքատի մէջ, դիւրաւ կարելի է հանդիպիլ այդպիսիներու, որոնք երջանիկ աշխարհ մը կերցած են չինել իրենց համար ու կ'ապրին այդ աշխարհին մէջ:

Իմ կարծիքով եւ հիմնուելով կարգ մը տուեալներու վրայ, այսօր Թուրքիոյ Հայութեան թիւը պէտք է հաշուել երկու հարիւր հազար: Դէչ չըլլար անշուշտ հիմնական մարդահամար մը կատարել եւ ճշդել թիւը Անատոլուի Հայութեան:

Սվասի մէջ այսօր կ'ապրին, ինչպէս ըսինք, 200 – 250 Հայեր: Վերջին տասը տարուան ընթացքին նոյնքան Հայեր գաղթած են Պոլսոյ եւ բառ մը իսկ հայերէն չգիտցող անչափահաս տղոց մէկ մասը այսօր Պոլսոյ հայ վարժարաններէն ընթացաւարտ են եղած կամ կը շարունակեն իրենց ուսումը՝ նոյնքան խանդավառ: Ասոնց մէջ կան նաեւ այնպիսիներ, որոնք նախակրթարանով ալ չեն գոհացած եւ իրենց ուսումը կը շարունակեն էտայեանի, Կեդրոնականի կամ Դպրեվանքի մէջ:

Այսօր Սվաս մնացած Հայերը հայախօս են, գրեթէ բոլորն ալ: Բայց մեծ մասը հայերէն գրել կարդալ չի գիտեր: Ոչ դպրոց ունին եւ ոչ ալ եկեղեցի: 25 – 30 տարի եկեղեցականի երես չեն տեսած եւ ոչ ալ այցելու հայրենակիցներ ունեցած են: Ապրած են ու կ'ապրին տակաւին տեսակ մը կղզիացած վիճակի մէջ, առանց հաղորդակից դառնալու արտասահմանի եւ Պոլսոյ իրենց ազգականներուն, ազգակիցներուն վիճակին: Ու դեռ այսօր իսկ կան դեռատի կամ երիտասարդ Հայեր, որոնք չեն մկրտուած:

Աւելի քան տարի առաջ Սվաս քաղաքը ունէր ութսուն հազար բնակչութիւն, քառասուն հազար Թուրքեր եւ քառասուն հազար Հայեր, գրեթէ կէս առ կէս: Հիմա ընդհանուր բնակչութիւնը հազիւ 50-52 հազար կը հաշուեն: Մէկ մասը գաղթական Թուրքեր են:

Մեծ մասով արհեստաւոր եւ գործաւորներ են Սվասի Հայերը: Կան առեւտրականներ ալ: Անոնք կը խոստովանին թէ երկար ատենէ ի վեր ազատ հակակրանքի եւ դժուարութեանց չեն ենթարկուած:

Վերջերս, մասնաւոր որոշումով վերադարձուած են իրենց պապենական տուները ու պարտէզները, որոնք գրաւուած էին կառավարութեան կողմէ: Այժմ դարձած են սեփականատէրը իրենց հին կալուածներուն: Շրջակայ գիւղերու մէջ եւս սկսած են իրենց կալուածներու տէր դառնալ Հայերը: Բացառութիւն կը կազմեն ազգապատկան կալուածները միայն:

Սվասի եկեղեցիները չկան այլեւս: Եկեղեցապատկան հողերուն վրայ, այսօր, բարձրացած են մեծ շէնքեր: Անվթար մնացած է Ս. Նշան եկեղեցին, որ վերածուած է մթերանոցի, իսկ Արամեան վարժարանը փոխակերպուած է «Իժամ Հաթիպ Օքուլու»ի:

Սվասի Հայերը ամփոփուած են գլխաւորաբար մէկ թաղի մէջ եւ իրարու հետ մօտիկ շփում ունին: Աքանչելի Հայեր են: Խառն ամուսնութիւններ գրեթէ չունին: Աղջիկներ եւ երիտասարդներ կանուխէն կ'ամուսնանան եւ ընտանիք կը կազմեն: Աւանդապահ, հայրենասէր եւ հաւատաւոր Հայեր են: Այսօր հրաժարած են նաեւ իրենց երբեմնի երազէն, որ էր՝ եկեղեցի եւ դպրոց ունենալ: Թէեւ այդ ուղղութեամբ ձեռնարկներ կատարած եւ գումար մըն ալ գոյացուցած են, բայց իրենց վերջոյ իրենց միջոցները բաւարար չեն եղած՝ իրականացնելու համար այդ փափաքը: Միջոց մը խորհած են թէ արտասահմանի, մանաւանդ Հիւսիսային Ամերիկայի իրենց եղբայրները օգնութեան պիտի փութան եւ պիտի շինեն իրենց եկեղեցին ու դպրոցը, բայց այսօր այլեւս ատկէ ալ կտրած են իրենց յոյսը եւ կը գոհանան իրենց վիճակով:

Սվասի մէջ երբեք չէք հանդիպիր հայ մուրացկանի: Մեծ մասը հազիւ ինքնապահ, ապրած են պահելով իրենց արժանապատուութիւնը:

Կարծուածէն աւելի սուղ է ապրուստը: Հացը, շաքարը, միսը համեմատաբար շատ աւելի սուղ է:

×

Անատոլուի Փոլքլորական երգերուն մէջ, ընդհանրապէս կը խօսուի Սվասի այգիներուն մասին: Բայց կրնաք շրջիլ օրերով եւ ամիսներով, Սվասի ծակն ծուկը, առանց այգիի մը հանդիպելու: Այգին, Սվասի խորհրդանշանը, չի գոյեր երբեք Սվասի մէջ:

Կասկած չկայ թէ Անատոլուի մէջ վերջին 30 – 35 տարիներու ընթացքին տեղի ունեցած բազմաթիւ նշանակալից փոփոխութիւններ՝ վարչական, կրթական եւ ընկերային հողի վրայ, եւ բերուեցան բարեբեր յաջողութիւններ տնտեսական եւ քաղաքական մարզերու մէջ:

Անատոլուի մէջ ճամբորդելը հաճոյք կորի չէ: Թէեւ կարգ մը վայրերու

UN PEUPLE
qui ne veut pas mourir

5.

C'est ainsi que la tragédie s'est nouée : tout le monde abandonne les Arméniens, qui demeurent seuls en face du sultan. Celui-ci suscite une hostilité factice entre les Arméniens chrétiens et les Kurdes musulmans. En 1894, 300 Arméniens sont massacrés et quelques villages brûlés. Les grandes puissances s'émeuvent alors et imposent au sultan des réformes illusoires. Abd-ul-Hamid les accepte en octobre 1895, mais, à l'heure même où il signe l'édit de réforme, il donne le signal des massacres. Ce fut une affreuse tuerie, où périrent plus de 80.000 Arméniens. L'Europe assista, horrifiée, mais impuissante, à l'extermination. Impuissante parce que, nous l'avons vu, elle était divisée par des intérêts contradictoires. Les principales puissances intéressées, l'Angleterre et la Russie, s'observaient jalousement et aucune des deux n'aurait supporté que l'autre arrêtât l'effusion de sang par une intervention qui aurait augmenté son influence en Proche-Orient.

Victimes du soi-disant «concert européen», les Arméniens se rapprochèrent une fois de plus, avec le nouveau patriarche Ormanian, de celui qui porte désormais dans l'histoire le nom de sultan rouge. Il consentit à une amnistie qui n'avait pas le pouvoir de ressusciter les morts et, au cours des dix années qui suivirent, les Arméniens reprirent peu à peu leur place traditionnelle dans l'empire ottoman, tandis qu'ils établissaient des relations amicales avec les autres minorités nationales de Turquie, notamment avec les Kurdes. Les Arméniens saluèrent avec enthousiasme la révolution Jeune-Turque de 1908, ce qui n'empêcha pas 20.000 d'entre eux d'être encore massacrés.

Quand la Turquie s'engagea dans la guerre de 1914, les Arméniens l'assurèrent encore une fois de leur loyauté. Mais des frictions ne tardèrent pas à se produire à cause des mauvais traitements dont se plaignaient les troupes d'origine arménienne. Le 27 Mai 1915, sous prétexte que la fidélité des Arméniens était douteuse, le Gouvernement turc décida la déportation en masse de toute la population arménienne en Syrie et en Mésopotamie. Cette opération fut menée avec une barbarie sans exemple et fit beaucoup plus de victimes que tous les massacres précédents. On estime, en effet, que, sur 1.800.000 personnes que comptait alors la communauté arménienne de Turquie, un tiers, c'est-à-dire 600.000 périrent au cours du transfert (1).

L'attitude des puissances de l'Entente à l'égard des Arméniens se modifia alors. Les Russes ayant conquis au début de 1916 l'Arménie turque proclamèrent la libération du peuple arménien du joug turc, mais en même temps ils essayèrent d'empêcher les survivants de retourner chez eux, car ils avaient l'intention de faire de la région une colonie de Cosaques. Asquith en 1916 et Balfour en 1918 proclamèrent leur résolution d'assurer l'indépendance de l'Arménie d'après le principe de l'autodétermination.

L'ARMENIE DISPUTEE

On se doute que la Révolution russe de 1917 ne simplifia pas, les choses. Les anciens alliés de la Russie ne tardèrent pas, en effet, à considérer comme leur bien propre les territoires qui bordaient la mer Noire. Le 4 Juin 1918, deux membres du parti Dashnakiste (la Fédération socialiste révolutionnaire qui avait été créée à Tiflis en 1890) avaient signé à Batoum avec le gouvernement turc un traité aux termes duquel la frontière de l'Arménie était fixée aux mêmes points que la frontière russo-turque antérieure à 1878. Mais la défaite de la Turquie et l'armistice de Moudros (30 Octobre 1918) empêchèrent ce traité d'être ratifié. Les troupes turques furent obligées par les puissances victorieuses de se retirer jusqu'à la frontière de 1914. Les Anglais attisèrent alors les disputes territoriales entre les Républiques transcaucasiennes : Arménie, Géorgie et Azerbeïdjan. Les Soviétiques, qui avaient entre-temps triomphé des armées contre-révolutionnaires de Denikine réapparurent, en Novembre 1919, sur les bords de la mer Noire et conclurent leur premier accord avec le gouvernement nationaliste turc d'Ankara.

JACQUES MADAULE

(à suivre)

(1) *N.D.L.R. - « Haratch » : Le chiffre réel est malheureusement de beaucoup supérieur. Des sources autorisées sont d'accord pour l'estimer à plus d'un million.*

…հանգստաւէտ պանդոկներ, բայց գա-կան տուներու մէջ կան միայն երկյարկանի խաներ, վարը անասուններուն յատկացուած, իսկ վերը՝ ճամբորդներուն, ուր եթէ օճիկներ ու մլուկներ իսկ չվխտան, սենեակներու եւ արտաքնոցներու գարշելի հոտը յատակի ճեղքերէն ներս կը խուժէ։ Սնունդը տարրական է, բայց գինները բարձր։ Շատ բան տուժած է հին օրերու հիւրասիրութիւնը, երբ գիւղապետը պատիւ կը համարէր ճամբորդը իր տան մէջ հիւրընկալել։ Անոնք հիմա աղքատ են աւելի, եւ չեն ուզեր իրենց վրայ կասկած հրաւիրել՝ օտարական մը ընդունելով։ Ճամբաները մեծ մասամբ վերաշինուած են եւ կամուրջները ամրապնդուած։ Երկրին խորերը ճամբորդած ժամանակ՝ ահագին տարածութիւններու անմարդաբնակ ըլլալը աւելի կ՚ազդէ ճամբորդին վրայ։

Օրեր կրնաք ճամբորդել առանց մարդկային շունչի մը կամ գիւղի մը հանդիպելու։

Գիւղերու մէջ ժողովուրդը անհաւատալի աստիճան աղքատ է։ Դեռ կան նաեւ մշակութեան նախնական ձեւեր ունեցող գիւղեր, որոնց բնակիչները մեծ շահեր չեն ապահովեր։ Գիւղացիները նոյն խաղաղ, քաղաքավար եւ հնազանդ ժողովուրդն են։ Առ հասարակ զուրկ են ցաւի զգացումէ, ըլլայ իրենց՝ ըլլայ ուրիշի անձի վրայ։ Լաւ պայմաններու տակ չեն ապրիր, առանց որեւէ հանդիսաի՝ միայն իրենց անասուններուն չափ լաւ։ Դժբախտութեան դէմ որեւէ պաշար չունին. իրենց մէկ ձեռք կարկտուած հագուստը կը ծառայէ ամէն պարագայի, քնանալու ժամանակ թէ արթուն։ Հազիւ մութը իջած՝ կը պառկին քնանալու համար առանց ճրագ վառելու, եւ արեւին հետ կ՚արթննան աշխատելու համար ճիշդ այնքան՝ որքան անհրաժեշտ է։ Առ հասարակ ցանկութիւն չունին հարստանալու կամ իրենց պայմանները լաւացնելու։

Գիւղի տուները լուռ են, դռները գոցուած եւ պատուհանները ծածկուած։ Կիները ձայն տալով իրար չեն կանչեր։ Ընկերային կեանք գրեթէ չկայ եւ ընտանիքները իրարու չեն երթար գար։

Կան կարգ մը մենաշնորհներ եւ արգելքներ, որոնք կը կաշկանդեն առեւտուրը։ Շատ կանուխ է արդար վճիռ մը տալու համար,—ժողովուրդի մը կեանքը սերունդներով կը չափուի։ Չենք գիտեր թէ Թուրքիոյ որդեգրած նոր օրէնքները ի՞նչ արդիւնք պիտի տան։ Այսօր մասնաւոր գործաշարժ մը կայ նախակրթարաններ բանալու՝ Անատոլուի ամէն մէկ անկիւնին մէջ։ Իսկ քիչ շատ արմատ ունեցող դպրոցներուն մէջ տղոց կը սորվեցնեն նորայոյն գաղափարներ։ Եթէ անոնք իւրացնեն այս գաղափարները, այլեւս պիտի չառաջնորդուին կուրօրէն եւ բռնապետութիւնը անկարելի պիտի դառնայ։ Ուրեմն, ապագան ցոյց պիտի տայ թէ որքան պիտի յաջողի այս փորձը։

Կ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

(3)

ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ՔՆՆԱԴԱՏ

—o—

Փետրուար 17ին տեղի ունեցաւ «Համազգային»ի հերթական դասախօսութիւնը, որ նուիրուած էր Գրական քննադատ Յակոբ Օշականի։ Դասախօսն էր Մ. Գարսամեան։ Օրուան նախագահն էր ընկեր Զպուքճեան, որ ներկայացուց դասախօսը։

Նորավիպագրին հետ յայտնուած է, ըստ դասախօսը, նաեւ գրական քննադատը, բացառիկ ինքնատպութեամբ, իրմէ առաջ արեւմտահայ գրականութեան մէջ կային քննադատներ։ Եղիա Տէմիրճիպաշեան քննադատութեան բերած է իր տուրքը «Գրական եւ իմաստասիրական շարժում»ին եւ «Իմաստասիրական բառարան»ին մէջ։ Ա. Արփիարեան քննադատելու իր մեթոտն ունեցած է։ Գրիգոր Զոհրապ՝ իր «Ծանօթ Դէմքեր»ը։ Հրանտ Ասատուր՝ իր «Դիմաստուերներ»ը։ Արտ. Յարութիւնեան՝ համանուն վերնագրով ուսումնասիրութիւններու շարք մը։ Ա. Չօպանեան՝ իր «Դէմքեր»ը երկու հատորներով, եւ Հ. Ս. Երեմեան իր «Գրագէտ Հայեր»ը տասը հատորներով։

Օշականի քննադատութիւնը ուրիշ արուեստով ու մտահոգութիւններով կը ներկայանայ։ Հակառակ իր ծախնդրութեան եւ չափազանցութիւններուն, Օշական բերած է ընդարձակ եւ բեղնաւոր վաստակ մը։ Անոր յատկանիշներէն մէկն է արհամարհանքը՝ հանդէպ բոլոր միջակութիւններուն, եւ դժգոհութիւն՝ առհասարակ գրական ամէն երեւոյթի հանդէպ։

Քննադատութեան մէջ հարթելու տարազը իրեն եղաւ միշտ և բրտութեան հաւասարելու աստիճան։ Անարդար հարուածներ անշուշտ տուաւ, բայց ոչ ոք կրնայ ժխտել, որ իր հարուածները շատերուն համար բարերար եղան։ Նոր հոսանք, նոր մտայնութիւն եւ արտայայտելու նոր ձեւեր բերաւ մեր գրականութեան մէջ։ Ոչ միայն միջակութիւններուն ուղղուած էին իր հարուածները, այլ նաեւ արդէն համբաւի տիրացած հեղինակութիւններու։

Հասարակաց դատաստանն այն էր թէ Օշական գիտական տարազներու քննադատը չէ, ան կը թեքի դէպի տպաւորապաշտութիւն։ Թէ՝ իր դատումները տեւական չեն եւ միշտ նախապաշարումներու ենթակայ ծայրայեղութիւններու կ՚երթայ։ Թէ՝ արուեստի մտահոգութիւններէ աւելի, համակրութիւններէ կը խթանուի։ Ինքզինք գրական վերնատան սանդուխին գլուխը կը դնէր, եւ այդ բարձունքէն աստուածներու արհամարհանքով կը նայէր ուրիշներու վրայ։ Իր բանադրանքէն չէին կրնար ազատիլ ամէն անոնք, որ իրեն պէս մտածելու, դատելու եւ կռուելու անընդունակ էին։

Իբրեւ ընդհանուր տեսակէտ, պէտք է արձանագրել, որ իր ընդարձակ վերլուծումներուն առարկայ ըրած է այն հեղինակները, որոնց անձին ու գործին հանդէպ անվերապահ հիացում եւ յարգանք ունեցած է։ Այն տպաւորութիւնը կը կըրենք, իբրեւ թէ ուսուցչի իր խօսքը աշակերտներուն կ՚ուղղէ։ Օրը օրին, առանց շաղախի ու ներքին կապի քով քովի եկած տպաւորութիւններ են անոնք յաճախ։ Գրագիտութեան, ոճի, լեզուի եւ համաձայնութեան կանոններու շարք մըն են երբեմն ալ։

Այդ ուսումնասիրութիւնները, կարգ մը վերապահումներով մէկտեղ, երկարաշունչ գործեր են նուիրուած Միսաք Մեծարենցի, Ռուբէն Զարդարեանի, Եղիշէ Չարենցի, Յովհ. Թումանեանի եւ Տիրան Չրաքեանի։

Յակոբ Օշական մտնեցած է նաեւ իր գործին ու արուեստին, ընդարձակ աշխատութեան մէջ, «Ինքնադատութիւն» խորագրով, որ տակաւին անտիպ կը մնայ, եւ ուր կը փնտռէ խորքը եւ ձեւը հաւասարապէս։ Արեւելահայ գրականութեան հանդէպ իր վերապահումները կ՚արդարացնէ անով որ հոն նուազ մտահոգ էին ձեւին, արտայայտելու շնորհներուն համար։ Այս կերպով իր հիացումները կ՚երթային արեւմտահայ գրականութեան այն հեղինակներուն ի նպաստ, որոնց մօտ խորք եւ ձեւ ներդաշնակ կը քալէին։ Գրականութիւն եւ արուեստ ուրիշ կերպով կ՚ըմբռնէր ան։ Իր գիրքը կը զգուշանար ուրիշներուն համար ընտանի եւ սովորական թուող նիւթերէն.— հողի փրկութիւն, ժողովրդային լուսաւորում, հայրենասիրութիւն, բարոյախօսութիւն, կռիւի տենդ, լալկանութիւն, ողբասացութիւն անէծք ու հայհոյանք ներկայացնող հրապարակախօսական նիւթերէն։

Դասախօսութենէն վերջ, ներկաները զանազան հարցեր տուին, որոնց դասախօսը պատասխանեց։

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԻՐԱՒԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

Կատարուեցաւ իրաւագիտութեան համալսարանի մը բացումը։ Դասընթացքներուն կը հետեւին հիմնարկութեանց ղեկավարներ, անձնակազմերու վարիչներ, դատարաններու եւ թաղային կոմիտէներու նախագահներ։ Առաջին դասախօսութիւնը ըրած է Ս. Ոսկանեան «Հասարակութեան դերը հակահասարակական երեւոյթներու դէմ մղուող պայքարին մէջ»։ Համալսարանի նպատակն է ունկնդիրներուն ծանօթացնել իրաւաբանական խնդիրներ։

ԼԵՉԱՆ գիւղի բնակիչները տարիներ շարունակ երազած էին «Ջուխ աղբիւր» առատորակ ջուրը գիւղ բերել։ Միայն այս տարի իրականացաւ տարիներու իրենց երազը։ 3.5 քիլոմեթր հեռաւորութենէ յաջողած են ջուրը գիւղ բերել եւ արդէն փողոցներուն եւ թաղամասերուն մէջ զետեղուած են ջուրի ծորակներ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

—o—

ՎԱԼԱՆՍ, (Յատուկ).— Եղանակի Փրոմոսիոն – Լիկի 14րդ ախոյենական մրցումը տեղի ունեցաւ Կրընոպլի մէջ, ընդդէմ «Նորքափ» զօրաւոր խումբին։

Հակառակ Հայ-Մարզականի վերջին երկու փայլուն յաղթանակներուն, մեր մարզիկները, իրենց վրայ դրուած յոյսերը ի դերեւ հանելով, եղանակի ամենադէշ խաղերէն մին խաղացին։ Սկիզբէն իսկ երեւան եկաւ Ֆրանսացիներուն գերազանցութիւնը եւ վարպետ խաղարկութիւնը, շնորհիւ իրենց յառաջապահներու գեղեցիկ փասերուն եւ սաստիկ հովին, առաջին կիսախաղին Ֆրանսացիները նշանակեցին երկու կէտեր, Բ. կիսախաղին, մեր յառաջապահներու գիծը շատ մը առիթներ կորսնցուց եւ մերինները պարտուեցան 0ի դէմ 2ով։

Հայ-Մարզականը, իր երկու խումբերով, Պահեստի եւ կրտսեր ներկայացաւ Գոմոն լէ Վալանսի դաշտին վրայ իր ախոյենական մրցումը կատարելու համար։ Մեր կրտսերները քաջալերուած իրենց անդրանիկ եղբայրներէն, մրցումը շահեցան 0ի դէմ 8ով։

Պահեստի խումբը, եռանդուն խաղէ մը ետք յաղթեց 0ի դէմ վեցով։

Եղանակին փակը միշտ մեր կրտսերներուն կը պատկանի, որոնք ցարդ կատարած են Լիկ-Լիոնէզի բաժակախաղի հինգ մրցումներ, տանելով հինգ փայլուն յաղթանակներ, հասնելով տրմի ֆինալի եւ ներկայացնելով Տրոմ-Արտէշի միակ ներկայացուցչական խումբը, ինչ որ մեծ պատիւ մըն է Հայ-Մարզականին համար։

Հայ-Մարզականի վարչութիւնը 1960-1961 եղանակին, իր չորս խումբերուն համար մեծ ծախք կը նախատեսէ։ Այս ծախքը գոցելու համար հասոյթի միակ աղբիւր ունի — կիրակնօրեայ մրցումները, անդամավճարները եւ մէկ երկու պարահանդէսներ։

Աւելորդ է ըսել թէ այս աղբիւրները բաւական չեն, ներկայ անտեսական դժնդակ պայմաններուն մէջ։ Չկա՞ն առատաձեռն հայրենակիցներ, որ ստանձնեն պատուոյ նախագահութիւնը։ Վալանսի մարզիկներու իսկական շտեմարան մըն է, ունինք, եւ օրէ օր կը հասնին նոր մարզիկներ։

ԱԶԱՏ-ՄԱՐԶԻԿ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԸՆՏԱՆԻՔ, ամսաթերթ, Յունուար, 1961, Վենետիկ (Իտալիա)։

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ Հայ գրականութեան համայնապատկերին վրայ, բանախօսութիւն՝ Հրաչ Քաջարենցի։ Պէյրութ 1960։

ՍԻՈՆ պաշտօնական ամսաթերթ, Երուսաղէմի հայ պատրիարքարանի, Յունուար, 1961։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (149)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

—o—

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Այս Թորգոմի ամենօրեայ, սովորական ծէսն էր, որ կատարում էր աշխատանքի գնալուց առաջ։

Ճշմարիտն ասած՝ նա իր պարտքն էր համարում այդպէս վարուելու, որովհետեւ պարտաւորուած էր զգում այդ երեք հոգու առաջ. չէ՞ որ ինքն էր պատճառ եղել նրանց այստեղ գալու ...

Մի տարուայ մէջ Թորգոմը եղել էր տարբեր աշխատանքների վրայ, բայց այն օրից, երբ նշանակուել էր վերակացու՝ առաւօտը պէտք է շուտ զարթնէր, վարպետներին ու մշակներին հաւաքէր գործատեղ՝ եւ հսկէր, որ աշխատանքը կանոն[illegible] հանի։

Բայց նա ոչ միայն հսկում էր միւս վերակացուների նման, աշխատում էր ինքն էլ, որպէսզի արդարացնի Վարազ իշխանի վստահութիւնը. դրա հետեւանքով եւ սեփական տունը դանդաղ էր շինւում. ուստի երբ ընկերները, ծանօթները հարցնում էին, թէ ե՞րբ է պսակուելու, պատասխանում էր.

— Երբ տունս աւարտեմ ...

Այս կարծիքի էր եւ մայրը. «Բանի, տղաս, չունենք մեր օթեւան, մեր թոնիր, մեր երդիկ՝ կարելի չէ։ Շինենք մեր տուն՝ յետոյ Աստուծով»։

Իսկ ծանօթ քահանայի այն հարցին, թէ «է, տղաս, ե՞րբ պսակեմ քեզ»,— Թորգոմը պատասխանում էր անփոփոխ, «Տունս աւարտեմ՝ յետոյ»։

— «Իսկ ե՞րբ կ՚աւարտես, տղաս»...

— Շուտով, շուտով ...

Ու կառուցում էր։ Պէտք է ասել, որ տան աշխատանքներին մասնակցում էին մայրը, երբեմն եւ Մինայի հայրը։

Թորգոմի ընկերները՝ Յովսէփն ու Վարդանը նոյնպէս շինում էին իրենց տները, որ համարեա կից էին Թորգոմի տեղին։ Օրուայ աշխատանքից դառնալով՝ Թորգոմը նախ-ճաշում էր, հանգստանում մի փոքր եւ գնում իր տան վրայ աշխատելու։

Օրէցօր բարձրանում էին պատերը, ուրախութիւն բերելով ոչ միայն իրեն Թորգոմին, այլեւ մօրը եւ աներոջը, որ ամէնից աւելի էր շտապում աղջկան ամուսնացած տեսնելու։ Երբեմն տան կառուցումը դիտելու էր գալիս եւ Մինան. սա խնդուն, գրեթէ մանկան ժպիտով ու հետաքրքրութեամբ էր նայում տան վրայ կատարուող աշխատանքը, թւում էր՝ աւելի է հրճւում ապագայ օթեւանի համար, քան միւսները։ Թորգոմը ջանում էր այդ ամառ վերջապէս պատերը բարձրացնել եւ կտուրը ծածկել։ Բայց կառուցումը, հակառակ իր կամքի, դանդաղ էր կատարւում. սկսում էր աշխատել թէ չէ՝ օրը մթնում էր։ Այս էլ պիտի ասել, որ Թորգոմն ամէն աշխատանք կատարում էր ինքը. պատրաստում էր դուռ, լուսամուտ կամ դերաններ էր հարթում, եւ երբեք անգործ չէր մնում, ու մայրը միշտ խրախուսում էր.

— Աստուծով շինենք մեր տուն, բերենք մեր հարս ...

Թորգոմի երազը նոյն էր հարկաւ. բայց երբ նկատում էր մօր թաքնուած ուրախութիւնը՝ մտածում էր, որ տունը նրա համար ամէն ինչ էր՝ գերագոյն մի բան, ուստի ջանում էր մօրը չզրկել այդ ուրախութիւնից, տալ նրան այն մեծ հաճոյքը, ինչ բաղձում էր նա։

— Շուտով, մայր, շուտով կը շինենք եւ ամէնը կը լինի քո սրտով։

— Հա, Թորգոմս, կ՚ուզեմ տեսնեմ ու մեռնեմ ...

Աշխատանքի ժամանակ, երբ Թորգոմը նկատում էր Մինան նոյնպէս կամենում էր օգնել իրեն՝ երբեմն ուրախ թեքւում էր դէպի նրա ականջը եւ շշնջում. «Շուտով կ՚աւարտենք մեր տուն եւ դու կ՚ըլլես մեր հարս»... Աղջիկն ինքն էլ թէեւ սպասում էր դրան, բայց կարմրում էր կակաչի պէս, եւ աչքերը դառնում էին երազային։

Այս աշխատանքների միջոցին Թորգոմը երբեմն յիշում էր անտառի դէպքը եւ մտածում, թէ արդեօք մարդիկ մոռացե՞լ են այդ եւ վրէժխնդիր չե՞ն լինի սպանուած իշխանի համար... Բոլոր նշաններից նա հասկացել էր, որ սպանուածը իշխան էր, բայց թէ ո՞վ է — չէր կարող իմանալ։ Նրան թւում էր, թէ նրա հետ եղած մարդիկ ճանաչեցին իրեն եւ ուրեմն կարող են գալ մի օր... Բայց իսկոյն էլ վանում էր այդ միտքը։

Սակայն վանել դժուար էր, քանի որ առիթներ էին լինում կասկածելու։ Հազիւ տասն օրուայ եկած՝ նա մի օր իմացաւ, որ Շահապ իշխանը գրութիւն է ըստացել՝ մի սպանութեան մասին, պահանջում էին սպանողին յանձնել սպանուողի եղբօրը։ Վարազը չգիտէր եւ չէր էլ կարող իմանալ, թէ վերջին եկողներից ո՞րը կը լինի դա, ու չհետապնդեց։ Բայց միայն հետաքրքրուեց, թէ վերջին նորեկներից ո՞վ է մարդ սպանել։ Մեծ մասամբ ասում էին՝ չգիտեն, իրենց յայտնի չէ ....

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՊԱՏԿԵՐԱՍՓԻՒԹ

Ցայտագիր

« MUSIQUE POUR VOUS »

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ՝ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 28

Երեկոյեան ժամը 10

ՇՈՒՇԱՆ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

Քառամամեայ Քաջատաղանդը

Տաւիզի Միջազգային Ա. Պսակուոր

Փարիզի պատկերասփիւռ կայանի հրաւէրով կը նուագէ՝ Սքարլաթթի, Փրոքո–Ֆիէվ, Վիրճիլիօ Մորթառի :

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԷՆ

Գ. Ցարութիւն Արզումանեան իր ծնողքին Տէր եւ Տիկին Մովսէս Արզումանեանի մէկ տարեկան ՅԱՌԱՋ կը նուիրէ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ.— Տէր եւ Տիկին Գարեգին Մարտոյեան եւ զաւակները, խորին շնորհակալութիւններ կը յայտնեն Համաչարսանձագի Հայր. Միութեան Լիոնի եւ Գոմոնի մասնաճիւղերուն եւ բոլոր անոնց որոնք գրաւոր կամ անձամբ ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց եղբօր եւ հօրեղբօր մահուան առթիւ (Ամերիկա) :

Այս առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 40 Ն. Ֆ. կը նուիրեն Լիոնի մասնաճիւղին : Ստանալ անդւոյն վրայ եւ տասը Ն. Ֆ. Սողոմոն Թէհլիրեան սրահին (Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Երէցկին Էլիզ Փայլակեան, եւ զաւակները՝ Խանճեան, Խարեան, Տատեան ընտանիքները, թոռները՝ Ժիրայր, Արմենակ, Հրանտ, Արտէն եւ Էլիան, ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Մովսէս Փայլակեան եւ զաւակները, Փայլակեան եւ Մեսէրքճեան ընտանիքները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Կաթ. Պատուիրակ Սերովբէ Եպիսկ. Մանուկեանի, քահանայ հայրերուն, դպրաց դասին եւ Հոգաբարձութեան, Առնուվիլի Վարաղայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ դպրաց դասին եւ Հոգաբարձութեան եւ բոլոր անոնց որոնք իրենց մասնակցութիւնը բերին

ԱԴԴԷ ՔՀՆՑ. ՓԱՅԼԱԿԵԱՆԻ

յուղարկաւորութեան եւ վշտակից եղան անոր պատճառած սուգին :

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանի յաջորդ հաւաքոյթը այս Չորեքշաբթի ժամը 21ին, Քաւէի վերնայարկը : Նիւթ՝ վիճաբանական՝ «Հայ կուսակցութիւններու ծագումը եւ իրենց դերը հայ ճակատագրին հանդէպ » :

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

Կիրակի, Մարտ 12, ժամը 14·30ին

Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ

47, RUE DES ECOLES

Ի նպաստ Սէնթ – Իլէր տիւ – Թուվէի ուսանողներու բուժարանին :

Բարձր հովանաւորութեամբ՝

ԺԱՆ ՍԱՐԱՑԻ

Փարիզի Համալսարանի վերատեսուչ

Կը նախագահէ՝

ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ՍԱՐԱՑ

Կը մասնակցին՝

Լուիթիս Տէ Լուս (Սպանիա), Անճալի Տէվի (Հնդկաստան), Էլվուտ Փեթերսըն (Միացեալ Նահանգներ), Էթսուքօ Թաքանօ (Ճափոն), ուսանողական ժողովրդական խումբեր եւ գեղարուեստական կազմակերպութիւններ կը ներկայացնեն իրենց երկիրները —

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պրազիլ, Կովկաս, Սպանիա, Միացեալ Նահանգներ, Հունգարիա, Հնդկաստան, Իսրայէլ, Ճափոն, Լիթուանիա, Մադագասքար, Մեքսիկա, Լեհաստան, Վիէթնամ :

Հայկական բաժինը կը ներկայացնեն.—

ՍՕՍԻ ԽՈՒՄԲԸ

ՆԱՑԻՐԻ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

եւ

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

ՏՈՄՍԵՐԸ.— 5, 4, 3, 2 Ն. Ֆ.

Դիմել Սորպոնի գանձապաններուն :

ՆՈՒԷՐ

Փարիզի Ազգ.ի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ ի նպաստ իր Օգն. Մնտուկին, Մոնթէ Գառլոյէն Պ. Մուշեղ Ճիէրճեանէ 1000 Ն. Ֆ. :

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, Յոյներու սրահը, ,5 Րիւ Պոնֆուա: Խիստ կարեւոր օրակարգ :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Աշակերտներուն կողմէ կազմակերպուած թատերական ներկայացում մը՝

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 5

Կէսօրէ ետք ժամը 3·30ին

Կը ներկայացուին

ԹԷՈԴՈՐ ՍԱԼՀՈՒՆԻ

Ողբերգութիւն չորս արար

LE COLIS DE Mr. DOMINIQUE

Զաւեշտ մէկ արար

ԵՐԿՈՒ ՀՆԱԿԱՐԿԱՏՆԵՐԸ

Զաւեշտ մէկ արար

Միջնարարին՝ արտասանութիւններ

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր ազգայինները :

ԾԱԽՈՒ Է

Պանեէօյի մէջ, ծախու է ազատ փավիյօն մը, չորս սենեակ, խոհանոց, մառաք, տուշ, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, 250 քառակուսի մեթր հողով, աշխատանոց մը եւ պտղատու ծառեր : Կայ նաեւ անջատ բնակուած տուն մը : Դիւրամատչելի պայմաններ, գրել եւ ժամադրուիլ հետեւեալ հասցէին.—

Գ. Կարապետեան, 25, Րիւ Հայկ Թըպիրեան, Պանեէօ, (Սէն) :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ
ԼՈՒՍԵՂԷՆ ՇԻՐԻՄՆԵՐ

ԳՐԱԿԱՆ ԴԻՄԱՍՏՈՒԵՐՆԵՐ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Գին 10 Ն. Ֆ.

Կը ներկայացուին Ա. Ահարոնեան, Թուրքէն, Լեւոն Շանթ, Ն. Աղբալեան, Յ. Օշական, Շ. Միսաքեան, Թորգոմ Պատրիարք, Բաբգէն Կաթողիկոս, Յակոբ Մալաքեան, Արշակ Չօպանեան, Ե. Տէր–Անդրէասեան, Ա. Խաչատրեան, Գուրգէն Ալէմշահ, Հրանդ Ալեանաք : Պատկերազարդուած 16 նկարներով :

×

ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ

ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Կը ներկայացնէ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ

ՅԱԿՈԲՈՍ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Կը ներկայացնէ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Վերջին այս երկուքը մէկ հատորով, պատկերազարդ :

Շքեղ տպագրութիւն 7·50 Ն. Ֆ.

Պարզ տպագրութիւն 5 Ն. Ֆ.

ԾԱԽՈՒ Է

Վիրոֆլէի մէջ, Էնվալիտէն – Վէրսայլ շոգեկառքի գծին վրայ, Շաւիլ – Վէլիզի կայարանին ճիշդ դիմացը, յարկաբաժին մը՝ երեք սենեակ, խոհանոց, բաղնիք, կեդրոնական ջեռուցում, երրորդ յարկ, շատ լաւ վիճակի մէջ: Հեռաձայնել 926 57 – 84, ճաշի ժամերուն :

ԾԱԽՈՒ Է ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Մեկնումի պատճառով ծախու է նպաբաւաճառի խանութ մը, ապրանքով կամ առանց ապրանքի, որ ունի խոհանոց մը եւ հինգ սենեակնոց յարկաբաժին մը վրան: Վարը՝ երկու մթերանոց եւ մէկ կառատուն : Գրել Յառաջին որ կը փոխանցէ կամ հեռաձայնել՝

49.51-58 A Décines (Isère).

ԾԱԽՈՒ Է

Քարաշէն (մէօլիէռ) փավիյօն մը Արժէօյի մէջ: Միայարկ, երեք սենեակ, տէպառա, վերնայարկ, մառան, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, արեւոտ, փոքր պարտէզ մը: Մեթրօյին եւ հանրակառքի կայարանին մօտ: Դիւրամատչելի գին: Հեռաձայնել՝

POR. 27-55

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

Հ. Յ. Դ. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ, Ն. ՍԵՐՈՒՆԴԻ եւ ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

ԿԸ ԽՕՍԻ Կ. ՄԵԼԵԱՆ

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Եկեղեցիին սրահը

Նիւթ.— «Արտասահմանի Հայութեան մտահոգութիւնները եւ առաջադրութիւնները » :

Խօսք կը տրուի ներկաներուն :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ խաչի Փարիզի մասնաճիւղին

Կիրակի, Մարտ 5, ժամը 18էն 24

Salons Lutetia

43, Bd. Raspail

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ.—

ՊԵՌՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆԻ

Ծանօթ նուագախումբը

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐ ԵՒ ԵՐԳ

ՊԻՒՖԷ, ՃՈԽ ԵՒ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ

Ուսանողներու մուտքը զեղչով : Ձեր սեղանները հեռաձայնելով՝ CLI. 17-74

30ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի, Մարտ 5, կէս օրէ վերջ ժամը 2·30ին

Salle de la Chimie

28 bis, Rue St.-Dominique, Métro Invalides

Մասնակցութեամբ Փարիզի շրջանի ֆրանսական եւ օտար սկաուտներուն, նախկին հայ արիներուն, եւ Փարիզի շրջանի սկաուտներու եւ գայլիկներուն

Թատերական ներկայացումներ, հայկական պարեր եւ երգեր, սկաուտական ներկայացումներ, արտասանութիւն, եւ խաղեր, հայ Արիներու եւ գայլիկներու կողմէ :

Պիւֆէ, ցուցադրութիւն

Մուտք 5 եւ 3 Ն. Ֆ.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՏ 12ԻՆ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Պանեէօ Քաջանի խումբին գեղարուեստական երեկոյթը, ժամը 17էն 24:

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Հերթական դասախօսութիւնը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Ազգ. Տան վերնայարկը, 32 Րիւ տը Թրէվիզ :

Կը դասախօսէ՝ ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ, նիւթ ունենալով Դերենիկ Դէմիրճեանի Վարդանանք վէպը :

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Վիէնի մէջ, կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ, այս Կիրակի Սէրքըլ Կաթոլիք սրահին մէջ, ժամը երեքին :

Մեծ պատրաստութեամբ, կը ներկայացուի «ԿՈՌՆԱԿ»ը, ողբերգ. ? արարով: Հեղ. Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, դեկավարութեամբ եւ դերակատարութեամբ Սարգիս Քէփէնէկեանի եւ իր խումբին :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Լեւոն Գէորգի Խչլաշճեան, ծնած Երևան 1922ին, լուր չկայ 1941ի պատերազմէն ի վեր: Հօրը անունը՝ Գէորգ, Երգրումի նահանգի Քղի գաւառի Հազգիւղէն, մայրը Եւդինէ, բնիկ վան (Այգեստան) :

Լուր ունեցողներէն տեղեկացնել քրոջը՝ Բերսաբէ Համբարձումեան, Փողոց, 46 տուն, Արաբկիր, Երևան (Խորհ. Միութիւն) :

×

Այրի Տիկին Մարիամ Ոսկանեան կը փնտռէ իր եղբօր զաւակը Հրանտ Յովհաննէսեան, ծնեալ 1920ին, Կ. Պոլիս Միջագիւղ, որ վերջին ընդհ. պատերազմին Լենինականէն զինուոր եղած է եւ այն հետքը կորսուած է: Կ'ենթադրուի թէ ողջ է, իր հօրը անունը Յակոբ, մօրը անունը Արշալոյս, քրոջ անունը Տիգրանուհի Յովհաննէսեան: Կը խնդրուի տեղեկացնել զինքը ճանչցողներէն, Տիկին Մարիամ Ոսկանեանի,

9, Rue de Petrograd. Alfortville

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել :